

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი

IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS

აკადემიკოს ავთანდილ გუნიას დაბადებიდან 105-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი
საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენციის

მასალების კრებული

**ეღვრადი განვითარების
თანამედროვე ეკონომიკური ტენდენციები**

**CURRENT ECONOMIC TRENDS OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

PROCEEDINGS OF MATERIALS

of International Scientific Internet Conference
Dedicated to the 105th birth anniversary of Academician Avtandil Gunia

თბილისი TBILISI

2017

ეღვრადი განვითარების თანამედროვე ეკონომიკური ტენდენციები
CURRENT ECONOMIC TRENDS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
|
მასალების კრებული
PROCEEDINGS OF MATERIALS

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS

აკადემიკოს ავთანდილ გუნიას დაბადებიდან 105-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი
საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენციის
მასალების კრებული

მღბრადი ბანკოთარების
თანამედროვე ეკონომიკური ტენდენციები
(1 ნომბერი – 28 დეკემბერი)

Proceedings of Materials
of International Scientific Internet Conference
Dedicated to the 105th birth anniversary of Academician Avtandil Gunia

**CURRENT ECONOMIC TRENDS OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENT**
(November 1 – December 28)

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა

PUBLISHING HOUSE OF PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE
OF ECONOMICS OF IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY

თბილისი Tbilisi
2017

UDC (შპკ) 338(47+57)33(479.22)(063)

პ – 645

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტში 2017 წელს გამართულ საეთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენციაზე წარდგენილი მასალები

Materials presented at the international scientific internet-conference held at Paata Gugushvili Institute of Economics of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University in 2017

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგია: რ. აბესაძე (მთავარი რედაქტორი), ნ. არევაძე, თ. არნანია-კეპულაძე, ნ. ბიბილაშვილი (პასუხისმგებელი მდივანი), ლ. დათუნაშვილი, გ. ერქომაიშვილი, ე. კაკულია, მ. კვარაცხელია, ალ. კურატაშვილი, თ. ლაზარაშვილი, ს. პავლიაშვილი, ვლ. პაპავა, ს. პარტიცკი, ა. სილაგაძე, დ. სოროკინი, ქ. ქველაძე, ნ. ხადური, მ. ხუსკივაძე, თ. ჩხეიძე

Scientific-editorial Board: R. Abesadze (Editor-in-Chief), N. Arevadze, T. Arnania-Kepuladze, N. Bibilashvili (Executive Secretary), T. Chkheidze, L. Datunashvili, G. Erkomaishvili, E. Kakulia, K. Kveladze, N. Khaduri, M. Khuskivadze, Al. Kuratashvili, M. Kvaratskhelia, T. Lazarashvili, V. Papava, S. Partycki, S. Pavliashvili, A. Silagadze, D. Sorokin

რეცენზენტები: ემდ ვ. ბურდული
ემდ გ. ბერულავა

**Reviewers: Doctor of Economic Sciences V. Burduli
Doctor of Economic Sciences G. Berulava**

კონფერენციის საორგანიზაციო ჯგუფი:

თ. გოგოხია (ხელმძღვანელი), ნ. კედია, ე. ჯაბანაშვილი, მ. ბაღათურია

Organizing Group of the Conference:

T. Gogokhia (Head), N. Kedia, E. Jabanashvili, M. Bagaturia

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, 2018

© IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS, 2018

ISBN 978-9941-13-686-3

ექვნიება აკადემიკოს
ავთანდილ გუნიას დაბადებიდან
105-ე წლისთავს

**Dedicated to 105th anniversary of
Academician Avtandil Gunia**

აკადემიკოს ავთანდილ გუნიას ცხოვრება და მოღვაწეობა

გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი, პედაგოგი, სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწე ავთანდილ ლევანის ძე გუნია არცთუ დიდი ხნის წინ ისევ ჩვენს გვერდით იყო და გვაგვსებდა თავისი განუმეორებელი ადამიანური სითბოთი, დახვეწილი ინტელექტით, გამორჩეული ნიჭიერებითა და ერუდიციით, მდიდარი გამოცდილებით, განუმეორებელი ოპტიმიზმითა და სიცოცხლისადმი დაუოკებელი ლტოლვით. იგი 85 წლის ასაკში წავიდა ჩვენგან და დატოვა კვალი ნათელი, რომლითაც სამართლიანად იამაყებს არა მარტო ქართველ ეკონომისტთა მრავალათასიანი არმია, არამედ მთელი ქართველი ერი. ალბათ ძნელად თუ მოიძებნებიან ისეთი ადამიანები, რომლებიც ერთნაირი წარმატებით შეძლებენ მოღვაწეობას ქვეყნის სამეურნეო, სახელმწიფო, კულტურულ, მეცნიერულ თუ პედაგოგიურ ასპარეზზე. ბატონი ავთანდილი სწორედ ასეთ გამონაკლის ადამიანთა რიცხვს მიეკუთვნებოდა.

აკადემიკოსი ავთანდილ გუნია დაიბადა 1912 წლის 27 სექტემბერს ინტელიგენტის ოჯახში. მამა – ლევან ლევანის ძე გუნია – უაღრესად განათლებული პიროვნება და საუკეთესო მოქალაქე, სპეციალობით ეკონომისტი იყო. მის მაღალკვალიფიციურობაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ იგი მეტად საპასუხისმგებლო საქმიანობას ეწეოდა ამიერკავკასიის რკინიგზის სამმართველოში, რითაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ამ სახელოვანი კოლექტივის ისტორიაში. დედა – ალექსანდრა გიორგის ასული ირემიძე, რომელსაც ასევე შესანიშნავი განათლება ჰქონდა მიღებული, დიასახლისი იყო. მან მთელი თავისი ცხოვრება შვილებზე ზრუნვას დაუთმო. უპირველეს ყოვლისა, სწორედ მშობლებმა იქონიეს უდიდესი გავლენა ბატონი ავთანდილის განათლებულ, ინტელექტუალურ და ზნემადალ ადამიანად ჩამოყალიბებაში, იმ დიდ ნათესაურ წრესთან ერთად, რომელთაგან მისი ბაბუის – თავისი დროის შესანიშნავი მოღვაწის, ქ. ფოთის თავის – ლევან გუნიას, ბიძაშვილის – ცნობილი ქართველი მწერლისა და მთარგმნელის – ქეთევან ირემიძის, ბიძის – გამოჩენილი ქართველი მსახიობის, რეჟისორის, დრამატურგის, კრიტიკოსის, თეატრალური მოღვაწის, საქართველოს სახალხო არტისტის ვალერიან გუნიას დასახელებაც კი საკმარისია. ქვეყნის კულტურის განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვით ასევე ბატონი ავთანდილის ძმას, ცნობილ კინორეჟისორს – გოგი გუნიას, ბიძაშვილს, რესპუბლიკის დამსახურებულ არტისტს, უმშვენიერეს ქალბატონს – ნონა გუნიას, ბიძაშვილისშვილს, სახალხო მხატვარს და კულტურის ორგანიზატორს – გოგი გუნიას.

1925 წელს ბატონმა ავთანდილმა დაამთავრა საშუალო სკოლის 6 კლასი და სწავლა გააგრძელა სამხედრო სასწავლებელში ქ. ბაქოში, რომელიც 1928 წელს დაამთავრა. 1929 წელს სასწავლებლად შედის ქ. თბილისის ელიავას სახელობის რკინიგზის ტექნიკუმში, რომლის დამთავრების შემდეგ, 1932 წელს იგი პირველად იწყებს შრომით საქმიანობას თავისი სპეციალობით, კერძოდ, ამიერკავკასიის რკინიგზის სამმართველოს საძიებო პარტიის ტექნიკოსად, სადაც 1934 წლამდე მუშაობს. ზემოთ აღნიშნულ სასწავლებლებში სწავლამ და პირველმა შრომითმა საქმიანობამ დიდი როლი ითამაშა ბატონი ავთანდილის, როგორც პიროვნების ფორმირებაში, მისი ნებისყოფიანი და მიზანსწრაფული ხასიათის ჩამოყალიბებაში. მნიშვნელოვანი ცოდნითა და ცხოვრებისეული გამოცდილებით აღჭურვილი,

გადაწყვეტილებას იღებს, დაეუფლოს უმაღლეს განათლებას ეკონომისტის სპე-სპეციალობით და 1934 წელს სასწავლებლად მიდის ქ. მოსკოვში პლესხანოვის სახ-სახელობის სახალხო მეურნეობის ინსტიტუტში, რომელსაც წარმატებით ამთავრებს 1939 წელს. იმავე წელს ბატონ ავთანდილს საკმაოდ საპასუხისმგებლო თანამდებობას ანდობენ. იგი ინიშნება ქ. თბილისის საბჭოთა ვაჭრობის ტექნიკუმის დირექტორად. როგორც უნარიან ორგანიზატორს, ენერგიულ და ერუდირებულ პიროვნებას, სულ ერთ წელიწადში აწინაურებენ საქართველოს კომპარტიის თბილისის კომიტეტის ინსტრუქტორად. მალე მას აგზავნიან მოსკოვში უმაღლეს პარტიულ სკოლაში, რომელსაც 1942 წელს ამთავრებს. უმაღლეს პარტიულ სკოლაში სწავლის დროს მან თავი გამოიჩინა, როგორც ნიჭიერმა, ერუდირებულმა, ენერგიულმა და ორგანიზატორული ნიჭით დაჯილდოებულმა პიროვნებამ, რის გამოც მას აღნიშნული სკოლის დამთავრებისთანავე სამუშაოდ სკკპ ცკ-ს აპარატში აგზავნიან, კერძოდ, იგი ინიშნება სკკპ ცკ-ს პროპაგანდისა და აგიტაციის სამმართველოს ინსტრუქტორად. მაშინ ბატონი ავთანდილი მხოლოდ 30 წლის იყო. 1945 წლიდან იგი ამავე სამმართველოს სექტორის გამგეა, ხოლო აღნიშნული სექტორის გამსხვილების შემდეგ – სექტორის გამგის მოადგილე. ამ თანამდებობაზე მან 1952 წლამდე დაჰყო.

მოსკოვში მოღვაწეობის პერიოდმა ბატონი ავთანდილის ცხოვრებაში უდიდესი კვალი დატოვა, შესძინა რა მას დიდი ცოდნა, გამოცდილება, პრინციპულობა, მოვლენებისადმი მასშტაბური, სახელმწიფოებრივი ხედვის უნარი, ასევე მეგობარ-თა შესანიშნავი წრე. ამ დროისათვის იგი უკვე ჩამოყალიბებული სახელმწიფო მოღვაწე გახლდათ. მოსკოვში სწავლის დროს მას ურთიერთობა ჰქონდა იმ დროის გამოჩენილ ადამიანებთან. ბატონ ავთანდილს ლექციებს უკითხავდნენ აკადემიკოსები – ასტრავიტიანოვი, კოზლოვი, ალექსანდროვი, პროფესორი ლაპინი და სხვები. პარტიულ სკოლაში იგი სწავლობდა საქართველოში შემდგომში ცნობილ სახელმწიფო და სამეურნეო მოღვაწეებთან – როსტომ წულუკიძესთან, დავით რომელაშვილთან, დიმიტრი ქვლივიძესთან, პეტრე ჩხეიძესთან, მამია ზოდელავასთან და სხვებთან ერთად. მოსკოვში მუშაობის დროს მას ახლო ურთიერთობა ჰქონდა პრესის, კულტურისა და ხელოვნების ისეთ გამოჩენილ წარმომადგენლებთან, როგორებიც იყვნენ: რეჟისორი გიორგი ალექსანდროვი, მსახიობი ლიუბოვ არლოვა, პოეტი სერგეი ხარლამოვი, დრამატურგი გიორგი მდივანი და სხვები. მას ასევე, რასაკვირველია, ახლო ურთიერთობა ჰქონდა მრავალ მაღალი თანამდებობის პირთან.

1952 წელს ბატონი ავთანდილი სამუშაოდ თავის მშობლიურ ქალაქს – თბილისს უბრუნდება. იგი მუშაობას იწყებს თბილისის რესპუბლიკურ პარტიულ სკოლაში პოლიტიკური ეკონომიის ლექტორად, იმავე წელს იგი პირველად იწყებს მუშაობას საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტში მრეწ-ველობის ეკონომიკის განყოფილების გამგედ, თუმცა, იმავე წელს საქართველოს მინისტრთა საბჭოსთან არსებული პოლიგრაფიისა და გამომცემლობათა სამმართველოს უფროსად დანიშნვის გამო, იგი ეკონომიკის ინსტიტუტში მუშაობას თავს ანებებს. 1953 წელს ბატონ ავთანდილს ჯერ საქართველოს კპ ცკ პროპაგანდისა და აგიტაციის განყოფილების გამგედ, ხოლო შემდეგ საქართველოს კულტურის მინისტრად ნიშნავენ. 1954-1958 წწ. ბატონი ავთანდილი სსრკ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატია.

საქართველოს კულტურის მინისტრად ბატონმა ავთანდილმა 1957 წლამდე იმუშავა. ამ ხნის განმავლობაში მან ბევრი გააკეთა საქართველოს კულტურის აღმავლობისათვის. ამ თანამდებობაზე მუშაობის დროს იგი ყოველთვის იზრუნდა პრინციპულობას, მხარს უჭერდა ნიჭიერი კადრების მოზიდვას და ჭეშმარიტად შემოქმედებითი კოლექტივების წინსვლას. იგი იყო საქართველოს სახალხო მხატვრის ლადო გუდიაშვილის ნამუშევრების პირველი გამოფენის ორგანიზატორი, მისი მტკიცე მხარდაჭერით გადაურჩა აკრძალვას ქართული თეატრის არაერთი სპექტაკლი, ბატონი ავთანდილი იყო ორგანიზატორი ქართული ხელოვნებისა და ლიტერატურის დეკადისა, რომელიც 1958 წელს ქ. მოსკოვში გრანდიოზული წარმატებით ჩატარდა.

კულტურის მინისტრად მუშაობის წლებში ბატონ ავთანდილს ახლო, საქმიანი და მეგობრული ურთიერთობა ჰქონდა საქართველოს კულტურისა და ხელოვნების არა ერთ კორიფესთან: მიხეილ ჭიაურელთან, ლადო გუდიაშვილთან, ვერიკო ანჯაფარიძესთან, აკაკი ხორავასთან, სერგო ზაქარიაძესთან, ოთარ თაქთაქიშვილთან, უჩა ჯაფარიძესთან, ს. ქობულაძესთან, მედეა ჯაფარიძესთან, რევაზ თაბუკაშვილთან, ლია ელიავასთან, ოთარ კობერიძესთან, მარინე თბილელთან და სხვებთან. მას ხშირად სტუმრობდა გამოჩენილი ქართველი მწერალი კონსტანტინე გამსახურდია.

1957 წელს უკვე საბოლოოდ, ბატონი ავთანდილი ისევ იწყებს მუშაობას საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტში პოლიტეკონომიის განყოფილების გამგედ, 1960 წლიდან იგი ამავე ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო მუშაობის დარგში, ხოლო 1976 წლიდან კი დირექტორი. დირექტორად მუშაობის წლებში ბატონმა ავთანდილმა ყველაფერი გააკეთა იმისათვის, რათა ამაღლებულიყო ინსტიტუტის სამეცნიერო პოტენციალი და შენარჩუნებულიყო ის ტრადიციები, რასაც საფუძველი ინსტიტუტის დამაარსებელმა – აკადემიკოსმა პაატა გუგუშვილმა ჩაუყარა.

ბატონმა ავთანდილმა სამეცნიერო-პედაგოგიური საქმიანობა ჯერ კიდევ მოსკოვში მოღვაწეობის წლებში დაიწყო. იგი 1944-1950 წწ. სკკპ ცკ-თან არსებული უმაღლესი სკოლის პოლიტეკონომიის უფროსი მასწავლებელია შეთავსებით. 1950 კი იცავს საკანდიდატო დისერტაციას, ხოლო 1962 წელს სადოქტორო დისერტაციას ეკონომიკურ მეცნიერებათა დარგში. 1966 წელს მიენიჭა პროფესორის სამეცნიერო წოდება. 1967 წლიდან შეთავსებით მუშაობს საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის წარმოების ეკონომიკისა და ორგანიზაციის კათედრის გამგედ, ხოლო შემდეგ პროფესორად. 1967 წელს აირჩიეს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტად, ხოლო 1979 წელს ნამდვილ წევრად.

ბატონმა ავთანდილმა თავისი ნაყოფიერი მეცნიერული მოღვაწეობის განმავლობაში შექმნა ეკონომიკური კვლევის ახალი მიმართულება ეკონომიკური განვითარების ტემპებისა და პროპორციების პრობლემის დამუშავების სახით. თუმცა აკადემიკოს ავთანდილ გუნიას კვლევის თვალსაწიერი უფრო ფართოა. იგი იკვლევს გონებრივ და ფიზიკურ შრომას შორის განსხვავების, სამუშაო ძალის აღწარმოების, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ეკონომიკის, წარმოების კონცენტრაციისა და საწარმოს ოპტიმალური ზომის, საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების, საქართველოს ინდუსტრიული განვითარების, ეკონომიკური რაიონების ეკონომიკური გამოთანაბრების, დაგეგმვისა და მართვის,

ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მეცნიერული საფუძვლების, სამეურნეო-სამეურნეო მექანიზმის სრულყოფის, აგროსამრეწველო კომპლექსის, საქართველოს ეკონომიკური დამოუკიდებლობის, საბაზრო მექანიზმის ფორმირების პრობლემებს და სხვ.

არაერთი მეცნიერი გამოეხმაურა აკადემიკოს ა. გუნიას შრომებს. მათგან აღსანიშნავია აკად. ი. მიქელაძე, საქ. მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი ლ. ჩიქავა, პროფესორები: ვ. დათუკიშვილი, არჩ. თეთრაული, გ. ხასია, ა. ბრეგვაძე, ა. ხარგარიანი (ბაქო), ს. კირკე (მოლდავეთი), მ. ტიხომროვი (მოსკოვი) და სხვ.

აკადემიკოს ა. გუნიას შრომები ქვეყნდებოდა როგორც რესპუბლიკურ გამომცემლობებში, ასევე სხვა მოკავშირე რესპუბლიკებში, მოსკოვში, ბაქოში და სხვ.

აკადემიკოსი ა. გუნია თავის ძირითად სამუშაოს სხვა მნიშვნელოვან საქმიანობასაც უთავსებდა. იგი საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში იყო საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების აკადემიკოს მდივნის მოადგილე, სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე, სადისერტაციო საბჭოს თავმჯდომარე და სხვადასხვა სადისერტაციო საბჭოების წევრი, ჟურნალ საქართ. მეცნ. აკადემიის „მაცნეს“ ეკონომიკისა და სამართლის სერიის მთავარი რედაქტორი, ჟურნალ „ეკონომისტის“ კოლეგიის წევრი, საქ. მეცნიერებათა აკადემიასთან არსებულ ეკონომიკურ პრობლემათა სამეცნიერო-საკოორდინაციო საბჭოს თავმჯდომარე. იგი მოხსენებებითა და სიტყვებით გამოდიოდა სხვადასხვა წარმომადგენლობითი აუდიტორიის წინაშე ყრილობებზე, პლენუმებზე, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საერთო კრებებსა და პრეზიდიუმის სხდომებზე, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმისა და ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს გამსვლელ სხდომებზე, გამოდიოდა ტელევიზიით, რადიოთი. იგი ხელმძღვანელობდა და მონაწილეობას იღებდა სხვადასხვა საერთაშორისო თუ საკავშირო სიმპოზიუმებში, თათბირებსა თუ სკოლა სემინარებში, რომლებიც იმართებოდა როგორც საქართველოში, ისე საზღვარგარეთ. არაერთხელ იყო მიწვეული თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ხელმძღვანელ აქტივთან სხვადასხვა საკითხებზე ლექციების წასაკითხად. მისი რედაქტორობით დაიბეჭდა არაერთი სამეცნიერო წიგნი. აღსანიშნავია ბატონ ავთანდილ გუნიას პუბლიკაციები რესპუბლიკურ და საკავშირო პრესაში საერთოდ კულტურის, და კერძოდ, საქართველოში კულტურის განვითარების საკვანძო პრობლემებზე.

განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს აკადემიკოს ა. გუნიას ღვაწლი მეცნიერთა მომავალი თაობის აღზრდის საქმეში. ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორად ყოფნის დროს იგი ყველა პირობას ქმნიდა როგორც ასპირანტების, ისე თანამშრომლებისათვის კვალიფიკაციის ასამაღლებლად. ამ პერიოდში მრავალმა ახალგაზრდამ დაიცვა დისერტაცია.

აკადემიკოს ა. გუნიას საქმიანობა შეუძნეველი არ დარჩენილა ქართველი ხალხისა და მთავრობის მიერ. იგი დაჯილდოებული იქნა მედლებით: „მამაცური შრომისათვის 1941-1945წწ. დიდ სამამულო ომში“ (1945), “მოსკოვის დაცვისათვის” (1946), მოსკოვის დაარსების 800 წლისთავთან დაკავშირებით (1947), “მამაცური შრომისათვის” (1970). იგი დაჯილდოებული იყო აგრეთვე „ხალხთა მეგობრობის ორდენით“ (1982) და „საქართველოს დირსების ორდენით“ (1997), 1980 წელს მას მიენიჭა საქართველოს მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდება.

1991 წლიდან სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებამდე აკადემიკოსი ა. გუნია საქ. მეცნიერებათა აკადემიის პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექციის მრჩეველია. ამ თანამდებობაზე მუშაობის დროს იგი უშურველად არიგებდა იმ ცოდნასა და გამოცდილებას, რომელიც მან თავისი დიდი მოღვაწეობის პერიოდში შეიძინა. ამასთან, იგი აგრძელებდა აქტიურ სამეცნიერო საქმიანობას. თავისი მეცნიერული გამოკვლევებით ბატონი ავთანდილი გამოეხმაურა იმ გარდაქმნებს, რომელიც ჩვენს ქვეყანაში 1992 წლიდან ხორციელდება.

ბატონი ავთანდილი მადლიერი და ვალმოხდილი წავიდა ჩვენგან და სამუდამო სასუფეველში დაიდო ბინა, მაგრამ იგი იქ მარტო არ არის. მასთან ერთად განისვენებენ მისი თანამშრომლები, ქართული ეკონომიკური და იურიდიული მეცნიერების ბრწყინვალე წარმომადგენლები. მასთან ერთად განისვენებს მისი საყვარელო მეუღლე, შესანიშნავი ქალბატონი – ბელა გუნია, რომელთანაც თავისი ცხოვრების 50 ბედნიერი წელი გაატარა. ისინი ხომ მართლაც სამაგალითო მეუღლენი იყვნენ.

ბატონმა ავთანდილმა შესანიშნავი შთამომავლობა დატოვა: ვაჟი, ვალერიან გუნია – ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ქალიშვილი, ნათელა გუნია – მედიცინის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასევე ორი შვილიშვილი და ერთი შვილთაშვილი, რომელიც ჯერ მხოლოდ ორი წლისაა.

ბატონი ავთანდილის დიდ დამსახურებასა და კაცურ კაცობაზე მეტყველებს ის, რომ დღეს მისი დაბადებიდან მე-100 წლისთავს ქართული საზოგადოება ღირსეულად და მადლიერების გრძნობით აღნიშნავს.

აკადემიკოს ავთანდილ გუნიას ხსოვნა თაობიდან თაობას გადაეცემა.

რამაზ აბესაძე

**თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორი,
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი**

MODERN GLOBAL TRENDS AND PROBLEMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Annotation. Requirements of sustainable development exert a great influence on all elements of economic system: on the physical and human capital, technologies, institutions and forms of ownership. In the real work current trends of sustainable development and its global problems are studied.

Keywords: sustainable development; environmental problems; coevolution; neosphere

Introduction

Today the mankind rigidly faces problems of exhaustion of resources and violations of natural processes. This problem has drawn attention of the whole world since the end of the 60s and the beginning of the 70s of the 20th century to what not one international action has been devoted (the international conferences devoted to environmental issues and development - Stockholm "The zero growth" of 1972 and Rio de Janeiro "The agenda of the 21st century" of 1992), the report of the international commission for the environment and development (1987) - "Our common future" and others where concern has been expressed on the fact that the mankind is threatened by disaster in case of preservation of the existing rates of economic growth and production technologies. Therefore, the concept of sustainable development the essence of which consists in continuation of development of economy for meeting requirements of present generation without damage of future generations has been accepted. For this purpose it is necessary to make a rational metabolism and energy between society and the nature that the development of economy should be based on strict regularities of self-reproduction of the nature, that is there has to be a coevolution of society and the nature during which there is a transition of the biosphere of our planet to new quality – to the neosphere, thinking cover where people reduce results not only of them, but of destructive natural power of negative impact on the biosphere (R. Abesadze, 2008).

Modern trends of sustainable development

From current trends of sustainable development it should be noted that they gradually become more and more global, more and more states and the international organizations are involved in this process. Decisions of the international organizations in this direction become obligatory for all countries. However the role of the countries in this direction strongly differs. It is natural that in this direction the developed countries are on the advanced positions as their impact on the environment is the biggest and at the same time they have the greatest possibility of implementation of nature protection actions. From current trends of sustainable development it is also extremely important that accounting of its requirements exerts deep impact on economic growth (on growth of scales of economy) and economic development (on transition to qualitatively new more perfect state of the economy). Besides, if it is in a certain contradiction with economic growth, then it is in full consent with economic development. Sustainable development means a certain restriction not of economic development, but of economic growth. Compensation of this restriction happens due to economic development, as a result of growth of comfort of society. As a result of economic development the achievement of sustainable development is possible. Sustainable development demands compliance of rates of economic growth with natural regularities, but not in the conditions of reduction of satisfaction of more and more growing

requirements of society, and in the conditions of growth of human welfare on the basis of perfection of quality indicators of life. As a result, economic growth, perhaps, will replace the term – "growth of human welfare" the measurement indicators of which generally will be indicators of essential high-quality changes. Requirements of sustainable development lead to changes in distribution of resources and a deal of capacities, economic structure, the physical and human capital, quality of products, etc. The most part of resources arrives for providing actions for environmental protection while distribution of production capacities is better where more rational use of resources and the requirements of environment protection is provided. For the solution of problems on environment protection there are new areas which cause essential structural changes in economy. The same requirements generate new material-both energy saving and other ecological devices and technologies services of which are connected with emergence of new professions (environmental engineers, economist-ecologists, ecological experts, etc.). These requirements also lead to changes in institutes (in laws, governing bodies of economy, human habits, traditions, etc.). Therefore, as a result of taking into account the requirements of sustainable development the economy passes completely into a new state which high-quality changes almost in all its elements are followed by.

From current trends of sustainable development the recognition of problems of sustainable development by economic agents is also important that is stipulated by personal interests of the state environmental policy. The large companies observe requirements of sustainable development, also make a research of sustainable development (Research... 2014)

One of the main tendencies of sustainable development is that despite growth of intensity of nature protective measures, at the modern level of development of the technique the negative impact on the environment isn't always possible to avoid. Increase in economic scales and development of new technologies after all increases the size of negative impact on the nature. But the mankind can't stop production. Therefore, carrying out production of material welfare, society always makes a certain ecological pure. Despite it we deal with a certain paradox – in the past products were environmentally friendly and the negative impact on the nature was minimum, but the standard of living quite low, and life expectancy shorter, than today.

Important current trend of sustainable development is also that economic activity of people is strongly extended by new spheres. For example, development of the world ocean, polar zones, space and other.

Important tendency is that concentration of innovative activity in the small countries with developed economy, except some developing countries (China, Brazil, India) proceeds that will naturally be reflected on unequal development of the countries.

The world has achieved important success in the direction of sustainable development, but continuation of this process in the future by the existing rates is insufficient. There is a number of economic, social, technological, demographic and environmental problems without the solution of which constant inequality, demographic fluctuations, degradation of the environment and other problems will not be eradicated.

Global problems of sustainable development

In the way of implementation of the idea of sustainable development the world faces not only one problem of global and local value which carry both economic, and not economic character. Though all these problems are closely connected with economy and their decision generally depends on economic development.

Special attention was paid to global problems from 50s of the last century. Today they already strongly influence on both national and the world economy and considerably is defined by the prospects of sustainable development. We have to consider global problems of sustainable development the problems of big scales which solution is possible only by joint actions of the countries.

First of all, have to be emphasized global ecological problems¹:

Destruction of geofund and impoverishment. It is a huge world environmental problem. Scientists have established that within the last 200 years 9 000 species of plants and animals have been lost, the amount of minerals is gradually reduced.

Problem of the world ocean. The world ocean covers 2/3 part of the earth's surface. Its chemical pollution is very dangerous as it can cause strong reduction of water and food resources and violation of oxygen balance in the atmosphere. Pollution of the World Ocean strongly grows by products of power, chemical and war industry.

Atmospheric pollution. The number of harmful emissions increases and it extends on all atmosphere and accepts global character, acid rains cause extensive damage to the wood. Global economic problems are also pollution of surfaces of a natural landscape and its distortion.

Violation of an ozone layer. Violation of an ozone layer is quite dangerous as it protects people from deadly ultra-violet radiation. The first such hole was found in 1982. Later it has become clear that the ozone layer is collapsed by jet engines of planes, spaceships and satellites.

Climate change. It can cause changes of sunlight, terrestrial orbit and bent of an axis, transparency of the atmosphere, concentration of greenhouse gases, abilities of reflection of the earth's surface, etc. It can cause the global negative phenomena: reduction of humidity of landscapes; movement of climatic and vegetable zones; thawing of ice, glaciers and eternal glaciers; rise in global ocean level; violation of circulation of oceanic water and a full hydrological cycle on earth and other.

From global problems of non-ecological character it is possible to underline:

Problem of development of the human capital. In the modern world there are still such countries where education level is very low. According to bank of reconstruction and development the training duration in the Western Africa is only 2 years, and in tropical Africa less than 3 years, in Eastern Africa about 4 years. Thus, in the world there still is a problem of elimination of illiteracy. In Africa and the Southern Asia the quantity of illiterates at adult population is 40%².

Space exploration problem. The astronautics gives the real chance of creation of a new view on the world and solutions of important economic tasks: improvement of the international communication systems, long-term forecasting of weather, development of marine and air transport and other. But still there are many problems the solution of which will promote the solution of many ther global problems - for example, creation of space devices which will be able to process solar energy, to transfer the power-intensive enterprises to space and many other things.

Problem North-South. It is a problem of the economic relations between the developed and developing countries. As the standard of living between the North and the South very strongly differs from each other there are various problems, having global character. For example, the large-scale compelled migration from developing in the developed countries, an external debt, danger of diffusion of infectious diseases in the world and another³.

¹ <http://greenologia.ru/eko-problemy/globalnye.html>

² <http://textbook.news/ekonomika-mirovaya/148-problema/razvitiya-chelovecheskogo.html>

³ <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/problema-sever-yug/html>

Poverty problem. It is not only a national, but also global problem because of large scales of poverty around the world, especially, in developing countries. It constitutes larger danger to sustainable development⁴. By 2017 the number of the world population was 7,5 billion people. From here more than 800 million people have income less than \$1,25, and more than 2,7 million people – less than \$2,2, that is 36 percent of all population. The poorest countries of the world are those, where gross domestic product of population per capita fluctuates only from 600 to 1500 US dollars: Republic of the Central Africa, Burundi, Democratic Republic of the Congo, Nigeria, Valavi, Mozambique, Guinea, Eritrea, Madagascar⁵.

Alimentary problem. Is one of the most ancient global problems of mankind. Its most serious result is hunger. In recent years scales of hunger were reduced, but by 2017 they were enlarged and were more than 800 million people, that is 11% of the world population. Reason for that is climate change and augmentation of number of the military conflicts⁶.

Achievements of modern science cause augmentation of alimentary production on the basis of augmentation of fertility of the earth, use of biological resources of the seas and oceans, achievements of genetics and selection and breeding of more production species of cattle.

Power problem. It is bound to providing with fuel and energies of mankind. It became a global problem from 70s of the last century when the energy crisis because of sharp increase in prices for oil began (by 14,5 times in 1972-1981). Crisis accelerated exploration works and introduction of energy saving technologies that softened its results⁷.

The power problem exists because the energy resources are exhaustive. World reserves of oil according to 2016 make $1706.7 \cdot 10^9$ barrel, natural gas - 3551.6 billion cubic meters (BP Statistical ... 2017) that in case of preservation of volume of consumption will be sufficient only within 50-56 years.

Problem of growth of number of the world population. Growth of the population has bilateral influence on economic growth, both positive, and negative. From the positive moments it is possible to mark out: 1. Growth of the population increases the number of labor of the country (manpower) that is necessary for expansion of production, increase in the state power. 2. In the country with surplus population, the probability that more people with distinctive talent will be born (the scientist, the businessman, the art critic, etc.) is higher, than in that country where population number is low. From negative sides It should be noted: 1. Growth of the population demands the corresponding growth of economy that has negative effect on environment; 2. As natural resources are limited, in the conditions of the infinite growth of the population, it, perhaps, will be insufficient for satisfaction of the growing requirements. Generally, the problem of growth of the population is a common world problem, but each country has to solve it independently as they face absolutely different problems. For example, if China worries about the problem of rapid growth of the population, in Georgia the situation is opposite. According to demographers, since 1990 besides separate exceptions, the number of the population in Georgia decreases (R. Abesadze, 2013). From global problems it is also possible to underline: security concerns, preservation of peace, the termination of arms and disarmament, not militarized space problems, etc.

From global problems it is also possible to allocate: security concerns, preservation of peace, termination of arms and disarmament, problem of not militarization of space, etc.

⁴ <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/problema-bednosti.html>

⁵ <http://hochusvalit.com/khochu-svalit/samye-bednye-strany-mira>

⁶ <https://ria.ru/world/20170915/1504839896.html>

⁷ <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/energeticheskaya-problema.html>

The decisions made by the United Nations indicate much attention paid to the problems of sustainable development. In 2000 "Millennium Declaration" in which 8 sustainable development goals are transferred and which implementation was followed by many positive results has been adopted. Though many problems are still to be solved. Therefore, on September 25, 2015 193 members of the UN countries have agreed about the document of sustainable development on the agenda with the title – "Transforming our world: the agenda of 2030 for sustainable development". This agenda contains 17 goals and 169 targets. These goals are: end poverty in all its forms everywhere, end hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture; ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages; ensure inclusive and quality education for all and promote lifelong learning; achieve gender equality and empower all women and girls; ensure access to water and sanitation for all; promote inclusive and sustainable economic growth, employment and decent work for all; reduce inequality within and among countries, make cities inclusive, safe, resilient and sustainable, take urgent action to combat climate change and its impacts, promote just, peaceful and inclusive societies, revitalize the global partnership for sustainable development.

Conclusion

From current trends of sustainable development should be noted:

1. They gradually become more and more global, more and more states and the international organizations are involved in this process. In this direction the developed countries are on the advanced positions as their impact on the environment is the biggest and at the same time they have the greatest possibility of implementation of nature protection actions.

2. They have deep impact on economic growth and economic development. Besides, if it is in a certain contradiction with economic growth, then it is in full consent with economic development.

3. Lead to changes in distribution of resources and a deal of capacities, economic structure, the physical and human capital, quality of products, etc. The most part of resources arrives for providing actions for environmental protection while distribution of production capacities is better where more rational use of resources and the requirements of environment protection is provided. For the solution of problems on environment protection there are new areas which cause essential structural changes in economy. The same requirements generate new material- both energy saving and other ecological devices and technologies services of which are connected with emergence of new professions (environmental engineers, economist-ecologists, ecological experts, etc.). These requirements also lead to changes in institutes (in laws, governing bodies of economy, human habits, traditions, etc.).

4. Recognition of problems of sustainable development by economic agents is also important that is stipulated by personal interests of the state environmental policy. The large companies observe requirements of sustainable development; also make a research of sustainable development (Research...2014).

5. Increase in economic scales and development of new technologies after all increases the size of negative impact on the nature. But the mankind can't stop production. Therefore, carrying out production of material welfare, society always makes a certain ecological pure.

6. The world has achieved important success in the direction of sustainable development, but continuation of this process in the future by the existing rates is insufficient. There is a number of economic, social, technological, demographic and environmental problems without the solution of

which constant inequality, demographic fluctuations, degradation of the environment and other problems will not be eradicated.

In the way of implementation of the idea of sustainable development the world faces not only one problem of global and local value decision of which solution is possible only by joint actions of the countries. These problems are: global economic problems: atmospheric pollution, problem of the World Ocean, climate change, violation of an ozone layer, destruction of geofund and impoverishment; global problems not of ecological character: human development, power, poverty, space exploration, problems of growth of number of the world population, problem North-South. The decisions made by the United Nations indicate much attention paid to the problems of sustainable development. In 2000 "Millennium Declaration" in which 8 sustainable development goals are transferred and which implementation was followed by many positive results has been adopted. Though many problems are still to be solved. Therefore, on September 25, 2015 193 members of the UN countries have agreed about the document of sustainable development on the agenda with the title – "Transforming our world: the agenda of 2030 for sustainable development". This agenda contains 17 purposes and 169 aims, the most of which is directed to the solution of the above-mentioned problems.

References

1. R. Abesadze, 2008, sustainable economic development – a global challenge of the 21st century. "Collection of scientific works of Paata Gugushvili Institute of Economy", volume I, Tb., "Publishing house of Paata Gugushvili Institute of Economy".
2. R. Abesadze, 2013. Economic development and growth of the population. Collection of works of the international conferences, Kutaisi, "Publishing house of Akaki Tsereteli State University".
3. BP Statistical Review of World Energy. June 2017
<https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf>
4. V.M. Klaptsov. Environmental problems of sustainable development.
<https://riss.ru/analitics/982/>
5. Emerging trends in sustainable development: an ecosystem service approach
<https://www.silvacom.com/wp-content/uploads/2016/03/Silvacom-Emerging-Trends-in-Sustainable-Development-White-Paper.pdf>
6. Esuna Dugarova and Nergis Gulasan. 2017, Six megatrends that could alter the course of sustainable development. <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/apr/14/six-megatrends-that-could-alter-the-course-of-sustainable-development>
7. Trends and future of sustainable development. 2015.
https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/julkaisut/e-tutu/Documents/eBook_2011-15.pdf
8. Research ASSA has revealed tendencies of sustainable development, 2014
<http://www.b-soc.ru/theory-and-practice/materials/material/corpsocotv/75>
9. Space exploration problem. Global problems of mankind, 2017
<http://www.globaltrouble.ru/drugieglobalnyeproblemy/problemaosvoeniakosmosa.html>

**მდგრადი განვითარების თანამედროვე
გლობალური ტენდენციები და პრობლემები**

ანოტაცია. მდგრადი განვითარების მოთხოვნები უდიდეს გავლენას ახდენს ეკონომიკური სისტემის ყველა ელემენტზე: ფიზიკურ და ადამიანისეულ კაპიტალზე, ტექნოლოგიებზე, ინსტიტუციებზე და თვით საკუთრების ფორმებზე.

ნაშრომში გამოკვლეულია მდგრადი განვითარების თანამედროვე ტენდენციებისა და გლობალური პრობლემები.

საკვანძო სიტყვები: მდგრადი განვითარება; ეკოლოგიური პრობლემები; კოევილუცია; ნეოსფერო; ეკოლოგიური დათმობა

შესავალი

დღეისათვის კაცობრიობის წინაშე მკაცრად დგას პრობლემა ბუნებრივი რესურსების ამოწურვისა და ბუნების კვლავწარმოების პროცესების დარღვევისა. ამ პრობლემას მსოფლიო მასშტაბით განსაკუთრებული ყურადღება მხოლოდ XX საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოსა და 70-იანი წლების დასაწყისიდან მიექცა, რასაც არაერთი საერთაშორისო ღონისძიება მიეძღვნა (1972 წლის სტოკჰოლმის (“ნულოვანი ზრდა”) და 1992 წლის რიო-დე-ჟანეიროს (“დღის წესრიგი XXI საუკუნისათვის”) გარემოსა და განვითარების საკითხებისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო კონფერენციები, გაეროს გარემოსა და განვითარების საერთაშორისო კომისიის მოხსენება (1987) – “ჩვენი საერთო მომავალი” და სხვ., რომლებზედაც გამოითქვა შეშფოთება იმის შესახებ, რომ ეკონომიკური ზრდის არსებული ტემპებისა და წარმოების არსებული ტექნოლოგიების შენარჩუნების შემთხვევაში, კაცობრიობას კატასტროფა დაემუქრებოდა. შედეგად მიღებული იქნა მდგრადი განვითარების კონცეფცია, რომლის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ უნდა გაგრძელდეს ეკონომიკის უწყვეტი განვითარება ახლანდელი თაობის მოთხოვნათა დაკმაყოფილების გასაუმჯობესებლად, ოღონდ მომავალი თაობების არსებობისათვის ზიანის მიყენების გარეშე. ამისათვის აუცილებელია განხორციელდეს საზოგადოებასა და ბუნებას შორის ნივთიერებათა და ენერჯიის რაციონალური გაცვლა, რომ ეკონომიკის განვითარება დაემყაროს ბუნების თვითაღდგენისა და აღწარმოების მკაცრ კანონზომიერებებს, ანუ მოხდეს საზოგადოებისა და ბუნების განვითარების **კოევილუცია**, რომლის დროსაც ხდება ჩვენი პლანეტის **ბიოსფეროს** გადასვლა ახალ თვისებრიობაში – **ნეოსფეროში**, **მოაზროვნე გარსში**, სადაც ადამიანები ამცირებენ ბიოსფეროსადმი არა მხოლოდ მის, არამედ ბუნების დამანგრეველი ძალების მიერ მიყენებული უარყოფითი ზემოქმედების შედეგებს (აბესაძე რ., 2008).

მდგრადი განვითარების თანამედროვე ტენდენციები

მდგრადი განვითარების თანამედროვე ტენდენციებიდან უნდა გამოიყოს ის, რომ იგი თანდათან ღებულობს სულ უფრო და უფრო გლობალურ ხასიათს, ამ პროცესში რეალურად ერთეობა მეტი და მეტი სახელმწიფო. მსოფლიო ორგანიზაციების გადაწყვეტილებები ამ მიმართულებით ნებაყოფილებით სავალდებულო ხდება ყველა ქვეყნისათვის. თუმცა, ქვეყნების როლი ამ მიმართულებით ძლიერ განსხვავებულია. ბუნებრივია, ამ მხრივ მოწინავე პოზიციებზეა განვითარებული

ქვეყნები, ვინაიდან სწორედ მათი ზემოქმედებაა გარემოზე ყველაზე დიდი და ამავე დროს მათ აქვთ ყველაზე დიდი შესაძლებლობა ბუნებისდაცვითი ღონისძიებების განხორციელებისა.

მდგრადი განვითარების თანამედროვე ტენდენციებიდან ასევე უმნიშვნელოვანესია ის, რომ მისი მოთხოვნების გათვალისწინება დიდ გავლენას ახდენს როგორც ეკონომიკურ ზრდაზე (ეკონომიკის მასშტაბების გადიდებაზე), ისე ეკონომიკურ განვითარებაზე (ეკონომიკის თვისებრივად ახალ უფრო სრულყოფილ მდგომარეობაში გადასვლაზე). ამასთან თუ იგი ეკონომიკურ ზრდასთან გარკვეულ წინააღმდეგობაშია, ეკონომიკურ განვითარებასთან სრულ თანხვედრაშია. მდგრადი განვითარება გულისხმობს არა ეკონომიკური განვითარების, არამედ ეკონომიკის რაოდენობრივი ზრდის გარკვეულ შეზღუდვას. ამ შეზღუდვის კომპენსირება ხდება სწორედ ეკონომიკური განვითარების ხარჯზე, საზოგადოების კომფორტის ზრდის შედეგად. სწორედ ეკონომიკური განვითარების შედეგად არის შესაძლებელი მდგრადი განვითარების მიღწევა. მდგრადი განვითარება მოითხოვს ეკონომიკური ზრდის ტემპების შესაბამისობას ბუნების კანონზომიერებებთან, მაგრამ არა საზოგადოების სულ უფრო მზარდი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების შემცირების, არამედ ადამიანთა კეთილდღეობის ამაღლებას პირობებში თვისებრივ მაჩვენებელთა სრულყოფის საფუძველზე. საბოლოოდ, ეკონომიკური ზრდა შესაძლებელია ჩაანაცვლოს ტერმინმა – „ადამიანთა კეთილდღეობის ზრდა“, რომლის გაზომვის მაჩვენებლები ძირითადად იქნება თვისებრივი ცვლილების გამომსახველი მაჩვენებლები.

მდგრადი განვითარების მოთხოვნები იწვევს ცვლილებებს რესურსების გადანაწილებასა და სიმძლავრეთა განლაგებაში, ეკონომიკის სტრუქტურაში, ფიზიკურ და ადამიანისეულ კაპიტალში, პროდუქციის ხარისხში და ა.შ. რესურსების დიდი ნაწილი მიედინება ბუნების დაცვის ღონისძიებათა უზრუნველსაყოფად, ხოლო საწარმოო სიმძლავრეების განლაგება უმჯობესია იქ, სადაც ყველაზე ოპტიმალურად იქნება დაცული რესურსების რაციონალურად გამოყენებისა და გარემო ბუნების დაცვის მოთხოვნები. ბუნებისდაცვით პრობლემათა გადასაჭრელად წარმოიშობა შესაბამისი დარგები, რომლებიც ეკონომიკაში მნიშვნელოვან სტრუქტურულ ცვლილებებს იწვევენ. იგივე მოთხოვნები წარმოშობს პრინციპულად ახალ მასალა- და ენერგოდამზოვ უნარჩენო და სხვა ეკოლოგიურ მოწყობილობებს და ტექნოლოგიებს, რომელთა მომსახურება დაკავშირებულია ახალი პროფესიის (ინჟინერ-ეკოლოგები, ენერგო-ეკოლოგები, ეკონომისტ-ეკოლოგები, ეკოლოგიური ექსპერტები და სხვა) კადრების წარმოშობასთან. აღნიშნული მოთხოვნები ასევე იწვევს ცვლილებებს ინსტიტუციებშიც (კანონებში, ეკონომიკის მართვის ორგანოებში, ადამიანის ჩვევებში, ტრადიციებში და ა.შ.). მაშასადამე, მდგრადი განვითარების მოთხოვნათა გათვალისწინების შედეგად ეკონომიკა გადადის სრულიად ახალ მდგომარეობაში, რომელსაც მოჰყვება თვისებრივი ცვლილებები მის თითქმის ყველა ელემენტში

მდგრადი განვითარების თანამედროვე ტენდენციებიდან ასევე მნიშვნელოვანია ეკონომიკური აგენტები მიერ მდგრადი განვითარების პრობლემათა აღიარება, რაც განპირობებულია პირადი ინტერესებით და სახელმწიფოს ეკოლოგიური პოლიტიკით. მსხვილი კომპანიები იცავენ რა მდგრადი განვითარების მოთხოვნებს, ასევე აწარმოებენ აღრიცხვას მდგრადი განვითარების შესახებ (Исследование... 2014).

ერთერთი მთავარი ტენდენცია მდგრადი განვითარებისა არის ის, რომ, მიუხედავად ბუნებისდაცვითი ღონისძიებების ინტენსივობის გაზრდისა, ტექნიკის განვითარების თანამედროვე დონეზე ყოველთვის შეუძლებელია მთლიანად ავიცილოთ გარემო ბუნებაზე მაინც გავლენა. ეკონომიკის მასშტაბების გადიდება და ახალი ტექნოლოგიების ათვისება მაინც ზრდის ბუნებაზე ნეგატიური ზემოქმედების სიდიდეს. მაგრამ, ამის გამო არ შეიძლება კაცობრიობამ შეწყვიტოს საწარმოო პროცესი. მაშასადამე, ახორციელებს რა მატერიალური დოვლათის წარმოებას, საზოგადოება ყოველთვის მიდის გარკვეულ ეკოლოგიურ დათმობაზე. მიუხედავად ამისა, საქმე გვაქვს გარკვეულ პარადოქსთან – წარსულში პროდუქტებიც ეკოლოგიურად სუფთა და ბუნებაზე ნეგატიური ზემოქმედებაც მინიმალური იყო, მაგრამ ცხოვრების დონე ძალზე დაბალი და სიცოცხლის ხანგრძლივობაც ძალზე ხანმოკლე, ვიდრე დღეს.

მდგრადი განვითარების მნიშვნელოვანი თანამედროვე ტენდენციაა ასევე ის, რომ ძლიერ ფართოვდება ადამიანთა ეკონომიკური საქმიანობა ახალი სფეროებით. მაგალითად, მსოფლიო ოკეანის, პოლარული ზონების, კოსმოსის ათვისება და სხვა.

მნიშვნელოვანი ტენდენციაა ის, რომ გრძელდება მსოფლიოში ინოვაციური საქმიანობის თავმოყრა განვითარებული ეკონომიკის მქონე მცირერიცხოვან ქვეყნებში, გარდა რამოდენიმე განვითარებადი ქვეყნისა (ჩინეთი, ბრაზილია, ინდოეთი), რაც ბუნებრივია, აისახება ქვეყნების უთანაბრო განვითარებაზე.

მსოფლიომ მიაღწია მნიშვნელოვან წარმატებებს მდგრადი განვითარების მიმართულებით, მაგრამ შემდგომში არსებული ტემპებით გაგრძელება არასაკმარისია. არსებობს რიგი ეკონომიკური, სოციალური, ტექნოლოგიური, დემოგრაფიული და ეკოლოგიური პრობლემებისა, რომელთა გადაჭრის გარეშე ვერ აღმოიფხვრება მუდმივი უთანასწორობა, დემოგრაფიული რყევები, გარემოს დეგრადაცია და სხვ.

მდგრადი განვითარების გლობალური პრობლემები

მდგრადი განვითარების იდეის განხორციელების გზაზე მსოფლიოს წინაშე დგას არაერთი გლობალური და ლოკალური მნიშვნელობის პრობლემა, რომელთაც აქვთ როგორც ეკონომიკური, ისე არაეკონომიკური ხასიათი. თუმცა, ყველა ეს პრობლემა მჭიდროდაა დაკავშირებული ეკონომიკასთან და მათი გადაჭრა ძირითადად ეკონომიკურ განვითარებაზეა დამოკიდებული.

გლობალურ პრობლემებს განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა გასული საუკუნის 50-ნი წლებიდან. დღეისათვის ისინი უკვე დიდ გავლენას ახდენენ როგორც ეროვნულ, ისე მსოფლიო ეკონომიკაზე და მნიშვნელოვნად განსაზღვრავენ მდგრადი განვითარების პერსპექტივებს. გლობალურ პრობლემებად მდგრადი განვითარებისა უნდა მივიჩნიოთ დიდი მასშტაბის მქონე პრობლემები, რომელთა გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ ქვეყნების ერთობლივი მოქმედებით.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა გამოიყოს **გლობალური ეკოლოგიური პრობლემები⁸**:

გეოფონდის განადგურება და გადარიბება. ეს მთელი მსოფლიოს უზარმაზარი ეკოლოგიური პრობლემაა. მეცნიერებმა გამოთვალეს, რომ ბოლო 200 წლის

⁸ <http://greenologia.ru/eko-problemy/globalnye.html>

განმავლობაში დაიკარგა 9 000 სახეობის მცენარე და ცხოველი, თანდათან მცირდება სასარგებლო წიაღისეულთა რაოდენობა.

მსოფლიო ოკეანის პრობლემა. მსოფლიო ოკეანეს უჭირავს დედამიწის ზედაპირის 2/3-დი ნაწილი. მისი ქიმიური დაბინძურება ძლიერ საშიშია, რადგანაც ამან შეიძლება გამოიწვიოს წყლისა და საკვები რესურსების ძლიერი შემცირება და ჟანგბადის ბალანსის დარღვევა ატმოსფეროში. ძლიერ იზრდება მსოფლიო ოკეანის დაბინძურება ენერგეტიკის, ქიმიური და სამხედრო მრეწველობის პროდუქტებით.

ატმოსფეროს დაბინძურება. იზრდება მავნე გამონატყორცნების რაოდენობა და იგი ვრცელდება მთელ ატმოსფეროში და ღებულობს გლობალურ ხასიათს, მუავე წვიმები დიდ ზარალს აყენებს ტყეს. ასევე გლობალურ ეკონომიურ პრობლემას წარმოადგენს ბუნებრივი ლანდშაფტების ზედაპირების დაბინძურება და დამახინჯება.

ოზონის ფენის დარღვევა. ოზონის ფენის დარღვევა ძლზე საშიშია, ვინაიდან იგი იცავს ადამიანებს მომაკვდინებელი ულტრაიისფერი გამოსხივებისაგან. პირველი ასეთი ხვრელი აღმოაჩინეს 1982 წელს. შემდეგ გაირკვა, რომ ოზონის ფენა ნადგურდება თვითმფრინავების, კოსმოსურ ხომალდთა და თანამგზავრთა რეაქტიული ძრავების მიერ.

კლიმატის ცვლილება. კლიმატი მოიცავს შემდეგ მახვენებლებს: საშუალო ტემპერატურა, ნალექის რაოდენობა, მზიანი დღეების რაოდენობა და სხვა. კლიმატის ცვლილება შეიძლება გამოიწვიოს მზის ნათების, დედამიწის ორბიტისა და ღერძის დახრილობის, ატმოსფეროს გამჭვირვალობის, **სათბური გაზების** კონცენტრაციის, დედამიწის ზედაპირის ამრეკლი უნარისა და სხვათა ცვლილებებმა. მან შეიძლება გამოიწვიოს გლობალური ნეგაყიური მოვლენები: ლანდშაფთა ტენიანობის შემცირება; კლიმატური და მცენარეული ზონების გადაადგილება; ყინულების, მყინვარებისა და მარადი გაყინულობის ღღობა; მსოფლიო ოკეანის დონის აწევა; ოკეანეთა წყლის ცირკულაციის და მთლიანი ჰიდროლოგიური ციკლის დარღვევა დედამიწაზე და სხვ. .

არა ეკოლოგიური ხასიათის გლობალური პრობლემებიდან შეიძლება გამოიყოს:

ადამიანისეული პოტენციალის განვითარების პრობლემა. თანამედროვე მსოფლიოში ჯერ კიდევ არსებობს ისეთი ქვეყნები, სადაც განათლების დონე ძალიან დაბალია. რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის შეფასებით, დასავლეთ აფრიკაში სწავლების ხანგრძლივობა შეადგენს მხოლოს 2 წელიწადს, ხოლო ტროპიკულ აფრიკაში 3 წელზე ნაკლებს, აღმოსავლეთ აფრიკაში დაახლოებით 4 წელს. მაშასადამე, მსოფლიოში ჯერ კიდევ არსებობს წერა-კითხვის უცოდინრობის ლიკვიდაციის პრობლემა. აფრიკასა და სამხრეთ აზიაში წერა-კითხვის უცოდინართა რაოდენობა მოზრდილ მოსახლეობაში 40%-ს შეადგენს⁹.

კოსმოსის ათვისების პრობლემა. კოსმონავტიკამ რეალური შესაძლებლობა შექმნა ჩამოყალიბებულიყო ახალი შეხედულება სამყაროზე და გადაწყვეტილიყო მნიშვნელოვანი სახალხომეურნებრივი ამოცანები: კავშირგაბმულობის საერთაშორისო სისტემების სრულყოფა, ამინდის გრძელვადიანი პროგნოზირება, საზღვაო და საჰაერო ტრანსპორტის განვითარება და სხვა. მაგრამ ჯერ კიდევ რჩება ბევრი

⁹ <http://textbook.news/ekonomika-mirovaya/148-problema-razvitiya-chelovecheskogo.html>

პრობლემა, რომლის გადაჭრაც ხელს შეუწყობს ბევრი სხვა გლობალური პრობლემის მოგვარებას – მაგალითად, კოსმოსური მოწყობილობების შექმნა, რომლებიც მიიღებენ და გადაამუშავებენ მზის ენერჯიას, კოსმოსში ენერგოტექვადი საწარმოების გატანა და ბევრი სხვ. (Проблема освоения ... 2017).

პრობლემა **ჩრდილოეთი-სამხრეთი**. ეს არის განვითარებული ქვეყნების განვითარებად ქვეყნებთან ეკონომიკური ურთიერთობების პრობლემა. ვინაიდან ცხოვრების დონე ჩრდილოეთსა და სამხრეთს შორის ერთმანეთისაგან ძლიერ დანსხვავდება წარმოიშობა სხვაფასხვა პრობლემა რომელთაც აქვთ გლობალური ხასიათი. მაგალითად, განვითარებადი ქვეყნებიდან განვითარებულ ქვეყნებში მასშტაბური იძულებითი მიგრაცია, საგარეო ვალის გადაუხდელობა, ინფექციური დაავადებების მსოფლიოში გავრცელების საფრთხე და სხვ¹⁰.

სიღარიბის პრობლემა. იგი წარმოადგენს არა მხოლოდ ეროვნულ, არამედ გლობალურ პრობლემას სიღარიბის დიდი მასშტაბების გამო მთელ მსოფლიოში, განსაკუთრებით, განვითარებად ქვეყნებში. იგი დიდ საფრთხეს წარმოადგეს მდგრადი განვითარებისათვის¹¹. 2017 წლისათვის მსოფლიოს მოსახლეობის რიცხოვნობამ 7,5 მილიარდი კაცი შეადგინა. აქედან დღეში 1,25 დოლარზე ნაკლები შემოსავალი აქვს 800 მილიონზე მეტ ადამიანს, ხოლო 2,25 დოლარზე ნაკლები – 2,7 მილიარდზე მეტ ადამიანს ანუ მთელი მოსახლეობის 36 პროცენტს. მსოფლიოს ყველაზე ღარიბ ქვეყნებს (სადაც მთლიანი შიდა პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე მხოლოდ 600-დან 1500 დოლარამდე მერყეობს) მიეკუთვნება: ცენტრალური აფრიკის რესპუბლიკა, ბრუნდი, კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, ნიგერია, ვალავი, მოზამბიკა, გვინეა, ერიტრეა, მადაგასკარი¹².

სასურსათო პრობლემა. არის კაცობრიობის ერთ-ერთი უძველესი გლობალური პრობლემა. მისი ყველაზე მძიმე შედეგია შიმშილი. უკანასკნელი წლების განმავლობაში შიმშილის მასშტაბები მცირდებოდა, მაგრამ 2017 წლისათვის იგი გაიზარდა და შეადგინა 800 მილიონზე მეტი ადამიანი ანუ მსოფლიო მოსახლეობის 11%. ამის მიზეზია კლიმატის ცვლილება და სამხედრო კონფლიქტების რაოდენობის ზრდა¹³.

თანამედროვე მეცნიერების მიღწევები განაპირობებენ სურსათის წარმოების გადიდებას მიწის ნაყოფიერების გადიდების, ზღვებისა და ოკეანეების ბიოლოგიური რესურსების გამოყენების, გენეტიკისა და სელექციის მიღწევათა და პირუტყვის უფრო მწარმოებლური ჯიშთა გამოყვანის და სხვ. საფუძველზე.

ენერგეტიკული პრობლემა. დაკავშირებულია კაცობრიობის სათბობით და ენერჯით უზრუნველყოფასთან. იგი გლობალური პრობლემა გხდა გასული საუკუნის 70-ნი წლებიდან, როდესაც დაიწყო ენერგეტიკული კრიზისი ნავთობზე ფასების მკვეთრი ზრდის გამო (14,5-ჯერ 1972-1981 წლებში). კრიზისმა დააჩქარა გეოლოგიურდაზვერვითი სამუშაოები და ენერგოდამზოგი ტექნოლოგიების დანერგვა, რამაც შეამსუბუქა მისი შედეგები¹⁴. ენერგეტიკული პრობლემა დგას იმის გამო, რომ ენერგორესურსები მიღევადა. ნავთობის მსოფლიო მარაგები 2016 წლის მონაცემებით შეადგენს 1706.7.10⁹ ბარელს, ბუნებრივი აირის – 3551.6 ბილიონ

¹⁰ <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/problema-sever-yug.html>

¹¹ <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/problema-bednosti.html>

¹² <http://hochusvalit.com/khochu-svalit/samye-bednye-strany-mira>

¹³ <https://ria.ru/world/20170915/1504839896.html>

¹⁴ <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/energeticheskaya-problema.html>

კუბურ მეტრს (BP Statistical ... 2017) რაც მოხმარების ოდენობის შენარჩუნების შემთხვევაში საკმარისი იქნება მხოლოდ 50-56 წლის განმავლობაში.

მსოფლიო მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდის პრობლემა. მოსახლეობის ზრდა ეკონომიკურ განვითარებაზე ორმხრივ გავლენას ახდენს, როგორც დადებითს, ისე უარყოფითს. დადებითი მომენტებიდან შეიძლება გამოიყოს: 1. მოსახლეობის ზრდა ადიდებს ქვეყნის სამუშაო ძალის (შრომითი რესურსების) რაოდენობას, რაც აუცილებელია წარმოების გაფართოებისათვის, სახელმწიფოს სიძლიერის მატებისათვის. 2. ქვეყანაში, რომელშიც მოსახლეობის რიცხოვნობა დიდია, დიდია იმის ალბათობა, რომ მეტი რაოდენობის გამორჩეული ნიჭის მქონე (მეცნიერი, მეწარმე, ხელოვანი და ა.შ.) ადამიანი დაიბადოს, ვიდრე იმ ქვეყანაში, სადაც მოსახლეობის რიცხოვნობა მცირეა. უარყოფითი მხარეებიდან აღსანიშნავია: 1. მოსახლეობის ზრდა მოითხოვს ეკონომიკის შესაბამის ზრდას, რაც უარყოფით გავლენას ახდენს გარემოზე; 2. რადგანაც ბუნებრივი რესურსები შეზღუდულია, მოსახლეობის დაუსრულებელი ზრდის პირობებში, იგი შესაძლებელია საკმარისი არ აღმოჩნდეს მოსახლეობის მზარდი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. საერთოდ, მოსახლეობის ზრდის პრობლემა საყოველთაო მსოფლიო პრობლემაა, მაგრამ მისი გადაჭრა თითოეულმა ქვეყანამ ცალკე უნდა მოახერხოს, ვინაიდან ისინი სრულიად განსხვავებული პრობლემების წინაშე დგანან. მაგალითად, თუ ჩინეთს მოსახლეობის სწრაფი მატების პრობლემა აწუხებს, საქართველოში საწინააღმდეგო ვითარებაა. დემოგრაფთა შეფასებით, 1990 წლიდან მოყოლებული, გარკვეული გამონაკლისების გარდა, მოსახლეობის რაოდენობა საქართველოში კლებულობს (აბესაძე რ., 2013).

გლობალური პრობლემებიდან ასევე შეიძლება გამოიყოს: **უსაფრთხოების, მშვიდობის შენარჩუნების, შეიარაღების შეწყვეტისა და განიარაღების, კოსმოსის არამილიტარიზების და სხვ. პრობლემა.**

მდგრადი განვითარების პრობლემისადმი დიდ ყურადღებაზე მეტყველებს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები. 2000 წელს მიღებული იქნა “ათასწლეულის დეკლარაცია”, რომელშიც გადმოცემულია მდგრადი განვითარების 8 მიზანი და რომლის განხორციელებას მოჰყვა ბევრი დადებითი შედეგი. თუმცა ბევრი პრობლემა კვლავ გადასატრელები დარჩა. ამიტომ, 2015 წლის 25 სექტემბერს გაეროს 193 წევრი ქვეყანა შეთანხმდა მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის დოკუმენტზე, სათაურით - „ჩვენი სამყაროს გარდაქმნა: 2030 წლის დღის წესრიგი მდგრადი განვითარებისათვის“. ეს დღის წესრიგი მოიცავს 17 მიზანს და 169 ამოცანას. ეს მიზნებია: სიღარიბის ყველა ფორმის აღმოფხვრა; შიმშილის აღმოფხვრა, სასურსათო უსაფრთხოებისა და გაუმჯობესებული კვების მიღწევა და მდგრადი სოფლის მეურნეობის ხელშეწყობა; ჯანსაღი ცხოვრებისა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფა ყველა ასაკის ადამიანისათვის; ინკლუზიური და თანასწორი განათლების უზრუნველყოფა და უწყვეტი სწავლის შესაძლებლობის შექმნა ყველასათვის; გენდერული თანასწორობის მიღწევა და ყველა ქალისა და გოგონას შესაძლებლობების გაუმჯობესება; წყლის მდგრადი მართვისა და სანიტარული ნორმების დაცვის საყოველთაო უზრუნველყოფა; ხელმისაწვდომი, საიმედო, სტაბილური და თანამედროვე ენერჯის საყოველთაო ხელმისაწვდომობა; სტაბილური, ინკლუზიური და მდგრადი ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა, სრული და პროდუქტიული დასაქმება და ღირსეული

სამუშაო ყველასათვის; მდგრადი ინფრასტრუქტურის შექმნა, ინკლუზიური და განვითარებული ინდუსტრიალიზაციისა და ინოვაციების ხელშეწყობა; უთანასწორობის შემცირება ქვეყნებში და ქვეყნებს შორის; ქალაქებისა და დასახლებების ინკლუზიური, უსაფრთხო და მდგრადი განვითარება; მდგრადი მოხმარება და წარმოება; კლიმატის ცვლილებისა და მისი ზეგავლენის წინააღმდეგ გადაუდებელი ზომების გატარება; ოკეანისა და ზღვის რესურსების კონსერვაცია და მუდმივი გამოყენება განვითარებისათვის; დედამიწის ეკოსისტემების დაცვა, აღდგენა და მდგრადი გამოყენება, ტყეების გონივრული მართვა, გაუდაბურების აღკვეთა, ნიადაგის დეგრადაციის შეჩერება და აღდგენა-გაუმჯობესება, ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება; მშვიდობიანი და ინკლუზიური საზოგადოების ჩამოყალიბების ხელშეწყობა მდგრადი განვითარებისათვის, მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა ყველასათვის, ეფექტური, ანგარიშვალდებული და ინკლუზიური ინსტიტუციების მშენებლობა ყველა დონეზე.

დასკვნა

მდგრადი განვითარების თანამედროვე ტენდენციებიდან უნდა გამოიყოს:

1. იგი თანდათან ღებულობს სულ უფრო და უფრო გლობალურ ხასიათს, ამ პროცესში რეალურად ერთვება სულ უფრო მეტი და მეტი სახელმწიფო. ამ მხრივ მოწინავე პოზიციებზეა განვითარებული ქვეყნები, ვინაიდან სწორედ მათი ზემოქმედებაა გარემოზე ყველაზე დიდი და ამავე დროს მათ აქვთ ყველაზე დიდი შესაძლებლობა ბუნებისდაცვითი ღონისძიებების განხორციელებისა.

2. იგი დიდ გავლენას ახდენს როგორც ეკონომიკურ ზრდაზე, ისე ეკონომიკურ განვითარებაზე. ამასთან თუ იგი ეკონომიკურ ზრდასთან გარკვეულ წინააღმდეგობაშია, ეკონომიკურ განვითარებასთან სრულ თანხვედრაშია. მდგრადი განვითარება გულისხმობს არა ეკონომიკური განვითარების, არამედ ეკონომიკის რაოდენობრივი ზრდის გარკვეულ შეზღუდვას.

3. იგი იწვევს ცვლილებებს რესურსების გადანაწილებასა და სიმძლავრეთა განლაგებაში, ეკონომიკის სტრუქტურაში, ფიზიკურ და ადამიანისეულ კაპიტალში, პროდუქციის ხარისხში და ა.შ. რესურსების დიდი ნაწილი მიედინება ბუნების დაცვის ღონისძიებათა უზრუნველსაყოფად, ხოლო საწარმოო სიმძლავრეების განლაგება უმჯობესია იქ, სადაც ყველაზე ოპტიმალურად იქნება დაცული რესურსების რაციონალურად გამოყენებისა და გარემო ბუნების დაცვის მოთხოვნები. ბუნებისდაცვით პრობლემათა გადასაჭრელად წარმოიშობა შესაბამისი დარგები, რომლებიც ეკონომიკაში მნიშვნელოვან სტრუქტურულ ცვლილებებს იწვევენ. იგივე მოთხოვნები წარმოიშობს პრინციპულად ახალ მასალა- და ენერგოდამზოგ უნარჩენო და სხვა ეკოლოგიურ მოწყობილობებს და ტექნოლოგიებს, რომელთა მომსახურება დაკავშირებულია ახალი პროფესიის (ინჟინერ-ეკოლოგები, ენერგო-ეკოლოგები, ეკონომისტ-ეკოლოგები, ეკოლოგიური ექსპერტები და სხვა) კადრების წარმოშობასთან. აღნიშნული მოთხოვნები ასევე იწვევს ცვლილებებს ინსტიტუციებშიც (კანონებში, ეკონომიკის მართვის ორგანოებში, ადამიანის ჩვევებში, ტრადიციებში და ა.შ.).

4. ეკონომიკური აგენტების მიერ მდგრადი განვითარების პრობლემათა აღიარება, რაც განპირობებულია პირადი ინტერესებით და სახელმწიფოს ეკოლოგიური პოლიტიკით. მსხვილი კომპანიები იცავენ რა მდგრადი განვითარების მოთხოვნებს, ასევე აწარმოებენ აღრიცხვას მდგრადი განვითარების შესახებ.

5. ეკონომიკის მასშტაბების გადიდება და ახალი ტექნოლოგიების ათვისება ზრდის ბუნებაზე ნეგატიური ზემოქმედების სიდიდეს. მაგრამ, ამის გამო არ შეიძლება კაცობრიობამ შეწყვიტოს საწარმოო პროცესი. მაშასადამე, ახორციელებს რა მატერიალური დოვლათის წარმოებას, საზოგადოება ყოველთვის მიდის გარკვეულ ეკოლოგიურ დათმობაზე.

6. მსოფლიომ მიაღწია მნიშვნელოვან წარმატებებს მდგრადი განვითარების მიმართულებით, მაგრამ შემდგომში არსებული ტემპებით გაგრძელება არასაკმარისია. არსებობს რიგი ეკონომიკური, სოციალური, ტექნოლოგიური, დემოგრაფიული და ეკოლოგიური პრობლემებისა, რომელთა გადაჭრის გარეშე ვერ აღმოიფხვრება მუდმივი უთანასწორობა, დემოგრაფიული რყევები, გარემოს დეგრადაცია და სხვ.

მდგრადი განვითარების იდეის განხორციელების გზაზე მსოფლიოს წინაშე დგას არაერთი გლობალური და ლოკალური მნიშვნელობის პრობლემა რომელთა გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ ქვეყნების ერთობლივი მოქმედებით. ეს პრობლემებია: **გლობალური ეკოლოგიური პრობლემები:** ატმოსფეროს დაბინძურება, მსოფლიო ოკეანის პრობლემა, კლიმატის ცვლილება, ოზონის ფენის დარღვევა, გეოფონდის განადგურება და გაღარიბება; **არა ეკოლოგიური ხასიათის გლობალური პრობლემები:** ადამიანისეული პოტენციალის განვითარების, ენერგეტიკული, სიღარიბის, კოსმოსის ათვისების, მსოფლიო მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდის პრობლემები, პრობლემა ჩრდილოეთი-სამხრეთი.

მდგრადი განვითარების პრობლემისადმი დიდ ყურადღებაზე მეტყველებს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები. 2000 წელს მიღებული იქნა “ათასწლეულის დეკლარაცია”, რომელშიც გადმოცემულია მდგრადი განვითარების 8 მიზანი და რომლის განხორციელებას მოჰყვა ბევრი დადებითი შედეგი. თუმცა ბევრი პრობლემა კვლავ გადასაჭრელი დარჩა. ამიტომ, 2015 წლის 25 სექტემბერს გაეროს 193 წევრი ქვეყანა შეთანხმდა მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის დოკუმენტზე, სათაურით – „ჩვენი სამყაროს გარდაქმნა: 2030 წლის დღის წესრიგი მდგრადი განვითარებისათვის“. ეს დღის წესრიგი მოიცავს 17 მიზანს და 169 ამოცანას, რომელთა უმრავლესობა მიმართულია ზემოთ ღნიშნულ პრობლემათა გადასაჭრელად.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ., 2008, მდგრადი ეკონომიკური განვითარება – XXI საუკუნის გლობალური გამოწვევა. „პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული“, ტ. I, თბ., „პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა“

2. აბესაძე რ., 2013. ეკონომიკური განვითარება და მოსახლეობის ზრდა. საერთაშორისო კონფერენციის შრომების კრებული. ნაწ. II. ქუთაისი, “აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა”.

3. BP Statistical Review of World Energy. June 2017
<https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf>

4. В.М. Клапцов. Экологические проблемы устойчивого развития.
<https://riss.ru/analitics/982/>

5. Emerging trends in of sustainable development: an ecosystem service approach

<https://www.silvacom.com/wp-content/uploads/2016/03/Silvacom-Emerging-Trends-in-Sustainable-Development-White-Paper.pdf>

6. Esuna Dugarova and, Nergis Gülasan. 2017, Six megatrends that could alter the course of sustainable development. <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/apr/14/six-megatrends-that-could-alter-the-course-of-sustainable-development>

7. Trends and future of sustainable development. 2015. https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/julkaisut/e-tutu/Documents/eBook_2011-15.pdf

8. Исследование АССА выявило тенденции устойчивого развития <http://www.b-soc.ru/theory-and-practice/materials/material/corpsocotv/75>

9. Проблема освоения космоса. Глобальные проблемы человечества, 2017 http://www.globaltrouble.ru/drugie_global_nye_problemy/problema_osvoeniya_kosmosa.html

*ვლადიმერ პაპავა
თამარ თაფლაძე*

ეკოლოგიური ეკონომიკური მოდელების შესახებ და საქართველო

ანოტაცია. საქართველოს სწრაფვა, ვახდეს ევროპული სახელმწიფო, დღის წესრიგში აყენებს საკითხს იმის შესახებ, თუ უმთავრესად რა ტიპის ეკონომიკური მოდელები გამოიყენება ევროკავშირში. ანგლო-ამერიკულ და “რეინის” მოდელებს შორის არჩევანის გაკეთება თანამედროვე ეტაპზე გაუმართლებელია, რადგან თავად ევროკავშირშიც ადგილი აქვს ამ მოდელების შერწყმის პროცესს. აქედან გამომდინარე, საქართველოსთვისაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკის ისეთი მოდელის რეალიზაციას, რომელიც ანგლო-ამერიკული და “რეინის” მოდელების სინთეზს დაეფუძნება.

საკვანძო სიტყვები: ევროკავშირი, საქართველოს ეკონომიკა, სინგაპურიზაცია, ანგლო-ამერიკული მოდელი, “რეინის” მოდელი.

ხედვა იმ საკითხის შესახებ, თუ რა მიმართულებით უნდა განვითარდეს საქართველოს ეკონომიკა, რა მოდელს უნდა დაფუძნებოდა ის [Beridze, 2009; Gegeshidze, Papava, 2009; Gogolashvili, 2011; Samson, 2006; Waal, 2011]. ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ დიდი ხნის განმავლობაში ბოლომდე არ იყო ჩამოყალიბებული [Papava, 2013b]. ერთგვარი იმედის მომცემი იყო “ვარდების რევოლუციის” შემდგომი პერიოდი, თუმცა დიდი დრო არ აღმოჩნდა საჭირო იმედგაცრუებისათვის [Papava, 2006b, 2008a].

2012 წლის 1 ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნებში კოალიცია “ქართული ოცნების” გამარჯვებამ კვლავ აქტუალური გახადა საქართველოში არჩევანის პრობლემა, რადგანაც დღის წესრიგში ისევ დადგა საკითხი იმის შესახებ, თუ განვითარების რომელი ვექტორი უნდა ყოფილიყო განმსაზღვრელი “ნაციონალური მოძრაობის” ცხრაწლიანი მმართველობის შემდეგ [Gegeshidze, 2013; Haindrava, 2013; Papava, 2013a; Tarkhan-Mouravi, 2013].

“ქართული ოცნების” სასარგებლოდ ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ რეალურ პრიორიტეტად გაიხადეს ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების მიღწევა. ამ უკანასკნელის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი ევროკავშირთან

დრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება (DCFTA) [EPRC, 2014]. “ნაციონალური მოძრაობის” მთავრობისათვის განვითარების ევროპული გზა, სამწუხაროდ, უმთავრესად არტიკულაციით შემოიფარგლებოდა, ხოლო რეალური ქმედებით ყველაფერი კეთდებოდა იმისათვის, რომ საქართველო არ დაახლოებოდა ევროკავშირს [Papava, 2008b, 2011]. რეალურად ქვეყანას კურსი სინგაპურიზაციისაკენ ჰქონდა აღებული [CG, 2010a, 2010b; Dumianski, 2011].

“ქართული ოცნების” მთავრობამ შეძლო ის, რომ საქართველომ 2014 წლის ივნისში ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებას მოაწერა ხელი [EC, 2016], რომელიც 2016 წლის 1 ივლისიდან ამოქმედდა. ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების ხელმოწერა და ევროკავშირთან დრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შეთანხმების ამოქმედება “ქართული ოცნების” მთავრობის ყველაზე მნიშვნელოვან პოზიტიურ ნაბიჯად უნდა ჩაითვალოს.

პოსტკომუნისტურ სივრცეში არაერთი წარმატებული ქვეყანაა, რომელმაც შეძლო ევროპული ტიპის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა და ევროკავშირშიც არის გაწევრიანებული. არიან ნაკლებ წარმატებული, თუ საერთოდ წარუმატებელი ქვეყნებიც, სადაც ასეთი ტიპის საბაზრო ეკონომიკაზე საუბარიც კი ზედმეტია [Papava, 2006a]. რაც შეეხება მათ ევროკავშირში წევრობას, ეს ან საერთოდ არ წარმოადგენს მათ მიზანს, ან, უკეთეს შემთხვევაში, შედარებით შორეულ პერსპექტივაში შეიძლება იქნეს მოახრებული.

თავის მხრივ, ევროკავშირისკენ მიმავალი გზა საჭიროებს იმის გააზრებას, თუ ეკონომიკის რომელი მოდელი უნდა იქნეს საქართველოსთვის გამოყენებული.

ამკარაა, საქართველო ჯერჯერობით არ არის მზად ევროკავშირში გასაწევრიანებლად, მაგრამ საკითხი იმის შესახებ, თუ რეალურად საით მივდივართ, იმისდა მიუხედავად, რომ ოფიციალურ განცხადებებში აქცენტი სწორედ ევრო-ატლანტიკურ სტრუქტურებზეა გაკეთებული, აქტუალურობას სულაც არ არის მოკლებული. ამ მარავალწახნაგოვანი კითხვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ორიენტირია, რადგანაც, თუკი გვინდა საქართველო ოდესმე ევროპის განუყოფელ ნაწილად იქცეს, აუცილებელია ქვეყნის ეკონომიკის ევროპული ტიპის საბაზრო ეკონომიკის მიმართულებით ტრანსფორმაცია [Papava, Tokmazishvili, 2006].

ევროკავშირის ეკონომიკურ მოდელზე მსჯელობა არც ისე ადვილია, რადგანაც ის თავად არის ფორმირების პროცესში. ცნობილია, რომ ევროკავშირში ერთმანეთს “უპირისპირდება” კაპიტალიზმის ორი – ანგლო-ამერიკული და “რეინის” (ანუ გერმანული-იაპონური) მოდელი [Albert, 1991].

ეკონომიკის ანგლო-ამერიკულ მოდელში აქციონერული საკუთრების ხელიდან ხელში გადასვლა სწრაფად და დაბრკოლებების გარეშე ხდება, ბირჟა გადამწყვეტ როლს ასრულებს კომპანიათა დაფინანსებაში, აქციათა 40-60 პროცენტს ინსტიტუციური ინვესტორები (კერძოდ, სადაზღვევო და საპენსიო ფონდები) ფლობენ. ამასთან სახელმწიფო სექტორი შედარებით მცირე მასშტაბისაა, ხოლო სოციალური პოლიტიკა კი სიღარიბისა და უთანასწორობის საკითხის მიმართ ლიბერალური მიდგომით გამოირჩევა, რომლის თანახმადაც უთანასწორობა კონკურენციის ხელშემწყობ სტიმულად აღიქმება, ხოლო სიღარიბე არა იმდენად სახელმწიფოს, რამდენადაც მორალისა და მოწყალეების პრობლემაა, და კერძო ქველმოქმედების სფეროს განეკუთვნება.

რეინის მოდელში აქციონერ მესაკუთრეთა შემადგენლობა სტაბილურობით გამოირჩევა, აქციონერულ საწარმოთა დაფინანსებაში განსაკუთრებული როლი საბანკო სექტორს ეკუთვნის, ხოლო საფინანსო ბაზრები შედარებით შეზღუდულნი და ნაკლებ აქტიურნი არიან. ამასთან, სახელმწიფო რეგულირების სფერო რეინის მოდელში საკმაოდ ფართოა, სახელმწიფოს როლი მთლიანი შიგა პროდუქტის გადანაწილებაში, კონკურენციის თანაბარი პირობების უზრუნველყოფასა და სოციალურ ამოცანათა გადაჭრაში ძალზე დიდია.

საყურადღებოა, რომ ევროკავშირის მთელ რიგ ქვეყანაში ანგლო-ამერიკული მოდელის რეინის მოდელზე ზეწოლის პირობებში ხდება მათი თანდათანობითი შერწყმა.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია, რომ ევროკავშირის ქვეყნებს არ გააჩნია ერთიანი ეკონომიკური მოდელი, და რომ უფრო კორექტულია ვისაუბროთ საერთო ეკონომიკურ მოდელზე, რომელიც ვერ უზრუნველყოფს სრულ უნიფიკაციას [Albert, 1991]. ამასთან, ხაზგასასმელია, რომ ევროკავშირში მიმდინარე ინტეგრაციული პროცესები სწორედ უნიფიკაციის მნიშვნელობის გაფართოებაზეა ორიენტირებული, რისი თვალსაჩინო მაგალითია საერთო ბაზრიდან ერთიან ბაზარზე გადასვლა, რაც, თავის მხრივ, ეკონომიკური და სავალუტო კავშირის ფორმირების საფუძველი გახდა.

ევროკავშირის ერთ-ერთი ფუძემდებლური პრინციპია “მიღწეულის შენარჩუნება”, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ევროკავშირში გაწევრიანების კანდიდატი ქვეყნისათვის: ევროკავშირში ერთიანი მოდელის ფორმირების გზაზე ყოველივე ის რა დონეზეც არის უნიფიცირებული კანდიდატი ქვეყნისათვის, უპირობოდაა შესასრულებელი.

ფორმალური ნიშნით თანამედროვე საქართველოსათვისაც არის დამახასიათებელი ხსენებული ორივე მოდელის ელემენტების თანაარსებობა და დაპირისპირება. კერძოდ, საწარმოთა დაფინანსებასა და მათ მესაკუთრეთა ფორმირებაში აშკარად რეინის მოდელს ენიჭება უპირატესობა, რაც საფინანსო ბაზრების შეზღუდულობასა და არააქტიურობაში გამოიხატება, და რაც სახელმწიფოს მიერ გატარებული ოფიციალური კურსის შედეგია [Papava, 2008b]. ამასთან, სახელმწიფო რეგულირების სფერო საქართველოში საკმაოდ შეზღუდულია, რაც ქმნის იმის ილუზიას თითქოს ეს ანგლო-ამერიკული მოდელის სქემაში ჯდებოდეს. ყველაზე მკაფიოდ ეს სიღარიბისა და უთანასწორობის საკითხის მიმართ სახელმწიფო პოლიტიკაში იკვეთება [Kakulia, Kapanadze, Kurkhuli, 2017], რაც გარკვეული გულგრილობით (რასაც, ყოველად გაუმართლებლად, ჩვენში რატომღაც ლიბერალიზმს უწოდებენ) გამოირჩევა [Meskhia, 2008; Papava, 2009], როცა უთანასწორობა რეალურად არც არანაირად არის ხელისუფლების საზრუნავი, ხოლო სიღარიბის დაძლევა კი უმთავრესად იძულებითი (სახელმწიფოს მხრიდან) კერძო ქველმოქმედების სფეროს განეკუთვნება.

ხსენებულიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია, რომ საქართველოში ჩამოყალიბდეს ისეთი ეკონომიკური მოდელი, რომელიც იქნება ანგლო-ამერიკული და რეინის მოდელის გარკვეული აზრით სინთეზი (იქ, სადაც ეს შესაძლებელია), ისე, როგორც ეს დამახასიათებელია ევროკავშირის არაერთი წევრი-სახელმწიფოსთვის. ამასთან, მიზანშეწონილია, რომ განსაკუთრებული ყურადღება

დაეთმოს სიღარიბის შემცირების საკითხებს, რომელმაც უნდა შექმნას ობიექტური წინაპირობა ეკონომიკური რეფორმების წარმატებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Albert M., 1991. *Capitalisme contre capitalisme*. Paris: Editions du Seuil.
2. Beridze T., 2009. “The National Economic Model and Globalization (the Case of Georgia),” in *Georgia in Transition*. L. King, and G. Khubua, eds. Frankfurt am Main: Peter Lang.
3. CG, 2010a. “Saakashvili: ‘Georgia Switzerland with Elements of Singapore’.” *Civil.Ge*, March 9, www.civil.ge/eng/article.php?id=22064&search.
4. CG, 2010b. “Saakashvili: ‘Singapore, Estonia – Examples for Georgia’.” *Civil.Ge*, February 1, www.civil.ge/eng/article.php?id=23103&search.
5. Dumienksi Z., 2011. “Georgia: Singapore of the Caucasus?” *Eurasia Review. News & Analysis*, February 21, www.eurasiareview.com/analysis/georgia-singapore-of-the-caucasus-21022011/.
6. EC, 2016. “EU-Georgia Association Agreement Fully Enters into Force.” *European Commission*, July 1, www.europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2369_en.htm.
7. EPRC, 2014. *European Union’s Agreement on Deep and Comprehensive Free Trade Area and Georgia*. Tbilisi: Economic Policy Research Center.
8. Gegeshidze A., 2013. *Georgia’s Foreign Policy Challenges in the Medium Term*. Expert Opinion 5. Tbilisi: GFSIS, 2013, <https://www.gfsis.org/files/library/opinion-papers/5-expert-opinion-eng.pdf>.
9. Gegeshidze A., Papava V., 2009. “Post-War Georgia Pondering New Models of Development,” *Central Asia-Caucasus Analyst*, Vol. 11, No. 1, January 14.
10. Haindrava I., 2013. “Governance and Modernisation: Experience and Challenges,” *International Alert*, January, 31, 2013, www.international-alert.org/content/democratisation-and-governance-english-ik.
11. Gogolashvili K., 2011. “In Search of Georgia’s Economic Model,” in *South Caucasus – 20 Years of Independence*. Tbilisi: Friedrich-Ebert-Stiftung, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/georgien/08706.pdf>.
12. Kakulia M., Kapanadze N., Kurkhuli L., 2017. *Chronic Poverty and Income Inequality in Georgia*. Tbilisi: Friedrich-Ebert-Stiftung, <https://www.gfsis.org/files/library/pdf/English-2509.pdf>.
13. Meskhia I., 2008. “Living Standards and Poverty in Georgia.” *Georgian Economic Trends*, May.
14. Papava V., 2006a. “Economic Transition to European or Post-Communist Capitalism?” *European Association for Comparative Economic Studies (EACES) Working Papers*, No. 1, March, www.eaces.net/news/WP-1-06.pdf.
15. Papava V., 2006b. “The Political Economy of Georgia’s Rose Revolution.” *Orbis. A Journal of World Affairs*, Vol. 50, No. 4.
16. Papava V., 2008a. “Georgia’s Hollow Revolution.” *The Harvard International Review*, February 06, <http://hir.harvard.edu/article/?a=1682>.
17. Papava V., 2008b. “The Essence of Economic Reforms in Post-Revolution Georgia: What about the European Choice?” *Georgian International Journal of Science and Technology*, Vol. 1, Issue 1.
18. Papava V., 2009. “Poverty Reduction through Private Sector Development in Georgia: Policy, Practice and Perspectives.” *Caucasian Review of International Affairs*, Vol. 3(3)–Summer,

http://papava.info/publications/Done_Poverty-reduction-through-private-sector-development-in-Georgia.pdf.

19. Papava V., 2011. “Myths about the Georgian Economy.” Democracy & Freedom Watch, October 18, www.dfwatch.net/myths-about-the-georgian-economy-11211-860.

20. Papava V., 2013a. *The Main Challenges of ‘Post-Rosy’ Georgia’s Economic Development*. Expert Opinion 4. Tbilisi: GFSIS, <https://www.gfsis.org/files/library/opinion-papers/4-expert-opinion-eng.pdf>.

21. Papava V., 2013b. *The Vector of Economic Development of Post-Communist Georgia*. Expert Opinion No. 7. Tbilisi: GFSIS, <https://www.gfsis.org/files/library/opinion-papers/7-expert-opinion-eng.pdf>.

22. Papava V., Tokmazishvili M., 2006. “Becoming European. Georgia’s Strategy for Joining the EU.” *Problems of Post-Communism*, Vol. 53, No. 1.

23. Samson I., 2006. “The Search for a Development Path: Challenges for Georgia,” *Georgian Economic Trends*, No. 4, March.

24. Tarkhan-Mouravi G., 2013. “Prospects of Nation-Building in Georgia: Outlook for the Next Seven Years,” *International Alert*, January, 31, www.international-alert.org/content/nation-building-english-gtm.

25. Waal T. De, 2011. *Georgia’s Choices. Charting a Future in Uncertain Times*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, www.carnegieendowment.org/files/georgias_choices.pdf.

*Vladimer Papava
Tamar Tapladze*

ON THE ECONOMIC MODELS OF THE EUROPEAN UNION AND GEORGIA Summary

A common vision about the issues concerning the direction of development of Georgia’s economy after the restoration of the country’s independence and the model upon which it should be based was not established during the long time.

Coming to power in late 2012, the Georgian Dream (GD) was faced with a number of challenges with one of the most crucial comprising the reaching of an Association Agreement with the EU. A key constituent of the Agreement is the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) agreement with the EU. For the United National Movement government, adherence to the “European track” was, unfortunately, largely confined to articulation while in actuality efforts were being directed at ensuring that Georgia’s rapprochement with the EU did not materialize. The country had instead mapped a path towards “Singaporization.” The GD government managed to secure Georgia’s signature of the Association Agreement in June 2014, entering into force as of 1 July 2016. Signing the EU Association Agreement and the entry into force of the DCFTA should be assessed as the most significant positive measures taken by the GD government.

European Way of Economic Development Several countries in the post-Communist world have completed the transition to a European-type market economy and have been admitted to the EU. For others—either partly or totally unsuccessful in transitioning—the question of whether or not this kind of market economy could be built is not a subject for discussion. As to the potential of EU

membership, such countries have either never set such a goal for themselves or, at best, are considering it in a long-term perspective.

It is no secret that Georgia is not ready to join the EU in the near future. In view of continual official statements regarding Georgia's striving towards Euro-Atlantic organizations, however, we should know where the country is going. One of the most important aspects of this multi-faceted question is the vector of Georgia's economic development.

If we would like to see Georgia as an inseparable part of Europe someday, the country must transform into a European-type market economy.

It is not easy to describe the EU's economic model as it is still in formation itself. According to M. Albert, the EU has been a battlefield of the two key models of capitalism; i.e., the Anglo-American and the Rhenish (German-Japanese) ones.

In the Anglo-American model, the transfer of shareholding takes place quickly and without any obstacles, stock exchanges play a key role in companies' funding and some 40-60 percent of company shares are owned by institutional investors (such as insurance and pension providers). At the same time, the public sector is relatively small and social policy with respect to poverty and inequality is somewhat liberal; namely, inequality is understood as one of the incentives of competition and the fight against poverty is believed to be not only the government's function but, rather, also within the sphere of private charities as a part of moral practice and philanthropy.

In the Rhenish model, shareholding is somewhat stable and the banking sector plays a key role in funding shareholder companies. Stock markets are relatively constrained and, therefore, less active. The spheres of regulation are somewhat broad and the government's role in the distribution of gross domestic product (GDP), ensuring equal competition and addressing social needs, is substantial.

Remarkably, the two models have gradually merged in a number of EU member states under the pressure of the Anglo-American model over the Rhenish. It should be noted that the EU countries do not share a unified economic model. Instead, there is a common economic model which is not yet strong enough to ensure full unification. At the same time, it must be emphasized that the integration processes underway in the EU are oriented towards the increase of the importance of unification; a perfect example is the transition from the common market to the unified market which, in turn, has paved the way for economic and currency unions.

One of the most fundamental principles of the EU is the "preservation of what has been accomplished" which is particularly important for any membership candidate to bear in mind. Whatever has been unified and achieved on the way towards the integrated model must be unconditionally copied by all candidates.

Modern Georgia understands the co-existence and confrontation of the elements of both models. In particular, the Rhenish model prevails in shareholding and company funding which has yielded small and passive financial markets. This is a direct consequence of official policy implemented by the government. On the other hand, the spheres of regulation are quite limited which misleadingly suggest that Georgia fits the Anglo-American model. It is very important for Georgia the implementation of the economic model, which will be based on the synthesis of the Anglo-American and the Rhenish models.

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ, ОБЩЕСТВА И ГОСУДАРСТВА
В ИНТЕРЕСАХ НАРОДА**

Аннотация. В научном труде в качестве принципиально новых теоретических основ устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа рассматриваются созданные автором – Философия социальной цели, Теория верховенства интересов народа и Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц.

Следовательно, в качестве принципиально новых теоретических основ социально-экономического прогресса, а значит, в качестве теоретических основ прогрессивного развития экономики, общества, государства и человечества в интересах каждого человека, рассматриваются вышеотмеченные теории.

В связи с Философией социальной цели, необходимо отметить, что как альтернативу «философского» подхода, называемого им философией средств, автор предлагает созданные им еще в начале 70-х годов XX века принципиально новые научные направления – Философию цели, как теоретико-методологическую основу различия общественно-государственных систем и как основу классификации этих систем, и Философию социальной цели, которая представляет собой исходную научную основу формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства, и которая должна быть положена в основу ориентации развития человечества и социально-экономического прогресса.

В связи с Теорией верховенства интересов народа, необходимо отметить, что в научном труде дается критический анализ традиционных и устоявшихся взглядов в современном цивилизованном мире по проблеме верховенства закона в обществе и в государстве и предлагается созданная ранее автором Теория верховенства интересов народа – Теория диктатуры интересов народа, которая радикально отличается от принципа верховенства закона, ибо эта Теория рассматривает законы и другие нормативно-правовые акты только лишь как средства, которые должны служить социальной цели – реализации интересов народа.

Следовательно, как в научных исследованиях, так и в управлении обществом и государством, исходя из Теории верховенства интересов народа, необходимо руководствоваться не верховенством закона, а верховенством интересов человека – верховенством интересов народа, что является принципиально новым научным направлением, исходящим из созданной автором Философии цели, из Философии социальной цели (а не из философии, называемой автором философией средств), а также исходящим из созданных им Теории социально-экономических законов, Теории социально-экономического управления и т. д.

Что касается Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц, необходимо отметить, что в научном труде рассматривается созданная и опубликованная автором ранее политико-правовая Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц – как принципиально новое научное направление и как необходимая интеллектуальная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса.

Более того, обосновывается необходимость и значимость использования данной теории в современном мире. В частности, автором обосновывается ее значимость не только для решения внутренних проблем эффективного функционирования общества и государ-

ства, но и для нормальной жизни и деятельности всех народов мира, для ликвидации терроризма, внутригосударственных и межгосударственных конфликтов и т.д.

В труде предлагаются созданные автором правовые механизмы ответственности должностных лиц всех ветвей государственной власти, которая (ответственность) должна быть сбалансирована с их правами, без чего защита интересов человека и эффективное функционирование общества, государства и человечества в целом не представляется возможным.

Ключевые слова: Теоретические основы, Устойчивое развитие в интересах народа, Философия социальной цели, Теория верховенства интересов народа, Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц.

Введение

Постановка проблемы. Принципиальная необходимость и важность решения проблем устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа, требует нового – творческого – подхода в управлении обществом и государством, что, в свою очередь, требует принципиально новых теоретических основ, которые могут быть положены в основу решения отмеченных проблем.

Исходя из вышеотмеченного, в качестве принципиально новых теоретических основ решения проблем устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа, предлагаю созданные мной научные теории – Философию социальной цели, Теорию верховенства интересов народа и Теорию сбалансированности прав и ответственности должностных лиц, ибо без решения проблем по внедрению отмеченных теорий, устойчивое развитие экономики, общества и государства в интересах народа неосуществимо.

Именно наличием отмеченных проблем и необходимостью их решения обосновывается актуальность темы исследования.

Анализ последних исследований. Анализ имеющихся исследований свидетельствует о том, что в основе решения проблем устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа, лежат традиционные и давно устаревшие взгляды, на основе которых эффективное решение отмеченных проблем не представляется возможным.

Следовательно, прихожу к научно обоснованному выводу о том, что именно созданные и предложенные мной теории – Философия социальной цели, Теория верховенства интересов народа и Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц, должны быть использованы в качестве теоретических основ решения проблем устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

Цель и задачи исследования. Целью исследования является внедрение в международном масштабе созданных мной принципиально новых научных теорий: Философии социальной цели, Теории верховенства интересов народа и Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц – в качестве принципиально новых теоретических основ решения проблем устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

Задачей научного исследования является обоснование необходимости внедрения в международном масштабе: Философии социальной цели, Теории верховенства интересов народа и Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц – в качестве принципиально новых теоретических основ решения проблем устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

Научная новизна. Главной новизной научного исследования является рассмотрение созданных мной принципиально новых теорий: Философии социальной цели, Теории верховенства интересов народа и Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц – в качестве теоретических основ решения проблем устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

Изложение основного материала

Необходимость решения проблем устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа, с объективной необходимостью требует использования принципиально новых теоретических основ их решения.

В связи с этим важно отметить, что именно в качестве теоретических основ решения отмеченных проблем устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа, предлагаются созданные мной принципиально новые теории: Философии социальной цели, Теория верховенства интересов народа и Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц.

Необходимо особо отметить, что для качественно нового прорыва в устойчивом развитии экономики, общества и государства, нацеленного на реализацию интересов народа, принципиальное значение имеет конструирование принципиально новых теоретических основ для решения отмеченных проблем, ибо на основе традиционных и, *вместе с тем*, не просто устаревших, но, *что самое главное*, еще изначально глубоко ошибочных, *с точки зрения интересов народа*, теоретических взглядов, эффективное движение по пути построения Истинно человеческого общества и Истинно человеческого государства – общества и государства, служащего интересам каждого человека, немислимо и неосуществимо.

С учетом вышеотмеченного, в научном труде предлагаются принципиально новые теоретические основы устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа, которые могут и должны стать интеллектуальным фундаментом такого развития в интересах каждого человека.

Таким образом, здесь в основном предлагаются следующие принципиально новые научные направления и принципиально новые научные теории:

Философия социальной цели [1], являющаяся методологической основой кардинального прорыва в науке государственного управления и философской основой устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

Теория верховенства интересов народа [2], являющаяся определяющей политико-правовой основой устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [3], как необходимая научная – политико-правовая – основа создания соответствующих правовых механизмов устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

В связи с вышеотмеченными теориями, считаю особенно важным подчеркнуть, что публикация этих теорий, *притом, многократная публикация научных трудов, связанных с данными теориями*, является принципиально необходимым с точки зрения интересов человека, с точки зрения интересов науки, интересов общества, государства и человечества в целом, ибо недопустимо и даже криминально, чтобы общественные науки

«топтались» на одном месте и занимались в основном «переливанием из пустого в порожнее», вместо революционного движения вперед.

* * *

Исходя из вышеотмеченного, кратко рассмотрим вышеотмеченные принципиально новые теории:

Философия социальной цели.

Вся история развития философской, политической, правовой и экономической мысли, равно как и современные взгляды и подходы ученых, политиков и т.д. к проблемам функционирования и развития экономики, общества, государства и человечества в целом основывались и основываются на ошибочном «научном» подходе, называемой мной Философией средств.

В связи с этим считаю необходимым обратить внимание на то, что под Философией средств я подразумеваю научно сформированную мной ту философскую систему взглядов, которая в отличие от созданных мной же Философии цели и Философии социальной цели критерием сущности общественно-государственного строя считает не цель, не социальную цель и ее реализацию, а средства.

Необходимо особо отметить, что созданная мной Философия цели представляет собой принципиально новое научное направление, которое радикально отличается от укоренившегося во всем цивилизованном мире на протяжении веков подхода, опирающегося на средства.

Притом, истинно человеческая Философия цели – Философия социальной цели, в сравнении с Философией средств показывает путь теории и практике с позиции интересов каждого человека – с позиции интересов народа.

Более того, только на основе Философии социальной цели, *являющейся революционным переворотом в науке по отношению к укоренившемуся подходу, называемому мной Философией средств*, можно двигаться в правильном – социально нацеленном – направлении, как в научных исследованиях, так и в управлении общественно-государственной системой.

Следовательно, только на основе Философии социальной цели можно двигаться в направлении эффективной реализации интересов каждого человека, в направлении устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

Возвращаясь к проблеме Философии средств, следует отметить, что практическим проявлением данного философского подхода – проявлением Философии средств являются факты, когда общественно-государственные системы различают друг от друга средствами, в частности, техникой, уровнем индустриальной развитости государства и т.д.

Примерами проявления философии средств являются также различие общественно-государственных систем формами собственности, методами управления и т.д.

Что касается созданной мной Философии социальной цели, она представляет собой систему философских взглядов, которая так же, как и Философия цели критерием сущности общественно-государственного (общественно-политического) строя считает не средства, а цель, которой служит та или иная общественно-государственная система.

Вместе с тем, Философия социальной цели отличается от Философии цели тем, что если Философия цели представляет собой критерий различия общественно-

государственных систем и теоретико-методологическую основу их классификации, и если к Философии цели вообще фактически относится – как Философия социальной цели, так и Философия экономической цели, *которая является практическим проявлением определенной разновидности философии средств*, то Философия социальной цели *в то же время* является принципиально новым научным направлением, которая представляет собой Философию цели Истинно человеческого общества и Истинно человеческого государства, и которая является теоретической основой формирования и эффективного функционирования Истинно человеческой общественно-государственной системы, служащей интересам каждого человека.

Таким образом, в Истинно человеческом обществе и в Истинно человеческом государстве, т.е. в общественно-государственной системе, которая служит интересам народа (которая должна служить интересам народа), как в научных исследованиях, так и в управлении обществом и государством, основываясь на Философии социальной цели следует исходить из социальной цели, и оценка результатов функционирования этой общественно-государственной системы, *соответственно*, должна происходить по степени реализации социальной цели – по степени реализации интересов народа.

Следовательно, Философия социальной цели – это философская система, которая представляет собой теоретико-методологическую основу целевой направленности формирования и функционирования Истинно человеческого общества и Истинно человеческого государства – это философская система, которая представляет собой теоретико-методологическую основу определения социальной целевой направленности функционирования Истинно человеческой общественно-государственной системы.

Отсюда логически следует, что Философия цели в Истинно человеческом обществе и в Истинно человеческом государстве – это фактически Философия социальной цели, а в той общественно-государственной системе, где цель экономическая – деньги, прибыль, капитал, там Философия цели представляет собой Философию экономической цели, т.е. представляет собой Философию самоцели экономических средств, что фактически является явным примером проявления Философии средств.

Правильность вышеотмеченного подтверждает, *например*, тот факт, что взгляды идеологов капитализма и практика развития данной общественно-государственной системы всегда основывались на подходе, названным мной Философией средств, или Философией самоцели средств, ибо во главу угла капитализм всегда ставил получение максимальной прибыли, обогащение, наживу – как цель, что в действительности является самоцелью экономических средств – является проявлением Философии средств на практике, и что в корне свойственно сущностной природе капитализма, т.е. свойственно капитализму в истинном значении этого термина.

Если же капитализм служит интересам народа, тогда это уже не капитализм – не капитал “изм” (не “изм” экономической цели, не господство капитала), и, *соответственно*, он (капитализм) должен иметь другое название.

Притом необходимо особо подчеркнуть, что без получения высоких прибылей на предприятиях, в обществе и в государстве немислима реализация социальной цели – реализация интересов народа, т.е. реализация той цели, которая свойственна (*которая должна быть свойственна*) Истинно человеческому обществу и государству.

Однако прибыль – *получение прибыли* – в Истинно человеческом обществе и государстве должна рассматриваться лишь как необходимое условие реализации социаль-

ной цели, а не как самоцель экономических средств, как это свойственно истинному капитализму.

Таким образом, вполне естественно, что средства реализации цели имеют огромное значение, ибо цель не может быть реализована без соответствующих средств.

Вместе с тем, при исследовании проблем функционирования Истинно человеческого общества и государства, а точнее в процессе управления этим обществом и государством необходимо исходить не из экономических средств – как из самоцели, а необходимо исходить из социальной цели и необходимо основываться на этой цели, *с учетом при этом соответствующих реальных и потенциальных средств ее реализации.*

Следовательно, Философия социальной цели действительно является методологической основой устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

* * *

Теория верховенства интересов народа.

Проблема эффективного функционирования экономики, общества и государства, служащего интересам народа – интересам каждого человека, является актуальнейшей проблемой для общественно-государственной системы, стремящейся построить Истинно человеческое общество и Истинно человеческое государство.

Вместе с тем, для устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа принципиальное значение имеет критический анализ традиционных и устоявшихся взглядов в современном цивилизованном мире *по проблеме верховенства закона в обществе и в государстве, которая (т. е. проблема верховенства закона) в современной науке и в современной политике фактически считается решенной, справедливость которого (т. е. справедливость решения этой проблемы) будто бы не подлежит сомнению (!!).*

В действительности же, *по моему глубокому убеждению, как в научных исследованиях, так и в политико-правовом и социально-экономическом управлении обществом и государством, исходя из созданной мной Теории верховенства интересов народа [2], необходимо руководствоваться не верховенством закона, не верховенством средств, а верховенством цели – верховенством социальной цели, верховенством интересов народа, что представляет собой принципиально новое научное направление, являющееся определяющей научной основой устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.*

Таким образом, верховенство закона, как известно, общепризнано в современном цивилизованном мире, что нередко создает серьезные препятствия в деле реализации социально-экономических интересов народа, в защите прав, свобод и интересов человека, а порой даже приводит к экономическому геноциду и к порабощению народа.

Хотя вышеотмеченное вовсе не означает отрицание необходимости использования законов и других правовых актов в управлении обществом и государством, так же, как не означает отрицание необходимости строжайшей борьбы против беззакония.

Следовательно, суждение здесь идет лишь о том, кому или чему должно принадлежать верховенство в обществе и в государстве (!!).

Проблема верховенства закона, проблема законотворчества и использования законов в обществе и в государстве приобретает особенно острый характер в условиях господства рынка, денег, прибыли, капитала, когда купле-продаже подлежит все и вся.

Я поддерживаю проведение реформ, но лишь в том случае, если эти реформы служат реализации интересов народа – если они служат реализации интересов каждого человека, и если они исключают антисоциальные, антигуманные, антиправственные явления.

Поэтому я выступаю против "верховенства" реформ по отношению к правам, свободам и социально-экономическим интересам человека, ибо проведение реформ должно представлять собой лишь средство реализации интересов народа.

Я выступаю против такой независимости должностных лиц, деяния которых незаконным путем или же незаконно "узаконенным" путем ставят человека (*многих людей*) в зависимость от этих должностных лиц, *вместо того*, чтобы должностные лица служили интересам народа.

Принципиально важно всегда учитывать то, что, *по моему глубокому убеждению*, "независимость лишь тогда имеет смысл и ценность, когда она распространяется на каждого члена общества и служит интересам народа, ибо независимость должностных лиц не есть независимость нации" [4, с. 160].

Следовательно, в зависимости от честности или нечестности, от компетентности или некомпетентности представителей государственной власти, законы могут создаваться и использоваться как для реализации социально-экономических интересов народа, так и для ограбления и порабощения народа.

И эта проблема носит особенно острый характер в условиях господства рынка, господства денег, господства капитала, когда *под влиянием денег, под влиянием рынка* некоторые люди с помощью (*при поддержке*) должностных лиц – *или же, скорее всего, сами должностные лица* – делают все для того, чтобы законы и другие правовые акты служили их незаконному, *или противозаконно узаконенному*, обогащению.

Я сторонник обогащения людей, но за счет честного использования ими своих способностей и за счет их честного умственного и физического труда, а не за счет ограбления народа путем злоупотребления должностными лицами своего служебного положения, не путем превышения ими своих служебных полномочий и т.д.

Необходимость существования рыночных отношений не вызывает сомнения, *ибо экономические отношения не могут существовать без рынка, ввиду чего дополнительное обоснование данного положения считаю излишним.*

Однако считаю необходимым, чтобы государственная власть принимала такие законы, которые, *с одной стороны*, исходя из интересов народа давали бы максимально допустимую свободу каждому человеку, в том числе, предпринимателям, бизнесменам и т. д., но, *с другой стороны, чтобы эти законы служили бы социальной цели Истинно человеческого общества и Истинно человеческого общества государства.*

Таким образом, законы не могут иметь верховенство в обществе и в государстве не только потому, что иногда принимаются и функционируют такие законы и другие правовые акты, которые ущемляют права, свободы и социально-экономические интересы человека, а, *прежде всего*, потому, что законы создаются и функционируют для человека (*для народа*), а не человек рождается и живет для законов.

Соответственно, правовые акты в *Истинно человеческом обществе и в Истинно человеческом государстве* должны признаваться законными лишь тогда, когда они служат реализации интересам каждого человека.

Вместе с тем, в действительности в мире функционирует немалое количество законов – и, в том числе, *Конституции государств*, в которых отражены «правовые нормы», грубо ущемляющие интересы миллионов людей, нарушающие всемирно признанное равноправие людей (равноправие каждого человека) перед законом.

Следовательно, верховенство в *Истинно человеческом обществе и в Истинно человеческом государстве* должно принадлежать Человеку – интересам человека, интересам народа, т.е. верховенство должно принадлежать социальной – гуманносоциальной – цели, для реализации которой, как я отмечал в научном труде, опубликованном мной еще в 1980 году, все пути, формы и методы оправданы, если они исключают антисоциальные явления [5, с. 93].

Именно, исходя из вышеотмеченного методологического подхода, мной была создана Теория верховенства интересов народа.

Таким образом, в *Истинно человеческом обществе и в Истинно человеческом государстве* верховенство должно принадлежать не закону, а интересам человека – интересам народа, ибо, как уже отмечалось, не человек рождается и живет для законов, а законы создаются и функционируют (*должны создаваться и функционировать*) для человека.

Следовательно, еще раз подтверждается, что определяющей политико-правовой основой устойчивого прогрессивного развития экономики, общества, государства и человечества в целом, служащего интересам каждого человека, является именно Теория верховенства интересов человека – Теория верховенства интересов народа, *ибо средства реализации цели не должны становиться самоцелью средств, и не должны они подчинять себе истинную – истинно человеческую – цель, для реализации которой они создаются и функционируют.*

* * *

Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц.

Одним из основных научных направлений и необходимой научной основой устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа является созданная мной Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [3].

Таким образом, проблема реализации интересов человека – проблема реализации интересов народа, требует творческого, т.е. истинно научного подхода, как в процессе создания научных основ реализации социальной – гуманносоциальной – цели, так и в процессе разработки политико-правовых и социально-экономических путей и механизмов практической реализации этих основ.

Вместе с тем, *считаю принципиально важным особо отметить, что* в действующей правовой теории и в практике отсутствует ответственность должностных лиц, сбалансированная с их правами.

Это и не удивительно, если учесть следующее:

Узаконение соответствующих политико-правовых механизмов на основе созданной мной Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц долж-

но произойти путем принятия нужных нормативных актов высшими должностными лицами государства, а их, *видимо*, не устраивает узаконение такой ответственности, ибо в таком случае в некоторых государствах многие должностные лица (*если не все*) потеряют занимаемые ими высокие должности.

Хотя следовало бы учесть, что, говоря словами Леонардо да Винчи: “Теория – полководец, практика – солдаты” [6, с. 53; 7, с. 6].

С учетом отмеченного, эффективное функционирование любого общества и государства, если оно действительно нацелено на реализацию интересов народа – на реализацию интересов каждого человека, на реализацию социальной цели, с объективной необходимостью требует создания теоретико-правовых основ и соответствующей законодательной базы – соответствующих правовых механизмов ответственности должностных лиц, которая (*т.е. ответственность должностных лиц*) будет сбалансирована с их правами.

Именно как теоретико-правовая основа создания механизмов ответственности должностных лиц, которая была бы сбалансирована с их правами, мной давно была создана и предложена Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц, которая в то же время, представляет собой необходимую научную основу эффективного управления обществом и государством, представляет собой необходимую теоретическую основу социально-экономического прогресса.

Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц является основой разрешения противоречия между наличием прав и обязанностей у государства, а, стало быть, и у государственных должностных лиц, через деятельность которых осуществляется функционирование общества и государства, *с одной стороны*, и между отсутствием конкретной теоретической и практической юридической ответственности этих должностных лиц за результаты их деятельности, *с другой стороны*, ибо должностные лица, выполняя свои права и обязанности, выражающиеся, в конечном счете, конкретно в том, чтобы служить обществу – служить народу, порой так “служат народу”, что их “деятельность” приводит к ограблению и к обнищанию народа, а соответствующая ответственность за это отсутствует.

Кроме того, Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц позволяет разрешить противоречие между наличием ответственности рядовых граждан за свои деяния, *с одной стороны*, и отсутствием ответственности должностных лиц за результаты их деятельности, которая (ответственность) была бы сбалансирована с их правами – управлять или непосредственно участвовать в управлении обществом и государством, *с другой стороны*, и тем самым эта теория указывает путь практике в аспекте создания и задействования механизмов юридической ответственности должностных лиц, которая была бы сбалансирована с их правами.

Следовательно, под юридической ответственностью, *по моему глубокому убеждению*, необходимо понимать ответственность должностных лиц, которая должна быть сбалансирована с их правами, а не ответственность лишь в рамках ныне действующего законодательства, ибо в нем юридическая ответственность должностных лиц, которая была бы сбалансирована с их правами, фактически отсутствует.

Что же касается наличия уголовной ответственности должностных лиц за превышение ими своих служебных (должностных) полномочий, то необходимо отметить, что, например, принятие должностным лицом (должностными лицами) антиконституци-

онных, незаконных нормативных актов, ущемляющих интересы многих людей, практически не приводит к уголовной ответственности этого должностного лица (этих должностных лиц).

Хотя отмеченные факты, безусловно, должны квалифицироваться как превышение должностными лицами своих служебных (должностных) полномочий, что явно представляет собой уголовно наказуемое преступление.

Поэтому под предлагаемой мной юридической ответственностью должностных лиц нужно понимать их ответственность на основе того законодательства, которое должно быть создано в соответствии с созданной мной же Теорией сбалансированности прав и ответственности должностных лиц, чем и подтверждается еще раз принципиальная значимость данной теории.

Итак, исходя из всего вышеизложенного, еще раз прихожу к логическому выводу о принципиальной политической и социально-экономической значимости Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц и о необходимости ее практической реализации, ибо права, свободы и интересы каждого человека могут быть защищены лишь путем введения юридической ответственности должностных лиц, которая должна быть сбалансирована с правами этих должностных лиц.

Важно особо отметить, что требования Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц необходимо отразить, *прежде всего*, в Конституциях государств мира с учетом того, чтобы преодолеть противоречие, *например*, между правами членов Парламента (членов законодательной власти) – принимать законы и другие нормативно-правовые акты, и отсутствием механизма их ответственности за принятие антиконституционных решений, приводящих к ущемлению прав, свобод и интересов человека, и т.д.

Что касается представителей исполнительной власти, то и они также должны нести полную ответственность за результаты своей деятельности – они должны нести ответственность, которая должна быть сбалансирована с их правами и обязанностями.

Особую роль в утверждении справедливости и верховенства интересов народа должна играть судебная власть, которая также должна нести ответственность за использование ею своих прав – должна нести ответственность за результаты своей деятельности, которая (ответственность) должна быть сбалансирована с ее правами и обязанностями.

В частности, судебная власть должна нести уголовную ответственность за принятие ею противозаконных решений – как за превышение судьей служебных (должностных) полномочий, ибо судьи и вообще все должностные лица, *как и все другие – обычные люди*, должны быть равны перед законом.

Выводы

Главное назначение государства и государственной власти – защита истинно человеческих прав и свобод каждого человека и реализация социально-экономических интересов народа, что с объективной необходимостью требует принципиально нового подхода в управлении обществом и государством, а значит, требует и принципиально новых теоретических основ, которые могут быть положены в основу устойчивого развития экономики, общества и государства в интересах народа.

Именно для решения отмеченных проблем предлагаются созданные автором принципиально новые научные теории – Философия социальной цели, Теория верховенства интересов народа и Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц, ибо без использования данных теорий в качестве теоретического базиса социально-экономического прогресса, эффективное решение проблем человека, общества, государства и человечества не представляется возможным.

Использованная литература

1. Кураташвили Альфред А. (2003). *Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства* (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс».

2. Кураташвили Альфред А. (2003). *Теория верховенства интересов народа. Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом* (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство "Прогресс".

3. Кураташвили Альфред А. (2003). *Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса* (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство "Прогресс".

4. Кураташвили Альфред А. (2000). *Конституционные права человека и необходимость радикальной перестройки системы аттестации научных кадров*. Периодический научный журнал "Интеллект", 2000, №1(7). Тбилиси: Изд-во "Интеллект".

5. Кураташвили Альфред А. (1980). *Философско-политэкономические миниатюры*. Материалы Республиканской научной конференции: "Актуальные проблемы теории" (15-16 мая 1980 г.). Тбилиси: "Мецниереба".

6. Голованов Я. К. *Этюды об ученых*. 3-е изд., доп. – М.: Молодая гвардия, 1983.

7. Кураташвили Альфред А. (1984). *Проблемы научного творчества (Размышления по кардинальным проблемам творческого развития общественных наук)*. Материалы научной конференции: "Наука и общество" (13-14 декабря 1984 г.). Тбилиси: "Мецниереба".

Alfred Kuratashvili

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ECONOMICS, SOCIETY AND STATE IN THE INTERESTS OF THE PEOPLE

Summary

In scientific work as the fundamentally new theoretical basis for the sustainable development of the economy, society and the state in the interests of the people – the Philosophy of Social Goal, the Theory of the supremacy of interests of people and The Theory of the balance of rights and responsibility of officials, created by the author are considered.

Consequently, the above mentioned is considered as principally new theoretical bases of social-economic progress, it means, the theoretical bases for the progressive development of the economy, society, state and humanity in the interests of each person.

In connection with the Philosophy of the social goal, it is necessary to note that as an alternative of the “philosophical” approach, which the author calls the philosophy of means, he offers in the beginning of the 70-ties of XX century fundamentally new scientific trends created by him – the philosophy of the goal, as the theoretical-methodological basis of distinction of the social-state systems and as the basis of classification of these systems and the philosophy of the social goal, which represents an initial scientific basis of formation and functioning of the true human society and state and which should be put into the basis of orientation of development of the mankind and social-economic progress.

In connection with the Theory of the supremacy of interests of people, it is necessary to note that in scientific work is given the critical analysis of the traditional and established views in the modern civilized world about the problem of the supremacy of the law in the society and the state and is proposed the created earlier by the author theory of the supremacy of interests of people – the theory of dictatorship of interests of people that radically differs from the principle of the supremacy of the law, since this theory considers the laws and other normative-legal acts only as the means that should serve the social goal – the realization of interests of people.

Consequently, both in the scientific researches and in management of the society and the state, proceeding from the theory of the supremacy of interests of people, it is necessary to be guided not by the supremacy of the law, but by the supremacy of interests of a person – the supremacy of interests of people that represents fundamentally new scientific trend that originates from the created by the author philosophy of the goal, from the philosophy of the social goal (and not from the philosophy, called by the author the philosophy of the means), and also originates from the created by him theory of social-economic laws, theory of social-economic management and so on.

As for the Theory of the balance of rights and responsibilities of officials, it is necessary to note that in scientific work is considered the created and published by the author earlier political-legal theory of the balance of rights and responsibility of officials – as the fundamentally new scientific trend and as the necessary intellectual basis of protection of interests of a person and the social-economic progress.

Moreover, it substantiates necessity and importance of use of the given theory in the modern world. In particular, the author proves its importance not only for the resolution of internal problems of effective functioning of the society and the state, but also for normal life and activity of all peoples of the world, for liquidation of terrorism, intrastate and interstate conflicts and so on.

The work offers the created by the author legal mechanisms of the responsibility of officials of all branches of the state power that (responsibility) should be balanced with their rights, without which protection of interests of a person and effective functioning of the society, the state and the mankind as a whole is impossible.

ექსტერნალიების სახელმწიფო რეგულირება

ანოტაცია. თანამედროვე გლობალურ ეკონომიკაში ექსტერნალიების (გარე ეფექტები) სახელმწიფო რეგულირება უაღრესად დიდ მნიშვნელობას იძენს და საზოგადოებრივი სექტორის ეკონომიკის ფუნქციონირების ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულებაა. ბაზარს არ შეუძლია ეკონომიკის ყველა სფეროს თანაბარი ზომით ფუნქციონირება, ზოგიერთში კი საერთოდ არ მოქმედებს, მას არ შესწევს უნარი, გადაჭრას ბევრი სხვა პრობლემა.

ბიზნესის არასტაბილურობა ქმნის უმუშევრობის, ინფლაციისა და მეწარმეთა გაკოტრების პირობებს. საბაზრო კონკურენცია იწვევს საზოგადოების შემოსავლების დიფერენცი აციასა და მათ უსამართლო განაწილებას, ამიტომ ბაზარი ვერ უზრუნველყოფს მოსახლეობის დაბალშემოსავლიან ფენებს არსებობისათვის აუცილებელი საქონლითა და მომსახურებით. მას არ შეუძლია აღკვეთოს სოციალური ბოროტებები, გადაჭრას სტიქიურ უბედურებასთან დაკავშირებული პრობლემები. ბაზარს არ ძალუძს, დაიცვას უშიშროება, უზრუნველყოს სახელმწიფო ინსტიტუტების ფუნქციონირება, ასევე, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია, ბაზარს არ შეუძლია დაიცვას გარემო და გადაჭრას ეკოლოგიური პრობლემები.

ბაზარი უძლურია შეაფასოს ადამიანთა საქმიანობის გარე ეფექტები. ამ უკანასკნელს მიეკუთვნება სოციალურ-ეკონომიკური ეფექტები, რომელიც გამოიხატება ეკონომიკური წონასწორობის დაცვაში. ამ უკანასკნელს მიეკუთვნება სოციალურ-ეკონომიკური ეფექტები, რომლებიც გამოიხატება ეკონომიკური წონასწორობის დაცვაში, ესთეტიკურ ფასეულობათა, კულტურის ძეგლთა, ბუნებრივი ლანდშაფტების შენარჩუნებაში, მოსახლეობის სიცოცხლის ხანგრძლივობისა და აქტიური საქმიანობის პერიოდის გადიდებაში, დაავადებების შეკვეცაში, პიროვნების შემოქმედებითი პოტენციალის ზრდაში, მოსახლეობის ფიზიკური განვითარების, მოქალაქეობრივი და ზნეობრივი კულტურის ამაღლებასა და ა.შ.

სახელმწიფო თავის თავზე იღებს ექსტერნალიების გაზომვასა და სახელმწიფო ბიუჯეტის მექანიზმის მეშვეობით შემოსავლების გადანაწილების ორგანიზაციას.

ეკოლოგიური სიტუაციის სერიოზულმა გაუარესებამ გამოიწვია საბაზრო კონკურენციის ნეგატიური „სოციალური ამონაბოლქვების“ ლიკვიდაციის სპეციალური სახელმწიფო რეგულატორების ამოქმედება. ეკოლოგიური საფრთხის თავიდან აცილების მიზნით ფართოდ გავრცელდა საინვესტიციო პროექტების წინასწარი სახელმწიფო ექსპერტიზა. სოციალური მიზნობრივი პროგრამების გარე ეფექტის შეფასებისას რეკომენდებულია მათი გაზომვა ადეკვატურ მაჩვენებლებში – სოციალურ სტანდარტებთან (ნორმატივებთან) სოციალური შედეგების ფაქტობრივი მნიშვნელობის შედარების გზით.

ექსტერნალიების სახელმწიფო რეგულირება ხელს უწყობს საზოგადოებრივი ურთიერთობების ნორმალიზაციას, უარყოფითი ექსტერნალიების შემცირებასა და, ზოგ შემთხვევაში, აღკვეთას, ხოლო დადებითი ექსტერნალიების წარმოქმნასა და გაფართოებას, მთლიანობაში კი ქვეყნის ეკონომიკის მდგრად განვითარებას.

საზოგადოებრივი სექტორის ეკონომიკის ფუნქციონირების ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულებაა ექსტერნალიების ანუ გარე ეფექტების რეგულირება. რამდენიმე ათეული წელია ეს პრობლემა აქტიური განხილვის თემაა. რაც დრო გადის განსაკუთრებით მწვავედ გამოდის გარემოს დაცვის ეკოლოგიური პრობლემები (ამჟამად დასავლეთში ტერმინი – “გარემოს დაცვა” რაციონალური ბუნებათსარგებლობის ტერმინით შეიცვალა).

მათ წარმოქმნას, მრავალ სხვა ფაქტორთან ერთად, მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის საფუძველზე ტექნიკის სფეროში დაწყებულმა ბუმმა, რომელიც შემდეგ ტექნოლოგიურ ბუმში გადაიზარდა. გარემოს დაცვამ ფართო მასშტაბები შეიძინა და სახელმწიფო რეგულირების ორბიტაში მოექცა. მაგალითად, 1987 წელს, რეიგანის პრეზიდენტობის პერიოდში, აშშ-ის კონგრესმა მიიღო მრავალმილიარდიანი კანონი წყლის რესურსების გაწმენდის შესახებ, ამასთან, შეიმუშავა კანონმდებლობა ავტომობილების ამონაბოლქვების შეზღუდვის თაობაზე, დადგინდა დასაშვები ნორმები და დაწესდა სტანდარტები როგორც წყლის, ისე ჰაერის დაბინძურებასთან დაკავშირებით, მიღებულ იქნა დადგენილება მომწამვლელი ქიმიკატების გამოყენების წესების მკაცრად დაცვის მიზნით [1,205].

ნობელის პრემიის ლაურეატის ჟ. სტიგლიცის აზრით, სახელმწიფოს ჩარევამ ბუნებათსარგებლობის სფეროში შთამბეჭდავი ეფექტი შექმნა: განადგურებას გადაურჩა ბევრი ტბა, მრავალ ინდუსტრიულ ქალაქში საგრძნობლად გასუფთავდა ჰაერი, თუმცა, ბევრი ქალაქი, ამ მხრივ, ვერ გადაურჩა მწვავე პრობლემებს [1,206].

გარემოს დაბინძურებით ან ნებისმიერი სხვა ქმედებით მიღებული უარყოფითი შედეგები უარყოფითი ექსტერნალიების სახელწოდებითაა ცნობილი, გარემოს დაბინძურების ლიკვიდაციით გამოწვეული დადებითი შედეგები (ისე, როგორც სხვა დადებითი შედეგები) კი – დადებითი ექსტერნალიებით.

თანამედროვე გლობალურ ეკონომიკაში ექსტერნალიების სახელმწიფო რეგულირება უაღრესად დიდ მნიშვნელობას იძენს. რაც შეეხება ბაზარს, მას არ შეუძლია ეკონომიკური საქმიანობის ყველა სფეროში თანაბარი ზომით ფუნქციონირება, ზოგიერთ მათგანში კი საერთოდ არ მოქმედებს. ამერიკელი ეკონომისტის კ. ფლექსერის აზრით, „საბაზრო ეკონომიკა წარმოადგენს ცოცხალ სისტემას, რომელიც განიცდის ევოლუციას და სრულყოფას. ზოგიერთი ცდილობს გააიდვალოს იგი, რაც მოკლებულია საღ აზრს. მართალია, ბაზარი ეფექტიანი ეკონომიკის გასაღებია, მაგრამ მას არ შესწევს უნარი, გადაჭრას ბევრი სხვა პრობლემა“ [2,12]. ბაზარს არ შეუძლია დადებითად გადაწყვიტოს იმ სამეურნეო სტრუქტურების ბედი, რომლებიც ვერ ეგუებიან ფასების ცვალებადობას. ბიზნესის არასტაბილურობა ქმნის უმუშევრობის, ინფლაციისა და მეწარმეთა გაკოტრების პირობებს. საბაზრო კონკურენცია იწვევს საზოგადოების შემოსავლების დიფერენციაციასა და მათ უსამართლო განაწილებას, ამიტომ ბაზარი ვერ უზრუნველყოფს მოსახლეობის დაბალშემოსავლიან ფენებს არსებობისათვის აუცილებელი საქონლითა და მომსახურებით. მას არ შეუძლია აღკვეთოს სოციალური ბოროტებები, გადაჭრას სტიქიურ უბედურებასთან დაკავშირებული პრობლემები. ბაზარს არ ძალუძს დაიცვას უშიშროება, უზრუნველყოს სახელმწიფო ინსტიტუტების ფუნქციონირება, ასევე, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია, ბაზარს არ შეუძლია დაიცვას გარემო და გადაჭრას

ეკოლოგიური პრობლემები. ჯ. გელბრეითის აზრით, ბაზარს ახასიათებს უამრავი დეფექტი და ნაკლოვანება, რომლებიც მოითხოვენ სახელმწიფოს ჩარევას [3,74]. ამიტომაც დღეს, მოჭარბებული უარყოფითი ექსტერნალები, რომლებიც ნებისმიერ ქვეყანაში, მათ შორის, განვითარებულ ქვეყნებშიც სხვადასხვა ფორმით იჩენს თავს, მოითხოვს აქტიურ ქმედით ღონისძიებებს, აქედან გამომდინარე, სავსებით კანონზომიერია, რომ საბაზრო სექტორის გვერდით არსებობს არასაბაზრო სექტორი, თუმცა, მას შეზღუდული ხასიათი აქვს ნებისმიერ ქვეყანაში. მაგალითად, 2016 წლის საქსტატის მონაცემებით, საქართველოში სახელმწიფო სექტორში დასაქმებული იყო დასაქმებულთა მთლიანი რიცხოვნობის მხოლოდ 15,4%, შესაბამისად, არასახელმწიფო სექტორში - 84,6%.

დღეს, როდესაც ცივილიზებულ სამყაროში ტრენდი საწინააღმდეგოდ არის მიმართული, მიმდინარეობს ნაციონალიზაციის საწინააღმდეგო პროცესი - საკუთრების გასახელმწიფოებრიობა, ანუ ეკონომიკის რიგი ობიექტების ისევ სახელმწიფოს საკუთრებაში გადასვლა, როგორ შეიძლება მსოფლიო გამოცდილების იგნორირება?

ბაზარი უძღურია, მისთვის ნიშანდობლივი ფასწარმოქმის მექანიზმის მეშვეობით შეაფასოს ადამიანთა საქმიანობის გარე ეფექტები. ამ უკანასკნელს მიეკუთვნება სოციალურ-ეკონომიკური ეფექტები, რომლებიც გამოიხატება ეკონომიკური წონასწორობის დაცვაში, ესთეტიკურ ფასეულობათა, კულტურის ძეგლთა, ბუნებრივი ლანდშაფტების შენარჩუნებაში, მოსახლეობის სიცოცხლის ხანგრძლივობისა და აქტიური საქმიანობის პერიოდის გადიდებაში, დაავადებების შეკვეცაში, პიროვნების შემოქმედებითი პოტენციალის ზრდაში, მოსახლეობის ფიზიკური განვითარების, მოქალაქეობრივი და ზნეობრივი კულტურის ამადლებასა და ა.შ. [4,38]. გარე ეფექტების გაზომვა ფულით შეუძლებელია, ამ მიზნით გამოიყენება ნატურალური მაჩვენებლები.

ექსტერნალებს ერთდროულად შეიძლება ჰქონდეს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები. ასე მაგალითად, მოსახლეობის საგანმანათლებლო ღონის ზრდა, რომელიც განაპირობებს კულტურული მსოფლმხედველობის ამადლებას, ახალი გარემოსადმი ადაპტაციური შესაძლებლობების გადიდებასა და ა.შ., ხელს უწყობს სოფლის მცხოვრებთა მასობრივ მიგრაციას ქალაქში, და, საბოლოო ანგარიშით, იწვევს სასოფლო-სამეურნეო კადრების დეფიციტს, ურბანიზაციის პროცესის გაძლიერებას, უმუშევრობის გადიდებასთან ერთად, სიღარიბის, ასევე, დანაშაულობათა ზრდასა და ა.შ. ამრიგად, მას ახლავს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები [5,29].

სახელმწიფო თავის თავზე იღებს ექსტერნალების გაზომვასა და სახელმწიფო ბიუჯეტის მექანიზმის მეშვეობით შემოსავლების გადანაწილების ორგანიზაციას. ეს კონკრეტულ გამოხატულებას სპეციალურ დაბეგვრაში პოვებს და საგადასახადო პრაქტიკაში კარგად ცნობილ “პიგუს გადასახადს” უკავშირდება [6].

ბევრ ქვეყანაში სახელმწიფო იყენებს სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ ბერკეტებს, რათა აიძულოს ბიზნესი, გარემოს აღდგენისათვის მოახდინოს კაპიტალის ინვესტირება. ადმინისტრირება, რომელიც ხელს უშლის ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადი განვითარების წინააღმდეგ განხორციელებული ღონისძიებების გატარებასა და არაკვლავწარმოებადი ბუნებრივი რესურსების კომერციული მიზნით ექსპლუატაციას, ადამიანთა ჯანმრთელობისათვის მავნე ტექნოლოგიების

გამოყენებასა და ა.შ., არ ეწინააღმდეგება საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს. მზარდ მოთხოვნაზე ორიენტირებული საბაზრო ძალები სულ უფრო მეტ ბუნებრივ რესურსებს აქცევენ სამეურნეო ბრუნვაში, რაც ზიანს აყენებს გარემოს, იწვევს რეგიონულ დისპროპორციებსა და განსაკუთრებით ამწვავებს დიდი ქალაქების პრობლემებს. ამიტომ ეკოლოგიური სიტუაციის სერიოზულმა გაუარესებამ გამოიწვია საბაზრო კონკურენციის ნეგატიური “სოციალური ამონაბოლქვების” ლიკვიდაციის სპეციალური სახელმწიფო რეგულატორების ამოქმედება. ეკოლოგიური საფრთხის თავიდან აცილების მიზნით ფართოდ გავრცელდა საინვესტიციო პროექტების წინასწარი სახელმწიფო ექსპერტიზა. სოციალური მიზნობრივი პროგრამების გარე ეფექტის შეფასებისას რეკომენდებულია მათი გაზომვა ადეკვატურ მაჩვენებლებში - სოციალურ სტანდარტებთან (ნორმატივებთან) სოციალური შედეგების ფაქტობრივი მნიშვნელობის შედარების გზით.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება კონკრეტულ შემთხვევაში ექსტერნალების სწორ შეფასებასა და ოპტიმალური გადაწყვეტილების მიღებას. საზოგადოებრივი დოვ ლათი, როგორც წესი, არ შეიძლება ჩაერთოს საბაზრო მექანიზმში და გადაიქცეს კერძო მეწარმეობის სფეროდ, თუმცა, ზოგ შემთხვევაში, საზოგადოებისთვის მისმა უფასოდ მიწოდებამ შეიძლება გამოიწვიოს უარყოფითი გარე ეფექტები, რაც გამოიხატება კონკრეტული საზოგადოებრივი დოვლათის დეფიციტის წარმოქმნაში, ხარისხის გაუარესებაში, ინდიფერენტიზმში საზოგადოებრივი ქონების მიმართ, ადამიანებში მახინჯი ფსიქოლოგიის ფორმირებასა და ა.შ. ამ შემთხვევაში ფასიანობის შემოღება ზღუდავს მის მოხმარებას მოსახლეობის ერთობლივი მოთხოვნის ფარგლებში და ხელს უწყობს ეკონომიკური და სოციალური წონასწორობის აღდგენა-შენარჩუნებას, ეკონომიკის მდგრად განვითარებას.

მსოფლიო პრაქტიკაში კარგად ცნობილი არაკომერციული ორგანიზაციების სტატუსი გამორიცხავს მოგების მიღების მაქსიმიზაციის შესაძლებლობას, ამასთან, მიღებულ მოგებას აძლევს ორიენტაციას, გამოყენებულ იქნეს საზოგადოებრივი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. არაკომერციული ფირმა სარგებლობს საზოგადოებრივი მხარ დაჭერით, რაც გამოიხატება საბიუჯეტო და საქველმოქმედო დაფინანსებაში, შეღავათიან დაკრედიტებასა და დაბეგვრაში.

ექსტერნალების სახელმწიფო რეგულირება ხელს უწყობს საზოგადოებრივი ურთიერთობების ნორმალიზაციას, უარყოფითი ექსტერნალების შემცი რებასა და, ზოგ შემთხვევაში, აღკვეთას, ხოლო დადებითი ექსტერნალების წარმოქმნასა და გაფართოებას. თავის მხრივ, ეს უკანასკნელი, ხელს უწყობს საბაზრო სექტორის ეფექტიან ზრდასა და მასში შემავალი დარგების განვითარებას, მთლიანობაში კი, ქვეყნის ეკონომიკის მდგრად განვითარებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. **Стиглиц Дж.** Экономика государственного сектора. Перевод с английского. М., «инфра-м», 1997.
2. **Флекснер К.** Капитализм с человеческим лицом». «Новое время», 2000, №44.
3. **Гелбрейт Дж.** Экономические теории и цели общества. Перевод с английского. М., 1979.
4. **ასათიანი რ.** მომსახურება და საბაზრო სისტემა. თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1993.

5. ასათიანი რ. გარე ეფექტები და „გადასხმის ხარჯები“. „ეკონომისტი“, 2009, №2.
6. **Pigou A.** A Study in Public Finance. London, 1949.
7. პაპავა ვ. სახელმწიფოს როლი თანამედროვე ეკონომიკურ სისტემაში. „ეკონომიკა“, 1995, №7-9.
8. **Abesadze R., Burduli V.** Current States and Priorities for the Formation of National Innovation System in Georgia. “Ekonomisti”, 2017, #1.
9. ასათიანი რ. საზოგადოებრივი სექტორის ეკონომიკა. სახელმძღვანელო. თბილისი, გამომცემლობა „სიახლე“, 2017.
10. ასათიანი რ. XX საუკუნის მსოფლიო ეკონომიკის კონცეპტუალური ანალიზი და საქართველოს ეკონომიკური პორტრეტი. თბილისი, გამომცემლობა „სიახლე“, 2015.

Rozeta Asatiani

GOVERNMENT REGULATION OF EXTERNALITIES

Summary

In modern global economy the government regulation of externalities acquires extremely great importance and it is one of the main directions of the functioning of public sector economics. The market is not able to function equally in all spheres of the economy, and in some of them does not act at all, it is not capable to solve many other problems.

Business instability creates unemployment, inflation and conditions for the bankruptcy of entrepreneurs. Market competition causes income differences in a society and unfair income distribution. Therefore, the market fails to provide the low-income layers of population with goods and services necessary for existence. The market cannot eradicate social evils; solve issues associated with natural disasters. It cannot provide security, ensure the functioning of social institutions, and also, which is extremely important, the market cannot protect environment and solve ecological problems.

Вахтанг Бурдули

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ОТРАСЛЕВОЙ, ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ И ОРГАНИЗАЦИОННО-ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУР ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ В СВЕТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Перед Грузией, как и большинством других постсоветских стран, остро стоит вопрос перехода к неоиндустриальному инновационному типу развития на основе формирования соответствующей отраслевой структуры экономики и развития государственных и бизнес-систем ее координации. В этой связи в статье исследованы методологические и практические аспекты формирования отраслевых, технологических и организационно-институциональных структур (государства и бизнеса) в условиях глобализации и даны предложения с целью создания и координации развития в стране такой отраслевой структуры, которая удовлетворяет современным стандартам устойчивого развития.

Ключевые слова: *отраслевая структура неоиндустриального типа, технологический уклад, диффузия инновационных технологий, экономические факторы глобализации, организационные и институциональные структуры.*

Введение

После постсоветского обвала экономики в начале 1990-ых годов, в Грузии, как и в большинстве постсоветских стран, резко изменилась отраслевая структура экономики. Были утрачены многие необходимые отрасли и производства. Хотя большинство из них базировалось на устаревших технологиях, но народнохозяйственный комплекс был диверсифицирован и в определенной мере самодостаточен (с учетом достаточного равновесия между объемами ввоза и вывоза продукции). С тех пор прошло много времени, в Грузии достигнута относительная экономическая стабильность, быстро развивается строительство, транспортная инфраструктура, производство оснащается ИТ технологиями, но отраслевая структура до сих пор не отвечает современным стандартам неоиндустриального типа. В результате не удается достигнуть удовлетворительных параметров сальдо экспорта-импорта, реанимировать на новой технологической основе многие актуальные промышленные отрасли, задействовать невостребованные мощности сельскохозяйственного производства и, следовательно, обеспечить устойчивый рост экономики в условиях высоких показателей годового прироста объемов производства. Главной причиной этого является недостаточная скорость восприятия возможностей технологического прогресса и встраивания в глобальные и межстрановые региональные мирохозяйственные системы. Поэтому важно исследовать современные тенденции трансформации и развития отраслевых, технологических и организационно-институциональных структур в пределах отдельных стран в условиях интеграционных процессов глобализации, чему и посвящается данная статья.

Современные интерпретации отраслевой и технологической структуры экономики

Как известно, хозяйственные отрасли (отрасли в разрезе видов деятельности или в разрезе видов производимой в них продукции или услуг) развиваются на основе диффузии в них инноваций, или, иначе говоря, диффузии в них новых технологий. Причем происходит не только обновление (модернизация) физических технологий, но также и социально-институциональных (управленческих или бизнес-технологий, т. е. технологий рыночных и других производственных взаимоотношений, а также технологий государственной координации структурно-отраслевого развития), в которое свой вклад вносит и стремительное развитие ИТ технологий и современные процессы глобализации (которые сами по себе во многом обусловлены технологическим прогрессом).

Прежде всего современную и перспективную отраслевые структуры необходимо рассматривать в укрупненном обобщенном аспекте, определяемом терминами постиндустриальная (Д. Белл) или супериндустриальная (третья волна) (Э. Тофлер) структура, которые используются в основном применительно к развитым странам. Однако для развивающихся стран (в том числе для новых индустриальных и постсоветских) в большей мере подходит термин «неоиндустриальная структура». Этот термин более точно отражает наблюдаемые в мире тенденции развития экономики (в том числе и в развитых странах) и все более широко используется в научной и публицистической литературе. Так, понятия “neoindustrial technological structure”, “the structure of neoindustrial economy (economies)”, “neoindustrial phase of devel-

orment”, «неоиндустриальный тип развития», “European ... services of neo-industrial economy”, “neoindustrial systems ... in national industrial structures” и др. в настоящее время встречаются в интернете чаще (в научной литературе, в презентациях крупных корпораций и т. д.), чем во взаимосвязи с термином «постиндустриальный». Последний термин, на наш взгляд, не совсем точно отражает структурно-экономические явления происходящие в развитых и развивающихся странах. Ведь индустрия не свертывается, она принимает новые черты, появляется множество новых «индустрий» (т. е. отраслей), модернизируются существующие. Может лишь в определенной мере уменьшилась ее совокупная удельная материалоемкость (в единице стоимости произведенных изделий и услуг).

Достижение неоиндустриального типа структуры экономики страны предполагает следующий характер развития этой структуры в разрезе хозяйственных отраслей:

- возникновение новых отраслей, прежде всего, производств информационно-телекоммуникационного (ИТ) оборудования, а также некоторых других, которые обретают значительный вес в отраслевой структуре;

- устойчивое развитие инновационной деятельности (activity) как внутри отдельных хозяйственных отраслей экономики, так и в виде объектов отдельного сектора экономики;

- увеличение удельного веса интеллектуалоемкой продукции и услуг в общей стоимости произведенной продукции и услуг;

- увеличение удельного веса сервисной сферы (сферы услуг) в общем объеме произведенной продукции и услуг;

- устойчивое развитие отраслей с высокими и ключевыми технологиями, а также производства соответствующих изделий и услуг;

- своевременную диффузию новых и модернизированных технологий в ряд традиционных отраслей;

- в Грузии, как в постсоветской стране, реанимацию на основе модернизированных технологий временно утративших значение традиционных отраслей (в легкой промышленности, высокотехнологичных отраслей, мебельной промышленности и т. д.);

- ориентацию развития агропромышленного комплекса на цели обеспечения в долгосрочном аспекте продовольственной безопасности страны;

- развитие технологий производства индивидуализированных услуг и изделий (индивидуальный пошив одежды, строительство жилья, производство мебели, некоторые виды медицинского обслуживания и т. д.).

Помимо исследования отраслевой структуры непосредственно в разрезе хозяйственных отраслей, все более актуальное значение приобретает дифференциация отраслей (видов деятельности) в разрезе используемых ими технологий (новые технологии и традиционные, ключевые (ведущие) и высокие и т. д.), а также по другим критериям (экспорториентированные, импортозамещающие, по характеру и актуальности производимых благ), поскольку соответствующие оценочные характеристики помогают принимать более эффективные решения по координации развития производства (в том числе по его институциональной организации) как в органах государственного управления, так и в бизнес-среде.

Существуют различные варианты дифференциации отраслей (или отдельных производств) по критерию оценки уровня технологий, в которых эти отрасли (или производства, корпорации) считаются низкотехнологичными, среднетехнологичными или высокотехнологичными [Любимцева С., 2008: 31], или же производствами (или отраслями), базирующимися

ся на высоких и ключевых (ведущих) технологиях (по версии Немецкого института экономических исследований (DIV) [Семенова Е., 2006: 14]).

В теории долгосрочного технико-экономического развития [Глазьев С., 2009], в системе «технологического уклада» структурированы как технологии, так и отрасли: различаются технологии ключевого фактора технологического уклада, и ядра технологического уклада, а также – несущие и остальные отрасли, в которые, в процессе их технологического развития, происходит диффузия необходимых технологий доминирующего технологического уклада. Совокупность технологий (технологическая структура) и отраслей (некоторые технологии одновременно представляются отраслями) вместе с технологическими и институциональными взаимосвязями, рассматривается как технологический уклад, который в любой стране находится в процессе постоянного развития. Модернизация существующих отраслей может происходить и на основе модернизации специфичных для конкретных отраслей старых технологий.

Все большее значение приобретает рассмотрение экономики в разрезе реального и финансового секторов экономики, во-первых, в целях исследования и разработки проактивных мер для предупреждения нежелательных операций в процессе взаимодействия различных отраслей реального и финансового секторов экономики, способных провоцировать негативные явления в экономике, во-вторых, чтобы теоретики смогли разобраться в институциональных противоречиях глобальной системы воспроизводства фиктивного капитала, вследствие проявления которых биржевые цены в определенной степени теряют свою объективность, что усложняет процесс целесообразного межотраслевого и межстранового перелива капиталов [Бурдули В., 2009: 30; Фролов Д., 2011:31].

Современные методы структуризации отраслей по указанным выше и другим критериям (например, в виде отраслей первичного, вторичного и третичного секторов) и, главное, стратегия развития отраслевой структуры в Грузии, на основе использования этих критериев, освещены в работах Г. Церетели [Церетели Г., 2000; Церетели Г., 2003], которые дали ориентацию и нынешним нашим разработкам в этом направлении.

Существуют и системы классификации отраслей по другим критериям. Так в Южной Корее и в некоторых других странах отрасли промышленности уже 20-30 лет назад различались по «критерию приоритетности». Главными критериями приоритетности считались следующие: 1. Экспортный потенциал отрасли; 2. Перспективы спроса на продукцию отрасли на внутреннем рынке; 3. Перспективы развития страны в случае ускоренного развития отрасли (или «достижение страной высокой индустриальной стадии»); 4. Минимизация дефицита в торговом балансе страны; 5. Минимизация зависимости от сырья и импорта, сокращение ресурсоемкости промышленности в целом (этот критерий, вообще говоря, как и остальные, имеет значение не только для отраслей промышленности, но и остальных отраслей экономики); 6. благоприятный сопутствующий эффект (повышение эффективности других отраслей; в настоящее время вместо этого термина чаще употребляется термин «мультипликативный эффект отрасли») [Хруцкий В., 1992: 97, 98]. Необходимо отметить, что некоторые отрасли удовлетворяют сразу нескольким критериям приоритетности. В настоящее время к этим критериям можно добавить еще некоторые, например: 7. Высокий уровень конкурентоспособности отрасли на мировом рынке; 8. Высокая интеллектуалоемкость отрасли; 9. Достаточно высокая трудо- и интеллектуалоемкость отрасли за счет уменьшения материало- и энергоемкости; 10. Минимальный или нулевой уровень загрязнения окружающей среды, возможность полной утилизации отходов производства; и некоторые другие.

В современной статистической отчетности (в отличие от прежней отчетности) отраслевая структура экономики рассматривается как структура экономики в разрезе видов деятельности, крупные агрегированные виды деятельности часто называются секторами (промышленный сектор, сельскохозяйственный сектор, строительный сектор) или сферами деятельности (сфера услуг). Более детализированные виды деятельности, например, в промышленности, в большинстве экономических исследований называются отраслями. Чтобы избежать недоразумений, отметим, что термин «вид экономической деятельности» в нашем исследовании означает то же самое, что хозяйственная «отрасль», который чаще используется в экономической литературе. В любой отрасли производство осуществляется на основе характерной для нее совокупности технологий.

Развитие технологий и их диффузия в хозяйственные отрасли

Эффективность производства в системе национальных счетов измеряется в разрезе хозяйственных отраслей. В то же время, технологический прогресс происходит и прослеживается в разрезе видов технологий. Поэтому, чтобы оценить эффективность внедрения в хозяйственные отрасли тех или иных новых или модернизированных производственных технологий, важно проследить диффузию тех или иных технологий в хозяйственные отрасли в разрезе принятой отраслевой номенклатуры национальных счетов (с более подробной детализацией отраслей промышленности и сельского хозяйства).

Придерживаясь принципов систематизации отраслей и технологий, данной в теории долгосрочного технико-экономического развития [Глазьев С., 2009], можно проследить эффективность диффузии новых и модернизированных традиционных технологий в хозяйственные отрасли. Причем, необходимо иметь в виду, что развитие технологических укладов, переход от одного доминирующего технологического уклада к другому, происходит аналогично процессам, представленным Э. Тофлером применительно переходу от доиндустриальной стадии к индустриальной и от индустриальной к «супериндустриальной», в виде последовательности волн. Волна у Э. Тофлера – это рывок в науке и технике. Таким рывком для первой волны стало развитие сельского хозяйства, для второй волны – промышленный переворот. Третья, «супериндустриальная» волна – внедрение новых современных технологий (ИТ технологии и др.), которая развивается в настоящее время [ru.wikipedia. ...]. Аналогично этому, переход от одного «индустриального» технологического уклада к другому осуществляется на основе появления новых «технологий ключевого фактора и ядра» конкретного технологического уклада. **Причем и здесь тоже наблюдается постепенность: одновременно существуют элементы и внедряются ключевые и другие технологии и предыдущих, и ныне доминирующего технологического уклада.** Примечательно то, что такой подход дает возможность представить процесс технологического развития и оценить его эффективность в достаточно детализированном аспекте (что важно для принятия эффективных управленческих решений как в бизнес-среде, так и государственных структурах), как в разрезе отдельных хозяйственных отраслей, так и в целом – в разрезе оценки качества отраслевой структуры отдельных стран.

Распространение технологий (диффузия) в отраслевую структуру экономики страны в целом и в отдельные хозяйственные отрасли носит следующий характер:

- формируются новые отрасли, производящие производственные и потребительские технологии «ключевого фактора», ориентированного на неоиндустриальное развитие в рамках современного технологического уклада;

- в постсоветских странах на основе модернизации реанимируются некоторые утраченные технологии (отрасли, производства), представляющие необходимый компонент неоиндустриальной экономической структуры;

- в той или иной степени (в зависимости от технологического характера отраслей) происходит диффузия технологий ключевого фактора в остальные отрасли и соответствующая модернизация в них производственных технологий (например, в некоторых развивающихся странах все еще увеличивается удельный вес использования в технологиях, в особенности в сельском хозяйстве, относящегося к технологиям ключевого фактора 4-го технологического уклада двигателя внутреннего сгорания; в современном, обеспечивающим неоиндустриальный тип развития, 6-ом технологическом укладе, происходит диффузия в хозяйственные отрасли ИТ технологий, технологий автоматизации механических процессов и др.);

- однако, технологическая модернизация традиционных отраслей происходит не только на основе внедрения в них технологий ключевого фактора, но и «доводки» используемых технологий без их участия (например, в сельском хозяйстве, на основе модернизации традиционных схем севооборота, систем облагораживания почв и защиты их от эрозии; в традиционных отраслях промышленности «доводка» механических технологий происходит и на основе включения в них элементов технологий ключевого фактора и без их участия).

Влияние факторов глобализации на отраслевую и технологическую структуры в отдельных странах

Развитие в отдельных странах отраслевой и технологической структуры экономики в настоящее время невозможно рассматривать в отрыве от процессов глобализации. Из факторов современной глобализации, влияющих и определяющих формирование и развитие отраслевой и технологической структуры отдельных (в особенности, развитых и развивающихся) стран, следует отметить следующие:

1. Значительно увеличились возможности ускоренной диффузии новых производственных технологий из стран-технологических лидеров в страны-реципиенты (при благоприятном экономическом климате в этих странах), как развитые, так и развивающиеся. Причем освоение новых и модернизированных технологий происходит как путем привлечения реального иностранного капитала (в первую очередь в виде предприятий ТНК), так и путем закупки и освоения новых и модернизированных традиционных технологий (в условиях малых и средних стран производство собственных производственных технологий возможно лишь по отдельным выбранным направлениям);

2. Открываются новые возможности ускоренной адаптации организационных и институциональных структур бизнеса и поддерживающих его государственных институциональных систем к восприятию новых технологий и неоиндустриальной трансформации отраслевой структуры экономики в рамках развивающихся глобального и региональных экономических порядков. Примеры ряда развитых и развивающихся стран (в которых установлен благоприятный, поддерживающий бизнес институционально-экономический климат и созданы современные организационно-институциональные бизнес-структуры) наглядно демонстрируют этот факт (см.: [Бландиньер Ж., 2010; Иванов Н., 2008]);

3. Значительно усиливается роль международной технологической кооперации. Экономики стран, их отрасли и бизнес, включаются в соответствующие глобальные и региональные межгосударственные сети. Это исключительно важный процесс, обеспечивающий максимально возможную отраслевую и технологическую диверсификацию производства, осо-

бенно в условиях малой страны с трансформирующейся экономикой, для бизнес-среды которой очень важно участие не только в глобальных, но и, в особенности, в региональных кооперационных технологических сетях;

4. Развитие глобализации все шире регламентируется глобальными экономическими организациями. Либерализация торговли (снижение тарифов), которая регламентируется ВТО, с одной стороны, расширяет для стран возможности экспорта, с другой стороны, в определенной мере, оказывает давление на национальных производителей. Оба фактора оказывают определенное влияние на развитие отраслевой и технологической структуры в отдельных странах;

5. МВФ и ВБ при выдаче кредитов, также предписывают определенные условия их использования: целесообразные соглашения по использованию кредитов положительно влияют на эффективное развитие в странах-реципиентах отраслевых и технологических структур [Папава В., 2011];

6. Определенные преимущества странам дает их участие в региональных межстрановых организациях, соглашения в рамках которых (по таможенным тарифам, по использованию региональных фондов развития и др.) также дают возможность рационализировать отраслевую и технологическую структуру в отдельных странах. Однако и в условиях участия в региональных союзах правительства отдельных стран должны контролировать ситуацию с тем, чтобы не свертывалось развитие отдельных отраслей;

7. Либерализация торговли в условиях глобализации обостряет конкуренцию на международном уровне, что побуждает правительства стран и представителей бизнеса предпринимать активные меры для повышения конкурентоспособности продукции национальных предприятий;

8. Оснащенные современными технологиями ТНК все шире внедряются в национальные производственные системы, зтим самым внося свой вклад в формирование страновых отраслевых структур. Однако все больше и больше стран включаются в глобальные процессы, создавая благоприятный экономический климат для бизнеса, что обостряет межстрановую конкуренцию по привлечению предприятий ТНК в эти страны;

9. Глобализационные процессы (низкие торговые тарифы, доступность информации о предлагаемых технологиях и т. д.) облегчают закупку отечественными предпринимателями новых лицензированных технологий для производящих отраслей. Государства и деловые круги должны предпринимать необходимые усилия по подготовке специалистов и рабочей силы для освоения таких технологий и выпуска конкурентоспособной продукции;

10. Установки и предписания ВТО и глобальных кредитных организаций в какой-то мере ослабляют возможности национальных производителей в связи с давлением конкурирующего импорта и определенным затруднением экспорта, т. к. ограничивается применение механизмов его субсидирования. Однако возможность поддержки и защиты национального бизнеса все-таки допускается: субсидии и компенсационные пошлины можно применять в соответствии со статьей о субсидиях и компенсационных мерах ГАТТ (правопреемником которого является ВТО), Соглашением о сельском хозяйстве, Соглашением о текстильной продукции. В виде временных мер применяются антидемпинговые меры и компенсационные пошлины (дискриминационные меры применительно к отдельным странам и отдельным торговым партнерам) и тарифы и квоты для компенсации справедливой конкуренции с импортом, наносящим ущерб местной отрасли (недискриминационные меры, применяемые по отношению ко всем партнерам). Используются и нетарифные методы регулирования, непреду-

смотренные в соглашениях ВТО и не противоречащие им. Практикуются также и постоянные меры (общее освобождение от обязательств), которые официально должны быть одобрены Советом ВТО [Турбан Г., 2010: 431] и предоставляются только в редких случаях.

11. Под влиянием глобализационных процессов, с целью адаптации к ним, меняются и функции государственного управления в отдельных странах. В успешно развивающихся странах модернизируются и все более утонченными становятся национальные системы поддержки неоиндустриального развития и, соответственно, бизнеса.

Использование в практике регулирования экономических механизмов, основанных на принципах неолиберализма, не всегда и не сразу приносит очевидный устойчивый успех. Так, Вашингтонский консенсус, включавший по мнению главного его автора Дж. Уильямсона австрийскую школу, монетаризм, новую классическую экономику и теорию общественного выбора (критики называли этот консенсус неолиберальной доктриной) [Ананьин О., ..., 2010: 17; 19], после первых обнадеживающих результатов в латиноамериканских странах, привел к ряду кризисов (в 1994 г. в Мексике, а в 1997 – 2002 гг. – к ряду кризисов начавшихся в Азии и завершившихся в Аргентине) [Ананьин О., ..., 2010: 19, 20]. Однако страны целосообразно (*«не слишком точно» - по терминологии Дж. Стиглица [Стиглиц Дж., 1998]*) придерживавшиеся его установок достигали определенных, некоторые значительных, успехов в неоиндустриальном развитии. Одной из главных причин, обусловивших неустойчивость роста и развития, стала считаться слабость институциональной составляющей координации и обеспечения экономического развития и обусловленная предписаниями консенсуса излишняя скованность государства в вопросах своевременной коррекции механизмов регулирования, в особенности, в аспектах, необходимых для **усиления его социальной ориентации и усиления ориентации бизнеса на размещение инвестиций в наиболее актуальные отрасли** (очевидно, что эти две проблемы носят взаимоувязанный и взаимозависимый характер). После этого в работах Дж. Уильямсона и его соавторов получают качественно новую интерпретацию вопросы институционального строительства, в частности, о роли государства в создании и поддержке **институтов рыночной экономики, обеспечении общественных благ, интернализации внешних эффектов и коррекции распределения доходов** [Ананьин О., ..., 2010: 23]. В разработках других ученых вопросы коррекции принципов координации современного экономического развития получили еще более совершенную форму [The Barselona ..., 2008; Стиглиц Дж., 1998].

В 90-ые годы, как мы знаем, стала ограничиваться (установками глобальных экономических организаций) государственная поддержка отраслевой структурной (промышленной) политики. Однако круг задач экономической политики в 2003 г. был дополнен созданием **национальных инновационных систем**, призванных выполнять часть функций, которые традиционно ассоциировались с промышленной политикой [Ананьин О., ..., 2010: 23]. Как мы знаем, государственная поддержка инновационного сектора поддерживается всемирными экономическими организациями и интенсивно применяется во многих странах [Abesadze R., ..., 2011].

Конечно же отраслевая структурная (промышленная) политика [Бурдули В., 1996; Кузин Д., 1993; Хруцкий В., 1992; Бурдули В., ..., 2016] не потеряла своего значения и в настоящее время (*«промышленную» политику точнее называть «отраслевой структурной», поскольку в спектр ее задач входит координация развития не только отраслей промышленности, но и отраслей сельского хозяйства, строительства и др.; при этом в ней можно выделить отдельные направления, например: политика обеспечения продовольственной безопас-*

ности; политика скоординированного развития сельскохозяйственных производств, обеспечивающих сырьем легкую промышленность, и соответствующих отраслей этой промышленности (текстильной, кожевенно-обувной); политика поддержки экспортноориентированных отраслей, импортозамещающих отраслей и т. д.). Однако изменилась роль и значение отдельных инструментов отраслевой структурной (промышленной) политики. Например, стало ограничиваться прямое субсидирование экспорта продукции промышленности, субсидирование деятельности и экспорта сельскохозяйственных предприятий, связанного с непосредственным ростом объемов сельскохозяйственной продукции, а также – субсидирование продовольственного экспорта в целом (т. е. промышленно переработанной продукции сельского хозяйства и непереработанной). Поддержка, не связанная с инновационной деятельностью в большей мере сместилась в сторону косвенных методов регулирования (налоговых, финансово-кредитных), хотя в некоторых развитых и развивающихся странах практикуются различного характера фонды поддержки отраслевого развития. А в сельском хозяйстве поддержка регламентируется условиями так называемых «желтой», «голубой» и «зеленой» корзин ВТО [Абесадзе Р., ..., ..., 2011].

В целом, в настоящее время установками глобальных экономических организаций в рамках отдельных стран в обозначенных пределах допускается свобода экспериментирования при выборе экономической политики, поскольку «не существует единственного набора политических установок, способных гарантированно запустить устойчивый рост... Страны должны иметь свободу экспериментирования при выборе политики отвечающей их специфическим условиям, а международные кредитные организации и агентства, оказывающие помощь, должны поддерживать такое экспериментирование... Главная задача состоит в выявлении наиболее узких мест, ограничивающих рост и их расшивке средствами микроэкономической и макроэкономической политики» ([Ананьин О., ..., 2010: 26] из [The Barselona ...? 2008: 60]). **Такой подход лежит и в основе современных модернизированных вариантов неолиберальной экономической политики, которых в принципе придерживается большинство развитых и развивающихся стран.** В условиях действия обеспечивающих такую политику экономических механизмов регулирования большинство развивающихся стран имеет более высокие темпы роста ВВП по сравнению с развитыми странами, осуществляется интенсивная диффузия технологий из развитых в развивающиеся страны на основе которой модернизируется технологический уклад в этих странах, становится разнообразной отраслевая структура и конкурентоспособность в мировом масштабе экономик этих стран. Однако очевидно, что и в этих механизмах имеются недостатки, связанные, например, со слабостью проактивного [Кузин Д., 1993: 134] реагирования (как в развитых, так и развивающихся странах) на наступление кризисных ситуаций с целью их смягчения, с излишним дерегулированием рынка труда (что ослабляет социально-ориентированные возможности государственной и профсоюзной координации) и др. Во многих развивающихся и даже в некоторых развитых странах требуют серьезного совершенствования государственные и рыночные системы институциональных механизмов обеспечения устойчивого неоиндустриального развития.

Сформулированные в ряде научных разработок современные принципы неолиберальной политики (см., напр.: [The Barselona ..., 2008; Стиглиц Дж., 1998]), некоторые из которых уже нашли отражение в установках и предписаниях глобальных международных организаций, позволяют государствам в определенных рамках модернизировать экономическую политику, реагируя на сложившиеся краткосрочные и долгосрочные обстоятельства, и

в частности, модернизировать меры, направленные на поддержку неиндустриального отраслевого развития.

Развитие организационных и институциональных структур в условиях глобализации

Экономические формы современной глобализации являются результатом развития технологических укладов, т.е. результатом взаимоувязанного развития технологических, отраслевых, институциональных и организационных структур. Они связаны с особенностями распространения и распределения новых и традиционных технологий в хозяйственные отрасли различных стран, международной диффузией инноваций, появлением глобальных и межстрановых региональных институтов регулирования и координации, особенностями межстранового перелива капитала и роста производительности труда, с резким развитием международных торговых и производственных кооперативных связей и международной научно-технической кооперации, с углублением управленческих взаимосвязей (в государственных и бизнес-структурах) внутри отдельных государств, в межгосударственном региональном и глобальном масштабах, усилением роли и деятельности ТНК, развитием и новым осмыслением роли средних и мелких предприятий, индивидуального предпринимательства, ростом роли сетевых методов организации и управления производством, развитием вертикально и горизонтально (в разрезе регионов) организованных кластеров.

Экономические корни современной глобализации возникли значительно раньше, прежде чем после 70-ых годов возник термин «глобализация». В процессе глобализации, вместе с развитием технологий меняются формы внутригосударственного и межгосударственного перелива капиталов, происходят значительные изменения в системе товарообмена (в частности, объемы экспорта-импорта в мировом товарообмене непрерывно растут и в настоящее время достигли 60% мирового ВВП [Шишков Ю., 2010: 8]), развиваются формы собственности и управления ею, растет роль ресурсосберегающих и интеллектуальных технологий, инновационная компонента технологических укладов давно вышла за рамки отдельных стран, рост населения планеты требует непрерывного роста традиционных отраслей материального производства в условиях их модернизационного обновления. Ускорение технологического развития вызывает, с одной стороны, высвобождение части работников а традиционных отраслях, а с другой стороны, появление новых видов деятельности, что все более сильное влияние оказывает на формирование и изменение структуры занятых, обуславливает направление все больших усилий на решение проблем, связанных с отраслевой, технологической и региональной реструктуризации экономики и сокращением уровня безработицы.

Вместе с тем, в современных условиях в координации отраслевого развития, вместе с процессом глобализации развивается и процесс регионализации (как в межстрановом аспекте, так и в разрезе отдельных стран и их регионов). Например, процесс внутривострановой регионализации (увеличение роли внутривострановых регионов в координации экономического развития) обусловлен объективными условиями развития современных технологических укладов в условиях глобализации и его проявления начались достаточно давно, еще в 70-ых годах XX-го века [Абесадзе Р., ..., 2011; Лопатников Д., 2006; Региональная ..., 2009; Didier P., 1989; Martin P., 1989].

Вместе с процессами развития глобализации, ростом количества и постепенной эволюцией функций глобальных и межстрановых органов кредитования и регулирования меняются

и функции государственных и региональных внутригосударственных органов координации, происходит их адаптация к новым условиям. Спонтанной реакцией локальных социумов на обусловленные развитием технологических укладов и условий глобализации объективные процессы является тенденция перестройки институциональных и организационных структур, которая прослеживается «на всех уровнях жизни общества – от фирм и общин до интеграционных блоков государств. Один из парадоксов глобализации заключается в том, что она идет рука об руку с процессами локализации: происходит увеличение экономической и политической роли локальных общностей, оказывающихся втянутыми в сложную систему локальных связей и зависимостей. Это открывает перед ними новые возможности и в то же время создает новые угрозы, вынуждая самостоятельно отыскивать средства адаптации к новым условиям» [Иванов Н., 2008: 4]. Для успешного развития в новых условиях локальные сообщества должны отыскивать адекватные этим условиям способы координации своего развития и встраивания в системы международной и внутристрановой кооперации, что обеспечит конкурентоспособность их фирм как внутри страны (которая в условиях глобализации открыта для конкурирующих товаров), так и на международном рынке.

Необходимо отметить, что на локальном (страновом и внутристрановом региональном) уровне реагирование на вызовы глобализации и адаптация к ним часто запаздывают. Это в той или иной степени характерно для всех находящихся в условиях трансформационного периода постсоветских стран, в которых существующая технологическая структура во многих отраслях довольно отсталая и не отвечает принципам неоиндустриального развития. В частности, мала доля производственных систем с высокой стадией выработки добавленной стоимости (т. е. с высокой степенью переработки от исходных материалов до конечного изделия), запаздывает распространение современных форм производственной кооперации (в том числе и в инновационной сфере), становление современных систем экспортоориентированных и импортозамещающих предприятий. Поэтому необходимо теоретическое осмысление вызовов глобализации и разработка предпосылок для создания на уровнях страны и ее регионов современной экономики на основе обеспечения устойчивого неоиндустриального развития и совершенствования механизма регулирования этого процесса. Несмотря на то, что в Грузии, как очевидно из оценок рейтинговых агентств, институционально-пруденциальный механизм намного более благоприятен для развития бизнеса, чем во многих других странах, необходимо его дальнейшее совершенствование, с тем, чтобы достичь более высоких темпов устойчивого неоиндустриального развития по сравнению с темпами, характерными для настоящего периода, в особенности, в сфере развития систем производств, обеспечивающих высокую стадию переработки (например, в промышленности необходимо ориентироваться не только на создание сборочных производств, а на создание совокупности производств, обеспечивающих максимально возможный процесс переработки от исходного сырья и материалов до конечного изделия).

В условиях глобализации, в связи с усилением конкуренции, необходимостью расширения рынков сбыта продукции и услуг, необходимостью снижения издержек производства за счет использования более дешевой рабочей силы и других благоприятствующих условий, все большую роль играет межстрановое перемещение потоков капиталов (в первую очередь в виде технологий). Происходит активизация процесса переноса в развивающиеся страны не только традиционных, но и ИТ технологий, систем автоматизации механических процессов, гибких технологий и других наукоемких технологий, в особенности в страны с большим потребительским рынком или обладающими преимущественными возможностями экспорта

продукции в другие страны (например за счет участия в межгосударственных региональных объединениях). Те развивающиеся страны, которые имеют благоприятно ориентированные системы регулирования для привлечения современных технологий, получают возможность развития на самом современном уровне.

Трансформация систем перераспределения (капитала, технологий, диффузии инноваций, роста производительности труда, а внутри стран – доходов и расходов бюджета), в первую очередь, определяется условиями развивающихся межстрановых и внутристрановых рынков, которые меняются в результате развития технологий, условий спроса и рыночной координации. Системы глобальной, межстрановой региональной, государственной и внутригосударственной координации и регулирования также испытывают трансформацию в результате действия современных экзогенных и эндогенных реалий, но в результате давления некоторых факторов (группы специальных интересов, необходимость достижения компромисса интересов между разными странами и внутри стран между различными группами населения и т. д.) необходимые решения часто принимаются с запозданием.

В результате развития сетевых форм организации и управления производством в условиях глобализации произошла глубокая реорганизация способа производства [Бландиньер Ж., 2010: 3], которая нашла воплощение в изменении структуры и масштабов производства в ТНК, в изменении форм взаимодействия между крупными корпорациями, средними и мелкими фирмами и, внутри стран и на международном уровне в рамках определенных видов деятельности (в особенности в сфере ИТ и некоторых других новых технологий), в появлении сетей средних и мелких фирм. Сетевые методы организации и взаимосвязей обеспечивают тесную кооперацию субъектов хозяйствования в рамках общих информационных, научно-технических, финансовых и маркетинговых сетей, чем снижают производственные издержки. Такая кооперация не исключает конкуренцию внутри сетей и усиливает конкуренцию между сетями на мировом рынке [Иванов Н., 2008: 5].

Для развивающихся стран и для стран экономика которых находится в стадии постсоветской трансформации все более актуальной становится проблема отраслевой и технологической диверсификации производства на уровне страны в целом и ее регионов. В условиях глобализации в мире быстро распространяются новые и модернизированные традиционные технологии, в особенности ИТ и гибкие технологии, системы автоматизации механических процессов и др., процессы аутсорсинга и френчайзинга, которые в условиях развития сетевых структур и соответствующих форм производственной кооперации дают возможность повышения роли малких и средних предприятий, а также подразделений высокотехнологичных ТНК на локальном уровне (малые и средние страны и их регионы). Также в пределах этих локальных образований развивается и производственная кооперация местных предприятий как в целом с ТНК, так и с размещенными на местных уровнях их предприятиями. Либерализация международной торговли, а также возможности ТНК благоприятствуют экспортному сбыту их продукции. Поэтому диверсификация производства на основе указанных механизмов, обеспечивающая высокую стадию переработки продукции в соответствующих производственных системах, представляет собой возникший в условиях глобализации важный фактор эффективного неоиндустриального развития производства (в частности в малых странах и их регионах), дающий возможность освоения и использования современных технологий.

Для решения этих задач диверсификации производства локальные сообщества (малые и средние страны и их регионы) создают на своей территории благоприятную инвестиционную

обстановку, в частности: создают удобные налоговые системы для инвестиций и производства; с участием бизнеса создают необходимые финансовые системы, подготавливают специалистов и рабочую силу на основе создания необходимых систем обучения, создают необходимые транспортные коммуникации и современные системы товаропродвижения, а также – другие элементы производственной инфраструктуры, в том числе коммунального характера, развивают региональные инновационные кластеры. Особые экономические зоны (промышленного и инновационно-промышленного характера) являются крайней формой, которая дает возможность диверсификации производства на уровне локальных сообществ.

Таким образом, для решения тех задач, которые вытекают из вызовов глобализации в области достижения устойчивого и ускоренного неоиндустриального инновационного развития страны, таких, как формирование современной отраслевой и технологической структуры, ускоренное развитие промышленности и сельского хозяйства, инновационного и агропромышленного комплексов, развитие региональных инновационных кластеров, совершенствование бизнес-структур в хозяйственных отраслях, диверсификация хозяйства в стране и ее регионах, развитие региональных систем обслуживания основного производства, необходимо дальнейшее развитие организационных и институциональных систем координации социального и экономического развития как в стране в целом, так и в ее регионах.

Это прежде всего предполагает разработку соответствующей стратегии, в которой должны быть определены:

- пути совершенствования системы распределения полномочий между центральными, региональными и местными органами управления;
- на всех уровнях управления пути совершенствования институционального уклада;
- задачи становления современного технологического уклада. Это означает на уровне страны в целом и в разрезе ее регионов (с учетом условий и особенностей регионов) выбор (в городах и сельской местности) приоритетных отраслей, определение путей развития экспортоориентированных, импортозамещающих и других актуальных производств на основе создания необходимых для их функционирования вспомогательных объектов и производств;
- пути диверсификации производства (в городах и сельской местности) по стране в целом и в разрезе ее регионов;
- пути развития региональных инновационных кластеров, технопарков и других инновационных центров;
- пути стимулирования развития необходимых для основного производства реального сектора вспомогательных служб и фирм (на селе – ферм), характерных для рыночной экономики;
- пути установления эффективного в современных условиях соотношения между крупными, средними и мелкими предприятиями, а также – соотношения между привлекаемыми иностранными предприятиями и развитием национального предпринимательства.

Для реализации стратегии неоиндустриального инновационного развития, обеспечения реализации отраслевой структурной и инновационной политик, необходимо дальнейшее совершенствование механизмов координации и регулирования такого развития. Это особенно важно для страны, находящейся в условиях посткоммунистической трансформации и предполагает как на страновом, так и на локальных (региональном, местном) уровнях координацию развития рыночных институтов и организаций (финансовых, производственных) и инструментов государственного регулирования.

При этом необходимо учесть, что неоиндустриальное развитие предполагает не только развитие новых и традиционных высокотехнологичных отраслей, но и создание такой отраслевой структуры, в которой надлежащее место занимают те традиционные отрасли, которые удовлетворяют главные материальные потребности человека (производство тканей и одежды, обуви и других кожаных изделий, мебели). Между тем производство в этих отраслях после посткоммунистического обвала экономики резко сократилось, что бумерангом бьет и по сельскохозяйственному производству. Невозможность сбыта соответствующего сырья (шерсти, кож, коконов шелкопряда) делает убыточными многие сельскохозяйственные предприятия и производство в сельском хозяйстве тоже сокращается. Поэтому в стратегии неоиндустриального развития, вместе с обеспечением благоприятных условий для развития высокотехнологичных производств, необходимо предусмотреть меры стимулирования бизнеса с целью реанимации на новой технологической основе указанных производств.

Ориентированное на обеспечение неоиндустриального инновационного развития совершенствование **фискального** механизма предполагает улучшение системы налоговых ставок (в частности, введение по некоторым налогам их прогрессивности), введение системы налоговых льгот, ориентированной на стимулирование ускоренного развития и создание благоприятствующей обстановки для деятельности приоритетных отраслей, что в разнообразных формах практикуется во всех развитых и во многих развивающихся странах. В некоторых странах в бюджетах (постоянно или временно) выделяются специальные линии для поддержки приоритетных отраслей (производств) частного сектора, использование которых происходит или непосредственно (в настоящее время в рамках правил, установленных ВТО), или с помощью созданных для этого организаций (например, банков развития) и подкреплено законодательством (в качестве примера можно привести японский закон 1983 г. «О специальных мерах по совершенствованию структуры некоторых отраслей промышленности» [Хруцкий В., 1992: 100]). В ряде стран существуют и специальные организации для координации продовольственного рынка и поддержки экспорта сельскохозяйственной продукции [Добросоцкий В., 2000].

Финансовая политика в стране должна быть более четко направлена на стимулирование (в рамках правил, установленных ВТО) становления предприятий, основанных на технологиях, характерных для современных технологических укладов, с тем, чтобы ускорить формирование в стране неоиндустриального типа отраслевой структуры экономики. Уже достаточно развитую систему частных банков страны с помощью банковских инструментов государственного регламентирования необходимо четче ориентировать на увеличение объемов долгосрочного кредитования развития приоритетных отраслей, путем соответствующего использования механизмов регулирования центрального банка. Для субсидирования сельскохозяйственных производств в настоящее время существует регламентированный ВТО отдельный порядок. В ряде наших работ предлагаются пути целесообразного субсидирования развития сельского хозяйства в рамках соответствующих установок ВТО [Абесадзе Р., ..., ..., 2011; Бурдули В., ..., 2012].

В области укрепления ориентации деятельности финансовых институтов развития на устойчивое экономическое развитие в Грузии следует обратить внимание на необходимость дальнейшего реформирования трех основных финансовых институтов: государственного финансового института развития (в настоящее время – Партнерский фонд Грузии); Фонда соинвестирования (принципы его функционирования изложены нами в [Burduli V., 2015:

174)]; банков в составе финансово-промышленных групп (в условиях формирования ФПГ) [Бурдули В., 2016].

1. Неважно как будет называться государственный институт развития: государственная корпорация развития, партнерский фонд, инвестиционный фонд или фонд развития. Однако, в его уставе четко должно быть обозначено, что основное направление его деятельности инвестирование в строительство предприятий в реальном секторе экономики. При создании механизмов регламентации инвестиционной деятельности государственного финансового института развития в Грузии можно воспользоваться опытом некоторых стран Европы, например, Франции и Италии. Во Франции в 2008 году был создан Стратегический фонд инвестиций (FSI) с капиталом в 35 млрд евро, официальной целью которого стала помощь перспективным французским предприятиям для увеличения их собственных средств. Фонд входит в капитал разных предприятий или может выступить как один из инвесторов [Калугина Е., 2010; Кондратьев В., 2014]. В Италии существуют государственные холдинги (т. е., фактически, государственные корпорации) – Институт реконструкции индустрии (ИРИ), Управление акционерных участия и финансирования обрабатывающей промышленности (ЭФИМ) и другие, структурированные как ФПГ [Цветков, 2000]. Но если в Италии, госхолдинги, например ИРИ, скупали частные предприятия, а затем их модернизировали (впоследствии, иногда, распродавая доли участия, но оставляя контрольный пакет за собой), то в Грузии, как в стране с трансформационной экономикой, где утеряны были многие полезные производства, перед госкорпорацией прежде всего стоит задача направлять свои средства на строительство совершенно новых производств.

2. Вторая возможность увеличить финансовый потенциал для инвестиций в целях создания актуальных производств, прежде всего за счет поступлений от прибыли национального бизнеса – это правильная организация фонда соинвестирования, который должен быть преобразован в инвестиционный фонд наподобие существующих в США, с долевым участием в уставном фонде участников, аккумулирующих финансовые средства в этом фонде, с правом партнеров решать направления вкладывания средств в конкретные проекты (т. е. преобразовать его в чисто рыночную структуру). При фонде необходимо создать небольшую организацию по содействию выбора и внедрения технологий в необходимые отрасли.

3. Необходимо создавать финансово-промышленные группы (ФПГ), наличие которых характерно для всех развитых стран, как с рыночно-ориентированной финансовой системой (США, Великобритания), так и с банковско-ориентированной финансовой системой (континентальная Европа, Япония, ЮК) [Цветков, 2000]. Создание ФПГ самый надежный и верный путь для обеспечения устойчивого экономического развития страны. Опыт европейских финансово-промышленных групп, в том числе государственных (**государственных холдинговых компаний**), следует учесть при структурировании ФПГ в Грузии. Особое внимание следует уделить опыту ЮК, где деятельность ФПГ (чеболей) обеспечила этой стране крупнейший инновационный прорыв в ряде отраслей промышленности и ее выход в ряды экономически развитых стран [Корейское ..., 2008].

Ясно, что в Грузии, как в малой стране, трудно создавать ФПГ с узкоспециализированным набором промышленных предприятий, ввиду узости финансовых ресурсов требуется более широкий спектр предприятий. Но создавать ФПГ крайне необходимо и банки, входящие в состав ФПГ, на данном этапе развития Грузии, должны взять на себя ответственность за координацию и частичное финансирование строительства новых производств в актуальных отраслях экономики. Но в Грузии нет в настоящее время достаточно мощных для этого банков.

Поэтому необходимо, чтобы богатые национальные компании (в частности, и торговые) увеличили финансовые ресурсы банков, во-первых, за счет размещения части своих свободных финансовых ресурсов в уставном фонде банков (т. е. стать их совладельцами), во вторых, путем размещения в них свободных финансовых ресурсов в виде вкладов. Ведущий банк ФПГ (или два-три банка) выберет направления инвестирования, обеспечит техническое обоснование проектов, частично профинансирует строительство предприятий, а другую часть финансирования должны взять на себя сами, входящие в ФПГ промышленные и другие предприятия (т. е. они должны стать соинвесторами, получив соответствующую долю акций по капиталу уже построенных предприятий).

На уровне государства в целом, а также на уровне его регионов и местных образований, необходимо дальнейшее развитие институционального уклада хозяйствования (в государственных и частных предприятиях, а также, между ними и между государством и частными предприятиями). По примеру развитых стран должно вырасти разнообразие механизмов экономического управления государственными предприятиями, а также – разнообразие контрактов между государством и частными предприятиями для выполнения работ, заказанных государственными, региональными и местными органами. Также большое значение имеет развитие институциональных взаимоотношений, которые осуществляются на основе диалога и заключения договоров между государственными и региональными органами, с одной стороны, и предпринимателями, с другой, по поводу государственных преференций и обязательств бизнеса. Особенно актуально в настоящее время развитие современных институциональных отношений на селе на основе создания отраслевых ассоциаций собственников, формирования государственных, смешанных и частных специализированных вспомогательных предприятий, организаций, фирм и ферм и выделения субсидий сельскохозяйственным производителям для развития основного производства.

Заключение

Технологическое развитие и развитие экономических механизмов глобализации являются взаимоувязанными и взаимообусловленными процессами. Они оказывают влияние на формирование отраслевых структур в отдельных странах, а также обуславливают соответствующее развитие институциональных и организационных структур бизнеса как на мировом уровне, так и в отдельных странах. Под воздействием технологического прогресса в условиях глобализации также совершенствуются и адаптируются к новым условиям глобальные, региональные межстрановые и страновые органы и механизмы координации и регулирования.

Страны, своевременно адаптирующиеся к условиям глобализации и, прежде всего, способные к устойчивому восприятию достижений технологического прогресса в условиях глобализации, успешно переходят к современной неоиндустриальной стадии развития.

Для формирования эффективной отраслевой структуры, характерной для неоиндустриального развития, важно освоить опыт успешно развивающихся стран в систематизации и оценке эффективности отраслевой и технологической структуры и приоритетности отдельных отраслей и технологий, а также в институциональном и организационном обеспечении неоиндустриального развития отраслевой структуры, рыночной координации формирования организационных структур бизнеса.

Задачи формирования эффективной отраслевой структуры неоиндустриального типа в условиях глобализации, в стране, находящейся в периоде посткоммунистической трансфор-

мации, в частности, в Грузии, предполагают дальнейшее совершенствование систем организации бизнеса и, конечно же, систем государственной координации содействия его развитию (с учетом критической оценки и восприятия указанного опыта). Это обеспечит более глубокое встраивание экономики страны в систему глобальных и межгосударственных региональных кооперационных (в том числе и за счет привлечения предприятий ТНК) и торговых связей, формирование неиндустриальной отраслевой структуры, достижение высокой и рациональной занятости и устойчивое социально-экономическое развитие.

Использованная литература

1. Abesadze Ramaz, Burduli Vakhtang. Innovative activities and their coordination under advancing globalization. – *The Caucasus & Globalization*. Volume 3. Issue 4. CA&CC Press. SWEDEN, 2011.
2. Burduli Vakhtang. Georgia: Problems of Increasing National Economic Self-Sufficiency (Sectoral-Structure Fspect). – *Central Asia and Caucasus*. Volume 16. Issue 3-4. CA&CC Press. SWEDEN, 2015.
3. Didier P. Le Nord – Pas-de-Calais fase aux nouvelles dynamiques economiques: pratiques et jeux de l’amenagement regional. – *Hommes et terres Nord*, 1989, №4.
4. Martin P. Nonn H. Stratégies des acteurs publics en Alsace en matière de développement économique et d’amenagement:1982-1989. – *Hommes et terres nord*, 1989, №4.
5. [ru.wikipedia.org/wiki/Третья_волна_\(Тоффлер\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Третья_волна_(Тоффлер))
6. The Barselona Development Agenda / The Washington Consensus reconsidered: Towards a New Global Governance. Ed. By N. Serra and J. E. Stiglitz. Oxford, 2008.
7. Абесадзе Р., Бурдули В., Датунашвили Л. Проблемы регулирования продовольственной безопасности страны (на груз. яз.). – *Proceedings of Scientific Works of Paata Gugushvili Institute of Economics of TSU*. Tbilisi: 2011.
8. Абесадзе Р., Бурдули В. Региональные аспекты ускорения темпов экономического развития Грузии. – *Общество и экономика*, 2011, №7.
9. Ананьин О., Хайткулов Р., Шестаков Д. Вашингтонский консенсус: пейзаж после битв. – *МЭиМО*, 2010, №12.
10. Бландиньер Жан-Поль. Изменение основополагающих производственных и общественных парадигм. Трансформация общественного сектора в Европе (опыт стран ЕС)./
http://www.recer.ru/files/documents/04_10_10/Blandinieres_Paradigms_Ru.pdf
11. Бурдули В., Аревадзе Н. Евроинтеграция и отраслевая структурная (промышленная) политика. – *Proceedings of Materials of International Scientific-Practical Conference Dedicated to the Foundation of the Institute: Innovative Economy and problems of Its Formation in Post-Communist Countries*. Tbilisi, 2016.
12. Бурдули В. Вопросы структурной перестройки экономики Грузии и роста уровня занятости. – *Ekonomisti*, 2009, №5.
13. Бурдули В., Датунашвили Л. Продовольственная безопасность страны как объект регулирования (на груз. яз.). – В сб.: *Приоритеты устойчивого развития сельского хозяйства (материалы международнойнаучно-практической конференции)*. Тбилиси: Изд-во ТГУ, 2012.
14. Бурдули В. Промышленная политика: институциональное обеспечение и механизм реализации (на груз. яз.). – *Известия АН Грузии. Серия экономическая*, 1996, №1-2.

15. Бурдули В. Формирование экономических механизмов привлечения свободных финансовых ресурсов национального бизнеса на создание производств в актуальных секторах экономики. – *Ekonomisti*, 2016, №1.
16. Глазьев С. Мировой экономический кризис как процесс смены технологических укладов. – *Вопросы экономики*, 2009, №3.
17. Добросоцкий В. Государственное регулирование продовольственного рынка. – *МЭиМО*, 2000, №9.
18. Иванов Н. Глобализация и общество: проблемы управления. – *МЭиМО*, 2008, №4.
19. Калугина Е. Ю. Промышленная политика Франции. В кн.: Промышленная политика европейских стран (Институт Европы РАН). М., 2010. – Электронный ресурс: [ieras.ru/doclad/259/259-1%20\(1\).doc](http://ieras.ru/doclad/259/259-1%20(1).doc)
20. Кондратьев Владимир (ИМЭМО РАН). Свежее дыхание промышленной политики. – Электронный ресурс: http://www.perspektivy.info/rus/ekob/svezheje_dyhanije_promyshlennoj_politiki_2014-05-22.htm
21. Корейское чудо – уроки для России. 20.03.2008. – Электронный ресурс: <http://www.contrtv.ru/common/2641/>
22. Кузин Д. Промышленная политика развитых стран: цели, инструменты, оценки. – *Вопросы экономики*, 1993, №9.
23. Любимцева С. Инновационная трансформация экономической системы. – *Экономист*, 2008, №9.
24. Лопатников Д. Л. Экономическая география и регионалистика. – М.: Гардарики, 2006; Региональная политика стран ЕС. М.: ИМЭМО РАН, 2009.
25. Папава В. Роль Бретон-вудских институтов в посткоммунистической трансформации экономики Грузии (на груз. яз.). – *Proceedings of Scientific Works of Paata Gugushvili Institute of Economics of TSU. Volume IV. Tbilisi: 2011.*
26. Семенова Е. Возможности инновационного типа развития. – *Экономист*, 2006, №6. С. 14.
27. Фролов Д. Теория кризисов после кризиса: технологии versus институты. – *Вопросы экономики*, 2011, №7.
28. Стиглиц Дж. Многообразные инструменты, шире цели: движение к пост-Вашингтонскому консенсусу. – *Вопросы экономики*, 1998, № 8.
29. Турбан Г. В. Развитие международной торговли и рост протекционизма. – *Вісник Донецького національного університету, Сер. В: Економіка і право, Вип. 2, Т. 2, 2010.*
30. Хруцкий В. Рыночные системы и варианты структурной перестройки промышленности. – *Российский экономический журнал*, 1992, №3.
31. Цветков В. А. Финансово-промышленные группы в современном мире. Опубликовано в журнале *«Промышленная политика Российской Федерации»*. 6. 2000. Электронный ресурс: <http://www.ipr-ras.ru/articles/tsvet-00.htm>
32. Церетели Г. Стратегические цели развития производительных сил и пути их реализации. В сб.: Проблемы развития рыночной экономики в Грузии (на груз. яз.). Том I. Тбилиси: 2000.
33. Церетели Г. К вопросу об оценке эффективности государственного регулирования посткоммунистической страны (на груз. яз.). – В сб.: Проблемы развития рыночной экономики в Грузии. Том III. Тбилиси: 2003.
34. Шишков Ю. Государство в условиях глобализации. – *МЭиМО*, 2010, №1.

**MODERN TRENDS OF TRANSFORMATION OF INDUSTRIAL,
TECHNOLOGICAL AND ORGANIZATIONAL-INSTITUTIONAL STRUCTURES
OF THE COUNTRY'S ECONOMY IN THE LIGHT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
Summary**

Before Georgia, like most other post-Soviet countries, the issue of transition to a neo-industrial innovative type of development is acute, based on the formation of an appropriate sectoral structure of the economy and the development of state and business systems for its coordination. In this connection, the article explores the methodological and practical aspects of the formation of sectoral, technological and organizational-institutional structures (state and business) in the context of globalization and offers proposals for the creation and coordination of development in the country of such an industry structure that meets modern standards of sustainable development.

The achievement of the neo-industrial type of the structure of the country's economy presupposes the following character of the development of this structure in the context of the economic branches: the emergence of new industries, first of all, the production of information and telecommunications (IT) equipment, as well as some others that gain considerable weight in the industry structure; sustainable development of innovation activities both within individual economic sectors of the economy, and in the form of objects of a separate sector of the economy; increase in the proportion of intellectual products and services in the total value of products and services produced; Increase in the share of the service sector (services) in the total volume of products and services; sustainable development of industries with high and key technologies, as well as the production of related products and services; timely diffusion of new and modernized technologies into a number of traditional industries; in Georgia, as in the post-Soviet country, resuscitation on the basis of modernized technologies temporarily lost the importance of traditional industries (in light industry, high-tech industries, furniture industry, etc.); the orientation of the development of the agro-industrial complex for the purpose of ensuring the country's food security in the long term; development of production technologies for individualized services and products (individual tailoring, housing construction, furniture production, some types of medical services, etc.).

The spreading of technologies (diffusion) into individual economic branches has the following character: new industries are being formed that produce production and consumer technologies of a "key factor", oriented towards neo-industrial development within the framework of the modern technological order; in the post-Soviet countries, on the basis of modernization, some of the lost technologies (industries, manufactures) that are a necessary component of the neo-industrial economic structure are reanimated; to some extent (depending on the technological nature of the industries) diffusion of technologies of the key factor into other sectors and the corresponding modernization of production technologies in them occurs (for example, in some developing countries the share of use in technologies, especially in agriculture, related to the technologies of the key factor of the 4th technological order of the internal combustion engine, in the modern, providing a neo-industrial type of development, the 6th technological order, diffusion occurs in commercial industry of IT technologies, technologies of automation of mechanical processes, etc.); However, the technological modernization of traditional industries is not based only on the introduction of technologies of key factor, but also on the development of the technologies used without their participation (for example, in agriculture, through the modernization of traditional crop rotation schemes, soil ennobling systems and their protection from erosion in the traditional industries, "fine-tuning" of

mechanical technologies takes place also on the basis of including elements of key factor technologies in them and without their participation).

The development in some countries of the sectoral and technological structure of the economy at present can not be considered in isolation from the processes of globalization. Of the factors of modern globalization, which influence and determine the formation and development of the sectoral and technological structure of individual countries, it should be noted the following:

1. The possibilities of accelerated diffusion of new production technologies from the countries-technological leaders to the recipient countries (with a favorable economic climate in these countries), both developed and developing, have significantly increased. Moreover, the development of new and modernized technologies takes place both by attracting real foreign capital (primarily in the form of TNC enterprises) and by purchasing and developing new and modernized traditional technologies (in small and medium-sized countries, production of own production technologies is possible only for selected directions);

2. New opportunities for accelerated adaptation of organizational and institutional structures of business and supporting state institutional systems to the perception of new technologies and a non-industrial transformation of the sectoral structure of the economy are emerging in the framework of developing global and regional economic order. Examples of a number of developed and developing countries (in which a favorable institutional and business climate is maintained and modern organizational and institutional business structures are created) clearly demonstrate this fact;

3. The role of international technological cooperation is greatly enhanced. The economies of countries, their industries and business are included in the relevant global and regional interstate networks. This is an extremely important process that ensures the maximum possible industry and technological diversification of production, especially in the context of a small country with a transforming economy, for the business environment of which it is very important to participate not only in global but also in regional cooperative technological networks;

4. The development of globalization is increasingly regulated by global economic organizations. Liberalization of trade (tariff reduction), which is regulated by the WTO, on the one hand, expands the possibility of exports for countries, on the other hand, to some extent, puts pressure on national producers. Both factors have a certain influence on the development of the sectoral and technological structure in individual countries;

5. Under the influence of globalization processes, with the aim of adapting to them, the functions of public administration in individual countries also change. In successfully developing countries, national systems for supporting neo-industrial development and, accordingly, business are being modernized and increasingly sophisticated.

The use of economic mechanisms based on the principles of neoliberalism in the practice of regulation does not always and not immediately bring an obvious steady success. However, the countries that are consistent ("not too accurately" - in the terminology of J. Stiglitz) the institutions that adhered to it achieved certain, some of them significant, successes in neo-industrial development.

In general, at present, the setting of global economic organizations within individual countries within the designated limits allows for freedom of experimentation in the choice of economic policy. "The main challenge is to identify the narrowest bottlenecks that restrict growth and their expansion by means of microeconomic and macroeconomic policies." **This approach is also at the heart of current modernized options for neo-liberal economic policies, which, in principle, are**

shared by most developed and developing countries. The modern principles of neo-liberal policy formulated in a number of scientific developments, some of which have already been reflected in the guidelines and prescriptions of global international organizations, allow states to modernize their economic policies in certain frameworks, responding to current short- and long-term circumstances, and in particular, to modernize measures aimed at support of neo-industrial branch development.

To solve the tasks that arise from the challenges of globalization in the area of achieving sustainable and accelerated non-industrial innovative development of the country, such as the formation of a modern industrial and technological structure, accelerated development of industry and agriculture, innovation and agro-industrial complexes, the development of regional innovation clusters, improvement of business -structures in economic sectors, diversification of economy in the country and its regions, development of regional systems of services of mainstream production, it is necessary to further develop organizational and institutional systems for coordinating social and economic development both in the country as a whole and in its regions.

This primarily involves the development of an appropriate strategy, which should identify: ways to improve the system of distribution of powers among the central, regional and local governments; at all levels of management ways to improve the institutional order; the task of the formation of a modern technological order, which means, at the level of the country as a whole and in the context of its regions, the definition (in cities and rural areas) of priority sectors, the development and implementation of policies to stimulate the development of industrial hubs, technoparks and other innovative centers, the determination of the development of export-oriented, import-substituting and other actual productions on the basis of creation of auxiliary facilities and productions necessary for their operation; ways to diversify production (in cities and rural areas) across the country as a whole and in the context of its regions; ways to develop regional innovative clusters; ways to stimulate the development of supporting services and firms (in rural areas) necessary for the main production of the real sector, characteristic of a market economy.

To implement the strategy of non-industrial innovation development, to ensure the implementation of sectoral structural and innovation policies, further improvement of mechanisms for coordination and regulation of such development is necessary. This is especially important for a country that is in a post-communist transformation and assumes, both at the country level and at local (regional, local) levels, the coordination of the development of market institutions and organizations (financial, production) and government regulation instruments.

The improvement of the fiscal mechanism aimed at ensuring non-industrial innovation development implies improving the system of tax rates (in particular, the introduction of some of their progress in certain taxes), the introduction of a system of tax incentives aimed at stimulating accelerated development and creating a favorable environment for the activities of priority industries.

The financial policy in the country should be more clearly aimed at supporting the establishment of enterprises based on technologies specific to modern technological structures in order to accelerate the formation of a neo-industrial type of the sectoral structure of the economy in the country.

At the level of the state as a whole, as well as at the level of its regions and local entities, it is necessary to further develop the institutional way of managing (in public and private enterprises, and also between them and between the state and private enterprises). Following the example of developed countries, a variety of mechanisms for the economic management of state-owned enterprises should grow, as well as the variety of contracts between the state and private enterprises for the

performance of work ordered by state, regional and local bodies. Also of great importance is the development of institutional relations, which are carried out on the basis of dialogue and conclusion of contracts between state and regional bodies, on the one hand, and entrepreneurs, on the other, about state preferences and business obligations. The development of modern institutional relations in rural areas is especially important at the present time, on the basis of the creation of industry associations of owners, the formation of state, mixed and private specialized auxiliary enterprises, organizations, firms and farms and the allocation of subsidies to agricultural producers for the development of basic production.

George Berulava

ON THE ROLE OF SOCIAL CAPITAL AND TRUST IN FIRM'S PERFORMANCE

Annotation. The paper reviews the role of social capital and trust in ensuring productive performance of individual firms. The study suggests that the impact of trust on economic outcomes is materialized via a number of routes. **First**, trust promoting joint problem solving and enhancing relationships between partners stimulates investments in innovation. **Second**, trust reduces transaction costs, mitigates opportunistic behavior and thus ensures specific investments and the best governance structures. Thus, for developing countries and countries in transition, like Georgia, creation of trust-generating institutions is a crucial task, which in turn will ensure innovative and productive performance of individual firms.

Keywords: social capital, trust, transaction costs, innovation, firm's performance

Recent period, academic literature has greatly emphasized the relationship between social capital and firms' economic performance. Knack and Keefer (1997) in their pioneering empirical study of the economic consequences of social capital find that trust and civic cooperation as dimensions of the social capital are characterized by significant and positive contribution to nation's economic growth. They argue that higher levels of social capital lead to better allocation of resources stimulating thus economic agents to reallocate their resource from protective to productive activities.

The key element of social capital is the trust. The concept of trust that underlies relational contractual arrangements is based on social norms and personal relations (Lewis, 1985). Heide and John (1992) show that norms play a very important role in structuring economically efficient relationships between independent firms. They argue that supportive norms have significant economic value when specific assets need to be safeguarded. Mitigating possibility for opportunistic behavior and reducing uncertainty, trust reduces pressure toward vertical integration (Granovetter, 1985). Macaulay (Macaulay, 1963) in his preliminary study of non-contractual relations in business found that the norms of keeping commitments impose obligations on parties to transactions at the cost of damaging personal relationships. Arrow emphasizing the role of trust as a control mechanism defines it as "...an important lubricant of a social system" (Arrow, 1974; p. 23). The role of informal trust-based institutions takes on special significance for firms operating in transition economies. Such institutions allow firms to cope with the issues of high transaction costs, uncertainty and scarce information in dealing with their partners and thus facilitate smooth functioning of the economies in transition.

Generally, academic literature distinguishes a number of routes via which social capital and trust can influence firm's performance. Below we review these mechanisms in more detail.

Trust and Innovation. A growing body of recent empirical studies stresses the role of trust in stimulating investments in R&D and innovation (Akcomak and ter Weel, 2009; Doh and Acs, 2010; Landry, Amara and Lamari, 2002; Akçomak and Muller-Zick, 2013; Camps and Marques, 2014). Akcomak and ter Weel (2009) consider an innovation as an important mechanism that mediates the link between social capital and economic outcomes across European regions. The study applies historical institutions as instruments for the social capital and utilizes 3SLS strategy to estimate the casual effects of historical institutions and investments on the current social capital, the impact of social capital on innovation, and the influence of innovation on current income growth. The results of the empirical investigation of the interrelation between social capital, innovation and per capita income shows that social capital affects per capita income growth only indirectly by promoting innovation. Doh and Acs (2010), explore the effects of social capital on innovation at the national level. The study utilizes general measure of social capital indicator comprising of generalized and institutional trust, associational activities and civic norms. The main finding of this paper is that when R&D expenditure and human capital are controlled, social capital has a positive impact on innovation and that social capital interacts with entrepreneurship. Using survey data of manufacturing firms in Canada, Landry, Amara and Lamari (2002) explore the impact of different forms of social capital on innovation. In this paper the innovation process is modeled as a two-stage decision-making process, where at the first stage, the firms decide to whether to innovate or not whereas, at the next stage, the firms make a decision about the degree of radicalness of the innovative activity. Moreover, Landry et al. create a number of indexes to capture a structural social capital (business network assets, information network assets, research network assets, participation assets, relational assets) and cognitive social capital (reciprocal trust) constructs. The study results suggest that social capital is an important determinant of both the firm's decision to innovate and the radicalness of its innovative activity. In particular, the paper finds that social capital measured by participation assets and relational assets increase the likelihood of innovation of firms, while social capital taking the form of research network assets contributes significantly to the radicalness of innovation. Akçomak and Muller-Zick (2013) based on the data from a number of European countries, investigate the impact of trust on innovation. Applying instrumental variable approach the authors set up a causal relationship between trust and innovation. As a proxy for trust the authors use generalized trust and a range of trust-related variables. The findings of the study suggest that trust (in particular generalized trust and non-egoistic fairness) have robust and significant impact on innovation even after controlling for causal, spatial and non-linear forces. Dakhli and de Clercq (2004) examine the effect of human and social capital on innovation at the country level. In this paper the three dimensions of social capital is conceptualized as follows: trust, associational activity and norms of civic behavior. Based on the analysis of data from World Development Report and World Values Survey across 59 countries, the authors find support for the positive relationship between human capital and innovation and partial support of the positive impact of trust on innovation. Camps and Marques (2014) use a qualitative methodology within a single-case study to explore the influence of various dimensions of social capital on the multiple types of innovation capabilities. The study reveals the mediating role of a set of general innovative capabilities – enablers - that add to innovative activity. The paper discusses how various dimensions of social capital contribute to the development of different types of innovation, that is product, process, marketing, strategic and behavioral innovation.

On the other hand, the relationship between innovation and firm's performance, is well documented in economic literature. A growing body of recent research acknowledges that firm's productivity growth is driven by its innovative and R&D capabilities (Griliches, 1979; Pakes and Griliches, 1980; Crepon, Duguet, and Mairesse, 1998; Loof et al., 2003; Mairesse et al., 2005; Griffith et al., 2006). A number of recent studies emphasize the importance of innovation for firm's performance for transition economies (EBRD 2014; Papava, 2017; Berulava and Gogokhia, 2016a; Berulava and Gogokhia, 2016b).

To summarize, trust promoting joint problem solving and enhancing relationships between partners stimulates investments in innovation and thus ensures productivity growth of firms.

Trust, Transaction Costs, Specific Investments, Productivity. Another way that trust can influence economic outcomes is through reducing of transaction costs. Arrow states that "...In the absence of trust, it would become very costly to arrange for alternative sanctions and guarantees, and many opportunities deriving from mutually beneficial cooperation would have to be forgone." (Arrow, 1969; p. 62). Zak and Knack (2001) using principal-agents theoretical model show that trust between economic agents solves moral hazard problems, and thus makes well-being more inclusive and improves investment and growth. Berulava and Lezhava (2008), in their study of the relationships between manufacturers and their distributors in Georgia, find that higher level of trust existing between partners leads to less complete contracts and lower prepayment requirements, reducing thus transaction cost and facilitating economic exchange. A number of empirical studies provide evidence on the role of trust in reducing of transaction costs and ensuring better interfirm relationship and economic performance (Helper and Sako, 1995; Dyer and Wujin Chu, 2003).

According to Sako (2002), trust-based relationship allows for reducing of transaction costs and thus it ensures the most efficient governance structure. Moreover, she argues that trust stimulates investments in specific assets, which in turn guarantees future returns and productivity growth. Similarly Granovetter (1985) suggests that mitigating possibility for opportunistic behavior and reducing uncertainty, trust reduces pressure toward vertical integration. Thus, trust can influence economic performance (e.g. productivity) not only through stimulating investments in R&D and innovation. Providing safeguard from opportunistic behavior and reducing transaction cost, trust promotes specialization and thus contributes to productivity growth. There is some empirical evidence of the impact of trust on productivity. Bjørnskov and Méon (2010) using a three-stage least-squares procedure find a strong evidence of a causal effect of trust on the level and growth of TFP. According to the authors this effect of trust on TFP is due to property-rights institutions rather than political institutions. Berulava (2013) in his study of the impact of trust-based relations on firm's performance in transition economies, reveals that trade credits, used as a proxy for trust, provide incentives for more intensive innovation activities and ensure higher labor productivity rates.

Summary. The above review suggests that trust and social capital are among those key factors that have substantive influence on the performance of individual firms. This influence can be materialized by means of several transmission mechanisms. First, trust stimulates R&D and innovations through inducing joint problem solving and enhancing relationships between partners. In turn, via promoting R&D and innovations, trust positively effects productivity. The same time, social capital and trust can contribute to productivity growth via mechanisms other than R&D and innovations. In particular, trust reduces transaction costs, mitigates opportunistic behavior and thus ensures specific investments and the best governance structures. To summarize, Western countries prosper because they provide institutional environment, comprised from both formal and informal

institutions, that ensure high level of social capital and trust. Only under such conditions economic agents receive the possibility and stimuli for innovation, thus creating preconditions for steady economic growth. Thus, for developing countries and countries in transition, like Georgia, creation of trust-generating institutions is a crucial task, which in turn will ensure innovative and productive performance of individual firms.

References

1. Akçomak, I.S., and Hanna Muller-Zick. (2013). "Trust and Innovation in Europe: Causal, spatial and non-linear forces." WP5/15 SEARCH Working Paper, June. Accessed on February 01 2015 at: <http://www.ub.edu/searchproject/wp-content/uploads/2013/09/WP05.15.pdf>
2. Akcomak, I.S., and ter Weel, B. (2009). "Social capital, innovation and growth: Evidence from Europe," *European Economic Review*, 53, pp. 544-567.
3. Arrow, K.J. (1969) "The Organization of Economic Activity: Issues Pertinent to the Choice of Market versus Non- Market Allocation," in: *The Analysis and Evaluation of Public Expenditures: The PBB-System*, Joint Economic Committee, 91-st Cong., 1-st sess. (Washington D.C.: Government Printing Office).
4. Arrow, K.J. (1974) *The Limits of Organization* (New York: Norton).
5. Berulava G. (2013). "Do Trust-Based Relations Improve Firm's Performance? Evidence from Transition Economies." MPRA paper № 48430, July 2013. <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/49363/>
6. Berulava G. and D. Lezhava (2008) "The Impact of Trust on the Mode of Transaction Governance between Manufacturer and Distributor: Evidence from Georgia", *Eurasian Journal of Business and Economics*, Volume 1, № 2 (November), pp.1-32.
7. Berulava G. and T. Gogokhia (2016a) "On the Role of In-house R&D and External Knowledge Acquisition in Firm's Choice for Innovation Strategy: Evidence from Transition Economies." *Moambe, Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, vol.10, n.3, 2016, pp.150-158.
8. Berulava G. and T. Gogokhia (2016b) "Studying Complementarities between Modes of Innovation Strategies in Transition Economies," MPRA Paper No. 71277, 24 p.; Online at: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/71277/>
9. Bjørnskov Christian and Pierre-Guillaume Méon (2010), "The productivity of trust," Working Papers CEB 10-042, ULB -- Universite Libre de Bruxelles. (downloaded from: <http://laep.univ-paris1.fr/SEPIO/SEPIO110208Meon.pdf>)
10. Camps Susanna and Pilar Marques (2014). "Exploring how social capital facilitates innovation: The role of innovation enablers," *Technological Forecasting and Social Change*, Volume 88 (October), pp. 325–348
11. Crepon, B., Duguet, E., and Mairesse, J., (1998). "Research, Innovation and Productivity: An Econometric Analysis at the Firm Level," *Economics of Innovation and New Technology*, 7(2), pp.115-158.
12. Dakhli, M., and de Clercq, D. (2004). "Human capital, social capital and innovation: a multi-country study," *Entrepreneurship and Regional Development*, 16, 107-128.
13. Doh, S. and Acs, Z.J. (2010). "Innovation and Social Capital: A Cross-Country Investigation," *Industry and Innovation*, 17(3), pp. 241-262.

14. Dyer, J. H. and W. Chu (2003) "The Role of Trustworthiness in Reducing Transaction Costs and Improving Performance: Empirical Evidence from the United States, Japan and Korea." *Organization Science*. Jan/Feb, Vol. 14 Issue 1, pp: 57-68.
15. EBRD (2014). *EBRD Transition Report 2014: Innovation in Transition*. European Bank for Reconstruction and Development.
Available at: <http://www.ebrd.com/downloads/research/transition/tr14.pdf>
16. Granovetter, M. (1985) "Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness," *The American Journal of Sociology* 91 (3), 481–510.
17. Griffith, R., Huergo, E., Mairesse, J., and Peters, B., (2006). "Innovation and Productivity Across Four European Countries," *Oxford Review of Economic Policy*, 22(4), pp.483-498.
18. Griliches, Zvi. (1979), "Issues in Assessing the Contribution of Research and Development to Productivity Growth", *Bell Journal of Economics*, 10(1), pp. 92-116.
19. Heide, J. B. and G. John (1992) "Do Norms Matter in Marketing Relationships?" *Journal of Marketing*, Vol. 56 Issue 2, pp: 32-44.
20. Helper, S. and M. Sako (1995) "Supplier Relations in the Auto Industry in Japan and the USA: Are they Converging?" *Sloan Management Review*, (Spring), pp: 77-84.
21. Knack, S., and Keefer, P. (1997), "Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation," *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), pp. 1251-1288.
22. Landry R., N. Amara and M. Lamari (2002) "Does social capital determine innovation? To what extent?" *Technological Forecasting and Social Change*, Volume 69, Issue 7, September, pp. 681-701
23. Lewis, D.J. and A. Weigert (1985) "Trust as a Social Reality," *Social Forces* 63 (4), 967–985.
24. Loof, H., Heshmati, A., Apslund, R., and Naas, S-O., (2003). "Innovation and Performance in Manufacturing Industries: A Comparison of the Nordic Countries," *International Journal of Management Research*, 2, pp.5-36.
25. Macaulay, S. (1963) "Non-Contractual Relations in Business: A Preliminary Study," *American Sociological Review* 28 (1), 55–67.
26. Mairesse, J., Mohnen, P., and Kremp, E., (2005). "The Importance of R&D and Innovation for Productivity: A Reexamination in Light of the 2000 French Innovation Survey," *Annales d'Economie et de Statistique*, 79/80, pp.489-529.
27. Pakes, Ariel and Zvi Griliches (1980),"Patents and R and D at the Firm Level: A First Report", *Economics Letter*, No. 5, pp. 377-381.
28. Papava V. (2017) "Retroeconomics-Moving from Dying to Brisk," *Journal of Reviews on Global Economics*, 6, pp. 455-462
29. Sako, M. (2002) "Does Trust Improve Business Performance?" in: Christel Lane and Reinhard Bachmann, eds., *Trust Within and Between Organizations: Conceptual Issues and Empirical Applications* (Oxford: Oxford University Press).
30. Zak, P.J., and Knack, S. (2001), "Trust and Growth," *The Economic Journal*, 111 (April), pp. 295-321.

ИНСТРУМЕНТАРИЙ ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ В АСПЕКТЕ ЭНТРОПИИ ПАРАМЕТРИЧЕСКИХ ЯВЛЕНИЙ МАЛЫХ ТЕРРИТОРИЙ

Аннотация. В данной статье рассмотрен инструментарий цифрового развития на этапе трансформации парадигмы национальной экономики. Условия энтропии позволяют сформировать инструментарий цифрового развития в аспектах «реального» или «идеального» состояния территориальной экономики.

Сделанные выводы в научной статье связаны с применением ограниченного инструментария в рамках текущего развития малых территорий, а именно: проектное управление, Smart технологии, формирование управленческой платформы. Теоретическая основа научного исследования проявляется в мировоззренческих подходах зарубежных и российских ученых. Мировоззренческие взгляды ученых сконцентрированы на применении технологий туманного вычисления, идентификации, сквозных технологий, аддитивных систем. Большое внимание в рамках исследований уделяется вопросам применения Smart technology в области управления имущественных комплексов, адаптации государственного управления к элементам визуальной реальности, применению интеллектуальных средств в образовании и социальной технологизации общества.

В ходе научного исследования использованы методы аппроксимации и группировки видовых элементов структурного объекта. Особый акцент в данной статье сделан на методологический аппарат, позволяющий сделать выводы на основе субъективного авторского мнения, учесть внешние изменения в рамках исследуемой системы. К данным методическим подходам относится: энтропия научного познания, абберация.

В целом данное научное исследование будет интересно достаточно широкому кругу лиц. Прежде всего, это ученые и исследователи процессов цифровой трансформации общества, органы государственной и муниципальной власти, эксперты, специалисты и аналитики.

Ключевые слова: цифровая экономика, энтропия, инструментарий, проектное управление, технологизация, параметрические явления

Введение

Процесс трансформации российской экономики основан на адаптации инновационных концепций к условиям, сформированным в рамках национальной стратегии развития. Данное обстоятельство требует наличия эффективного цифрового инструментария, помогающего приспособиться к аддикции глобальных изменений. Выделенные выше постулаты исследования основаны на следующих выводах:

1. Национальная экономика функционирует на основе смещения приоритетов федерального и муниципального уровня в области экономического развития.
2. В российской экономике не сформирована модель замещения смешанной концепции развития.

Теоретическая основа научного исследования проявляется в мировоззренческих подходах, предложенных зарубежными и российскими авторами. Цифровизация экономики рассматривается как процесс преобразования структурных взаимоотношений в области

инновационно-хозяйственных и социально-технологических отношений. Данный подход характерен для российских авторов, например, таких как: [Lilien G.L., Rangaswamy A. 2000], [P. Boulet, J. Dongarra, Y. Robert, F. Vivien 1999]. В научных работах данных авторов процесс трансформации российской экономики представляется как этап смены «социальных устоев», «доминирования технологий над человеком», «превосхождение инновационного над обыденным». В целом можно отметить, что цифровая экономика, в научных исследованиях, представленных выше авторами, сопряжена с моделью в рамках которой происходят постоянные технологические изменения. Другой точки зрения придерживаются ученые [Petrukhina E.V., Sibirskaya E.V., Stroeva O.A. 2012], рассматривающие цифровую экономику как систему типологизации взаимосвязей, создания и функционирования устойчивых технологических институтов и моделирования новой теории экономических систем. В аспекте проводимых данными учеными исследований прослеживается теоретическая компиляция новых законов и концепций цифровой экономики. Создание методологического аппарата по формированию и развитию цифровой экономики сопряжено с выделением практических мероприятий по совершенствованию управленческой системы в рамках трансформации национальных приоритетов. Зарубежные авторы научных исследований делают акцент на технологический аппарат в рамках цифровой адаптации экономической среды. Прежде всего, мировоззренческие взгляды данных авторов сконцентрированы на применении технологий туманного вычисления, идентификации, сквозных технологий, аддитивных систем. Большое внимание в рамках зарубежных исследований уделяется вопросам применения Smart technology в области управления имущественных комплексов [Brown D. 2001], адаптации государственного управления к элементам визуальной реальности [Komarevtseva O.O. 2017], применении интеллектуальных средств в образовании [Kim B., Barua A., Whinston A.B. 2002] и социальной технологизации общества [Pilat D. 2003.].

Несмотря на большое количество заявленных направлений исследований в области цифровизации экономики, отсутствие научных статей и аналитических материалов в области выделения инструментария цифрового развития малых территорий. В соответствии с данным тезисом считаем возможным дополнить существующие исследования темой инструментарий цифрового развития в аспекте энтропии параметрических явлений малых территорий.

Условия функционирования российской экономики абберированы вариативностью изменений параметрических явлений малых территорий, которые выступают основными барьеры в процессе трансформации цифровой парадигмы развития. Во-первых, ограниченность финансирования процессов цифровизации в муниципальных образованиях не позволяет сформировать инфраструктурный фундамент построения инновационной городской среды. Во-вторых, отсутствие разработанных концепций и стратегических программ в области технологизации муниципальных образований отождествляет инвариантный подход к территориальному развитию. В-третьих, функционирование большинства муниципальных образований Российской Федерации в условиях лабильной рецессии требует решения текущих проблем, а не имитирования образа будущего. Для устранения барьеров в рамках муниципальных образований в процессе трансформации экономической среды необходимо определить инструментарий, позволяющий осуществить плавный переход к цифровой парадигме развития. В соответствии с данным тезисом считаем возможным применить метод энтропии.

Инструментарий цифрового развития малых территорий в цифровой экономике

Энтропия представляет собой метод описания состояния исследуемого объекта, переходящего от идеального к реальному состоянию [Steven Li. 2003.]. Инструментарий цифрового развития в аспекте энтропии параметрических явлений малых территорий предполагает изучение процесса с позиции идеального и реального представления. Информационно-аналитическим материалом, используемым для энтропии параметрических явлений малых территорий, выступает Программа развития цифровой экономики в России до 2035 года. Ограниченность выбора материала исследования связана с отсутствием нормативно-правовой базы в Российской Федерации, сформированной под условия цифровизации общества. Проблема заключается, прежде всего, в следующем: отсутствие баз информационно-аналитических данных не позволяет сформировать представление о долгосрочном развитии российской экономики в условиях цифровизации; искажение статистических параметров в рамках деформации экономических систем провоцирует появление неэффективного инструментария для решения стратегических задач; условия лабильной рецессии в ряде муниципальных экономик не позволяют аккомодироваться к изменениям цифрового пространства. Несмотря на существующие проблемы отметим, что Программа развития цифровой экономики в России до 2035 года дает подробную оценку инструментария, требуемого для идеального развития экономики в условиях цифровизации. В условиях энтропии параметрических явлений малых территорий идеального состояния развития возможно добиться на основе следующего инструментария (рисунок 1):

Блок 1. Данные:

Базы данных Big data – это аналитические хранилища информационных потоков в рамках единой облачной сети управления. Базы данных Big data представляют совокупность статистического и имитационного инструментария, позволяющего обработать информационно-аналитические потоки информации. Для применения баз данных требуется наличие вычислительных систем управления, технологическая оснащенность и адаптированный к данной работе персонал. Муниципальные образования как территории с ограниченными финансовыми ресурсами не смогут самостоятельно сформировать базы данных Big data. Посылки к разработке и применению данного инструмента цифровой экономики должен исходить от федерального уровня.

В соответствии с данной предпосылкой базы данных Big data не являются основным инструментарием цифрового развития муниципальных образований в текущих условиях.

Распределительный реестр – элементы базы больших данных участвующие в распределении информации на основе заданного критерия. Чаще всего данные базы создаются для исследования конкретного вопроса в рамках проводимого исследования. В области цифрового развития распределительный реестр выступает инструментом, позволяющим аккумулировать некоторую информацию в рамках конкретной темы, а затем распределить ее по определенным аналитическим каналам. Затраты на создание распределительного реестра почти тождественны разработки базы данных Big data. В соответствии с данной предпосылкой распределительный реестр не является основным инструментарием цифрового развития муниципальных образований в текущих условиях.

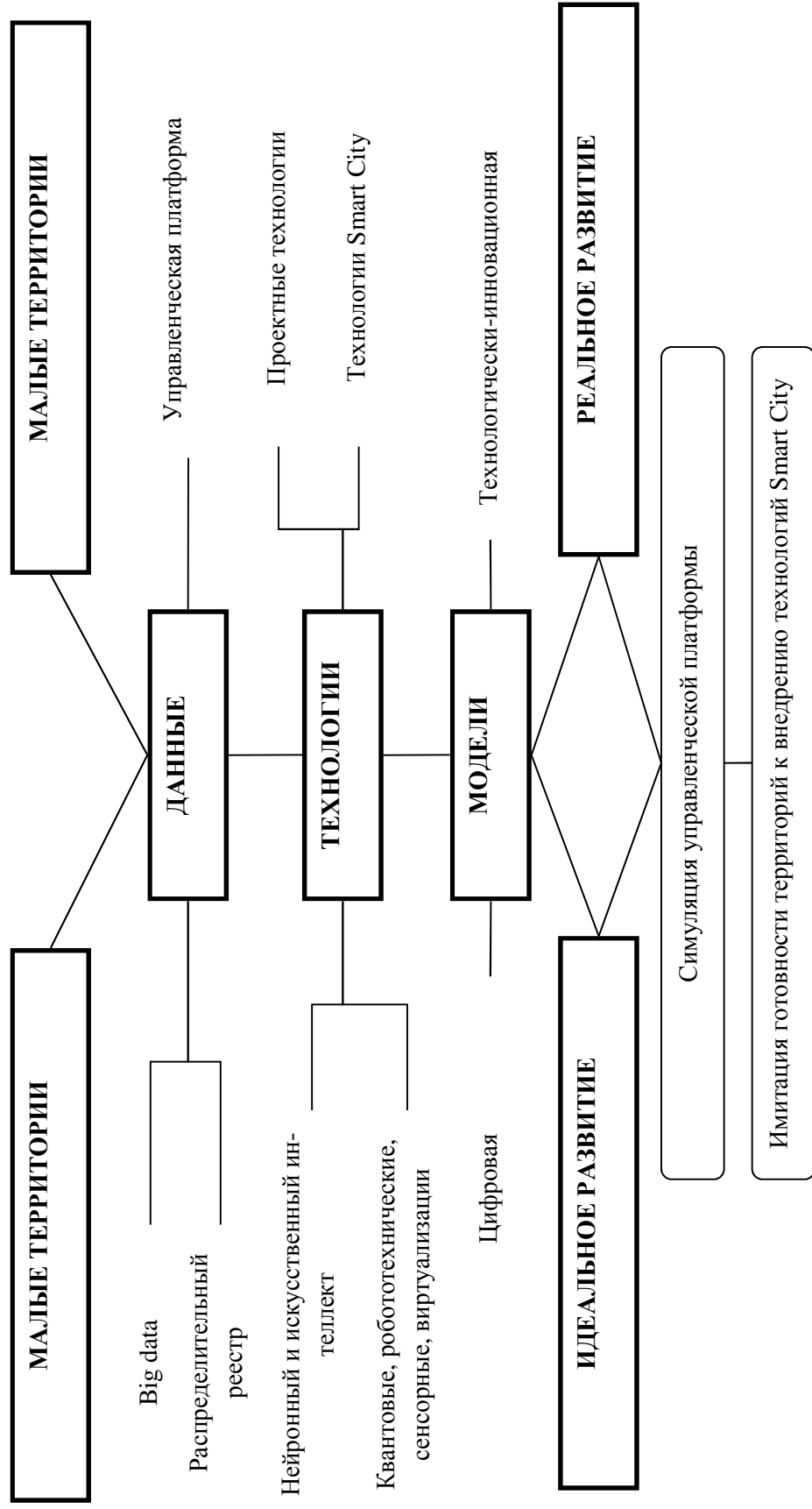

Рисунок 1 – Некоторые инструментарий цифрового развития в аспекте энтропии параметрических явлений малых территорий

Блок 2. Технологии. Нейронный и искусственный интеллект – это программные и аппаратные технологии, позволяющие спроектировать интеллектуальные автоматические машины. Исследованиями в области построения нейронного и искусственного интеллектов занимаются международные и российские ученые. Затраты исследований в области создания нейронного и искусственного интеллекта приравниваются к 28-29 млрд. долларов в год, а к 2020 году достигнуть 47 млрд. долларов. В связи с тем, что данная статья расходов не сопряжена с исследованиями в рамках муниципальных образования, соответственно нейронный и искусственный интеллект не является основным инструментарием цифрового развития муниципальных образований в текущих условиях.

Квантовые, робототехнические, сенсорные, визуальные технологии используются для решения специализированных задач в области компьютеризации среды. Квантовые технологии обеспечивают воспроизводство дискретных (квантовых) процессов в рамках создаваемой системы или программы. Робототехнические технологии дополняют функциональные системы гибким реагированием на изменения. Сенсорные и визуальные способствуют виртуализации параметрических систем. Весь блок данных технологий относится к числу аддитивных объектов, то есть создающих определенные системы машинного и киберфизического комплекса. По отдельности данные технологии могут быть применены для развития муниципального образования. Однако, данный процесс должен быть начат с территорий обладающих определенным уровнем инновационно-технологического развития. В соответствии с тем, что большинство муниципальных образований Российской Федерации находится в состоянии лабильной рецессии, квантовые, робототехнические, сенсорные, визуальные технологии не является основным инструментарием цифрового развития муниципальных образований в текущих условиях.

Блок 3. Модели. В рамках идеального развития малых территорий ключевой является цифровая модель. В данном случае цифровая модель развития малых территорий (муниципальных образований) предполагает наличие сформированных баз данных (Big data и / или распределительного реестра) и технологической оснащенности (квантовые, робототехнические, сенсорные, визуальные технологии).

Реальное развитие муниципальных образований на основе метода энтропии предполагает применение уникальных технологий, отличающихся большим эффектом и масштабом для трансформации экономики в сторону цифровизации. На основе субъективной оценки автора были выделены следующие инструменты формирования технологико-инновационной модели:

Блок 1. Данные. Управленческая платформа представляет собой площадку по усвоению новых правил поведения и социальных норм. Концептуальные основы управленческой платформы как инструмента цифрового общества сведены к обмену информацией в рамках реализуемых проектов; аккумуляции идей и лучших практик, направленных на создание и развитие дифференцированных подходов и концепций инициирования инновационной модели развития общества; сосредоточения большого массива данных. В связи с тем, что на сегодняшний день не разработаны фундаментальные основы управленческой платформы как инструмента развития муниципального образования, следует устранить данный пробел для цифровизации городской среды.

Блок 2. Технологии. Проектные технологии – инструментарий, направленный на развитие территориальной экономики на основе элементов проектного управления (установление целей, задач, результатов, новизны идеи, этапизация периодов, основные

агенты проектной среды и т.д.). На сегодняшний день инструменты проектных технологий используются для развития региональных экономик. В соответствии с этим Правительством Российской Федерации было подготовлено Постановление от 15 октября 2016 года №1050¹, Распоряжение от 15 октября 2016 года №2165-р² Об организации проектной деятельности в Правительстве России. Данные постановления и распоряжения дополнили Указ Президента России от 30 июня 2016 года №306 «О Совете при Президенте Российской Федерации по стратегическому развитию и приоритетным проектам»³. В рамках муниципального образования проектные технологии помогут сформировать фундамент технологической экономики, что в свою очередь создаст задел для более плавного перехода к цифровизации городской среды.

Технологии Smart City – это ключевой инструмент в развитии муниципальных образований. Технологии Smart City выступают интеллектуальным звеном цифровизации муниципальной экономики. Данные технологии предполагает равномерную инноватизацию и интернетизацию городской среды с целью управления муниципальным имуществом. На сегодняшний день лидером использования технологий Smart City выступает город Москва, который задействует элементы интеллектуального управления для повышения уровня комфорта, качества и эффективности обслуживания населения, снижения расходов и потребления ресурсов в рамках территориальной агломерации. При этом, стоит отметить, что внедрение технологий Smart City происходит как на основе собственных доходов городских бюджетов, так и финансовой помощи (трансфертов) из бюджета федерального уровня. Ключевым критерием внедрения технологий Smart City выступает готовность города к использованию данной технологии. Однако, отсутствие имитационной модели готовности муниципальных образований к внедрению технологий Smart City не позволяет оценить все риски и экономическую обоснованность внедрения данных технологий.

Блок 3. Модели. В рамках реального развития малых территорий ключевой является технологически-инновационная модель. В данном случае технологически-инновационная модель развития малых территорий (муниципальных образований) предполагает наличие сформированной управленческой платформы и имитационной модели, ориентированных на исследование готовности муниципальных образований к внедрению технологий Smart City.

Заключение

В целом, инструментарий цифрового развития в аспекте энтропии позволил сформировать дальнейшие действия по имитированию муниципальной модели в соответствии с трансформацией российской экономики. Симуляции управленческой платформы и имитация готовности муниципальных образований к внедрению технологий Smart City выступают ключевыми параметрами в моделях цифрового развития, ориентированных на технологически-инновационный характер муниципальных отношений.

¹ Постановление Правительства РФ от 15.10.2016 № 1050 "Об организации проектной деятельности в Правительстве Российской Федерации" (вместе с "Положением об организации проектной деятельности в Правительстве Российской Федерации") // "Собрание законодательства РФ", 24.10.2016, № 43, ст. 6028.

² Распоряжение Правительства РФ от 15.10.2016 № 2165-р «Об утверждении плана первоочередных мероприятий по организации проектной деятельности в Правительстве Российской Федерации на 2016 и 2017 годы» // "Собрание законодательства РФ", 24.10.2016, № 43, ст. 6058.

³ Указ Президента РФ от 30.06.2016 № 306 (ред. от 02.01.2017) "О Совете при Президенте Российской Федерации по стратегическому развитию и приоритетным проектам" (вместе с "Положением о Совете при Президенте Российской Федерации по стратегическому развитию и приоритетным проектам") // "Собрание законодательства РФ", 04.07.2016, № 27 (часть III), ст. 4459.

Применение метода энтропии позволило определить значимость технологий Smart City для реального развития параметрических явлений малых территорий. Несмотря на полноценное формирование цифрового инструментария в рамках идеального развития параметрических явлений малых территорий, ограниченность финансовых ресурсов и инновационных идей не позволило бы добиться запланированных результатов трансформации парадигмы на федеральном уровне. Для решения некоторых проблем по вопросу цифровизации российской экономики в условиях лабильности, катахреза и деформации параметрических явлений малых территорий предлагаем: симулировать управленческую платформу Smart City; имитировать вопрос готовности территорий к внедрению технологий Smart City в дискретно-событийную модель.

Список литературы

1. **P. Boulet, J. Dongarra, Y. Robert, F. Vivien.** 1999. Static tiling for heterogeneous computing platforms. *Parallel Computing*.
2. **Brown D.** 2001. The digital economy. *Vital Speeches of the Day*.
3. **Kim B., Barua A., Whinston A.B.** 2002. Virtual field experiments for a digital economy: a new research methodology for exploring an information economy. *Decision Support Systems*.
4. **Komarevtseva O.O.** 2017. Smart city technologies: new barriers to investment or a method for solving the economic problems of municipalities? *R-Economy*.
5. **Lilien G.L., Rangaswamy A.** 2000. Modeled to bits: decision models for the digital, networked economy. *International Journal of Research in Marketing*.
6. **Steven Li.** 2003. Future trends and challenges of financial risk management in the digital economy. *Managerial Finance*.
7. **Petrukhina E.V., Sibirskaya E.V., Stroeva O.A.** 2012. State policy in support of innovation in the context of economic development. *International Journal of Applied and Fundamental Research*.
8. **Pilat D.** 2003. Digital economy: going for growth. *Organisation for Economic Cooperation & Development. The OECD Observer*.

*Olesya Anatolievna Stroeva
Olga Olegovna Komarevtseva*

TOOL OF DIGITAL DEVELOPMENT IN THE ASPECT OF ENTROPY OF PARAMETRIC PHENOMENA OF SMALL TERRITORIES

Summary

This article examines the tools of digital development at the stage of transformation of the paradigm of the national economy. The conditions of entropy allow to form the tools of digital development in the aspects of the "real" or "ideal" state of the territorial economy. The conclusions drawn in the scientific article relate to the use of limited tools within the framework of the current development of small territories, namely: project management, Smart technologies, the formation of a management platform. The theoretical basis of scientific research is manifested in the ideological approaches of foreign and Russian scientists. The world outlook of scientists is concentrated on the use of technologies of foggy computing, identification, end-to-end technologies, additive systems. Much attention is paid to the application of Smart technology in the management of property complexes, the adaptation of public administration to elements of visual reality, the use of

intellectual means in education and social technology of society. In the course of scientific research methods of approximation and grouping of specific elements of a structural object were used. Particular emphasis in this article is placed on the methodological apparatus, which makes it possible to draw conclusions on the basis of subjective authorial opinion, to take into account external changes within the framework of the system under study. These methodological approaches include: entropy of scientific knowledge, aberration. In general, this scientific research will be interesting for a wide range of people. This circle of people includes scientists and researchers of the processes of digital transformation of society, state and municipal authorities, experts, specialists and analysts.

Владимир Куценко

СОЦИОКУЛЬТУРНОЕ ПАРТНЕРСТВО – ЗАЛОГ ВОССОЗДАНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Проведенное научное исследование позволило установить сущность социокультурного партнерства, его цель, универсальные (общемировые) принципы, задачи и способы достижения плодотворного взаимодействия на микро- макроуровне и факторы влияния на развитие социокультурного партнерства. Определены показатели состояния социокультурного партнерства внутри предприятия и развития взаимодействия предприятия с внешними организациями. Показана ведущая роль духовно-нравственного развития трудящихся в достижении эффективного (результативного) социокультурного партнерства.

Ключевые слова: социокультурное партнерство, духовно-нравственная культура хозяйствования, устойчивое развитие.

*Деньги могут многое, а Любовь – все!
Украинская народная пословица.*

Введение

С переходом социально-экономической системы в конце XVIII столетия от этической (классической – Аристотельской, человеческой) к либеральной (своевольной, свободной) вновь начал возрождаться в истории человечества, но еще с большей силой, период бездуховного и аморального подхода к жизнедеятельности человека. Религиозное учение постепенно начали относить к ненаучным знаниям [Наука, 2016]. Появилось понятие научных (по сути лженаучных) принципов экономики (отбросив классические, лат. – первичные, верные), научного – экономического обоснования социально-экономических решений, которые сегодня уже называют «научным раем». Распространилась эпоха независимости-свободы владельцев средств производства от Творца и Его творения – человека, возрождается время власти денег – золотого тельца: безответственности, раздора, вражды между людьми, хаоса, духовно-нравственного упадка и экономической смерти. Как и в украинской пословице «Дай сердцу (души) волю, заведет в неволю». В условиях неолиберальной (монетарной) экономики (массовой приватизации крупных и средних промышленных предприятий, жестких конкурентных войн за рынки сбыта, финансовых

махинаций бизнеса, заикленности деятельности субъектов хозяйственной деятельности, перманентных полисистемных кризисов и банкротств, неслыханной безработицы) развитие социокультурного партнерства (духовно-нравственного единства между людьми) приобретает первостепенную значимость. На сегодняшний день нет более актуальной проблемы чем обеспечение стабильного мира и социального взаимодействия на всех уровнях хозяйственной деятельности для устойчивого развития общества как в Украине, так и в мире.

* * *

Эту тему активно исследуют такие ученые как Задорожный Г.В., Украинец С., Ляшенко Т., Мирошниченко О., Качан Е.П., Есинова Н.И., Колот А., Ильич Л.М., Гришнова О.А, Гриньова В.М., Шульга Г.Ю., Ковалев В.М., Акилина А.В., Рыжиков В.С., Еськов А.Л., Завиновская Г.А., Иляш А.И., Гринкевич С.С. и другие. Кодекс законов о труде Украины ориентирует нас на то, что жизненная потребность каждого человека заключается в *труде на благо общества* [Кодекс, 1971], на повышение культурного и материального уровня жизни трудящихся.

Поэтому, целью исследования является установление сущности социокультурного партнерства в хозяйственной деятельности как начала становления устойчивого развития предприятия и общества. Пришло время истинного социокультурного партнерства: нравственного, человеческого, мирного, миролюбивого, честного, открытого, которое на основе духовно-нравственной культуры хозяйствования позволит принимать верные управленческие решения, обеспечивающие эффективность производства и устойчивое (животворное долговечное) развитие трудового коллектива предприятия и общества. Только в условиях социального мира и сотрудничества всех участников среды на благо народа можно достичь непрерывного развития и процветания общества. Итак, социокультурное *партнерство* (лат. *parte, pars...* [Дворецкий И.Х., 1976]) – это:

1) миролюбивые, *плодотворные социокультурные трудовые отношения* между руководителем и работниками, между руководством предприятия и потребителями, покупателями, общественными организациями, субъектами хозяйствования, властью;

2) культурные *отношения* между трудящимися как между *партнерами – товарищами, членами своего рода*, как между искренними, доброжелательными, мирными *детьми*, которые строят свои отношения на взаимопомощи, сострадании, сопереживании, ношении тягот друг другом (катарсисе), взаимоуважении, взаимопонимании, любви, на договоренности, а не на войне, противостоянии или конкуренции;

3) *участие* в решении общих задач, это *обязательство, задачи, обязанности* мирного *плодотворного* сотрудничества, согласования и соблюдения благой миссии, целей деятельности и способов их достижения ради служения обществу;

4) *причастие* к общему делу развития экономики и обеспечения устойчивого развития и получения своей доли доходов как вознаграждение за труд;

5) *производство, рождение плода* – доброкачественных результатов трудовой деятельности: материальных и нематериальных благ обществу (*рождение ребенка*, то есть – детской искренней души трудящегося, новое его рождение); *распускания* почек перед цветением, *начало* создания единой семьи трудового коллектива, духовно-нравственной экономики, устойчивого развития и процветания общества.

Ведь *партнер – это товарищ, участник, член рода, ребенок, плод – частица* [Дворецкий И.Х., 1976] отца, *семьи* – трудового коллектива предприятия и различных

организаций как одной семьи *родственных душ* по Г.С. Сковороде [Сковорода Г., 1973]. То есть, трудящиеся внутри предприятия, как и организации между собой, должны быть *партнерами – частицами* единой семьи, заботясь друг о друге и отношении руководителя-отца к подчиненным должно быть, как к своим *детьми* [Дворецкий И.Х., 1976]. Итак, социокультурное партнерство – это *общественная обязанность* каждого трудящегося обеспечивать плодотворный мир и блага окружающим на микро- и макроуровне: внутри предприятия и между организациями. Цель социокультурного партнерства – обеспечение устойчивого – животворного долговечного развития трудового коллектива и общества.

Универсальные (общемировые) принципы социокультурного партнерства:

1) соблюдение и дальнейшее развитие духовно-нравственной культуры жизнедеятельности и хозяйствования социальных партнеров, свободы творческого объединения; взаимодоверие, взаимоуважение между партнерами, недопустимость противостояния, вражды, конкурентной борьбы, финансовых махинаций бизнеса;

2) общечеловеческое духовно-нравственное единство и сотрудничество социальных партнеров: членов трудового коллектива или культурно-профессионального союза; руководителя предприятия с подчиненными; предприятия с потребителями, субъектами хозяйствования и органами местной власти;

3) самоуправления (право трудящихся участвовать в управлении предприятием);

4) содействие развитию социально-ответственной экономики, общему прочному миру в обществе;

5) обеспечение нормальных – животворных условий труда и проживания трудящихся;

6) *все люди... имеют право на материальное благосостояние и духовное развитие в условиях свободы..., устойчивости в экономике и равных возможностей в деятельности и регулярных переговорах;*

7) *недопустимость ограничений законных прав трудящихся;*

8) *содействие обеспечению полной занятости и повышение жизненного уровня;* добровольное пожизненное трудоустройство;

9) *обязательность выполнения достигнутых договоренностей и ответственность за выполнение принятых обязательств (принципы Международной организации труда) [ILO, 2010: 2].*

Задачи социокультурного партнерства на микро-, макроуровнях:

1) организация среди партнеров, в учебных заведениях, СМИ постоянно действующего просвещения по духовно-нравственной культуре хозяйствования и жизнедеятельности людей;

2) разработка, принятие и воплощение в жизнь культурно-профессионального кодекса (кодекса чести) трудового коллектива;

3) повышение морально-материального стимулирования плодотворного труда и уровня жизни; своевременное получение зарплаты в соответствии с количеством, качеством, условиями труда, опытом и наличием нетрудоспособных членов семьи; определение обоснованных размеров минимальной и максимальной заработной платы, социальных льгот;

4) создание и сохранение благоприятных рабочих мест;

5) соблюдение прав трудящихся на повышение квалификации, обеспечение надлежащего режима труда, социальное развитие;

Способы достижения социокультурного партнерства на макро- и микроуровнях:

1) создание законодательной базы в Украине по социально-ответственному домострою, хозяйствованию и социокультурному партнерству;

2) активное участие государства (морально-культурной власти) в социокультурном партнерстве на всех уровнях жизнедеятельности общества и хозяйственной деятельности как гарант прав трудящегося, родительский пример социальной ответственности, надлежащих социально-трудовых отношений;

3) разработка и соблюдение социально-ответственных (социокультурных):

- миссии предприятия-партнера – улучшение качества жизни общества;

- принципов гуманного управления организации (*принципов счастья*: духовно-нравственного единства, самообеспечения, самофинансирования, самодовольства, благодарности за все Творцу);

- стиля управления предприятием (отеческой любви и ответственности);

- методов управления (в первую очередь – социально-психологических);

4) устранение факторов хозяйственного бескультурья и социально-экономической нестабильности (заикленности) в деятельности трудового коллектива и общества:

- аморальности власти и бизнеса;

- монетарной-рыночной (неолиберальной) экономики и домостроя;

- тотальной приватизации крупных и средних промышленных предприятий;

- долларизации страны;

- зарубежного инвестирования;

- экспортной ориентации хозяйства;

- ростовщического кредитования;

- конкурентной борьбы и войн (холодных и горячих) за рынки сбыта, ресурсы и власть, ведь любая война (экономическая или, тем более, вооруженная) – это смерть душевная, экономическая, физическая, а мир – основа радости жизнедеятельности и устойчивого (животворного долговечного) развития;

- производства и распространения социально-вредной продукции и услуг (оружия, алко-табако- порно-наркопродукции, игорного бизнеса, ереси);

- невмешательства социально-ответственного государства в действия предприятий;

- перманентного роста цен, инфляции, безработицы, преступности;

- разрушения традиционных-православных культурных ценностей семьи как основы социального партнерства в трудовом коллективе и обществе;

5) воплощение мирного сосуществования и сотрудничества с внешним окружением;

6) участие в составлении коллективных договоров;

7) воплощение в жизнь морального маркетинга;

8) согласование социально-экономических, культурных, экологических, инновационных проектов, нормативно-правовых актов между партнерами;

9) консультации на всех уровнях при принятии управленческих решений;

По определению показателей состояния социокультурного партнерства в Украине уместно отметить труд Мирошниченко А. [Мирошниченко А., 2002]. Культурное развитие трудящихся предприятия является определяющим в достижении эффективного (результативного) социокультурного партнерства с внешними организациями. Соблюдение трудовым коллективом духовно-нравственных ценностей и, как следствие, улучшение результативности хозяйственной деятельности, будет хорошим – положительным примером

для внешних партнеров по сотрудничеству ради улучшения качества жизни трудовых коллективов и достижения, как следствие, синергического социокультурного эффекта.

Анализ эффективности социокультурного партнерства уместно определять по показателям деятельности как внутри предприятия, так и за его пределами – в его сотрудничестве с внешними партнерами. Показатели развития социокультурного партнерства внутри предприятия и развития взаимодействия предприятия с внешними организациями как по вертикальной маркетинговой интеграцией (между производителем и субподрядчиком, поставщиком, посредником, так и по горизонтальному сотрудничеству (между родственными предприятиями; предприятием и общественными организациями, местными властями, приведены в таблице 1.

Поскольку в основном от миролюбивого состояния членов трудового коллектива внутри предприятия зависит уровень доброжелательного партнерства с внешним миром, то большинство показателей эффективности социокультурного партнерства уместно рассматривать именно внутри предприятия. Можно также, анализ эффективности социокультурного партнерства проводить по показателям не отдельно (по предприятию и в его взаимодействии с другими организациями), а по всем (например, 11-и показателям культуры) – опосредованным показателям сотрудничества с внешними партнерами. Хозяйственное взаимодействие партнеров позволяет рассчитывать на создание синергического социокультурного и экономического эффекта от совместной деятельности с внешними партнерами. Уровень удовлетворенности внешних партнеров в сотрудничестве в области социокультурного и экономического развития можно определить по следующим показателям:

- уровень согласованности и реализации благой миссии организаций;
- уровень взаимной открытости, честности, доверия, согласованности действий, координации планов;
- уровень согласованности социокультурной и экономической политики субъектов хозяйствования;
- уровень предоставления взаимных инвестиций (стиля, принципов, методов управления персоналом, хозяйством, рационализаторских предложений, изобретений, оборудования, технологий, денежных средств, ведомственного транспорта, жилья, культурно-спортивно-оздоровительных услуг, внутрифирменной торговли, питания и т. д.);
- уровень взаимодействия с общественными организациями по социокультурному развитию местного сообщества;
- уровень взаимодействия с местными властями по социокультурному развитию местного сообщества (строительство жилья, инфраструктуры и т. д.);

Эффективность социокультурного партнерства работников предприятия и опосредованный уровень их мирного взаимодействия с внешним (ы) партнерами по трем основным составляющим партнерства (духовно-нравственное развитие трудового коллектива, социальное и экономическое развитие) можно определить по методу опроса работников предприятий и средневзвешенных их выводов-ответов-уровня (от -3 до +5) по формуле:

$$E_{сз} = \sum_{j=1}^m \left[\frac{\sum_{i=1}^n K_i \times O_i}{n} \times K_j \right], \quad (1)$$

где m – количество составляющих социокультурного партнерства, $m = 3$;

n – количество показателей в j -й составляющей, соответственно $n = 11, 14, 7$;

K_i – весовой коэффициент показателя в пределах j -й составляющей партнерства;

O_i – ответ большинства респондентов на вопрос i -го показателя;

K_j – весовой коэффициент составляющих социокультурного партнерства, соответственно $K_j = 0,5, 0,25, 0,25$.

Результаты опроса трудящихся условного предприятия по уровню развития их духовно-нравственной культуры хозяйствования и социально-экономического развития представлены в таблице 1. Коэффициент эффективности социокультурного партнерства на условном современном предприятии Украины составляет: уровень духовно-нравственного развития трудового коллектива – 0,14, удовлетворения социальных потребностей – 0,13, экономического развития – 0,32. Такая структура составляющих социокультурного партнерства свидетельствует, что уровень духовно-нравственной культуры хозяйствования трудящихся обеспечивает примерно такую же степень удовлетворения социальных потребностей и способствует росту экономического развития предприятия более чем в два раза (в 2,2 раза, $0,32 : 0,14$). Но значимость этих трех составляющих социокультурного партнерства не одинакова и составляет соответственно 50% и 25%, 25%, поскольку социальное и экономическое развитие полностью зависит от духовно-нравственной культуры хозяйствования. Следовательно, с учетом приоритетности духовно-нравственного развития членов трудового коллектива, средневзвешенная эффективность социокультурного партнерства составляет $0,18 (0,5 \times 0,14) + (0,25 \times 0,13) + (0,25 \times 0,32)$. Но сам по себе рассчитанный коэффициент кооперации ни о чем не говорит. Необходимо определить реальный уровень партнерства в рамках: неудовлетворенный-отличный, 2-5.

Если представить, что подавляющее большинство членов трудового коллектива определит уровень духовно-нравственного, социального и экономического состояния партнерства на отлично, то диапазон коэффициентов развития духовно-нравственной культуры составит 0,37-0,45, социального развития – 0,29-0,36, экономического развития – 0,58-0,71 (табл. 2).

Таблица 1

**Уровень эффективности социокультурного партнерства
на условном современном предприятии**

№ п	Показатели	Весовой коэффициент, K_i	Ответ-уровень, O_i	$K_i \times O_i$
А. Уровень духовно-нравственного развития членов трудового коллектива				
1	Степень патерналистского стиля управления руководителей;	0,3	+2	+0,6
2	Доля духовно-моральных членов трудового коллектива: 1-5% – +1, 6-10% – +2, 11-30% – +3, 31-60% – +4, 61-100% – +5;	0,2	+1	+0,2
3	Доля трудового коллектива, добровольно учащаяся на постоянно действующем на предприятии семинаре по духовно-нравственной культуре жизнедеятельности (уровень см. п. 2);	0,1	+2	+0,2
4	Степень соблюдения культурно-профессионального кодекса трудового коллектива (уровень см. п. 2);	0,05	+3	+0,15
5	Уровень законодательно-нормативных актов по духовно-нравственной культуре жизнедеятельности и хозяйствования;	0,05	+1	+0,05
6	Степень коррупции и теневой экономики на предприятии;	0,05	-3	-0,15

7	Уровень доверия работников к руководителю (уровень см. п. 2);	0,05	+2	+0,1
8	Степень гармонизации (единства, бесконфликтности) трудового коллектива (уровень см. п. 2);	0,05	+2	+0,1
9	Уровень доверия руководителей предприятия к партнерам хозяйственной деятельности (членам коллектива, потребителям, субподрядчикам, поставщикам, посредникам);	0,05	+4	+0,2
10	Уровень доверия руководителей предприятия к субъектам хозяйствования, производящих родственную продукцию, услуги;	0,05	-1	-0,05
11	Уровень доверия руководителей предприятия к общественным организациям и органам местной власти.	0,05	+4	+0,2
Всего, средневзвешенный уровень, $OсзА = \sum(K_i \times O_i) : n, n = 11$		1,0	$OсзА = 1,6 : 11 = 0,14$	
Б. Удовлетворение социальных потребностей				
1	Возможность профессионального обучения, наставничества и повышения квалификации (уровень см. п. 2А);	0,05	+5	+0,25
2	Доля коллектива, которая участвует в самоуправлении (уровень см. п. 2А);	0,05	+3	+0,15
3	Уровень занятости трудящихся во вредных условиях труда: 1-10% – -1, 11-30% – -2, 31-100 – -3;	0,1	-1	-0,1
4	Уровень травматизма на предприятии: $\leq 1\%$ – -1, 2-3% – -2, $\geq 4\%$ – -3;	0,1	-1	-0,1
5	Уровень материальных льгот работникам предприятия (уровень см. п. 2А);	0,05	+3	+0,15
6	Эффективность деятельности культурно-профессиональных союзов (степень выполнения социальных планов): $\geq 30\%$ – +1, $\geq 40\%$ – +2, $\geq 60\%$ – +3, $\geq 70\%$ – +4, $\geq 80\%$ – +5;	0,1	+2	+0,2
7	Уровень благотворительности нуждающимся членам общества и трудового коллектива в основном продукцией и (или) услугами: $\leq 0,1\%$ производимого объема продукции (услуг) – +1, $\leq 0,12\%$ – +2, $\leq 0,15\%$ – +3, $\leq 0,16\%$ – +4, $> 0,16\%$ – +5;	0,05	+1	+0,05
8	Уровень соответствия оплаты труда его качеству, количеству, условиям труда, численности нетрудоспособных членов семьи, обеспечению потребностей семьи работника;	0,2	+3	+0,6
9	Соотношение роста доходов работников предприятия к росту цен на продукты жизнедеятельности в локальном обществе: $\leq 0,6$ (например, 3%:5%) – -3, $\leq 0,8$ – -2, $\leq 0,99$ – -1, ≥ 1 – +1, $\geq 1,1$ – +2, $\geq 1,3$ – +3, $\geq 1,4$ – +4, $\geq 1,5$ – +5;	0,05	-1	-0,05
10	Своевременность выплаты месячной зарплаты: задержка ≥ 1 месяца -3, ≥ 15 дней -2, ≥ 6 дней -1;	0,05	-1	-0,05
11	Социальный уровень жилищных условий работников и членов их семей: осуществлен кап. ремонт жилья – +5, косметический ремонт – +4, без ремонта, но размер жилой площади на одного человека по нормативам – +3, размер площади не соответствует нормативу – +2, старое жилье по нормативам – +1, старое жилье не соответствует нормативам – -1, очень старое жилье не соответствует нормативам – -2, отсутствие жилья – -3;	0,04	+3	+0,12
12	Текущая текучесть кадров за год: $\geq 0\%$ – +5, $\geq 2\%$ – +4, $\geq 5\%$ – +3, $\geq 7\%$ – +2, $\geq 10\%$ – +1, $\geq 12\%$ – -1, $\geq 15\%$ – -2, $> 20\%$ – -3;	0,02	+3	+0,06
13	Продолжительность работы на одном предприятии: ≥ 1 года – +1, ≥ 5 лет – +2, ≥ 10 лет – +3, ≥ 15 – +4, ≥ 20 лет – +5;	0,04	+4	+0,16
14	Уровень удовлетворенности работников своим социальным положением.	0,1	+3	+0,3
Всего, средневзвешенный уровень, $OсзБ = \sum(K_i \times O_i) : n, n = 14$		1,0	$OсзБ = 1,74 : 14 = 0,13$	
В. Экономическое развитие				
1	Доля доброкачественной и полезной для жизнедеятельности продукции, услуг: 0% – -3, $\leq 5\%$ – -2, $\leq 10\%$ – -1, $> 10\%$ – +1, $\geq 20\%$ – +2, $\geq 40\%$ – +3, $\geq 60\%$ – +4, $\geq 80\%$ – +5;	0,2	+4	+0,8
2	Соотношение спроса местных потребителей на продукцию предприятия в натуральном измерении к его производительности:	0,2	+2	+0,4

	0,01-0,29 – -3, ≥0,3 – -2, ≥0,4 – -1, ≥0,5 – +1, ≥0,55 – +2, ≥0,6 – +3, ≥0,7 – +4, ≥0,8 – +5;			
3	Доля местных потребителей, потребности которых удовлетворяет предприятие через продажу, натуральный обмен, аренду, лизинг и благотворительность: до 3% – -3, ≥3% – -2, ≥6% – -1, ≥10% – +1, ≥20% – +2, ≥30% – +3, ≥40% – +4, ≥50% – +5;	0,2	+1	+0,2
4	Продолжительность безубыточно-прибыльной деятельности предприятия: 0 років – -3, до 1 року – -2, ≥1 років – -1, ≥3 років – +1, ≥4 років – +2, ≥6 років – +3, ≥8 років – +4, ≥10 років – +5;	0,1	+3	+0,3
5	Степень удовлетворенности в первую очередь местных потребителей (позитивного общественного мнения);	0,2	+3	+0,6
6	Степень кооперации с хозяйственными партнерами в зависимости от уровня удовлетворенности работниками партнеров по сотрудничеству: 0% – -3, до 5% – -2, до 10% – -1, ≥10% – +1, ≥20% – +2, ≥40% – +3, ≥60% – +4, ≥80% – +5;	0,05	-3	-0,15
7	Степень взаимодействия с местными органами власти (соблюдение действующего законодательства, участие в государственных, местных проектах, консультации, предложения, обучение, создание новых рабочих мест, подготовка и т.д.): формальная – +1, одноразовая – +2, временная – +3, постоянная – +4, действенная (результативная) – +5.	0,05	+1	+0,05
Всего, средневзвешенный уровень, $O_{сзВ} = \sum(K_i \times O_i) : n, n = 7$		1,0	$O_{сзВ}=2,2:7=0,32$	

Если большинство выставит двойки такому партнерству, то пределы коэффициентов культурного, социально-экономического развития соответственно составит 0,0-0,18, 0,0-0,14 и 0,0-0,28. Возможные значения коэффициента культурного, социального и экономического развития по уровням 2-5 определяются формулой 2:

$$K_{2-5j} = \frac{1}{n} \times O_{2-5}, \quad (2)$$

где K_{2-5j} – диапазон коэффициентов культурного, социально-экономического развития по уровням 2, 3, 4, 5;

O_{2-5} – средний уровень развития каждой его составляющей, определенный большинством опрошенных членов трудового коллектива (от 2 до 5).

Средневзвешенный коэффициент эффективности социокультурного партнерства по уровням 2, 3, 4, 5 определяется по формуле:

$$K_{св} 2-5 = \sum_{j=1}^m K_{2-5j} \times K_j \quad (3)$$

Средневзвешенный коэффициент эффективности социокультурного партнерства по уровню 5 составит 0,50 (0,5x0,45)+(0,25x0,36)+(0,25x0,71) (табл. 2).

Таблица 2

Средневзвешенный коэффициент эффективности социокультурного партнерства по уровням 2, 3, 4, 5

Диапазон коэффициентов развития, K_{2-5j}			Средневзвешенный коэффициент эффективности социокультурного партнерства, $K_{св} 2-5$	Уровень
культурного	социального	экономическо-го		
0,0-0,18	0,0-0,14	0,0-0,28	0,0-0,20	2
0,19-0,27	0,15-0,21	0,29-0,43	0,21-0,30	3
0,28-0,36	0,22-0,28	0,44-0,57	0,31-0,40	4
0,37-0,45	0,29-0,36	0,58-0,71	0,41-0,50 (0,5x0,45)+(0,25x0,36)+(0,25x0,71)	5

Итак, на примере условного украинского предприятия установлено, что уровень духовно-нравственного и социального развития партнерства большинство работников определило как неудовлетворительно (0,14 – 2 и 0,13 – 2), а экономического развития – удовлетворительно (0,32 – 3). В целом же средневзвешенный коэффициент эффективности социокультурного партнерства составил 0,18, то есть средний уровень социокультурного и экономического развития трудового коллектива еще остается неудовлетворительным (2, табл. 2).

Заключение

Поэтому, социально-экономический упадок нашего общества объясняется низкой духовно-нравственной культурой жизнедеятельности и хозяйствования каждого из нас от ученого до рабочего или чиновника. Ведь в условиях безнравственности и бездуховности трудящихся, без духовно-нравственного единства Людей не может быть социокультурного партнерства как начала устойчивого (животворного долговечного) развития, а экономический (денежный) рост с его производительностью труда и доходами теряет весь смысл. То есть, финансовыми методами обеспечить социокультурное партнерство и устойчивое развитие предприятия и общества невозможно.

Именно от современной пока еще атеистической социально-экономической науки (лженауки) такая пагубная бизнес практика раздора, разрушений, войн, заикленности, кризисов и банкротств. Еще ученый этнограф В.И. Даль [Даль В., 1863] предостерегал: атеистическая наука – лженаука провоцирует *получать* (доказательства, материалистические-тленные выводы), *подстрекать, побуждать и поощрять к дурному, вредному или науцать, уговорить сделать кому вред или что дурное... Не верь лукавым наущениям.* Духовный ученый как бы спрашивает ученых: *Где ты научился грамоте, шалостям? В школах дети научаются всему худому. Прислуга* (наёмный служитель власти за деньги и славу) *науцается мошенниками, которые и называют это захороводить* (заиклнить) *людей.*

Но такая «наука» быстро пройдет, ведь сказано в Писании: *они всегда учащиеся и никогда же в разум истины прийти не могут. ...эти противятся истине, человеки растленные умом и неискусны в вере. Но не преуспеют более: безумие бо их явлено будет всем, как и с другими было*⁴ [1. 2 Тим. 3: 7-9]. *Да не бываем ктому младенцами, непонимающими и скитающимися* (блуждающими) *всяким ветром учения, во лжи человеческой, в коварстве козней обольщения* (дьявольскими хитростями) [1. Ефес. 4:14]. *Наука же,* отмечал В.И. Даль, – это учение, обучение, полное и порядочное собрание опытных и умозрительных Истин... *Жизнь наука, она учит опытом* и время этому пришло.

Решение мировой общечеловеческой проблемы третьего тысячелетия – обеспечение устойчивого развития субъекта хозяйственной деятельности и общества полностью зависит от духовно-нравственной культуры жизнедеятельности, в том числе, хозяйствования трудящихся, началом которого является социокультурное партнерство (мир, согласие и любовь), прежде всего, в душе каждого из нас и внутри трудового коллектива.

Использованная литература

1. Библия, 1993, Москва, «Российское библейское общество» (на церковно-славянском языке), 1658 стр.

⁴ Цитаты с Библии наведены по переводу автора с церковнославянского и выделены курсивом

2. Даль В.И., 1863, Наука. Толковый словарь великорусского языка. Часть первая. А—
3. Москва, «Издание общества любителей Российской словесности, учрежденного при Императорском Московском Университетѣ. В типографіи А. Семена».
3. Дворецкий И.Х., 1976, Латинско-русский словарь. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, «Русский язык», 1096 стр.
4. Кодекс законів про працю України, 1971, Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР.
5. Мірошниченко О., 2002, Система показників стану соціокультурного партнерства в Україні та її інформаційне забезпечення. У збірнику: «Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України», вип. 7, Тернопіль, «Економічна думка», стр. 200-205.
6. Наука, 2016, визначення науки. <http://moayaosvita.com.ua/suspilstvoznnavstvo/nauka-viznachennya-nauki/>
7. Сковорода Г., 1973, Повне зібрання творів: У 2-х т. Київ, «Наукова думка», 532 стр.
8. ILO, 2010, declaration of PHiladelphia. Declaration concerning the aims and purposes of the International Labour Organisation. Policy P. 2. http://blue.lim.ilo.org/cariblex/pdfs/ILO_dec_philadelphia.pdf

Volodymyr Kutsenko

SOCIAL AND CULTURAL PARTNERSHIP – THE KEY TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

The conducted scientific research has revealed the following:

1. The essence of sociocultural partnership is the public duty of every worker to provide a fruitful peace and well-being to others at the micro and macro level (within the enterprise and between organizations). This moral, human, peaceful, friendly, honest, open cooperation based on moral and spiritual culture of management will allow to make the right management decisions that ensure the efficiency of production and sustainable (life-giving, long-lasting) development of the labor collective of the enterprise and society. It is possible to achieve continuous development and prosperity of society only under conditions of social peace and cooperation of all participants of the environment to benefit the people;
2. Universal (global) principles of sociocultural partnerships:
 - adherence to and development of spiritual and moral culture of life and management of social partners, freedom of creative association; mutual trust, mutual respect between partners, unacceptability of confrontation, hostility, competition, financial fraud to businesses;
 - universal spiritual and moral unity and cooperation of social partners: members of the labor collective or cultural and professional union; the top manager of a company with employees; enterprises with customers, business entities and local authorities;
 - self-management (the right of workers to participate in enterprise management);
 - promotion of the socially responsible economy development, a lasting peace in society;
 - providing normal life-giving working and living conditions for workers;
 - *all people ... have the right to material welfare and spiritual development in conditions of freedom ..., stability in the economy and equal opportunities in activities and regular negotiations;*
 - *unacceptability of restrictions on the legal rights of workers;*
 - *promotion of full employment and higher living standards; voluntary lifetime employment;*

- *compliance with the agreements reached and responsibility for commitments undertaken (the principles of the International Labor Organization).*

3. Sociocultural partnership tasks at the micro, macro level:

- permanent cultivation of spiritual and moral culture of management and people's livelihood among partners, in educational institutions, mass media;

- development and adoption of a cultural and professional code (code of honor) of the labor collective;

- increased moral and material stimulation of productive labor and living standards; timely receipt of wages in accordance with the quantity, quality, working conditions, experience and availability of disabled family members; determination of reasonable minimum and maximum wages, social benefits;

- maintenance and creation of favorable jobs;

- respect of workers' rights to improve their qualifications, ensure proper working conditions, social development;

4. Ways of achieving social and cultural partnerships at micro-macro levels:

- creation of a legislative base in Ukraine on socially responsible household management, economic, social and cultural partnership;

- active participation of the state (moral and cultural power) in the sociocultural partnership at all levels of society and economic activity as the guarantor of the worker's rights, parental example of social responsibility, proper social and labor relations;

- development and adherence to socially responsible (sociocultural): mission – improving the quality of social life; principles of humane management (the principles of happiness: spiritual and moral unity, self-sufficiency, self-financing, self-complacency, gratitude to the Creator for everything); management style (parental love and responsibility); management methods (socio-psychological ones in the first place);

- elimination of incivility factors and social-economic instability (obsession) in the activities of the labor collective and society: government and business immorality; monetary-market (neo-liberal) economy and household management; total privatization of large and medium enterprises; dollarization of the country; foreign investments; export-oriented economy; usurious loans; competition and wars (cold and hot) for markets, resources and power, as any war (economic or, especially, armed) is a mental, economic, physical death, and the world is the basis of life joy and sustainable (life-giving, long-lasting) development; production and distribution of socially harmful products and services (weapons, alcohol, tobacco, pornography, drug products, gambling, heresy); non-interference of a socially responsible state into the activities of enterprises; permanent rise of prices, inflation, unemployment, crime; destruction of traditional cultural family values as the basis of social partnership in the labor collective and society;

- peaceful coexistence and cooperation with the external environment;

- participation in drafting of collective agreements;

- moral marketing implementation;

- coordination of socio-economic, cultural, environmental, innovative projects, normative legal acts;

- consultations at all levels when making managerial decisions;

5. Indicators of sociocultural partnership within the enterprise and development of interaction between the enterprise and external organizations;

6. The leading role of spiritual and moral development of workers in achieving an efficient (productive) sociocultural partnership;

7. Methodology for determining sociocultural partnership of employees and the indirect level of their peaceful interaction with external partners according to the three main components of joint development: spiritual and moral, social and economic;

8. The level of sociocultural partnership efficiency at a standard modern enterprise in Ukraine which includes: the level of spiritual and moral development of the workforce – 0.14 (unsatisfactory), the level of satisfaction of social needs – 0.13 (unsatisfactory), economic development – 0.32 (satisfactory). This structure of the constituent elements of workers' development shows that the level of spiritual and moral culture of managing the working people provides about the same degree of satisfaction of social needs and contributes to the growth of the economic development of the enterprise more than doubled. In general, the average coefficient of sociocultural partnership efficiency was 0.18, i.e. the average level of sociocultural and economic development of the workforce is still unsatisfactory. Therefore, the socioeconomic decline of society is due to the low spiritual and moral culture of life and management of everyone, ranging from a scientist to a worker or official. After all, in conditions of immorality and lack of spirituality of the working people, without moral and spiritual unity of people, there cannot be sociocultural partnership as the beginning of a sustainable (life-giving, long-lasting) development, and economic growth, with its labor productivity and income, loses all meaning. That is, it is impossible to provide sociocultural partnership and sustainable development with financial methods.

Анна Александровна Чечель

Денис Леонидович Тарасенко

СОЦИАЛЬНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В МЕСТНОЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКЕ

Аннотация. В статье определена роль социальной составляющей устойчивого развития в местной экологической политике в условиях реализации реформы децентрализации в Украине и формирования объединенных территориальных громад. Обоснована справедливая необходимость экологических выплат населению, проживающему на техногенно загрязненных и урбанизированных территориях. Представлена обобщенная модель формирования экологических налогов и выплат, где особое место в экологическом бюджете объединенной территориальной громады занимают экологические выплаты населению.

Ключевые слова: местная экологическая политика, объединенные территориальные громады, устойчивое развитие, экологические налоги и выплаты.

Рост численности населения мира и масштабов производства в сочетании с нерациональными структурами потребления становятся все более тяжелым бременем в процессах восстановления потенциала жизнеобеспечения регионов, стран и нашей планеты в целом. Предполагается, что к 2020 году численность населения планеты превысит 8 млрд. человек. Однако уже сейчас 60 процентов этого населения проживает в прибрежных районах, а 65 процентов городов с населением более 2,5 млн. человек, расположенные на побережье морей и океанов; некоторые из них уже находятся на нынешнем уровне моря или ниже его. Эти взаимодействующие процессы влияют на использование атмосферных, земельных, водных, энергетических и других ресурсов. Поэтому необходимо разработать стратегии

уменьшения негативного влияния антропогенной деятельности на окружающую среду и негативного влияния климатических изменений на население стран мира [1].

Этот вопрос приобретает особое значение в Украине, где в условиях реформирования системы институционального обеспечения и отсутствия адаптированных механизмов регулирования этой деятельности объединенные территориальные громады (ОТГ) быстрорастущих городов сталкиваются с серьезными экологическими проблемами. Рост и расширение границ урбанизированных территорий заставляют уделять больше внимания особенностям деятельности местных органов управления и вопросам формирования механизмов управления экономической деятельностью ОТГ с учетом потребностей устойчивого развития [2].

Ключевым элементом этой сложной системы взаимосвязей является человеческий фактор, который следует должным образом учитывать при разработке и осуществлении комплексной политики обеспечения устойчивого развития. Такая политика требует научного изучения взаимосвязей между демографическими тенденциями и социальными факторами, рациональным использованием ресурсов и распространением экологически чистых и ресурсосберегающих технологии. Итак, социальная сфера деятельности на местном уровне заключается в осуществлении пространственных процессов в обществе, внедрении рациональных форм организации жизни людей с точки зрения условий труда, быта, отдыха, развития личности, восстановление жизни, воспроизводства населения. Эта сфера непосредственно связана с политикой, экономикой, экологией, социологией, демографическими исследованиями и тому подобное. Поэтому, вопросы развития социальной сферы как вида экономической деятельности в условиях устойчивого развития целесообразно рассматривать исключительно в контексте организации жизни людей в пределах территориальной организации труда, а именно как социальный капитал территориальной громады, то есть ресурсами общины, сосредоточенными в возможностях жителей и ассоциаций граждан.

Анализ последних публикаций. Большое внимание изучению вопросов формирования социальной составляющей политики устойчивого развития уделяют украинские ученые А. Колодий [9], Е. Лукша [2], Е.Гугнин [3], Ю.Савко [4], А.Степаненко [5], Е.В. Хлобыстов [6] другие. Анализ научной литературы, посвященной проблемам формирования эффективной местной природоохранной политики показал, что, несмотря на достаточно большую совокупность знаний накопленных по этой проблематике, постановка вопроса определения социальной составляющей местной политики устойчивого развития, а именно подходов к определению роли, отдельного человека в решении экологических проблем и проблем развития определенной территориальной громады нуждаются в дополнительных исследований.

Цель: определить роль социальной составляющей устойчивого развития в местной экологической политике в условиях реализации реформы децентрализации в Украине и формирования объединенных территориальных громад.

Изложение основного материала. Экономическое развитие, основанное на интенсификации использования минерально-сырьевой системы, негативно влияет на окружающую среду и создает опасные условия для ухудшения перспектив социально-экономического развития вследствие дефицита ресурсного потенциала, роста расходов на экологическую защиту населения и территорий, необходимость ликвидации последствий техногенной нагрузки и восстановления природных условий существования.

Современное состояние децентрализации в Украине определяет насущную необходимость постоянного совершенствования инфраструктуры обеспечения публичных институтов с целью повышения информированности директивных органов всех уровней в этом вопросе и предоставления им более точной информации, которая должна быть заложена в основу национальной и международной политики, что одновременно должно обеспечивать им возможность своевременно анализировать эту информацию.

Экологические проблемы сегодня выходят на первый план в государственной политике каждой страны в связи с катастрофическим ухудшением состояния окружающей среды и истощением природных ресурсов. В программе каждой политической партии или блока должна быть экологическая составляющая, по крайней мере исходя из Конституции и законов Украины, где прямо сказано, что каждый гражданин Украины имеет право на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду, то есть обязанность власти - обеспечить и гарантировать это право. Поэтому, в ближайшее время следует добиться осуществления следующих целей [3]:

- обеспечить учет демографических тенденций и факторов в глобальном анализе проблем охраны окружающей среды и развития;

- обеспечить более глубокое понимание взаимосвязи между динамикой народонаселения, развитием технологии, особенностями поведения, обусловленными этнической культурой, состоянием природных ресурсов и природных систем жизнеобеспечения;

- оценить степень угрозы населению, проживающему в экологически уязвимых районах и крупных населенных пунктах, с тем чтобы определить приоритетные направления деятельности на всех уровнях, в полной мере учитывая потребности, которые определяются развитием территориальных общин.

Таким образом, эффективная местная политика является процессом рационального использования гражданским обществом имеющейся инфраструктуры, результатом которого должно стать развитие и накопление социального капитала территориальной общины в условиях ее устойчивого развития. Это направление должно быть реализовано прежде всего в рамках законодательства о социальной защите и социальном обслуживании населения, где следует учитывать не только индикаторы социально-экономического, но и экологического состояния территории, что должно быть обеспечено соответствующими местными органами власти и местного самоуправления [6].

Многие страны уже давно решили проблему с обеспечением полноценного жизни населения в неблагоприятных экологических или природных условиях. Германия доплачивает «за вредность» шахтерам Рурского бассейна, экологические условия которого во многом совпадают с украинским Донбассом, - всем гражданам, проживающим на этой территории, выходящим на заслуженный отдых, кроме пенсии выплачивается также повседневное ежемесячное пособие. Американцы с Аляски имеют более высокий доход, дополнительные социальные выплаты (от 700 долларов в месяц и выше) и т.д. Россия практикует дифференцированные эко-платежи, размер которых зависит от степени опасности для здоровья тех или иных климатических и экологических условий. Как известно, в России жители Севера, Дальнего Востока и Восточной Сибири в течение многих лет получают значительные доплаты. Прежде всего это коэффициент к заработной плате и пенсиям, составляет от 1,5 до 2,0. Неудивительно, что в советские времена народ ехал именно туда с открытым желанием зарабатывать "большие деньги". Таким образом,

экологические выплаты - это общепринятая мировая практика, в цивилизованных странах с успехом существует уже не одно десятилетие.

В Украине тоже есть реальные примеры таких справедливых выплат. Например, на 2,6 миллиона "чернобыльцев", которые получают различные льготы и надбавки в средних размерах от 27 до 30 процентов к основному доходу, ежегодно из казны тратится около 31,2 млрд. гривен в год. На жителей горных населенных пунктов (а их в Украине около полумиллиона) расходуется почти 408 млн. гривен в год. При этом надбавка к заработной плате составляет 25 процентов, а к пенсиям, стипендиям и социальным пособиям – 20 процентов. Однако сегодня в экологически неблагоприятных условиях промышленных регионов Украины живут и работают более 15 млн. человек - на восстановление их здоровья и условий жизнедеятельности из бюджета не тратится ни копейки.

Таким образом, идея компенсационных выплат заложена в Конституции Украины. И то, что Основной Закон до сих пор не выполняется в этой части в полной мере, свидетельствует об отношении власти и о неосведомленности и пассивности украинцев в защите своих прав в этой сфере. Статья 50 Конституции Украины гарантирует каждому гражданину безопасную жизнь и здоровье, окружающую среду и возмещение причиненного нарушением этого права вреда. Кроме того, с 1991 года в Украине существует Закон "Об охране окружающей природной среды», который обязуется гарантировать населению "экологически безопасную для жизни и здоровья среду". В статье 5 этого Закона однозначно указано, что охранять здоровье и жизнь людей от негативного воздействия неблагоприятной экологической среды должно государство, а «экологические права граждан обеспечиваются компенсацией в установленном порядке вреда, нанесенному здоровью и имуществу граждан в результате нарушения законодательства об охране окружающей природной среды » [4].

Первоочередным вопросом, который возникает при слове «компенсационные выплаты», становится формирование соответствующих источников финансирования. Принцип экологических доплат такой - платит тот субъект хозяйствования, который и загрязняет окружающую среду, по этому принципу работают в странах ЕС. Загрязняет предприятие атмосферу, оно и перечисляет в местный бюджет соответствующие средства, которые в дальнейшем распределяются между жителями, которые проживают на прилегающих территориях [8].

Коэффициенты экологических налогов и выплат должны определяться через показатели экологической ответственности хозяйствующих субъектов. Место, занятое компанией при ранжировании по сумме мест в ранговых списках с определенными показателями и должно стать рейтингом экологической ответственности субъекта корпоративного соглашения, что и определить размер экологических платежей данного хозяйственного субъекта.

Не менее интересным является вопрос формирования механизма перераспределения «экологических» статей местных бюджетов, где размеры выплат населению должны коррелировать со степенью экологического загрязнения территории проживания граждан, эффективностью региональных экологических программ и инвестиционных экологических проектов по внедрению ресурсосберегающих и экологически чистых технологий. К сожалению, такой принцип в Украине еще не введен. Если раньше все деньги, которые поступали в счет компенсации за загрязнение предприятиями окружающей среды, аккумулировались в Киеве, то после реализации реформы децентрализации в Украине сложилась пропорция, в которой 70% средств остаются в местных бюджетах объединенных

территориальных громад (ОТГ), а остальные 30% направляется на общегосударственные программы. Кабмин и Министерство экологии и природных ресурсов неоднократно настаивали, что средств для финансирования общегосударственных экологических программ недостаточно, но тем не менее, если исходить из такой пропорции, то деньги на экологические доплаты населению теперь находятся в местных бюджетах территориальных общин (рис.1).

Альтернативным источником финансирования можно рассматривать попытки использования потенциала Украины в рамках международных соглашений по охране окружающей среды. Сегодня украинские предприятия выбрасывают гораздо меньше вредных газов, а значит и квота у нас гораздо больше, чем нам того нужно, в отличие от стран, которые могут расширить свою норму выбросов за счет украинского запаса.

Рис. 1 Модель формирования экологических налогов и выплат

Таким образом, первоочередными задачами экологической политики целесообразно определить:

- признание на законодательном уровне территорий экологического загрязнения зонами чрезвычайной экологической ситуации;
- введение надбавок к зарплатам, пенсиям, стипендиям и других соцвыплат для жителей экологически загрязненных территорий;
- увеличение местных бюджетов с учетом экологических особенностей территорий путем применения к ним корректирующего коэффициента;
- повышение наполняемости местных бюджетов за счет перераспределения налогов, перечисляемых промышленными предприятиями за загрязнение окружающей среды и использования природных ресурсов;
- проведение эффективных экономических реформ, модернизация промышленности с соблюдением экологических и социальных стандартов;

- внедрение жесткого государственного контроля за деятельностью экологически опасных предприятий и принципа необратимой и безусловной ответственности субъектов предпринимательской деятельности за вред окружающей среде
- реализация комплексных мероприятий по обеспечению экологической безопасности этих регионов
- развитие системы экономического стимулирования природоохранной деятельности и деятельности негосударственных экологических фондов.
- разработки и внедрения механизма международной торговли квотами на выбросы парниковых газов промышленными предприятиями, а также осуществление экологических «проектов совместного осуществления»,
- направление доходов, которые получит Украина в рамках международных соглашений по экологическим квотам, на оздоровление населения и окружающей среды.

Выводы. Разработка государственных механизмов создания экологических инвестиционных фондов и регулирования экологических выплат населению, уже долгое время находится в незавершенной стадии. В действующих программах социально-экономического развития экологические вопросы имеют второстепенное значение после реализации планов индустриального развития и повышения ВВП, однако условия качества жизни нынешнего и будущих поколений формируются именно сегодня, что демонстрирует необходимость корректировки действующих и разработки новых стратегических планов устойчивого развития промышленных регионов в разрезе решения экологических проблем.

Так, в структуре местных исполнительных органов власти и местного самоуправления целесообразно создание соответствующего подразделения по вопросам устойчивого развития территориальной громады, в спектр компетенций которого должны быть включены вопросы социального развития и социальной защиты населения в рамках действующего законодательства о социальной защите и социальном обслуживании населения и природоохранной деятельности. В своих полномочиях это подразделение должно определять приоритеты формирования условий устойчивого социального развития соответствующей громады, используя экологические, социально-демографические и эколого-экономические показатели развития территории.

Литература

1. Колодий А. Социальный капитал и политическое участие гражданина в эпоху перемен // Ответственность христианина в современном обществе. Материалы 7-й Экуменической социальной недели. Львов, Украинский Католический Университет, Институт экуменических студий. 29 сентября - 4 октября 2014 - <http://esweek.org.ua/ua/ekumenichnij-cotsialnij-tizhden/7-est/dopovidi/847-antonina-kolodii>
2. Создание и развитие Общественного ресурсного центра. Практическое руководство / Сост. Е.А. Лукша, А.В. Лукша. - Ужгород: Ассоциация развития малого и средне-небольшого бизнеса и инноваций «Ужгород - XXI век», 2010. - 130 с.
3. Гугнин Е. Феномен социального капитала / Е. Гугнин, В. Чепак // Социология: теория, методы, маркетинг. - 2001. - № 1. - С. 49-56.

4. Савко Ю. Гражданское общество, социальный капитал и политическое участие / Ю. Савко // Вестник Львовского университета. Серия: философские науки. - 2002. - Вып. 4. - С. 151 -159.

5. Степаненко В. Социальный капитал в социологической перспективе: теоретико - методические аспекты исследования /

В. Степаненко //Социология: теория, методы, маркетинг. - 2001. - № 2. - С. 24-41

6. Чечель. А.А. Устойчивое развитие территориальных общин: особенности в условиях децентрализации / Хлобыстов Е.В., Чечель А.А./ Устойчивое развитие - XXI века: управление, технологии, модели. Дискуссии 2017: коллективная монография / Андерсон В.Н., Балджи М.Д., Баркан В.И. [и др.]; Институт телекоммуникаций и глобального информационного пространства НАН Украины; НТТУ - Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорського; Выше эко- мико- гуманитарная школа / за наук. ред. проф. Хлобыстова Е.В. - Киев, 2017. - С.526-536 - [Электронный ресурс]. - Режим доступа : [https : // conftef . wixsite . com / conf](https://conftef.wixsite.com/conf)

7. Децентрализация власти. Три года децентрализации в Украине - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [http : // decentralization . gov . ua / infographics / item / id / 37](http://decentralization.gov.ua/infographics/item/id/37)

8. Молодожен Ю.Б. Самодостаточность территориальных общин: системный подход: Монография / Ю.Б. Молодожен. - Одесса: ОРИГУ НАГУ, 2010. - 370 с

Anna Chechel

Denis Tarasenko

SOCIAL COMPONENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE LOCAL ENVIRONMENTAL POLICY

Summary

In this article, the role of the social component of sustainable development in the local environmental policy in the context of the implementation of the decentralization reform in Ukraine is defined. The justified necessity of ecologic payments to the population, who are living on environment polluted and urbanized territories is substantiated. A generalized model for the formation of environmental taxes and payments is presented, where a special place in the ecologic budget of the united territorial community is occupied by ecological payments to the population.

The development of state mechanisms for the creation of environmental investment funds and the regulation of environmental payments to the population has long been in an incomplete stage. In current programs of social and economic development, environmental issues are of secondary importance after the implementation of industrial development plans and GDP growth. But the conditions for the quality of life of current and future generations are formed precisely today. This demonstrates the need to adjust existing and develop new strategic plans for sustainable development of industrial regions in the context of the solution environmental problems.

Thus, it is expedient to create an appropriate unit for sustainable development of the territorial community in the structure of local executive authorities. Its competence should include issues of social development and social protection of the population within the framework of the current legislation of social protection and social services for the population and environmental protection. In its mandate, this unit should determine the priorities for the formation of conditions for sustainable social development of the corresponding community, using ecological, socio-demographic, ecological and economic indicators of the development of the territory.

შვედეთის ეროვნული ინოვაციური სამრეწველო პოლიტიკა

ანოტაცია. შვედეთის ეროვნული ინოვაციური სამრეწველო პოლიტიკა ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის განუყოფელი ნაწილია, რამდენადაც იგი ვითარდება იმ ღონისძიებათა გავლენით, რომლებიც მთელ ეკონომიკაზეა ორიენტირებული. ნაშრომში გაანალიზებულია შვედეთის სამრეწველო პოლიტიკის სტრატეგიის ძირითადი ასპექტები და ნიშნები: რეგიონული და ინოვაციური პოტენციალის გამოყენების განუხრელი ზრდა; ეროვნული ინოვაციური სამრეწველო სისტემების მონაწილეთა შორის კოორდინაციის, სამეცნიერო-ტექნიკური სპეციალიზაციისა და კოოპერირების გაძლიერება; დასაქმებულთა პროფესიული მომზადების დონის ამაღლების და ადამიანისეული პოტენციალის ზრდა; დარგის შრომატევადი საქონლის წარმოებასა და ინოვაციური განვითარების რელსებზე ინტენსიური გადაყვანა, რომელიც სულ უფრო მეტად ეფუძნება ინტელექტუალური პოტენციალის გამოყენებას, მდგრად განვითარებასა და პროდუქციის წარმოებაში ეკოლოგიურად სუფთა ენერგეტიკული წყაროების გამოყენებას.

* * *

შვედეთი, ინოვაციების შექმნისა და გამოყენების თვალსაზრისით, არა მარტო ევროპაში, არამედ მთელ მსოფლიოში მოწინავე პოზიციებზე იმყოფება. ქვეყნის ინოვაციური სამრეწველო პოლიტიკა მისი ეკონომიკური პოლიტიკის განუყოფელი ნაწილია, რამდენადაც მრეწველობა შვედეთში ვითარდება იმ ღონისძიებათა გავლენით, რომლებიც მთელ ეკონომიკაზეა ორიენტირებული. შვედეთის ეროვნული სამრეწველო პოლიტიკა მტკიცეაა გადაჯაჭვული ქვეყნის ინოვაციურ, ეკოლოგიურ და რეგიონულ პოლიტიკასთან. ამასთან, პრინციპულად მნიშვნელოვანია ის, რომ იგი მჭიდროდაა დაკავშირებული ქვეყნის სოციალურ ორიენტაციასთან. ყოველივე ეს სათანადო პირობებს ქმნის „ადამიანისეული კაპიტალის“ მაღალი დონის მიღწევისათვის, რაც ესოდენ აუცილებელია ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების ინოვაციურ რელსებზე გადაყვანისა და, რაც მთავარია, სინერჯის მექანიზმის ამოქმედებისათვის.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, შვედეთში აქტიურად გამოიყენება კერძო ბიზნესთან სახელმწიფოს პარტნიორობა არა მხოლოდ ცალკეული პროექტების განხორციელების შემთხვევაში, არამედ ქვეყნის მაკროეკონომიკურ დონეზეც. ამის საუკეთესო მაგალითია ის, რომ ქვეყანაში მტკიცეაა მიღწეული კონსენსუსი განვითარების სოციალური ორიენტაციის თვალსაზრისით და ბიზნესსექტორი, სახელმწიფოსთან ერთად, თავის თავზე იღებს სოციალური დანახარჯების დაფინანსების პასუხისმგებლობას.

სამეცნიერო-ტექნიკურ და ინოვაციურ სფეროში შვედეთის სამრეწველო პოლიტიკის ეფექტიანობის ზრდას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ის გარემოება, რომ მთლიანობაში სახელმწიფოსა და კერძო ბიზნესის ინტერესები ემთხვევა ერთმანეთს, რამდენადაც ორივენი თანაბრად არიან დაინტერესებული ეკონომიკის განვითარების სოციალური და ინოვაციური ორიენტაციით. გარდა ამისა, ქვეყნის სამეწარმეო სექტორს თანდათან ჩამოუყალიბდა, აგრეთვე, დიდი ეკოლოგიური პასუხისმგებლობის გრძნობაც. მეორე მხრივ, შვედური ბიზნესის

თავისებურების ფორმირებას ხელი შეუწყო რიგი ფაქტორების კომპლექსის ზემოქმედებამაც, რომელთა შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია სახელმწიფო პოლიტიკა, მსოფლიო ბაზარი და, აგრეთვე, საკანონმდებლო მოთხოვნები. აღნიშნულ გარემოებათა გამო, შეედური გამოცდილება ძალზე უნიკალურია, მაგრამ ქვეყანაში გამოყენებული ეკონომიკური და სამრეწველო პოლიტიკის ინსტრუმენტებით პირდაპირ, კორექტირების გარეშე, სარგებლობა ყოველად მიუღებელი და შეუძლებელიცაა სხვა ეკონომიკურ გარემოსა და პირობებში.

სათანადო კვლევისა და ანალიზის საფუძველზე ვლინდება შვედეთის სამრეწველო პოლიტიკის მიმართულების შემდეგი ძირითადი ასპექტები:

- პირველი მათგანი შეეხება **საგადასახადო პოლიტიკას**. მისი არსი მდგომარეობს:

ბიზნესზე საგადასახადო დატვირთვის შემცირებაში, რაც მნიშვნელოვნად ასტიმულირებს ინვესტირებასა და სამეწარმეო საქმიანობას. სადღეისოდ ქვეყანაში საკმაოდ მაღალია კაპიტალის მიწოდება შედარებით დაბალი სასესხო პროცენტით. ყოველივე ეს საგრძნობლად ზრდის სამეწარმეო აქტივობასა და ამცირებს ქვეყნიდან საზღვარგარეთ კაპიტალის გადინებას.

- შვედეთის სამრეწველო ინოვაციური პოლიტიკის ძირითადი მიზანია **ინოვაციური ჯაჭვის მთლიანობის უზრუნველყოფა**, მისი ადეკვატური დაფინანსება და, აგრეთვე, მრავალრიცხოვან მონაწილეთა კოორდინაცია. ქვეყანაში წარმატებით ხორციელდება ეკონომიკის სამ სფეროს (განათლება – მეცნიერება – წარმოება) შორის კოორდინაცია და კოოპერაცია. შვედეთში დიდი ყურადღება ექცევა ფუნდამენტურ მეცნიერულ კვლევას, რომელსაც არ მოეთხოვება მოკლევადიან პერიოდში წმინდა კომერციული უკუგება.

- შვედეთის ინოვაციური პოლიტიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა **მცირე და საშუალო მეწარმეობის მხარდაჭერა**, რაც გამოიხატება არა მათი პირდაპირი სუბსიდირებით, არამედ მცირე მეწარმეობის განვითარებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნით, პირველ რიგში, ბიუროკრატიასთან, კორუფციასა და კრიმინალთან ბრძოლით.

- შვედეთის სახელმწიფო ახორციელებს **მარეგულირებელ ფუნქციას** საკუთრების სახელმწიფო და კერძო სექტორებს შორის წონასწორობის დამყარებაში. პრივატიზაციის პროცესში წარმოებიდან სახელმწიფოს გასვლას თან სდევდა ეკონომიკის საკვანძო პოზიციების (ინოვაციები, ენერგეტიკა, ტრანსპორტი, ნაწილობრივ ფინანსები, უძრავი ქონებით ვაჭრობა, ფარმაცევტული და ალკოჰოლური სასმელებით ვაჭრობაზე კონტროლი) მართვაში მისი მარეგულირებელი ფუნქციების გაძლიერება.

შვედეთის მრეწველობის განვითარების ინოვაციურ სტადიაზე, სასაქონლო სპეციალიზაციასთან ერთად, სწრაფად ვითარდება შრომის დანაწილების ახალი ფორმა, რომელიც დაფუძნებულია საექსპორტო სპეციალიზაციაზე. იგი მოიცავს, პირველ რიგში, ისეთ დარგებს, როგორცაა საინფორმაციო ტექნოლოგიები და ტელეკომუნიკაციები, ბიოტექნოლოგია და ფარმაცევტიკა, ალტერნატიული ენერგეტიკის განვითარება და სხვ.

შვედეთის მრეწველობის განვითარების ინოვაციურ გზაზე გადაყვანა თავისთავად გულისხმობს ეკონომიკის შეედური მოდელის მხარდაჭერას, რამდენადაც ინოვაციური სპეციალიზაცია ამჟამად გვევლინება ყველაზე ხელსაყრელად მსოფ-

ლიო ბაზარზე დამყარებული საფასო პროპორციების თვალსაზრისით. საერთაშორისო გაცვლაში მონაწილეობისას ეს შვედეთს აძლევს ე.წ. „ტექნოლოგიური რენტის“ ამოქაჩვის შესაძლებლობას. ადამიანისეული პოტენციალის განვითარების გამოცდილება, რომელიც შვედური ეკონომიკური მოდელის განუყოფელი ნაწილია, სულ უფრო მეტად იქცევა მეცნიერებატევად სპეციალიზაციაზე გადასვლის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან რესურსად.

ქვეყნის მრეწველობის ინოვაციურ საწყისებზე გადაყვანა ხორციელდება ამ პროცესში სახელმწიფოს აქტიური ჩარევით, რაც მიიღწევა ინოვაციების დამუშავებისა და დანერგვის საქმეში სახელმწიფო საშუაშაველო სტრუქტურების – სამეცნიერო და სამრეწველო პარკების, ბიზნესინკუბატორების, სამეცნიერო-სამრეწველო კლასტერებისა და სხვ. შექმნის საფუძველზე. ამის საუკეთესო მაგალითია აქციებსა და ვენჩურულ კაპიტალში კერძო დაბანდებების შვედური ასოციაცია, რომლის მსგავსი სტრუქტურები იქმნება სახელმწიფო კაპიტალის საფუძველზე კერძო კომპანიებთან პარიტეტულ საწყისებზე. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სახელმწიფო თავისთავზე იღებს ინოვაციური განვითარების პასუხისმგებლობას და ინაწილებს კერძო ბიზნესთან ვენჩურულ რისკებსა და ფინანსურ დატვირთვას.

შვედეთში ვენჩურულ კაპიტალს წარმოადგენს სამრეწველო ფონდი და კერძო დაბანდებებისა და აქციების ასოციაცია. ესენი და მათი მსგავსი სტრუქტურები, ქმნიან რა რეგიონულ განყოფილებებს, ფაქტობრივად მოიცავენ ქვეყნის მთელ ტერიტორიას. შვედური ინოვაციური სააგენტო – „ინოვაციური ხიდი“ ქმნის სასტარტო კაპიტალს ინოვაციური კომპანიებისათვის და ასტიმულებს როგორც მთლიანად მრეწველობას, ისე განსაკუთრებით მცირე და საშუალო საწარმოების ინოვაციურ საქმიანობას. ქვეყნის ინოვაციური სააგენტო, „ინოვაციურ ხიდთან“ ერთად, ახორციელებს ქვეყანაში ბიზნესის ინკუბატორების განვითარების ათწლიანი პროგრამის რეალიზაციას.

როგორც უკვე აღინიშნა, შვედეთის ეროვნული სამრეწველო პოლიტიკის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერა წარმოადგენს, რაც იმითაა განპირობებული, რომ ქვეყნის საწარმოთა საერთო რაოდენობაში ასეთ საწარმოებს უკავიათ 90%-ზე მეტი, რომელთა წილად მოდის ეკონომიკაში დასაქმებულთა 1/3 და მშპ-ს დაახლოებით ნახევარი [3,8].

გარდა ზემოაღნიშნულისა, მცირე და საშუალო საწარმოების საქმიანობა უფრო მეტად ატარებს ინოვაციურ ხასიათს, რადგან ისინი უფრო მოქნილად რეაგირებენ მოთხოვის, ტექნოლოგიებისა და გამოშვებული პროდუქციის ნომენკლატურის ცვლილებებზე, მათ უნარი შესწავთ, უკეთ დააკმაყოფილონ ცალკეული კატეგორიის მომხმარებელთა მოთხოვნები, რომელთაც თანამედროვე პირობებში გააჩნიათ ინდივიდუალიზაციის აშკარად ზრდის ტენდენციები.

მცირე მეწარმეობის მხარდაჭერაზე შვედეთში იხარჯება დაახლოებით 4% იმ თანხებისა, რომელიც გამოიყოფა სამრეწველო პოლიტიკის განხორციელებაზე, მათი დიდი ნაწილი რეალიზდება ადგილობრივ და რეგიონალ დონეზე, ხოლო ცენტრალური ხელისუფლება ახორციელებს საკოორდინაციო პოლიტიკას და ქმნის ხელსაყრელ პირობებს მცირე ბიზნესის განვითარებისათვის. დარგობრივ ჭრილში კი ასეთი საწარმოები ჭარბობს გადამამუშავებელ მრეწველობაში, ვაჭრობაში, სამედიცინო და სოციალურ მომსახურებაში, რესტორნებისა და სასტუმრო ბიზნესში.

შვედეთში წარმატებით ხორციელდება პროგრამები, რომლებიც ორიენტირებულია მიზნობრივი ჯგუფებისათვის (ახალგაზრდების, ქალი-მეწარმეების, უმუშევრების, იმიგრანტების) მეწარმეობის მხარდაჭერაზე. ქვეყანაში ყოველწლიურად იქმნება ათეულ ათასობის მცირე და საშუალო საწარმო, რომელთა 20% მოდის 30 წლამდე ახალგაზრდებზე, 30% – ქალებზე, 20% – უმუშევრებზე და ასევე 20% – იმიგრანტებზე. ამ პროგრამების წარმატებით რეალიზაციისა და მცირე ბიზნესის სახელმწიფო მხარდაჭერის პოლიტიკის თანმიმდევრული გატარებით ასეთი საწარმოების დიდი ნაწილი ინარჩუნებს სიცოცხლისუნარიანობას და შემდგომში განაგრძობს თავის არსებობას.

შვედეთში მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერა ხორციელდება საერთო სამრეწველო და რეგიონული ინოვაციური პოლიტიკის ფარგლებში, რომლებიც ასეთ საწარმოებზეა ფოკუსირებული. ორგანიზაციულად ამის პასუხისმგებლობა აკისრია მრეწველობის, დასაქმებისა და კომუნიკაციების სამინისტროს. ასეთი საწარმოებისათვის დაწესებულია რეგისტრაციის შედარებით მარტივი პროცედურა. ამისათვის ნებართვა გაიცემა ერთი თვის განმავლობაში, ყველა ფორმალობის შესასრულებლად საჭირო დანახარჯები განისაზღვრება ერთ სულზე მპშ-ს 1%-ის ფარგლებში. რეგისტრაციის ყველა პროცედურა ხორციელდება ერთი სარკმლის მეშვეობით, სადაც საწარმო დგება საგადასახადო აღრიცხვაზე და გადის სახელმწიფო რეგისტრაციას.

შვედეთის ეროვნული ინოვაციური სამრეწველო პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თავისებურებაა დარგის მართვაში სახელმწიფოს აქტიური მონაწილეობა. ეს იმითაც გამოიხატება, რომ მასობრივი პრივატიზაციის, ეკონომიკური ინტეგრაციისა და გლობალიზაციის პირობებშიც კი, შვედეთის მთავრობა თავის ხელში ინარჩუნებს მრეწველობის განვითარების უმთავრეს ბერკეტებს. ქვეყნის მრეწველობის განვითარების მართვაში მოხდა პირდაპირი მეთოდების ირიბ ინსტრუმენტებთან და სტრუქტურული პოლიტიკის ინტეგრაციულ და ინოვაციურ კომპონენტებთან სიმძიმის ცენტრის შერწყმა. ამჟამად შვედეთის სახელმწიფო გვევლინება სამუშაო ძალის უდიდეს დამქირავებლად და ფასიანი ქაღალდების უმსხვილეს მფლობელად. იგი ინარჩუნებს ქვეყნის 54 უდიდეს სამრეწველო კომპანიაზე კონტროლს.

შვედეთის თანამედროვე სამრეწველო სტრატეგიის დამახასიათებელი ნიშნებია: რეგიონული და ინოვაციური პოტენციალის გამოყენების ზრდა; ეროვნული ინოვაციური სისტემის მონაწილეთა შორის კოორდინაციის, აგრეთვე, სამეცნიერო-ტექნიკური სპეციალიზაციისა და კოოპერირების გაძლიერება; პროფესიული მომზადების დონის ამაღლება და ადამიანისეული პოტენციალის ზრდა; რეგიონების სატრანსპორტო ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება და სტრატეგიული რეგიონთაშორისი კოოპერაციის განვითარება; ბიზნესზე საგადასახადო დატვირთვის შემცირება, მაგრამ არა მისი სოციალური, ინოვაციური და ეკონომიკური ორიენტაციის საზიანოდ.

შვედეთში სისტემატურად ხორციელდება მრეწველობის მართვის სრულყოფის ღონისძიებები. ქვეყნის მრეწველობის განვითარების მნიშვნელოვანი ნიშან-თვისებაა მისი შრომატევადი საქონლის წარმოებაზე თანდათანობით გადასვლა. ამჟამად ინტენსიურად ხორციელდება მრეწველობის ინოვაციურ რელსებზე გადაყვანა, რომელიც სულ უფრო მეტად ეფუძნება ინტელექტუალური პოტენციალის გამოყენებას,

მდგრად განვითარებას, პროდუქციის წარმოების პროცესში ეკოლოგიურად სუფთა ენერგეტიკის გამოყენებას.

შვედეთის მრეწველობის განვითარების მნიშვნელოვან მიმართულებას ახალ (არანახშირწყალბადოვან) ენერგეტიკაზე გადასვლა წარმოადგენს. ამ მიზნით ქვეყანაში დამუშავდა სახელმწიფო პროგრამა და მის საფუძველზე ახალი ენერგეტიკული სტრატეგია, რომელიც ითვალისწინებს ნახშირწყალბადოვან ენერგეტიკაზე თანდათანობით უარის თქმას და მის მაგივრად ბიოსაწვავის გამოყენებას. იგი კარგა ხანია ფართოდ გამოიყენება საავტომობილო და სარკინიგზო ტრანსპორტზე, ბინების თბომომარაგებაში და ა.შ. ჯერ კიდევ 1971-2007 წწ. ქვეყანაში ბიოსაწვავის მოხმარება 2,8-ჯერ გადიდა, ხოლო ნახშირწყალბადოვანი ენერჯის მოხმარება 42%-მდე შემცირდა, ეკოლოგიურად სუფთა ენერჯის მოხმარება კი 35%-მდე ამაღლდა [3,3].

ალტერნატიულ წყაროებზე გადაყვანის პროგრამის განსახორციელებლად მთავრობა ატარებს არაერთ მასტიმულირებელ ღონისძიებას. მაგალითად, ავტომწვობელებს, ეკოლოგიურად სუფთა საწვავის გამოყენებისას ეძლევათ საგადასახადო შეღავათები, ბენზინგასამართ სადგურებს კი დაეკისრათ, ტრადიციულ ბენზინთან ერთად, ივაჭრონ ენერჯის ახალი წყაროებითაც. შედეგად ქვეყანაში ახლად დარეგისტრირებული ავტომობილების 36% ჯერ კიდევ 2008 წ. გამოიყენებდა არატრადიციულ საწვავს. ალტერნატიულ ენერგეტიკაზე გადასვლა შვედეთში მიმდინარეობს არა სპონტანურად, არამედ სახელმწიფო პოლიტიკის თანმიმდევრულად და ეტაპობრივად განხორციელების საფუძველზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გელიტაშვილი მ., შვედეთის ეკონომიკა, www.sociom.ge/index
2. Глобальный инновационный индекс 2016г.
http://www.wipo.int/pressroom/ru/articles/2016/article_0008.html
3. Инновационная политика Швеции ,<http://re fold.ru/look/270717>.
4. Экономика Швеции: История успеха, <https://sweden.ru/ljudi/ekonomika-shvecii-istoriya-uspeha/>
5. Эффективность промышленной политики Швеции в научно- технической и инновационной сфере , <http://retdb. ru/look/2701717-p10.html>

Revaz Javakhishvili

SWEDISH NATIONAL INNOVATION INDUSTRIAL POLICY

Summary

The Swedish national innovation industrial policy is an integral part of the economic policy of the country, as it is developed under the influence of measures that are oriented on the whole economy. The paper analyzes the main aspects of Sweden's Industrial Policy Strategy: Significant increase in the use of regional and innovative potential; Strengthen coordination, scientific-technical specialization and co-operation between participants of national innovation industrial systems; Increase the level of professional training and increase human capacity; Intensive transportation of the product of labor-intensive goods and innovative development, which is increasingly based on the use of intellectual potential, sustainable development and the use of ecologically clean energy sources in the production of products.

პოსტსაბჭოთა ქვეყნების (საქართველო) გადასახადების
შეღარებითი ანალიზი

ანოტაცია. ყოფილ საბჭოთა კავშირში ერთიანი საგადასახადო სისტემა არსებობდა. საბჭოთა კავშირის დაშლისა და მის ბაზაზე დამოუკიდებელი ქვეყნების ჩამოყალიბების შემდეგ, თითოეულ ქვეყანაში სპეციფიკური საგადასახადო სისტემა ჩამოყალიბდა. მიღებული იქნა შესაბამისი სპეციფიკური კანონები, რომლებიც ხშირ ცვლილებებს განიცდიდა. საქმე ისაა, რომ პოსტსაბჭოურ პერიოდში ბევრი ქვეყანა ფინანსების უმწვავეს დეფიციტს განიცდიდა. დეფიციტის დაძლევა დიდწილად დამოკიდებული იყო ევექტიან საგადასახადო პოლიტიკაზე. მას ხელი უნდა შეეწყო, ერთი მხრივ, მეწარმეობის განვითარებისა და მეორე მხრივ, ბიუჯეტში თანხების მობილიზებისათვის. ორივე ამოცანის წარმატებით გადაწყვეტა რთულ და ხანგრძლივ პროცესს მოითხოვდა. საგადასახადო პოლიტიკაში შეტანილი ცვლილებები წინ უსწრებდა მათ მეცნიერულ გააზრებას. სახელმწიფოს სისუსტე გადასახადების მობილიზებას ხელს ვერ უწყობდა. შედეგად ბევრი შეცდომა იქნა დაშვებული და ადგილი ჰქონდა „გადასახადების დამალვას“. საქმის გამოსწორებაში საერთაშორისო ფინანსური ორგანიზაციების დამხმარე როლი მნიშვნელოვანი, მაგრამ არა გადაწყვეტი იყო. პოსტსაბჭოურ ქვეყნებში საგადასახადო შემოსავლები ზოგადად ზრდის ტენდენციით ხასიათდება, მაგრამ ბევრ მათგანში დიდი სხვაობებია GDP-ში გადასახადების წილის (%) მიხედვით, რაც ხშირად გადასახადებისაგან თავის არიდების ტენდენციებზეც მიუთითებს. ანალიზი ცხადყოფს, რომ: მსოფლიო ჯამურ GDP-ში გადასახადების %-ული წილი სტაბილურია; პოსტსაბჭოურ ქვეყნებს შორის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი აქვთ ესტონეთსა და საქართველოს, გაცილებით ნაკლები – ყაზახეთს, რუსეთს და ბელორუსს, ხოლო ტაჯიკეთის, უზბეკეთისა და თურქმენეთის მაჩვენებლები მსოფლიო ბანკის მონაცემთა ბაზაში არ ფიქსირდება; საქართველოში GDP-ში გადასახადების წილით (%) უახლოეს მეზობელ ქვეყნებს შორის პირველ ადგილზეა, ბიუჯეტის შემოსავლების ძირითადი ნაწილი გადასახადებია, რომელთაგან ყველაზე დიდი ხვედრითი წილი უკავია დღგ-სა და ფიზიკური პირების საშემოსავლო გადასახადს.

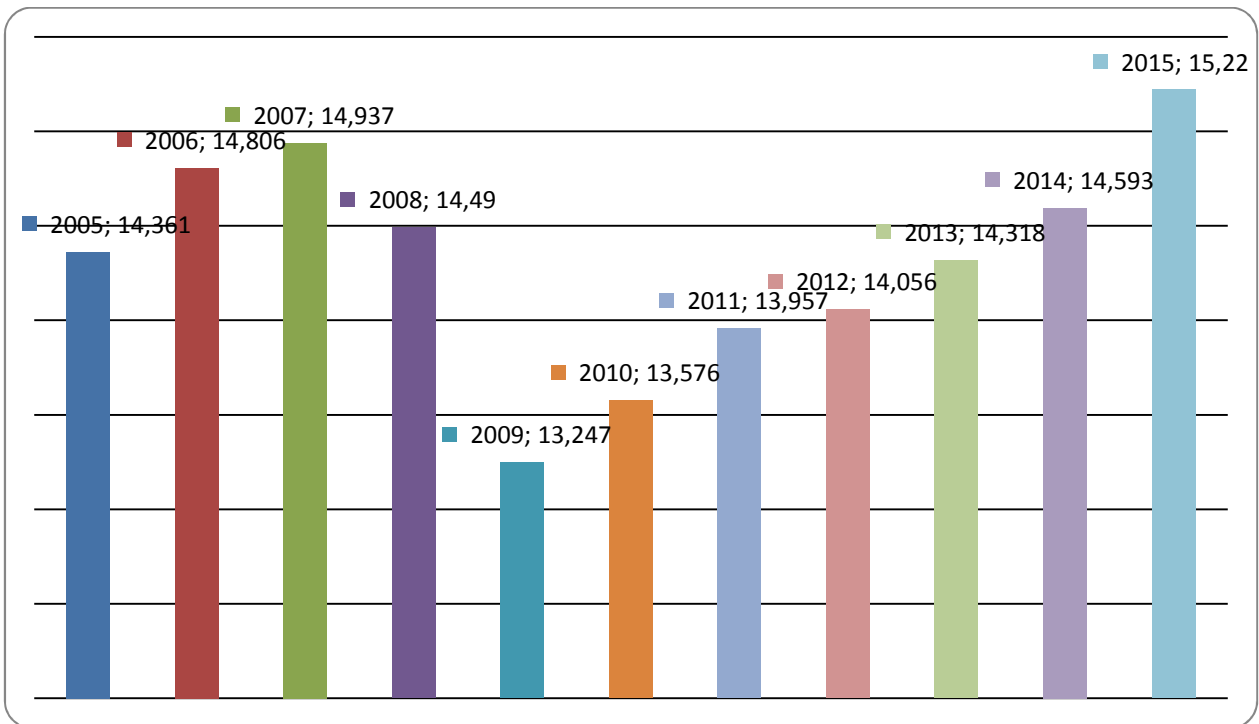
შესავალი

საბჭოთა კავშირის დაშლისა და მის ბაზაზე დამოუკიდებელი ქვეყნების ჩამოყალიბების შემდეგ თითოეულ ქვეყანაში სპეციფიკური საგადასახადო სისტემა ჩამოყალიბდა. მიღებული იქნა შესაბამისი სპეციფიკური კანონები, რომლებიც ძალიან ხშირად იცვლებოდა. ბევრი ქვეყანის მწვავე ფინანსური დეფიციტის დაძლევა დიდწილად დამოკიდებული იყო ევექტიან საგადასახადო პოლიტიკაზე. ქმედით საგადასახადო სისტემას შეეძლო ხელი შეეწყო, ერთი მხრივ, მეწარმეობის განვითარებისა და მეორე მხრივ, ბიუჯეტში თანხების მობილიზებისათვის. ორივე ამოცანის წარმატებით გადაწყვეტა რთულ და ხანგრძლივ პროცესს მოითხოვდა. პარალელურად საჭირო იყო სწრაფი ეკონომიკური რეფორმების გატარება. საგადასახადო პოლიტიკაში შეტანილი ცვლილებები წინ უსწრებდა მათ მეცნიერულ გააზრებას. საჭირო იყო სხვადასხვა ეკონომიკური დოქტრინის ღრმად გააზ-

რება და მათი მისადაგება არსებულ რეალობასთან (სუსტი სახელმწიფოები, როგორც წესი, გადასახადების სათანადო მობილიზებას ვერ ან არ ახერხებენ). შედეგად ბევრი შეცდომა იქნა დაშვებული და ადგილი ჰქონდა „გადასახადების დამალვას“. საქმის გამოსწორებაში საერთაშორისო ფინანსური ორგანიზაციების დამხმარე როლი იყო მნიშვნელოვანი, მაგრამ არა გადამწყვეტი. პოსტსაბჭოურ ქვეყნებში საგადასახადო შემოსავლები ზოგადად ზრდის ტენდენციით ხასიათდება, მაგრამ ბევრ მათგანში დიდი სხვაობებია GDP-ში გადასახადების წილის (%) მიხედვით, რაც ხშირად გადასახადებისაგან თავის არიდების ტენდენციებზეც მიუთითებს.

ზოგადი ანალიზი

გადასახადების მობილიზება გავლენას ახდენს როგორც ცალკეული ქვეყნის, ასევე მთლიანად მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაზე. ბოლო წლებში მსოფლიო ჯამურ GDP-ში გადასახადების წილის (%) მაჩვენებლები დიდი სხვაობებით არ ხასიათდება (თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ფინანსური კრიზისის შედეგებს (ნახაზი 1).

ნახაზი 1. გადასახადების წილი GDP-ში

(%, მსოფლიო ქვეყნების საშუალო ჯამური მაჩვენებელი), 2005-2015 წწ.

შედგენილია: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS> 03.12.2017.

ნახაზი 1-ის მონაცემებიდან შეიძლება გაგვაკეთოთ შემდეგი დასკვნა განხილულ წლებში:

1) საანალიზო მაჩვენებელი მეტ-ნაკლებად სტაბილურია ბოლო ათწლეულებში და მერყეობს 14,4%-დან 15,3% -ის ფარგლებში (1972წ. = 13,477%);

2) ბოლო ათწლეულებში ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი დაფიქსირდა 2015 წელს;

3) ბოლო ათ წელიწადში და 1972 წლიდან ყველაზე მინიმალური მაჩვენებელი ფიქსირდება 2009 წელს – მსოფლიო ფინანსური კრიზისის პერიოდში;

4) 1972 წლიდან ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი დაფიქსირებულია 1995 წელს (16.019%).

პოსტსაბჭოთა ქვეყნები

განსხვავებული გზებით ვითარდებოდა პოსტსაბჭოთა ქვეყნები, თუმცა ბევრ მათგანს საერთო მახასიათებლებიც ჰქონდა (Aleschenko, V., Nedelea, A., Nedelea, O.: 2009; Silagadze, A., Atanelishvili, T.: 2010; Силагадзе, А.: 2010), ამის შესახებ წარმოდგენას გვაძლევს ცხრილი 1-ის მონაცემები.

ცხრილი 1

პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში გადასახადების წილი GDP-ში (%), 2005-2015წწ.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
სომხეთი	14.336	14.396	15.963	17.322	16.506	17.07	17.219	17.492	-	21.599	20.979
აზერბაიჯანი	-	-	-	16.421	14.107	12.158	12.225	12.779	13.388	14.213	15.603
ბელარუსი	20.15	22.223	23.727	25.353	19.26	16.321	14.509	14.663	13.355	12.698	14.173
ესტონეთი*	30.0	30.5	31.3	31.4	34.9	33.3	31.5	31.7	31.7	32.8	33.9
საქართველო	12.11	15.448	17.715	23.809	23.139	22.139	23.833	24.118	23.42	23.488	23.774
ყაზახეთი	-	-	-	-	-	15.712	18.258	13.312	16.03	14.198	9.836
ყირგიზეთი		14.218	16.396	16.509	15.036	15.03	16.128	18.117	17.567	17.706	16.802
ლატვია	21.541	22.249	21.545	20.494	18.328	19.029	19.287	20.309	20.667	21.053	21.36
ლიტვა**	17.27	17.89	17.59	17.315	13.90	13.33	13.43	13.61			
მოლდოვეთი	18.485	19.571	20.567	20.446	17.685	18.195	18.28	18.645	18.397	19.82	19.505
რუსეთის ფედერაცია	16.623	16.568	16.551	15.818	12.956	13.048	14.051	13.996	13.292	13.227	10.624
ტაჯიკეთი	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
თურქმენეთი	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
უკრაინა	17.123	17.748	16.485	17.863	16.372	15.571	18.515	18.317	17.561	17.294	20.451
უზბეკეთი	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

შედგენილია: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS>

*<https://www.oecd.org/tax/revenue-statistics-estonia.pdf>;

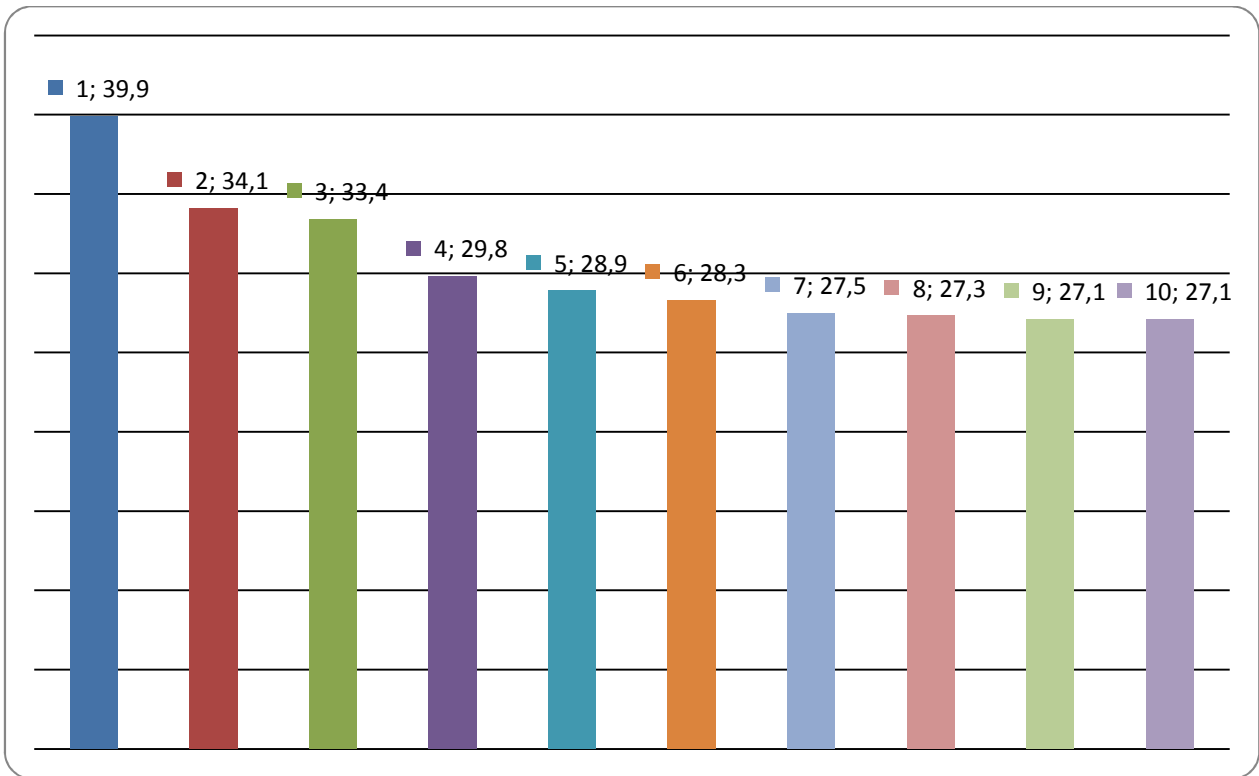
**<http://www.indexmundi.com/facts/lithuania/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS> 03.12.2017.

დასკვნა:

1) 2015 წლის მონაცემებით, ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი აქვს ესტონეთს და საქართველოს, რომელიც წლების განმავლობაში ზრდადი ტენდენციებით ხასიათდებიან;

2) მსოფლიო საშუალო მაჩვენებელზე დაბალი მონაცემები აქვს: ყაზახეთს, რუსეთს და ბელარუსს;

3) ტაჯიკეთის, უზბეკეთისა და თურქმენეთის მაჩვენებლები მსოფლიო ბანკის მონაცემთა ბაზაში არ ფიქსირდება.

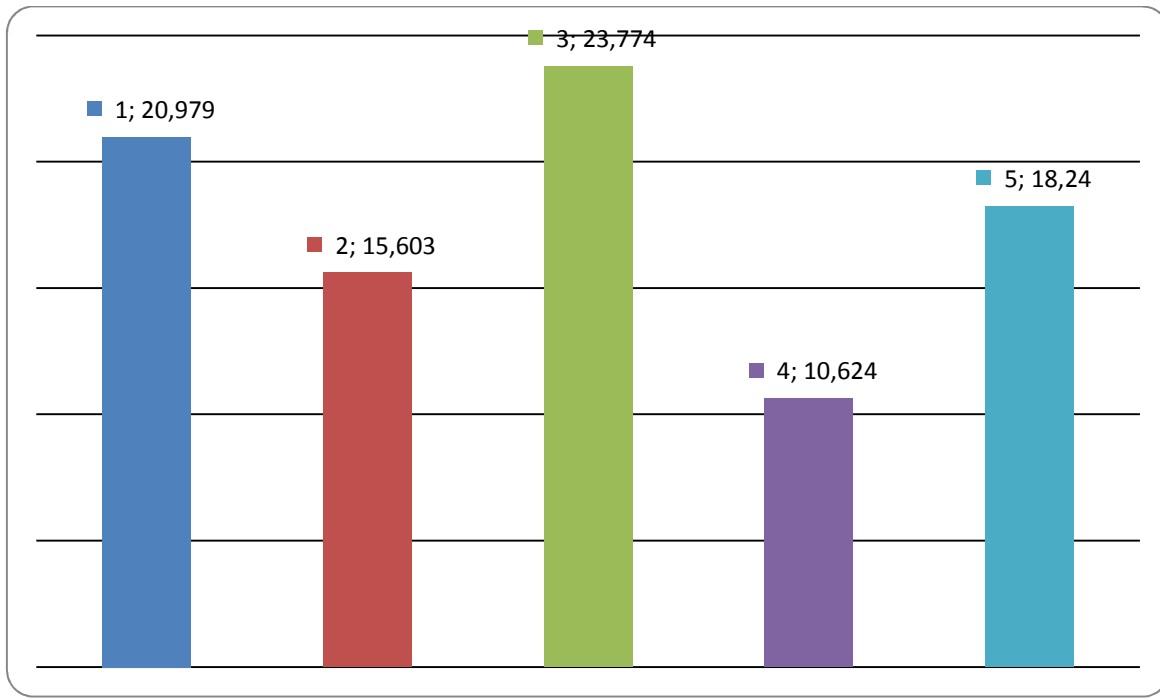
1	აღმოსავლეთ-ტიმორი	39,9
2	დანია	34,1
3	ნამიბია	33,4
4	სოლომონის კუნძულები	29,8
5	მაკაოს ავტონომიური ადმინისტრაციული ერთეული, ჩინეთი	28,9
6	სეიშელის კუნძულები	28,3
7	ახალი ზელანდია	27,5
8	სამხრეთ აფრიკა	27,3
9	ავსტრია	27,1
10	შვედეთი	27,1

ნახაზი 2. 2015 წლის მონაცემებით, GDP-ში გადასახადების მაღალი წილით (%) გამოირჩევიან რიგი ქვეყნები

შეღვენილია: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS> 04.12.2017.

საქართველო

საქართველოში გადასახადების რაოდენობა 21-დან 6-მდე შემცირდა, გადასახადების ამოღების მაჩვენებლები აშკარად გაუმჯობესდა, GDP-ში გადასახადების წილით (%) ქვეყანა უახლოეს მეზობლებს შორის საკმაოდ კარგი მაჩვენებლებით გამოირჩევა (ნახაზი 3).

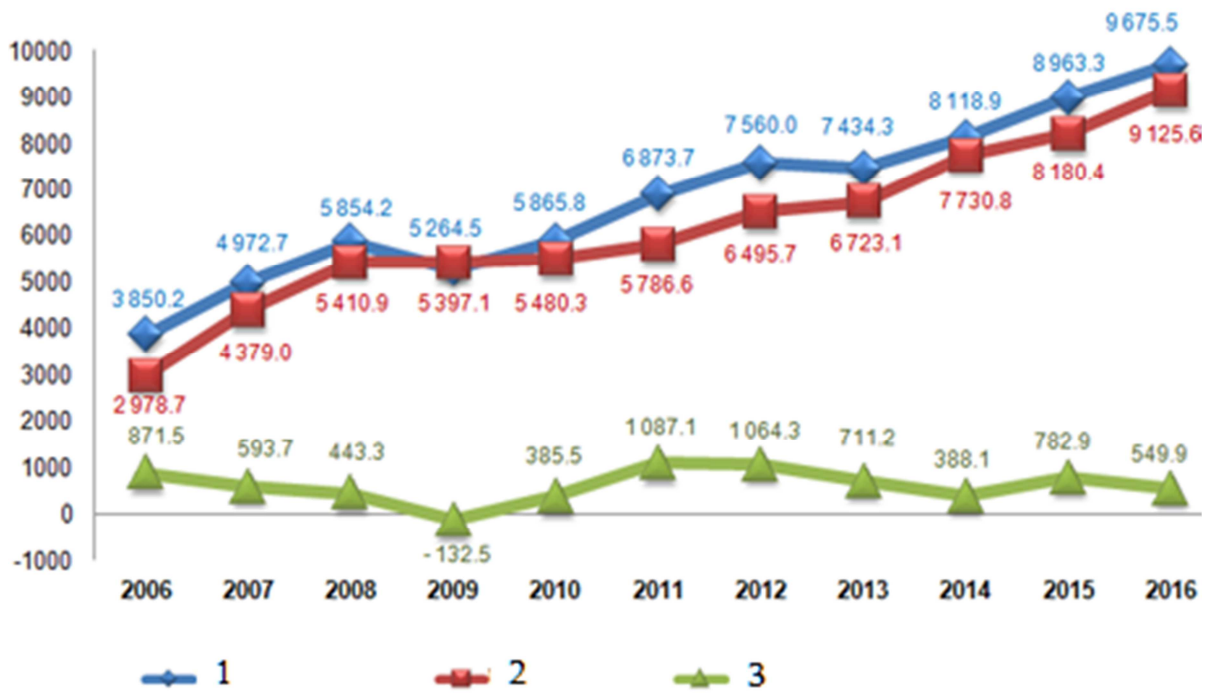

- 1 სომხეთი
- 2 აზერბაიჯანი
- 3 საქართველო
- 4 რუსეთის ფედერაცია
- 5 თურქეთი

ნახაზი 3. გადასახადების წილი GDP-ში (%) საქართველოსა და მის უახლოეს მეზობელ ქვეყნებში, 2015

დასკვნა:

- 1) საქართველოს ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი აქვს;
 - 2) ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი ფიქსირდება რუსეთში, რაც შესაძლებელია კორუფციის მაღალ დონეს უკავშირდება;
 - 3) აზერბაიჯანი მესამე ადგილზეა, არასტაბულოდობით გამოირჩევა და მსოფლიო საშუალო მაჩვენებელთან ახლოსაა, თუმცა აქაც პოტენციური სათანადოდ რეალიზებული არ არის (1995 წ. = 9.85 (მინიმალური დონე), 2008წ. = 16.421);
 - 4) სომხეთი მეორე ადგილზეა და შესამჩნევია მისი პროგრესი (2004 წ.=13.996)
 - 5) თურქეთში განსაკუთრებით ბოლო წლებში მაჩვენებლის შემცირების ტენდენცია შეინიშნება (2010წ. = 19.405 - მაქსიმალური დონე).
- სისტემატურად იზრდება საქართველოს ნაერთი (კონსოლიდირებული) ბიუჯეტის შემოსავლები და ხარჯები. მათ შორის გადახრა დასაშვებ ნორმებს არ აღემატება.

1. შემოსავლები; 2. ხარჯები; 3. ბიუჯეტის საოპერაციო საღლო.

1 ლარის კურსი მერყეობდა დაახლ. 1.70-2.50-ის ფარგლებში.

ნახაზი 4. საქართველოს ნაერთი (კონსოლიდირებული) ბიუჯეტის შემოსავლები და ხარჯები (მლნ ლარი*), 2006-2016 წწ. (მლნ ლარი)

http://geostat.ge/?action=page&p_id=313&lang=geo 03.12.2017.

ბოლო მონაცემებით, საქართველოს ნაერთი (კონსოლიდირებული) ბიუჯეტის შემოსავლებში ძირითადი წილით (90.8%) წარმოდგენილია გადასახადები.

ცხრილი 2

საქართველოს ნაერთი (კონსოლიდირებული) ბიუჯეტის შემოსავლებში - გადასახადები, მლნ ლარი, 2012-2016წწ.

წლები	2012	2013	2014	2015	2016
შემოსავლები	7,560.00	7,434.30	8,118.90	8,963.30	9,675.50
შემოსავლები%	100.00	98.30	107.40	118.60	128.00
გადასახადები	6,671.00	6,659.30	7,241.60	8,010.80	8,786.10
გადასახადები, %	100.00	99.80	108.60	120.10	131.70
საშემოსავლო გადასახადი	26.50	29.00	26.80	27.80	27.50
მოგების გადასახადი	12.8	12.1	11.4	12.80	12.00
დღგ	45.60	42.80	45.50	43.80	37.40
აქციზი	9.9	10.8	11.2	10.9	12.20
იმპორტის გადასახადი	1.4	1.3	1.3	0.9	0.8
ქონებაზე გადასახადი	3.4	3.5	3.4	3.6	4.1
სხვა არაკლასიფიცირებული გადასახადები	0.5	0.4	0.3	0.3	6

http://geostat.ge/?action=page&p_id=313&lang=geo 03.12.2017.

გადასახადებს შორის ყველაზე დიდი ხვედრითი წილი (%) უკავია დღგ-სა (45.6%) და ფიზიკური პირების საშემოსავლო გადასახადს (26.5%). ბოლო პერიოდში

მიღებული კანონით, მოგების გადასახადისაგან თავისუფლდება რეფინანსირების თანხები.

დასკვნა

მსოფლიო ჯამურ GDP-ში გადასახადების %-ული წილი სტაბილურია და მერყეობს 14-15 %-ის ფარგლებში; ბოლო მონაცემებით, პოსტსაბჭოთა ქვეყნებს შორის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი აქვთ ესტონეთსა და საქართველოს, გაცილებით ნაკლები - ყაზახეთს, რუსეთს და ბელორუსს, ხოლო ტაჯიკეთის, უზბეკეთისა და თურქმენეთის მაჩვენებლები მსოფლიო ბანკის მონაცემთა ბაზაში არ ფიქსირდება; საქართველოში გადასახადების რაოდენობა 21-დან 6-მდე შემცირდა, გადასახადების ამოღების მაჩვენებლები აშკარად გაუმჯობესდა, GDP-ში გადასახადების წილით (%) ქვეყანა უახლოეს მეზობლებს შორის პირველ ადგილზეა, ბოლო ადგილზე კი რუსეთი; სისტემატურად იზრდება საქართველოს ნაერთი (კონსოლიდირებული) ბიუჯეტის შემოსავლები და ხარჯები. მათ შორის გადახრა დასაშვან ნორმებს არ აღემატება - ბიუჯეტის შემოსავლებში ძირითადი წილით (90.8%) წარმოდგენილია გადასახადები. გადასახადებს შორის ყველაზე დიდი ხვედრითი წილი (%) უკავია დღგ-სა (45.6%) და ფიზიკური პირების საშემოსავლო გადასახადს (26.5%). ბოლო პერიოდში მიღებული კანონით, მოგების გადასახადისაგან თავისუფლდება რეფინანსირების თანხები.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თ. ათანელიშვილი, მ. ჩიკვილაძე, ნ. სილაგაძე. სახელმწიფო ფინანსური კონტროლის შესახებ, ტომი 6, № 1, 2017.
2. თ. ბასილია, ა. სილაგაძე, თ. ჩიკვილაძე, პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე. "არადანი", თბილისი.
3. ლ. ბახტაძე, რ. კაკულია, მ. ჩიკვილაძე, საგადასახადო საქმე, თბ., 2007.
4. თ. ზუბიტაშვილი, ლ. სილაგაძე, საქართველოს ეკონომიკის ზოგიერთი ასპექტები მოცემულ ეტაპზე. ჯ. ეკოფორიმი ტომი. 5. №2, გვ. 70-73, 2016.
5. თ. კოპალეიშვილი, მ. ჩიკვილაძე, გადასახადები და დაბეგვრა, თბ., 2011.
6. ა. სილაგაძე, თ. ათანელიშვილი, ეკონომიკური დოქტრინების ასპექტები საქართველოში. ბიზნესი და ინფორმეტიკა, სან-ფრანცისკო (აშშ) 2010.
7. ა. თვალჭრელიძე, ა. სილაგაძე, საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამა. „ნეკერი“, თბ., 2011.
8. მ. ჩიკვილაძე, საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი, პროგნოზი და რეალობა. ეროვნული ეკონომიკის მდგრადი განვითარების აქტუალური პრობლემები. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, გვ. 64-66, თბ., 2016.
9. Aleschenko, V., Nedelea, A., Nedelea, O. (12/2009). "Economic Growth in Russia Regions: Key Factors," The Annals of the "Stefan Cel Mare" University of Suceava. Fascicle of the Faculty of Economics and Public Administration, vol. 9, pp. 35-40.
10. Силагадзе, А.Н., Сидоров, В.А., Ядгаров, Я.С. (2016). Феномен рыночного хозяйства: фундаментальные и прикладные основы. Тбилиси: Изд.-во «Универсал», 2016 – 252 с.

**COMPARATIVE ANALYSIS OF TAXES
IN THE POST SOVIET COUNTRIES (GEORGIA)**

Summary

There was an unified tax system in the former Soviet Union. After the collapse of the Soviet Union and the establishment of independent states on its base, the specific tax system was established in each country. The relevant specific laws have been adopted, which have been subject to frequent changes. The point is that in the Post-Soviet period many countries have suffered a severe shortage of finances. Deficit overcoming process was largely depended on effective tax policy. It should be facilitated on the one hand for entrepreneurship development and on the other hand to mobilize funds in the budget. Successful solving of the both tasks required a difficult and long term process. The changes in the tax policy were preceded by their scientific understanding. The weakness of the state has not promoted mobilization of taxes.

As a result, there was a lot of mistakes and there was "hidden taxes". The role of an international financial organization in rectifying the case was important, but not decisive. Tax revenues in the Post-Soviet countries are generally characterized by a tendency of growth, but many of them have big differences in the GDP per share (%), which often indicates the tendencies of avoiding taxes. Analysis reveals that: Share in percentages of taxes in the the world's total GDP % is stable; Estonia and Georgia have the highest rates among Post-Soviet countries, Kazakhstan, Russia and Belarus have much less, but Tajikistan, Uzbekistan and Turkmenistan are not listed in the World's Bank data base; The share of taxes in GDP in Georgia (%) is in the first place among the nearest neighboring countries, the main part of the budget revenue is taxes, the largest share of which is the income tax of VAT and individuals.

*გოდერძი ტყეშელაშვილი
ვიქტორია რევიშვილი*

**სტრატეგიული მენეჯმენტის პრობლემატიკა
ქართულ და უცხოურ სამეცნიერო ლიტერატურაში**

ანოტაცია. საქართველოს დღევანდელი ეკონომიკა, განსაკუთრებით კი მრეწველობა კრიზისს განიცდის. მრეწველობის ზოგიერთი დარგის უმოქმედობა და წარმოების ეფექტიანობის საკმაოდ დაბალი დონე განაპირობებს საქართველოს არასახარბიელო სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობას.

მრეწველობის განვითარების ტენდენციები, ფაქტორები საკმაოდ დეტალურად არის შესწავლილი მსოფლიო და ქართულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში, თუმცა განვითარების ყოველ ახალ ეტაპზე, ისევე, როგორც საქმიანობის ყველა სხვადასხვა სფეროში, მრავალი საკითხი მოითხოვს ახლებურად გაანალიზებას ახალი მეცნიერული და იმპერიული ცოდნის საფუძველზე.

საქართველოს მრეწველობის განვითარება და ქვეყნის მსოფლიო ეკონომიკურ სივრცეში დამკვიდრება მოითხოვს სოციალურ-ეკონომიკური ამოცანების სწორად დასმას და მათ მიკროეკონომიკურ დონეზე გადაწყვეტას, შესაბამისად, აუცილებელია სტრატეგიული მენეჯმენტის (მართვის) სრულყოფის მექანიზმების

შესაძლებლობათა მეცნიერული კვლევა და მათი გამოყენების ობიექტური აუცილებლობის დასაბუთება.

საკვანძო სიტყვები: მენეჯმენტი, ეკონომიკა, მრეწველობა.

შესავალი

მრეწველობის განვითარების საკითხებზე უამრავი მეცნიერი მუშაობს როგორც საქართველოში, ისე უცხოეთში, განსაკუთრებით კი ინდუსტრიულად განვითარებულ სახელმწიფოებში. მრეწველობის განვითარება პირდაპირპროპორციულადაა დამოკიდებული სტრატეგიული მენეჯმენტის ფუნქციათა სწორ განხორციელებაზე, ამიტომ სტრატეგიული მენეჯმენტის, როგორც ცალკე მეცნიერების, განვითარება მუდმივად აქტუალური საკითხია.

მიუხედავად ამისა, ქართულ ლიტერატურაში ძალიან მწირი ინფორმაცია მოიძებნება ამ თვალსაზრისით, თუმცა გვაქვს შესაძლებლობა, გავეცნოთ ბევრ უცხოურ ლიტერატურას სტრატეგიული მენეჯმენტის შესახებ. მოკლედ განვიხილოთ ამ საკითხებზე მომუშავე ზოგიერთი ქართველი და უცხოელი ავტორების ნაშრომები.

* * *

მ. თევდორაძე, ნ. ნასყიდაშვილი, ნ. ლოლაშვილი, თ. ზაზაშვილი, ნ. პატიაშვილი. გამოქვეყნებული წიგნი დასახელებით „მენეჯმენტი“ [1], როგორც დასათაურებიდან ჩანს, ეძღვნება მენეჯმენტის აქტუალური საკითხების განხილვას. წიგნი შედგება სამი ნაწილისაგან. პირველ ნაწილში წარმოდგენილია ზოგადი მენეჯმენტის საკითხები. განხილულია მენეჯმენტის ძირითადი ფუნქციები, მენეჯერთა დონეები და მათი როლი მართვაში. განხილულია ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხი, როგორც არის მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღება. აღწერილია შემდეგი პრაქტიკული საკითხები: ახალი საწარმო-ორგანიზაციის შექმნა, მისი ბიზნესგეგმის შემუშავება და უშუალოდ ბიზნესის მართვა. დახასიათებულია ბიზნესის ეთიკის საკითხები და ორგანიზაციის სოციალური როლი საზოგადოებაში. წიგნის მეორე ნაწილში განხილულია მცირე და მსხვილი საწარმოს მართვის საკითხები. დახასიათებულია საწარმოო პროცესები და მათი ტიპები. განხილულია ხარისხის მართვის საკითხები და გარანტიები. აღწერილია საწარმოო სისტემების პროექტირების პრობლემები.

მესამე ნაწილში მოცემულია სტრატეგიული მენეჯმენტის ძირითადი საკითხები, კერძოდ, სტრატეგიული მენეჯმენტის არსი და ამოცანები, სტრატეგიის დაგეგმვის პროცესი, დონეები და ეტაპები. განსაზღვრულია ორგანიზაციის სტრატეგიული მიზნები. განხილულია კონკურენტული ანალიზის საკითხები. წარმოდგენილია სტრატეგიის რეალიზაციის ინსტრუმენტები და მისი კონტროლის ორგანიზება. ნაშრომი რეფერატული ხასიათისაა და მასში ადგილი არ აქვს დათმობილი მეცნიერული კვლევის საკითხებს.

ასეთივე დანიშნულებისაა ბ. რამიშვილის წიგნი „სტრატეგიული მენეჯმენტი“, რომელიც შედგება ცამეტი თავისგან [2]. წიგნში მოცემულია ისეთი საკითხები, როგორცაა დარგის ძირითადი ეკონომიკური მახასიათებლები, ხუთი ძალის მოდელი, ბიზნეს-ლანდშაფტის შეფასების პროცესი.

დარგი ანუ ინდუსტრია არის ერთი და იმავე სამომხმარებლო მოთხოვნების დამაკმაყოფილებელი, მსგავსი საქონლის მწარმოებელ კომპანიათა ერთობლიობა. თუ დარგში მოღვაწე რომელიმე კომპანიას სურს, იყოს ეფექტიანი, მან კარგად უნდა გაიაზროს ის თავისებურებები, რაც მოცემულ ინდუსტრიას გააჩნია. დარგები, სხვა ფაქტორებთან ერთად, ფრაგმენტიზაციის ხარისხითაც განსხვავდებიან. ზოგიერთ მათგანში შესაძლებელია არსებობდეს ერთი ან რამდენიმე სტრატეგიული ჯგუფი. სხვადასხვა კომპანიის სტრატეგია რაც უფრო ჰგავს ერთმანეთს, მით უფრო მწვავეა კონკურენცია მათ შორის. უმრავლეს დარგებში კონკურენტები შეიძლება დაიყოს ეგრეთ წოდებულ სტრატეგიულ ჯგუფებად. სტრატეგიული ჯგუფი ეწოდება ერთი დარგის რამდენიმე კომპანიას, რომლებიც მოცემულ მიზნობრივ ბაზარზე ერთი და იმავე ან მსგავს სტრატეგიებს ახორციელებენ.

გ. შუბლაძე, ბ. მღებრიშვილი, ფ. წოწკოლაური წიგნში „მენეჯმენტის საფუძვლები“ – მიმოიხილავენ ისეთ საკითხს, როგორცაა ორგანიზაციების საქმიანობის ეფექტიანობის უზრუნველყოფა [3].

ნაშრომი შედგება: 1) სტრატეგიული მენეჯმენტისგან - განხილულია ორგანიზაციის სტრატეგიის დაგეგმვა და სტრატეგიის რეალიზაციის მართვა. 2) საინოვაციო მენეჯმენტისგან - განხილულია ახალშემონადები (სიახლე) როგორც საინოვაციო მენეჯმენტის ობიექტი და საინოვაციო პროექტების ექსპერტიზა და მეცნიერულ-ტექნიკური საქმიანობის ორგანიზაციის კონცეფცია. 3) შრომითი რესურსების მართვისგან - შედგება შრომითი რესურსების ფორმირების, შრომითი რესურსების განვითარებისა და შრომითი ცხოვრების ხარისხის ამაღლებისგან.

უცხოური ავტორების სია მრავალფეროვანია, ლიტერატურა არის როგორც რუსულ, ასევე ინგლისურ ენაზე. შეგვიძლია აღვნიშნოთ რულიევი ვ.ა., გუტკევიჩი ს.ო. „მენეჯმენტი“ [4]. წიგნში განხილულია სტრატეგიული მენეჯმენტის სახეები. ავტორები სტრატეგიებს პირობითად ყოფენ ორ ჯგუფად - ფუნქციონირებისა და განვითარების სტრატეგიად. ასევე განხილულია ფოკუსირების სტრატეგია, განვითარების სტრატეგია, ზრდის სტრატეგია, ზომიერი ზრდის სტრატეგია.

ჩამოთვლილი საბაზო სტრატეგიები წარმოადგენს ვარიანტებს ძირითადი - ერთიანი სტრატეგიისათვის.

ე.ა. სავინოვას ნაშრომში „სტრატეგიული მართვა მრეწველობაში და მისი ეფექტურობის გაზრდის გზები“ ეხება ისეთ საკითხებს, როგორცაა მენეჯმენტის ეფექტურობის გაზრდა, რის შედეგადაც მოიაზრება მრეწველობის განვითარება [5].

ავტორი მიიჩნევს, რომ სტრატეგიული მართვის შედეგი ერთობლიობაში, ორგანიზაციის სტრატეგიული მმართველობის შემოთავაზებული პრინციპების ფარგლებში სხვადასხვა დონეზე, უნდა იყოს კომბინაცია ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრის თავისუფლებასა და მენეჯერების ინდივიდუალურ ინიციატივას შორის.

ფილიპ კოტლერი, როლანდ ბერგერი, ნილს ბიკჰოფი ნაშრომში „სტრატეგიული მენეჯმენტი კოტლერისგან“ აღნიშნავენ: “კომპანიებს ესაჭიროებათ სტრატეგია, რათა სწორად განსაზღვრონ პრიორიტეტები რესურსების გადანაწილებისას. გარდა ამისა, მათ ის სჭირდებათ, რომ ადეკვატური რეაგირება მოახდინონ გარემოს ცვლილებებზე, კონკურენტების ქცევაზე, ასევე იმისთვის,

რომ აუხსნან თავის თანმაშრომლებს, მომხმარებლებს და აქციონერებს, თუ რომელ მხარეს მიემართებიან“ [6].

ეს წიგნი განკუთვნილია, პირველ რიგში, მენეჯერებისთვის, რომელთა პასუხისმგებლობა მოიცავს სტრატეგიის ფორმირებას. წიგნი შედგება სამი ძირითადი ნაწილისგან. პირველი მოიცავს ძირითად საფუძვლებს. მეორეში დეტალურადაა განხილული უმნიშვნელოვანესი ინსტრუმენტები სტრატეგიის განვითარებისთვის. მესამე ეძღვნება ოთხ ყველაზე მნიშვნელოვან კანცეფციას სტრატეგიული მენეჯმენტის სფეროში.

ა.ა. ტომპსონი და ა. ჯ. სტრიკლენდი უმცროსი „სტრატეგიული მენეჯმენტი. კონცეფციები და სიტუაციები ანალიზისთვის“ [7].

ეს არის კლასიკური სახელმძღვანელო. წიგნი რამდენჯერმე დაიბეჭდა, მაგრამ მაინც არ კარგავს პოპულარობას მასში წარმოდგენილი მასალის აქტუალურობის გამო. დღეს, ეკონომიკის გლობალიზაციის ეპოქაში არც ერთი კომპანია არ შეიძლება არსებობდეს კარგად ჩამოყალიბებული სტრატეგიის გარეშე. ავტორებს მიაჩნიათ, რომ იმ დროს, როდესაც შესაძლებელი იყო წარმატებული კომპანიის შექმნა საღი აზრისა და სპეციალიზებული ცოდნის მინიმუმით, წარსულს ჩაბარდა. ახლა მცირე ბიზნესიც კი კონკურენტებისგან განადგურების რისკის ქვეშ არის, თუ არ აქვს შეგნებული თავისი პოზიცია დარგში და არ განსაზღვრავს თავის გრძელვადიან პერსპექტივებს კონკურენტების ქმედებების გათვალისწინებით არა მხოლოდ უშუალოდ მეზობლებთან, არამედ იმ კომპანიებთან მიმართებაშიც, რომლებიც არიან მსოფლიოს მეორე მხარეს. აღნიშნულს განაპირობებს ინტერნეტის და ქსელური ტექნოლოგიების არნახული განვითარება.

წიგნი შედგება ორი ნაწილისაგან. პირველი, თეორიული, მოიცავს ძირითად დებულებებს, კონცეფციებს და ცნებებს. განხილულია არსებული ბიზნესი, რომელიც მნიშვნელოვნად შეცვალა ელექტრონულმა ტექნოლოგიებმა. ავტორებმა მთელი თავი დაუთმეს ბიზნესმოდელების და სტრატეგიების განვითარებას ინტერნეტეკონომიკისთვის. მეორეში წარმოდგენილია სიტუაციები ანალიზისთვის, აღჭურვილი ცხრილებით და დიაგრამებით. განხილულია სხვადასხვა დიდი და პატარა კომპანიების ისტორიები, რომლებიც წარმატებულია ან განადგურების პირასაა და ჩატარებულია მათი ანალიზი.

სტრატეგიული მენეჯმენტის საკვანძო ტერმინია სტრატეგია. ნებისმიერ ორგანიზაციაში სტრატეგია მეტწილად მუშავდება უმაღლესი ხელმძღვანელობის მიერ, მაგრამ მის ჩამოყალიბებაში მონაწილეობს მართვის ყველა დონე.

მრავალი წლის განმავლობაში საქმიან ლიტერატურაში მიმდინარეობს დებატები სტრატეგიის არსის შესახებ, მაგრამ დანამდვილებით შეიძლება თქმა, რომ სტრატეგიის საბოლოო მიზანია ისეთი პროდუქტის შექმნა, რომელიც მომხმარებლების მოთხოვნილებების შესაბამისი იქნება და კომპანიას მოგების გაზრდის საშუალებას მისცემს. გამომდინარე აქედან, სტრატეგიაში მოცემული უნდა იყოს მისია და მისი მიღწევის საშუალებები. ერთ-ერთი კომპაქტური დეფინიციაც სწორედ ამგვარად წყვეტს სტრატეგიის არსის პრობლემას, განმარტავს მას, როგორც მისიის მიღწევის სამოქმედო გეგმას.

სტრატეგიული გეგმა შეიძლება განიხილოს როგორც საწარმოო პროგრამა, რომლითაც იგი წარმართვას თავის საქმიანობას ხანგრძლივი პერიოდისათვის სათანადო კორექტირების პირობებში. დღესდღეობით, სწრაფად ცვალებად

გარემოში სტრატეგიული დაგეგმვა მომავალი პრობლემებისა და შესაძლებლობების გათვალისწინების ერთადერთი საშუალებაა, მაგრამ გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ მაღალ დონეზე შედგენილი სტრატეგიული გეგმის პირობებშიც შეიძლება განიცადოს ორგანიზაციამ წარუმატებლობა, თუ არ იქნება სათანადოდ განხორციელებული მენეჯმენტის დანარჩენი ფუნქციები. სტრატეგიული დაგეგმვა ეხმარება ხელმძღვანელობას მოქმედების გზების დაზუსტებაში. დასაბუთებული საგეგმო გადაწყვეტილების მიღება ამცირებს პრაქტიკაში არასწორი გადაწყვეტილების მიღების რისკს.

მაშასადამე, საქმიანობა სტრატეგიული მენეჯმენტის სფეროში მიმართულია სტრატეგიული პოზიციის უზრუნველყოფაზე. სტრატეგიაზე პირდაპირ დამოკიდებულია ორგანიზაციის ხანგრძლივი სიცოცხლისუნარიანობა ცვალებად პირობებში. კომერციულ ორგანიზაციაში მენეჯერი, რომელიც დაკავებულია სტრატეგიული პრობლემებით მუდმივად უზრუნველყოფს რენტაბელობის პოტენციალს. მისი ამოცანაა: გამოავლინოს აუცილებლობა და გაატაროს სტრატეგიული ცვლილებები ორგანიზაციაში; შექმნას პირობები, რომელიც ხელს შეუწყობს სტრატეგიულ ცვლილებებს; შეარჩიოს და აღზარდოს კადრები, რომლებიც გაატარებენ სტრატეგიულ ცვლილებებს.

განასხვავებენ სტრატეგიულ და ოპერატიულ მენეჯმენტს. ნორმალური ფუნქციონირებისათვის როგორც სტრატეგიული, ასევე ოპერატიული მენეჯმენტი საჭიროებს განსაზღვრული ორგანიზაციული სტრუქტურების შექმნასა და შენარჩუნებას, კადრების შერჩევასა და აღზრდას. მაგრამ ეს ელემენტები განსხვავებულია მართვის დასახელებული ტიპებისათვის. ოპერატიული მენეჯმენტისგან განსხვავებით, სტრატეგიული მენეჯმენტი გამიზნულია ცვლილებებზე და არის მოქნილი. მენეჯერი, რომელიც ახორციელებს სტრატეგიულ მართვას, მისწრაფვის ცვლილებებისაკენ, აქვს რისკზე წასვლის მიდრეკილება და მართვის ჩვევები ახალ მიმართულებათა ათვისებით. ხოლო მენეჯერი რომელიც ახორციელებს ოპერატიულ მენეჯმენტს, ცვლილებათა წინააღმდეგია, არ აქვს მიდრეკილება რისკისაკენ, კომპეტენტურია რთული საქმიანობის ანალიზში, ორგანიზაციასა და კონტროლში.

სტრატეგიული მენეჯმენტის სისტემა შედგება ურთიერთშემავსებელი ქვესისტემებისაგან: 1) ორგანიზაციის სტრატეგიის ანალიზი და დაგეგმვა; 2) სტრატეგიული პრობლემების მართვა დროის რეალურ მასშტაბში.

ორგანიზაციის სტრატეგიულ შესაძლებლობათა მართვა, საქართველოს პირობებში მთელი მისი აქტუალობის მიუხედავად, განხილული უნდა იქნეს, როგორც სტრატეგიული მენეჯმენტის გარდამავალი ფორმა.

სტრატეგიული მენეჯმენტი კონკურენტულ ბრძოლაში წარმატებული გადარჩენის უმნიშვნელოვანესი პირობაა, მაგრამ ორგანიზაციათა მოქმედებებში მუდმივად შეიმჩნევა ხოლმე არასტრატეგიულობა, რაც ხშირად იწვევს მათ დამარცხებას კონკურენციაში. არასტრატეგიულობა ვლინდება ორი ფორმით: 1) ორგანიზაციები გეგმავენ თავიანთ საქმიანობას იმ ვარაუდით, რომ გარე გარემო ან საერთოდ არ შეიცვლება, ან მასში არ მოხდება არსებითი ცვლილებები. 2) გრძელვადიანი გეგმების შედგენისას უმთავრესად ემყარებიან გარე გარემოს ფაქტორების წინა წლების ანალიზისა და მდგომარეობის ექსტრაპოლაციას.

დღესდღეობით ფირმები, რომლებიც ორიენტირებულია საბაზრო მექანიზმსა და სტრატეგიული მენეჯმენტის სტრუქტურების შექმნაზე, იძენს ოპტიმალური სტრუქტურების ძიების ფორმას მმართველობითი ფუნქციების ცენტრალიზაციასა და დეცენტრალიზაციას შორის. ცენტრალიზებულ და დეცენტრალიზებულ მართვას შორის ოპტიმალური თანაფარდობის პოვნის სურვილი განაპირობებს სტრატეგიული მენეჯმენტის სისტემის შექმნის აუცილებლობას, რომელიც ხასიათდება სტრატეგიისა და ეკონომიკური პოლიტიკის ცენტრალიზებული დამუშავებით და დეცენტრალიზებული ოპერატიული მართვით.

დასკვნა

ორგანიზაციის სტრატეგიულ შესაძლებლობათა მართვა, საქართველოს პირობებში მთელი მისი აქტუალობის მიუხედავად, განხილული უნდა იქნეს, როგორც სტრატეგიული მენეჯმენტის გარდამავალი ფორმა.

მრეწველობის განვითარება პირდაპირპროპორციულადაა დამოკიდებული სტრატეგიული მენეჯმენტის სწორ მიზანმიმართულ განხორციელებაზე. სტრატეგიაზე პირდაპირ დამოკიდებული ორგანიზაციის ხანგრძლივი სიცოცხლისუნარიანობა ცვალებად პირობებში.

სტრატეგიის საბოლოო მიზანია ისეთი პროდუქტის შექმნა, რომელიც მომხმარებლების მოთხოვნილებების შესაბამისი იქნება და კომპანიას მოგების გაზრდის საშუალებას მისცემს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თევდორაძე მ., ნასყიდაშვილი ნ., ლოლაშვილი ნ., ზაზაშვილი თ. პატიაშვილი ნ., 2009. მენეჯმენტი. თბილისი. III ნაწ. გვ. 6-19, 96-107.
2. რამიშვილი ბ., 2013. სტრატეგიული მენეჯმენტი. თბილისი. V თავი. გვ. 15-25.
3. შუბლაძე გ., მღებრიშვილი ბ., წოწკოლაური ფ., 2008. მენეჯმენტის საფუძვლები. თბილისი. თავი XIX, გვ. 25-27.
4. Рульев В. А. Гуткевич С.О., 2011. Менеджмент. Центр учебной литературы. с. 312.
5. Савинова Е. А., 2009. Стратегическое управление в промышленности и пути повышения его эффективности. Журнал Вестник Брянского государственного университета № 3. с. 36.
6. Kotler Ph. Berger R. Bickhoff N., 2010. The Quintessence of Strategic Management. Springer-Verlag Berlin Heidelberg. st.141-156.
7. Thompson Arthur A. Strickland III Jr., A.J., 2007. Strategic Management. Concepts and Cases. Published by McGraw-Hill (first published January 1st 1981) st.46.

**PROBLEMATICS OF STRATEGIC MANAGEMENT
IN GEORGIAN AND FOREIGN SCIENTIFIC LITERATURE**

Summary

Today Georgian economy is experiencing a crisis, especially in industry. Inactivity in some industries and a low level of production efficiency determine unfavorable social-economical situation in the country.

Tendencies and factors of development of the industry have been thoroughly studied in the World and Georgian economic literature, however, at each new stage of development, as in all kinds of activities in various fields, many questions require a new way of analysis on the basis of new scientific and empirical knowledge.

The industrial development of Georgia and the country's self-assertion in the world economic space requires a correct definition of socio-economic tasks and their solution at the microeconomic level. Therefore, scientific research is needed to improve the mechanisms of strategic management (manage) and objective justification in the need for their application.

სოლომონ პავლიაშვილი

ზურაბ გარაყანიძე

**სასურსათო და ეკოლოგიური უსაფრთხოების
შიდაუწყებრივი კოორდინაციის მექანიზმი**

ანოტაცია. სტატიაში განხილულია აგროსამრეწველო და პოსტინდუსტრიული ტერიტორიებისათვის უწყებრივი ეკოლოგიური და ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული მექანიზმის შემუშავების კონცეპტუალური ჩარჩო. ეს, თავის მხრივ, გულისხმობს იმ ეკონომიკური პრინციპების ეფექტურ დანერგვას/განვითარებას, რომლებიც ემსახურება აგრარულ-ინდუსტრიული ტერიტორიების სოციალური და ეკონომიკური გარემოს მდგრად განვითარებას და მათ ტრანსფორმაციას ეკოლოგიზაციისა და რევიტალიზაციის გზით.

საკვანძო სიტყვები: ეკოლოგიზაცია, რევიტალიზაცია, სტრატეგიის მექანიზმი, იმპლემენტაცია, აგროინდუსტრიული რეგიონები, პოსტინდუსტრიული რეგიონები, მდგრადი განვითარება.

შესავალი

სოფლის მეურნეობისა და გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროების ერთ უწყებად გაერთიანებამ ქართულ პრესაში და ექსპერტულ საზოგადოებაში ამ ორი სფეროს კოორდინაციის საკითხებზე აზრთა მნიშვნელოვანი დაპირისპირება გამოიწვია.

საქმე ისაა, რომ საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომელთა მხარეც არის საქართველო, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ეროვნული პოლიტიკის ფორმირების პროცესში. საქართველო არის გლობალური და რეგიონული მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი შეთანხმების, მათ შორის 18 კონვენციის, მათი ოქმების, დამატებების და შეთანხმებების მხარე. ერთ-ერთი ასეთი ხელშეკრულება, რომელიც

გავლენას ახდენს გარემოსდაცვით მმართველობაზე ეროვნულ დონეზე და ხელს უწყობს საქართველოში უკეთესი გარემოსდაცვითი დემოკრატიის განვითარებას, არის მაგალითად, ორჰუსის კონვენცია. იცავს რა მოსახლეობის გარემოსდაცვით უფლებებს, ორჰუსის კონვენცია იძლევა გარემოსდაცვითი მმართველობის სფეროს შემდგომი გაუმჯობესების მყარ საფუძველს. ამის გამო ზოგიერთი პოლიტიკოსი ეჭვქვეშ აყენებდა ორი უწყების გაერთიანებას საერთაშორისო ხელშეკრულებებთან შესაბამისობასთან დაკავშირებით.

საუკეთესო ევროპული პრაქტიკა

ბევრი ექსპერტი დაგვიხატავს ცვლილებებში ინტერესთა კონფლიქტის საფრთხეებსაც ხედავდა და მიაჩნდა, რომ როცა მომხმარებელი და მარეგულირებელი ერთ უწყებაშია, აქ ინტერესთა კონფლიქტია. მათი აზრით, ამ სტრუქტურული ცვლილებით შესაძლოა მოხდეს გარემოს დაცვის სისტემების დასუსტება, რაც თითქოსდა ევროკავშირ-საქართველოს ასოცირების ხელშეკრულებას ეწინააღმდეგება.

საქართველოს პარლამენტის გარემოს დაცვის კომიტეტის სხდომაზე წარმოდგენილ ცვლილებებთან დაკავშირებით, გაეროს „გარემოს დაცვის პროგრამის“ აღმასრულებელი დირექტორის, აქიმ შტაინერის პოზიციაზე გაახმოვანეს. აღნიშნა, რომ შეხვედრაზე, რომელიც მისი ინიციატივით გაეროში საქართველოს მუდმივმოქმედ წარმომადგენლობაში შედგა, აქიმ შტაინერი დაინტერესდა, ხომ არ გამოიწვევს გარემოს დაცვის სამინისტროს სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან გაერთიანება ქვეყანაში გარემოს დაცვის პრიორიტეტის დაქვეითებას.

ბატონი ა. შტაინერის ზემოაღნიშნული მოსაზრების განსახილველად ამ სტატიაში ჩვენ შევეცდებით გავაშუქოთ იმ ქვეყნების სასურსათო და ეკოლოგიური უსაფრთხოების შიდაუწყებრივი კოორდინაციის მექანიზმები, რომლებიც მსგავსი სტრუქტურებით ხასიათდება. მიგვაჩნია, რომ სწორედ უსაფრთხოებაა ის საერთო ინტერესთა სფერო, რომელიც ახდენს სასურსათო და ეკოლოგიური ინტერესების არა კონფლიქტს, არამედ თანხვედრას.

ავსტრია

ავსტრიას აქვს სოფლის მეურნეობის, ტყის, გარემოს დაცვის და წყლის საკითხების მართვის ფედერალური სამინისტრო. ფედერალური მინისტრის დაქვემდებარებაშია ცენტრალური აპარატი, რომელიც ძირითადად უწყების ფუნქციონირებისა და საერთაშორისო ურთიერთობების საკითხებს კურირებს. ამავდროულად, ფედერალურ მინისტრს ექვემდებარება 5 გენერალური დირექტორი, რომელთა შორის ფუნქცია-მოვალეობები და სტრუქტურული ქვედანაყოფები გადანაწილებულია შემდეგნაირად:

1. გენერალური დირექტორი I - გარემოს დაცვისა და კლიმატის საკითხებში. ეს მიმართულება რამდენიმე სფეროს მოიცავს, მათ შორის არის გარემოზე ზემოქმედების შეფასების, ინტეგრირებული ნებართვის გაცემის საკითხები, დაცული ტერიტორიების მართვა, ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოება, კლიმატისა და ჰაერის დაცვის საკითხები, ბიომრავალფეროვნების დაცვა, ენერგეტიკული და ეკონომიკური პოლიტიკის საკითხები.

2. გენერალური დირექტორი II - სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების საკითხებში. ეს მიმართულება მუშაობს სოფლის მეურნეობის ცალკეული

დარგების პოლიტიკის შემუშავებისა და განვითარების, პრაქტიკაში იმპლემენტაციის საკითხებზე.

3. გენერალური დირექტორი III - აქ არის მხოლოდ სატყეო სექტორის მიმართულება ცალკე აღებული, რომელსაც კურირებს გენერალური დირექტორი. გასათვალისწინებელია, რომ გარდა სატყეო სექტორის, როგორც დარგის პოლიტიკის განვითარებისა, აქ შედის აგრეთვე კონტროლის საკითხებიც (როგორც ჩვენთან არის, ანუ სატყეო სააგენტო, როგორც ტყის ფონდის მართვაზე უფლებამოსილი ორგანო მართავს მისთვის გადაცემულ ტყეებს და ამავდროულად ახორციელებს კონტროლის ფუნქციებსაც).

4. გენერალური დირექტორი IV - რომელიც მხოლოდ წყლის მართვის საკითხებზე მუშაობს. ის ეხება წყლის რესურსების მართვის პოლიტიკის შემუშავებას, განხორციელებას, წყალდიდობების პრევენციას და კონტროლს და წყლის მართვასთან დაკავშირებულ ყველა სხვა საკითხს.

5. გენერალური დირექტორი V - რომელიც კურირებს ნარჩენების მართვის, მათ შორის, ქიმიურ ნარჩენებთან დაკავშირებულ საკითხებს და გარემოსდაცვითი ტექნოლოგიების მიმართულებას.

თუ დავაკვირდებით სტრუქტურას, სამინისტროში გარემოსდაცვით საკითხებთან, განსაკუთრებით კი ეკოლოგიურ უსაფრთხოებასთან დაკავშირებით უფრო მეტი გენერალური დირექტორი მუშაობს და ფუნქცია-მოვალეობებიც თემატურად მათ შორის არის გადანაწილებული, ვიდრე ეს სოფლის მეურნეობის საკითხებს ეხება. შესაბამისად, შექმნილია ცალკე სტრუქტურული ერთეული თითოეული იმ გარემოსდაცვითი სფეროს დასარეგულირებლად, რაც საქართველოშიც თითქმის ანალოგიურად გვაქვს; ანუ გვაქვს ცალკე დაცული ტერიტორიების სააგენტო, ეროვნული სატყეო სააგენტო, ნარჩენების მართვის სამსახური (ავსტრიაში მნიშვნელოვანად გაძლიერებული), გარემოზე ზემოქმედების ნებართვების დეპარტამენტი, ინტეგრირებული მართვის დეპარტამენტი, კლიმატის სამსახური, წყლის სამმართველო, ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტო, ბიომრავალფეროვნებისა და სატყეო პოლიტიკის სამსახური, რომელიც თითქმის იდენტურია იმ სტრუქტურებისა რაც ავსტრიაში არსებობს. შესაბამისად, პრაქტიკულად, ერთი ფედერალური სამინისტროს დაქვემდებარებაში არის სასურსათო უსაფრთხოების მიმართულება, რომელიც, თავის მხრივ, ისეთი საქმიანობების განხორციელებას უკავშირდება, რაც ეკოლოგიური სისუფთავის თვალსაზრისით შესწავლას საჭიროებს. თუმცა იმავე სტრუქტურაშია გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე შესაბამისი სტრუქტურული ერთეულები, რომლებიც ანგარიშვალდებულნი არიან საკუთარი გენერალური დირექტორის წინაშე და ისინი, თავის მხრივ, ფედერალური მინისტრის წინაშე, საბოლოოდ გადაწყვეტილებები სოფლის მეურნეობას მიკუთვნებულ საკითხებზე მიიღება ეკოლოგიური უსაფრთხოების ასპექტების გათვალისწინებით, კანონმდებლობის შესაბამისად. აღსანიშნავია, რომ ამ ორი სფეროს ფუნქციონირება სრულიად შესაძლებელია ერთი უწყების ქვეშ, ერთი სამინისტროს სისტემაში და ისეთ განვითარებულ ქვეყანაში (გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით) როგორც ავსტრიაა, გარემოსდაცვით საკითხებთან მიმართებით გაცილებით მაღალი პრიორიტეტი იკვეთება სამინისტროს სტრუქტურული მოწყობიდან გამომდინარე. ამიტომ აუცილებელია, აქცენტი გაკეთდეს, რომ ყველა ის პრიორიტეტული მიმართულება, რაც გარემოსდაცვით სფეროს

გააჩნია ნარჩენების მართვა, გარემოზე ზემოქმედების შეფასების სრულყოფილი სისტემის განვითარება, სატყეო სექტორის გაუმჯობესება, დაცული ტერიტორიების მართვა, ინტეგრირებული სანებართვო სისტემის დანერგვა, ბიომრავალფეროვნების დაცვა, წყლის რესურსების მდგრადი მართვა და გარემოსდაცვითი მიმართულებით ეფექტიანი კონტროლი, საქართველოს მთავრობის ახალი სტრუქტურის პირობებში შესაძლებელი იქნება, რომ ეტაპობრივად შესრულდეს “ასოცირების ხელშეკრულებით” ნაკისრი ვალდებულებები და დარგმა შეუფერხებლად გააგრძელოს განვითარება.

ესპანეთი

ესპანეთს ეროვნულ დონეზე აქვს სოფლის მეურნეობის, სურსათისა და გარემოს სამინისტრო. სამინისტრო პასუხისმგებელია სახელმწიფო პოლიტიკის გატარებისათვის შემდეგ სფეროებში: კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ ბრძოლა, ბუნებრივი მემკვიდრეობის, ბიომრავალფეროვნებისა და ზღვის დაცვა, წყლის რესურსები, სოფლის განვითარება, სასოფლო რესურსები, მეცხოველეობა და მეთევზეობა, სურსათის ინდუსტრია. თუმცა რეგიონების დონეზე გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის ორგანოები ცალ-ცალკე ფუნქციონირებენ. გარემოს დაცვის რეგიონული ორგანოები გასცემენ ნებართვებს, ლიცენზიებს, არეგულირებენ ყველა გარემოს დაცვის საკითხს რეგიონის მასშტაბით, ახორციელებენ გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის ფუნქციასაც. ამდენად, სოფლის მეურნეობისა და მეთევზეობის, სურსათისა და გარემოს დაცვის სამინისტრო არის სახელმწიფო პოლიტიკის განმახორციელებელი უწყება. მისი ფუნქციებია:

- სახელმწიფო კანონმდებლობის შექმნა წყლის, სანაპიროების, გარემოს, მთების, მეტეოროლოგიისა და კლიმატოლოგიის საკითხებში. სოფლის მეურნეობის, თევზჭერისა და სურსათის მრეწველობის პოლიტიკის შესახებ მთავრობისთვის ზოგადი რეკომენდაციების მიწოდება და განხორციელება;

- ჰიდრაულიკური, საზღვაო და ხმელეთის საზოგადოებრივი ქონების მართვა. სამინისტროს თანამშრომლები ამ საკითხებზე მომუშავე საერთაშორისო ორგანიზაციებში წარმოადგენენ სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა და თანამშრომლობის სამინისტროს კომპეტენციის შეუზღუდავად;

- სამინისტროს თანამშრომლები კოორდინაციას უწევენ იმ ქმედებებს, თანამშრომლობასა და პოლიტიკის შემუშავებას და მის განხორციელებას, რომლებიც გავლენას ახდენენ გარემოზე მუნიციპალიტეტებში, საჯარო ადმინისტრაციულ კომპეტენციებში, ხელს უწყობენ მათ ჩართულობას ორგანიზაციებისა და შესაბამისი რესურსების მეშვეობით;

- ეს სამინისტრო აერთიანებს გარემოს დაცვის ყოფილი სამინისტროს და ყოფილი სოფლის მეურნეობის და მეთევზეობის სამინისტროს ფუნქციებს. ის მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ მიმართულ პოლიტიკისა და მდგრადი განვითარების საქმეში.

დიდი ბრიტანეთი

უწყების სახელია დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფოს გარემოს დაცვის, სურსათისა და სასოფლო საკითხების დეპარტამენტი. ეს დეპარტამენტი პასუხისმგებელია გარემოს დაცვის, სურსათის, ფერმერული მრეწველობისა და სოფლის ეკონომიკის ხელშეწყობაზე. დეპარტამენტის მიზანია სურსათისა და ფერმერობის, ბუნებისა და რეგიონების

ეკონომიკური პოტენციალის განვითარება/გაძლიერება, გარემოს დაცვა და სხვადასხვა ბუნებრივი კატასტროფებისაგან, ცხოველებისა და მცენარეების დაავადებებისაგან დაცვა. დეპარტამენტის პრიორიტეტებს წარმოადგენს: სუფთა და ჯანსაღი გარემო, მსოფლიოში წამყვანი სურსათის წარმოება და ფერმერული მრეწველობა, სოფლის ეკონომიკის ხელშეწყობა და ბუნებრივი კატასტროფების წინააღმდეგ რეაგირებისა და დაცვის შესაძლებლობების გაძლიერება. დეპარტამენტში დასაქმებულია 2000 თანამშრომელი: პოლიტიკის შემმუშავებლები, მეცნიერები და მკვლევარ-სპეციალისტები. დეპარტამენტი შედგება 33 სააგენტოსა და საჯარო ორგანოსგან.

კვიპროსი

კვიპროსის სოფლის მეურნეობის, სოფლის განვითარებისა და გარემოს დაცვის სამინისტრო დაყოფილია 3 სექტორად:

- სოფლის მეურნეობა/თევზჭერა
- ბუნებრივი რესურსები
- გარემოს დაცვა

1. სოფლის მეურნეობა/თევზჭერა

- ევროკავშირის განყოფილება
- სოფლის მეურნეობის დეპარტამენტი
- ვეტერინარიის დეპარტამენტი
- თევზჭერისა და საზღვაო კვლევის დეპარტამენტი
- მიწის კონსოლიდაციის დეპარტამენტი
- სოფლის მეურნეობის კვლევის ინსტიტუტი

2. ბუნებრივი რესურსები

- საერთაშორისო ურთიერთობები
- დეპარტამენტები/სამსახურები:

• წყლის განვითარების (ჰიდროლოგიური, ჰიდროგეოლოგიური და გეოტექნიკური საქმიანობა, წყლის დაბინძურება) ინფრასტრუქტურული საქმიანობა. ჩამდინარე წყლის გამწმენდი ნაგებობები

- სატყეო
- გეოლოგიური კვლევის
- სამთო მოპოვების სამსახური
- მეტეოროლოგიური სამსახური
- დისტანციური ზონდირების ცენტრი

3. გარემოს დაცვა

გარემოს დაცვის დეპარტამენტის ფუნქცია-მოვალეობები:

• გარემოსდაცვითი პოლიტიკისა და გარემოსდაცვითი პროგრამების კოორდინაცია;

• პოლიტიკის განხორციელების და ევროპის გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის ზედამხედველობა;

• გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ხელმძღვანელობა;

• მყარი და სახიფათო ნარჩენების მართვასა და წყლის დაბინძურების კონტროლთან დაკავშირებული კანონმდებლობის აღსრულების ხელშეწყობა;

• გარემოსდაცვითი ინფორმაციის და ცნობიერების ამაღლების ხელშეწყობა.

დეპარტამენტი წარმოადგენს ე.წ. გარემოს საბჭოს ადმინისტრაციულ ფრთას და არის საერთაშორისო მრავალმხრივი შეთანხმებების და ორგანიზაციების ეროვნული პასუხისმგებელი უწყება.

ზემოაღნიშნულიდან იკვეთება, რომ მაქსიმალური აქცენტები გაკეთებულია გარემოსდაცვის მიმართულებაზე, ამას სტრუქტურაც ცხადყოფს. სოფლის მეურნეობის კომპონენტი ჰარმონიზებულია გარემოს დაცვის მიმართულებასთან და ბუნებათსარგებლობა ხორციელდება მდგრადობის და გარემოსდაცვითი პრინციპების გათვალისწინებით.

ქვემოთ მოცემულია იმ ქვეყნების პრაქტიკის მოკლე მიმოხილვა, სადაც ბუნებრივი რესურსების მართვა განიხილება ეკონომიკის სფეროს ნაწილად და შესაბამისად იგი განეკუთვნება ეკონომიკის სამინისტროს ფუნქციებს.

პოლანდია

პოლანდიის „წიაღის შესახებ აქტის“ შესაბამისად (აღნიშნული კანონი მოქმედებს 2010 წლის ცვლილებების გათვალისწინებით) წიაღით სარგებლობის ლიცენზიას გასცემს ეკონომიკის მინისტრი (მუხლი 1). ლიცენზიას საბაღოს შესწავლაზეც ასევე გასცემს მინისტრი.

წიაღით სარგებლობის სახელმწიფო ზედამხედველობას ახორციელებს შესაბამისი კომპეტენტური ორგანო (სააგენტო), რომელიც ანგარიშვალდებულია მინისტრის წინაშე. აღნიშნულ კომპეტენტურ ორგანოს ხელმძღვანელობს გენერალური ინსპექტორი. მისი ძირითადი ამოცანაა განახორციელოს მონიტორინგი ბუნებრივი რესურსების მოპოვებაზე. ასევე, კონკრეტულ შემთხვევებში მინისტრის გადაწყვეტილებით ასეთი ზედამხედველობის ფუნქცია შეიძლება დელეგირდეს სხვა პირებზეც.

2017 წლიდან სამინისტროს სახელწოდებაა “ეკონომიკურ საქმეთა და კლიმატის პოლიტიკის სამინისტრო”. ამ სამინისტროს დაქვემდებარებაში მოქმედებს აღნიშნული ზედამხედველობის ორგანო, რომელიც დამოუკიდებლად არეგულირებს მინერალურ რესურსებს და ზედამხედველობს მის უსაფრთხო და გარემოსდაცვითი ნორმების გათვალისწინებით მოპოვებას. დამატებით აღსანიშნავია, რომ სააგენტოს აქვს მინისტრისთვის მოპოვებით აქტივობებზე რეკომენდაციების გასცემის ფუნქციაც, რისთვისაც გაჩნია შესაბამისი სფეროს ექსპერტებით დაკომპლექტებული შტატი.

პორტუგალია, ირლანდია

პორტუგალიაში წიაღისეულის მოპოვების ლიცენზია გაიცემა პორტუგალიის ეკონომიკის, გეოლოგიისა და ენერგეტიკის სამინისტროს მიერ.

ირლანდიაში ლიცენზიას გასცემს ეკონომიკის დეპარტამენტი. ირლანდიის პოლიტიკა მიმართულია იმისკენ, რომ მაქსიმალურად შეისწავლონ ქვეყანაში არსებული მინერალური რესურსები, მათი ეკონომიკური ღირებულება, რათა მაქსიმალურად გაიზარდოს სამთო მოპოვებითი სექტორის წვლილი ეკონომიკაში.

იტალია

მოპოვების ლიცენზიასთან დაკავშირებით კომპეტენტური ორგანო არის რეგიონი. თუმცა კონტინენტურ შეღწეულ დაკავშირებით ან ტერიტორიულ ზღვასთან მიმართებით კომპეტენტურია ეკონომიკის განვითარების სამინისტრო გარემოს დაცვის სამინისტროსთან ერთად.

აღსანიშნავია, რომ გეოთერმულ რესურსებთან დაკავშირებული საქმიანობისას, რომელიც ხორციელდება ტერიტორიულ ზღვაში ან კონტინენტურ შეღვზე, ეკონომიკის განვითარების სამინისტრო გარემოს დაცვის სამინისტროსთან ერთად გასცემს ლიცენზიას.

გერმანია

გეოთერმული ენერჯია მიიჩნევა ბუნებრივ რესურსად და მისი გამოკვლევა და მოპოვება შესაძლებელია ლიცენზიის მეშვეობით, რომელსაც გასცემს ექსკლუზიურად გერმანიის ფედერალური ეკონომიკის სამინისტრო.

წიაღით სარგებლობა ორეტაპიანი პროცესია. გეოთერმულ მოპოვებასთან დაკავშირებით მომპოვებელს შეუძლია პირველ რიგში მოიპოვოს მოპოვების ლიცენზია და შემდეგ დაამტკიცოს დამუშავების გეგმა შესწავლისთვის. პირი პირველ რიგში მოიპოვებს ლიცენზიას და შემდეგ ამტკიცებს დამუშავების გეგმას მოპოვებისთვის.

საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის ანალიზმა ცხადყო, რომ სამთომოპოვებითი საქმიანობა განიხილება ქვეყნის ეკონომიკური სექტორის განვითარების ერთ-ერთ მიმართულებად. განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, რომელიც მდიდარია ბუნებრივი რესურსებით. შესაბამისად, შემუშავებულია საინვესტიციო სტრატეგიები (მაგ., კანადა), სადაც სამთომოპოვებითი სექტორი ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებად არის მიჩნეული. წიაღითსარგებლობის პროცესში გათვალისწინებულია მდგრადობის პრინციპები და გარემოსდაცვითი კომპონენტი. ამავდროულად, საინვესტიციო პაკეტები სამთომოპოვებითი სექტორით დაინტერესებული ინვესტორებისათვის, როგორც წესი, თანხმდება ეკონომიკის სამინისტროსთან, რომელიც, ხშირ შემთხვევაში ითვალისწინებს ქვეყნისათვის აუცილებელი ეკონომიკური და სოციალური პროექტების განხორციელებას ინვესტორის მიერ ინვესტიციის განხორციელების პარალელურად.

უწყებრივი კოორდინაციის მექანიზმი

ორი დარგის – გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის ერთ უწყებად გაერთიანების ფონზე სულ უფრო აქტუალური ხდება ერთიანი, შიდაუწყებრივი სასურსათო და ეკოლოგიური უსაფრთხოების კოორდინაციის მექანიზმის შექმნა. ამ მხრივ საინტერესოა “საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების 2015-2020 წლების სტრატეგია”, „სოფლის განვითარების სტრატეგია 2017-2020 წწ“. და „საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021 წწ“. დებულებების ურთიერთშეღებვა.

“გარემოს დაცვის მესამე ეროვნულ პროგრამაში” გამოყოფილია სამინისტროები, რომლებიც ჩართულები არიან იმ სოციალურ-ეკონომიკური სექტორის განვითარების დაგეგმვაში, რომელიც ყველაზე დიდ ზეწოლას ახდენს გარემოზე ან მნიშვნელოვან როლს თამაშობს გარემოსდაცვითი გამოწვევების პრევენცია/რეაგირებაში: ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, ენერჯეტიკის სამინისტრო, რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ფინანსთა სამინისტრო და მის მმართველობაში შემავალი სსიპ - შემოსავლების სამსახური, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო და სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. ეს სტრუქტურები წარმოადგენენ ძირითად

უწყებებს გარემოსდაცვითი მიმართულებით („საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021 წწ“. თბილისი, 2017, გვ. 15-16).

სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ძირითად ფუნქციას წარმოადგენს საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებისა და მისი შესრულების კონტროლის განხორციელება. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან თანამშრომლობით, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო კოორდინაციას უწევს გლობალური კლიმატის ცვლილების გამოვლინებების პრევენციისა და მათთან ადაპტაციის ღონისძიებების შემუშავების პროცესს. სურსათში, სასმელ წყალში, ცხოველთა საკვებში და ნიადაგში რადიონუკლიდების შემცველობაზე კონტროლს ახორციელებს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.

ამავე დროს, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ეკოლოგიური უსაფრთხოების მნიშვნელოვანი ფუნქციების შესრულებაც ევალება. საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 11 თებერვლის 167 განკარგულებით დამტკიცებული „საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების 2015-2020 წლების სტრატეგია“ გარემოსდაცვით საკითხებს ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად განიხილავს. დოკუმენტის სტრატეგიული მიმართულება 3.7 ეძღვნება კლიმატის ცვლილებას, გარემოს დაცვას და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ შემუშავებული კიდევ ერთი დოკუმენტი „სოფლის განვითარების სტრატეგია 2017-2020 წწ“. სამი პრიორიტეტული სფეროდან ერთ-ერთს გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვა წარმოადგენს. კერძოდ, ეს სფერო მოიცავს შემდეგ ამოცანებს: 1. წყლის, ტყისა და სხვა რესურსები; მიზნობრივ სოფლის ტერიტორიებზე წყლის, ტყისა და სხვა რესურსების მართვის გაუმჯობესება; 2. ნარჩენების მართვა, სოფლად ნარჩენების მართვის მდგრადი სისტემების განვითარების ხელშეწყობა; 3. კლიმატის ცვლილება, კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული შესაძლო ნეგატიური გავლენის შერბილების ღონისძიებების განხორციელება, რისკების შეფასება. შესაბამისი ღონისძიებები მოცემულია სტრატეგიის განხორციელების 2017 წლის სამოქმედო გეგმაში.

სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებულ ძირითად პრობლემებს მიეკუთვნება სარწყავი წყლის არამდგრადი გამოყენება (156 მილიონი მ3 2013 წელს), რომლის დროსაც წყლის დანაკარგი 50%-ს აჭარბებს; ასევე სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებიდან ჩამონადენი (ნიტრატები, ფოსფატები და პესტიციდები). ფოსფატებთან დაკავშირებული დაბინძურების პრობლემა არ ფიქსირდება; თუმცა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, აზოტის ნაერთების (განსაკუთრებით ამონიუმის აზოტის) კონცენტრაცია დადგენილ ზღვარს აჭარბებს.

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო ადგენს სასმელი და საყოფაცხოვრებო დანიშნულების წყლის სტანდარტებსა და ნორმებს, ხოლო სასმელი წყლის ხარისხის კონტროლი სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სსიპ სურსათის ეროვნული სააგენტოს კომპეტენციაში შედის. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო შპს „საქართველოს მელიორაცია“ პასუხისმგებელია სარწყავი და სადრენაჟე სისტემების მართვაზე, ასევე სისტემების მომხმარებლებისაგან შესაბამისი გადასახადის შეგროვებაზე საკუთარი რეგიონული ოფისების საშუალებით.

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო და საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (სმს) გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსთან (გბრდს) ერთად კანონმდებლობით დადგენილი წესით არეგულირებენ და ზედამხედველობას ახორციელებენ სამედიცინო და ცხოველური ნარჩენების მართვაზე.

სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ერთ-ერთი მთავარი სახელმწიფო უწყებაა ქიმიური ნივთიერებების მართვის სფეროში. სამინისტროს სსიპ სურსათის ეროვნული სააგენტო პასუხისმგებელია აგროქიმიკატებისა და პესტიციდების რეგისტრაციასა და რეგისტრირებული პესტიციდების და აგროქიმიკატების სახელმწიფო კატალოგის წარმოებაზე. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ფუნქციებში შედის: პესტიციდების და აგროქიმიკატების იმპორტის, ეტიკეტირების, შენახვის, წარმოების (დაფასოების), ტრანსპორტირების, რეალიზაციის და უსაფრთხო გამოყენების წესების დაცვის კონტროლი; სარეალიზაციოდ გამიზნული პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების ხარისხის კონტროლი; ქიმიკატებით და პესტიციდებით ვაჭრობისას დარღვევების გამოვლენა და კონტროლი. სამინისტრო პასუხისმგებელია წინასწარ დასაბუთებული თანხმობის პროცედურის განხორციელებაზე როტერდამის კონვენციის რეგულირების სფეროში შემავალი ქიმიური ნივთიერებების (პესტიციდების) იმპორტის შემთხვევაში.

საქართველოში გამოსაყენებლად ნებადართული პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების რეგისტრაციის სისტემის სრულყოფა, აგრეთვე ქვეყანაში ამჟამად მოხმარებაში არსებული პესტიციდების ჩამონათვალის განახლება ადამიანისა და გარემოსათვის ნაკლებ ტოქსიკური პესტიციდების შერჩევის მიზნით საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 11 თებერვლის 167 განკარგულებით დამტკიცებული “საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების 2015-2020 წლების სტრატეგიის” ერთ-ერთი პრიორიტეტია.

სახეობათა განადგურებისა და ჰაბიტატების (ეკოსისტემების დეგრადაციის) ფრაგმენტაციის გამომწვევ მთავარ მიზეზად ინტენსიური სოფლის მეურნეობა, ინფრასტრუქტურის განვითარება, უკანონო ნადირობა, თევზჭერა და ხე-ტყის მოპოვება, გარემოს დაბინძურება, არამდგრადი ტურისტული და რეკრეაციული პრაქტიკა და ა.შ. ითვლება. მაგალითად, 1995-2005 წლებში კალმახის პოპულაციები, სულ მცირე, 30%-ით შემცირდა. საქართველოში ბეჭობის არწივის მხოლოდ 15 საბუდარი აღვილია შემორჩენილი. მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ ასევე სვაიც - მსოფლიოსა და საქართველოში ერთ-ერთი უიშვიათესი ლემიჭამია ფრინველი, რომელზეც მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზემოქმედება იქონია საბუდარი ადგილების დეგრადაციამ, ადამიანების მხრიდან ხელყოფამ და ნადირობამ.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო აღნიშნულ სფეროში ასევე წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სახელმწიფო ორგანოს. კერძოდ, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო პასუხისმგებელია ცხოველთა და მცენარეთა აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნებაზე. აღნიშნულ ფუნქციას სამინისტრო ახორციელებს 2014 წელს დაარსებული სსიპ სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის საშუალებით. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს კომპეტენციაში შედის საქართველოში აკვაკულტურის განვითარებაც. ხოლო გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, კომპეტენციის ფარგლებში, მონაწილეობს აკვაკულტურის განვითარების სამართლებრივი ასპექტების რეგუ-

ღირებაში, ასევე ახორციელებს აღსრულების სახელმწიფო გარემოსდაცვით კონტროლს.

ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ასპექტები ასახულია საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 11 თებერვლის 167 განკარგულებით დამტკიცებულ „საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების 2015-2020 წლების სტრატეგიაში“.

სტრატეგიის თანახმად, კლიმატის ცვლილება, გარემო და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება სოფლის მეურნეობის განვითარების ერთ-ერთ სტრატეგიულ მიმართულებას წარმოადგენს (სტრატეგიული მიმართულება 3.7). კერძოდ, დოკუმენტში სათანადო ყურადღება ეთმობა კარგ სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკას, ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებასა და მდგრად გარემოსდაცვით პროგრამებს, გენეტიკური ბანკის შექმნას/მართვას აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნების მიზნით და კლიმატგონიერი სოფლის მეურნეობის პრაქტიკის დანერგვის ხელშეწყობას.ბუნებრივი ჰაბიტატების დეგრადაცია და ფრაგმენტაცია მცენარეთა და ცხოველთა სახეობების პოპულაციების შემცირების მთავარი მიზეზია. ბოლო წლებში ენერგეტიკის (მაგ., ჰიდროელექტროსადგურები), სოფლის მეურნეობის (მაგ., ჭარბი ძოვება) და ინფრასტრუქტურის (მაგ., გზები) დარგების ინტენსიურმა განვითარებამ გააძლიერა ზეწოლა ბუნებრივ ჰაბიტატებზე. იმ შემთხვევაში, თუ არ იქნება მიღებული სათანადო და დროული ზომები, გარდა ფრაგმენტაციისა, შესაძლებელია მოხდეს ბუნებრივი ჰაბიტატების დაბინძურებაც (მაგ., პესტიციდებითა და სასუქებით).

ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო კიდევ ორი სახელმწიფო სტრუქტურაა, რომლებიც, მიწის გამოყენებასთან დაკავშირებით, კომპეტენციის ფარგლებში, ჩართულნი არიან ტყის მართვაში.

ნიადაგის ხარისხობრივი მაჩვენებლების შესახებ სრულყოფილი მონაცემების ნაკლებობის გამო საქართველოში არ არსებობს რუკები, რომლებზედაც ასახულია დამლაშებული ან მძიმე ლითონებით დაბინძურებული ტერიტორიები. არსებობს მხოლოდ სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2013 წელს მომზადებული ქარისმიერი და წყლისმიერი ეროზიის მიმართ მგრძნობიარე ტერიტორიების ტერიტორიების, გამჟავებული ნიადაგებისა და ნიადაგში საკვები ელემენტების შემცველობის ამსახველი თემატური რუკები (1:500000). მიწისა და ნიადაგური რესურსების დაცვის სფეროში პოლიტიკის განმსაზღვრელ ძირითად სახელმწიფო ორგანოებს წარმოადგენენ საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროები.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო პასუხისმგებელია სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაზე, ნიადაგის ნაყოფიერებაზე, მცენარეთა დაცვაზე, მეცხოველეობის განვითარებაზე და სოფლის მეურნეობის მექანიზაციაზე. გარდა ამისა, სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებული შპს „საქართველოს მედიორაცია“ ახორციელებს სარწყავი სისტემების მართვას და სახელმწიფო კონტროლს. 2013 წელს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მედიორაციისა და მიწის მართვის დეპარტამენტში შეიქმნა ნიადაგის რესურსების მართვის სამმართველო. სამინისტროს სტრუქტურაში შედის სსიპ სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ლაბორატორია, რომელიც ახორციელებს ნიადაგის დეგრადაციის სამეცნიერო კვლევას.

ლაბორატორია ფერმერული მეურნეობებისათვის ატარებს ნიადაგის ანალიზს და თანამშრომლობს საქართველოს რეგიონებში შექმნილ ექსტენციის სამსახურებთან.

საქართველოში ნიადაგის კვლევას ახორციელებს რამდენიმე სხვა ლაბორატორიაც, მათ შორის აგრარულ უნივერსიტეტში არსებული ა(ა)იპ აგრარული უნივერსიტეტის „ფერის“ სახელობის ეკოლოგიური სოფლის მეურნეობის და ბუნების დაცვის ლაბორატორია და კერძო ლაბორატორია „მულტი ტესტი“. სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტოს სათანადოდ აღჭურვილი ლაბორატორია განსაზღვრავს ნიადაგებში მძიმე ლითონების შემცველობას.

ნიადაგის დაცვის კიდევ ერთ ეროვნულ სტრატეგიულ დოკუმენტს საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 11 თებერვლის 167 განკარგულებით დამტკიცებული საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების 2015-2020 წლების სტრატეგია წარმოადგენს. სტრატეგიის თანახმად, მიწის რესურსების დეგრადაცია საქართველოში სოფლის მეურნეობის მართვის ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე პრობლემაა. პესტიციდებისა და სასუქების არასწორი მოხმარება, სამელიორაციო სისტემების გაუმართაობა და ნარჩენების არასწორი მართვა, აგრეთვე კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ბუნებრივი კატასტროფები, მიწის რესურსების ნაყოფიერების შემცირების ძირითად მიზეზებად სახელდება. დოკუმენტში წარმოდგენილია მდგომარეობის გამოსწორებისკენ მიმართული შემდეგი ღონისძიებები: პესტიციდებისა და სასუქების სათანადო მართვა, ნარჩენების მონიტორინგი, სამელიორაციო სისტემების გაუმჯობესება და ბუნებრივი კატასტროფების მართვაში ადრეული შეტყობინების სისტემების დანერგვა (იქვე, გვ. 114). გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება „საქართველოს სოფლის განვითარების 2017-2020 წწ. სტრატეგიის“ ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა.

ქართა და წვიმით გამოწვეული ნიადაგის ეროზია, აგრეთვე ნიადაგის დატკეპნა (რაც ამცირებს სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობას და ხელს უშლის ნიადაგში წყლის ინფილტრაციას) და ნიადაგის ნაყოფიერების შემცირების კლება საქართველოს ნიადაგების ძირითად საფრთხეებს წარმოადგენს.

სათბურის აირების ეროვნული ინვენტარიზაციის ბოლო ანგარიშის თანახმად, სათბურის აირების ემისიების მოცულობამ 2013 წელს შეადგინა 16,301 ათასი ტონა CO₂-ის ეკვივალენტებში. ქვეყანაში ემისიების მხრივ პირველ ადგილზეა ენერჯეტიკა, რომლის წილიც ემისიების მთლიან მოცულობაში 57%-ის ტოლია. მეორე ადგილზეა მრეწველობა 18%-იანი წილით, მას მოსდევს სოფლის მეურნეობა (17%) და ნარჩენები (8%).

კლიმატის ცვლილება უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს ეკონომიკის დარგებზე, განსაკუთრებით სოფლის მეურნეობაზე. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორი უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს ქვეყნის ეკონომიკაში. საქართველოში ფერმერებმა უნდა შეასრულონ საკვანძო როლი საზოგადოების ფუნდამენტური საჭიროების - უსაფრთხო, დაცული და ხელმისაწვდომი საკვებით უზრუნველყოფაში. ეს ფაქტი ხაზს უსვამს სოფლის მეურნეობაზე კლიმატის ცვლილების გავლენასა და სასურსათო უსაფრთხოებას შორის არსებული დამოკიდებულების მნიშვნელობას. ბოლო ათწლეულების მანძილზე კლიმატის ცვლილების გამოვლინებების უარყოფითმა ზემოქმედებამ (ტემპერატურის მატება, ქარების გაძლიერება და წყლის რესურსების შემცირება) მნიშვნელოვნად შეამცირა პროდუქტიულობა სოფლის მეურნეობის დარგში.

სოფლის მეურნეობის დარგში წარმოქმნილი, გარემოსთან დაკავშირებული პრობლემების ძირითადი მიზეზი ნალექების რეჟიმისა და ჰაერის ტემპერატურის ცვლილებაა, რაც, განსაკუთრებით სოფლად, ხარჯების ზრდას იწვევს. 2000 წელს ძლიერმა გვალვებმა თითქმის მთლიანად გაანადგურა მარცვლეულის მოსავალი, დაახინა 400000 ჰექტრამდე სასოფლო-სამეურნეო სავარგული. ბოლო ათი წლის მანძილზე აღმოსავლეთ საქართველოში გახშირდა გვალვები. ძლიერი გვალვა, რომელსაც თან მაღალი ტემპერატურა ახლავს (40-42 გრადუსი) ყოველწლიურად ფიქსირდება. ჰაერის მაღალი ტემპერატურა რეგიონში ძლიერი გვალვების სიხშირეს აორმაგებს.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, სოფლის მეურნეობის ქიმიზაციისა და გარემოს დაცვის მეცნიერული შესწავლა XXI საუკუნის გლობალურ ეკოლოგიურ პრობლემას წარმოადგენს. მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესები პირდაპირ არის დაკავშირებული სამეურნეო მასშტაბების ზრდასთან, რომლებმაც გამოიწვია დედამიწის ბუნებრივი რესურსების გამოყენების და გარემოს დაბინძურების იმ დონემდე გადიდება, რომ ადამიანი არჩევანის წინაშე დააყენა ან უნდა შეიცვალოს განვითარების გზები, ან საკუთარი თავი გაწიროს. XXI საუკუნის მთავარ ამოცანას ყველა სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მდგრადი განვითარების რელსებზე გადაყვანა წარმოადგენს, რომელიც უზრუნველყოფს ეკოლოგიური მდგრადობის განმტკიცებას და გარემოს დაბინძურების თავიდან აცილებას.

თანამედროვე აგროქიმიის ერთ-ერთ ამოცანას წარმოადგენს მინერალური სასუქების ეფექტურობის გადიდება და გარემოზე სოფლის მეურნეობის ინტენსიური ქიმიზაციის ეკოლოგიური ზემოქმედების შესწავლა. სასუქების გამოყენების თვალსაზრისით, გარემოს დაცვის პრობლემამ თანამედროვე პირობებში განსაკუთრებული სიმწვავე შეიძინა დასავლეთ საქართველოს უხვნალექიან ზონებში და სარწყავი მიწათმოქმედების პირობებში, სადაც ქიმიზაციის განვითარების სწრაფი ტემპები შეთანაწყობილია ნიადაგის წყლით გამორეცხვის რეჟიმთან, მეცხოველეობის ინტენსიურ განვითარებასთან და სასუქების შესანახი საწყობების არასაკმარის რაოდენობასთან. ამასთან, ზოგიერთ ზონაში მრავალი წლის განმავლობაში სასუქების ინტენსიური გამოყენებით შეიქმნა აზოტის, ფოსფორისა და კალიუმის დადებითი საწყისი ბალანსი, რის გამოც მინერალური სასუქების გამოყენების ტემპები მნიშვნელოვნად ჭარბობს მოსავლით საკვები ელემენტების გამოტანას. მიუხედავად ამისა, მომავალშიც სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობის გადიდების მთავარ საშუალებად კვლავ დარჩება მინერალური სასუქების გამოყენება, რაც უზრუნველყოფს მოსავლის 50 %-იანი ნამატის მიღებას ზოგიერთი მწვანე მასის მომცემ მცენარეში (მაგალითად, ჩაი და სხვ. 80%).

მინერალური სასუქების გამოყენებაზე უარის თქმა გამოიწვევს სურსათის წარმოების კატასტროფულ შემცირებას. აქედან გამომდინარე, ამ პრობლემის გადაწყვეტის ერთადერთი სწორი გზაა არა სასუქების გამოყენებაზე უარის თქმა, არამედ მინერალური სასუქების გამოყენების ტექნოლოგიის ძირეული გაუმჯობესება. სხვადასხვა სასოფლო-სამეურნეო კულტურებს განსხვავებული მოთხოვნილება აქვს ძირითად საკვებ ელემენტებზე. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია ვიცოდეთ თუ როგორი გამოტანა ახასიათებთ მათ ერთი და იმავე მოსავლიანობის პირობებში, შემდგომში რომ შევაფასოთ რამდენად სწორად შევიტანეთ სასუქი,

მცენარის ბიოლოგიური თავისებურებების, კლიმატურ-ნიადაგური პირობების და მოსავლის დონის გათვალისწინებით, რათა საჭიროების შემთხვევაში განვახორციელოთ სათანადო კორექტივები.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასურსათო და ეკოლოგიური უსაფრთხოების პრობლემა, ენერჯის ახალი წყაროების გამოყენების და სხვა აქტუალურ საკითხებთან ერთად მიეკუთვნება მსოფლიოს იმ გლობალურ პრობლემათა რიცხვს, რომელთა გადაჭრაზე ბევრადაა დამოკიდებული კაცობრიობის მომავალი (რომის დეკლარაცია, 2012) ამდენად, ამ საფრთხეების თავიდან ასარიდებლად ბრძოლა ერთიანი სტრატეგიითაა საჭირო.

ერთიანი სტრატეგიის შექმნის აუცილებლობა

სულ უფრო მეტი მეცნიერი, პრაქტიკული მუშაკი და პოლიტიკური მოღვაწე თვლის, რომ მალე ეკოლოგიურად სუფთა კვების პროდუქტების პრობლემა საერთაშორისო კრიზისამდე მიგვიყვანს. ექსპერტების აზრით, სუფთა სურსათზე მოთხოვნის ზრდა განპირობებული იქნება ორი გარემოებით: დედამიწის მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდითა და ყველა ქვეყნის მისწრაფებით, გაზარდოს თავისი მოსახლეობის კვების კალორიულობა და ეკოლოგიური ხარისხი. გაანგარიშების თანახმად, დედამიწის მოსახლეობა 2030 წლისათვის მიაღწევს 8.9 მლრდს. სხვადასხვა ქვეყნებს შორის კვების ხარისხისა და კალორიულობას შორის განსხვავების ლიკვიდაცია ასევე იქნება ეკოლოგიურად სუფთა სურსათზე მოთხოვნის ზრდის მძლავრი ფაქტორი. ექსპერტების ყველაზე ოპტიმისტური პროგნოზით, თუ ამოსავალ პუნქტად მხოლოდ პლანეტის მოსახლეობის აღნიშნულ ზრდასა და კვების თანამედროვე ნორმებს მივიჩნევთ, მაშინ მარცვლეულის დეფიციტი 2030 წლისათვის იქნება 526 მლნ ტონა, ხორცის - 40 მლნ ტონა, ზღვის პროდუქტების - 68 მლნ ტონა. ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80-იან წლებში მსოფლიო სასურსათო ორგანიზაციის, ფაო-ს ხელმძღვანელი ჟაკ დიუფი თვლიდა, რომ თუკი არ მოხდება სურსათის წარმოებასა და ნიადაგის ნაყოფიერებაში ტექნოლოგიური გარღვევა, XXI საუკუნის პირველივე ნახევარში უკვე შეიძლება დაიწყოს უმძლავრესი სასურსათო კრიზისი.

აღნიშნულ სფეროში სიტუაციის მოსალოდნელ გართულებასთან დაკავშირებით შესაძლებელია ცალკეულ ქვეყნებში მოხდეს ეროვნული სტრატეგიების გადასინჯვა სურსათის ეკოლოგიური უსაფრთხოების კუთხით. განვითარებული ქვეყნების ერთი ნაწილი უკვე მუშაობს ამ მიმართულებით. მათ გადახედეს სურსათის ეკოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ადრინდელ შეხედულებებს ქვეყნის სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გაზრდის შესახებ.

ტერმინი „სასურსათო უსაფრთხოება“ საერთაშორისო პრაქტიკაში შემოდებულია XX ს. 70-იანი წლებიდან, მარცვლეულის ღრმა კრიზისის შემდეგ. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის საერთაშორისო სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციის - ფაო-ს ეგიდით შექმნილია საერთაშორისო სასურსათო უსაფრთხოების მუდმივმოქმედი კომიტეტი.

სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემებს დიდი ყურადღება ექცევა მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში. აღნიშნული საკითხები მთავრობების პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი საგანია და ამ საკითხებიდან გამომდინარე ისინი აყალიბებენ იმ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ პირობებს, რომლებიც უზრუნველყოფს

მოსახლეობის სასურსათო უზრუნველყოფის პრობლემების გადაჭრას (კრისტოფ კორდონი, 2010; ვინსენტ ვოლკჰარტი, 2008).

ამჟამად განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობას აქვს სასურსათო უსაფრთხოების საკუთარი საკანონმდებლო ბაზა. ასე მაგალითად, აშშ-ში კანონს „სასურსათო უსაფრთხოების შესახებ“ აქვს ნახევარ საუკუნეზე მეტი ხნის ისტორია. გერმანიაში ჯერ კიდევ 1955 წელს მიიღეს კანონი „გერმანიის სოფლის მეურნეობის შესახებ“ რომელშიც აღნიშნულია, რომ სახელმწიფო ვალდებულია სასურსათო მომარაგების პრობლემა განიხილოს როგორც სტრატეგიული ამოცანა, აუცილებლობის შემთხვევაში მოახდინოს სასურსათო ფონდების ფორმირება, გამოიყენოს ეკონომიკური სტიმულირებისა და მხარდაჭერის ღონისძიებების მთელი კომპლექსი და არ დატოვოს სასურსათო პრობლემა მესამე ქვეყნებზე დამოკიდებულ მდგომარეობაში.

სასურსათო უსაფრთხოების სტრატეგიის რეალიზაცია განვითარებულ ქვეყნებში ხორციელდება სახელმწიფოს მხრივ ეკონომიკურ განვითარებაში აქტიური ჩარევის, საკუთარი სასოფლო-სამეურნეო საქონლის მწარმოებლების მიმართ თანადგომის გზით. სახელმწიფოს მხრივ მხარდაჭერას აქვს მრავალ-ასპექტიანი ხასიათი. ესაა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა, ფასების რეგულირება, აგრარული წარმოებისთვის ხელშეწყობა, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების წარმოებაზე კვოტის დაწესება, საქონელმწარმოებელთა დაცვა საზღვარგარეთიდან უფრო იაფი სურსათით ინტერვენციისგან, სოციალური პროგრამების დაფინანსება და ა.შ. დასავლეთის ბევრი მთავრობა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ბაზრის რეგულირებას ახდენს სათესი ფართობების დაგეგმვის, სახელმწიფოს მიერ საქონლის ნამატის შენახვისა და შემდგომი რეალიზაციის გზით, ხელს უწყობს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის საგარეო ბაზრების გაფართოებას, უზრუნველყოფს მისი ხარისხის კონტროლს, ატარებს ბუნების დაცვის ღონისძიებებს და ა.შ.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სტრატეგიის განხორციელების მექანიზმი განიხილება როგორც ორგანიზაციული სტრუქტურების, სპეციფიკური პრინციპების, ასევე მართვის მეთოდების და სამართლებრივი სტანდარტების ერთობლიობა, რომელთა დახმარებით უნდა მოხდეს აგროსამრეწველო და პოსტ-ინდუსტრიული ნიადაგების რევიტალიზაცია.

აგროსამრეწველო და პოსტინდუსტრიული ნიადაგების რევიტალიზაციის სტრატეგია რამდენიმე მთავარ პრინციპს დაეფუძნება: ფინანსური რესურსების ინტეგრაცია, ინტერესთა ბალანსი, პასუხისმგებლობა, ეფექტური მენეჯმენტი, რესურსების მიზნობრივი გამოყენება და ა.შ. განვიხილოთ რამდენიმე მათგანი:

ფინანსური ინტეგრაციის პრინციპი გულისხმობს ყველა შესაძლო დაფინანსების წყაროს მოძიებას, რათა განხორციელდეს ინვესტირება, მაგალითად, იმერეთის მარგანეციტ მდიდარი ნიადაგების ეკოლოგიური და ეკონომიკური მდგრადი განვითარების პროექტებში.

ფინანსური ინტეგრაციის პრინციპი მჭიდროდაა დაკავშირებული ინტერესთა ბალანსის პრინციპთან, რაც, თავის მხრივ, გულისხმობს იმ ორგანოების განსაზღვრას, რომლებიც ჩართულნი არიან (ან აქვთ რაიმე სახის დაინტერესება) აგრარულ-ინდუსტრიული რეგიონების განვითარების პროექტებში.

პასუხისმგებლობის პრინციპი გულისხმობს სტრატეგიის ფარგლებში გაწერილი პროექტის განხორციელების პროცესში (პროექტები, რომლებიც მოიცავს ბუნებრივი რესურსების გამოყენებას ან სხვა სახის დავალებებს) შესაბამისი უფლება-მოვალეობების განსაზღვრა-გადანაწილებას შესაბამის ინდივიდებზე ან ორგანიზაციებზე.

შემოწმების პრინციპი გულისხმობს სტრატეგიის ფარგლებში გაწერილი საქმიანობის შედეგების მონიტორინგსა და კონტროლს. ამ მიზნით უნდა მოხდეს გამჭვირვალე საინფორმაციო სისტემის შექმნა და დაინერგოს ეკოლოგიური და ეკონომიკური კონტროლის ინტეგრაციული სქემა.

ეფექტური მენეჯმენტის პრინციპი გულისხმობს სტრატეგიის ფარგლებში გაწერილი საქმიანობის შედეგების მონიტორინგის/კონტროლის მეთოდების შერჩევას კონკრეტული სიტუაციის მიხედვით.

რესურსების მიზნობრივი გამოყენების პრინციპი გულისხმობს მწირი ბუნებრივი, მატერიალური ან ფინანსური რესურსების მიზნობრივ გამოყენებას რეგიონის ეკოლოგიური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისთვის.

სამიზნე ჯგუფების საჭიროებების დაკმაყოფილების პრინციპი გულისხმობს ადგილობრივი ხელისუფლებისა და კომპანიების მიზანმიმართულ ქმედებებს საქონლისა და სერვისების მომხმარებელთა სამიზნე ჯგუფების (აგრარულ-ინდუსტრიულ რეგიონში და მის ფარგლებს გარეთ) საჭიროებების დაკმაყოფილებისთვის.

სტრატეგიის შემუშავებისა და განხორციელების პროცესში არანაკლები ყურადღება ეთმობა ეკოლოგიურ მენეჯმენტს, რომელიც უზრუნველყოფს დასახული ეკოლოგიური ამოცანების ეფექტურ განხორციელებას. არსებობს ეკომენეჯმენტის რამდენიმე საშუალება. თუმცა, მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანია სამი ჯგუფი: ეკონომიკური, ორგანიზაციული და ადმინისტრაციული (მოიცავს სოციალურ და ფსიქოლოგიურ ასპექტებსაც) საშუალებები.

დასკვნა

ეკოლოგიური მენეჯმენტის სრულყოფისთვის საჭიროა შემდეგი ზომების მიღება: აგრარულ-ინდუსტრიული რაიონების ეკოლოგიური მდგომარეობის მონიტორინგის გაუმჯობესება, საინფორმაციო გარემოს გაუმჯობესება, ფისკალური პოლიტიკის სტიმულირება, გარემოსდაცვითი ეკოფონდის შექმნა, ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს შექმნა, გარემოსდაცვითი აქტივობების დანერგვა, ადგილობრივი ხელისუფლების მოსახლეობასთან მჭიდრო თანამშრომლობა.

მომავალი სტრატეგიის განხორციელების უმნიშვნელოვანესი მიზნებია: დაბინძურებული ნიადაგების დარეგისტრირება (მოცემული ტერიტორიის პასპორტის შემოწმება), გამჭვირვალე საინფორმაციო სისტემის ფუნქციონირების უზრუნველყოფა, ინვესტიციების მოზიდვა, რევიტალიზაციის სხვადასხვა აქტორებს შორის თანამშრომლობის განმტკიცება, ბუნებრივი კაპიტალის მომხმარებელთათვის პასუხისმგებლობის დაწესება, სოციალური და გარემოსდაცვითი ვალდებულებების შექმნა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Римская декларация по всемирной продовольственной безопасности. Архивировано из первоисточника 24 марта 2012.

2. იხ. მაგალითად: კრისტოფ კორდონიე, ევროკავშირის საექსპორტო ბაზრების მდგომარეობა ქართული აგროპროდუქციის კონკურენტული უპირატესობის რეალიზაციისათვის, სამუშაო მასალები, 2010; ვინსენტ ვოლკჰარტი, “ვაჭრობის პოლიტიკა და ქართული ექსპორტი”, ქართული ეკონომიკის ტრენდი 2008.

3. ნ. მოდებაძე, ზ. გარაყანიძე. სასურსათო უსაფრთხოების ზოგიერთი პრობლემა საქართველოში. თბ., 1998, პ. კოლუაშვილი – საქართველოს სასურსათო უშიშროება: რეალობა და პროგნოზები. თბილისი. „კოლორი“ 2004; სასურსათო პრობლემიდან-სასურსათო უსაფრთხოებამდე / პ. კოლუაშვილი, კ. გიორგაძე, ბ. რამიშვილი [რედ.: გიორგი ზიბზიბაძე, პაატა კოლუაშვილი]; საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ფინანსურ-ეკონომიკური ფაქტორები და მისი რეგულირების მექანიზმები საბაზრო ურთიერთობის ფორმირების პირობებში. ზაურ თეთრუაშვილი; ქარდავა მაია თბ., 2006 და ა.შ.

4. Климова Н.В. ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ – ОСНОВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА // Фундаментальные исследования. – 2012. – № 9-1. – С. 214-219.

URL: <http://www.fundamentalresearch.ru/ru/article/view?id=30206> (дата обращения: 05.04.2016).

5. Ефимов А.Б. Организационно-экономические аспекты достижения продовольственной безопасности в России. Автореферат диссертации на соискание звания кандидата экономических наук (დოც) (2009). Архивировано из первоисточника 24 марта 2012. Новоселова Н.Н. Управление функциональным развитием регионального зернопродуктового комплекса. Автореферат диссертации на соискание звания кандидата экономических наук (დოც) (2009). Архивировано из первоисточника 24 марта 2012.

Solomon Pavliashvili

Zurab Garakanidze

THE INTRA-BRANCH MECHANISM OF COORDINATION OF THE FOOD AND ECOLOGICAL SECURITY

Summary

In the article, the conceptual approaches of the formation of implementation mechanism of intra-branch ecological and economic development strategy for agro-industrial and postindustrial territories are defined and grounded. This presupposes the effective interaction of participants of the regional eco-innovative processes aimed at transforming the social and economic environment of the agro-industrial region through ecologization and revitalization of industrial territories and the transition to sustainable management in terms of sustainable development. These principles have been defined as the basic ones.

თეა ლაზარაშვილი

**პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში და
ქვეყნის მდგრადი განვითარება**

ანოტაცია. ქვეყანაში საინვესტიციო გარემოს ფორმირება, როგორც მიკრო-, ისე მაკროეკონომიკაზე, მთელი რიგი ურთიერთდაკავშირებული პროცესების ზეგავლენის შედეგად ხორციელდება.

საქართველოში ინვესტიციური გარემოს ერთმნიშვნელოვნად შეფასება საკმაოდ რთულია. საინვესტიციო გარემოს შეფასებისათვის აუცილებელია კომპლექსური ფაქტორების დამუშავება და ანალიზი, მათ შორის ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის, ორგანიზაციულ-სამართლებრივი მდგომარეობის, ფინანსური რესურსების, სოციალური სფეროს, პოლიტიკური გარემოს, მეურნეობის ზოგადი სტრუქტურის შესწავლა და სხვა. უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისას მნიშვნელოვანია ქვეყნის ეკონომიკური სუვერენიტეტის საკითხის გათვალისწინება.

ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია, აღმოიფხვრას დისპროპორციები რეგიონული განვითარების კუთხით, რისთვისაც საჭიროა განვახორციელოთ ისეთი საინვესტიციო პოლიტიკა, რომელიც ჩამორჩენილ რეგიონებში გაზრდის მოტივაციას ინვესტიციების მოზიდვის კუთხით. ეს კი დაგვეხმარება, აღვადგინოთ და ეფექტიანად ავამუშაოთ ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანი ეკონომიკური დარგები.

ეფექტიანი საინვესტიციო პოლიტიკის ჩამოყალიბებისათვის აუცილებელია, შემცირდეს სხვაობა პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებსა და შიგა ინვესტიციებს შორის. აგრეთვე ძალზე მნიშვნელოვანია, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მობილიზება ქვეყნის რეალურ სექტორში განხორციელდეს.

საკვანძო სიტყვები: პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, საინვესტიციო პოლიტიკა, საქართველოს ეკონომიკა, ეკონომიკური ზრდა, მდგრადი განვითარება.

შესავალი

საქართველოში ინვესტიციური გარემოს შეფასებისათვის აუცილებელია ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის, ორგანიზაციულ-სამართლებრივი მდგომარეობის, ფინანსური რესურსების, სოციალური სფეროს, პოლიტიკური გარემოს, მეურნეობის ზოგადი სტრუქტურის შესწავლა და სხვა.

დღესდღეობით მსოფლიოში უცხოური დაბანდებების განხორციელების მრავალი ფორმა და მეთოდი გამოიყენება, თუმცა ჩვენ ყურადღებას გავამახვილებთ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებზე, რადგანაც საქართველოში უცხოური კაპიტალის შემოდინების ერთ-ერთი ძირითადი ფორმა სწორედ პირდაპირი რეალური ინვესტიციებია. ეკონომიკური რეფორმის მნიშვნელოვან პრობლემას საქართველოში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა და მათი რაციონალური გამოყენება წარმოადგენს. ამ პრობლემის გადაწყვეტაზე დამოკიდებული საქართველოს ეკონომიკის რეალური ზრდა და მისი ჩართულობის დონე მსოფლიო მეურნეობაში.

* * *

ყურადღება უნდა გავამახვილოთ უცხოელი ინვესტორების მოტივაციაზე, რომელიც ყველაზე მეტად გამოკვეთილია თანამედროვე ეტაპზე. ესაა, პირველ

რიგში, ინვესტირებად ქვეყანაში რესურსებზე არსებულ რეალურზე უფრო დაბალი ღირებულება. ახალი ბაზრების დაპყრობა და სხვა.

როდესაც საუბარია უცხოური ინვესტიციების გავლენაზე ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკაზე, აქ გასათვალისწინებელია მთელი რიგი ფაქტორები: პირველ რიგში თუ რამდენადაა განვითარებული ქვეყნის ეკონომიკა, როგორია საბაზრო მექანიზმების განვითარების ხარისხი, რამდენადაა მოწესრიგებული საკანონმდებლო ბაზა და სხვა. იმისდა მიხედვით, თუ ეკონომიკის რომელ სექტორში ხდება ინვესტირება და ინვესტიციების რა ფორმები და მეთოდები გამოიყენება ეკონომიკაზე სხვადასხვანაირად აისახება. ინვესტიციების გავლენა შეიძლება გამოვლინდეს: ეკონომიკის ზრდის ტემპში, ინვესტიციური აქტიურობის გამოცოცხლებაში, ტექნოლოგიური პროგრესის ზრდაში, ქვეყნის ინფრასტრუქტურის განვითარებაში, შრომითი რესურსების ეფექტიანად გამოყენებაში და სხვა.

ინვესტიციების დადებით ეფექტს წარმოადგენს ისიც, რომ ის არა მარტო იმ დარგის განვითარებას იწვევს, სადაც იდება ინვესტიციები, არამედ მომიჯნავე დარგებისაც.

ინვესტიციების მოზიდვისას ქვეყანაში შემდეგი ფაქტორებია გასათვალისწინებელი:

1. თუ რა სოციალურ-ეკონომიკურ პოლიტიკას ახორციელებს ქვეყანა პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან მიმართებაში.
2. საინვესტიციო ბიზნესის ხელშეწყობა.
3. ეკონომიკური ფაქტორები.

ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად უნდა მოხდეს ხელსაყრელი კლიმატის და მისი ეფექტიანად გამოყენებისათვის საჭირო მექანიზმების ჩამოყალიბება. როდესაც ქვეყანა განიცდის საკუთარი სახსრების დეფიციტს, შიდა ინვესტიციების განხორციელებისათვის ერთადერთი გზა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა რჩება. აგრეთვე გასათვალისწინებელია ის გარემოება, თუ რა საინვესტიციო პოლიტიკას ახორციელებს ქვეყანა, რადგანაც სწორედ მასზეა დამოკიდებული, თუ რა რაოდენობის ინვესტიციები შემოვა და როგორ მოხდება მათი ეფექტიანად გამოყენება. სწორედ ეფექტიანი საინვესტიციო პოლიტიკა განსაზღვრავს მიმზიდველი საინვესტიციო კლიმატის შექმნას.

როდესაც საუბარია უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაზე ქვეყანაში, პირველ რიგში მნიშვნელოვანია ეს ინვესტიციები მიიმართოს ეკონომიკის რეალურ სექტორში. მთლიანობაში, უცხოური ინვესტიციების ეფექტიანობა დამოკიდებულია ქვეყანაში მოზიდული ინვესტიციების ხარისხსა და რაოდენობაზე. თანაც, აუცილებელია ინვესტიციებმა უზრუნველყოს ახალი ტექნიკა-ტექნოლოგიების დანერგვა ქვეყანაში, დაინერგოს ინოვაციები, ეროვნული ინტერესები მაქსიმალურად იქნეს გათვალისწინებული, აგრეთვე ეკოლოგიური უსაფრთხოება იქნეს დაცული. ყოველივეს გათვალისწინებით ძალზე დიდი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს სწორი ინვესტიციური პოლიტიკის განსაზღვრას, რადგან საბაზრო მექანიზმები ყოველთვის ჩვენი ქვეყნის ინტერესების სასარგებლოდ მოქმედებს. სახელმწიფოს მხრიდან მაქსიმალურად მოხდეს ინვესტირებისადმი მხარდაჭერა იმ დარგებსა და რეგიონებში, რომელთა განვითარება ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის საწინდარია. მეცნიერულად დასაბუთებული ინვესტიციური პოლიტიკის გატარების გარეშე შეუძლებელი იქნება მათ ეფექტიანობაზე საუბარი.

ინვესტიციების მოზიდვისას არანაკლები მნიშვნელობა ენიჭება უცხოელი ინვესტორებისათვის სამართლებრივი გარანტიების მიცემას, რომ მათ მიერ განხორციელებული ინვესტიციები კანონით იქნება დაცული. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ხელშემწყობი გარემოს მთავარი მიზანია ისეთი ინსტიტუციური გარემოს ჩამოყალიბება, რომელშიც კერძო სექტორი თავისუფალი იქნება გადაწყვეტილებების მიღებაში, მაქსიმალურად იქნება დაცული საკუთრების უფლება.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისათვის ხელშემწყობი გარემოს შესაქმნელად აუცილებელია კერძო სექტორი იყოს თავისუფალი და მთავრობის საქმიანობა იყოს გამჭვირვალე და ეფექტური. ამისათვის მნიშვნელოვანია ისეთი ინსტიტუციური გარემო ჩამოყალიბდეს, სადაც საკუთრების უფლება იქნება მაქსიმალურად დაცული, კორუფციის დონე იქნება დაბალი და სხვა.

საქართველო უცხოური ინვესტიციებისათვის მიმზიდველი ქვეყანაა შემდეგი გარემოებების გამო: აქ მიმზიდველი ეკონომიკური გარემოა, მოქმედებს ლიბერალური ეკონომიკური რეფორმები, ლიბერალურია საგადასახადო კოდექსიც, აქტიურად ხდება სახელმწიფო ქონების პრივატიზაცია. აქვს სტრატეგიული გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა, აგრეთვე გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ საქართველო უძველესი კულტურისა და ტრადიციების მქონე ქვეყანაა.

როდესაც ვსაუბრობთ უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაზე საქართველოში, მნიშვნელოვანია ყურადღება გავამახვილოთ მსოფლიო ბანკის კვლევებზე, მისი ერთ-ერთი პროექტი „Doing Business“ უკვე რამდენიმე წელია იკვლევს მსოფლიო უმეტესობა ქვეყნებს ბიზნესისათვის ხელსაყრელი გარემოს შეფასების თვალსაზრისით. ამ კვლევის 2017 წლის ანგარიშის მიხედვით საქართველო ბიზნესის კეთების სიმარტივით 190 ქვეყანას შორის მე-16 ადგილზე იმყოფება. საქართველო წინა წელთან შედარებით რვა პოზიციით დაწინაურდა. ამ დაწინაურების მიზეზი 2015-2016 წლებში გატარებული რეფორმებია, რომელიც ეხება ქონების რეგისტრაციას, კერძოდ გაუმჯობესდა თბილისში მიწის ადმინისტრირება კერძო მფლობელობაში არსებული ნაკვეთების რუკაზე დატანით, რამაც საქართველოს პოზიცია მსოფლიოში ქონების რეგისტრაციის სიმარტივით გააუმჯობესა და მესამე ადგილი დაიკავა.

საქართველოში აგრეთვე გაძლიერდა მცირე ინვესტორების დაცვა მინორტარ აქციონერთა უფლებების და როლის გაზრდით კორპორაციული გადაწყვეტილებების მიღებაში, რის გამოც მეშვიდე ადგილი დაიკავა.

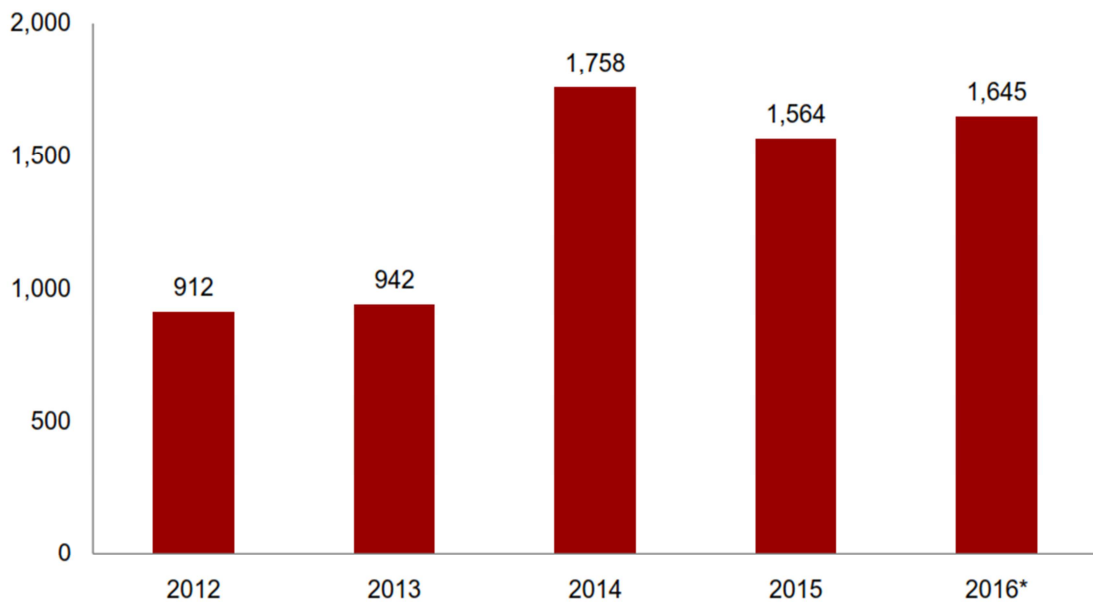
ელექტრონული დამუშავების სისტემის გაუმჯობესებამ ექსპორტისა და იმპორტის დოკუმენტების უფრო სწრაფად წარდგენის საშუალება მოგვცა, აგრეთვე დაინერგა წინასწარი ელექტრონული დოკუმენტების წარდგენის შესაძლებლობა. ყოველივე ამან საგარეო ვაჭრობის სიმარტივის მიმართულებით საქართველო 54-ე ადგილზე გაიყვანა. საგადასახადო სისტემის კუთხით საქართველო 22-ე პოზიციას იკავებს.

კვლევის მეთოდოლოგიის ცვლილების გამო საქართველომ 2016 წელს 9 პოზიციით უკან დაიხია და 24-ე ადგილი დაიკავა, თუმცა 2006 წელს მას 98-ე ადგილი ეკავა.

თუ დავეყრდნობით სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებს, საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების

მოცულობამ 2016 წელს 1645 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 22%-ით აღემატება წინა წლის მონაცემებს.

2012-2016 წლების მონაცემები მოცემულია პირველ დიაგრამაზე.

დიაგრამა 1. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში 2012-2016 წწ. (მლნ აშშ დოლარი)

მნიშვნელოვანია როგორ გამოიყურება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მიხედვით უმსხვილესი ინვესტორი ქვეყნების ათეული (იხ. ცხრილი 1).

ცხრილი 1

ცხრილი №4. ძირითადი პირდაპირი ინვესტორი ქვეყნები საქართველოში 2016 წლის მიხედვით (მლნ. აშშ დოლარი)

	2012	2013	2014	2015	2016*
სულ	912	942	1,758	1,564	1,645
მათ შორის:					
აზერბაიჯანი	59	82	341	550	578
თურქეთი	81	43	63	73	272
გაერთიანებული სამეფო	94	55	108	386	121
ნიდერლანდები	35	153	374	155	95
ჩეხეთი	8	44	52	17	93
ლუქსემბურგი	42	143	110	106	79
პანამა	10	26	71	10	78
აშშ	20	45	182	18	45
კვიპროსი	39	-106	-5	-29	38
დანარჩენი ქვეყნები	524	459	464	279	246

რაც შეეხება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განაწილებას ეკონომიკის სექტორების მიხედვით, 2016 წელს შემდეგი სურათი გვაქვს (იხ. ცხრილი 2).

ცხრილი №5. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ეკონომიკის სექტორების მიხედვით 2012-2016 წწ.
(მლნ. აშშ დოლარი)

	2012	2013	2014	2015	2016*
სულ	912	942	1758	1564	1645
მათ შორის:					
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	73	140	434	585	645
ენერჯეტიკა	179	245	190	124	203
მშენებლობა	42	50	317	111	163
საფინანსო სექტორი	163	166	115	179	136
დამამუშავებელი მრეწველობა	168	100	205	67	120
სასტუმროები და რესტორნები	18	-13	125	139	111
უძრავი ქონება	53	42	139	90	70
სამთომოპოვებითი მრეწველობა	5	44	43	88	38
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება	18	1	-10	140	27
სოფლის მეურნეობა, თევზჭერა	16	12	12	15	10
დანარჩენი სექტორები	178	156	188	28	122

*წინასწარი მონაცემები.

დასკვნები

სტატისტიკურ მონაცემს თუ დავეყრდნობით, ბოლო წლებში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით ბევრი სასიკეთო ნაბიჯი გადაიდგა, თუმცა ჯერ კიდევ ბევრი რამ არის დასახვეწი:

- ქვეყანაში ჯერ კიდევ არ არის სტაბილური საკანონმდებლო გარემო. ხშირი საკანონმდებლო ცვლილებები აფრთხობს ინვესტორებს;

- საკმაოდ გაჭიანურდა შრომის კოდექსის რეფორმირების პროცესი;

- ახალი რეგულაციები საფოსტო მომსახურებასა და შრომითი მიგრაციის სფეროში;

- საქართველოში აგრეთვე არ არსებობს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკა, რომელიც მოიცავდა ეკონომიკის ყველა სფეროს.

საქართველოში ინვესტიციების მოზიდვის ხელშეწყობის მიზნით შექმნილი „ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს“ საქმიანობა უფრო მეტად გამჭვირვალე უნდა გახდეს, რაც მის საქმიანობას უფრო მეტად ეფექტურად წარმართავს.

საჭიროა ქვეყანაში ისეთი მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკის გატარება, რომელიც გააუმჯობესებს საინვესტიციო გარემოს საქართველოში და უფრო მეტად გაზრდის ინვესტორების ნდობას.

აუცილებელია ქვეყანაში გატარდეს ისეთი ღონისძიებები, რომლებიც ხელს შეუწყობს მეცნიერების, ტექნოლოგიებისა და ინოვაციების განვითარებას. ამისკენაა მიმართული სწორედ საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიაც, რომლის მიხედვით საქართველოს მთავრობის მიზანს იმგვარი ეკონომიკური პოლიტიკის წარმართვა წარმოადგენს, რომელიც უზრუნველყოფს ქვეყნის მდგრად განვითარებას.

ინოვაციური და თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარების მიზნით მთავრობა წაახალისებს იმ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს, რომლებიც ორიენტირებული იქნება ახალი ტექნოლოგიების შემოღებაზე. განსაკუთრებით ეს გარემოსდაცვით და რესურსდამზოგავ ტექნოლოგიებს შეეხება, რაც „მწვანე“ ეკონომიკის განვითარებასაც წაახალისებს. თუმცა, ჩვენი აზრით, საჭიროა ისეთი

ინვესტიციების წახალისებაც, რომელიც ქვეყნის რეალურ სექტორში ჩაიდება და ქვეყნის განვითარებას შეუწყობს ხელს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ე. ბარათაშვილი, დ. მაგრაქველიძე. 2009. საქართველოში საინვესტიციო გარემოს სრულყოფის პრინციპები. თბილისი.
2. ვლ. პაპავა, თ. თაფლაძე. 2013. საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ძირითადი ტენდენციებისა და პერსპექტივების შესახებ. ჟ. „ეკონომისტი“, N 2.
3. <https://idfi.ge/ge/world-bank-development-report-2016-georgia>.
4. www.nbg.gov.ge
5. www.mfa.gov.ge
6. www.geostat.ge

Tea Lazarashvili

DIRECT FOREIGN INVESTMENTS IN GEORGIA AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Summary

Formation of the investment environment in the country, both in micro and macro -economy is carried out as a result of the impact of a number of interrelated processes. It is quite difficult to strongly estimate the investment environment in Georgia. For the investment environment evaluation it is necessary, processin and analyse complex factors. Among them it is important to study economic potential of the country, organizational and legal status, financial resources, social sphere, political environment, general structure of farming etc. It is important to consider the country's economic sovereignty issue whem attracting foreign investments in Georgia.

It is important for sustainable economic development of the country to eradicate disproportions in regional aspect. This requires the realization of such an investment policy that will increase the incentives for attracting investment in the lagging regions. This will help us to restore and effectively enact economic sectors important for the country.

For effective investment policy it is necessary to reduce the difference between foreign direct investment and domestic investment. Equally important is the mobilization of the direct foreign investments to be implemented in the real sector of the country.

In order to evaluate the investment environment in Georgia it is necessary to study the economic potential of the country, organizational-legal status, financial resources, social sphere, political environment, general structure of the economy etc.

Today, many forms and methods of foreign investment in the world are used. However, we will focus directly on foreign investments, as one of the major forms of inflow of foreign capital in Georgia is direct real investment.

Important problem of economic reform in Georgia is to attract foreign investments and use then rational. The solution to this problem depends on the real growth of the Georgian economy and the level of its involvement in the world economy.

It is important to pay attention to the motivation of foreign investors, which is most relevant in the modern stage. First of all, the resources invested in the country are less expensive than the actual resources. Conquer new markets and more.

When talking about the impact of foreign investments on our country's economy, there are a number of factors to consider: first of all how the country's economy is developed, what is the quality of development of market mechanisms, how well is regulated legislation base and other. Depending on which sector of the economy is invested and what forms and methods of investment are used, the economy will be different. Influence of investments can be expressed: in the growth rate of the economy, the recovery of investment activity, the growth of technological progress, the development of country infrastructure, the effective use of labor resources, etc.

The positive effect of investment is that it leads not only to the development of the sector where investments are made, but also the development of neighboring sectors.

In attracting investments, in the country the following facts should be considered:

1. What socio-economic policies are imposed on foreign direct investments.
2. Promote investment business.
3. Economic factors.

In order to attract foreign investments in the country, it is necessary to create favorable climate and formulate mechanisms for its efficient use. When the country experiences its own resource deficit, the only way to make internal investments is to attract direct foreign investments. It is also important to note what investment policy is being implemented by the country, because it depends on it how many investments will come into and how they will be effectively used. Effective investment policy determines the creation of attractive investment climate.

When it comes to attracting foreign investments in the first place it is important that these investments take place in the real sector of the economy. Overall, the effectiveness of foreign investments depends on the quality and quantity of attracted investments in the country. It is also important that investments provide new technologies in the country, introduce innovations, consider national interests, and provide ecological safety. Taking into consideration everything it should be very important to determine the correct investment policy, as the market mechanisms are always in favor of our country's interests. The state must support investments in the areas and regions the development of which is the prerequisite of economic growth of the country. It is impossible to talk about their efficiency without the knowledge of scientifically substantiated investment policy.

In attracting investments, it is no less important to give foreign investors legal guarantees that their investments will be protected by law. The main objective of support of FDI is the establishment of an institutional environment in which the private sector will be free to make decisions, and the right to property will be reserved.

The private sector must be free to create an environment that facilitates direct foreign investment, and the government's activities must be transparent and effective. For instance, it is important to establish an institutional environment where property rights are maximally reserved corruption levels are low and others.

Georgia is an attractive country for foreign investments due to the following circumstances: attractive economic environment, liberal economic reforms, liberal tax code, active privatization of state property, strategic geographical area, as well as the fact that Georgia is a country with ancient culture and traditions.

When we talk about attracting foreign investments in Georgia, it is important to pay attention to the World Bank's research, one of its projects "Doing Business" has been studying most of the world countries over many years in terms of assessing favorable environment for business. According to the report of the 2017, Georgia is in the 16th place among the 190 countries in the simplicity of doing business. Georgia has advanced with eight positions in comparison with the

previous year. The reason for this promotion is the reforms implemented in 2015-2016, concerning property registration, in particular improving in Tbilisi land management, plotting on the map private lands this has improved Georgia's position in terms of property registration simplicity in the world and setting on the third place.

In Georgia the protection of small investors has grown, too due to the growth of shareholders' rights and role in corporate decisions, resulting the seventh place.

The improvement of the electronic processing system enabled us to introduce export and import documents more quickly, as well as the introduction of preliminary electronic documents. All of this brought Georgia to the 54th place in the direction of foreign trade simplicity. In terms of the tax system Georgia occupies the 22nd position.

Due to the change of the research methodology, Georgia retreated 9 positions in 2016 and took 24th place, though in 2006 it was ranked 98th.

According to the data of the National Statistics Office of Georgia, the volume of direct foreign investments in Georgia amounted to \$ 1645 million in 2016, which is 22% higher than the previous year's data.

Based on statistical data a number of positive steps were done to attract foreign investments in recent years, but there are still many things to do:

- There is still no stable legislative environment in the country. Frequent legislative changes threaten investors;
- The process of reform of the Code of Labor reform is quite complicated;
- New regulations in postal services and labor migration;
- There is no unified state policy for foreign investments in Georgia, including all sectors of economy.

The activities of the National Investment Agency established in order to facilitate attracting investments in Georgia should be more transparent, which will be more efficient in carrying out its activities. It is necessary to carry out such monetary and fiscal policy in the country, which will improve the investment environment in Georgia and will increase the trust of investors more.

It is necessary to take such measures that will promote science, technology and innovation in the country.

მამუკა ხუსკივაძე

**საქართველოს ეკოლოგიური პოლიტიკა
მდგრადი განვითარების კონტექსტში**

ანოტაცია. ნაშრომში ჩატარებულია საქართველოში ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების ანალიზი პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის დასაწყისიდან დღემდე მდგრადი განვითარების კონტექსტში და შეფასებულია მისი თანამედროვე მდგომარეობა. გამოვლენილია ის პოლიტიკური და ეკონომიკური გარემოებები, რომლებიც აფერხებს ეფექტიანი ეკოლოგიური პოლიტიკის ჩამოყალიბებას, ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სფეროში რაციონალური რეგულირების მექანიზმის ფორმირებას. აღნიშნულია, რომ ეკოლოგიას ჯერ კიდევ არ უჭირავს სათანადო ადგილი ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური პრიორიტეტების სისტემაში, რისი შედეგიც იქნება ეკოლოგიური მდგომარეობის კიდევ უფრო გაუარესება საქართველოში. გაანალიზებულია მდგრადი განვითარება,

როგორც ახალი გამოწვევა და პარადიგმა საქართველოსათვის და გაშუქებულია სირთულეები, რაც უკავშირდება მის ტრანსფორმაციაზე გადასვლას. შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე, შემოთავაზებულია მდგრადი განვითარების კონტექსტში ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული გზები საქართველოში.

საკვანძო სიტყვები: ეკოლოგიური პოლიტიკა, მდგრადი განვითარება, პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაცია

შესავალი

დამოუკიდებლობის მოპოვებისა და პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის დაწყებისთანავე საქართველოს წინაშე გაჩნდა ახალი გამოწვევები და დღის წესრიგში დადგა ქვეყნის გრძელვადიანი განვითარების სტრატეგიის ფორმირებისა და რეალიზაციის აუცილებლობის საკითხი. ამგვარი სტრატეგიის მთავარი მიზანი საზოგადოების კეთილდღეობის ამაღლება უნდა ყოფილიყო, რაც მოსახლეობის ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური ინტერესების ოპტიმალური შეთანაწყობითა და დაკმაყოფილებით იქნებოდა შესაძლებელი.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ დროისათვის, ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ უსაფრთხოებასთან ერთად, არანაკლებ აქტუალური იყო ეკოლოგიური უსაფრთხოების ეროვნული ინტერესის დაკმაყოფილების საკითხიც, ვინაიდან საქართველო პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პროცესის დასაწყისს შეხვდა მნიშვნელოვანი ეკოლოგიური პრობლემებით, რომელთა გენეზისი მოხდა გეგმური ეკონომიკური სისტემის პირობებში. იმ გარემოებამ, რომ აღნიშნული ეკონომიკური სისტემისათვის მთავარი იყო ინდუსტრიული ზრდა, ეკოლოგია არ განიხილებოდა პოლიტიკური და ეკონომიკური პრიორიტეტების სისტემაში. შესაბამისად, ბუნებრივ რესურსებზე საზოგადოებრივმა საკუთრებამ და გარემოსდაცვითი მოთხოვნების უმრავლეს შემთხვევაში იგნორირებამ, საფუძველი ჩაუყარა აღდგენადი რესურსების ზეექსპლუატაციასა და დეგრადაციას, არააღდგენადი რესურსების ამოწურვას, გარემოს სისუფთავის მდგომარეობის მკვეთრ გაუარესებას და ზოგადად ეკოლოგიური წონასწორობის რღვევას.

გარდა ამისა, პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის დასაწყისში საქართველოში გაჩნდა ე. წ. „ეკოლოგიური იმპერიალიზმის საფრთხე“, როდესაც ქვეყნებს, სადაც მოქმედებს მკაცრი გარემოსდაცვითი სტანდარტები, „ჭუჭყიანი“ საწარმოები გადააქვთ იმ ქვეყნებში, სადაც ეკოლოგიური შეზღუდვები სუსტია.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულმა დღის წესრიგში დააყენა სახელმწიფოს მხრიდან მიზანმიმართული საქმიანობის განხორციელების აუცილებლობის საკითხი ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სფეროში. მაშასადამე, საჭირო გახდა ისეთი ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირება, რომლის სტრატეგიული მიზანი უნდა ყოფილიყო ეკოლოგიური სისტემების მდგრადობის მიღწევა მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებისა და ქვეყნის ეკოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად და რომელიც გადაჭრიდა ორ უმთავრეს ამოცანას:

- ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალის ოპტიმალური გამოყენების უზრუნველყოფა და მისი კვლავწარმოებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა;

- გარემოზე უარყოფითი ანთროპოგენური ზემოქმედების შემცირება გაჭუჭყიანების მინიმიზაციისა და ნარჩენების მართვის ეფექტიანი მოდელის მეშვეობით.

მდგრადი განვითარება, როგორც ახალი პარადიგმა საქართველოსთვის

მე-20 საუკუნის მე-2 ნახევრიდან, გლობალიზაციისა და ინტეგრაციის პროცესების გააქტიურების პარალელურად, მნიშვნელოვნად დაჩქარდა მსოფლიო ეკონომიკური განვითარება. საწარმოო პროცესების მასშტაბების გაფართოებით, რაც ძირითადად ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალის შეუზღუდავმა გამოყენებამ განაპირობა, მრავალ ქვეყანაში საგრძნობლად გაიზარდა ეკონომიკური ზრდის ტემპები. სხვადასხვა კვლევის შედეგების მიხედვით ბოლო ასი წლის განმავლობაში მსოფლიოში შრომისმწარმოებლურობა გაიზარდა საშუალოდ 5-ჯერ, მათ შორის განვითარებად ქვეყნებში 6-ჯერ, ხოლო განვითარებულ ქვეყნებში - 6,5-ჯერ.

ამავე პერიოდში მომპოვებელი მრეწველობის, სასოფლო-სამეურნეო და სატყეო მეურნეობის ჯამურმა პროდუქციამ მსოფლიო მშპ-ის მიახლოებით 12-15% შეადგინა და ამჟამადაც ხასიათდება ზრდის ტენდენციით. აღნიშნული ნათლად ადასტურებს გარემოზე ანთროპოგენური ზემოქმედების გაძლიერებას, რისი შედეგიც გახდა პლანეტაზე ეკოლოგიური წონასწორობის რღვევა და ეკოლოგიური მდგომარეობის მკვეთრი გაუარესება. კიდევ უფრო გაღრმავდა ისტორიულად ჩამოყალიბებული დისბალანსი ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და მათი კვლავწარმოების მასშტაბებს შორის.

პრაქტიკულად ჩამოყალიბდა ტექნოგენური განვითარების ტიპი და კაცობრიობა შეეჯახა ისეთ გლობალურ ეკოლოგიურ პრობლემებს, როგორცაა: ოზონის შრის შემცირება, კლიმატის დათბობა, მუავური წვიმები, გაუდაბნობა, ბიომრავალფეროვნების შემცირება და სხვა. დედამიწაზე სასიცოცხლო პირობების მკვეთრი გაუარესების გამო ეკონომიკური ზრდის ტრადიციული მოდელი სულ უფრო და უფრო ვეღარ უზრუნველყოფდა საზოგადოების განვითარების აქტუალური პრობლემების გადაჭრას. ეკონომიკის ეკოლოგიზაციისა და სოციალიზაციის აუცილებლობამ დღის წესრიგში დააყენა მსოფლიო სოციუმისათვის განვითარების ახალი მოდელის შექმნის საკითხი, რომელსაც შეეძლებოდა პლანეტაზე სიცოცხლის შენარჩუნება და საზოგადოების შემდგომი დინამიკური განვითარების უზრუნველყოფა.

სწორედ განვითარების ახალი მოდელისა და პრინციპების შემუშავების მიზნით, 1987 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციისა და განვითარების კომისიის მოხესნებაში „ჩვენი საერთო მომავალი“ შემოთავაზებულ იქნა მდგრადი განვითარების სტრატეგია, რომელიც ითვალისწინებდა ისეთი ეკონომიკური განვითარების ვექტორს, რომელიც შეძლებდა ახლანდელი თაობების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას მომავალი თაობების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის საფრთხის შექმნის გარეშე ანუ სხვანაირად რომ ვთქვათ, მშპ-ის ზრდას ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუარესების გარეშე.

უფრო მოგვიანებით, 1992 წელს რიო-დე-ჟანეიროში გაეროს ეგიდით ჩატარებულ წარმომადგენლობით კონფერენციაზე აღინიშნა, რომ ეკონომიკური ზრდის არსებული მოდელის, აგრეთვე ეკოტევადი განვითარების შენარჩუნების პირობებში ცივილიზაციის მონაპოვარი, საბაზრო ეკონომიკისა და დემოკრატიის ჩათვლით, განწირულია გაქრობისათვის და მონაწილე ქვეყნების მიერ მიღებულ იქნა

გადაწყვეტილება მდგრადი განვითარების კონცეფციის მიღებისა და მისი პრინციპ-პრინციპების რეალიზაციის აუცილებლობის შესახებ. მთავარ ეკოლოგიურ პრობლემებად მოხსენებაში „გლობალური ეკოლოგიური პერსპექტივა-2000“ დასახელდა: კლიმატის ცვლილება, მტკნარი წყლის დეფიციტი და მისი სისუფთავის ხარისხი, ტყის მასივების შემცირება და გაუდაბნოების მასშტაბების ზრდა, ბიომრავალფეროვნების შემცირება და დეგრადაცია, ურბანიზაცია და ბუნებრივი რესურსების ამოწურვის საფრთხე.

მდგრადი განვითარების მოდელის იდეებმა განსაკუთრებული გავრცელება პოვა ბოლო ათწლეულებში. პრაქტიკულად, მრავალი საერთაშორისო დოკუმენტი და შეთანხმება, აგრეთვე მრავალი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიები შეიცავს დებულებას მდგრად განვითარებაზე გადასვლის აუცილებლობის შესახებ, რაც ითვალისწინებს ეკონომიკური, ეკოლოგიური და სოციალური განვითარების აქტიუზაციას, რათა თაობებიდან თაობებამდე არ დაქვეითდეს ადამიანების ცხოვრების ხარისხი, უსაფრთხოება და გადაწყდეს საზოგადოებისა და ბუნების ჰარმონიული განვითარების, ანუ კოევივოლუციის ამოცანა.

ამჟამად, მრავალ ქვეყანაში მიღებულია მდგრადი განვითარების კონცეფცია მათთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური თავისებურებების გათვალისწინებით, სრულყოფას განიცდის სამართლებრივი ბაზა, იქმნება სხვადასხვა კომისიები და ა.შ. მდგრადი განვითარების ტრექტორიაზე გადასვლის მიზნით სულ უფრო და უფრო მეტ მხარდაჭერას პოულობს მდგრადი წარმოებისა და მდგრადი მოხმარების მოდელები და მატულობს საზოგადოების სხვადასხვა ფენის (მეცნიერების, ბიზნესმენების და სხვათა) მონაწილეობის ხარისხი მდგრადი განვითარების პრობლემების გადაჭრაში.

მდგრადი განვითარების არსებული მდგომარეობის შესაფასებლად გაეროს მიერ მიღებულ დოკუმენტში „XXI საუკუნის დღის წესრიგი“ შემოთავაზებულ იქნა მეთოდოლოგია, რომლის კრიტერიუმები და ინდიკატორები ახასიათებს მდგრად განვითარებას ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ და სოციალურ-ინსტიტუციურ ასპექტებში.

აღნიშნული მეთოდოლოგიით მდგრადი განვითარება ეკონომიკურ ასპექტში იზომება ორი მაჩვენებლით:

ა) კონკურენტუნარიანობის ინდექსით, რომელსაც აქვეყნებს მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი [8].

ბ) ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსით, რომელსაც ქვეყნებისათვის განსაზღვრავს The Hezitage Foundation-ის ცენტრი [7].

მდგრადი განვითარების შეფასება ეკოლოგიურ ჭრილში ხდება ეკოლოგიური მდგრადობის ინდექსით, რომელსაც ყოველწლიურად აქვეყნებს იელის უნივერსიტეტის ეკოლოგიური კანონმდებლობისა და პოლიტიკის ცენტრი [6].

სოციალური-ინსტიტუციური თვალსაზრისით მდგრადი განვითარება ხასიათდება ორი ინდექსით:

ა) ადამიანის განვითარების ინდექსი, რომელიც გაიანგარიშება გაეროს მიერ [9].

ბ) ცხოვრების ხარისხი, რომელსაც ყოველწლიურად აქვეყნებს საერთაშორისო ორგანიზაცია International Living [5].

შეიძლება ითქვას, რომ საბაზრო გარდაქმნების პერიოდში, განსაკუთრებით მის საწყის ეტაპზე, საქართველოს ხელისუფლება უპირატესად ორიენტირებული

იყო ეკონომიკური შედეგების მიღებაზე და არასათანადო ყურადღება ექცეოდა მდგრადი განვითარების პრინციპებისათვის ქვეყნის განვითარების სტრატეგიის მორგებას. მდგრადი განვითარების იდეების მხარდაჭერა ზოგიერთ დოკუმენტში მხოლოდ დეკლარაციულ ხასიათს ატარებდა. ამის ნათელი დადასტურებაა ის გარემოება, რომ ჩვენს ქვეყანაში არ მომხდარა იმ პრიორიტეტების განსაზღვრა, რომლებსაც უნდა შეექმნა წანამძღვრები მდგრადი განვითარების ტრექტორიაზე გადასვლისათვის. კერძოდ, საერთოდ არ ექცეოდა ყურადღება ან არასათანადო დონეზე ხდებოდა ისეთი პრიორიტეტების გამოყოფა, როგორცაა:

- ეფექტიანი მდგრადი წარმოებისა და მდგრადი მოხმარების მოდელებისა და მათი პრაქტიკული რეალიზაციის მექანიზმების შემუშავება;
- ეკოტექნოლოგიური მოდელების გამოყენება;
- ენერგორესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლებისა და ენერგო-დაზოგვის უზრუნველყოფა;
- სიღარიბის დონის შემცირება და მოსახლეობის კეთილდღეობის გაუმჯობესება;
- მოსახლეობის სოციალური და ჯანმრთელობის დაცვის ქმედითი მექანიზმების შემუშავება და პრაქტიკაში განხორციელება;
- ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალის დეგრადაციის სხვადასხვა სახის გამოვლინების ნეიტრალიზაცია;
- ეფექტიანი გარემოსდაცვითი ღონისძიებების გატარება;
- ნარჩენების მართვის ეფექტიანი მოდელის შექმნა;
- ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის ეკოსტრუქტურული მოდერნიზაცია და ეკოლოგიურად ორიენტირებული ინფრასტრუქტურის შექმნა;
- განათლებისა და მეცნიერების განვითარების ხელშეწყობა და მისი კონკურენტუნარიანობის ამაღლება და ა.შ.

აღნიშნული არც არის გასაკვირი იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოში არ გამხდარა აქტუალური მდგრადი განვითარების კონცეფციის შემუშავება და მისი განხორციელების მექანიზმების ფორმირება. მოგვიანებით, საქართველომ ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმით აიღო მდგრადი განვითარების სტრატეგიის შემუშავების ვალდებულება, თუმცა ეს საკითხი დღემდე არ გადაჭრილა. მიმდინარე პერიოდში ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების გაფორმებით ჩვენს ქვეყანას უფრო მეტი ვალდებულება და პასუხისმგებლობა ეკისრება მდგრადი განვითარების მიმართულებით საქმიანობის აქტივიზაციისათვის. ევროკავშირის ქვეყნები და მათი მოსახლეობა, ეკონომიკური კეთილდღეობის გარდა, განსაკუთრებით ბოლო პერიოდში დიდ ყურადღებას აქცევს ბუნებრივი გარემოს უსაფრთხოებასა და ჯანსაღ ეკოლოგიურ გარემოში ცხოვრებას. ამიტომ ლოგიკურად უნდა ვივარაუდოთ, რომ საქართველოში უახლოეს პერიოდში აუცილებლად დადგება მდგრადი განვითარების კონცეფციის შემუშავების აუცილებლობის საკითხი.

მდგრადი განვითარების ზემოთ აღნიშნული ეკონომიკური, ეკოლოგიური და სოციალურ-ინსტიტუციური კრიტერიუმების მიხედვით, სხვადასხვა ავტორიტეტული ორგანიზაციების კვლევების შედეგების თანახმად საქართველოში მდგომარეობა არც თუ ისე სახარბიელოა. განსაკუთრებით საგაღალო მდგომარეობა მდგრადი

განვითარების აღიარებული კრიტერიუმების მიხედვით საქართველოს გააჩნია ეკოლოგიურ ჭრილში.

როგორც ცნობილია, ამჟამად მსოფლიო შესულია განვითარების ახალ - გლობალიზაციის სტადიაში და ადგილი აქვს გლობალიზაციის შეუქცევად პროცესებს, რომელშიც საქართველო გარკვეული დოზით არის ჩართული. გლობალიზაციის პროცესი ზრდის გარემოზე უარყოფით ანთროპოგენურ ზემოქმედებას და კიდევ უფრო ზრდის დამოკიდებულების მასშტაბებს ბიოსფეროსა და ადამიანს შორის. აღნიშნული პროცესი საქართველოს წინაშე ახლებურად აყენებს ეკოლოგიური პროცესების რეგულირებისა და მდგრადი განვითარების მოდელის რეალიზაციის საკითხებს. ეს კი, თავის მხრივ მოითხოვს ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების ახლებური პრინციპების გათვალისწინებას და ამგვარი პოლიტიკის ეკოლოგიის სფეროში ლიდერ ქვეყნებთან კონვერგენციის აუცილებლობას.

ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების სტრატეგია და პრიორიტეტები საქართველოში

პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირველ წლებში (1991-1995) ადგილი ჰქონდა ხელისუფლების არაკომპეტენტურობას ეკოლოგიის სფეროში და ხორციელდებოდა მხოლოდ ერთეული, მეცნიერულად დაუსაბუთებელი გარემოსდაცვითი ღონისძიებები. ამ ეტაპს შეიძლება ვუწოდოთ „ეკოლოგიური უხელი-სუფლებობის პერიოდი“.

ამ პერიოდში ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუარესება ერთი მხრივ შეანელა იმ გარემოებამ, რომ ეკონომიკური კავშირების მოშლამ, გასაღების ბაზრების დაკარგვამ და ახალი ინტეგრაციული ურთიერთობების ჩამოყალიბების ნელმა ტემპებმა გამოიწვია ეკონომიკური აქტიურობის დაქვეითება, რის შედეგადაც საგრძნობლად შემცირდა სამრეწველო საწარმოების მიერ მოხმარებული დაბინძურებული წყლებითა და სასოფლო-სამეურნეო შესამქიმიკატებით წყლის რესურსების გაჭუჭყიანება, იკლო აგრეთვე ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების მასშტაბებმა. თუმცა, საავტომობილო გზების, საკანალიზაციო და სხვა კომუნალური სისტემების, ჩამდინარე წყლების ფილტრაციის და სხვა სისტემების მოშლამ გაზარდა ეკოლოგიურ პროცესებზე არასამრეწველო სექტორის ზეგავლენა. ფაქტობრივად გაუქმდა საყოფაცხოვრებო და პირადი ნარჩენების შეგროვების სისტემა და შეუძლებელი გახდა მათი მართვის პროცესის განხორციელება. ეკონომიკური და არაეკონომიკური ფაქტორებით განპირობებული სახელმწიფო კონტროლისა და მონიტორინგის სისტემის ფუნქციონირების გაუარესების გამო საფუძველი ჩაეყარა ბუნებრივი რესურსების ზეექსპლუატაციას და მისმა გამოყენებამ მიიღო შეუზღუდავი და სტიქიური ხასიათი. გაფართოვდა ნიადაგის ეროზიისა და გაუდაბნობის მასშტაბები და შემცირდა სასოფლო-სამეურნეო მიწების ნაყოფიერება. უკვე გაჩნდა გარემოსდაცვითი ღონისძიებების დაფინანსების პრობლემები სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის გამო. როგორც ცნობილია, მკაცრი საბიუჯეტო პოლიტიკის განხორციელებისას პირველი მსხვერპლი ხდება დანახარჯები გარემოსდაცვითი ღონისძიებების დაფინანსებაზე. უფრო მეტიც, საქართველოს 1993-94 წლებში საერთოდ არ ჰქონდა წინასწარ დამტკიცებული ბიუჯეტიც კი. ამდენად, გარემოს დაცვამ მიიღო სტიქიური ხასიათი. ამ პერიოდში

საერთოდ მოიშალა სტატისტიკური აღრიცხვიანობის სისტემა გარემოს დაცვის სფეროში.

საბაზრო ეკონომიკურ ურთიერთობებზე გადასვლის დასაწყისში ეკოლოგიურ დესტაბილიზაციას, საბაზრო მექანიზმების ჩანასახოვან სტადიაში არსებობისა და გარემოსდაცვითი პოლიტიკის არაეფექტიანობასთან ერთად, ხელი შეუწყო ახალმა ინსტიტუციურმა პარადიგმამ. კერძოდ, ბუნებრივ რესურსებზე საკუთრების უფლების განუსაზღვრელობამ, მათზე ხელისუფლების სხვადასხვა დონეებს შორის საკუთრების უფლების არასწორმა განაწილებამ ხელი შეუწყო არასწორ ფას-წარმოქმნას შემცირების მიმართულებით. ამან გაზარდა მოთხოვნა ბუნებრივ-რესურსულ პოტენციალზე და საფუძველი ჩაუყარა არარაციონალურ ბუნებათ-სარგებლობას, დააჩქარა მისი დეგრადაცია და ზეექსპლუატაცია.

1995 წელს, ხელისუფლების მიერ მეტ-ნაკლებად იქნა რა გაცნობიერებული ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენებისა და გარემოს დაცვის პრობ-ლემები და ჯანსაღი ეკოლოგიური მდგომარეობის მნიშვნელობა საზოგადოების ცხოვრებაში, კონსტიტუციაში ადამიანის ერთ-ერთ უფლებად ჯანსაღ გარემოში ცხოვრების უფლება განისაზღვრა. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ 1995 წლამდე საქართველო შეუერთდა რამდენიმე კონვენციას. პირველი კანონი გარემოს დაცვის სფეროში, კერძოდ საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“, მხოლოდ 1996 წელს იქნა მიღებული. ამ კანონით განისაზღვრა ბუნებრივი რესურსების მართვისა და გარემოს დაცვის ძირითადი პრინციპები და რეგულაციები ჩვენს ქვეყანაში, ასევე გარემოს დაცვის ეროვნული სამოქმედო გეგმების ყოველ 5 წელიწადში მომზადება და მდგრადი განვითარების კონცეფციის შემუშავება, რომელიც, სამწუხაროდ, დღემდე არ არის შესრულებული. შემდეგ წლებში გაგრძელდა ეკოლოგიის სფეროში სამართლებრივი ბაზის მოწესრიგება და მიღებულ იქნა კანონები: ცხოველთა სამყაროს შესახებ (1996), ნარჩენების ტრან-ზიტისა და იმპორტის შესახებ (1995), დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ (1996), წიადის შესახებ (1997), წყლის შესახებ (1997), გეოდეზიური და კარტო-გრაფიული საქმიანობის შესახებ (1998), ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ (1999), კოლხეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და დაცვის შესახებ (1998). მიღებულ იქნა, აგრეთვე, საქართველოს ტყის კოდექსი (1999). ამ კანონების მიღება იყო დროული და ძირითადად პასუხობდა დარგის წინაშე არსებულ გამოწვევებს. ზოგიერთი კანონი გარკვეულწილად პასუხობდა კიდევ ევროკავშირის მოთხოვნებსა და რეგულაციებს. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთი კანონით ჩამოყალიბდა მხოლოდ ზოგადი ნორმები და პრინციპები, მათი გაშლა კანონქვემდებარე აქტებით აღარ მომხდარა და არც რეალიზაციის მექანიზმები შემუშავებულა.

2000 წელს გარემოს დაცვის სამინისტროს დაამტკიცა, მსოფლიო ბანკის ფინანსური მხარდაჭერით მომზადებული გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი ეროვნული პროგრამა, რომელიც მოიცავდა 2000-2004 წლებს. ეს დოკუმენტი ასახავდა 5 წლიან გარემოსდაცვით სამოქმედო გეგმას და თავისი დანიშნულებით იყო საკმაოდ პროგრესული. ამ გეგმის მიხედვით, ბუნებათსარგებლობისა და გარემოს დაცვის სფეროში ძირითად პრიორიტეტებად გამოიყო წყლის რესურსების, ატმოსფერული ჰაერის, ნიადაგისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვა, ნარჩენების მართვა და სხვა. ამასთან, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ გარემოს დაცვის

მოქმედებათა პირველ ეროვნულ პროგრამაში შემავალი ღონისძიებების უმრავლესობის განხორციელების პერსპექტივა, ქვეყანაში არსებული საფინანსო-საბიუჯეტო პრობლემებიდან გამომდინარე, იყო არარეალისტური და ასეც მოხდა, განხორციელდა მხოლოდ ის გარემოსდაცვითი საქმიანობები, რომლებიც სხვადასხვა დონორი საერთაშორისო ორგანიზაციების ხელშეწყობით დაფინანსდა.

1997 წელს საქართველოს პრეზიდენტის მიერ დამტკიცდა დოკუმენტი- „ეკონომიკური რეფორმის მეორე ეტაპის ძირითად მიმართულებათა შესახებ“. მასში მნიშვნელოვანი ადგილი დაეთმო ეკოლოგიის სფეროში ისეთი ამოცანების გადაწყვეტას, როგორც იყო: ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალის რაციონალური გამოყენება, დაცვა და მათი კვლავწარმოებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა, გარემოსდაცვითი საქმიანობის ინტეგრირება ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროცესში, გარემოს დაცვის სფეროში სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა, საერთაშორისო ინტეგრაციის აქტივიზაცია გლობალური ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრის მიზნით, საზოგადოების ეკოლოგიური განათლებისა და ეკოლოგიური კულტურის ამაღლება და სხვა. ამ ამოცანების გადაჭრის მიზნით შემუშავდა მიზნობრივი პროგრამები, რომელთაგან 5 აისახა საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ინდიკატურ გეგმებში.

შემუშავდა ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და შენარჩუნების სტრატეგიული გეგმა, რომლის ფარგლებშიც, ძირითადად გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ფინანსური მხარდაჭერით, შეიქმნა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი. ასევე (რამსარის კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებების ფარგლებში) შეიქმნა კოლხეთის ეროვნული პარკი.

ბენზინის წვისას გაფრქვეული ტყვიის გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედების შემცირებისა და ატმოსფერული ჰაერის სისუფთავის ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით შემუშავდა და დამტკიცდა ეროვნული პროგრამა „საქართველოში ტყვია-შემცველი ბენზინის ხმარებიდან ამოღების შესაძლებლობათა შესწავლის შესახებ“. ოზონის შრის დაცვის პრობლემური საკითხების გადაჭრასთან მიმართებაში შემუშავდა „ოზონდამშლელ ნივთიერებათა ხმარებიდან ამოღების ეროვნული პროგრამა“, რომელიც მოწონებულ იქნა და დამტკიცდა მონრეალის ოქმის მრავალმხრივი ფონდის სახედამხედველო საბჭოს მიერ.

ეკოლოგიის სფეროში საერთაშორისო ურთიერთობების გაღრმავებისა და ეკოლოგიური პრობლემების კოორდინირებულად დაძლევის მიზნით, საქართველოს მთავრობის მიერ ხელი მოეწერა ორმხრივ ხელშეკრულებას აზერბაიჯანთან, სომხეთთან, თურქეთთან და საბერძნეთთან. საქართველო მიუერთდა 22 საერთაშორისო კონვენციას და აქტიურად თანამშრომლობდა სხვადასხვა საერთაშორისო გარემოსდაცვის პროგრამებთან. მათგან შეიძლება გამოიყოს: გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდი, გაეროს პროგრამა, მსოფლიო ბანკი, გაეროს განვითარების პროგრამა, ევროპის გარემოსდაცვითი სააგენტო, მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაცია, შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია და ა.შ.

გარემოზე ზემოქმედების პრევენციის, ეკოლოგიური პრობლემების იდენტიფიცირებისა და სტატისტიკური აღრიცხვიანობის პრობლემების გადაჭრის მიზნით, დაიწყო მუშაობა საქართველოს გარემოს მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შექმნაზე.

ამ პერიოდში საქართველოში ადგილი ჰქონდა ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის მიერ 1972 წელს შემოტანილი პრინციპის „გამჭვირებადი იხდის“ დამკვიდრების მცდელობას, რითაც ქვეყნის ხელისუფლებამ, ეკოლოგიური პოლიტიკის განხორციელების პირდაპირი რეგულირების მეთოდთან ერთად, გადაწყვიტა საბაზრო რეგულატორების დამკვიდრება და შეეცადა მათი ოპტიმალური შეთანაწყობის მოდელის მოძებნას. 1999 წელს შემუშავდა ინსტრუქცია მანვე ნივთიერებებით გარემოს დაბინძურებისათვის გადასახდის გამონაგარიშებისა და გადახდის წესის შესახებ. ამავე წელს შემუშავდა აგრეთვე ინსტრუქცია ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობისათვის გადასახდის გამონაგარიშებისა და გადახდის წესი. 1996-2000 წლებში, საქართველოს მაშინდელი ფინანსთა სამინისტროს მონაცემებით, ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობისათვის ბიუჯეტში ჩაირიცხა 20, 5 მლნ ლარი, ხოლო მანვე ნივთიერებებით გარემოს დაბინძურებისათვის გადასახადებიდან ბიუჯეტში თავმოყრილი თანხების მოცულობამ კი შეადგინა 39, 5 მლნ ლარი.

გარდა უკვე აღნიშნული ღონისძიებებისა, ამ პერიოდში ხელისუფლების მიერ დეკლარირებული იყო ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სრულყოფის ისეთი ღონისძიებები, როგორცაა: ენერგოეფექტურობის გაზრდისა და ეკოლოგიურად სუფთა წარმოების პროგრამების მომზადება; აგრობიომრავალფეროვნების აღდგენის, კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების კონცეფციის მომზადება; საყოფაცხოვრებო და საწარმოო ნარჩენების გადამუშავების საინვესტიციო პროექტების მომზადება და საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებში წარდგენა; პროექტის „მდინარე მტკვრის წყლის ხარისხის მონიტორინგი და შეფასება აზერბაიჯანის რესპუბლიკასთან ერთად“ განხორციელება; შავი ზღვის სანაპირო ზოლის ინტეგრირებული მართვის პროექტის განხორციელება; შავი ზღვის დაცვის და რეაბილიტაციის სტრატეგიულ მოქმედებათა ეროვნული პროგრამით გათვალისწინებული საინვესტიციო პროექტების მომზადება და საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებისათვის წარდგენა; გარემოსდაცვითი განათლების სისტემის განვითარების პროგრამის მომზადება და რეალიზაცია და სხვა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩამოთვლილი ღონისძიებების უმრავლესობის განხორციელება იმ დროისათვისაც, ისე, როგორც პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირველ წლებში, ქვეყანაში არსებული ფინანსური წესრიგისა და ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, იყო არარეალისტური და ვერც განხორციელდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ეკოლოგიური პოლიტიკის რეალიზაცია დაიწყო ეკონომიკური და სამართლებრივი მექანიზმების გამოყენებით და განხორციელდა გარკვეული გარემოსდაცვითი ღონისძიებები, ქვეყანაში ეკოლოგიური მდგომარეობა კვლავ არასახარბიელო რჩებოდა და კიდევ უფრო მწვავედებოდა გარემოს დაცვის ეკონომიკური პრობლემები.

2003 წელს ქვეყნის სათავეში მოსულმა ახალმა ხელისუფლებამ მთავარ ამოცანად მიიჩნია ეკონომიკური განვითარება. ეკოლოგია, დეკლარირებული განცხადებების მიუხედავად, არც ამჟამად აღმოჩნდა პოლიტიკური და ეკონომიკური პრიორიტეტი და საფუძველი ჩაეყარა ლიბერალურ ეკოლოგიურ პოლიტიკას. ეს მაშინ როცა ეკონომიკური პროცესების გააქტიურებამ გაზარდა მრეწველობის, ენერგეტიკის, საავტომობილო ინდუსტრიისა და სოფლის მეურნეობის უარყოფითი ზეგავლენა ატმოსფერული ჰაერის, წყლისა და მიწის რესურსების სისუფთავის

მდგომარეობაზე, არ შემცირებულა არც პირადი, საყოფაცხოვრებო და სამრეწველო ნარჩენებით გარემოს გატუჭყიანების მასშტაბები და არ შექმნილა ნარჩენების მართვის ეფექტიანი მოდელი.

2005 წელს საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა საქართველოს უსაფრთხოების კონცეფცია, სადაც შეფასდა საქართველოს წინაშე არსებული ეკოლოგიური გამოწვევები, განისაზღვრა ეკოლოგიური უსაფრთხოების პოლიტიკა და მისი პრიორიტეტები. კერძოდ, გარემოს გატუჭყიანების მინიმიზაციის მიზნით ღონისძიებების გატარება, ატმოსფერული ჰაერისა და ნიადაგის გატუჭყიანების წყაროებზე კონტროლის დაწესება, საქართველოს ტერიტორიის გაწმენდა რადიაქტიური ნარჩენებისა და სარაკეტო საწვავისაგან, საკვების უსაფრთხოების ურუნველყოფა და ეკოლოგიის სფეროში საქართველოს კანონმდებლობის ევროპისა და გაეროს კანონმდებლობასთან და სტანდარტებთან ჰარმონიზაცია. აქვე აღნიშნულია საქართველოს ეკოლოგიური უსაფრთხოების დაცვაში საერთაშორისო და რეგიონული თანამშრომლობის აუცილებლობის შესახებ.

ეკოლოგიის სფეროში სამართლებრივი ბაზის სრულყოფის მიმართულებით მიღებული იქნა შემდეგი კანონები: ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ (2007), გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ (2007), თბილისის ეროვნული პარკის შესახებ (2007), ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობასთვის მოსაკრებლის შესახებ (2004), ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიის შექმნისა და მართვის შესახებ (2007), ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ (2012), საქართველოს ტყის ფონდის მართვის შესახებ (2011) და სხვა. მოხდა ისეთ ახალ კონვენციებსა და ოქმებთან მიერთება, როგორცაა: კერძოდ, კიოტოს ოქმი, გაეროს კონვენცია მდგრადი დამაბინძურებლების შესახებ, ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის ბიოსაფრთხოების კარტახენას ოქმი, შეთანხმება საქართველოსა და ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს შორის ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობასთან დაკავშირებული გარანტიების თაობაზე და სხვა.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია 2006 წელს დამტკიცებული საქართველოსა და ევროკავშირს შორის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმა, რომელშიც, სხვა საკითხებთან ერთად, ფორმულირდა საქართველოს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მიმართულებებიც. ამ დოკუმენტის მიხედვით განისაზღვრა ისეთი მიზნები, როგორცაა: გარემოს დაცვის მმართველობის შესაბამისი პირობების შექმნა, გარემოს დეგრადაციის პრევენციისათვის ღონისძიებების განხორციელება, ბუნებრივი რესურსების რაციონალური მოხმარება და სხვა. და, რაც მთავარია, გეგმის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად დასახელდა მდგრადი განვითარების ხელშეწყობა. ამ გეგმის მიხედვით, საქართველო ყოველწლიურად ანგარიშს უგზავნის ევროკავშირს, რომელიც მის საფუძველზე იძლევა შემდგომ რეკომენდაციებს.

საქართველოს კანონის „გარემოს დაცვის შესახებ“ შესაბამისად, პოლანდიის მთავრობის ფინანსური მხარდაჭერით, 2012 წელს მიღებულ იქნა გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა, რომელიც მოიცავს 2012-2016 წლებს. ამ პროგრამაში 11 თემატური სფეროსათვის (წყლის რესურსები, ატმოსფერული ჰაერი, ნარჩენები, შავი ზღვა, ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები, ტყე და სატყეო მეურნეობა, მინერალური რესურსები, კატასტროფები, ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოება და კლიმატის ცვლილება) გაანალიზებულია ძირითადი პრობლემები და მათი გამომწვევი მიზეზები, გაშუქებულია განხორციელებული

გარემოსდაცვითი ღონისძიებები, მიმოხილულია ეროვნული და საერთაშორისო გარემოსდაცვითი პროცესები და მოცემულია სამართლებრივი ბაზის შეფასება. პროგრამით განისაზღვრა მთელი რიგი გრძელვადიანი მიზნები, რომლებიც უკავშირდება ნარჩენების მართვის თანამედროვე სისტემის დანერგვას, ატმოსფერული ჰაერის სისუფთავის მაღალი ხარისხის მიღწევას, ტყეების საერთო მდგომარეობის გაუმჯობესებას, საქართველოს უნიკალური ეკოსისტემების, სახეობათა მრავალფეროვნებისა და გენეტიკური რესურსების დაცვას, საქართველოს მთელი მოსახლეობის უსაფრთხო სასმელი წყლით უზრუნველყოფასა და ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობას ამ პროდუქტით საერთაშორისო ბაზარზე შესვლის გზით და ა.შ. მასში აგრეთვე დეკლარირებულია მდგრადი განვითარების უაღტერნატივობა ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების საქმეში და საერთაშორისო ეკოლოგიური ინტეგრაციის აუცილებლობა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ქვეყნის ხელისუფლებამ აირჩია ლიბერალური ეკოლოგიური პოლიტიკის მოდელი, რომელიც იმპერატიულად ეფუძნება ადმინისტრაციული მეთოდებით გარემოსდაცვითი პროცესების რეგულირებას და მის მიერ იქნა დეკლარირებული ქვეყნის ეკოლოგიური კანონმდებლობის საერთაშორისო, განსაკუთრებით ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ეტაპობრივი ჰარმონიზაციის მიღწევა. თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში საერთაშორისო სტანდარტებთან ეტაპობრივი დაახლოების ნაცვლად, განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებები, პირიქით, შორდებოდა მას. ამის მაგალითებს წარმოადგენს ცვლილებები კანონში „ნებართვების შესახებ“, კანონში „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“, რის საფუძველზეც გაუქმდა წყალაღებისა და წყალჩაშების ნებართვა. „გარემოს დაცვის შესახებ“ კანონში განხორციელებული ცვლილებების მიხედვით კი გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედებისა და მიყენებული ზიანის საკომპენსაციოდ სუბიექტს სამინისტროსთან მოლაპარაკებებისა და გარკვეულ თანხაზე შეთანხმების საშუალება ეძლეოდა, რაც, ცხადია, ნოყიერ ნიადაგს ქმნიდა კორუფციული სისტემის ჩამოსაყალიბებლად.

ქვეყნის სათავეში ახალი ხელისუფლების მოსვლის შემდეგ, კრიზისული ეკოლოგიური მდგომარეობის მიუხედავად, გაგრძელდა და დღემდე გრძელდება ეკოლოგიური პოლიტიკის რეალიზაციის პირდაპირი რეგულირების მექანიზმის გამოყენება და შენარჩუნდა ლიბერალური ეკოლოგიური პოლიტიკა.

სამართლებრივი დოკუმენტებიდან და პროგრამებიდან პირველ რიგში უნდა გამოიყოს 2013 წელს პარლამენტის მიერ დამტკიცებული სამთავრობო პროგრამა, რომელშიც განსაზღვრულია ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სფეროში პრიორიტეტული მიმართულებები. კერძოდ, ევროკავშირისა და საერთაშორისო ხელშეკრულებებით რეკომენდებული გარემოსდაცვითი სტანდარტების დანერგვა, ეკოლოგიური საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა, ნარჩენების მართვის ეფექტიანი სისტემის დანერგვა, სატყეო რეფორმის გატარება და სხვა.

ეკონომიკის ეკოლოგიზაციის აუცილებლობა, გარემოს დაცვაზე ორიენტირებული თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა, „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარების მოდელის სტიმულირება, მყარი ნარჩენებისა და ბუნებრივი კატასტროფების ეფექტიანი მართვა, კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ეკონომიკური დანაკარგების ნეიტრალიზება და ტყის რესურსების რაციონალური

გამოყენებისა და დაცვის პრაქტიკის დანერგვა არის დეკლარირებული ისეთ მნიშვნელოვან დოკუმენტში, როგორცაა საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია - „საქართველო 2020“. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ დოკუმენტში ეკოლოგიური პრობლემები, მათი გადაჭრისათვის საჭირო ღონისძიებები და მოსალოდნელი შედეგები არ არის სათანადო მასშტაბით წარმოდგენილი.

გარდა ამისა, ამ პერიოდში იქნა მიღებული ისეთი მნიშვნელოვანი დოკუმენტები, როგორცაა: საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა (მოიცავს 2014-2020 წლებს), ქვეყნის გაუდაბნოებასთან ბრძოლის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა (მოიცავს 2014-2022 წლებს) და საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია.

სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ ხელისუფლებამ გაიაზრა რა, რომ ეკოლოგიურ პრობლემებს გააჩნია რეგიონული და ინტერსექტორული ხასიათი, დაიწყო გარემოსდაცვითი საკითხების ასახვა სექტორული განვითარების გეგმებში, ასევე რეგიონების განვითარების პროგრამებში. კერძოდ, გარემოსდაცვითი ღონისძიებები აისახა 2012-2013 წლების მთავრობის მიერ დამტკიცებულ რეგიონული განვითარების სტრატეგიებში. 2015-2017 წლების რეგიონული განვითარების პროგრამაში ასახულია კატასტროფების მართვასთან, ძველი სამრეწველო ობიექტების ტერიტორიების გაჭუჭყიანების შემცირებასა და მდგრადი სატყეო სტრატეგიის განხორციელებასთან დაკავშირებული საქმიანობები.

საქართველოს ხელისუფლებამ გააგრძელა საერთაშორისო თანამშრომლობის აქტივიზაციის პროცესი გარემოს დაცვის სფეროში და ხელი მოაწერა სხვადასხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებას. მათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია ევროკავშირსა და საქართველოს შორის 2014 წელს გაფორმებული შეთანხმება, რომელიც, სხვა საკითხებთან ერთად, დიდწილად განსაზღვრავს ჩვენს ქვეყანაში ევროკავშირის სტანდარტებთან შესაბამისობაში არსებული ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირებას. ამ დოკუმენტით უნდა მოხდეს ბუნებრივი რესურსებისა და გარემოს დაცვის სფეროში საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ეტაპობრივი ჰარმონიზაციის პროცესის უზრუნველყოფა. ის მოიცავს ატმოსფერული ჰაერის დაცვის, წყლის რესურსების, ნარჩენებისა და ქიმიური ნივთიერებების მართვის, სატყეო მეურნეობის დაცვისა და კლიმატის ცვლილებებთან დაკავშირებულ პრობლემურ საკითხებს.

დღეისათვის ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სფეროს სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა ძირითადად ხორციელდება უკვე არსებულ კანონებში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანით, თუმცა გარემოს და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ მომზადებულია და საქართველოს პარლამენტში ინიცირებულია რამდენიმე კანონპროექტი.

პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის მთელი ამ პერიოდის განმავლობაში ძალზე მნიშვნელოვანი იყო ეკოლოგიური პოლიტიკის ფარგლებში დეკლარირებული გარემოსდაცვითი ღონისძიებების განხორციელების ფინანსური უზრუნველყოფის საკითხები. ამ მხრივ განსაკუთრებით სავალალო მდგომარეობა იყო ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების საწყის ეტაპზე. ხელისუფლება პირდაპირ აცხადებდა სხვადასხვა ეკოლოგიური პროგრამების განხორციელებლობის მიზეზად საბიუჯეტო დაფინანსების უკმარისობას. შემდეგ

პერიოდში სიტუაცია ოდნავ გამოსწორდა, ხოლო თანამედროვე პირობებში კიდევ უფრო მოიმატა ბიუჯეტის ხარჯებმა გარემოსდაცვითი ღონისძიების დაფინანსებაზე. თუმცა, ის მკვეთრად ჩამორჩება ევროკავშირისა და მსოფლიოს ეკოლოგიურად მოწინავე ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებელს და ამ ფაქტორის გათვლისწინებითაც შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენს ქვეყანაში ეკოლოგია ჯერ კიდევ ვერ გახდა ხელისუფლების ეკონომიკური და პოლიტიკური პრიორიტეტების სფერო, რაც ოპტიმალური ეკოლოგიური წონასწორობის მიღწევის ამოცანას გადაჭრის.

დასკვნა და რეკომენდაციები

დასკვნის სახით შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ საქართველოს ეკოლოგიური პოლიტიკა (მისი პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, ეკოლოგიური და ინსტიტუციური (განსაკუთრებით ბოლო სამთავრობო სტრუქტურული ცვლილების შედეგად ბუნებრივი რესურსებისა და გარემოს დაცვის სამინისტროს გაუქმებით) ასპექტები) არსებითად ვერ უზრუნველყოფს ეკოლოგიური გამოწვევების გამკლავებას და მდგრადი განვითარების მოდელის რეალიზაციის უზუნველყოფას. აუცილებელია მისი ევროკავშირისა და მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების ანალოგიურ პოლიტიკებთან კონვერგენცია და ჰარმონიზაცია. ამ მიზნით საჭიროა სხვადასხვა სახის კონცეპტუალური და პრაქტიკული ამოცანების გადაჭრა. კერძოდ: ეკოლოგიური პოლიტიკის განხორციელებაში მიზნობრივი და სისტემური მიდგომების ფართოდ გამოყენება, რაც გულისხმობს კონკრეტული ეკოლოგიური პრობლემის იდენტიფიცირებას და უშუალოდ მის დაძლევაზე მიმართული ინოვაციური მექანიზმის შემუშავებას; ტექნიკურ-ეკონომიკურ, პროდუქტულ, ორგანიზაციულ, მარკეტინგულ და სოციალურ ეკოლოგიურ ინოვაციებზე მოთხოვნის ზრდის სტიმულირება (სახელმწიფო „მწვანე“ შესყიდვები, ახალი სამშენებლო ნორმების ფართოდ დანერგვა ენერგოეფექტიანობის გაზრდის მიზნით და სხვა); გაჭუჭყიანების უფლებათა ბაზრის ფორმირება; გარემოს გაჭუჭყიანების ნორმებისა და სტანდარტების ოპტიმიზაცია; ეკოლოგიური და ეკოლოგიური ინოვაციების მონიტორინგის ეფექტიანი სისტემის შექმნა; ეკოლოგიური ექსპერტიზის, ეკოლოგიური აუდიტის, ეკოლოგიური დაზღვევის, ეკოლოგიური სერტიფიკაციის და ბუნებათსარგებლობის მართვის სხვა ინსტრუმენტების დანერგვა ეკოლოგიური პოლიტიკის რეალიზაციის პროცესში; ეკონოვაციების სფეროში კვლევების აქტივიზაციისათვის საგრანტო სისტემის შემოღება და ზოგადად ეკონოვაციების სტიმულირების ახალი ფინანსური ინსტრუმენტების (შეღავათიანი დაკრედიტება, საგადასახადო შეღავათები, სუბსიდიები და სხვა) ფართოდ გამოყენება; ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოების სტიმულირება; ეკოლოგიური სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა და ეკოლოგიური პროგრამების, კონცეფციებისა და სტრატეგიების შემუშავება (მდგრადი განვითარების კონცეფცია, ეკოლოგიური დოქტრინა, ეკოლოგიური განვითარების სტრატეგია და სხვა) და ა.შ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ. მდგრადი ეკონომიკური განვითარება - XXI საუკუნის გამოწვევა. პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 1, თბ., “თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, 2008.

2. აბესაძე რ. მდგრადი განვითარების ეკონომიკური ასპექტები. აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის 110 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული “ეროვნული ეკონომიკების მდგრადი განვითარების აქტუალური პრობლემები“, თბილისი, “თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, 2015.
3. თოდუა ლ., მურღულია შ. მდგრადი განვითარება და საქართველოს რეფორმები. http://weg.ge/wp-content/uploads/2012/11/lia_shota_geo.pdf
4. ჩხეიძე თ., ხუსკივაძე მ. მდგრად განვითარებაზე გადასვლის ზოგიერთი აქტუალური საკითხი. პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. „ეკონომიკური განვითარების თანამედროვე ტენდენციები პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში“. საქართველოს ეკონომისტთა სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალები. თბ., 2007.
5. ხუსკივაძე მ. გარემოს დაცვის ეკონომიკური პრობლემები პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირობებში საქართველოში (თანაავტორობით). თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომათა კრებული, თბილისი, “თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, 2014.
6. ხუსკივაძე მ. მდგრადი ეკონომიკური განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები გლობალიზაციის პირობებში საქართველოში. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული “ეროვნული ეკონომიკები და გლობალიზაცია”. თბილისი, “თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, 2012.
7. ხუსკივაძე მ. ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების ეტაპები და ტენდენციები საქართველოში. 2015.
8. გაუდაბნობასთან ბრძოლის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა (2014-2022). 2014.
9. ევროკავშირი-საქართველოს ასოცირების შეთანხმება. 2014.
10. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია. საქართველო 2020. 2013.
11. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა (NEAP) (2012-2016), 2012.
12. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა (2014-2020 წლები).
13. საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია. 2015.
14. Власов Е.Я. Инновационные технологии природопользования в решении экологических проблем урбанизированных территорий. 2012.
15. Земцова Л.В. Экологические инновации и устойчивое развитие. 2014.
16. Колонтаевская И.Ф. Экологические инновации как фактор повышения качества жизни. 2013.
17. Магомадова Х.А. Экологические инновации как фактор устойчивого социально-экономического развития. 2014.
18. Матвеева Е.В. Экологическая политика Евросоюза. 2010.
19. Мохаммад С.М. Экологическая политика Европейского Союза как пример системы международного экологического управления, 2013.

20. Новая рамочная политика европейского союза в области климата и энергетики до 2030 года, Евразийский Журнал N3 (70), 2014.
21. Инновационная политика в поддержку «зелёных» технологии, руководство для директивных органов стран с переходной экономикой в Европе и Центральной Азии - Европейская Экономическая Комиссия Организации Объединённых Наций.
22. Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века, 2004.
23. Leflaive, X. Eco-Innovation Policies in Japan. OECD, 2008.
24. Quality of Life Index // International Living. [Электронный ресурс]. – <http://www.il-ireland.com/il/qofl2015/>
25. 2015 Environmental Performance Index (EPI) // Sedac socioeconomic data and applications center [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sedac.ciesin.columbia.edu/es/epi/downloads.html>.
26. Explore the Data // The Heritage Foundation [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year>
27. Global Competitiveness Report 20014-20015 // World economic forum [Электронный ресурс]. – http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_-10.pdf
28. Human development statistical tables // Human Development Reports. [Электронный ресурс]. - http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Tables_reprint.pdf.
29. http://moe.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=1
30. geostat.ge
31. moe.gov.ge

Mamuka Khuskivadze

ECOLOGICAL POLICY OF GEORGIA IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

The work analyzes the ecological policy formation in Georgia in the context of sustainable development from the beginning of the post-Communist transformation to the present and its current condition is assessed.

It has been revealed political and economic circumstances that hinder the establishment of effective ecological policies, the use of natural resources and the mechanism of rational regulation in the field of environment protection. It is noteworthy that ecology still does not have a proper place in the country's political and economic priorities, which will result in further deterioration of ecological conditions in Georgia.

Sustainable development is analyzed as a new challenge and paradigm for Georgia and the difficulties that are related to its trajectory. Due to the current situation, the main theoretical and practical ways of ecological policy formation in the context of sustainable development in Georgia are offered.

ТРАНСФОРМИРОВАННЫЕ ПРОЦЕССЫ ЭКОНОМИКИ ГРУЗИИ И НОВЫЕ ВЫЗОВЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Эпоха глобализации поставила перед сложным выбором государственность Грузии. Мгновенный распад Советского Союза привел к катастрофическим результатам экономики. Для того, чтобы страна вновь не оказалась во мраке прошлого, пришлось искать прочные пути новой ориентации. Исторический опыт подсказывал, что существует более светлая перспектива на пути к европеизму, основанием которого являлась правильно продуманная ориентация наших великих предшественников. Еще в 19-м веке, с момента зачатия капитализма, менталитет грузинской производственной силы, по существу, приспособился к его идеологии, принципы рыночной экономики обрели глубокие корни в общественно-экономическом развитии.

С 20-х годов XX в. так-же мгновенно разрушилось естественное общественное развитие и народ и страна оказались в плену марксистской идеологии. Фактически, более 7 десятков лет строилась автократическая государственная система, которая не имела аналога в истории. Она имела много положительных, но еще больше – отрицательных особенностей, что окончательно завершило существование советской системы. Страна оказалась перед дилеммой, должна была вернуться назад, к тому историческому уровню, где находилась полтора века назад. Свойственно, что тогдашние капиталистические, т.е. рыночные отношения во многом подходили на сегодняшние и стране не было нужно изобретать что-либо новое, но и заглядывать в прошлое не хотелось никому и: «подражая другим» начала искать более простые и легкие пути.

Страна сделала свой выбор – западная ориентация. Этому способствовало признание Европой Грузии, что выражалось в поддержке внешней политики. Еще в 19-м веке об европеизме писал великий грузинский мыслитель и «отец нации» Илья Чавчавадзе: «В нашей истории больше корней единения, чем раздела и потому наш долг способствовать первому и искоренять другое»... (И. Чавчавадзе, 1).

После признания независимости страны, за последние 25 лет интересно сформировалось положение Грузии. Созидание страны, несмотря на серьезные прорывы, проходит с перебоями. Уровень жизни населения, самый наглядный критерий могущества страны, низкий – по ВВП на душу населения находимся на 116-м месте [5]. Это результат множества внутренних вызовов, таких, как: бедность, безработица, неграмотность, проблемы здоровья и равенство [2].

Интересным является тот факт, что в стране сформировались контрастные тенденции. На одной стороне оказался слой богатых и имущих, группа малочисленная, но определяющая вектор развития страны.

На другой стороне оказалась большая часть населения, которые потеряли и имущество, и веру. Нигилистический настрой поставил им основной целью самосохранение.

Если посмотреть на статистические данные, мы увидим, что доля населения ниже черты бедности, т.е. зарегистрированная бедность с 6,4% 2007 г. в 2010 г. достигла 9,7%, а в 2014 г. – 11,6%. Это указывает на то, что уровень жизни снижается [5]. Ясно, что привилегированная часть населения имеет высокий доход, а большая часть общественности бедные и эта тенденция еще более усугубляется.

Анализ социально-экономических условий страны за последние годы показывает, что мы оказались перед декларированной «кажущейся свободой» (Илья Чавчавадзе 1). Исторически известно, что каждая страна на земле более или менее имеет собственный национальный феномен. А в Грузии наши великие предки оставили нам три нетронутых постулата: язык, отчизна и вера. Эта наша историческая визитная карточка, чем мы можем остаться в анналах истории. Это та особенность и отличительная черта, чем нация не похожа на других. Мы считаем, что именно свойственными нам особенностями должны войти в цивилизованное содружество. По словам И. Чавчавадзе, нация это сообщество людей, которых объединяет духовное единство, и которая должна сказать свое слово перед человечеством именно воедино и собственным интеллектуальным капиталом. Только этот интеллектуальный ресурс может вывести на новую траекторию страну.

Сложными оказались трансформационные процессы в экономике. Здесь можно выделить 4 основных этапа. I этап – 1991-1995 гг., II этап – 1996-2003 гг., III этап - 2004-2012 гг., IV этап - с 2013 года (Н. Читанава. 3).

На I этапе произошел процесс мгновенного разрушения полученных по наследству политических и экономических систем. В результате получили, что ВВП составил только 27,8% 1988г., промышленное производство упало на 85 процентных пунктов, производство сельско-хозяйственной продукции упало в 2 раза. Надо отметить и то обстоятельство, что уровень производства в среднем на 45 лет отодвинулся назад. В результате экономика страны вошла в системный кризис (Н. Читанава. 3).

Второй этап уже характеризуется высокими темпами ВВП. Однако, ВВП к 1990 г. составил 46,8% [5].

На этом этапе была осуществлена приватизация государственного имущества, в результате чего сформировалось резко дифференцированное общество. Именно это и является на сегодня основой поляризации богатства между разными слоями населения.

На третьем этапе осуществилась работа по укреплению связей с международными структурами. Однако, в течение этого периода вошел в новую фазу процесс окончания приватизации, известный под именем «агрессивная приватизация».

В этот период экономическая трансформация характеризуется некоторыми особенностями – оживлением, депрессией, функционированием принципами открытой экономики и спонтанными попытками защиты отечественных интересов и подъема мотивации грабежа национального богатства.

На четвертом этапе уже наблюдаются позитивные сдвиги. Расширились процессы интеграции, экономического протекционизма и др. Однако, это только симптомы выздоровления и пока не сформировалось, как тенденция.

В условиях открытой рыночной экономики, в которых оказалась экономика Грузии, она естественно превратилась в объект экзогенных факторов. Из-за бедного интеллектуального потенциала, полученного по наследству, было трудно определить стратегию преобразования экономики. Это было связано с существованием двух исторических эпицентров – начало процесса реальной независимости и необходимость перехода на рыночные экономические отношения.

За получением независимости последовало разложение экономических процессов, а именно, потеря и аннулирование рабочих мест. Потом произошла денежная реформа и начался весьма медленный процесс жестокого разрушения старого менталитета и формирования среднего класса. Для этого есть много причин в обществе. Нельзя опираться

на создание благоприятных условий для автоматического возникновения рыночных форм предпринимательства. Главное – это создание благоприятных условий для трудоустройства и экономического роста. На сегодняшний день развитие малого бизнеса тормозит низкий уровень их организации. Для этого необходимо интеграционное единство больших и малых предприятий, которое нуждается в поддержке со стороны государства. Именно от развития малого и среднего бизнеса существенно зависит формирование среднего класса. Тем не менее, роль и место среднего класса определяет собственность, потенциал его высокоэффективного использования.

Если посмотреть на статистику, получим следующую картину: в 2015 г. в бизнес-секторе Грузии произведена продукция на 30 млрд. лари (12 млрд. \$). Из этого доля малых предприятий составила 3 млрд., т.е. 10%, средних – так-же 3 млрд., т.е. 10%. По трудоустройству на малые предприятия приходилось 27%, на средние – 6%. На малых предприятиях оплата труда составляла 443 лари (150 \$), на средних – 650 лари (280 \$), на крупных – 1130 лари (450\$). Полностью в бизнес-секторе 900 лари (400 \$). Следовательно, оплата труда на малых предприятиях составляла только 49 % оплаты труда в сфере бизнеса (Н. Читанава, 4).

Все это свидетельствует о том, что роль среднего класса является особенно важным в современных условиях. В целях сохранения этого процесса, для того, чтобы избежать дестабилизации общества, необходимо использовать различные экономические рычаги.

Как было отмечено выше, Грузия после обретения независимости встала перед лицом многих вызовов. Для их решения были зафиксированы три концептуальных и методологических подхода трансформации национальной экономики.

Первым был перевод советской экономики на модель классического капитализма начала двадцатого века, который опирался на механизмы частной собственности – антипода общественной собственности и саморегулирования – антипода централизованного планирования.

Второй подход был неофициальным, которым предлагалась массовая приватизация государственной собственности, незамедлительная дезинтеграция субъектов сельского хозяйства, немедленная ликвидация существующих структур государственного управления, что являлось чрезвычайно радикальным.

Третий опирался на постепенную трансформацию национальной экономики в смешанную, многосубъектную экономическую систему, на ведущую роль государственного регулирования экономики, на создание правовых, материальных и организационных основ новой системы.

Все вышеперечисленное позволяет нам сказать, что экономика Грузии оказалась в процессе трансформации, что объективный процесс – переход на рыночные принципы – оказался разрушительным фактором. В отличие от этого, наоборот, когда происходил переход на социалистические принципы, экономика стремительно развивалась. Тогда функция государственного регулирования имела решающее значение, а при переходе на рыночную экономику главным оказался синдром «невидимой руки». В конечном счете получили «дикий капитализм» и систему, действующую по принципам «социального дарвинизма».

Прошедший период характеризуется сочетанием системы благоприятных факторов. Здесь следует отметить влияние геополитики и геоэкономики на трансформацию

экономики. Очевидно, что государственная политика должна основываться на долгосрочной стратегии социально-экономической системы.

В конечном счете определилось, что экономика страны стала социальной ориентации. Вместе с этим, налаживается рыночный менталитет. Однако, результатом трансформации экономики является то, что пока все еще слабая рыночная экономическая система, тем не менее, при сравнении негативных и позитивных аспектов, можно сделать вывод, что перевешивают положительные. Это стратегия будущего нашей страны.

Использованная литература

1. Чавчавадзе И. Сочинение, Тбилиси, 1989.
2. Читанава Н. Информационно-аналитическое агенство "IVERIONI", 2.03.2017.
3. Читанава Н. Информационно-аналитическое агенство "IVERIONI", 6.03.2017.
4. Читанава Н. Информационно-аналитическое агенство "IVERIONI", 14.03.2017.
5. Geostat.ge

Murman Kvaratskhelia

GEORGIA'S TRANSFORMATION PROCESSES AND NEW CHALLENGES IN THE MODERN STAGE

Summary

The article discusses the transformation process of the Georgian economy in the transition from market economy to transition to market relations and how the level of living has changed. There are shown its four phases and peculiarities.

In addition, the author emphasizes the three conceptual-methodological approach to these processes.

In addition, the article notes the main and new challenges faced by Georgia during the globalization period.

Лина Датунашвили

РЕАБИЛИТАЦИЯ ШЕЛКОВОДСТВА ЯВЛЯЕТСЯ ПУТЕМ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ

Аннотация. В статье рассмотрены народнохозяйственное значение и краткая история шелководства в мире и Грузии. Приведены взгляды известных исследователей этой отрасли. Проанализированы состояние производства шелковичного кокона и инфраструктуры отрасли в 50-х годах прошлого века, когда отрасль находилась на высоком уровне производства. Показано, какое отрицательное воздействие оказали на состояние отрасли проблемы, существующие в тутоводстве – в кормовой базе шелкопряда (распространение микроплазмозного заболевания тутовых насаждений мелколистной курчавости с начала в Западной, а затем и Восточной Грузии), также, общие для всей экономики страны, проблемы, возникшие в 90-х годах и вызвавшие общий спад экономики. С учетом того, что оживление шелководства является значительным путем устойчивого развития экономики страны, в статье подчеркнута значительность тех мероприятий, практическая реализация которых поможет последующей реабилитации отрасли.

Ключевые слова: шелководство, шелковичные коконы, грена, кормовая база шелковичного червя – тутоводство.

Введение

Рыночные отношения выдвигают на передний план тесное экономическое сотрудничество между странами на демократической основе. Грузия с древнейших времен была включена в торговые и экономические отношения со странами Востока (Китай, Индия, Персия, Средняя Азия) и Запада, что было обусловлено ее геополитическим положением и проходящим через нее Великим шелковым торговым путем. В этой торговле Грузия принимала активное участие посредством продажи изготавливаемых здесь шелковых изделий, которые, благодаря своему высокому качеству, пользовались популярностью как в восточных, так и в западных странах.

Шелководство представляет собой одну из древнейших и традиционных отраслей сельского хозяйства Грузии, корни которого идут из глубины веков. Усиленный интерес к шелководству был обусловлен ценными свойствами для здоровья человека изготовленной из шелковичного кокона пряжи и большим спросом на нее отраслей народного хозяйства.

* * *

Натуральный шелк по своей красоте, легкости, изящности и гигиеничности представляет собой один из самых ценных видов сырья для текстильной промышленности. Он выделяется «крепкостью, эластичностью, равномерностью, изяществом и стойкостью» [Иашвили Н., 1940]. «шелк _ это самая ровная, самая прочная и самая великая среди тканей» [Очерки экономики...1928], так характеризуют натуральный шелк итальянцы.

Большая длина, равномерность, чистота, эластичность и блеск обеспечивают превосходство шелковой нити над другими видами сырья текстильной промышленности. Из нее получается красивая, легкая и добротная ткань [Боцвадзе С. 1958]. Благодаря плохой электро-и теплопроводимости, шелковую нить широко используют как изоляционное средство в системе связи, электро- и радиотехнике [Немсадзе Г. 1954].

Натуральный шелк используется в фотографии и кинематографии, в авиации и медицине. Оставшаяся в шелковом стручке после выматывания из него шелковой нити куколка является питательным кормом для пушных животных и птиц. Куколка из-за своей жирности используется в промышленности для изготовления различных предметов потребления (например, мыла).

Начало шелководства, как и других отраслей сельского хозяйства, говорит Н. Шавров, «покрыто туманом, и наука пока еще беспомощна для того чтобы осветить лучами истины этапы его зарождения и развития». Несмотря на многочисленные попытки и усердное изучение дошедших до нас тысячи исторических документов, оказалось невозможным не только открыть когда были разведены шелковичные черви, но и установить, какой народ смог впервые использовать этого червя» [Шавров Н. 1890].

Если основываться на взглядах Д. Росинского, тогда родину предка тутового шелкопряда следует искать в Азии, конкретнее _ в восточной части Гималаев. Это мнение разделяет большая часть исследователей шелководства, например, М. Рондо, В. Мукерджи, проф. А. Тихомиров и др.

Если верить китайскому преданию, в которое верит и Ромдо, уход за червью, производство шелкового стручка и выматывание из него нитей впервые начала осуществлять

китайская царица Силинг Чи более чем 26 веков назад. Китайский народ признал Силинг Чи божественной покровительницей шелкопрядения и тутового дерева [Квариани С., 1901].

Хотя еще не имеется точных данных о распространении в Грузии шелководства, но следует опираться на высказанное большинством исследователей соображение, связывающие это событие с временем царствования Вахтанга Горгасали в V веке и утверждать, что царь Вахтанг Горгасали, который находился вместе с иранским шахом в походе в Индии, при возвращении захватил с собой грону (яйцо червя) и распространил в Грузии. По мнению исследователя Мосе Джанашвили, «грузины при возвращении из Индии, среди других сокровищ привезли и яйцо шелковичного червя» [Джанашвили М., 1892].

Развитие химической промышленности способствовало производству дешевого и высококачественного искусственного волокна в больших количествах, которое широко используется для изготовления искусственного шелка. Несмотря на это, рост производства дешевого искусственного шелка не снижает значения натурального шелка и спроса на него, поскольку по своим особым свойствам натуральный шелк незаменим для ряда отраслей народного хозяйства. Исходя из указанного, для увеличения производства натурального шелка в стране необходимо увеличить производство шелковичного кокона.

В отличие от других отраслей сельского хозяйства, шелководство характеризуется кратковременным периодом. В этой отрасли широко используется женский и детский труд, а также труд пожилых людей. Денежные доходы от шелководства хозяйственник получает в первой половине года, что имеет большое значение для нормального ведения финансовой деятельности семьи.

В 60-е годы в Грузии производилось 4,1 – 3,7 тыс. тонн шелковичного кокона, который обеспечивал сырьем все шелкоткацкие фабрики. Производство кокона с 2,6 тыс. тонн в 1970 году снизилось до 1,6 тыс. тонн в 1975 году, 1,7 тыс. тонн к 1980 году и 1,5 тыс. тонн к 1990 году. Такое резкое снижение производства в течение 20-летнего периода было вызвано в основном микроплазменным заболеванием кормовой базы шелковичного червя – тутовых насаждений – мелколистьевой кудрявостью, которая впервые появилась в 1964 году в шелководческих районах Западной Грузии и в основном уничтожила породистые тутовые насаждения.

Указанное заболевание уже несколько лет как появилось и в шелководческих районах Восточной Грузии и нанесло значительный ущерб кормовой базе шелковичного червя. Неправильно проведенная в стране приватизация земли оказала отрицательное воздействие на туководство – уничтожила тысячи тутовых насаждений. В то же время существующий за последние годы топливный кризис, вместе с другими причинами, способствует массовой рубке тутовых насаждений.

1990-2000 гг. в Грузии производство шелковичного кокона снизилось приблизительно в 2,9 раза, что, соответственно вызвало сокращение производства шелковых нитей следующим образом – 1985 г. – 46406 тыс. м., 1990 г.- 45861 тыс. м., 1995 г.- 889 тыс. м., 1997 г.-318 тыс. м. В результате этого резко снизилось производство готовых шелковых тканей на душу населения с 1,4 кв.м. в 1990 году до 0,06 кв.м. к 1997 году.

В переходный на рыночную экономику период в Грузии в условиях экономического кризиса был остановлен ряд отраслей промышленности, в том числе текстильная промышленность. В связи с тем, что в стране не действуют шелкоткацкие фабрики, у производимого шелковичного кокона нет потребителя. В условиях отсутствия основного условия функционирования рыночной экономики_спроса соответственно не существует и

предложения. Дефицит спроса и предложения обуславливает жесткое ограничение реализации в Грузии производимого в минимальном объеме шелковичного кокона. Если товаропроизводителю не удастся своевременно реализовать изготовленную продукцию, он прекратит заниматься этим делом. Именно в таком положении находятся сегодня грузинские шелководы.

Исходя из вышеуказанного, традиция производства шелковичного кокона, современное состояние отрасли и ее большое народнохозяйственное значение требует необходимого проведения комплексных мероприятий по ликвидации накопившихся в ней проблем. Для возрождения отрасли шелководства считаем целесообразным.

1. Оживление в Грузии текстильной промышленности и повышение материальной заинтересованности шелководов.

Как отмечалось выше, в 1993-1998 годы в Грузии не функционировала ни одна шелкоткацкая фабрика. На протяжении ряда лет не удавалось реализовывать произведенный шелковичный кокон и, соответственно, не осуществлялась оплата труда шелководов. Из существующих в текстильной промышленности Грузии шести объектов в 1999 году начал функционировать лишь один: Телавская нитекрасильно-крутильная фабрика «Чичнаухти», которая приобрела произведенный в стране сырой шелковичный кокон. Этим, по нашему мнению, будет положено начало росту спроса на производимый в Грузии качественный кокон и ускорению развития местного производства из местного сырья.

2. Вложение в шелководство инвестиций и выделение целевого кредита.

В отличие от других отраслей агро-промышленного комплекса, в течение последних лет для шелководства не выделялось ни гуманитарной, ни технической помощи, ни целевого кредита, что так необходимо для оживления отрасли. Если с помощью инвестиций продукция шелководства выйдет на уровень мировых стандартов, то страна получит большой доход от экспорта производимой продукции.

3. Селекция аборигенных сортов шелковичной грены.

Сегодня в Грузии дело сортового обновления грены находится на довольно низком уровне. Из-за финансовых затруднений не функционируют гренажные заводы и, соответственно, неудовлетворительна селекционная работа. Получаемая из сырого кокона, производимого на базе местной грены, нить – низкого качества и мало соответствует мировому стандарту. Следует учитывать и то обстоятельство, что на мировом рынке большим спросом пользуется высококачественное шелковое сырье классов 3 А и 4 А, цена одного килограмма которого равна 30-35 долларам США, тогда как цена одного килограмма произведенного в Грузии шелковичного кокона в среднем не превышает 3,5 доллара США.

4. Импорт высокопродуктивных сортов и гибридов шелковичной грены наряду с аборигенными сортами.

Даже страна с таким высокоразвитым шелководством, как Узбекистан, не отказывается от импорта грены из различных стран (Италия, Япония, Республика Корея), чтобы еще больше повысить уровень шелководства. В 1999 году в Грузию было ввезено небольшое количество грены из Республики Корея. Использование этого сырья в производстве дало хорошие результаты – на 5 процентов улучшилось качество шелка. Этот факт является показателем того, что данный процесс должен еще больше расширяться.

5. Повышение качества шелковичного кокона.

Сегодня качество шелковичного сырья определяет эффективность работы отрасли шелководства в целом, для чего необходимо ускорить обеспечение шелководческих районов

страны новыми, перспективными гибридами тутового шелкопряда, который по своим параметрам соответствует мировым стандартам. Именно отсюда следует начинать приспособление отрасли к рыночной экономике.

6. Устранение заболеваемости шелковичного червя и борьба против нее.

Шелковичный червь требует тщательного ухода, так как почти в любом возрасте он может заболеть пембрином, желтухой, мускардином, гниением и худобой. Изучение заболеваний показало, что для устранения любого вида заболевания шелковичного червя необходимо, в первую очередь, проводить проверку грены, частую чистку червоводни и приборов и дезинфекцию их раствором формалина. При кормлении червя следует часто очищать воздух в червоводнях и соблюдать гигиенические условия, уничтожать заболевших червей вместе с фекалиями и подстилкой и т. д.

7. Техническое перевооружение шелкомотальных, шелкокраильных и шелкоткацких фабрик.

В стране в течение десятков лет не осуществлялось техническое перевооружение шелкомотальных, шелкокрутильных и шелкоткацких фабрик. Имеющиеся здесь морально и физически изношенное и устаревшее оборудование не обеспечивает ни высокий выход, ни качества нити. Сегодня комплектование фабрик новым оборудованием связано с определенными финансовыми затруднениями (в период экономического кризиса часть фабрик была разграблена).

8. Восстановление и развитие кормовой базы шелковичного червя _ туководства.

В 1992 году в Грузии числилось приблизительно 10 тыс. га земли, занятой высокоствольными насаждениями и кустового типа плантациями и 11 млн. единиц тутового дерева, или приблизительно более 20 миллионов, в основном находящиеся в эксплуатации насаждения. В 1999 году из районов, по оперативным данным, сохранены 4 тысячи га тутовых плантаций (в основном высокоствольные тутовые насаждения) и 4 миллиона единиц тутовых насаждений.

Последние годы в Грузии уже не имеется саженцевых школ плантации. С 1993 года в стране прекратилось как выведение тутовых саженцев, так и их реализация и выращивание. В последние годы из-за неимением топлива население массово вырубил тутовые насаждения. К этому добавляется вирусное заболевание тутового дерева _ мелколистевая курчавость, которая уничтожает породистые тутовые деревья.

С целью укрепления кормовой базы в стране необходимо развести как высокоствольные, так и низкорослые кустарникового типа плантации. Предпочтение следует отдавать последним с точки зрения быстрого восстановления кормовой базы и лучшего использования средств механизации. Следует обновить отбор и выведение устойчивых, относительно вирусного заболевания «мелколистевой курчавостью», тутовых пород и гибридов. Государство должно способствовать льготной реализации тутовых насаждений. Высокоствольные тутовые насаждения следует насаживать двумя-тремя рядами вдоль дорог и полей, как защитное от ветра средство. Необходима точная инвентаризация единичных насаждений и занятых плантациями площадей. В противном случае будет неправильным возможный расчет как количества нужных для выкормки червей, так и отдельного экономического показателя и, что главное, планирование на перспективу развития шелководства.

Как в прошлом, так и в наши дни, шелк _ это роскошь, вполне доступная среднему классу в Европе и США, а в Азии он продолжает играть роль традиционной церемониальной

одежды. На глобальном текстильном рынке доля шелка довольно мала – менее 0,2%. Его производят в 60 странах мира. Основные производители по-прежнему находятся в Азии (90% тутового шелка).

Шелководство довольно трудоемко, несмотря на это, это отрасль помогает сохранять занятость сельского населения и предотвращает миграцию в большие города. В мире пять самых крупных производителей шелка-сырца – Китай, Индия, Узбекистан, Бразилия и Вьетнам. Мировое производство шелка-сырца в среднем составляет 80 000 тонн в году, около 70% из которых приходится на Китай. Китай экспортирует самые большие объемы шелка. Крупнейший импортер шелкового текстиля и одежды – США. Цена шелка на глобальном рынке значительно растет.

Европейские страны: Франция, Германия, Италия, Швейцария и Великобритания играют важную роль как «переработчики» и «потребители» шелка, причина этого – наличие богатого опыта обработки сырья.

Работа с шелкопрядами требует жесткой дисциплины, воспитанной традицией через многие поколения. [1]

Как в Грузии, так и в Азербайджане имеет место резкое сокращение производства шелкового кокона, но Азербайджанское правительство осуществляет ряд мероприятий для последующего развития отрасли. В 2016 году намечено производство 75 тонн коконов, а в следующем – 3037 тонн продукции. Закладываются тутовые сады для усиления кормовой базы тутового шелкопряда. Сегодня специалисты пришли к мнению, что шелководство является выгодной сферой и государство готово выделить для развития отрасли льготные кредиты, увеличить закупочные цены кокона, потому, что низкие цены в 3-4 маната за килограмм не стимулируют сельчан. Когда цена одной тонны коконов на международных рынках сбыта составляет от 9 до 10 тысяч долларов, или 7-8 тысяч манатов, а цена шелковой ткани – вдвое дороже. Возрождение данной отрасли откроет десятки тысяч новых рабочих мест, возрастут объемы производства шелка и шелковой ткани, на которые имеется большой спрос у зарубежных потребителей. Экспорт данной продукции обеспечит приток в страну иностранной валюты.

В последний период в Грузии были проведены определенные мероприятия с целью реабилитации шелководства. 14 апреля 2013 года по инициативе каталикоса-патриарха Грузии, его преосвященства и блаженейшества Ильи Второго был создан фонд «Возрождения и развития шелководства». Патриарх, видя опасность исчезновения такой стратегической и традиционно значительной отрасли, выдвинул предложение передать указанную отрасль под патронаж грузинской церкви.

В октябре 2014 года в министерстве устойчивого экономического развития Грузии была создана группа индустриального развития. Основной целью этой группы является способствовать развитию уже забытой старой и новой экономической деятельности путем тесного сотрудничества между частным сектором и властью. Группа начинает свою работу с выбора проекта, затем намечается стратегия и, наконец, после того, как бизнесплан уже готов, члены группы начинают поиск частного инвестора.

Одной из последних новшеств указанной группы является создание концепции возрождения шелководства. С целью реабилитации отрасли компания «Братья Асканели» и работающие в Узбекистане грузинские бизнесмены передали грузинскому правительству выращенные в Узбекистане 100 000 тутовых саженцев, которые бесплатно были розданы фермерам и мелким предпринимателям. Они также получили нужную информацию.

Развитие шелководства необходимо начать с кормовой базы шелкопряда _ тутоводства. Шелководства рассчитано на мелкие хозяйства и поспособствует развитию мелкого предпринимательства и занятости сельского населения.

Проведенные в последние годы частичные мероприятия в этой отрасли хотя и являются положительными шагами, но они недостаточны. Думаем, в реализации вышеуказанных мероприятий, для реабилитации шелководства значительную роль и активную поддержку должна проводить правительство.

Выводы

Шелководство _ это один полный цикл искусственное изъятие из которого какого-либо элемента или процесса может вызвать нарушение всего цикла. Для получения готовой шелковой ткани необходима высококачественная шелковая нить. Для получения пряжи необходим высококачественный шелковичный кокон. Производство шелковичного кокона тесно связано с налаженной работой гренажных заводов и, что главное, для откармливания шелковичного червя необходимо развитие прочной кормовой базы _ тутоводства.

Рыночная экономика _ это экономика основанная на спросе и предложении и если не будет спроса на шелковичный кокон со стороны объектов легкой промышленности _ шелкомотальных, шелкокрапильных и шелкоткацких фабрик, производство и поставки шелковичного кокона не будут осуществляться. Поэтому развитие шелководства следует рассматривать в едином комплексе, последовательно по составляющим его процессам. Возрождение отрасли должно осуществляться практической реализацией намеченных мероприятий.

Использованная литература

1. Боцвадзе С. 1958, с. 10. Краткий историко-экономический обзор шелководства Грузии. Кутаиси (на грузинском языке).
2. Датунашвили Л. 2010. Некоторые аспекты развития шелководства в Грузии. Сборник научных трудов Института экономики им. П. Гугушвили ТГУ, т. 3., Тбилиси (на грузинском языке)
3. Джанашвили Г. 1894, с.32. История Грузии, Тифлиси, (на грузинском языке).
4. Иашвили Н., Бахтадзе Г., 1949, с. 19, Развитие шелководства Грузии. Тбилиси, (на грузинском языке).
5. Очерки экономики мирового шелководства, 1998. ж. «Среднеазиатский шелк». Ташкент.
6. Росинский Д. 1905. Исторический ход и современное состояние шелководства на земном шаре.
7. Шавров Н. 1892. Очерки шелководства в Кавказе. Тифлис.
8. Юровецкий М.И. 1937. Выемка шелковой нити (на грузинском языке), (перевод Д.Л.), Тбилиси.
9. Электронный ресурс: [http:// www.fashiong.ru/news..html ntwsid=69](http://www.fashiong.ru/news..html ntwsid=69)
10. <http://www.intog.ge/ekonomika/81288.html>
11. [eugeorgia/ info/ ...industriuli- ganvitarebis-jgufi-meabreshumeobis-da-kolgot...](http://eugeorgia.info/...industriuli-ganvitarebis-jgufi-meabreshumeobis-da-kolgot...)
12. <http://www.info9.ge>

REANIMATION OF SILK-WORM BREEDING IS THE WAY FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF COUNTRY'S ECONOMY

Summary

Market relations put in the forefront close economic cooperation among countries on democratic principles. From time immemorial Georgia was involved in trade and economic relations with Eastern (China, India, Iran, Middle Asia) and Western countries that was stipulated by geopolitical situation of Georgia and great Caravan Route of Silk passing through the country owing to which these countries successfully realized mutually useful “buying and selling.” Georgia took active part in this trade selling its silk thread and fine silk products manufactured locally. These products were famous by their high quality both in Eastern and Western countries.

Thus, sericulture is one of the most ancient and traditional sectors of agriculture in Georgia, its roots come from remote ages. As it was noted a great interest to silkworm breeding was stipulated by excellent qualities of silk fabrics necessary for human health and by high demand on it in national economy of the country.

In 1990-2000 decade the production of silk cocoon in Georgia decreased at about 2,9 times, correspondingly resulting in the decrease of silk thread production in tones: in 1985 from 3,8 to 2,68 in 1990; in 1993 from 0,3 to 0,08 in 1997. Silk fabric production in square meters decreased in 1985 from 46403 to 45 861 in 1990; in 1995 from 889 to 318 in 1997; adequately happened in silk stuff manufacturing per head of population in 1990 from 8,4 square meters to 0,06 square meters in 1997.

In transition period to market economy some sectors of industry in Georgia have stopped their functioning in the conditions of economic crisis. Among them is textile industry because silk – weaving mills do not function. Silk cocoons produced in the country have no consumer. In the absence of a main economic conditions – “demand” there cannot exceed “supply”. Demand and supply deficiency stipulates a strong limitation of silk cocoon realization which is produced in Georgia in small quantities. If the producer is unable to realize his production in time he will not continue his activity such is the situation of Georgian silkworm breeders.

Proceeding from the above mentioned the tradition of silk cocoon production in our country, current situation of the sector, its great significance in national economy show the necessity to take complex measures for overcoming the problems accumulated in silkworm breeding.

To reconstruct silkworm breeding sector it is expedient to:

1. Reanimate textile industry in Georgia and raise material incentive of silkworm breeders.
2. Invest in silkworm breeding and give purposeful credit.
3. select local sorts of silkworm eggs.
4. Import high productive sorts and hybrids of silkworm eggs side by side with local sorts of silk worm eggs.
5. Raise the quality of silkworm cocoon.
6. Get rid of silkworm disease and fight against it..
7. Technical re-equipment of cocoon reeling, silk spinning and silk weaving mills.
8. Reconstruction and development of mulberry growing – a main forage reserve for silkworms.

Silk worm breeding is a united cycle and artificial exclusion of any element or process might result in the derangement of the cycle as a whole. High quality thread is necessary to produce silk

fabric; and to produce high quality silk tread it is necessary to produce high quality cocoon. The production of silk cocoon is closely connected with good worm of silkworm egg plants and mainly with the development of mulberry growing which is a stable forage reserve for silk worms.

It is clear that light industry objects, such as silk spinning, weaving and reeling mills should demand silk cocoon otherwise silk cocoon production and supply would not occur. That's why sericulture development should be observed as a single complex, as a succession of all its processes. The reconstruction of the sector should be realized by means of practical realization of planned measures.

*თამაზ გამსახურდია
თეიმურაზ ფესტვენიძე*

**ქვეყანაში არსებული რესურსების რაციონალური გამოყენებისა და
მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების ზოგიერთი ასპექტები**

ანოტაცია. ქვეყნის დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდგომ პერიოდში მმართველობით სტრუქტურებში დაშვებულმა შეცდომებმა მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური ფონი შექმნა. მიუხედავად მრავალჯერადი ვითომ რეფორმიზაციისა და ოპტიმიზაციისა, ქვეყანა ვერა და ვერ დაეწყო. ვერ დაისახა პრიორიტეტები, ვერ მოიძებნა ნიშა, სადაც ჩვენთან არსებული რესურსებით შეგვეძლო კონკურენტუნარიანი ეკოფილიყავით და ამით მოგვეზიდა ინვესტორები და სარგებელი მოგვეტანა ქვეყნისათვის. დროა კარდინალური ცვლილებების ჩატარებისა, რომელთაც შეუძლია ქვეყანა დააყენოს სწორ გზაზე და უზრუნველყოს ხალხის კეთილდღეობის ამაღლება.

საკვანძო სიტყვები: რესურსები, კრედიტები, აგრობიზნესი, ოპტიმიზაცია, ადამიანური რესურსები.

შასავალი

ქართველი კაცის ოცნება მუდამ იყო დამოუკიდებელ და განვითარებულ ქვეყანაში ცხოვრება. ამის ნათელ მაგალითს წარმოადგენს მისი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიული წარსული. ჩვენი ერი ზრუნავდა და ისწრაფოდა მაღალინტელექტუალური ქვეყნის ჩამოყალიბებაზე, მიუხედავად იმისა, რომ ქართველი მუდამ მტერთან ბრძოლაში იყო ჩაბმული და ქართველ ერს დაწინარებული ცხოვრება თითქმის არასდროს ჰქონია. უსაფუძვლო არ უნდა იყოს მავანთა ვარაუდი, რომ თუ არა თურქების, მონღოლების, ჯალალედინისა და განსაკუთრებით, თემურლენგისა და შაჰ-აბასის მიერ საქართველოსათვის მოწყობილი გენოციდი, საქართველო დღეს 40-50 მილიონიანი სახელმწიფო მაინც იქნებოდა. მტერი განსაკუთრებით ერჩოდა ვაზს, რადგან მომხდურმა ძალიან კარგად იცოდა საქართველოში კაცი თუ ქალი, ბავშვიც კი უღვინოდ პურს არა სჭამენ და ცხოვრების სიამოვნებას ვერა გრძნობენო. ვაზისა და სამშობლოს სიყვარულმა დღემდე მოიყვანა ქართველი ერი... მტრის მუხანათური ხელი დღესაც ატყვია ქართულ ვაზსა და ციხე-კოშკებს... ამას თან ერთვოდა შინაურთა გაცემის, ფლიდობის, ღალატის მომრავლებული ფაქტები. მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებშიც კი, როცა ქართველი ხალხის მიერ არჩეული ეროვნული ხელისუფლება შეიარაღებულმა ხუნტამ იარაღის ძალით დაამხო, ქვეყნის პირველ პრეზიდენტს და მის მომხრე პატრიოტებს სიცოცხლე მოუს-

წრაფვს, ვანდალიზმის თავის დაღწევის მიზნით ბევრი ქართველი მსოფლიოს სხვადასხვა მხარეს გადაიხვეწა.

ყოველივე ამან ქვეყანაში მიძიმე სოციალურ-ეკონომიკური ფონი შექმნა. განადგურდა და აღიგავა პირისგან მიწისა საბჭოთა ხელისუფლებიდან მემკვიდრეობით მიღებული მრავალდარგოვანი მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა. ქვეყანაში დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდგომ მრავალჯერ მმართველობით სტრუქტურებში ოპტიმიზაციის განხორციელების მიუხედავად ქვეყანა ვერა და ვერ დაეწყო და ვერ აეწყო, როგორც ეს ეკადრებოდა ძირძველ საქართველოს.

* * *

2012 წელს ხელისუფლებაში მოსულმა, დიდი იმედის მომცემმა ქართულმა ოცნებამ, რომლისაგან ქართველ ხალხს დიდი მოლოდინი ჰქონდა, ჯერჯერობით ვერ შეძლო სამართლიანობის აღდგენა. ქართულ ოცნებას მმართველობით სტრუქტურებში მოქნილი და გონივრული სტრატეგია და ხედვა სჭირდება, რომ უარი თქვან მავნე ჩვევების - „ნეპოტიზმის“ ჩარევის გარეშე განახორციელონ ადამიანური რესურსების შერჩევა და დანიშვნა. ასეთი პრაქტიკა ადამიანებს უბიძგებს, ჩამოყალიბდეს როგორც მოაზროვნე და კარგ სპეციალისტად და არ ექნება სურვილი და მისწრაფება, კვალიფიკაციისა და გამოცდილების გარეშე შესაბამის იერარქიებში დაიკავოს „ჩაწყობილი“ მაღალი თანამდებობები. ცივი გონებით შერჩეული ადამიანური რესურსები დიდ სარგებელს მოუტანს ხალხს და ქვეყანას. ხელისუფლებამ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას, რომელიც მოხმარდება ქვეყნისთვის მეტად საჭირო მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას, რაც გარანტიაა მთლიანი შიდა პროდუქტის და წარმოების მოცულობის ზრდისა და ადამიანური რესურსების დასაქმებისთვის. ქვეყნის რეგიონებში ახლახან ჩატარებულმა თვითმმართველობის არჩევნებში გამარჯვებულმა მერებმა, გამგებლებმა და საკრებულოში არჩეულმა დეპუტატებმა უნდა იგრძნონ დიდი პასუხისმგებლობა ამომრჩევლის წინაშე, იზრუნონ თვითმმართველობის სტრუქტურების ოპტიმიზაციის სრულყოფისათვის. განსაკუთრებით დაუთმონ ყურადღება უმიზნო და უნაყოფო დანახარჯების შემცირებას, ადგილებზე ჯერ კვლავ არსებული ბუნებრივი, ადამიანური და კაპიტალური რესურსების ეფექტურ გამოყენებას. ასევე აუცილებელია ხალხთან ახლოს ყოფნა, პერიოდულად შეხვედრები და უფრო მეტი ინფორმაციულობა, მასების სტიმულირება იმისაკენ, რომ მეტად ჩაერთონ თვითმმართველობის საქმიანობაში, თუ არა მეტად გაჭირდება იმ პრობლემების გადაჭრა, რომელიც დღესდღეობით მწვავედ დგას ქვეყნის წინაშე.

სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსებაზე მყოფი ჩინოვნიკები პირველ რიგში მოტივირებული უნდა იყვნენ თავიანთი კვალიფიციური შრომის შედეგებით და, მეორე მხრივ, ეკონომიკურად შეჭირვებული ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეები მკაცრად უნდა უფრთხილდებოდნენ ბიუჯეტის სახსრებს და უფლება არა არქვთ ფუფუნებაში ატარონ ცხოვრება. ამის ბრწყინვალე მაგალითებია საზღვარგარეთის სახელმწიფო მოხელეები თუ როგორ უფრთხილდებიან სახელმწიფო სახსრების ხარჯვას, კერძოდ მაღალბიუჯეტიანი ტრანსპორტის ხარჯებს. მიმოსვლისათვის ხშირად იყენებენ ველოსიპედებს, მცირელიტრაჟიან ავტომობილებს. მაგალითად ავსტრიის პრეზიდენტი ვანდერ ბელენი, ყოველდღე სამსახურში ფეხით დადის.

ქუჩები არ იკეტება და გამგელებს არავინ უზღუდავს მოძრაობას და ყოველდღიური მოვალეობის შესასრულებლად მიდის ადამიანების ნაკადთან ერთად, მშვიდად და შეუმჩნეველად, როგორც რიგითი მოქალაქე. ეს იმ ქვეყნის პრეზიდენტია, სადაც ერთ სულ მოსახლეზე საშუალო წლიური შემოსავალი შეადგენს 44498 დოლარს, ხოლო მთლიანი შიდა პროდუქტი არის 386752 მილიონი დოლარი.

ცნობილი ანალიტიკოსი პეტრე მამრაძე აღნიშნავს რომ, „შემიძლია ეს ხელისუფლება დასაბუთებულად და არგუმენტირებულად გაუთავებლად ვაკრიტიკო, მაგრამ ყოველად დაუშვებელია ამათი ნაციონალებთან შედარება, იმ ჯოჯოხეთთან, როცა ქუჩაში ხალხს ხოცავდნენ, ციხეში 30 ათასი პატიმარი ჰყავდათ, ადამიანებს ბიზნესსა და ქონებას უაპელაციოდ ართმევდნენ“. გარდა ამისა, ყველა გავლენიანი საერთაშორისო ინსტიტუტი წერს და აღიარებს, რომ ურთულესი მდგომარეობის მიუხედავად საქართველო რეგიონში დემოკრატიისა და თავისუფლების ოახისად რჩება! ეს სიმართლეა და უნდა ვაღიაროთ, რომ დემოკრატიის თვალსაზრისით საქართველოში ბევრად უკეთესი ვითარებაა, ვიდრე ჩვენს მეზობელ სახელმწიფოებში და მათ შორის თურქეთშიც.

როგორც სტატისტიკური მონაცემებიდან ჩანს 2013-2017 წლებში (2017 წლის I კვარტლის მონაცემებით) 2008-2012 წლებთან შედარებით საქართველოში 23,1%-ით მეტი პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია შემოვიდა. ქართულმა ოცნებამ პრიორიტეტი მიანიჭა წარმოების განვითარებას. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობისთვის განხორციელდა სახელმწიფო პროგრამები. მარტო პროგრამის - „წარმოე საქართველოში“ - ფარგლებში 480 მილიონ ლარზე მეტის ინვესტიცია გაიცა და მიკრო და მცირე ბიზნესის მხარდაჭერის პროგრამის ფარგლებში დაფინანსდა 215 საწარმო. 2015-2016 წლებში სახელმწიფოს მიერ მხარდაჭერილია 3204 პროექტი, ხოლო თანადაფინანსების სახით გაიცა 22 949 474 ლარი, სადაც 494 ბენეფიციარია.

2013-2016 წლებში ქვეყანას 23,2 მილიონი ტურისტი სტუმრობდა. ეს მონაცემები 2005-2012 წლების მაჩვენებელს (14,4 მილიონი) 60,4%-ით აღემატება; ეს იმას ნიშნავს, რომ დღითიდღე იზრდება ცნობადობა და ინტერესი საქართველოს მიმართ. კიდევ მეტი ძალისხმევა სჭირდება ტურისტული არეალის გაფართოებას, როცა ქვეყანაში ჯერ კიდევ არსებობს მიმზიდველი ისტორიული ძეგლები და კეთილმოუწყობელი მღვიმეები, მათი ინფრასტრუქტურის განვითარების შედეგად კიდევ უფრო გაიზრდება ტურისტების ნაკადი, რაც ხელს შეუწყობს ბიუჯეტის შემოსავლების ზრდას.

დღევანდელ სამყაროში ენერგოდამოუკიდებლობა და ენერგოუსაფრთხოება, როგორც პოლიტიკური და ისე ეკონომიკური თვალსაზრისით, ქვეყნისათვის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. ამ მხრივ წინსვლა სრულიად აშკარაა. 2013-2016 წლებში ქვეყნის ენერგეტიკულ სისტემას სულ 415 მეგავატი სიმძლავრის ელექტროსადგურები შეემატა, როცა 2007-2012 წლებში განხორციელებული პროექტების ჯამური სიმძლავრე მხოლოდ 8 მეგავატი იყო.

ზემოთ მოყვანილი სტატისტიკა, რომელიც იმედის მომცემად გვესახება, კარგია, მაგრამ ფაქტობრივად დღითიდღე იზრდება მოსახლეობის დენადობა ქვეყნიდან იმ მიზეზის გამო, რომ არ არის დასაქმებული და სოციალურად დაუცველს უჭირს თავის რჩენა. ამას ემატება ინფლაცია, რიგ კვების პროდუქტებზე ფასების მო-

მატება, ასევე ელექტროენერჯისა და გაზის ტარიფების ზრდა, საწვავის გაძვირება და ა.შ.

დღევანდელ პირობებში მყოფი ერისთვის უპირველესი საზრუნავი არის ქვეყნისა და თავის გადარჩენა. ამისათვის საჭიროა ხელისუფლების მიერ ქვეყანაში კარდინალური ცვლილებების განხორციელება, მაღალი სულისკვეთებით შრომა, გარჯა და კარგი სამომავლო ბიზნესსტრატეგიების ჩამოყალიბება და მისი გადაუდებელი შესრულება-განხორციელება. ქვეყანაში უნდა შემუშავდეს ქმედითი საგანმანათლებლო პროგრამა. ყველა ჩავაბათ უწყვეტი სწავლების პროცესში, რომელიც ყველა რანგის სახელმწიფო მოხელეს, მენეჯერებს თუ ნერბისმიერი სპეციალობის მქონე ადამიანს გაუხსნის გზას თანამედროვე ტექნოლოგიების მიღწევების ათვისებასა და კვალიფიკაციის უწყვეტი ამაღლებისკენ.

დღევანდელი ხელისუფლების ძირითადი ფუნქციაა ქვეყანაში არსებული ბუნებრივი, ადამიანური კაპიტალური რესურსების ინტენსიურად და რაციონალურად გამოყენება, რომ განვითარდეს ქვეყნის ეკონომიკა და შეიქმნას სამუშაო ადგილები, სადაც დასაქმდებიან ადამიანები, რომლებსაც ხელი აქვთ ჩაქნეული მომავალზე, არადა ქვეყნის მოსახლეობა მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობაში იმყოფება.

ბევრ სხვა მიზეზებთან ერთად, ქვეყანაში არაჯანსაღი მდგომარეობის შექმნაში ღომის წილი უდევს ბანკების თავაშვებულობას. ოფიციალური მონაცემების მიხედვით კომერციულმა ბანკებმა 2017 წლის 9 თვის განმავლობაში კლიენტებისთვის მიცემული სესხებიდან საურავებიანად ჯარიმის სახით 58 მილიონ 266 ათას 832 ლარი მიიღეს. მთელი საქართველო ბანკებმა იყიდეს და როგორც ვაჟა-ფშაველა წერდა „ქვეყანა იქცა დუქნად“.

ბანკიდან კრედიტის გამომტანმა, მოვალემ, ბანკის ჯარიმის სახით ძირითადი თანხის 0,02 პროცენტის ნაცვლად 0,2 პროცენტი უნდა გადაუხადოს, ანუ ქართულმა ბანკებმა ჯარიმის ფასი ათჯერ გაზარდეს, ეს ხომ ქართველი ხალხის ძარცვაა. უცხოეთში იმდენი ფონდია, ფული სად წაიღონ და სად დააბანდონ არ იციან. არის ასეთი ფონდები, რომლებსაც თანხის გასესხების დროს მოგების სახით წლიური ერთი პროცენტიც ხელს აძლევს, ხოლო 3-4 პროცენტად ფულს თითქმის ყველგან იშოვი. ეს ყველაფერი ხდება იმის ფონზე, როცა საქართველოში წლიური საბანკო პროცენტი 15-30%-ს შორის მერყეობს. ამიტომ, რომ ქვეყნის მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი გაუსაძლის მდგომარეობაშია და იპოთეკარები ვერ უმკლავდებიან ბანკის პროცენტს და უბინაოდ რჩებიან. ბანკებს, უმართებულოდ, კანონით მინიჭებული აქვთ ნებისმიერი ბიზნესის წარმოების უფლება, ამიტომ მათ ინტერესში აღარ შედის კერძო ბიზნესზე სესხების გაცემა, თავიანთ კონკურენტებს ხომ არ გააძლიერებს? აუცილებელია საკანონმდებლო დონეზე დარეგულირდეს ეს პრობლემა.

პირველ რიგში გადაუდებელ ამოცანად მიგვაჩნია ქვეყანაში აგრობიზნესის განვითარების პრესპექტივები, რომლის რესურსები თითქმის ყველა რეგიონს გააჩნია. სამწუხაროდ, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს ნიადაგები ნაყოფიერების მხრივ სავალალო მდგომარეობაშია, რაც გამოიხატება ჰუმუსის პროცენტული შემცველობის მკვეთრი შემცირებით, საკვები ელემენტის სიღარიბით და ა.შ. სახნავი ფართობების უდიდესი ნაწილი ეროზირებულია. დასავლეთ საქართველოს დაჭაობებული ნიადაგები მოითხოვს მელიორაციული სამუშაოების ჩატარებას, აღ-

მოსავლეთ საქართველოს მლაშე ნიადაგები კი გააკულტურებას საჭიროებს. ამიტომ, მიწის ეფექტური გამოყენების მიზნით, აუცილებელია მეცნიერების, სპეციალისტების და ექსპერტების გარკვეული ჯგუფის მოწვევა.

ნიშანდობლივია, რომ აგრობიზნესში ყველაზე მნიშვნელოვან პროდუქციას წარმოადგენს ქართული ღვინო, რომლის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება და უფრო ფართოდ საერთაშორისო სტანდარტებზე გასვლა მნიშვნელოვნად განაპირობებს ჩვენს ეკონომიკურ ძლიერებას. ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვან და საშურ საქმეს წარმოადგენს ტრადიციული ჯიშების აღორძინება. სხვა ჯიშებთან ერთად, განასკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ ელიტარული ბრენდების (ხვანჭკარის, ოჯალემის, უსახელაურის, ალადასტურისა და სხვა) ჯიშის მოვლა-განვითარებასა და მათ შენარჩუნებას. ასევე ყურადღებას მოკლებულია სიცოცხლის ელექსირად წოდებული ჩაის კულტურის აღორძინება-განვითარება, როცა ჩაის კულტურის მოვლა-პატრონობას ქართველი კაცი საუკუნის მანძილზე ეწეოდა. მისი ხელსაყრელი ბუნებრივი პირობების მიუხედავად, არ იჩენენ მისდამი ყურადღებას. ძირითადად იმპორტირებული ჩაის იმედზე ვართ დარჩენილი. გავისხენოთ ახლო წარსული თუ როგორ ვანდალურად გაანადგურეს ჩაის პლანტაციები და გადაშენების პირამდე მიიყვანეს, მაშინ, როცა მეზობელი თურქეთის სახელმწიფომ ჩაის კულტურის განვითარება მაღალ რანგში აიყვანა. ნახეთ როგორ ბიბინებს თურქულ მიწაზე მარადიული მწვანე ჩაი და როგორ შრომობენ ჩვენი თანამემამულენი, ქალი თუ კაცი, რომ აღნიშნულ სამუშაოზე აღებული ფულით არჩინონ თავისი ოჯახი. ხომ შეიძლებოდა განვითარებულიყო ჩაის კულტურა, აქ ემრომათ ჩვენიანებს ისე, რომ თავისი შრომით უზრუნველყოთ ოჯახის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. რა მოგვდის ქართველებს? როცა ჩვენზე უფრო პატარა, ჩვენზე უფრო ნაკლები შესაძლებლობის მქონე ქვეყნები უფრო მეტ მთლიან შიდა პროდუქტს აწარმოებს და უკეთესი ცხოვრების ეკონომიკური პირობები გააჩნია. ისმის კითხვა, რატომ ვუშვებთ ხელიდან აგრობიზნესის განვითარების შანსს? ახლო წარსულში ჩვენს ქვეყანაში მოყვანილი ხილით, ყურძნით და ბოსტნეულით საკონსერვო და ღვინის გადამამუშავებელი ქარხნების სიმძლავრეები იყო დატვირთული და აქ წარმოებული პროდუქტით უზრუნველყოფილი იყო ჩვენი და ასევე ყოფილი საბჭოთა ქვეყნების რეგიონების მომხმარებლები. მიგვაჩნია, რომ სახელმწიფომ მეტი ძალისხმევა უნდა გამოიჩინოს აღორძინებადი ჩაის მრეწველობისადმი, ისეთი და უფრო მეტიც, რაც მეღვინეობისათვის გაკეთდა და კეთდება, ჩატარდეს ჩაის ფესტივალები, ჩაის დღესასწაულები, აღდგეს ჩაის სახლები ყველა ქალაქში, გავაცნოთ მომრავლებულ ტურისტებს ჩვენი ჩაის საგემოვნო თვისებები, რაც ხელს შეუწყობს საქართველოში მეჩაიოებისა და ჩაის მრეწველობის აღდგენა-განვითარებას და საერთოდ ქართული ჩაის პოპულარიზაციას. ამით შესაძლებელი გახდება როგორც ძველი ბაზრების დაბრუნება, ასევე ახალი ბაზრების დივერსიფიცირება.

აღსანიშნავია, რომ წინა საუკუნეში საქართველოს სოფლის მეურნეობის ტექნიკური აღჭურვილობა მსოფლიო მოწინავე ქვეყნების დონეზე თუ არ იდგა, ბევრით არ ჩამოუვარდებოდა მათ, რამაც თავისი დადებითი გავლენა იქონია მრავალდარგოვანი სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე. მთაში წამყვანი დარგი იყო მეცხოველეობა, სხვა რეგიონში მოჰყავდათ ჩაი, ციტრუსები, მარცვლეული კულტურები, ბოსტნეული, დიდი ყურადღება ექცეოდა მევენახეობას, მეღვინეობას,

მეაბრეშუმეობას, მეხილეობას, სხვადასხვა ტექნიკური კულტურების წარმოებას, დაფნა, სელი, სორგო, სოიო, ბამბა, შაქრის ჭარხალი, თამბაქო და სხვა. იმერეთის ზონაში წამყვანი იყო და დღესაც არის მევენახეობა და მეღვინეობა. ქუთაისში, თერჯოლაში, ზესტაფონში, ბაღდათსა და ვანში აშენდა ღვინის ქარხნები, სადაც მზადდებოდა და იხსმებოდა საუკეთესო ხარისხის ღვინოები, მზადდებოდა და იხსმებოდა საქვეყნოდ ცნობილი და მოთხოვნადი ვარციხის კონიაკი და თერჯოლის შამპანური. იმერეთის მხარეში გლეხის ყოფა-ცხოვრებაში დიდი ადგილი ეკავა სიმინდის ნათესებს, რომლის გვერდით ვითარდებოდა თამბაქოს, თხილის, ცხოველთა საკვები ბალახის, ბოსტნეულის და ბამბუკის კულტურები. მაშინ, შეიძლება ითქვას, ცხოვრება ჩქეფდა. ადამიანს არ შიოდა, სოციალურად დაცული და დასაქმებული იყო.

საქართველოს მოსახლეობამ დამოუკიდებლობა და კერძო საკუთრება სულ სხვა ფერებში აღიქვა და წამგებიან პოზიციაში აღმოჩნდა. ეს იმაში გამოიხატა, რომ სახელმწიფო საკუთრების გასხვისება-პრივატიზაციამ მახინჯი ფორმა მიიღო, რამაც ხალხის ყოფა-ცხოვრებაზე დამანგრეველი გავლენა იქონია. ახლა კი, როცა საქართველო დამოუკიდებელია - გაქრა სამუშაო ადგილები, დაინგრა არსებული ფაბრიკა-ქარხნები, კომუნისტური რეჟიმის დროინდელი შენობები იავარქმნილია, ხოლო დღევანდელი სოფლები მოკლებულია თანამედროვე ინფრასტრუქტურას. ბევრი სოფელი გაუკაცრიელებულია სამუშაოს უქონლობის გამო. გეზი აქვს აღებული საზღვარგარეთის ქვეყნების მიმართულებით ან დედაქალაქ თბილისისკენ. რიგ სოფლებში ეზო-კარი მოუვლელობის გამო ეკალ-ბარდით დაიფარა, რამაც ხელი შეუწყო მტაცებელი ცხოველის, მგლის მომრავლებას, ამის გამო მოსახლეობა პანიკაშია ჩავარდნილი. საჭიროა სახელმწიფომ პრევენციული ზომები მიიღოს, რომ სოფლებში დარჩენილ მოსახლეობას მშვიდი ცხოვრების პირობები შეუქმნას. წარმოვიდგინოთ საზღვარგარეთის ქვეყნების ნებისმიერი სოფელი, მისი ინფრასტრუქტურა და შევადაროთ ჩვენს დაბეჩავებულ სოფლებს. ჩვენს ქვეყანას უნიკალური შანსი აქვს იმისა, რომ სოფელი და ქალაქი თავის მოწოდების სიმაღლეზე იყოს. საჭიროა არსებული რესურსების ამოქმედება და მივიწყებელი დარგების აღორძინება. გასათვალისწინებელია უნიკალური თვისებების მატარებელი ქართული მეფუტკრეობის მეტი ხელშეწყობა. სასიცოცხლო მნიშვნელობის ტყე შევუნარჩუნოთ ადამიანსა და ფუტკარსაც, თუმცა ტყე გაკაფული ან გადამწვარია. რაც დარჩა იმას მაინც მოვუაროთ და ვუპატრონოთ. მეტი ყურადღებაა საჭირო ტყეების განახლებისადმი. ერთი ხე წელიწადში 120 კგ ჟანგბადს გამოყოფს, რაც მთელი წლის განმავლობაში სამი ადამიანისთვის სრულიად საკმარისია.

ასევე განსაკუთრებული ყურადღება ენიჭებოდა აბრეშუმის პარკის მოყვანას სოფლის მოსახლეობის დასაქმებისათვის და დღესაც აქვს ქართულ აბრეშუმს მოთხოვნა და საერთაშორისო ბაზარზე თავის კუთვნილ ადგილს დაიკავებს, ამიტომ იყო, რომ ვერაგი და დაუნდობელი მტერი, თემურლენგი, საგანგებოდ ერჩოდა თუთის ხეებს, მისი ფოთლები აბრეშუმის ჭრის გამოსაკვები ერთადერთი საშუალება იყო და არის.

როგორც ცნობილია, საქართველო მდიდარია წყლის რესურსებით, რესპუბლიკის 319 დიდი მდინარიდან სამრეწველო დანიშნულებით მეთევზეობისთვის გამოყენებულია მხოლოდ ორი, 211 ტბიდან გამოყენებულია მხოლოდ 17, 37 წყალსაცავიდან - მხოლოდ 10. მთელი დატვირთვით არ არის გამოყენებული თევზის

მოშენებისათვის სატბორე მეურნეობა, ამიტომ აუცილებელია, შესაბამისმა სტრუქტურებმა ყურადღება არ შეანელონ ისეთი მოთხოვნადი პროდუქტის წარმოების მიმართ, როგორც არის მდინარეებში, ტბებში, წყალსაცავებში, ტბორებსა და ზღვაში მეთევზეობის განვითარება, ამიტომ საჭიროება მოითხოვს საგადასახადო-საბანკო მომსახურების და საწარმო სფეროებში გონივრული რეფორმების განხორციელებას, რომელიც შედეგის მომტანი იქნება ამ დარგისათვის.

ჩვენ გაცილებით მეტი რესურსი გვაქვს ვიდრე გვგონია. ნუ ვიქნებით ზარმაცები. ჩვენ გვაქვს გაცილებით მეტი, ვიდრე მიწას და ბუნებრივ რესურსებს შეუძლია შემოგვთავაზოს. შეგვიძლია შევქმნათ ისეთი მნიშვნელოვანი რაღაც, რაც აქამდე არ გვქონია. საქართველო მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ქვეყანა იყო მრავალდარგობრივი აგრობიზნესის სფეროში და ახლაც საშურია, რომ შევინარჩუნოთ მიღწეული სიმაღლეები. ქვეყანას, მიუხედავად მცირემიწიანობისა, შეუძლია ძალიან ბევრი ნატურალური და ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტი მიაწოდოს მსოფლიოს და უარი არ უნდა ვთქვათ პრიორიტეტული დარგის - აგრობიზნესის ინტენსიურ განვითარებაზე. დროა უარი ვთქვათ საბჭოურ მენტალურ აზროვნებაზე და ნუ შეგვრცხვება თუ ვინმე საქმეში ჩაუხედავი აგრარულ ქვეყანად დამცინავად მოგვისხენიებს. ჩვენ შეგვიძლია და ვაღდებულებ ვართ, ხალხის რესურსები და ტალანტი გავაერთიანოთ ქვეყნის მოდერნიზაციისათვის. ადამიანებს თავისი ერთობით ბევრი სიკეთის გაკეთება შეუძლიათ. ამის მაგალითები უამრავია როგორც საკუთარ ისტორიაში, ისე საზოგადოდ. მეორე მსოფლიო ომში დამარცხებულმა გერმანიამ და იაპონიამ, სამხრეთ კორეამ, ისრაელმა 50-60 წელიწადში შეუძლებელი შეძლეს და ყველაზე წარმატებული ქვეყნები გახდნენ. შეიძლება სკეპტიკურად განწყობილმა ოპონენტებმა თქვან მათ ამერიკა დაეხმარაო, მაგრამ ომებით გათანგულ ვიეტნამს ვინ დაეხმარა? ჩინეთს? ჩვენ სიამაყით ვიხსენებთ ქვეყნის ისტორიის წარმატებულ მიღწევებს და ვაანალიზებთ, რომ ამის შემოქმედი უშუალოდ ჩვენი სახელოვანი წინაპარი იყო, რომელიც ჩვენზე ნაკლებ ცოდნასა და ინფორმაციას ფლობდა, მაგრამ იმით გეჯობნიდნენ, რომ ერთობითა და მიზანდასახული ქმედებით აღწევდნენ დიდ წარმატებას. ჩვენ დღესაც ჰაერივით გვჭირდება ურთიერთ-თანადგომა, ერთობა, სიყვარული და განათლებისაკენ სწრაფვა.

დასკვნა

ჩვენი აზრით, საჭიროა ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების სრული დამოუკიდებლობა და შესაბამისი ფინანსური რესურსებით უზრუნველყოფა (მათი ხარჯვის მკაცრი კონტროლით), სამთავრობო სტრუქტურების ძირეული ოპტიმიზაცია და კვალიფიციური კადრებით დაკომპლექტება, ადგილობრივი მოსახლეობის ქმედითი და აქტიური ჩართვა მუნიციპალიტეტებისა და ქვეყნისათვის საჭირობო საკითხების გადაწყვეტის საქმეში. ადამიანური რესურსების სწორად შერჩევა და ეფექტური გამოყენება ქვეყნის საკეთილდღეოდ, ყოველგვარი ნეპოტიზმისა და ანგარების გარეშე. მეტი ყურადღება მიექცეს განათლებისა და კულტურის განვითარებას, მეცნიერების დონის ამაღლებას, რათა შევძლოთ ქვეყანაში არსებული რესურსების სწორად და მიზანმიმართულად გამოყენება. აუცილებელია სამთავრობო მმართველობით და სამეურნეო საქმიანობაში ჩავრთოთ ადამიანები არა პარტიული ნიშნით, არამედ მათი პროფესიული მომზადების

მიხედვით, აქვე გათვალისწინებული იყოს მათი პროფესიონალიზმი და არა დიპლომები და სერტიფიკატები. აუცილებელია ბუნებრივ რესურსებთან ერთად ინტელექტუალური ერის პოტენციალის მეტად გამოვლენა-გამოყენება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თ. გამსახურდია, „სახელმწიფო მოხელეებს სჭირდება მენეჯერული აზროვნება“, სოხუმის სახ. უნივერსიტეტი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, ეკონომიკისა და მართვის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, განვითარების ეკონომიკა და ინოვაციები: გამოწვევები, გადაწყვეტის გზები, მეოთხე საერთაშორისო სამეცნიერო პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული, თბილისი, 2017, გვ. 54-56.

2. თ. გამსახურდია, თ. ფესტვენიდე, „ქვეყნის რესურსების ეფექტური გამოყენება საჭიროებს სწორ მენეჯმენტს“, ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პროფ. გიორგი წერეთლის საიუბილეო 65-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო კონფერენციის მასალების კრებული, თბილისი, 2017, გვ. 211-215.

Tamaz Gamsakhurdia

Teimuraz Pestvenidze

SOME ASPECTS OF RATIONAL USE OF RESOURCES IN THE COUNTRY AND THE WELFARE OF THE POPULATION

Summary

The paper discusses the most pressing issues in the use of existing resources in the country which play an important role in the welfare of the people. Mistakes made in the country's governing structures have put the country in a deplorable state and created a difficult socio-economic background. Destroyed inherited multinational industry and agriculture received from the Soviet power.

The work emphasizes the fact that the government has a flexible and intellectual strategy and vision in the governing bodies of the state to refuse the selection and appointment of human resources without interference (nepotism). It is underlined that in the country it is impossible to restore justice in the country. The government should pay special attention to attraction of foreign investments that will be used for the development of the small and medium-sized business for the country, which guarantees the growth and production volume and the employment of human resources. Officials from the state budget should first be motivated by the results of their qualified labor and, on the other hand, the public servants of economically vulnerable country should strictly take care of the budget funds and not be allowed to live in luxury. The primary concern for the nation in today's conditions is the survival of the country and its survival. To do this, it is necessary to make the cardinal changes in the country by the government, to work hard, to work and to establish good future business strategies and to make it urgent.

It is underlined that the country should have an effective education program. All of us have been continuously involved in the continuous learning process, which will open the way for all ranks of state officials, managers or nervous personnel to exploit the achievements of modern technologies and to continuously increase their qualifications.

The main function of today's government is to use intensive and rational use of natural and human capital resources in the country to develop the country's economy and to create jobs where people will be employed by the people who have been stuck in the harsh economic situation. Geor-

gia is one of the most important countries in the world in the field of multilateral agribusiness, and it is still scary to maintain the height achieved. The country, despite its small size, can supply a lot of natural and ecologically pure products to the world and should not refuse the intensive development of the priority sector agribusiness.

ნანული არევაძე

2016 წლის ნობელიანტი ეკონომისტები და კონტრაქტების თეორია

ნობელის პრემიის ლაურეატები ეკონომიკაში 2016 წ. გახდნენ ბრიტანელი ეკონომისტი ოლივერ ჰარტი და ფინელი ბენგტ ჰოლმსტრომი „კონტრაქტების თეორიაში შეტანილი წვლილისათვის“.

ნობელის პრემიის პრესრელიზში ნათქვამია, რომ პრემია მათ მიენიჭათ კონტრაქტების თეორიის სტრუქტურაში არსებული ბევრი ისეთი პრობლემის ანალიზის კომპლექსური საფუძვლების განვითარებისათვის, როგორცაა უმაღლესი დონის მქონე მენეჯერების ანაზღაურება, გადარიცხვები და დამატებითი გადახდები დაზღვევისა და ეკონომიკის სახელმწიფო სექტორის პრივატიზაციის და ა.შ. მიხედვით.

ლაურეატების თეორიულ ნაშრომებში, ეკონომიკური თეორიის თვალსაზრისით, აღწერილი და გაანალიზებულია თუ როგორი უნდა იყოს კონტრაქტები ეკონომიკურ აგენტებს შორის, რატომ არის მიზანშეწონილი მრავალი სახის კონტრაქტის არსებობა, აგრეთვე პასუხები წარმოქმნილ კითხვებზე სამუშაოს მიმცემსა და მომუშავეებს შორის, ან აქციონერებისათვის დადებული გარიგების საგანის ახსნა და სხვა.

კონტრაქტების თეორია ხსნის იმ მენეჯერების ოპტიმალური ანაზღაურების ფორმასა და ზომას, რომლებიც მაღალი რისკის პირობებში მუშაობენ. ამ შემთხვევაში თეორია რეკომენდაციას იძლევა მტკიცე ხელფასის დანიშვნის თაობაზე. მრეწველობის მყარ დარგებში კი შესაძლებელია ხელფასის ზომა დამოკიდებული იყოს პროდუქტიულობის მაჩვენებელზეც.

ოლივერ ჰარტი (Oliver Hart) – დაიბადა 1948 წლის 9. IX ლონდონში (დიდი ბრიტანეთი).

1969 წ. მიიღო კემბრიჯის უნივერსიტეტის სამეფო აკადემიის ბაკალავრის ხარისხი მათემატიკურ მეცნიერებაში, 1972 წ. – უორიკის უნივერსიტეტის ეკონომიკის მაგისტრის, 1974 წ. – პრისტონის უნივერსიტეტის ეკონომიკის დოქტორის ხარისხი.

1974–2007 წლებში ასწავლიდა ეკონომიკას დიდი ბრიტანეთისა და აშშ სხვადასხვა უმაღლეს სკოლებსა და უნივერსიტეტებში.

2007 წლიდან არის უორიკის (დიდი ბრიტანეთი) საპატიო პროფესორი.

2014 წ. არის იონსეის (სამხრეთ კორეა) პროფესორი.

მისი სამეცნიერო ნაშრომები ეძღვნება კონტრაქტების თეორიის, ფირმის თეორიის, კორპორაციების ფინანსების პრობლემების და სამართლის ეკონომიკის საკითხების კვლევას. XX საუკუნის 80-იან წლებში მან შეიმუშავა კონტრაქტების თეორიის ერთ-ერთი სფერო – არასრული კონტრაქტების თეორია.

ბენგტ ჰოლმსტრომი (Bengt Holmstrom) – დაიბადა 1949 წ. 18. IV ჰელსინკიში (ფინეთი).

1975 წელს მიიღო ბაკალავრის ხარისხი ჰელსინკის უნივერსიტეტში. 1975 წელს მაგისტრის ხარისხი სტენფორდის უნივერსიტეტში, 1978 წელს – ფილოსოფიის დოქტორისა, ასევე, სტენფორდში.

1972–1974 წლებში მსახურობდა კომპანია Ahistrom-ში. 1978–1979 წლებში მუშაობდა დოცენტად სისტემებისა და ოპერაციების კვლევის კათედრაზე შვედეთის ეკონომიკისა და საქმიანი ადმინისტრირების კათედრაზე.

1979–1994 წწ. ასწავლიდა ეკონომიკას აშშ უმაღლეს სასწავლებლებში.

1994 წლიდან ეკონომიკისა და მენეჯმენტის კათედრის პროფესორია, 1997 წლიდან – პ. სამუელსონის სახელობის ეკონომიკის კათედრისა და მასაჩუსეტსის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის მენეჯმენტის საერთაშორისო სკოლის პროფესორი. 2003–2006 წლებში იყო მასაჩუსეტსის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის ეკონომიკის კათედრის ხელმძღვანელი.

ბენგტ ჰოლმსტრომი მიკროეკონომიკის თეორეტიკოსია, მისი ყველაზე ცნობილი გამოკვლევები დაკავშირებულია კონტრაქტებისა და სტიმულების თეორიებთან, განსაკუთრებით ფირმის თეორიის, კორპორაციული მართვის და ლიკვიდურობის პრობლემებთან.

არის ამერიკის ხელოვნებისა და მეცნიერებათა აკადემიის, ეკონომეტრიკული საზოგადოებისა და ამერიკის საფინანსო ასოციაციის წევრი, შვედეთის მეცნიერებათა აკადემიის და ფინეთის მეცნიერებისა და ლიტერატურის აკადემიის არჩეული წევრი. აშშ ეკონომიკურ კვლევათა ეროვნული ბიუროს მეცნიერთანამშრომელი და ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევების ცენტრის აღმასრულებელი კომიტეტის წევრი. 2011 წელს ეკავა ეკონომეტრიკული საზოგადოების პრეზიდენტის პოსტი.

არის სტოკჰოლმისა და ჰანკენის (ფინეთი) ეკონომიკის სკოლების საპატიო დოქტორის ხარისხების მფლობელი.

დაჯილდოებულია რამდენიმე პრემიით ეკონომიკისა და ფინანსების სფეროში: Banque de France – TSE (2012), Stephen A. Ross Prize (2013), MSRI RRIZE (2013).

ოლივერ ჰარტისა და ბენგტ ჰოლმსტრომისათვის ნობელის პრემიის მინიჭება მოულოდნელი არ ყოფილა, რამდენადაც მათ კონტრაქტების თეორიის განვითარებაში ძალზე მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს, ხოლო თვით კონტრაქტების თეორიამ რადიკალური ზემოქმედება მოახდინა ბევრ მომიჯნავე დარგზე – კორპორაციის ფინანსებიდან რეგულირების ეკონომიკამდე.

კონტრაქტების თეორია (და მასთან ახლო მდგომი – ინფორმაციის ეკონომიკა) ეკონომიკის შედარებით ახალი მიმართულებაა. ასე წლის უკან ეკონომისტები არც ისე დიდ ყურადღებას აქცევდნენ იმას, თუ ადამიანები როგორ რეაგირებდნენ სხვადასხვა სტიმულზე და შესაბამისად სტიმულების შექმნაზე ოპტიმალური ქცევის თვალსაზრისით.

ინტერესი სტიმულებზე არსებითად გაიზარდა გასული საუკუნის 60-70-იანი წლების ბოლოს და უპირველეს ყოვლისა დაკავშირებულია ვიკრის და ჯეიმს მირლისის სახელებთან (თუ ჩვენ ვსაუბრობთ ოპტიმალური გადასახადებით დაბეგვრის თეორიაზე, რომელიც ასევე დაკავშირებულია კონტრაქტების თეორიასთან და უეჭველად ეკუთვნის ინფორმაციის ეკონომიკას), აგრეთვე ჟან-ჟაკ ლაფონის, ერიკ მასკინის, როჯერ მაიერსონის, ბენგტ ჰოლმსტრომის, ჟანა

ტიროლის, ოლივერ ჰარტის და ბევრ სხვა მკვლევართან, რომელთა შორის უმეტესობა ნობელის პრემიის ლაურეატია.

კონტრაქტების თეორია ერთი მხრივ ოპერირებს საკმაოდ აბსტრაქტული მოდელებით და ტიპური სამეცნიერო ნაშრომები ამ სფეროში აჭრელებულია ლემებითა და თეორემებით, ისევე, როგორც სტატია მათემატიკაში; მეორე მხრივ, მოდელის აგების მოტივაციას ემსახურება რეალური ცხოვრებისეული საკითხები, დასკვნები და შედეგები კი პრაქტიკაში გამოიყენება. მაგალითად, საქმიან პრესაში ხშირად შეიძლება ნახოთ ცნობები ტოპმენეჯერების ძალზე მაღალი ხელფასების თაობაზე, განსაკუთრებით აშშ-სა და ევროპის ქვეყნებში, რომელიც ბევრ კითხვას ბადებს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, რამდენად სამართლიანია ასეთი მაღალი გასამრჯელო, რომელიც ხშირად დაბალანაზღაურებადი კოლეგების ხელფასს ათეულჯერ აღემატება? აქ, რა თქმა უნდა, მარტივი პასუხები არ არსებობს, მაგრამ კონტრაქტების თეორია შესაძლებელს ხდის მისი დაწვრილებითი ანალიზის განხორციელებას.

როგორც ირკვევა, ყველაზე უნივერსალური მოდელი კონტრაქტების თეორიის ჩარჩოებში არის სრულიად მარტივი მოდელი, რომელსაც სახელად „პრინციპალი – აგენტი“, ანუ „უფროსი – დაქვემდებარებული“ ჰქვია, ამ მოდელში მხოლოდ ორი პირი მოქმედებს, რომელთაგან თითოეულს თავისი გარკვეული ინტერესები ანუ უპირატესობები გააჩნია და იმისათვის, რომ სიტუაცია საინტერესო გახდეს, ეს ინტერესები რაღაცა ზომით სხვადასხვა უნდა იყოს, ანუ ადგილი ჰქონდეს კონფლიქტს.

ეს კონფლიქტი არ ნიშნავს, რომ საქმე ეხება თამაშს ნულოვანი თანხით, როცა დაქვემდებარებული ცდილობს უფროსისათვის ზიანის მიყენებას ან პირიქით, მაგრამ ასეთ პირობებში, თანამშრომლობის გარდა, შეიძლება არსებობდეს წინააღმდეგობებიც. მაგალითად, უფროსს ძალიანაც უნდა რომ დაქმევდებარებულმა მეტი იმუშაოს და ნაკლები მიიღოს; დაქვემდებარებულის სურვილი საპირისპიროა – ცოტა მუშაობა და მაღალი ანაზღაურება. ასეთ სიტუაციაში უფროსის წინაშე დგება საკითხი: როგორ შეუძლია მას დაქვემდებარებულისათვის მოქმედების სტიმულების შექმნა უფროსის ინტერესების სასარგებლოდ?

შესაძლებელია ლამაზი აბსტრაქტული გადაწყვეტაც: უფროსს შეუძლია პროექტი დაქვემდებარებულს მიჰყიდოს, ანუ განახორციელოს თავისებური ფრანშიზა. დაქვემდებარებული უფროსს გარკვეულ თანხას გადაუხდის და თვითონ გახდება ამ პროექტის საბოლოო ბენეფიციარი. შესაბამისად მიიღებს ყველა სარგებელსაც და ყველა ხარჯს. ქაღალდზე ყველაფერი ლამაზად გამოიყურება მაგრამ ასეთ გადაწყვეტილებას, რეალიზაციის პრობლემების გარდა, მნიშვნელოვანი წუნიც გააჩნია. საქმე ისაა, რომ მსგავს შემთხვევაში დაქვემდებარებული თავის თავზე იღებს პროექტთან დაკავშირებულ ყველა რისკს, მაშინ როცა უფროსი რისკისაგან მთლიანად თავისუფალია. მაგრამ ისიც გასათვალისწინებელია, რომ, ჩვეულებრივ, დაქვემდებარებულის დამოკიდებულება რისკისადმი უფროსთან შედარებით ბევრად უფრო უარყოფითია. ამიტომ უფრო გონივრული იქნებოდა, რომ რისკის არსებითი ნაწილი თავის თავზე აეღო უფროსს და არა დაქვემდებარებულს. უფროსს რომ შეეძლოს დაქვემდებარებულის ძალისხმევის გაკონტროლება, შესაძლოა პრობლემა არც წარმოქმნილიყო, რამდენადაც ის აიძულებდა დაქვემდებარებულს, ემოქმედა უფროსის ინტერესების შესაბამისად. მაგრამ ცხოვრებაში ასე არ ხდება და ბევრ

სიტუაციაში დაქვემდებარებული მოქმედებს საკუთარი და არა უფროსის ინტერესებით.

კონტრაქტების თეორიაში საკმაოდ ცნობილი თეორემის (თეორემა საკმარისი სტატისტიკის შესახებ) თანახმად, რომელიც სწორედ ბენგტ ჰოლმსტრომს ეკუთვნის, ოპორტუნისტი თანამშრომლის მიმართ უფროსმა უნდა გამოიყენოს მის ხელთ არსებული ყველა ინფორმაცია, რომელიც დაეხმარება მას დაქვემდებარებულის მოქმედების შეფასებაში. ამასთან, მან კომპენსაციის განსაზღვრაში არ უნდა ჩართოს ის ფაქტორები, რომლებიც ქვემდგომზე დამოკიდებული არ არის, რამდენადაც მას ზედმეტი რისკის გაწვევას დააკისრებს და მისი მოქმედების სტიმულირებაზე კი ვერ იმოქმედებს.

ამ კლასიკური მოდელის გარდა, ბევრია ისეთი სიტუაცია, რომელშიც ასეთი შედეგებით მარტივი სქემით ვერაფერს გახდები. მაგალითად სიტუაციაში, რომელშიც დაქვემდებარებული ერთდროულად რამდენიმე ისეთ დავალებაზე მუშაობს, რომელთა შესრულებასაც სხვადასხვაგვარი ძალისხმევა ესაჭიროება.

როცა საქმე ეხება მრავალგანზომილებიან ძალისხმევას, სტიმულირების სქემები თვითონ უფროსისთვისაც სხვადასხვა რისკთან არის დაკავშირებული. ავიღოთ ასეთი მაგალითი, თუ სკოლის მასწავლებლის ხელფასი უშუალოდ იქნება დამოკიდებული კურსდამთავრებულთა შედეგებთან მისაღებ გამოცდებზე უმაღლეს სასწავლებლებში, მასწავლებლები მთელ ძალისხმევას ამ მიმართულებით წარმართავენ და დაივიწყებენ, რომ, პირველ რიგში, მათ თავიანთ მოსწავლეებს კრიტიკული აზროვნება უნდა ასწავლონ და ბევრი ისეთი რამე, რომელთა გაზომვა ძალზე რთული ან სულაც შეუძლებელია. ასეთივე სირთულეები შეიძლება შეიქმნას მაშინაც, როცა საჭიროა სტიმულების შექმნა „აგენტების“ მთელი გუნდისათვის, რომელთა ინდივიდუალური წვლილის შეფასება უფროსს არ შეუძლია. სირთულეები წარმოიქმნება სიტუაციაშიც, როცა შრომის შედეგების ობიექტური შეფასების კრიტერიუმები არ არსებობს, რამდენადაც ის, რაც ძალზე მნიშვნელოვანი და კარგია ერთისათვის, მეორისათვის შეიძლება სრულიად უმნიშვნელო იყოს. კონტრაქტების თეორიაში საუბრობენ ე.წ. ურთიერთობით კონტრაქტებზეც, რომლებიც წარმოიქმნება იმ შემთხვევაში, როცა უფროსს და ხელქვეითს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში აქვთ ურთიერთობა და დიდად უფროსილდებიან ერთმანეთს შორის არსებულ ნდობას.

2016 წლის ნობელის პრემიის ლაურეატის ოლივერ ჰარტისა და მისი თანაავტორების მიერ შექმნილ ერთ-ერთ მიმართულებას კონტრაქტების თეორიაში წარმოადგენს არასრული კონტრაქტების თეორია, რომლის ძირითადი იდეაა ის, რომ ცხოვრება მეტისმეტად რთულია იმისათვის, რომ კონტრაქტების შედგენა ყველაფერზე შესაძლებელი იყოს. ასეთ შემთხვევაში საკანძო როლი უნდა შეასრულოს მოლაპარაკებებმა მონაწილეთა შორის, რომელმაც უნდა შეავსოს საბაზო ჩარჩო- ხელშეკრულებაში არსებული ცალკეული ხარვეზები ახლად წარმოქმნილი სიტუაციების გამო. აქ ძალზე მნიშვნელოვანია იმის გარკვევაც, თუ ვის ეკუთვნის იმ გადაწყვეტილებების მიღების უფლება, რომლებიც აძლიერებს მონაწილეების შესაძლებლობებს მოლაპარაკებების დროს და, საბოლოო ანგარიშით, მათ სურვილს, განახორციელონ „სპეციფიკური ინვესტიციები“ პარტნიორულ ურთიერთობებში.

არასრული კონტრაქტების თეორია გამოსაყენებლად ხელსაყრელი აღმოჩნდა ორგანიზაციების თეორიასა და კორპორაციული ფინანსების თეორიაში, იმის დასადგენად, თუ როგორ ავაგოთ სწორად საჯარო კომპანიის კაპიტალი; როგორი უნდა იყოს ოპტიმალური თანაფარდობა აქციონერულ და ნასესხებ კაპიტალებს შორის; როგორ უნდა იყოს ორგანიზებული გაკოტრების პროცედურა; როგორ განვახორციელოთ სწორად თანამშრომელთა ანაზღაურება, რომელიც მოიცავს როგორც ანაზღაურების სიდიდეს, ისე იმის გადაწყვეტას თუ როგორ უნდა განხორციელდეს ეს – ნაღდი ფულით, კომპანიის აქციებით თუ ოპციონით აქციების ყიდვის უფლებაზე და ა.შ.

პერსონალის მართვის უფლების გარდა, კონტრაქტების თეორიის გამოყენების მნიშვნელოვან სფეროს მიეკუთვნება რეგულირების ეკონომიკა, უკვე ნახსენები კორპორაციული ფინანსები, კორპორაციული მართვა და თვით აუქციონების თეორიაც კი, მიუხედავად იმისა, რომ ეს უკანასკნელი უშუალოდ კონტრაქტების თეორიას არ მიეკუთვნება და უფრო ინფორმაციული ეკონომიკის სფეროს წარმოადგენს.

კონტრაქტების თეორიის განვითარებასთან ერთად 1980–1990-იან წლებში, აქტიურად ვითარდებოდა აგრეთვე ეკონომიკაში ამჟამად პოპულარული **საქციელური ეკონომიკაც**, რომელიც, ერთი მხრივ, ითვალისწინებს ადამიანების გადახრებს რაციონალური ქცევიდან, მეორე მხრივ კი ყურადღებას იმ ფაქტზე ამახვილებს, რომ ადამიანები მოტივირებულნი არიან არა მარტო **მატერიალური ჯილდოთი**, არამედ იმითაც, თუ როგორ გრძნობენ თავს გარემომცველი ადამიანები, როგორია სამართლიანობის შეგრძნება, საზოგადოებრივი კეთილდღეობა და ა.შ.

2016 წლის ნობელის პრემია ეკონომიკაში აგრძელებს ბოლო წლებში ჩამოყალიბებულ ტენდენციას – ჯილდოს იღებს გამოკვლევები, რომლებიც ახლოს დგანან „რეალურ სამყაროსთან“ და რომელთანაც შესებას ადამიანები ყოველდღიურ პრაქტიკაში ახორციელებენ. მიჩიგანის უნივერსიტეტის პროფესორმა ჯასტინ ვულფერსმა აღნიშნა, რომ ჰარტისა და ჰოლმსტრომისათვის ნობელის პრემიის მინიჭება მთლიანად იმაზეა დამოკიდებული, თუ ეკონომიკური თეორეტიკოსები როგორ გაერთიანდნენ რეალურ სამყაროსა და ყველა მის ნაკლოვანებასთან. ჰარტმა და ჰოლმსტრომმა რეალურ ცხოვრებაში არსებული კონტრაქტების გასაგებად შეიმუშავეს ახალი თეორიული ინსტრუმენტები, ხოლო ოპტიმალური კონტრაქტული ხელშეკრულებების მათ მიერ გაკეთებულმა ანალიზმა საფუძველი მოამზადა ბევრ სფეროში პოლიტიკისა და ინსტიტუტების შესამუშავებლად გაკოტრების კანონმდებლობის ჩათვლით – აღნიშნულია კომიტეტის განცხადებაში. კონტრაქტის კლასიკური მოდელი ასეა აღწერილი: პრინციპალსა და მის აგენტს შორის დადებულია ხელშეკრულება, რომლის მიხედვით აგენტი ასრულებს მოქმედებას პრინციპალის ინტერესების შესაბამისად, რაც ქმნის „მორალურ რისკს“, რამდენადაც პრინციპალს არ შეუძლია აგენტის მოქმედებისათვის თვალის მიდევნება, აგენტს კი უჩნდება არაკეთილსინდისიერი ქცევის სურვილი, ანუ მოქმედება საკუთარი ინტერესების შესაბამისად. მაგალითად: ფირმის მესაკუთრე მენეჯერს ანიჭებს უფლებამოსილებას ბიზნესის მართვასთან დაკავშირებით, მენეჯერი ხშირად იღებს გადაწყვეტილებას, რომელიც ხელსაყრელია მოგების მიღებისა და საკუთარი ანაზღაურებისათვის, მაგრამ სარისკოა ბიზნესის გრძელვადიანი სტაბილურობის თვალსაზრისით. სწორედ ეს სახელდებოდა

2008–2009 წლების გლობალური ფინანსური კრიზისის ერთ-ერთ მიზეზად. „ტოპ-მენეჯერების ანაზღაურების სისტემა, რომელიც შემუშავებული იყო იაფი ფულის, ძლიერი კონკურენციის და მსუბუქი რეგულირების პირობებში, ძალზე ხშირად აქეზებდა დაუფიქრებელ გარიგებებს, მოკლევადიან სარგებელს გრძელვადიანი შედეგების ადეკვატური განხილვის გარეშე“ – აღნიშნავდა აშშ კომისია თავის დასკვნით მოხსენებაში 2008 წლის გლობალური ფინანსური კრიზისის მიზეზების გამოკვლევის დროს.

იდეაში, ანაზღაურება, რომელსაც პრინციპალი აგენტს უხდის, უნდა ეფუძნებოდეს დაკვირვებულ და შემოწმებულ ცვლადებს, მაგრამ პრაქტიკაში არც ერთი ასეთი კრიტერიუმი, კომპანიის საბაზრო კაპიტალიზაციის ან მისი წმინდა მოგების მსგავსი, ვერ უზრუნველყოფს ოპტიმალურ შედეგებს ორივე მხარისათვის. თუ აგენტს უხდიან ხელფასს, რომელიც არაფერზე არ არის დამოკიდებული, რასაკვირველია ის უბრალოდ გააკეთებს იმას, რაც მას მოსწონს. სტიმულების შესაქმნელად კი საჭიროა მისი კომპენსაცია (ანაზღაურება, სამსახურში დაწინაურება, გათავისუფლების რისკი), რომელიც მგრძობიარე იქნება მისი შრომის შედეგებისადმი. თუმცა, ამასთან ერთად, მისთვის ჩნდება რისკიც, რადგანაც ის ვერ აკონტროლებს მთლიანად შედეგს, ამასთან, მეტად მნიშვნელოვანია შემთხვევითობაც, კოლეგების მუშაობაც და ა.შ.

1979 წ. ბერნტ ჰოლმსტრომმა ჩამოაყალიბა „ინფორმაციულობის პრინციპი“, რომელიც გულისხმობს, რომ აგენტის შრომის ანაზღაურება დამოკიდებული უნდა იყოს ცვლადებზე (სიგნალებზე), რომელიც უზრუნველყოფს ინფორმაციას მის მოქმედებებზე იმ შემთხვევითი ფაქტორების („ხმაური“) ჩამოშორებით, რომლებიც აგენტის მოქმედებებზე დამოკიდებული არ არის. თუ აგენტის ანაზღაურება დამოკიდებული იქნება აბსოლუტურ პარამეტრებზე (მაგალითად, გამოშვების ან გაყიდვების მოცულობა, ფირმის კაპიტალიზაცია), მაშინ „ცუდმა“ აგენტმა შეიძლება მოიგოს იმის გამო, რომ ბაზარი ან ეკონომიკა კარგ მდგომარეობაშია, ხოლო „კარგმა“ აგენტმა წააგოს ეკონომიკაში ცუდი მდგომარეობის გამო. ჰოლმსტრომის პრინციპი მენეჯერების ანაზღაურების მაგალითზე ნიშნავს, რომ საკმარისი არ არის ხელფასის მიბმა აქციების ღირებულებაზე მხოლოდ ამ კომპანიის მიხედვით, რამდენადაც კოტირება ბევრად არის დამოკიდებული მენეჯმენტის კონტროლის ფარგლებს გარეთ არსებულ ფაქტორებზე. უფრო სწორი იქნება გადაწყვეტილება, რომელიც გაითვალისწინებს იმავე დარგის სხვა კომპანიების აქციების ღირებულებასაც.

ამის გარდა, მეცნიერმა შეიმუშავა **დინამიური სტიმულების თეორია**, რომელშიც, კონტრაქტების კლასიკური თეორიისაგან განსხვავებით, გათვალისწინებულია სიტუაცია, როცა მუშაკისათვის შეუძლებელია სტიმულების შექმნა, მაგრამ ის მაინც ბევრს მუშაობს, რათა კარგი რეპუტაცია შეიქმნას, ბაზარზე შთაბეჭდილება მოახდინოს და შეიცვალოს სამუშაო შესაძლებლობების ამოწურვის პირობებში. ბევრი მუშაკი შეგნებულად არ ავლენს თავის ყველა შესაძლებლობას, რათა ხელმძღვანელობას არ მისცეს საფუძველი ამ კომპეტენციების უფრო მეტი ექსპლუატაციისათვის.

მეორე ლაურეატის, ოლივერ ჰარტის გამოკვლევებმა 1980-იან წლებში შესაძლებელი გახადა გარდევების განხორციელება ე. წ. არასრულ კონტრაქტებში. რეალურ ცხოვრებაში შეუძლებლად არის მიჩნეული ყველაფრის მომცველი,

სრულყოფილი კონტრაქტის წინასწარი შედგენა. ამიტომ პირობებში, როცა ყველა ცვლადის ან სამყაროს პოტენციური მდგომარეობის გათვალისწინება კონტრაქტში შეუძლებელია, საჭიროა მესამე მხარის განსაზღვრაც, რომელსაც მიენდობა იმის გადაწყვეტა თუ რა უნდა გაკეთდეს სიტუაციაში, როცა მხარეები ვერ თანხმდებიან. ჰარტისა და მისი კოლეგების ძიებები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს რთული ფინანსური კონტრაქტების ანალიზისა და აქტივების პრივატიზაციის დროს. ამ სიტუაციაში მნიშვნელოვანია ის, გადაწყვეტილების მიმღები ფლობს თუ არა ფორმალურ უფლებებსა და რეალურ შესაძლებლობებს (გონივრული გადაწყვეტილების მისაღებად აუცილებელი ინფორმაცია).

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Давлашеридзе Наталья, Нобелевские лауреаты по экономике и их вклад в развитие экономической науки, издат. „Универсал“.
2. Нобелевские лауреаты XX века. Экономика: Энциклопедический словарь /сост. Васина Л.Ф.-М: Росспэн. 2001.– 335 с.
3. <https://postnauka.ru/faq/69070>

Nanuli Arevadze

2016 NOBEL PRIZE WINNERS - ECONOMISTS AND THE THEORY OF CONTRACTS

Summary

The article deals with main directions of scientific work and biographical date of Nobel Prize Winners Oliver Hart and Bergt Holmstrom; A new trend of economy – the theory of contracts and the theory incomplete contracts are characterized as the basis for prize rewarding which for their part influenced the development of many neighboring sectors-from corporate finances to the economy of regulation. The prize confirms once more the last years' tendency the Nobel Prize Winners in economy I given to the scientific researches being close to real way.

*მალხაზ ჩიქობავა
ნაზირა კაკულია*

ეკონომიკური კრიზისის თეორიების შედარებითი ანალიზი

ანოტაცია. ნაშრომში გაანალიზებულია მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის თანამედროვე პრობლემები საქმიანი ციკლების თეორიების მიხედვით. ხაზგასმულია, რომ მიმდინარე გლობალური კრიზისის მთავარი მიზეზი მსოფლიო ეკონომიკის დისპროპორციაა, რაც ხანგრძლივი დროის მანძილზე შენიღბული იყო ეროვნული ვალის ზრდით, უპირველეს ყოვლისა, აშშ-სა და იაპონიაში. ეს დისპროპორცია გამოწვეულია, ერთი მხრივ, აშშ-ში, იაპონიასა და ევროპაში წარმოების პოტენციურ შესაძლებლობებსა და მეორე მხრივ, საკუთარი წარმოების პროდუქციის გასაღებისათვის საჭირო ადეკვატურ ბაზრებს შორის შეუსაბამობით, რაც, თავის მხრივ, განპირობებულია დასავლეთის ქვეყნების ისტორიული სურვილით, შეინარჩუნონ თავიანთი ჰეგემონია მესამე მსოფლიოს ქვეყნებზე ამ ქვეყნების ჩამორჩენილობითა და ექსპლუატაციით, რაც აშშ-ს, იაპონიასა და და-

სავლეთ ევროპას ბუმერანგივით დაუბრუნდა. ალბათ, ამ ქვეყნებში ეკონომიკური მდგომარეობა უკეთესი იქნებოდა აფრიკას, რუსეთს, ლათინურ ამერიკასა და ინდოეთს უფრო განვითარებული ეკონომიკა რომ ჰქონდეთ. ამ მოვლენას ჯოზეფ სტიგლიცმა „გლობალური მოთხოვნის სისუსტე“ უწოდა.

პოლიტიკოსებს, რომლებსაც ეკონომიკის იდეალური მოდელი წარმოუდგენიათ ნულოვანი სახელმწიფო სექტორით, არ ესმით, რომ მსგავსი სისტემა უკიდურესად არასტაბილურია. დღეისათვის სადავო არ უნდა იყოს ის, რომ ბაზარი თავისთავად პანაცეა არ არის და მას არ ძალუძს, სრულად მოახდინოს ეკონომიკური საქმიანობის კოორდინაცია, განსაკუთრებით კრიზისულ სიტუაციებში. ამიტომ საჭიროა გონივრული სახელმწიფო რეგულირება და დაგეგმვა.

საკვანძო სიტყვები: კრიზისი, ეკონომიკური ციკლი, რეცესია, ფინანსური სიმეიფე, საბანკო სექტორი, ფულის მულტიპლიკატორი, საპროცენტო განაკვეთი, საკრედიტო ბუმი, ერთობლივი მოთხოვნა, ლიბერალიზმი

როგორც ცნობილია, აშშ-ის ფედ-ი, ინგლისის ბანკი, ევროპის ცენტრალური ბანკი და სხვა ცენტრალური ბანკები 2007-2009 წლების ფინანსური კრიზისის შემდეგ შეუდგნენ ე.წ. „რაოდენობრივი შერბილების“ პროგრამების რეალიზაციას. მათ აქტიურად დაიწყეს სხვადასხვა სავალ ვალდებულებების (მათ შორის, დაბალი ხარისხის) შესყიდვა, რითაც ყოველ წელს მიმოქცევის არხები ასობით მილიარდი დოლარით, ფუნტი სტერლინგით და სხვა ვალუტით შეივსო. გარდა ამისა, ცენტრალურმა ბანკებმა დაიწყეს საპროცენტო განაკვეთების თანმიმდევრული შემცირების პოლიტიკის გატარება როგორც პასიურ, ისე აქტიურ ოპერაციებზე. შედეგად, შვედეთის, დანიის, შვეიცარიის, იაპონიის ცენტრალური ბანკების, ასევე ევროპის ცენტრალური ბანკის დეპოზიტებზე განაკვეთები უარყოფითი გახდა. ფული არა მხოლოდ ბევრი დაგროვდა, არამედ ის თითქმის უფასო გახდა.

პარადოქსი მდგომარეობს იმაში, რომ დასავლეთის წამყვანი ცენტრალური ბანკების მსგავსმა ფულადმა ექსპანსიამ არა მხოლოდ ვერ შეძლო რეალური ეკონომიკის განვითარების გააქტიურება, არამედ პირიქით, დაიწყო მისი წარმართვა გამოუვალი ჩიხისკენ. ასეთი პარადოქსის მიზეზები რამდენიმეა. პირველი, ფულის „საბუჟდი მანქანების“ პროდუქციის სულ უფრო მეტი წილი მიედინება ფინანსურ ბაზრებზე, სადაც გაჩაღებულია სპეკულაციური თამაშები სრული აზარტით. რეალურ სექტორში ფული არ შედის, ვინაიდან მას იქ არ ელოდება მაღალი და სწრაფი მოგების მიღება. მეორე, „საბუჟდი მანქანების“ პროდუქცია სულ უფრო კარგავს ფულის ნიშნებს. როგორც ცნობილია, ფულის პირველი და ძირითადი ეკონომიკური ფუნქციაა „ღირებულების საზომი“ ფუნქციაა. დღეისათვის ფულის მეშვეობით უკვე შეუძლებელია საქონლისა და მომსახურების როგორც ღირებულების, ისე ფასის გაზომვა. ამის ნათელი მაგალითია ნავთობზე ე.წ. „ფასები“, რომელიც შეიძლება წლის განმავლობაში მრავალჯერ შეიცვალოს. ასეთი მკვეთრი რყევები აიხსნება არა იმით, რომ თითქოს ადგილი აქვს „შავი ოქროს“ მოპოვების პირობების ან მოთხოვნისა და მიწოდების თანაფარდობის რადიკალურ ცვლილებებს. საქმე ისაა, რომ ფასები უკვე იზომება ისეთი ინსტრუმენტების დახმარებით, რომელსაც ჩვენ ინერციით ვუწოდებთ „ფულს“. ამასთან, ეს სულაც არაა ფული თავისი ხუთი კლასიკური ეკონომიკური ფუნქციით

(ღირებულების საზომი, გაცვლის საშუალება, გადახდის საშუალება, განძის დაგროვების საშუალება, მსოფლიო ფული). ეს სპეკულაციის, მანიპულაციისა და სიმდიდრის გადანაწილების ყველაზე ბანალური ინსტრუმენტია „ფულის გამგებლების“ სასარგებლოდ, ე.ი., იმათ სასარგებლოდ, რომლებიც აკონტროლებენ „საბუჟდ მანქანებს“. ყოველგვარი გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენ დღეს მოწმენი ვართ „ფულის კვდომის“¹.

ნებისმიერი კრიზისის წარმოშობის, შემდგომი გაღრმავებისა და ეკონომიკური ციკლის დასრულების ძირითადი მიზეზი საკრედიტო ოპერაციების შეზღუდვაა, რაც ეკონომიკური აქტივობისა და მოთხოვნის გარდაუვალ ვარდნას იწვევს. თავის მხრივ, ეს ფონი შემდგომ ეტაპზე განაპირობებს კრედიტებზე დაბალ მოთხოვნას. ეს კარგად ჩანს როგორც 2008 წლის კრიზისის დაწყების მიზეზების, ასევე აშშ-ის ეკონომიკის განვითარების მომდევნო ეტაპის მაგალითებზე. აქ საქმე არა იმდენად ინიექციების მოცულობაშია, რამდენიც იმ ფულად მასაზე, რომელიც მიიმართა დაკრედიტებაზე.

კრედიტების შემცირება საბანკო სისტემის ბუნებრივი რეაქციაა რეცესიის ნიშნებისა და დაკრედიტების რისკების ზრდის მიმართ. ეს შეიძლება მეორად გამოვლინებად ჩავთვალოთ. რაში გამოიხატება საქმიანი აქტივობის ვარდნის პირველადი მიზეზები და შესაძლებელია თუ არა მისი პროგნოზირება? რატომ ხდება, რომ კრიზისები ზოგჯერ დამანგრეველ ზემოქმედებას ახდენს ეკონომიკაზე, ზოგჯერ კი შედარებით უმტკივნეულოდ ჩაივლის? რა მოვლენები უსწრებს კრიზისებს და როგორია ამ კრიზისების დინამიკა?

ამ კითხვებზე საპასუხოდ აუცილებელია რამდენიმე ჰიპოთეზის მოშველიება. ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა „ფინანსური სიმყიფის“ ჰიპოთეზა², რომელიც ეკუთვნის კეინზიანური სკოლის წარმომადგენელს ჰაიმან მინსკის. ის მას კრედიტების ხელმისაწვდომობისა და მისი მომსახურების შესაძლებლობების ფუნქციის სახით წარმოგვიდგენს. მინსკის ჰიპოთეზის თანახმად, კრიზისი წარმოიშობა ბაზრის სუბიექტების მიერ საკუთარი ვალის მომსახურებასთან დაკავშირებული პრობლემების თანდათანობით გამწვავების შედეგად: ეკონომიკური აღმავლობის საწყის სტადიაზე ფირმებს შეუძლიათ დააფინანსონ საკუთარი პროექტები საკუთარი საშუალებების ან კრედიტების ხარჯზე, ამასთან, მათი შემოსავალი აღემატება სესხებზე გადასახდელ პროცენტებსა და სესხის ძირითად თანხას, შემდგომ ვალი გროვდება და კრედიტის მომსახურება რთულდება, ამასთან, შემოსავალი, მართალია, ფარავს პროცენტებს, მაგრამ სესხის ძირითადი თანხის ასანაზღაურებლად არასაკმარისია; საბოლოოდ, როცა სისტემა აღწევს ფინანსური სიმყიფის მწვერვალს, რომლის დროსაც იწვეება ე.წ. პონცი-დაფინანსება (ეს უკავშირდება იტალიური წარმოშობის ამერიკელ ფინანსისტს, ჩარლზ პონცის, რომელმაც მეანაბრებისადმი ძალიან მაღალი პროცენტების გადახდის დაპირებით შექმნა ფინანსური პირამიდა). ეს სტადია ხასიათდება იმით, რომ კომპანიათა უმრავლესობა ვერ ფარავს არათუ სესხის მთლიან თანხას, არამედ ამ სესხზე არსებულ პროცენტებსაც. არცთუ იშვიათად, კრიზისის წინა პერიოდში ფირმები იძულებულნი

1 Катарсонов В. Ю. Смерть денег. Метаморфозы долгового капитализма. Москва, книжный мир, 2016. с. 340.

2 Столбов М.И. Гипотеза финансовой неустойчивости Хаймана Мински и экономический кризис в России / М.И. Столбов // Мировая экономика и международные отношения. 2010, № 3, сс. 56-64.

ხდებიან მოახდინონ თავიანთი სესხების რეფინანსირება ახალი კრედიტების მეშვეობით.

აქვე უპრიანია გავისხენოთ ჰიპოთეზა, რომლის მიხედვითაც ექვეყნებში ღდება სასესხო პროცენტის არსებობის მართლზომიერება, რომლის თანახმადაც, რეალურ სექტორს აპრიორულად არ შეუძლია ვალი სრულად აუნაზღაუროს საბანკო სექტორს. საქმე აქ არა მარტო პროცენტის არსებობას, არამედ მის სიდიდესაც ეხება. რეალურმა სექტორმა შეიძლება აიტანოს კრედიტი წლიური 5-7%-იანი განაკვეთით, მაგრამ 20-25%-იანი კრედიტის ატანა თითქმის გამორიცხულია. ფინანსური სისტემა ასეთი მაღალი პროცენტებით ნებისმიერი ინოვაციისა და მოდერნიზაციის უმთავრესი მტერია. მაგრამ, სესხზე პროცენტები თანამედროვე საბანკო სისტემის არსებობის საფუძველია. ის განაპირობებს ფულის მიმოქცევის ელასტიკურობას ფულადი მულტიპლიკატორის ეფექტით, რომელიც გულისხმობს ერთი ბანკის მიერ გაცემული კრედიტის გადაქცევას სხვა ბანკის რესურსად და ა.შ.

კორპორაციული და სახელმწიფო ვალის „შექმნა“ ფულის მიწოდების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მექანიზმია. ფულადი მულტიპლიკატორის მოქმედება კიდევ უფრო სწრაფად მოქმედებს უკუმიმართულებით, როდესაც რომელიღაც ბანკი ჩართულია ამ სისტემაში, ხოლო სხვა ბანკები უკვე არ „აწარმოებენ“ კრედიტებს. ფინანსური ბაზრები ისეა მოწყობილი, რომ ამ შემთხვევაში შეუძლებელი ხდება ფულის სესხად მიღება ძალიან მაღალი საპროცენტო განაკვეთითაც კი.

დავუბრუნდეთ ეკონომიკური ციკლის დინამიკის მიზეზებისა და შედეგების ანალიზს. ჰაიმან მინსკისეული ეკონომიკური ციკლის ზემოთ აღწერილი სქემა შეგვიძლია კიდევ უფრო გავშალოთ ინვესტიციების ეფექტიანობისა და ფულის მიწოდების დინამიკის გათვალისწინებით. ციკლის საწყის სტადიაზე, როდესაც ადგილი აქვს მოთხოვნის „დროებით გადავადებას“, ეკონომიკაში წარმოიქმნება დაუკმაყოფილებელი მოთხოვნილებების კერები, ამასთან, მასში არსებობს ჭარბი თავისუფალი რესურსები, მათ შორის, სამუშაო ძალა. მეწარმეები საკუთარ რესურსებს ახალ ბიზნესპროექტებში მიმართავენ. ამ შემთხვევაში რისკის ხარისხი დაბალია, ხოლო წარმატების ალბათობა ძალიან მაღალი. მაგრამ, ინვესტიციების (და მის საფუძველზე კაპიტალის) ზრდის კვალობაზე, სამეწარმეო მარჯის გაჯერების გამო, მრავალ საინვესტიციო პროექტზე შემოსავლიანობა ეცემა, ზოგიერთი კი საერთოდ წამგებიანი ხდება. ჰიპოთეზა ინვესტიციების შემოსავლიანობის შემცირებაზე მისი მოცულობის ზრდის კვალობაზე, შემოთავაზებულ იქნა ჯ. მ. კეინზის მიერ კაპიტალის ზღვრული ეფექტიანობის თეორიაში. ასეთი კანონზომიერება საერთო ეკონომიკური კანონის – წარმოების ფაქტორთა ზღვრული მწარმოებლურობის კლებადობის შედეგია.

მართლაც, 2000-იანი წლების შუა პერიოდში, როცა აღმოჩნდა, რომ საოფისე, უძრავ ქონებას მოჰქონდა საკმაოდ მაღალი შემოსავალი, ინვესტორებმა კაპიტალ-დაბანდების მძლავრი ნაკადი მიმართეს სამშენებლო ბიზნესში. მათი მნიშვნელოვანი ნაწილი ვერ (ან არ) ხედავდა დაბანდების სხვა სფეროებს. მაგრამ, მიწოდებისა და კონკურენციის ზრდის გამო, მასზე შემოსავლიანობა შემცირდა. შესაბამისად, ინვესტიციების ეფექტიანობის ვარდნამ დროთა განმავლობაში შეამცირა ფირმების მიერ კრედიტების დაფარვის უნარი, რაც რეცესიის ობიექტური მიზეზი გახდა. თავდაპირველად კომპანიებისა და ბანკების მოგება გაიზარდა, მაგრამ

შემდეგ კორპორაციული და საბანკო სექტორების რენტაბელობა სწრაფად შემცირდა.

როგორც ცნობილია, საკრედიტო შეზღუდვების პერიოდში, რომელიც უსწრებს ფინანსურ კრახს, ყველაზე მეტად საინვესტიციო საქონლის წარმოება ზარალდება. ამ ფაქტზე განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილეს ავსტრიული ეკონომიკური სკოლის წარმომადგენლებმა - ლუდვიგ ფონ მიხესმა და ფრიდრიხ ფონ ჰაიეკმა, ასევე ერნანდო დე სოტომ. გარკვეულწილად ეს გამოწვეულია იმით, რომ რაც უფრო ხანგრძლივია საინვესტიციო პროექტი, მით უფრო მეტია ალბათობა იმისა, რომ ის აღმოჩნდეს კრიზისის ზონაში, რაც გულისხმობს მოცემულ პროექტებზე გაცემული სესხების დაუბრუნებლობას.

უფრო მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ამ საქონლის დიდი ნაწილის ყიდვა შეუძლებელია ხელფასით და მუშაკთა მიერ შექმნილი დანახოვებით. როგორც წესი, მათი წარმოება მიმდინარეობს საკრედიტო რესურსების მოზიდვით. ამიტომ, ასეთი ტიპის საქონლის მიწოდება და მასზე მოთხოვნა ემყარება, უპირველეს ყოვლისა, დაკრედიტების ხელმისაწვდომობას, რაც განაპირობებს მის კარდინალურ სიმყიფეს რეცესიის ფაზაში. საკრედიტო ბუმი „ფინანსური პირამიდების“ მშენებლობის პროვოცირებას ახდენს, რომელიც განწირულია გარდაუვალი რღვევისათვის.

მიუხედავად „ფინანსური სიმყიფის“ თეორიის მიმზიდველობისა და სიმარტივისა, სინამდვილეში სიტუაცია ბევრად რთულია. მაგალითად, ძნელია გავიგოთ, თუ რომელია არსებული პროცესების თავდაპირველი მიზეზი და რომელი - შედეგი. რეცესიაში აღმოჩენას კუმულაციური ხასიათი აქვს, რომელშიც მორიგი მიზეზი ერთდროულად შედეგიცაა. დაკრედიტების ნებისმიერი შემცირება იწვევს ინვესტიციების, შემდეგ შემოსავლების შემცირებას, რაც დეფოლტების მეორად ინდუცირებას ახდენს. ამას კი დაკრედიტების, ინვესტიციებისა და მოთხოვნის კიდევ უფრო მასშტაბური შემცირება მოჰყვება და ა.შ. ყოველივე ეს კრახით სრულდება, რაც გამოწვეულია აქტივების გაუფასურებით, ფულადი ინიექციების შემცირებით და მომდევნო სავალ კრიზისით გარდაუვალი დეფლაციის ფონზე. ვიდრე მიმდინარეობს დაკრედიტება იმ ტემპებით, რომელიც საკმარისია მოთხოვნის შესანარჩუნებლად, რეცესიის რეალური ნიშნები პრაქტიკულად არ შეიმჩნევა. საკრედიტო „ბუმი“ არა მარტო განაპირობებს, არამედ ახდენს „გადახურების“ შენიღბვას.

არსებული რენტაბელობის მაჩვენებელი დამაკმაყოფილებელია, მაგრამ მომავალი პროექტების რენტაბელობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად საკმარისია მიმდინარე და მომავალი დაკრედიტების ტემპები. ამიტომ, როგორც კი დაკრედიტება არასაკმარისი ხდება, კომპანია-ინვესტორების რენტაბელობა და მისი კრედიტუნარიანობა სწრაფად ეცემა. ამ თემას ქვემოთ დავუბრუნდებით. ამჯერად განვიხილოთ ეკონომიკური ზრდის თვითშეზღუდვის სხვა მიზეზები.

ეკონომიკური ზრდის პროცესში მეწარმეები ქმნიან ახალ ღირებულებებს და გეგმავენ მოგების მიღებას. მაგრამ, როგორც კი რთულდება შექმნილი პროდუქტის გაყიდვა, იწყება გარდაუვალი ეკონომიკური ვარდნა, რადგანაც შეუძლებელი ხდება კრედიტების დაბრუნება. მაშასადამე, ეკონომიკური ზრდის მხარდასაჭერად ფულადი მასა ადეკვატურად და უწყვეტად უნდა იზრდებოდეს, ხოლო ფულის მიმოქცევის სიჩქარე დაახლოებით მუდმივი უნდა იყოს. პირველი პირობა ცნობილია, როგორც „მონეტარისტული წესი“, რომელიც შემოთავაზებულ იქნა მ. ფრიდ-

მენის მიერ. ციკლის მიმდინარეობის პროცესში დაგეგმილი ინვესტიციებისა და პროდუქციის მოცულობა, რომელიც აუცილებელია ამ პროექტების სარეალიზაციოდ, მუდმივად იზრდება, შესაბამისად, იზრდება რესურსების გამოყენება და სამუშაო ძალის დასაქმება, ხოლო რადგანაც რესურსები და განსაკუთრებით სამუშაო ძალა მკაცრად შეზღუდულია, ადრე თუ გვიან წარმოიქმნება დისბალანსი, ადგილი ექნება დანახარჯების ზრდას, რომელიც ხელს შეუშლის გეგმის განხორციელებას, ინვესტიციების გამოსყიდვას და კრედიტების დაბრუნებას. სხვა სიტყვებით, სისტემის პროპორციული გაფართოება იმ შემთხვევაში, თუ მისი ერთ-ერთი კომპონენტი ამოწურულია, შეუძლებელია წმინდა პრაქტიკული თვალსაზრისით.

საკრედიტო „ბუმის“ სტადიაზე მუდმივად იზრდება მოთხოვნა სამუშაო ძალაზე, რაც იწვევს დასაქმების ზრდას. დასაქმებულთა ხელფასები მოთხოვნის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია, რაც წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციის საშუალებას იძლევა. მაშასადამე, სამუშაო ძალის შეზღუდულობა „სრული დასაქმების“ მიღწევის შემთხვევაში ზღუდავს მოთხოვნის შემდგომ გაფართოებას. ამ მომენტს თითქმის ერთდროულად მიაქცევს ყურადღება კეინზიანური სკოლის წარმომადგენლებმა ჯონ ჰიკსმა ნაშრომში „სავაჭრო-სამრეწველო ციკლები“ და ედვინ ჰანსენმა - „ეკონომიკური ციკლები და ეროვნული შემოსავალი“.

აღსანიშნავია, რომ ჯერ კიდევ კარლ მარქსმა მიაქცია ყურადღება მთელი წარმოებული პროდუქციის სრულად გაყიდვის შეუძლებლობას. მისი აზრით, ჭარბწარმოების მიზეზი კაპიტალისტების მიერ ზედმეტი ღირებულების მითვისება და მუშაკთა დაბალი ხელფასია. მიუხედავად იმისა, რომ მარქსის რეცეპტები საკამათოა, ეკონომიკური ციკლის თეორიაში ის ერთ-ერთი პიონერია.

ერთობლივი მოთხოვნის უკმარისობის პრობლემის დროებით გადაჭრა შესაძლებელია „ვალების“ ინდუცირებით, მაგრამ ვალის მოცულობა შეუძლებელია უსასრულოდ გაიზარდოს. რესურსების შეზღუდულობა ბანკებს აიძულებს კრედიტების შეკვეცას, დგება „ჭარბწარმოების“ კრიზისი, რომელიც არ დასრულდება მანამ, ვიდრე შექმნილი მარაგების ძირითადი მასა არ გაიყიდება, ხოლო ვალის დიდი ნაწილი არ დაიფარება, რაც არასაკმარისი მოთხოვნის პირობებში ახდენს დეფლაციის პროვოცირებას, წარმოების შემცირებასა და უმუშევრობის ზრდას.

პოსტკრიზისულ პერიოდში თანდათანობით გროვდება მოთხოვნის დეფიციტი, კაპიტალი ცვდება ფიზიკურად და მორალურად, გროვდება ჭარბი ლიკვიდურობა, ვალები თანდათანობით „გაიწოვება“, რაც ციკლის აღმავალ ტალღაზე მიანიშნებს. რა თქმა უნდა, მოთხოვნა შეიძლება დროებით გაიზარდოს ხელფასების ან სახელმწიფო შესყიდვების ზრდის ხარჯზე, მაგრამ სრული დასაქმების მიღწევის ფუნდამენტური ფაქტორების ამოწურვის შემთხვევაში, მოთხოვნის ზრდა დაკრედიტების, ხელფასების ან სახელმწიფო ვალის ზრდის ხარჯზე შეუძლებელია უსასრულოდ გაგრძელდეს.

ჯ. მ. კეინზის აზრით, ფულის ძირითადი განმასხვავებელი ნიშანი ისაა, რომ მისი წარმოება შეუძლებელია ნებისმიერი მასშტაბით. იგივე შეიძლება ითქვას სამუშაო ძალაზე, რომელიც, მართალია, იზრდება შობადობის ხარჯზე, მაგრამ არა ყველა ქვეყანაში და არა ადეკვატური ტემპებით.

საბაზრო ეკონომიკა უნარიანია გაფართოვდეს მანამ, ვიდრე მასში არსებობს თავისუფალი რესურსები. როგორც კი ის ამოიწურება, იწყება ვარდნა. სწორედ ვარდნის დროს იქმნება პირობები, როცა ადგილი აქვს რესურსების გამოთავი-

სუფლებას, დანაზოგებისა და გადავადებული მოთხოვნის რეალიზებას და ა.შ. მაგრამ, რამდენად შესაძლებელია სრული დასაქმების მიღწევა? სრული დასაქმება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მიუღწევადია არა მარტო სოციალური და ინდივიდუალური ხასიათის, არამედ რეგიონული, სამუშაო ძალაზე მოთხოვნა-მიწოდებას შორის დისპროპორციების გამო. ბუმთან ახლოს მდგომ ციკლის სტადიაზე დასაქმების ზრდის ტემპი არასაკმარისი ხდება და საერთო ეკონომიკური ზრდაც ფერხდება.

აღსანიშნავია, რომ წმინდა სტატისტიკური თვალსაზრისით ინვესტიციების საერთო მოცულობის გარკვეული ნაწილი მცდარ გადაწყვეტილებებს ეფუძნება, რაც განპირობებულია მომავალი მოთხოვნის არასწორი შეფასებით, კრეატიული იდეების მცდარობით, საინვესტიციო პროექტების არასათანადო შეფასებით და ა.შ. მსგავსი შეცდომები, რომელიც იწვევს პრობლემური ვალების დაგროვებას, ილექება საბანკო სისტემაში და ფიზიკური ენთროპიის მსგავსად იზრდება. ლუდვიგ ფონ მიზესის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ადგილი აქვს არასწორ საინვესტიციო გადაწყვეტილებებს.

ცხადია, მომგებიანი ინვესტიციები ქმნის პირობებს დადებითი ფულადი ნაკადების გენერაციისათვის, ზრდის მათ ღირებულებას, რაც თავის თავში მოიცავს ახალი ფულის შექმნის მექანიზმს. დაუსაბუთებელი, წამგებიანი ინვესტიციები ამცირებს აქტივების ღირებულებას, რაც ფაქტობრივად კვეცავს ფულად მასას. ანალოგიური პროცესი მიმდინარეობს საბანკო სისტემაში ინვესტიციების კრედიტებით დაფინანსების დროს: წარმატებული ინვესტიციების დროს აქტივები აჭარბებს პასივებს, ბანკი ღებულობს მოგებას. დაუსაბუთებელი ინვესტიციები იწვევს კრედიტების დაუბრუნებლობას, აქტივების ღირებულების შემცირებას და ბანკების ბალანსში „ხვრელების“ წარმოქმნას, რაც, თავის მხრივ, კვეცავს ფულად მასას. წარმატებული ბანკებისათვის ეს „ხვრელები“ იფარება წარმატებული პროექტებიდან, მაგრამ ეკონომიკური ციკლის მხოლოდ აღმავალ სტადიაზე. პრობლემა ისაა, რომ ეს პროცესი ბანკების მიერ ინიცირება და საკმაოდ გაუმჭვირვალეა.

ავსტრიული ეკონომიკური სკოლის ერთ-ერთი დამსახურება ისაა, რომ მართებულად აჩვენა საბანკო დაკრედიტების გაფართოებისა და ეკონომიკური ციკლის ურთიერთკავშირი. ამ სკოლის მიხედვით, კრიზისებში დამნაშავეა საკრედიტო ბუმი, რომლის დროსაც ადგილი აქვს საკრედიტო განაკვეთების შემცირებას, ხოლო საინვესტიციო პროექტები დროში იწელება. ეს ემპირიულ ფაქტებთან შესაბამისობაშია. ამიტომ, შეიძლება დავეთანხმოთ მათ მტკიცებას იმის თაობაზე, რომ საკრედიტო ბუმის წარმოშობა მცდარი ინვესტიციების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიზეზი და წინაპირობაა. ავსტრიული სკოლის თანახმად, ამ შემთხვევაში ინვესტიციები აჭარბებს დანაზოგებს და ეროვნული დანაზოგების არსებული სტრუქტურა და მოცულობა არ შეესაბამება ახალ ჭარბ ინვესტიციებს. არსებობს სხვა მიზეზიც. კერძოდ, აუცილებელი ინფორმაციის არარსებობა იწვევს სტიქიურ საინვესტიციო აქტივობას, რომლის დროსაც ძალიან მაღალია დაუსაბუთებელი ინვესტიციების ალბათობა.

საბანკო სექტორი ეკონომიკის გულსისძარღვთა სისტემის როლს ასრულებს, სადაც ბანკები გულია, ხოლო საანგარიშსწორებო სისტემა – სისხლძარღვი. ჭარბი პულსი (რომელიც იზომება, როგორც დაკრედიტების მატების ტემპი) არღვევს

სისტემას, მაგრამ მისი სისუსტე, ან სულაც, მისი არარსებობა, ისევე, როგორც ცოცხალ ორგანიზმში, აქაც დამღუპველია.

კრიზისის მეორე ძირითადი მიზეზი კრედიტების შეკვეცაა, რომელსაც ადგილი აქვს ეკონომიკაში პირველადი ნეგატიური ფონის გაძლიერების შედეგად. ციკლების თეორიაში ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხია ის, თუ რა წარმოადგენს ნეგატიური მოვლენის დაწყების პირველად მიზეზს. შეიძლება ასე ვივარაუდოთ: კომპანიების ფინანსური მდგომარეობის გაუარესება, საბანკო სისტემაში რესურსების დეფიციტი და ნორმატიული შეზღუდვები, კრედიტების ზრდის ტემპის შემცირება, ვადაგადაცილებული დავალიანებების პირველადი ზრდა და რისკების გადაფასება, ფინანსურ ბაზრებზე შიგა და გარე შოკები ან მათი კომბინაცია.

როგორც კრიზისის წინა პერიოდების ანალიზი გვიჩვენებს, კრიზისების მწვავე სტადიას უსწრებს გარკვეული მოღუნება, ეკონომიკაში ფულადი მასის ზრდის ტემპების შენელება. მაგალითად, ასეთ მოვლენას ჰქონდა ადგილი აშშ-ში 1929 და 2008 წლების პირველ ნახევარში. ეს ფაქტი მონეტარისტების მხრიდან დაუხინებელი ყურადღების ობიექტია. ასეთი მდგომარეობა კარგად შეესაბამება ჰაიმან მინსკისეულ „ფინანსური სიმყიფის“ სტადიას. შესაძლებელია, რომ ეს გამოწვეული იყოს „საკრედიტო შეკვეცის“ პირველი ნიშნებით. ამ მომენტში საკმარისია უმნიშვნელო ბიძგიც კი, რომელიც ქმნის მინიმალურ ფულად დეფიციტს, რომელსაც შეუძლია მასშტაბური კრიზისის პროვოცირება ჯერ საფონდო ბაზარზე, შემდგომ საფინანსო და საბანკო სისტემაში, რაც იწვევს ერთობლივი მოთხოვნის მნიშვნელოვან შემცირებას და ეკონომიკის კოლაფსს.

ყველაზე რთული პროცესი, რომელიც იწვევს კრიზისების გაჭიანურებას, ესაა წამგებიანი ინვესტიციების ლიკვიდაცია, კომპანიებისა და ბანკების გათავისუფლება პრობლემური ვალებისაგან. ასეთი სურათი კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს კრიზისული მოვლენების მატერიალურ საფუძველს. წამგებიანი ინვესტიციების მაჩვენებელი მაკროდონეზე დაუბრუნებელი ვალების წილია მთლიან შიგა პროდუქტში, ბანკების აქტივებში, წამგებიანი და გაკოტრებული ფირმების წილი ფირმების საერთო რაოდენობაში.

პრაქტიკაში ნებისმიერი ეკონომიკური კრიზისი სრულდება საკუთრების ტოტალური გადანაწილებით ფინანსური სექტორისა და უმსხვილესი კომპანიების სასარგებლოდ. ეს ძალიან საინტერესო მომენტია და მასზე უნდა გამახვილდეს განსაკუთრებული ყურადღება. ამასთან, ეკონომიკური ციკლის დინამიკა პრაქტიკულად სრულად განისაზღვრება საბანკო საკრედიტო ციკლის დინამიკით და რეალური სექტორის ვალის დაგროვებით საბანკო სექტორის მიმართ. ეს პროცესი მკაცრად ციკლური ხასიათისაა და ეკონომიკაში ზრდისა და ვარდნის ძირითადი მიზეზია.

წარმოების საბაზრო წესისათვის დამახასიათებელია წინააღმდეგობა წარმოებასა და მოხმარებას შორის. არსებობს, სულ მცირე, სამი ფაქტორი, რომელიც ზღუდავს მოთხოვნისა და მიწოდების გაფართოებას და განაპირობებს კიდევ თანამედროვე ეკონომიკური სისტემის არამდგრადობას: ინვესტიციებზე შემოსავლიანობის შემცირება, სრული დასაქმების მიღწევა და საბანკო სისტემის მხრიდან დაკრედიტების შეზღუდულობა. მოკლედ, ციკლის თეორია შეიძლება ასე ჩამოვაყალიბოთ: საკრედიტო „ბუმი“, „ფინანსური სიმყიფე“, ჭარბწარმოება და სავალ კრიზისი.

რაც შეეხება ალტერნატიულ გეგმიან ეკონომიკას, სადაც დაკრედიტებაზე გადაწყვეტილება მიიღებოდა სახელმწიფოს მიერ, დეპრესია და ფინანსური კრიზისი, როგორც ასეთი, არ არსებობდა.

მეორე ალტერნატიულ მაგალითს წარმოადგენს ბოლო 40 წლის განმავლობაში მუდმივი საგარეო ექსპანსიის ფონზე უწყვეტად განვითარებადი ჩინეთის ეკონომიკა, რომელსაც „ეკონომიკური თავისუფლების“ პარალელურად გააჩნია სახელმწიფო რეგულირების აშკარად გამოხატული სპეციფიკა, სადაც ძირითადი საქმიანობა ფინანსური სისტემისა და ბუნებრივი მონოპოლიების რეგულირებაა. ფინანსური სისტემის გულს სახელმწიფო ბანკები წარმოადგენს, რომლებიც ახორციელებენ დირექტიულ დაკრედიტებას. არსებობს შეზღუდვები კაპიტალის მოძრაობაზე, კონვერტირებადობაზე, აქცენტი კეთდება სუვერენულ ფინანსურ პოლიტიკაზე, ეროვნული ვალუტის დომინირებაზე, სახელმწიფო საკუთრების დომინირებაზე ბუნებრივი მონოპოლიის სექტორში, რომელიც ქვეყანაში საკმაოდ დაბალი ტარიფების არსებობას უზრუნველყოფს. ერთი სიტყვით, სახეზეა აშკარა ანტილიბერალური მოდელი, რომელიც ეკონომიკას აბსოლუტურად მდგრად სისტემადაც აქცევს. ყოველივე ეს ეყრდნობა იაფი სამუშაო ძალის უზარმაზარ მარაგს, რომელსაც მუდმივად გააჩნია დასაქმებისა და უწყვეტი საგარეო ექსპანსიის მნიშვნელოვანი მარაგები, რაც მას ჯერჯერობით საშუალებას აძლევს გაყიდოს ყველაფერი, რაც იწარმოება. ამ ექსპანსიის მეორე მხარეა განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში ტრადიციული დარგების სტაგნაცია, რომლებიც კარგავენ სამუშაო ადგილებს ჩინეთის ეკონომიკის ზრდის ფონზე.

მიუხედავად რისკისა და „გადახურების“ ზოგიერთი ნიშნისა, ჩინეთის ეკონომიკას უწინდებურად შეუძლია თავი დააღწიოს რეცესიას, რადგანაც მისი ფინანსური ბაზრები დაცულია, სახელმწიფო მზადაა ნებისმიერ მომენტში მოახდინოს საბანკო სისტემის რეკაპიტალიზაცია და მიაწოდოს იმდენი ლიკვიდურობა, რამდენიც საჭირო იქნება. რაც შეეხება სამუშაო ძალას, მისი მარაგი ჯერჯერობით ამოუწურავია.

გლობალური ეკონომიკური კრიზისის ერთ-ერთი მიზეზი მსოფლიო ეკონომიკაში არსებული დისპროპორციაა, რომელიც ხანგრძლივი დროის მანძილზე შენდბული იყო ვალის ზრდით, უპირველეს ყოვლისა, აშშ-სა და იაპონიაში. ეს დისპროპორცია გამოწვეულია, ერთი მხრივ, აშშ-ში, იაპონიასა და ევროპაში წარმოების პოტენციურ შესაძლებლობებსა და მეორე მხრივ, საკუთარი წარმოების პროდუქციის გასაღებისათვის საჭირო ადეკვატურ ბაზრებს შორის შეუსაბამობით, რაც, თავის მხრივ, განპირობებულია დასავლეთის ქვეყნების ისტორიული სურვილით, შეინარჩუნონ თავიანთი ჰეგემონია მესამე მსოფლიოს ქვეყნებზე ამ ქვეყნების ჩამორჩენილობითა და ექსპლუატაციით, რაც აშშ-ს, იაპონიასა და დასავლეთ ევროპას ბუმერანგივით დაუბრუნდა. ალბათ, ამ ქვეყნებში ეკონომიკური მდგომარეობა უკეთესი იქნებოდა აფრიკას, რუსეთს, ლათინურ ამერიკასა და ინდოეთს უფრო განვითარებული ეკონომიკა რომ ჰქონდეთ. ამ მოვლენას ჯოზეფ სტიგლიცმა „გლობალური მოთხოვნის სისუსტე“ უწოდა. გარდა ამისა, ბოლო 40 წლის მანძილზე ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებში ყველაზე სწრაფად მზარდი სფერო ფინანსური სექტორი იყო, რომელმაც კოლოსალურ მასშტაბებს მიაღწია. მაგალითად, აშშ-ში ეკონომიკის ფინანსური კაპიტალიზაცია 2008 წლისათვის დაახლოებით 48 ტრლნ დოლარს შეადგენდა, რაც სამჯერ აღემატე-

ბოდა ამ ქვეყნის მთლიან შიგა პროდუქტს. ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ გლობალური ფინანსურ-ეკონომიკური კრიზისის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზეზი მსოფლიო ეკონომიკასა და ცალკეული ქვეყნების ეკონომიკაში წარმოქმნილი სტრუქტურული დისპროპორციაა, რაც გულისხმობს ფინანსური სექტორის მოწყვეტას „ფიზიკური ეკონომიკისაგან“³.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება შემდეგი დასკვნის გაკეთება: ა) ეკონომიკის მდგრად განვითარებას უნდა ჰქონდეს ზრდის ოპტიმალური ტემპები. უფრო მაღალი ტემპები სისტემას „გადახურებისკენ“ უბიძგებს; ბ) ზრდის ოპტიმალური ტემპები მიღწეული უნდა იქნეს საპროცენტო განაკვეთების ადეკვატური რეგულირებით, მოქნილი ანტიციკლური ფისკალური პოლიტიკით; გ) უნდა მოხდეს ვალების რესტრუქტურზაცია, ვალების შესაძლო მთლიანი ან თუნდაც ნაწილობრივი ჩამოწერა, ასევე მათი გაუფასურება და ლიკვიდურობის შეთავაზება; დ) საინვესტიციო პროექტების დაფინანსების ფართო არჩევანის შეთავაზება; საინვესტიციო პროექტების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, მათი დაფინანსების უზრუნველყოფა პროცენტების გადახდის ვალდებულების გარეშე.

Malkhaz Chikobava
Nazira Kakaulia

COMPARATIVE ANALYSIS OF ECONOMIC CRISIS THEORIES

Summary

In work it is analysed the modern problems of the world economic crises by standpoint of the theories of business cycles.

The main reason for present global crisis is a disproportion of world economy, which was masked by growth of national debts in a long time, first of all in the USA and Japan.

This disproportion are caused by a huge gap between potential possibilities of production in the USA, Japan and Europe, saturation of their domestic market (overproduction) and absence of the adequate markets for sale of their production because of unevenness of the world development caused by historical desire of the countries of the West to keep the hegemony by preservation of backwardness and operation of Third World countries, come back to them a boomerang. Probably, the condition in the USA economy would be better better, if Africa, Russia, Latin America and India would have more developed economy. This that J. Stieglitz called «weakness of global demand».

Those politicians who see ideal model of economy with zero public sector, don't understand that such system can be especially unstable. It is necessary to understand accurately that the market in itself isn't panacea and can't coordinate completely the activity, especially in a crisis situation. It is necessary reasonable state regulation and planning.

³ ელგუჯა მექვაბიშვილი. სახელმწიფოს მარეგულირებელი როლი გლობალური ფინანსურ-ეკონომიკური კრიზისის პირობებში. ჟურნ., „ეკონომიკა და ბიზნესი“, 2010, №2, გვ. 21-22.

СЕКТОР ИКТ – ВАЖНЕЙШИЙ КОМПОНЕНТ НЕНЕФТЯНОГО СЕКТОРА АЗЕРБАЙДЖАНА

Аннотация. В статье исследуется сектор информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) Азербайджана, стремящегося перейти на инновационный путь развития.

Отмечается значительный инновационный и производственный потенциал сектора ИКТ страны.

Рассматриваются стратегии, многочисленные государственные программы, принятые законы и другие нормативно-правовые акты, реализованные и реализуемые в этом секторе.

Предлагаются механизмы обеспечения устойчивого развития, приоритетные направления развития ИКТ республики.

Ключевые слова: сектор информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), национальная стратегия, «Электронный Азербайджан», совершенствование информационной и телекоммуникационной инфраструктуры, модернизация.

Введение

В настоящее время в Азербайджане проводится системная деятельность в направлении формирования информационного общества и широкого внедрения ИКТ как составной его части. Исследование проблем информатизации обусловлено, главным образом, стремлением Азербайджана к переходу на инновационный путь развития.

Сектор информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) среди нефтегазовых отраслей показывает самые высокие темпы роста. Объем телекоммуникационной отрасли приблизился к 1,7 млрд долл. США, что составляет 3,5% ВВП страны. Ряд исследователей утверждают, что в 2015-2020 гг. годовой доход страны от информационных технологий может превысить 14 млрд долл. США, и страна может превратиться в потенциального экспортера продукции информационных технологий в регионе.

Сектор ИКТ республики имеет значительный инновационный и производственный потенциал, возможности которого формируют ожидания потребителей и повышают платежеспособный спрос населения.

Развитие ИКТ содействует формированию других отраслей нефтегазового сектора, импорту инноваций в данные области, выступает одним из важных условий увеличения экспортного потенциала республики.

* * *

В развитии сектора ИКТ Азербайджан идет по пути, проложенному развитыми странами, но с серьезными поправками на отечественную специфику. На протяжении последнего времени комплекс развивался высокими темпами. Только за 2005-2013 гг. его выручка выросла в 3,1 раза. В стране создан широкий спектр современных ИКТ услуг. Реализованы и реализуются стратегии, многочисленные государственные программы, принимаются законы и другие нормативно-правовые акты [1].

В первую очередь, отметим «Национальную стратегию развития информационных и коммуникационных технологий на 2003-2012-е годы».

Основная цель данной стратегии – за счет широкого использования информационно-

коммуникационных технологий, чтобы помочь демократическому развитию страны и обеспечить переход к информационному обществу.

В результате реализации стратегии обеспечивается прозрачность в государственном управлении в целях достижения устойчивого экономического роста, улучшения условий жизни населения, формирование единого информационного пространства, создание доступа к информации для всех граждан, с учетом интеграции в международное информационное пространство.

Важным программным документом в области ИКТ явилась «Государственная программа по развитию информационно-коммуникационных технологий на 2005-2008 годы (Электронный Азербайджан)», предусматривающая выполнение первого этапа названной Стратегии и осуществляемые широкомасштабные работы

Мероприятия, предусмотренные в Государственной Программе «Электронный Азербайджан» на 2005-2008 гг., охватили работы, подлежащие выполнению на первом этапе для обеспечения перехода к информационному обществу. В результате выполненных работ по Программе были осуществлены важные шаги по созданию среды свободной конкуренции на рынке связи и информационных технологий республики, привлечению инвестиций в сферу и развитию частного сектора. Получила развитие нормативно-правовая база сферы, модернизировалась телекоммуникационная инфраструктура, расширилось внедрение новейших технологий, повысились количество и качество оказываемых населению, предприятиям и организациям услуг. Прделана определенная работа по повышению уровня пользования населением республики ИКТ, подготовке высококвалифицированных кадров для сферы и в других направлениях. Все это создало основательную почву для выполнения очередного этапа Национальной Стратегии.

Полное завершение модернизации инфраструктуры телекоммуникации и почты на основе новейших технологий, предоставление качественных и исчерпывающих телекоммуникационных услуг, использование технологий спутниковой связи, расширение внедрения решений «Э-правительства» и повышение в целом уровня использования ИКТ в обществе имеют важное значение.

Важно уделять внимание развитию государственных информационных систем, вытекающему из требований информационного общества, обеспечению информационной безопасности, внедрению э-подписи и электронного документооборота, организации электронных и почтово-финансовых услуг, усилению местного потенциала и его экспортного потенциала, расширению внедрения ИКТ в отдельных отраслях, повышению уровня пользования интернетом и подготовке кадров по ИКТ.

«Государственная программа по развитию связи и информационных технологий в Азербайджанской Республике на 2010-2012 годы (Электронный Азербайджан)» [2]. Ее целью явилась реализация задач, вытекающих из Национальной Стратегии, обеспечение перехода республики к информационному обществу путем развития и широкого внедрения ИКТ, формирование условий для развития конкурентоспособной экономики, опирающейся на информацию и знания, повышение эффективности механизмов государственного управления и расширение возможностей участия граждан и социальных институтов в процессе принятия решений, удовлетворение потребностей общества в услугах и продуктах сектора информации.

Закон Азербайджанской Республики «Электронная подпись и электронный документ» регулирует использование электронной подписи и электронных документов, определяет

организационные и правовые основы применения их, а также определяет права субъектов правоотношений и взаимоотношения между ними [3].

Закон Азербайджанской Республики «О Телекоммуникациях» определяет правовые, экономические, организационные основы и регулирует рациональное использование и целенаправленное планирование телекоммуникационных ресурсов.

Закон Азербайджанской Республики "Электронная коммерция" определяет правовые основы организации электронной торговли в Азербайджанской Республике, права и обязанности ее участников, а также ответственность в случае нарушения этого закона.

Проект «Народный компьютер». Проводится совместно с МСВТ, Министерством Образования, компанией HP, MICROSOFT, Bestcomp group в целях массовой компьютеризации республики.

«Государственная программа по созданию и развитию космической отрасли в Азербайджанской Республики». Основная цель этой программы –организация и развитие в стране космической промышленности, удовлетворение спроса госструктур услугах космической связи, обеспечение возрастающих потребностей населения регионов республики в телерадиовещании, социально- экономическое, научное, культурное развитие страны на основе эффективного использования космического пространства и повышения международных каналов связи.

В 2013 г. как естественное продолжение предыдущей, была утверждена к исполнению «Национальная стратегия по развитию информационного общества в Азербайджанской Республике на 2014—2020 годы». Основная цель Национальной стратегии заключается в утверждении информационного общества в стране, эффективном использовании созданных ею возможностей для развития граждан, общества, государства, устойчивом прогрессе страны, всестороннем применении ИКТ в государственном управлении, а также в их развитии как экономического сектора, придающего импульс развитию социально-экономической и культурной сфер.

Таким образом, в результате реализации национальной стратегии, формирования законодательной базы, внедрения современных технологий и оборудования, модернизации инфраструктуры ИКТ, была подготовлена основа для развития сектора.

Реализация стратегических задач в сфере информатизации и развития ИКТ предусматривается «Национальной стратегией по развитию информационного общества в Азербайджанской Республике на 2014—2020 годы». Ее реализация ускорит формирование информационного общества, создаст необходимые условия для приведения стандартов страны в сфере информатизации в соответствие с мировой системой стандартов, обусловит высокотехнологичное инновационное функционирование ненефтяных отраслей промышленности.

С сохранением годового роста ИКТ примерно на уровне 18-20% в соответствии с Концепцией развития «Азербайджан - 2020: взгляд в будущее», в предстоящие 7 лет доходы сектора должны быть доведены до 8-9 млрд. долларов. Этого планируется достичь в основном за счёт улучшения конкурентной среды, применения фискальных и монетарных льгот к сектору, а также за счет политики, направленной на увеличение экспортного потенциала, создания региональных центров ИКТ, высокотехнологичной продукции и услуг этого сектора, а также инновативного предпринимательства [4].

Основными тенденциями научно-технологического развития сектора ИКТ в Азербайджане на ближайшее и более отдаленное будущее, на наш взгляд, являются:

фронтальный характер развития сектора и смежных отраслей, основанного на синергии действия множества источников инноваций; экспоненциальный рост технических характеристик (быстродействие, удельной вычислительной мощности), миниатюризация и снижение стоимости компонентов, а в перспективе также удовлетворения широкого круга потребностей людей исключительно с помощью ИКТ.

По нашему мнению, для ускорения роста ИКТ сектора в республике необходимо достижение следующих целей:

- сохранение на перспективный период темпов роста рынка ИКТ, превышающих среднегодовые показатели роста экономики республики;
- превращение ИКТ в одну из ведущих отраслей экономики республики;
- превращение Азербайджана в нетто-экспортера информационных технологий.

Для реализации такой перспективы, на наш взгляд, необходимо принятие следующих мер:

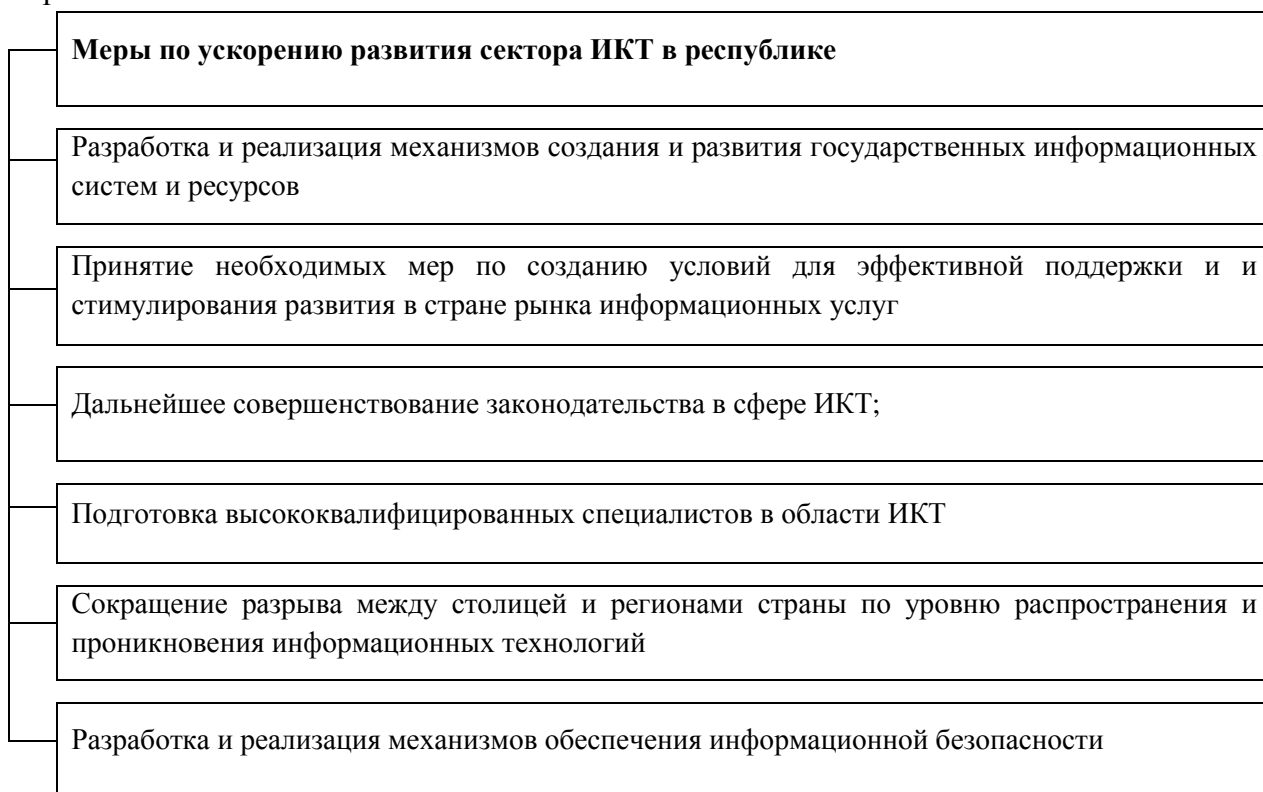

Рис. Механизмы обеспечения устойчивого развития сектора ИКТ

Рассмотрим эти приоритетные направления развития ИКТ республики более подробно.

Технологической основой информационного общества является современная информационно-коммуникационная инфраструктура. Поэтому совершенствование информационной и телекоммуникационной инфраструктуры республики, предоставление на ее основе качественных услуг, широкое внедрение ИКТ в отраслях реального сектора экономики, в сфере управления, бизнеса, науки и является необходимым условием для широкого доступа различных слоев населения к современным информационным системам и ресурсам, решительный переход к электронному документообороту.

Важно улучшить информатизацию социально-культурной сферы с целью обеспечения возможностей дистанционного медицинского обслуживания и образования, работы на дому, удовлетворения потребностей населения в общении, культурной, развлекательной и справочной информации на основе ИКТ.

Наиболее действенным способом динамичного развития телекоммуникаций, улучшения качества предоставляемых услуг, снижения тарифов и роста числа потребителей услуг связи является развитие конкурентной среды и демополизация сектора ИКТ. Для решения этих задач необходимо привлечение инвестиций в развитие телекоммуникационного комплекса в республике, замена морально и физически изношенного оборудования, увеличение телефонной плотности в республике.

Важным условием развития рынка информационных услуг и индустрии производства программных продуктов и информационных технологий является формирование режима наибольшего благоприятствования в масштабе всей страны.

Основными механизмами реализации задач данного направления являются:

- предоставление государственных льгот и преференций;
- создание условий для привлечения инвестиций;
- создание благоприятного правового режима для развития информационных услуг и производства программных продуктов, информационных технологий, в том числе путем создания свободных научно-технических зон (технопарков);
- оказание содействия экспорту программных и информационных продуктов.

Необходимо повысить эффективность государственного управления и местного самоуправления, взаимодействия гражданского общества и бизнеса с органами государственной власти за счет разработки автоматизированных информационно-аналитических систем, обеспечивающих формирование информационных ресурсов, в первую очередь, информационных ресурсов, имеющих государственное значение, необходимых для оперативного принятия решений на соответствующих уровнях [5].

С этой задачей неразрывно связана необходимость улучшения условий для развития науки, технологий, техники и подготовки кадров в сфере ИКТ.

Основными инструментами решения задач в данной области являются: совершенствование и развитие системы подготовки и повышения квалификации преподавателей и специалистов; внедрение международных стандартов подготовки квалифицированных специалистов; разработка профессиональных образовательных программ.

Важным условием развития ИКТ является совершенствование законодательной базы и системы государственного регулирования в сфере информатизации, создание правовых основ для широкого использования ИКТ во всех сферах общественной жизни республики. Для правового обеспечения взаимоотношений между субъектами процесса информатизации необходимо постоянно совершенствовать законодательную и нормативно-правовую базу.

Важное значение имеют разработка отраслевых и государственных стандартов, гармонизированных с требованиями международных и межгосударственных стандартов; создание нормативной базы, регламентирующей характеристики и методы проверки функциональных параметров, а также технической и информационной совместимости средств ИКТ, развитие метрологического обеспечения сертификации технических средств информационных технологий.

В системе мер по развитию ИКТ важное место должны занять меры по совершенствованию системы информационной безопасности республики, создание новых средств защиты информации, а также разработка нормативно-методических материалов и типовых комплексных решений, направленных на обеспечение информационной безопасности в соответствии с Концепцией национальной безопасности Азербайджана.

Среди рекомендуемых механизмов регулирования сектора ИКТ отметим также необходимость дальнейшей реализации проектов по совершенствованию информационной инфраструктуры, созданию информационно-аналитических центров в регионах республики. Важную роль в реализации данного направления могут сыграть технопарки, создаваемые как центры развития инновационного предпринимательства в сфере ИКТ республики.

Важным элементом комплекса мер по совершенствованию механизма устойчивого развития сектора ИКТ является совершенствование ИКТ-компоненты системы мониторинга действующих в республике целевых государственных научно-технических программ по решению наиболее значимых народнохозяйственных проблем.

Заключение

Таким образом, реализация мероприятий по устойчивому развитию ИКТ сектора позволит намного увеличить объем экспорта из Азербайджана информационных продуктов и услуг, сократить различия в уровне развития ИКТ между Азербайджаном и развитыми странами.

Использованная литература

1. «Государственная программа по информатизации системы образования Азербайджанской Республики на 2008-2012 гг.».
2. «Государственная программа по развитию связи и информационных технологий в Азербайджанской Республике на 2010-2012 гг. (Электронный Азербайджан)».
3. Закон Азербайджанской Республики «Об электронной подписи и электронном документе» (2004г.).
4. Концепция Развития «Азербайджан-2020: взгляд в будущее», Баку, 2012.
5. Рустамов Э. Экономическая модернизация Азербайджана: вызовы и решения, Москва: Экон-Информ, 2010, с. 209.

Ramila Aliyeva

THE SECTOR OF ICT – THE MOST IMPORTANT COMPONENT OF THE NON-OIL SECTOR OF AZERBAIJAN

Summary

There is researched the sector of the information and communication technologies (ICT) of Azerbaijan seeking to pass to an innovative way of development in the article. There is noted considerable innovative and production capacity of the sector of ICT of the country. There is considered strategy, the numerous state programs, the adopted laws and other normative legal acts, which were realized and are realized in this sector. There are offered the mechanisms of ensuring sustainable development, the priority directions of development of ICT of the republic.

GEORGIA'S ECONOMIC GROWTH AND FOREIGN DIRECT INVESTMENT CONNECTION

***Annotation.** Macroeconomics determines the priorities of a country. In the light of ongoing economic crises, this subject becomes more and more topical. Especially when all economists and politicians search the answers for the following questions: Why did such a serious economic crisis occur? How long will the recession continue? What additional political or economic tools can be used in order to solve the current problems? The ongoing economic crises, natural economic changes, tendencies of growth and decline have a significant impact on the formation of the macroeconomic policy. In order to avoid consequences of misinterpreted macroeconomic policy, it is important to properly assess and understand the potential and direction of a state. It is crucial to correctly determine the macroeconomic priorities for Georgia, which, in addition to the fact that is a state with young market economy, has to deal with a lot of social and economic problems.*

Keywords: Economic growth; Foreign Direct Investment

Introduction

It is impossible to achieve an economic growth without proper planning of macroeconomic parameters. Macroeconomics determines the priorities of a country.

In the light of ongoing economic crises, this subject becomes more and more topical. Especially when all economists and politicians search the answers for the following questions: Why did such a serious economic crisis occur? How long will the recession continue? What additional political or economic tools can be used in order to solve the current problems? The ongoing economic crises, natural economic changes, tendencies of growth and decline have a significant impact on the formation of the macroeconomic policy. In order to avoid consequences of misinterpreted macroeconomic policy, it is important to properly assess and understand the potential and direction of a state. It is crucial to correctly determine the macroeconomic priorities for Georgia, which, in addition to the fact that is a state with young market economy, has to deal with a lot of social and economic problems.

Research on the topic

During the last decade, the average annual growth rate in Georgia was 6.9%, which is pretty high. It was mostly the result of the first-generation reforms.

1. Macroeconomic Parameters

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*
GDP in current prices, mln. Gel	20743.4	24344.0	26167.3	26847.4	29150.5	31755.6	33921.6
GDP perpetually in 2010 prices, million GEL	20743.4	22241.4	23653.8	24454.9	25585.6	26322.5	27044.8
GDP real growth, percentage change	6.2	7.2	6.4	3.4	4.6	2.9	2.7
GDP deflator, percentage change	8.6	9.5	1.0	-0.8	3.8	5.9	4.0
GDP per person (in current prices), gel	4675.7	5447.1	5818.1	5987.6	6491.6	8550.9	9117.7

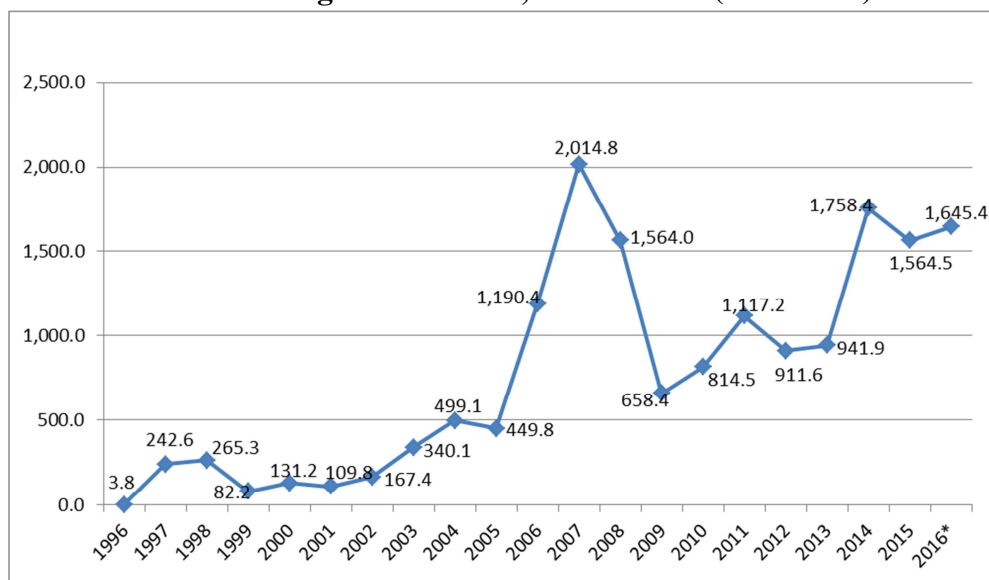
GDP per person (in current prices), USD	2623.0	3230.7	3523.4	3599.6	3676.2	3766.6	3852.5
GDP in current prices, mln. USD	11636.5	14438.5	15846.8	16139.9	16507.8	13988.1	14332.8

Information Source: <http://www.geostat.ge>

For last 20 years, the total sum of the direct investments in Georgia was 16 472. 4 million USD. Foreign investment is one of the ways to achieve an economic growth in the country. Foreign investment increases existing supply of capital in the country, hence ensuring the higher level of production and employment. Foreign investments give the developing countries the opportunity to get acquainted with and use the newest technologies, which are produced and used in countries with developed economy.

According to the preliminary data of the first quarter of 2016, Direct Foreign Investment in amount of 376.4 million USD was made in Georgia. It is worth mentioning that, according to the first quarter data, the maximum amount of Foreign Direct Investment in amount of 537.7 million USD was made in 2008. Whilst in 2009 the amount of FDI was significantly decreased (114 million USD) due to a war. It started to increase again in following years.

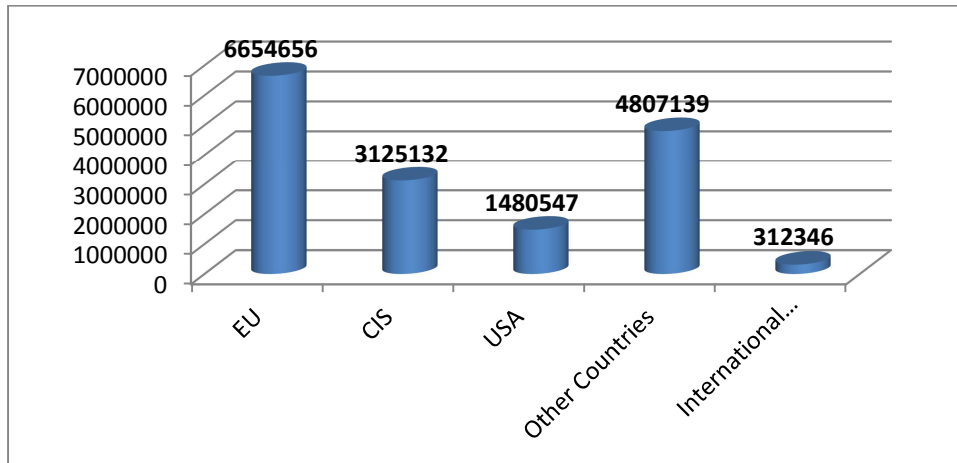
2. Direct foreign investments, million USD (1996-2016):

Information Source: <http://www.geostat.ge>

According to the investments made in Georgia, top five investor countries are as follows: Azerbaijan (136.9 million USD), Turkey (56.5 million USD), United Kingdom (44.2 million USD), Korea (32.1 million USD), Netherlands (21.5 million USD). Korean investment played a big role in forming the size of FDI of the first quarter of 2016, because Korea made its first investment of this size in 2017. As for the other countries, if we look at the data of past 10 years, they always were in the list of top five countries. According to the total sum of past 10 years, 12% of FDI comes from Netherlands, 11% from Azerbaijan, 10% from UK, 7% from Turkey and 7% from USA.

3. Foreign Direct Investments in Georgia From 1996 to 2016 (Thousand US Dollars):

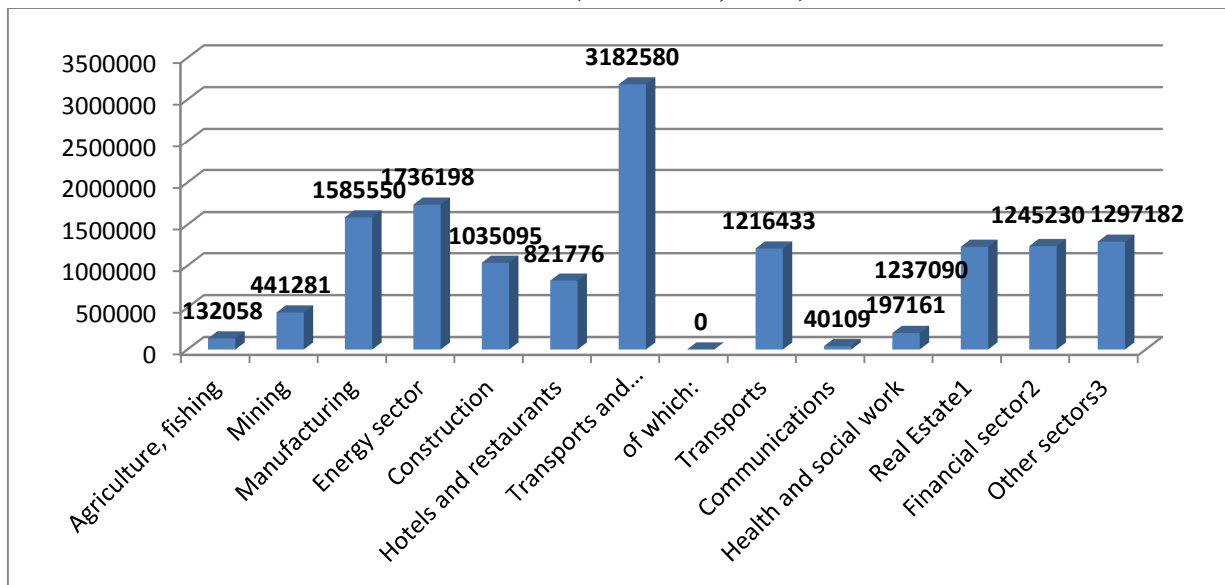

Information Source: <http://www.geostat.ge>

It is also important which sectors of the country are more appealing to the investors and accordingly which sectors are developing with the support of foreign investments. According to the data of the first quarter of 2016, more than half (53%) of the investments, comes to the transport and communications sector. The second most important sector for the investors is the financial sector, 15% of the investments made in the first quarter of 2016 comes to that sector and the energy sector takes the third place (11%).

Transport and communications sector was the most appealing to the investors not only in the first quarter of 2016 but the most part of the investments made in last ten years comes exactly to the sector of transport and communications. Significant Foreign Direct Investments are made in the energy and financial sectors. It is worth mentioning that the most FDI was made in the sector of transport and communications. The construction sector has the highest growth rate of investments.

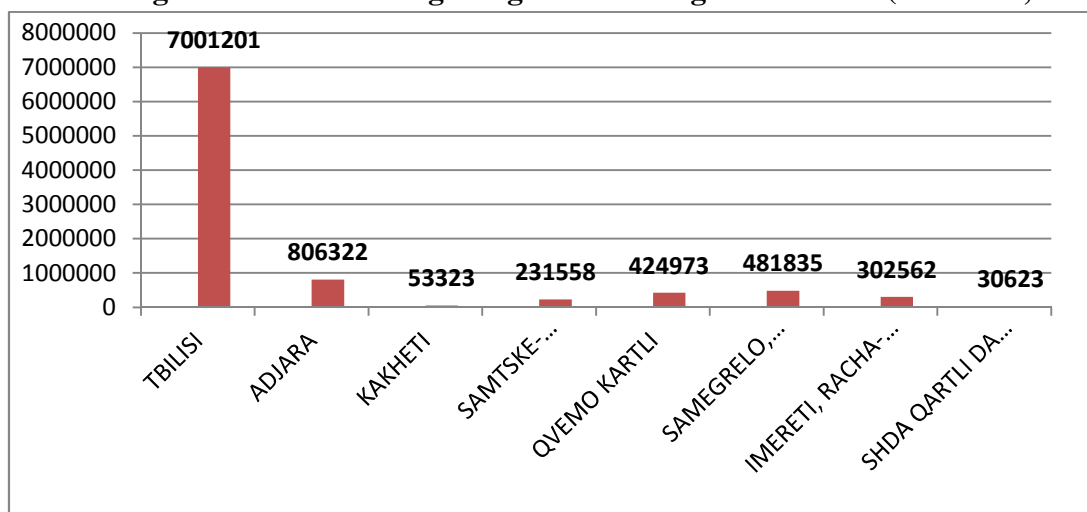
4. Foreign Direct Investment According to Economic Sector 2007-2016 (Thousand, USD):

Information Source: <http://www.geostat.ge>

As for the regional development, according to the data of the first quarter of 2016, the biggest part of the FDI (63%) comes to the capital Tbilisi, 18% of the entire FDI was made in Adjara, 15% was made in Samegrelo-Zemo Svaneti.

5. According to the Direct Foreign Regions of Georgia 2009-2016 (thousand, USD):

Information Source: <http://www.geostat.ge>

Characteristics of the development of macroeconomics in Georgia are very interesting. It is common in Georgia for private sectors to be interested in the traditional sectors. It can be said, that in general, new industrial directions were never discovered nor developed. The investment boom continues in the traditionally popular sectors, which causes their so-called overheating and non-effectiveness of the investments. Traditional sectors are residential and commercial real estate, hypermarkets, commercial banks, pharmacies, petrol stations. According to the research conducted by the World Bank in Georgia, new companies tend to enter the already sated and competitive markets with the same products (the World Bank, 2013).

It has to be mentioned that developed banking sector, which is an auxiliary field, naturally, specializes in the providing low-risk and short-term capitals and credits already discovered fields. Thus, this cannot play the main role in the structural transformation of the economy. According to the international practice, in this model of growth, taking into consideration the role of the state, it is doubtful for the capital market to play the significant role without the targeted economic policy, especially when the lack of market and savings as well as non-existence of the relevant infrastructure are important obstacles for the development. We can sum up that Georgian economy is developing through the overall accumulation of fundamental opportunities, which is a slow and expensive process. According to the international practice, in order to move to structural transformation model of the economic growth, existence of the industrial policy is a necessary precondition. It is important to determine at what stages and in what sequence the industrial policy, which is directed to the growth of employment and increase of the productivity, should be implemented. Taking into the consideration the existing challenges, Georgia's initial focus should be on maximising the existing resources.

The globalization process provides the developing countries with the opportunity of rapid economic growth through the access to the international trade and capital. Accordingly, the significance of Foreign Direct Investment is increased with this process. FDI gives foreign investors the opportunity to use the assets more effectively, while giving the recipient countries the

opportunity to assimilate with the better technologies, participate in international production and trading process.

In order to attract more FDI, the developing countries massively liberalised the investment regimes in past ten years, because an attraction of the investments is considered as an auxiliary factor for the economic development, modernisation, increased employment and growing income.

Despite the lot of advantages, the FDI may have negative results for the economy of the receiving country. Let's shortly sum up the negative and positive impact of the FDI on the recipient country:

Economics and foreign trade

The positive effect of the FDI is its positive impact on the economic growth by increasing an effective use of overall productivity of economic factors and resources. Foreign investments increase the size of the capital in the country thus supporting the growth of production. It also supports the integration of the recipient country with the global economics by increasing the foreign trade.

Developing the human capital

FDI increases the employment and is very important for the development of the human capital. Due to the high productivity, this type of employment means higher salaries and better working conditions. Technological know-how and progressive management enable the establishment of such type of production in global markets.

Spillover effects

One of the major positive effects of Foreign Direct Investment is the effect of a significant technological spillover on other sectors in the recipient country. The local companies can increase the productivity through the access to the modern and improved technologies. Foreign Direct Investment also increases R&D initiatives of the local companies.

Competition level

Foreign Direct Investment increases the competition level on the local market and this way it contributes to high productivity, innovations, relatively slow priced and effective distribution of the resources.

Effect of expulsion of the domestic investments

Foreign Direct Investment may have the effect of the expulsion of the local investments. In countries where investments are made in direction of assimilation of the local market, the local companies meet significant competition because the companies created by the foreign investment increase the production size and attract the customers due to low expenditure margin. Because of the lack of demand, the local companies decrease the size of production and their fixed expenditure grows on one unit production. However, if the investment is directed to the export production, the effect of the expulsion of the local investment becomes a less problem.

Generally, the expulsion of the local investment happens due to two main reasons: Firstly, when local firms disappear because of the high productivity and quality of the foreign competitors and secondly because of the fact that the foreign competitors have better access to the financial resources and external market. In the first case the effect is positive for the country, because only the companies with the high productivity and quality stay on the market. However, in the second case there is a social loss, which shall be eliminated through supporting the small and medium local businesses.

Current account balance

Despite of the fact that the foreign investments are the direct financial source of the current account deficit; they may have negative impact on the current account during the mid-term period. The main objective of the foreign investor is to gain as much profit from the investment as possible. Some of the advantages of the recipient countries (cheap labour, natural resources etc.) give the investor opportunity to have a successful business. Very often, the obtained result leaves the country as a divided profit, which has a negative impact on the payment balance. In addition, the foreign investments often refurbish the import and if it is not directed to the production of the export product then it worsens the current account balance.

Conclusion

Despite the contradictory effects discussed, it is considered that the impact of the Foreign Direct Investment on the economics of the recipient country is positive, however, various countries use the investments in different ways. Foreign Direct Investment does not primarily mean advantage or disadvantage, its positive impact depends on the recipient country. It depends on how optimally the recipient country will use the benefits of the direct investment.

References

1. www.statistics.ge
2. James D. Gwartney, Macroeconomics, Private and public Choice, 13th edition, 2015.
3. Economic Indicators, Making Sense of Indicators, Sixth Edition, Blooming Press, New York, The Economist, ISBN-13: 978-1-57660-240-9 (alk. paper);
4. Research Methodology In Applied economics, Organizing, Planning, and Conducting Economic Research on Ethridge, Blackwell Publishing, Iowa State University of America, second Edition, 2004, ISBN-0-8138-2994-19 (alk. paper)
5. Research Methods, Jack R. Nation, Prentice Hall, Upper Saddle River, N.J.07458, 1996, by Prentice-Hall, Inc. ISBN 0-02-386132-0

Tariel Giorgadze

GEORGIA'S ECONOMIC GROWTH AND FOREIGN DIRECT INVESTMENT CONNECTION

Summary

Despite the lot of advantages, the FDI may have negative results for the economy of the receiving country. Let's shortly sum up the negative and positive impact of the FDI on the recipient country. Positive effect: Economics and foreign trade; Developing the human capital; Spillover effects; Competition level.

Current account balance despite of the fact that the foreign investments are the direct financial source of the current account deficit; they may have negative impact on the current account during the mid-term period. The main objective of the foreign investor is to gain as much profit from the investment as possible. Some of the advantages of the recipient countries (cheap labor, natural resources etc.) give the investor opportunity to have a successful business.

Despite the contradictory effects discussed, it is considered that the impact of the Foreign Direct Investment on the economics of the recipient country is positive, however, various countries use the investments in different ways. Foreign Direct Investment does not primarily mean

advantage or disadvantage, its positive impact depends on the recipient country. It depends on how optimally the recipient country will use the benefits of the direct investment.

Despite the lot of advantages, the FDI may have negative results for the economy of the receiving country. Let's shortly sum up the negative and positive impact of the FDI on the recipient country:

One of the major positive effects of Foreign Direct Investment is the effect of a significant technological spillover on other sectors in the recipient country. The local companies can increase the productivity through the access to the modern and improved technologies. Foreign Direct Investment also increases R&D initiatives of the local companies.

Foreign Direct Investment increases the competition level on the local market and this way it contributes to high productivity, innovations, relatively slow priced and effective distribution of the resources.

Foreign Direct Investment may have the effect of the expulsion of the local investments. In countries where investments are made in direction of assimilation of the local market, the local companies meet significant competition because the companies created by the foreign investment increase the production size and attract the customers due to low expenditure margin. Because of the lack of demand, the local companies decrease the size of production and their fixed expenditure grows on one unit production. However, if the investment is directed to the export production, the effect of the expulsion of the local investment becomes a less problem.

Generally, the expulsion of the local investment happens due to two main reasons: Firstly, when local firms disappear because of the high productivity and quality of the foreign competitors and secondly because of the fact that the foreign competitors have better access to the financial resources and external market. In the first case the effect is positive for the country, because only the companies with the high productivity and quality stay on the market. However, in the second case there is a social loss, which shall be eliminated through supporting the small and medium local businesses.

Despite of the fact that the foreign investments are the direct financial source of the current account deficit; they may have negative impact on the current account during the mid-term period. The main objective of the foreign investor is to gain as much profit from the investment as possible. Some of the advantages of the recipient countries (cheap labour, natural resources etc.) give the investor opportunity to have a successful business. Very often, the obtained result leaves the country as a divided profit, which has a negative impact on the payment balance. In addition, the foreign investments often refurbish the import and if it is not directed to the production of the export product then it worsens the current account balance.

МАРКЕТИНГОВЫЕ КОММУНИКАЦИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ АВТОМОБИЛЬНОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация. В статье определены понятия маркетинговых коммуникаций и особенности их построения. Проанализированы кризисы автомобильных концернов Volkswagen и Toyota, а также выявлены допущенные концернами коммуникационные ошибки. Описана необходимость проведения ORM (Online Reputation Management), с целью обеспечения устойчивого развития предприятий в условиях кризисной коммуникативной среды. Рассмотрены основные виды ORM и современные тенденции развития коммуникаций.

Ключевые слова: маркетинговые коммуникации, кризис, ORM, компания.

Введение

Предпринимательский мир характеризуется динамично трансформирующейся реальностью. Законы рынка и потребительские предпочтения меняются с огромной скоростью и предпринимателю необходимо научиться приспосабливаться и оперативно реагировать на новые условия предпринимательской реальности. Бурное развитие человеческой цивилизации, при которой скорость технологических разработок и открытий опережает способности человека к их осмыслению и восприятию, диктует новые требования к современным предпринимателям и продуктам, которые предлагаются потребителю.

Если рассматривать комплекс маркетинга, то наибольшей трансформации подверглись маркетинговые коммуникации. Именно они оказывают значительное влияние на экономическое развитие предприятий в реалиях нашего времени.

* * *

Существует множество определений маркетинговых коммуникаций. По-нашему мнению под маркетинговыми коммуникациями следует понимать процесс передачи информации от производителя товара/услуги адресату (потребитель, поставщик, сотрудник и т.д.) с целью управления поведением потребителя, формирования спроса, положительного имиджа или информационного повода вокруг товара или услуги.

По определению Ф. Котлера [Котлер Ф., Келлер К.Л., 2007: 571], маркетинговые коммуникации - это средства, с помощью которых фирмы пытаются информировать, убеждать и напоминать потребителям, напрямую или косвенно, о своих товарах и торговых марках.

Под маркетинговыми коммуникациями понимаются приемы, средства, инструменты использования коммуникативного ресурса в маркетинговом менеджменте.

Профессор права Йельского университета Гарольд Лассуэлл разработал линейную модель коммуникации, которая уже более 70-ти лет используется ведущими специалистами в сфере маркетингового менеджмента. Данная схема была опубликована в 1948 году и сам Г. Лассуэлл отмечал [Lasswell, 1948], что самый удобный способ описания процесса коммуникации состоит в ответе на следующие вопросы:

1. Кто сообщает?
2. Что именно?

3. По каким каналам?
4. Кому?
5. С каким эффектом?

Наглядно этот процесс представлен в таблице 1.

Таблица 1

Кто сообщает?	Что именно?	По каким каналам?	Кому?	С каким эффектом?
Отправитель	Сообщение	Канал	Адресат	Эффект

Отправитель - под отправителем принято понимать производителя товара или услуги, который преследует определенные коммуникативные цели.

Сообщение - сформированное обращение к адресату. Данное обращение может иметь самые различные формы. К сообщению можно отнести как видео ролик, так и информацию на упаковке товара.

Канал - выбор канала коммуникации определяется сформированным сообщением. Если Отправитель намерен осуществлять общение с адресатом посредством, например, упаковки, то наиболее эффективным каналом в данном случае будет лучшее место на полке в торговом помещении.

Адресат - конкретное лицо или группа лиц, которому адресовано сообщение. Важным моментом является то, что учитывать особенности адресата необходимо еще на этапе формирования сообщения. Например, если вы продавец детского питания и вашим адресатом являются родители, либо опекуны детей до 3-х лет, и вы намерены коммуницировать с ними посредством упаковки вашего товара, то необходимо учитывать их средний возраст, предпочтения в цветовой гамме и особенности данной группы еще на этапе разработки данной упаковки.

Эффект - результат, полученный в результате передачи сообщения посредством выбранного канала адресату. Эффект может быть, положительным, отрицательный и нулевым. Под положительным следует понимать достижение запланированных показателей либо их превышение. Запланированными показателями могут быть объемы продаж, количество контактов, информированность определенной группы лиц и т.д. Под отрицательным следует понимать снижение запланированных показателей, которых вы планировали достигнуть посредством маркетинговых коммуникаций. Нулевой эффект - отсутствие изменений в запланированных показателях.

Процесс создания маркетинговых коммуникаций также включает в себя основные функции менеджмента: планирование, организацию, мотивацию и контроль. И в процессе создания маркетинговых коммуникаций необходимо это учитывать.

На этапе планирования отправителю необходимо задать контрольные параметры, определиться с ответственными лицами (кто будет формировать, передавать сообщение и оценивать эффект), конкретизировать адресата и выбрать канал коммуникации. Часто контрольные параметры вытекают из поставленных задач. Сам процесс организации маркетинговых коммуникаций заключается в формировании и адаптации сообщения под соответствующего адресата и его кодировка под выбранный канал, мотивация участников процесса организации маркетинговых коммуникаций и конечно же контроль над соответствием результата запланированным параметрам.

По данным исследований [The impact of customer service] потребители в социальных сетях и других открытых ресурсах склонны делиться негативным опытом чаще. Положительным опытом делятся 87% потребителей, а отрицательным - 95%. На финансовые

результаты компании существенно может повлиять имидж в сети Интернет. По данным исследования компании Deloitte, в 41% компаний упал доход и стоимость бренда, после того, как они столкнулись с фактом возникновения кризисного явления в сети Интернет [Deloitte, 2014 global survey on reputation risk].

Самым ярким свидетельством этого является репутационные кризисы автомобильных концернов Volkswagen и Toyota, которые были обусловлены ошибками в осуществлении коммуникационного процесса.

В 2010 году концерн Toyota оказался в кризисе вследствие неисправности тормозной системы на нескольких моделях автомобильной марки. Следствием этой неисправности стали зафиксированные летальные случаи, которые произошли в Америке. Компании пришлось отозвать около 5,4 млн. автомобилей [Knoespel, Rachel Marie, 2011]. Но концерну Toyota удалось успешно преодолеть этот кризис, считаем, что это случилось прежде всего благодаря наличию единого и постоянного информационного посыла (сообщения) о сложившейся ситуации. Коммуникационные действия концерна Toyota пытались перевести внимание общественности с конкретной проблемы с тормозами на опыт компании в производстве качественных и надежных автомобилей. Так, после двух недель антикризисного реагирования, в начале февраля 2010 года, Toyota начала освещать новые аспекты в своих сообщениях: «замаскированные» извинения, упор на уверенность и превосходство технологий компании, то есть отвлекать внимание потребителя от главной проблемы.

Осенью 2015 концерн Volkswagen столкнулся с кризисом, причиной которого стали сообщения в американских СМИ, компания подделывала результаты тестирования автомобилей с дизельными двигателями на выбросы вредных газов в атмосферу [VW Dieselgate, 2016]. Этот кризис получил название «Дизельгейт». «Дизельгейт» стал глобальной проблемой, потому что нарушения были выявлены не только в Америке. Этому способствовало быстрое распространение информации с помощью сети Интернет. Практически ежедневно в сети появлялась информация о финансовых потерях, продажах новых автомобилей, влиянии компании на окружающую среду, действиях организации, которые касались владельцев дефектных авто и влияния «дизельгейта» на автомобильные бренды. Компания не была готова к такому потоку негативной информации. Но несмотря на положительный опыт преодоления коммуникационного кризиса концерном Toyota концерн Volkswagen допустил ряд ошибок, что препятствовало устойчивому развитию компании. А именно:

1. Недостаточная коммуникационная активность компании.

Компания впервые прокомментировала «дизельгейт» через 5 дней после появления обвинений в СМИ.

Начальный этап кризиса требует от компании быстрого и четкого реагирования. Компания должна была утвердить положения, которыми бы апеллировала в ходе коммуникаций по данному кризисному явлению.

2. Непоследовательность действий и отсутствие единого и постоянного вектора коммуникаций о ситуации. Об этом свидетельствует отставка руководителя концерна Мартина Винтеркорна и расхождение в его утверждениях относительно вины компании до и после его освобождения.

По данным Financial Times [Financial Times, 2016] концерн Volkswagen сообщил о крупнейшей ежегодной потере за всю свою 79-летнюю историю. В течение 2015 немецкий

автопроизводитель сообщил о чистом убытке в размере 1,6 млрд. евро – это был первый убыток начиная с 1993 года. За год до этого он достиг чистой прибыли в размере 10,8 млрд. евро. Скандал «дизельгейт» получил резонансный характер и масштабы финансовых потерь от снижения доверия потребителей сегодня учесть сложно. Стоит отметить, что кризис «дизельгейт» препятствовал устойчивому развитию многих мировых компаний автомобильной отрасли. И он был во многом обусловлен ошибками в построении коммуникационного процесса.

Эти ошибки произошли из-за наличия недостаточного инструментария в области построения коммуникаций в условиях неблагоприятного информационного шума вокруг компании. Руководство компании было растерянно, действия были хаотичными и непоследовательными. Как итог этот кризис распространился на других представителей автомобильной отрасли и продолжается по настоящее время. Отсутствие четко направленного коммуникативного действия и утвержденного алгоритма действия представителей концерна Volkswagen этому способствовали.

Основным признаком современных маркетинговых коммуникаций является наличие очень большого количества коммуникационных обращений производителя потребителю. Рост количества кибератак с помощью рекламных ссылок. По данным CNBC [Luke Graham, 2017] в 2016 году «киберпреступность» стоила мировой экономике более 450 млрд. долларов.

На сегодняшний день принято разделять маркетинговые коммуникации в сети на:

- Веб сайт,
- Размещение информации в каталогах, рубрикаторах, на сайтах партнеров,
- SMM (Social Media Marketing) - создание и ведение представительства бренда в социальных сетях,
- ORM (Online Reputation Management) - контроль и мониторинг информационного фона в сети по брендам или продуктам, инициирование информационных поводов и обсуждений в сети,
- Поисковая выдача и контекстная реклама (анализ, контроль информационных запросов в поисковых системах и их продвижение),
- E-mail маркетинг,
- Медийная реклама,
- Мнения третьих лиц - привлечение лидеров мнений для продвижения продукта.

И этот перечень систематически обновляется и дополняется новыми видами сетевых коммуникаций.

В современных реалиях следить за репутацией бренда становится все сложнее. Это связано со свободным доступом к большому количеству информации и возможностью ее бесконтрольного распространения. Например, компания может осуществить публикации на заданную тематику с целью снижения репутации товара или услуги конкурента. Защитная реакция по восстановлению репутации повлечет за собой большие усилия, в том числе и финансовые. Несвоевременная реакция или отсутствие мониторинга и контроля информационных всплесков может привести к необратимым негативным последствиям, вплоть до банкротства компании. На наш взгляд, мониторинг, контроль и своевременная реакция позволят избежать кризиса доверия к бренду и компании в целом.

Выделилось отдельное направление ORM (Online Reputation Management) или SERM (Search Engine Reputation Management) - главная задача которого управление поисковым

маркетингом, то есть управление поисковой репутацией. По сути это использование PR-технологий для создания положительного образа или имиджа в сети Интернет. Это направление уже занимает лидирующие позиции в системе PR-технологий и превращаются в ключевое направление всего интернет маркетинга.

Именно такой контроль обеспечит компаниям автомобильной отрасли устойчивое развитие.

Направление ORM значительным образом отразилось на формировании маркетинговых коммуникаций нашего времени. Он позволяет своевременно и оперативно реагировать, и создавать необходимые коммуникации для общения компании с адресатом. Эффективные маркетинговые коммуникации в системе ORM позволят компании минимизировать риски, и как следствие избежать расходов, которые могут быть вызваны этими рисками. И как следствие, обеспечить устойчивое развитие.

ORM условно можно разделить на следующие виды:

- первичный мониторинг / аудит упоминаний в сети (с учетом поисковых запросов),
- поисковая оптимизация (внутренняя и внешняя),
- ведение официальных аккаунтов (сайт, страницы в социальных сетях, видео канал, блог, участие в форумах),
- работа с лидерами мнений.

В процессе мониторинга необходимо учитывать публикации и упоминания в следующих каналах коммуникаций:

- социальные сети,
- блоги и персональные сайты, форумы,
- каталоги отзывов,
- тематические сайты,
- новостные и информационные порталы.

Во время коммуникационного кризисного явления руководству прежде всего необходимо иметь алгоритм реагирования и понимать, что даже кризисный коммуникационный фон можно использовать как эффективное средство для продвижения и развития предприятия.

По нашему мнению, создание эффективных, с точки зрения достижения ожидаемых результатов, маркетинговых коммуникаций в наше время возможно при условии создания на предприятии двух систем таких как интегрированная система маркетинговых коммуникаций и ORM. Но даже при условии успешного ведения ORM на предприятии есть большая угроза возникновения кризисных ситуаций. Как мы видим, на примере кризиса «дизельгейт» реакция на такие угрозы должна быть оперативной. Для этого, мы предлагаем, заранее создать и утвердить на предприятии алгоритм действий для построения коммуникаций в условиях кризиса, которые будут направлены на преодоление кризисной ситуации и обеспечат предприятию устойчивое развитие.

Заключение

Быстрое развитие каналов связи через Интернет обуславливает необходимость непрерывной маркетинговой коммуникации с потребителем. Общение становится более персонализированным. Предприниматель хочет учесть личные желания клиентов, чтобы повысить эмоциональную зависимость от своего бренда. Это стало возможным благодаря увеличению числа пользователей Интернета. Но это также способствовало увеличению

числа кризисных ситуаций, вызванных неконтролируемыми маркетинговыми коммуникациями. На примере кризиса «дизельгейт» мы видим, что это может привести к значительным финансовым потерям. Для обеспечения устойчивого экономического развития предприятию необходимо утвердить алгоритм действий в случае кризисной коммуникативной ситуации. Алгоритм реагирования на кризисные коммуникативные ситуации, утвержденный компанией, позволит:

- своевременно реагировать на кризисные ситуации,
- иметь последовательные и скоординированные коммуникационные действия,
- единая информационная линия коммуникативных сообщений в различных коммуникативных каналах позволит воссоздать благоприятный информационный фон для предприятия,
- ускорить преодоление кризисной ситуации.

Компании нужен утвержденный алгоритм реагирования на кризис, чтобы создать единый коммуникационный посыл, направленный на преодоление кризиса и минимизацию финансовых потерь и рисков. Это, в свою очередь, обеспечит предприятию устойчивое экономическое развитие.

Использованная литература

1. Котлер Ф., Келлер К.Л., Маркетинг менеджмент, 2007, стр. 861
2. Deloitte, 2014 global survey on reputation risk. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/pl_Reputation_Risk_survey_EN.pdf.
3. Financial Times: Volkswagen falls to biggest annual loss in its history. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.ft.com/content/c8c5f6f4-08a4-11e6-b6d3-746f8e9cdd33>
4. Knoespel, Rachel Marie. How Did Toyota Stay on Top? Revisiting Crisis Communication Discourse. Marquette University, 2011
5. Lasswell The structure and function of communication in society. The Communication of Ideas. N.Y.: Harper and Brothers,. - 1948.
6. Luke Graham. Cybercrime costs the global economy \$450 billion: CEO. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.cnn.com/2017/02/07/cybercrime-costs-the-global-economy-450-billion-ceo.html>.
7. The impact of customer service. Электронный ресурс – Режим доступа: <https://www.zendesk.com/resources/the-impact-of-customer-service/>.
8. The State of Broadband: Broadband catalyzing sustainable development September 2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/opb/pol/S-POL-BROADBAND.18-2017-PDF-E.pdf
9. VW Dieselgate: Clouds slow to clear// Deutsche Welle. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.dw.com/en/vw-dieselgate-clouds-slow-to-clear/a-19125906>.

**MARKETING COMMUNICATIONS AS A TOOL
FOR ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES
IN THE AUTOMOTIVE INDUSTRY**

Summary

The business world is characterized by a dynamic transformation. Laws of the market and consumer preferences are changing with great speed, and entrepreneurs need to learn how to adapt and respond quickly to new conditions of entrepreneurial reality. The rapid development of human civilization, in which the speed of technological developments and discoveries outstrips human ability to comprehend and perceive it, dictates the new requirements for modern entrepreneurs and products offered to the consumer. If we consider the complex of marketing - the greatest transformation has been marketing communications.

Rapid development of communication channels via the Internet induces the need for continuous marketing communication with the consumer. Communication becomes more personalized. The entrepreneur wants to take into account the personal desires of customers, in order to increase the emotional dependence on his brand. This became possible due to the increase in the number of Internet users. But this also contributed to an increase in the number of crisis situations caused by uncontrolled marketing communications. In the example of the "Dieselgate" crisis, we see how this leads to financial consequences. To ensure sustainable economic development, an enterprise needs to approve an algorithm of actions in the event of a crisis communicative situation. The algorithm for responding to the crisis, approved by the company, will allow:

- to respond in a timely manner to crisis situations,
- to have consistent and coordinated communication actions,
- a single information message in different sources of communications will allow to recreate a favorable information background for the enterprise,
- accelerate the overcoming of the crisis situation.

The company needs an approved crisis response algorithm to create a clear communication line aimed at overcoming the crisis and minimizing financial losses and risks.

გიორგი ბრეგვაძე

მშენებლობის ბანკითარების პრობლემები საქართველოში

მშენებლობა ერთ-ერთი უძველესი დარგია. ადამიანმა ათასწლეულების მანძილზე ისწავლა მრავალნაირი შენობების – საცხოვრებელი სახლების, ტაძრების, ციხესიმაგრეების, შემდეგ კი – ქარხნების, ფაბრიკების, შახტების, გზატკეცილებისა და რკინიგზების აშენება.

ყველა შენობასა და ნაგებობას პირობითად ხუთ ჯგუფად ყოფენ. პირველ ჯგუფში შედის სამოქალაქო შენობები. მეორეში – სამრეწველო შენობები და ნაგებობები, მესამეში პირობითად ნაგებობები, მეოთხეში სატრანსპორტო ნაგებობები და მეხუთეში – სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების ნაგებობები. ეს ჯგუფებად დაყოფა რა თქმა უნდა, პირობითია და იმით არის გამართლებული, რომ თითოეულ ჯგუფს თავისი კონსტრუქცია, თავისი მექანიზმები და თავისი მუშაობის მეთოდი ესაჭიროება. ამის შესაბამისად დანახარჯებიც განსხვავებულია.

მშენებლობა ეკონომიკის ერთ-ერთი დარგია. საქართველოში მშენებლობის ხვედრითი წილი ეკონომიკის მთლიან სექტორში სოფლის მეურნეობის, ვაჭრობისა და ტრანსპორტის და კავშირგაბმულობის შემდეგ 8.3 პროცენტს შეადგენს. ჩვენს ქვეყანაში მშენებლობას ყოველთვის მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა. საბჭოთა კავშირის დაშლის წინა პერიოდში მშენებლობის ინდუსტრია ძალზე განვითარებული იყო. მაგალითად, თვით 1990-1991 წწ. 2332 ათასი კვადრატული მეტრი ფართის საცხოვრებელი სახლი იქნა ექსპლუატაციაში გადაცემული.

1992-1993 წლიდან 1998 წლამდე მშენებლობის ზრდის ტემპმა საგრძნობლად იკლო, რაც გამოწვეული იყო, ერთი მხრივ, საბჭოთა კავშირის სახელმწიფოს დაშლით, მეორე მხრივ, ერთი ეკონომიკური სისტემიდან მეორეზე გადასვლით. ამ პერიოდში იწყება საერთოდ ეკონომიკის ყველა დარგის დაქვეითება. ამას ემატება საომარი მოქმედებები ჯერ სამაჩაბლოში, შემდეგ აფხაზეთში. 1991 წლის ბოლოდან იწყება სამოქალაქო ომი, რასაც მოჰყვა თბილისის ცენტრალური უბნების ნგრევა და ქაოსი. კუპონი, ფულადი ერთეული, რომელიც მაშინ იქნა შემოღებული, სწრაფად გაუფასურდა. ქვეყანაში ძირითადად რუსული რუბლი და აშშ დოლარი მოქმედებდა. სხვადასხვა მაქინაციების შედეგად მოსახლეობის ანაბრები მთლიანად დაიკარგა, რამაც მათი სრული გადატაკება გამოიწვია. ასეთ პირობებში ყოველგვარი მშენებლობა, ინდივიდუალური ბინათმშენებლობის ჩათვლით, შეწყდა. მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზეთიდან და სამაჩაბლოდან ლტოლვილების თავმოყრამ ძირითადად თბილისში ბინების ფასი საგრძნობლად ასწია, მხოლოდ ერთეულები – ძირითადად ახალგამდიდრებულები თუ ახერხებდნენ სახლების აშენებას და უკვე აშენებული ბინების ყიდვას. მძიმე ეკონომიკური და ფინანსური მდგომარეობის გამო სახელმწიფომაც ძალზე შეამცირა ინვესტიციები მშენებლობის ძირითად კაპიტალში და თუ 1990 წელს (შესადარ ფასებში) ის 77 მილიონ ლარს შეადგენდა, 1997 წელს – მილიონ ლარამდე შემცირდა.

1995 წლიდან გატარდა ფულად რეფორმა. შემოვიდა ეროვნული ფულადი ერთეული “ლარი”, რომელიც დღემდე შედარებით სტაბილურ ვალუტად რჩება. ასევე, დაიწყო ეკონომიკური რეფორმების გატარება. ჩატარდა და ახლაც ტარდება პრივატიზაცია. ქვეყანაში ეკონომიკის განვითარებისა და სტაბილიზაციისათვის შეიქმნა შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა. გატარებული ღონისძიებების შედეგად გაუმჯობესდა კრიმინალური ვითარება. დამყარდა სტაბილურობა, რამაც საშუალება მისცა სამშენებლო ბიზნესს, განვითარების გზაზე დამდგარიყო. ამასთან, თუ 1990 წელს სახელმწიფო სამშენებლო კომპანიათა რიცხვი 945 იყო, 1999 წლისათვის 177-მდე შემცირდა. სამაგიეროდ, გაიზარდა არასახელმწიფო სამშენებლო კომპანიათა რიცხვი და მან 463 შეადგინა. მოყოლებული 1998-99 წლიდან, სამშენებლო ბიზნესი 2008 წლის აგვისტომდე, აქტიურად მზარდი ტემპებით ვითარდებოდა. ასევე იზრდებოდა ამ სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობაც. 2007 წელს დასაქმებული იყო 52572 კაცი, 2016 წელს 71643.

1999 წლიდან მშენებლობის ეკონომიკური მაჩვენებლები ზრდის ტემპებით ხასიათდება, იზრდება ინვესტიციებიც. შესაბამისად შეიქმნა მრავალი დეველოპერული კომპანი. ისეთები როგორცაა: “ცენტრ პონტი”, “აქსისი”, „არსი”, “იბერიკა”, “მაგი სტილი”, “ბაგების სითი ჯგუფი” და მრავალი სხვა. რომლებმაც წარმატებით წარმართეს თავიანთი ბიზნესი. თუმცა გაიზარდა ფასებიც, თუ 1995 წელს ახალი შენობის 1 კვ. მეტრის ფასი 100-200 აშშ დოლარი იყო, 2008 წლის 1000-1500

აშშ დოლარამდე ავიდა, ხოლო კომერციული ფართების ფასები კიდევ უფრო მეტი გახდა.

სამშენებლო ბიზნესის განვითარებას საქართველოში თავისი მიზეზები გააჩნია, რომელთა შორის უნდა აღინიშნოს: პირველი, ლტოლვილების დიდი რაოდენობით არსებობა, რაც ზრდის მოთხოვნას ბაზარზე; მეორე, საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განუვითარებლობა, 90-იან წლებში ანაბრების გაუფასურების გამო, ბანკებისადმი მოსახლეობის ნდობა დაიკარგა, ამიტომაც მათ, ვინც სხვადასხვა გზით დიდი ფული დააგროვა, კაპიტალის დაბანდების სტაბილური შემოსავლების მომტან ერთ-ერთ ბიზნესად უძრავი ქონების შექმნა მიჩნიათ, ვინაიდან ბინებისა და სავაჭრო ობიექტების ფასი მზარდი ტენდენციით ხასიათდება. მესამე, 2003 წლიდან ხელისუფლებაში მოსული ახალი მთავრობის მიერ გატარებული ღონისძიებები მიმართულია ახლის მშენებლობისა და ძველის რესტავრაციისაკენ, რის შედეგადაც რესტავრაცია ჩატარდა ბევრ შენობას და აშენდა ბევრი ახალი ნაგებობა სახელმწიფო დაწესებულებებისათვის. მაგალითად: პოლიციის შენობები, სამხედრო ყაზარმები, ჰესები, ასევე გზები, ხიდები, სტადიონები და სპორტული დარბაზები, შადრევნები, რკინიგზის სადგურები, სავაჭრო ცენტრები, სასტუმროები, საწარმოები და სხვა.

აშენდა და გალამაზდა საქართველოს მრავალი ქალაქი, მათ შორის სიღნაღი, თბილისი, ბათუმი, ქუთაისი, რუსთავი, მცხეთა, რამაც მნიშვნელოვნად გაზარდა სამშენებლო ბიზნესში ჩაბმულთა რაოდენობა. სამშენებლო ბიზნესის გაფართოებას მოჰყვა მათი მომიჯნავე დარგების განვითარებაც, კერძოდ, განვითარდა სამშენებლო და ხე-ტყის მასალების, მეტალოპლასტიკური ნაკეთობების, ცემენტის, აგურის, ბლოკის, კრამიტის საღებავების და სხვა დამხმარე მასალების ბიზნესიც, რამაც, თავის მხრივ, განაპირობა მრავალი ადამიანის დასაქმებაც. რეგიონული ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე სახელმწიფომ მარტო 2009 წელს იმერეთში დახარჯა 124, 853 მილიონამდე ლარი, სამეგრელოში 99,476 მილიონამდე, კახეთში 116,170 მილიონამდე, ქვემო ქართლში 108,650 მილიონამდე, სამცხე-ჯავახეთში 183,140 მილიონამდე. ეს პროცესი 2010 და 2011 წლებში კიდევ უფრო გაიზარდა და მილიარდობით ლარია დახარჯული.

გაიზარდა მშენებლობაში დასაქმებულთა შემოსავლებიც, მათი ხელფასები საკმაოდ მაღალია და 2010 წელს 772.9 ლარს შეადგენდა, 2016 წელს 1290,7 ლარს. საქართველოში ამჟამად არსებულ საშუალო ხელფასთან შედარებით, ეს თანხები მნიშვნელოვნად მეტია და ამ სფეროში დასაქმებულები კარგ ანაზღაურებას იღებენ.

ამ სფეროს განვითარების საქმეში, იპოთეკური კრედიტების გაცემით საბანკო სექტორმაც დიდი როლი შეასრულა. 2007 წლის ჩათვლით, ბანკები თითქმის ყველა მსურველზე გასცემდნენ კრედიტს, მიუხედავად იმისა, ჰქონდა თუ არა კრედიტის დაფარვის საშუალება, რაც არ შეიძლება სწორ პოლიტიკად ჩაითვალოს. მიუხედავად ამისა, თავის მხრივ, საბანკო კრიზისმა, რაც იმით გამოიხატა, რომ, ერთი მხრივ, მოსახლეობა ადრე აღებულ კრედიტებს ვერ ფარავდა და მეორე მხრივ, ბანკები ასე ადვილად კრედიტებს ვეღარ გასცემდნენ მშენებლობა ფაქტობრივად გაჩერდა. ამასთან, მანამდე ბევრი სამშენებლო კომპანია პირამიდის პრინციპით მოქმედებდა, რაც ამ კომპანიების არასწორი მენეჯმენტისა და არასწორი დაგეგმვის შედეგი იყო. ყოველივე ამან სამშენებლო სფეროში გამოიწვია კრიზისი.

შედგება, თბილისსა და სხვა დიდ ქალაქებში დაუსრულებელი შენობები ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა. მიუხედავად სამშენებლო ბიზნესში შექმნილი სიძნელეებისა, ზოგიერთმა სამშენებლო კომპანიამ მაინც დიდი მოგება ნახა. ეს ეხება იმ კომპანიებს, რომელთაც ლტოლვილებისათვის რამდენიმე ათასი სახლი ააშენეს.

ამჟამად, ხელახალი ომის საშიშროებამ გადაიარა, ბანკები ნელა, მაგრამ სიფრთხილით იწყებენ კრედიტების გაცემას, სახელმწიფოც აგრძელებს სხვადასხვა სახის მშენებლობას. ამასთან, სახელმწიფომ შეიმუშავა ძველი თბილისის რესტავრაციის გეგმა, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფო აფინანსებს იმ სამშენებლო კომპანიებს, რომლებიც ძველი თბილისის რესტავრაციას მოახდენენ. დაანგრევენ ძველ ავარიულ შენობებს და გაიყვანენ მოსახლეობას.

მნიშვნელოვნად გაიზარდა ინფრასტრუქტურის განვითარების ტემპები, დაიწყო მთელი ქვეყნის მასშტაბით გზების, გვირაბებისა და ხიდების მშენებლობა. ეს არის მთავრობის 4 პუნქტიანი გეგმის ერთ-ერთი მთავარი შემადგენელი ნაწილი, და ყველაფერი კეთდება მთელი ქვეყნის მასშტაბით სწრაფად შესასრულებლად. რეგიონებისა და ინფრასტრუქტურის მიმართულებით, მარტო საგზაო ინფრასტრუქტურის განვითარებას ხმარდება 8.4 მილიარდი ლარი და იქმნება ათასობით ახალი სამუშაო ადგილი.

2013-2016 წლებში, 2007-2012 წლებთან შედარებით, წელიწადში საშუალოდ 2-ჯერ მეტი გზა დაიგო. 2013-2016 წლებში, 2008-2012 წლებთან შედარებით, ავტობანზე წელიწადში თითქმის სამჯერ მეტი სიგრძის გზა დაიგო და 2.6-ჯერ მეტი ხიდი აშენდა.

2013 წლიდან მოსახლეობის წყალმომარაგების პრობლემის გადასაჭრელად დაიხარჯა ნახევარ მილიარდ ლარზე მეტი. უკვე დაწყებულია დაახლოებით 1.5 მილიარდი ლარის ღირებულების პროექტები, რომელთა დასრულების შემდეგ, 2020 წლისათვის 24 საათიანი ხარისხიანი წყალმომარაგებით დამატებით 500 ათასამდე კაცი იქნება უზრუნველყოფილი.

საგრძნობლად გაიზარდა გაზიფიცირების სამუშაოების მოცულობა. 2013-2017 წლებში ქვეყნის მასშტაბით გაზიფიცირდა 200 ათასზე მეტი აბონენტი. ამასთან, 2014-2015 წლებში ბუნებრივი აირის ქსელში ჩაირთო ოკუპირებული ტერიტორიების გამყოფ ხაზთან მდებარე 52 სოფლის 13459 ოჯახი. გაზიფიცირების სამუშაოებისთვის განხორციელებულმა ინვესტიციამ 607,2 მილიონი ლარი შეადგინა. 2012-2015 წლებში ელექტროენერგია მიეწოდა ისეთ 24 სოფელს, რომლებსაც ელექტროენერგია მანამდე არ ჰქონიათ. უშუქო სოფლების მოკვლევის პროცესი დღესაც გრძელდება. 2013 წლიდან დღემდე ექსპლუატაციაში შევიდა 19 ჰიდროელექტროსადგური, 1 ქარის ელექტროსადგური და 2 თბოელექტროსადგური. ჯამური დადგმული სიმძლავრე 785 მეგავატამდეა. ჯამურმა ინვესტიციამ 1 მილიარდ დოლარს გადააჭარბა.

2017 წელს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს გამოყოფილი აქვს 1258047000 ლარი. აქედან საგზაო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესების ღონისძიებაზე 84917700 ლარი. რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის აღდგენა-რეაბილიტაციაზე 176190000. წყალმომარაგების ინფრასტრუქტურის აღდგენა-რეაბილიტაციაზე 183950000.

2016 წელს განხორციელდა უცხოური ინვესტიცია 1565,9 მლნ აშშ დოლარი,

აქედან მშენებლობაში 489,5 მლნ ლარი. ყველაზე მეტი თანხები დაიხარჯა საცხოვრებელი და არასაცხოვრებელი შენობების მშენებლობაზე 239.7 მლნ ლარი. საგზაო გზებისა და რკინიგზის მშენებლობაზე 50.5 მლნ ლარი.

იმედია, სწორი სახელმწიფო პოლიტიკის შედეგად როგორც ქვეყნის ეკონომიკა, ისე სამშენებლო ბიზნესი ნელ-ნელა კრიზისიდან გამოვა, რისი ნიშნებიც ახლავე უკვე შეიმჩნევა.

ასე რომ, სწორი სახელმწიფო ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგად საქართველო გამოდის ეკონომიკური კრიზისიდან და ადგას აღმავლობის გზას, რაზეც მიანიშნებს ის მსოფლიო რეიტინგები რომელთა შორის საქართველო სულ უფრო და უფრო წინ მიიწევა. იმედია, ეს წინსვლა გაგრძელდება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. სტატისტიკის ეროვნული დეპარტამენტის მონაცემები, 2017.
2. რეგიონალური განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს მონაცემები, 2010.
3. მდგრადი განვითარებისა და ეკონომიკის სამინისტროს მონაცემები, 2017.
4. მშენებლობის განვითარების პრობლემები საქართველოში – (პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის კონფერენციის მასალები, 2011.

George Bregvadze

CONSTRUCTION DEVELOPMENT PROBLEMS IN GEORGIA

Summary

The problems of development of the construction in Georgia from period of transformation of the post Soviet Union is analyzed in this work.

It's also planned those reasons which will help to develop this sphere.

Construction is one of the oldest branch in the world and one of the sector of economic activity. The share of construction in a total sector of economy is 8,3% following agriculture, commerce and transport and communications in Georgia. The construction in our country always occupied a significant place. Construction industry was well developed before the collapse of the Soviet Union. For example, even in 1990-1991, 2332 thousand. square meters of residential buildings came into commission.

from 1992-93 till 1998 the growth rate of construction declined considerably which was caused by the collapse of the soviet state, on the one hand, and by the transition from one economic system to the other one, on the other hand. This is the period when all the sectors of economy began to decline in general. In addition _ military activities first in Samachablo and then in Abkhazia. At the end of 1991 Civil war began followed by chaos and ruin of central districts of Tbilisi. Coupon, money equivalent, that was issued at that period, was depreciated rapidly. Russian rouble and US dollar were mainly used in the country. As a result of various intrigues private deposits of people were lost entirely causing their full impoverishment. In such conditions any construction including individual house – building has been discontinued. The concentration of displaced persons from Abkhazia and Samachablo chiefly in Tbilisi has raised sensibly the price of flats, only a few people – mainly nouvoviches can manage to build house or buy already completed flats. Because of hard economic and financial conditions even the state itself had to decrease investment in fixed capital of

construction and if in 1990 (in comparable prices) it was 77 million lari, in 1997 it decreased to 1 million Lari.

Currency reform was carried out in 1995. "Lari", national currency has been issued which is still comparatively stable currency, at the same time economic reforms have been carried out, privatization has begun and is still in force. Expedient legislative base has been created to develop and stabilize the country economy. As a result of taken measures a criminal situation has been improved. The stabilization has set which conditioned the development of construction business.

The measures realized by a new government being at power are oriented at the construction of new and restoration of old owing to which many buildings have been restored and many of them built for governmental institutions, including: police buildings, military barracks, hydro-electric power stations commercial centers, hotels, enterprises etc.

The rate of infrastructure development was increased; the construction of roads, tunnels and bridges began on a country scale. This is one of the main components of four point projects of the government and for rapid fulfillment of this plan everything is done in the country as a whole. As to regions and infrastructure 8,4 billion Lari has been spent only for the development of road infrastructure, thus creating thousand of new working places.

In 2013-2016, in comparison with 2007-2012, two times more roads were built a year on average. In 2013-2016, in comparison with 2008/-2013 highway almost three times longer were built and 2,6 times more bridges were constructed.

From 2013 more than half a billion Lari, have been spent to solve the problem of water – supply of population. The projects, total value of which is nearly 1,5 billion Lari has been already begun, as a result of which nearly 500 hundred man in addition will be provided with high quality water supply for twenty-four hour in 2020.

The volume of gas-supply work significantly increased. In 2013-2017 more than 200 thousand subscribers were supplied with gas in a country scale. In addition in 2014-2015 13459 families of 52 villages situated at a dividing line of occupied territory were included into natural gas network. Investment in gas-supply work was 607,2 million Lari. In 2015-2015 24 villages not electrified before were supplied with electricity. The process of inquiry of such villages is underway today. From 2013 up to day 19 hydroelectric power plant, 1 wind power plant and 2 thermal power plants have been exploited. The total installed capacity is 789 megawatt. Total investment exceeded 1 billion dollars.

In 2017 to ministry of regional development and infrastructure 1258047000 Lari has been allotted including 84917700 Lari for the development of road infrastructure, for rehabilitation and reconstruction of regional and municipal infrastructure - 176190000 Lari; for the renewal of water-supply infrastructure – 183950000 Lari.

In 2016, 1565, 9 million US dollar of foreign investment was carried out including 489,5 million Lari for construction, the most of which (239,7 million Lari) was spent on residential and non residential buildings on the construction of roads and railways – 50,5 million Lari.

We hope that owing to right state policy the country economy as well as construction business will gradually come out from crisis, the signs of which are already visible.

Hence, as a result of right economic policy of governmental Georgia is overcoming economic crisis and is on the way of rise that is confirmed by world ratings showing the progress of Georgia. We hope this progress will be continued.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПОЛЬШИ

***Аннотация.** В работе рассматривается роль государства в обеспечении инновационной политики в Польше. Подчеркивается, что в последние годы особая роль в инновационных процессах отводится государственным институтам и программам. Польша принадлежит к странам аутсайдеров на инновационной карте Европы. По этой причине в начале 2010-х годов в Польше началась долгосрочная реформа научно-технической сферы (сопровождаемая также некоторыми изменениями в системе высшего образования), нацеленная на децентрализацию управления наукой, а также повышение кооперации между бизнес-сообществом и научно-исследовательскими институтами, работающими над коммерчески значимыми проектами.*

Среди ключевых программ и событий реализации инновационной политики государственными институтами Польши необходимо выделить прежде всего «План на благо ответственного развития», названного также «планом Моравецкого» согласно фамилии его автора – министра экономического развития Матеуша Моравецкого, что обеспечило значительное повышение уровня инноваций в Польше.

Этот план был принят правительством Польши 16 февраля 2016 года и представляет собой новую модель и стратегию сбалансированного экономического развития страны в будущем.

Главные идеи плана – это поддержка развития польских компаний, их производительности, расширения внешнего влияния и равномерное развитие всей страны, больше инвестиций и увеличение расходов на инновации, интенсивное сотрудничество науки и бизнеса, рост ВВП при одновременном высоком качестве, упрощение работы компаний и популяризация экономики. Эти и другие меры позволили Польше уже в этом году значительно улучшить свои показатели и подняться в ГИ с 45-го места 2015 года (46 баллов) на 39 (на семь пунктов) среди 128 стран, получив 44,2 баллов из 100 возможных пунктов.

Из всего вышеизложенного можно сделать вывод, что анализ опыта обеспечения инновационной политики государственными институтами и программами в Польше позволит использовать в Грузии наиболее положительные его инструменты.

***Ключевые слова:** наука, инновации, государственная политика, информационные ресурсы*

Введение

Польша оказалась чрезвычайно устойчивой перед лицом финансового кризиса 2009 года и продолжала активно расти и догонять другие страны ОЭСР по показателю ВВП на душу населения. Темпы роста ВВП страны составили в среднем 3,1% с 2007 по 2014 год, при этом годовые расходы на исследования и инновации увеличились с 0,56% до 0,94% ВВП, но они по-прежнему ниже среднего показателя по ОЭСР (2,38%). Правительство стремится к достижению уровня 1,7% ВВП к 2020 году, решая задачи укрепления государственной исследовательской системы, расширения инновации в бизнесе и улучшения инновационных навыков рабочей силы. Основными катализаторами долгосрочного развития страны, а также ее политики являются Стратегия инноваций и эффективности экономики - Динамичная Польша 2020 (2013-20), Программа развития предпринимательства (EDP) и Национальная исследовательская программа (NRP). Кроме того была внедрена оперативная программа «Умный рост»

(2014-20), направленная на повышение инновационности и конкурентоспособности экономики путем финансирования инвестиций в исследования, разработки и инновации при поддержке европейских структурных фондов.

Анализ опыта обеспечения инновационной политики государственными институтами и программами в Польше позволит использовать в Грузии наиболее положительные его инструменты, что повышает актуальность разрабатываемой темы.

* * *

Способность к инновациям имеет жизненно важное значение для экономики каждой страны. Западу потребовались десятки лет, чтобы стать инновационным, Польша же принадлежит к странам аутсайдеров на инновационной карте Европы. По этой причине в начале 2010-х гг. в Польше началась долгосрочная реформа научно-технической сферы (сопровождаемая также некоторыми изменениями в системе высшего образования), нацеленная на децентрализацию управления наукой, а также повышение кооперации между бизнес-сообществом и научно-исследовательскими институтами, работающими над коммерчески значимыми проектами. Важным подспорьем в проведении реформ для Польши была финансовая поддержка со стороны Европейского Союза: в 2007-2013 гг. из европейских фондов было выделено более €4млрд на поддержку реформирования польской науки и образования. Хотя окончательные итоги реформы подводить преждевременно, можно говорить о том, что общее состояние польской науки и образовательной системы вполне соответствует общеевропейским стандартам, несмотря на ряд заметных недостатков в национальной научно-технической системе и сфере высшего образования.¹

Итогом этого процесса стало оформление трехсекторной модели научно-технической отрасли – выделились сектор государственных НИИ (состоящий преимущественно из институтов, входящих ранее в системы Академии Наук), сектор частных исследовательских лабораторий и институтов, а также академический сектор, который занимал промежуточное положение, соприкасаясь и с государственным, и с частным заказом на проведение научных исследований.

При этом можно выделить некоторые основные направления государственной научной и инновационной политики:

1) Ответ на новые вызовы

Для решения таких проблем, как здравоохранение и окружающая среда, правительство ввело стратегические научно-исследовательские программы СТРАТМЕД (2013-18) и ИННОМЕД (2013-2018) для здоровья и БИОСТРАТЕГ (2014-19) для окружающей среды, сельского хозяйства и лесного хозяйства. Польская промышленность в значительной степени зависит от угля как источника энергии, а правительство поддерживает исследования в области возобновляемых источников энергии и экономики с низким уровнем выбросов в рамках программы «Голубой газ - Польский сланцевый газ» (2012-17) и технологий производства энергии через программу GEKON (2013-16). Программа GREEN EVO также способствует польским экологическим технологиям. Национальный план действий по устойчивым государственным закупкам (2013-16) направлен на поощрение подрядных органов к включению экологических и социальных вопросов в публичные торги.

¹<http://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya-stran-vostochnoy-evropy-v-evropeyskoe-nauchno-tehnicheskoe-prostranstvo-opyt-polshi-i-vengrii-2004-2014-gg#ixzz4QeXhXhX>

2) Глобализация

Польские инновационные фирмы лучше интегрированы в международные инновационные сети, чем их академические коллеги. Инициатива MOBILITY PLUS поддерживает академических исследователей, которые работают за границей в течение от 6 до 36 месяцев. Поддержка интернационализации инновационных фирм была сосредоточена на интернационализации МСП и повышении их конкурентоспособности.

3) Профессиональные навыки для инноваций

Расходы Польши на высшее образование в виде доли ВВП находятся чуть ниже среднего показателя по ОЭСР. Программы поддержки развития навыков включают TOP 500 Innovators (2013-15) и программу LIDER (2009-17), а образование в сфере предпринимательства стало обязательным в польских университетах. Программа развития высшего образования и науки на 2015-2030 годы направлена на повышение качества образования и исследований, ориентируясь на социальные и экономические потребности страны.

4) Трансфер технологий и коммерциализация

Для улучшения коммерциализации результатов исследований участники проектов развития (2012-15) должны подписать соглашение о консорциуме между исследовательскими организациями и предприятиями. Программа BRIDGE VC (2013-17) поддерживает коммерциализацию результатов публичных НИОКР. С 2013 года пилотные проекты по инновационным ваучерам поддерживали опытных предпринимателей, которые сотрудничали с исследовательским сектором. Национальным центром исследований и разработок (NCBiR) финансируется новый исследовательский центр обработки данных OCEAN, который нацелен на создание электронной инфраструктуры для хранения открытых данных, а также средств и экспертизы для анализа больших данных.

5) Кластеры и региональные стратегии

Польша разработала национальные и региональные стратегии интеллектуальной специализации посредством консультаций с заинтересованными сторонами и форсайта. Несколько стратегий направлены на содействие разработке кластерной политики, такой как Стратегия инноваций и эффективности национальной экономики (SIEG) и Программа развития предприятий (PRP). Семь кластеров в настоящее время имеют статус ключевых национальных. Новые отраслевые инновационные программы включают INNOLOT (2013-18), TECHMATSTRATEG для технологий новых материалов и INNOSBZ для автоматизированных систем, а INNOTEXTILE обеспечивает инновационную поддержку текстильной промышленности и INNOCHEM для химической промышленности.

Для того, чтобы оценить в целом уровень развития инноваций в Польше используются следующие сравнительные основные источники информации:

- Платформа по вопросам инновационной политики ОЭСР и Всемирного банка (IPP- Innovation Policy Platform)
- Научно-инновационная обсерватория Евросоюза (RIO -Research and Innovation Observatory)
- Глобальный индекс инноваций (GII -The Global Innovation Index)
- Сравнительный аналитический обзор Bruegel (Brussels European and Global Economic Laboratory)
- Опрос Deloitte «Корпоративный R&D»

Наиболее полная информация, а также аналитические материалы, раскрывающие уровень инновационности стран, в том числе Польши², представлены на сайте Платформы по вопросам инновационной политики ОЭСР и Всемирного банка (IPP). Приоритет данной платформы был подтвержден на заседании «Группы Двадцати», одним из участников которой является Евросоюз, в 2016 году в Пекине.

Еще одним новым, но эффективным информационным ресурсом с данными об инновационном развитии стран, в том числе Польши, является Научно-инновационная обсерватория Евросоюза (RIO)³, созданная при поддержке Программы Horizon 2020. На сайте RIO отслеживается и дается анализ исследований и инновационных разработок на уровне стран и ЕС в целом для поддержки более эффективной политики принятия решений в Европе. RIO разработан совместно Объединенным исследовательским центром двух Директоратов Еврокомиссии по исследованиям (JRC) и инновациям (RTD).

Традиционно в мире используются данные Глобального индекса инноваций (The Global Innovation Index)⁴, который рассчитывается по методике международной бизнес-школы INSEAD и Всемирной организации интеллектуальной собственности (WIPO). GIИ составлен на основе 80 различных переменных, детально характеризующих инновационное развитие стран мира, находящихся на разных уровнях экономического развития и отражающих как наличие инновационного потенциала, так и условия для его воплощения. В GIИ Польша в 2016 году заняла 39 место среди 128 стран, получив 44,2 баллов из 100 возможных пунктов, поднявшись с 45-го места 2015 года на семь пунктов (46 баллов).

Здесь можно отметить, что и Грузия значительно улучшила свои показатели и поднялась с 73 места 2015 г. (имея 33,8 балла) на 64 место в 2016 г., получив 33,9 балла, т.е. на 9 пунктов.

Новые данные представлены в августе 2016 года в аналитическом обзоре центра Bruegel – Brussels European and Global Economic Laboratory⁵. Деятельность этого мозгового центра является уникальной. Его членами являются как государства, включая Польшу, так и крупные международные корпорации, международные экономические организации. Bruegel основан в 2005 году, он выполняет миссию повышения качества экономической политики через открытые и основанные на фактах исследования, анализ и обсуждения. Обзор Bruegel показал, что существует значительный разрыв между странами Европейского союза с наибольшей способностью к инновациям и с наименьшим инновационным потенциалом. Процесс сближения здесь идет очень медленно и неравномерно и в последнее время очевидно остановился.

Особо слабым местом являются корпоративные инвестиции в научные исследования. Для достижения своих амбиций стать мировым лидером инноваций Евросоюз должен лучше понять эту растущую внутреннюю инновационную пропасть.

Так, данные амбиции пока не привели к росту производительности. Согласно Европейскому Табло Инновационного союза – Innovation Union Scoreboard (IUS), сводному показателю для оценки инновационной деятельности, уровень ЕС составляет лишь 81% от Соединенных Штатов.

²<https://www.innovationpolicyplatform.org/content/poland>

³<https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/country-analysis/Poland>. См. также специальный ресурс Еврокомиссии Smart Specialisation Platform (S3P) <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/regions/PL?s3pv=1>

⁴<https://www.globalinnovationindex.org/home>

⁵<http://bruegel.org/2016/04/the-european-unions-growing-innovation-divide/>

Благодаря реализации «Плана на благо ответственного развития», названного также «планом Моравецкого» согласно фамилии его автора – министра развития Польши Матеуша Моравецкого, уровень инноваций в Польше значительно вырос. Данный план опирается на индустриализацию и инновации и сконцентрирован на поддержке приоритета R&D&I («исследования-разработки-инновации») с использованием фондов ЕС, программ развития различных секторов и сильного рынка венчурного капитала. Согласно плану, в законы были внесены изменения с целью устранить барьеры, стоящие на пути инноваторов для укрепления связей между бизнесом, промышленностью и наукой, а также для развития человеческого и социального капитала, что является одним из важнейших элементов, отвечающих за повышение инновационности польской экономики.

Этот план был принят правительством Польши 16 февраля 2016 года и представляет собой новую модель и стратегию сбалансированного экономического развития страны в будущем.

В Польше сегодня действует 2 400 стартапов, более 60% из них развиваются благодаря собственным средствам, а одна пятая получила финансирование из фондов венчурного капитала. Программа «Start In Poland» может принести значительные позитивные изменения. Она располагает почти 3 миллиардами злотых (около 630 млн евро) на развитие инновационных проектов и поощрение частного капитала.

«Start In Poland» – это проработанная Министерством экономического развития совместно с Советом по вопросам инноваций программа для инновационной отрасли, стартапов и венчурного капитала и является самой крупной программой в своем роде в Центральной и Восточной Европе. Она объединит проекты различных организаций, которые до этого момента осуществлялись в меньших масштабах. Ее главный элемент состоит в создании в рамках Польского фонда развития новой платформы инвестиций в проекты на ранней стадии развития. Компании получают помощь как в стадии инкубации и акселерации, так и на этапе дальнейшего развития и международной экспансии.

Польский фонд развития (Polish Development Fund, PDF) создаст пять частных инвестиционных фондов. PDF будет финансировать половину стоимости инвестиций, а еще 50% будет поступать от частных инвесторов. По оценкам Министерства развития, в течение следующих семи лет в Польше могут появиться и расширить свою деятельность более 1,5 тыс. компаний, ориентированных на создание высококачественных инновационных технологий, которые будут достойными конкурентами имеющимся игрокам на внешних рынках. Первым пилотным проектом программы «Start In Poland» станет конкурс Scale-UP, который проводит Польское агентство развития предпринимательства. Бюджет конкурса составит 35 млн злотых (около 8 млн евро)⁶.

Государство способствует укреплению сетей сотрудничества и развитию социального капитала. Интервью на уровне фокус-группы из представителей фирм и «Smart-Labs» промышленности, проведенные Всемирным банком, показали, что даже самые выдающиеся предприниматели часто скептически относятся к сотрудничеству с другими. В ходе многочисленных встреч предприниматели из одного региона и представители промышленности впервые обменивались визитными карточками. Взаимное доверие и приверженность к совместной работе для достижения общих целей часто практически отсутствует. Это особенно важно для повышения уровня инноваций, где многие идеи требуют затрат, превышающих емкость одного бизнеса.

⁶Подробнее на <https://ru.insider.pro/topnews/2016-06-16/polsha-investiruet-eur630-mln-v-startapy/>

Вопреки стереотипам, государство может быть инновационным. Многие страны в мире, начиная с США, которые официально не проводят промышленную политику, показали, что именно государство, а не частный сектор вдохновляет инновационный прорыв. Польша также показала, что государство может быть инновационным: блок польского Navy Seals (так называемый GROM) является отличным примером государственного сектора, который является инновационной, хорошо организованной и эффективной системой.

Для инноваций необходимо сильное государство, которое будет рассматривать инновации в качестве своего главного приоритета, поможет предприятиям уйти от феодальной ловушки развития, основанной на низкой заработной плате, ограниченных правах работников и малоэффективных налогах. В Польше сегодня поставлена задача создать государство, которое обеспечит наилучшие условия для ведения бизнеса.

Заключение

На основе анализа опыта обеспечения инновационной политики государственными институтами и программами в Польше целесообразно использовать для Грузии следующие положительные инструменты:

- Внести аналогичные «Плану на благо ответственного развития» (Моравецкого) изменения в законодательство с целью устранить барьеры, стоящие на пути инноваторов для укрепления связей между бизнесом, промышленностью и наукой, а также для развития человеческого и социального капитала.
- Принять Программу Start In Georgia (которая и была принята в 2016 г.). На первом этапе на осуществление программы выделено 11 миллионов лари (примерно 4,8 млн долларов), а в дальнейшем бюджет вырастит до 35 миллионов лари (более 15,2 млн долларов).
- Создать Совет по вопросам инноваций высшего уровня и Агентство поддержки экспорта.
- Повысить роль государственных институтов и программ в инновационных процессах, в том числе в разделении рисков, обучении предпринимателей, укреплении сетей сотрудничества и в государственных закупках.

Использованная литература

1. <https://www.globalinnovationindex.org/home>
2. <http://bruegel.org/2016/04/the-european-unions-growing-innovation-divide/>
3. <https://www.innovationpolicyplatform.org/content/poland>
4. <http://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya-stran-vostochnoy-evropy-v-evropeyskoe-nauchno-tehnicheskoe-prostranstvo-opyt-polshi-i-vengrii-2004-2014-gg#ixzz4QeVJ6R8f>
5. http://articlesarchive.net/ec__europa__eu--research--innovation-union--pdf--state-of-the-union--2014--iuc_progress_report_2014__pdf.html, (pp.217-227)
6. <https://www2.deloitte.com/ru/en/misc/search.html#qr=poland>
7. <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/pierwsza-inicjatywa-w-ramach-programu-start-in-poland/>
8. <http://sputnik-georgia.ru/society/20160901/233125116/Nagrazhdeny-36-pobeditelej-programmy-Startup-Gruzija.html>

SOME ISSUES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF POLAND

Summary

The role of the state in providing innovative policy in Poland is considered in the work. It is emphasized that in recent years the special part in innovative processes is assigned to the state institutes and programs. Poland belongs to the countries outsiders on the innovative map of Europe. For this reason at the beginning of the 2010th years in Poland the long-term reform of the scientific and technical sphere (accompanied also by some changes in the system of the higher education), aimed at decentralization of management of science and also increase in cooperation between the business community and research institutes working on commercially significant projects has begun. It is necessary to distinguish from key programs and events of realization of innovative policy by the state institutes of Poland first of all "The plan for the benefit of the responsible development" called also by "Moravetsky's plan" according to a surname of his author – the Minister of Economic Development Mateusz Moravetsky that has provided substantial increase of level of innovations in Poland. This plan was accepted by the government of Poland on February 16, 2016 and represents a new model and the strategy of the balanced economic development of the country in the future. The main idea of the plan is a support of development of the Polish companies, their productivities, expansions of external influence and uniform development of the whole country, more investments and increase in expenses on innovations, intensive cooperation of science and business, GDP growth at simultaneous high quality, simplification of work of the companies and promoting of economy. These and other measures have allowed Poland this year to improve considerably the indicators and to rise in GII from the 45th place of 2015 (46 points) on 39 (by seven points) among 128 countries, having got 44,2 from 100 possible points. From all above it is possible to draw a conclusion that the analysis of experience of providing innovative policy by the state institutes and programs in Poland will allow to use its most positive tools in Georgia.

ლია დავლაშერიძე

**ატმოსფეროს დაცვა – მდგრადი განვითარების
ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა**

ანოტაცია. ნაშრომში მიმოხილულია მდგრადი განვითარების არსისა და მნიშვნელობის შესახებ. ახსნილია, როგორ დაიწყო და განვითარდა ადამიანის და ბუნების ურთიერთობა ჩვენს პლანეტაზე და რა მდგომარეობა გვაქვს დღეს, განხილულია ატმოსფეროს როლის ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის შესახებ დედამიწაზე სიცოცხლის არსებობისათვის. მითითებულია მისი მთავარი დამაბინძურებელი ანთროპოგენური წყაროების შესახებ, ამასთანავე როგორ განიცდის გარემოს ზეგავლენას საზოგადოება და ეკონომიკა.

გამოკვეთილია სტატისტიკური კავშირის შესახებ ჰაერის დატუჭყიანების დონესა და სხვადასხვა დაავადებებს შორის.

აღნიშნულია XXI საუკუნეში საზოგადოების მდგრადი განვითარების აუცილებელი პირობების შესახებ, თუ რაზე უნდა გაკეთდეს განსაკუთრებული აქცენტი.

მითითებულია, როგორ უნდა გაანალიზდეს ნებისმიერი მსხვილი ეკონომიკური გადაწყვეტილება, როგორ უნდა შეფასდეს ყოველი ეკონომიკური პროექტი და რას უნდა ითვალისწინებდეს მდგრადი განვითარების სტრატეგიული გეგმა.

საკვანძო სიტყვები: ეკოლოგიური პრობლემები, ანთროპოგენური დაბინძურება, კლიმატის ცვლილება, გამონახობა, გაფრქვევების ნორმა, ნარჩენების გაუვნებელოება.

შესავალი

ძალაუფლებისაკენ სწრაფვის დროს ადამიანები ხშირად ბუნებასთან წინააღმდეგობაში მოდიან, ფიტავენ რა ბუნებრივ რესურსებს და ეკოსისტემებს განვითარების სახიფათო რეჟიმებში აყენებენ. კაცობრიობის ტექნოლოგიური სიმძლავრის თანამედროვე დონეზე ამგვარი კონფლიქტები ხშირად ზოგადსაკაცობრიო გლობალურ ხასიათს იძენს და მათი გადაწყვეტა მთელი კაცობრიობის ძალისხმევას საჭიროებს. ასე წარმოიქმნება ხოლმე გლობალური ეკოლოგიური პრობლემები.

ბოლო პერიოდში ეკონომიკა შედის მდგრადი ეკონომიკური განვითარების სტადიაში, რომელიც დღესაც გრძელდება. საერთოდ, აღნიშნულ პრობლემას მსოფლიო მასშტაბით განსაკუთრებული ყურადღება მხოლოდ XX საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოს და 80-იანი წლების დასაწყისიდან მიექცა.

დღეს პრიორიტეტული მიმართულება გარემოს დაცვა და ცხოვრების კომფორტული პირობების შენარჩუნება გახდა. მწარმოებლურობის ზრდის ნაცვლად მდგრადი განვითარება მსოფლიოს მრავალი ქვეყნისათვის უმთავრეს მიზნად არის აღიარებული. ეს ნიშნავს, რომ მდგრადობის პრინციპების გავლენის შესწავლას წარმოების სისტემის რელევანტურ, სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ფაქტორებზე განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

* * *

გლობალური ეკონომიკის პირობებში მნიშვნელოვნად იცვლება ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტები. დღეს პრიორიტეტული მიმართულება გარემოს დაცვა და ცხოვრების კომფორტული პირობების შენარჩუნება გახდა. მწარმოებლურობის ზრდის ნაცვლად მდგრადი განვითარება მსოფლიოს მრავალი ქვეყნისათვის უმთავრეს მიზნად არის აღიარებული - ეს ნიშნავს, რომ მდგრადობის პრინციპების გავლენის შესწავლას წარმოების სისტემის რელევანტურ, სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ფაქტორებზე განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

მდგრადი განვითარება - კაცობრიობის და ბუნების ერთობლივი განვითარების უზრუნველყოფა, თანამედროვე ეტაპზე საყოველთაოდ აღიარებული მიზანი გახდა.

ბოლო წლების ყველა საერთაშორისო დოკუმენტი და შეთანხმება, აგრეთვე მრავალი ქვეყნის პროგრამული დოკუმენტი შეიცავს თეზისს მდგრად განვითარებაზე გადასვლის აუცილებლობის შესახებ, რომელიც გულისხმობს საზოგადოებისა და ბუნების ჰარმონიულ განვითარებას მომავალი თაობების ინტერესების გათვალისწინებით.

„ყველას აქვს უფლება, ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოცვაში, ყველა ვალდებულია გაუფრთხილდეს ბუნებრივ გარემოს. ადამიანს უფლება აქვს მიიღოს სრული ობიექტური და დროული ინფორმაცია მისი სამუშაოს და საცხოვრებელი გარემოს მდგომარეობის შესახებ“.

მდგრადი განვითარების არსი და ამოცანები განისაზღვრა საერთაშორისო კომისიის - „გარემოსა და მისი განვითარების შესახებ“ - მიერ 1992 წელს ქალაქ რიო-დე-ჟანეიროში ჩატარებულ კონფერენციაზე, სადაც შემუშავდა და მიღებულ იქნა პროგრამა „დღის წესრიგი XXI საუკუნისათვის“.

„XXI საუკუნის დღის წესრიგში“ ჩართული მიზნები ითვალისწინებს მთელ რიგ დონისძიებებს: დაჭაობებული მიწებისა და უდაბნოების დაცვას, ჰაერისა და წყლის დაბინძურების დონის შემცირებას, ენერჯის წყაროების გამოყენების სრულყოფას და ახალი სასოფლო-სამეურნეო ტექნოლოგიების გამოყენებას, ტოქსიკური ქიმიური ნივთიერებების და რადიაციული ნარჩენების უფრო ეფექტიან უტილიზაციას (განადგურება, გაუვნებლყოფა), აგრეთვე ბრძოლას დაავადებების და შიმშილის წინააღმდეგ. მოიცავს რა ბუნების დაცვისა და სოციალურ ამოცანათა ყველაზე ფართო დიაპაზონს, „XXI საუკუნის დღის წესრიგი“ ასახავს პრობლემათა მთელ სპექტრს, რომელთანაც შეხება აქვს კაცობრიობას.

ადამიანის და ბუნების ურთიერთობა ჩვენს პლანეტაზე ადამიანთა გაჩენის დღიდან იწყება. ის გავლენას ახდენდა და დღესაც ახდენს გარემომცველ ბუნებაზე. თავდაპირველად ადამიანი უძლური იყო და მისი გავლენაც უმნიშვნელო. დედამიწის მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდამ, ასევე მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარებამ ადამიანს ბუნებრივი რესურსების გამოყენება გაუადვილა.

გარემომცველი ბუნების გარდა, ადამიანს არსებობის სხვა წყარო არ აქვს. რასაც ისინი ბუნებისაგან იღებენ, შემდეგ სულ სხვა სახით გამოყენებით, სხვა ადგილზე და სხვა რაოდენობით უბრუნებენ ბუნებას.

ამჟამად მსოფლიოში ჩამოყალიბებული ტექნოგენური განვითარების ტიპი სხვადასხვა დონის, ხასიათის, მასშტაბის მქონე ეკოლოგიური პრობლემების წარმოშობისა და გამწვავების მიზეზია. ეკოლოგიური სიტუაცია დედამიწაზე პერმანენტულად უარესდება. ნედლეულის გამოყენებისა და წარმოების ზრდასთან ერთად იზრდება ნიადაგის, წყლის და ატმოსფერული ჰაერის ანთროპოგენური გაჭუჭყიანება. მატულობს გლობალური ეკოლოგიური პრობლემები: ატმოსფეროს ოზონის შრის შემცირება, კლიმატის დათბობა, გაუდაბნობა, ნიადაგის, ტყის ფართობებისა და ბიომრავალფეროვნების შემცირება.

ბოლო ნახევარი საუკუნის განმავლობაში მთელ მსოფლიოში გახდა აქტუალური ატმოსფეროს დაბინძურების პრობლემა.

ატმოსფერული ჰაერი, რომელიც ირგვლივ აკრავს დედამიწას და მასთან ერთად ბრუნავს, გარემოს ერთ-ერთი ძირითადი კომპონენტი და სიცოცხლის წყაროა დედამიწაზე. მისი მნიშვნელობა შეუფასებელია ცოცხალი ორგანიზმებისათვის.

ატმოსფეროს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს დედამიწაზე სიცოცხლის არსებობისათვის. აირის ფენები დედამიწის ზედაპირზე არ უშვებს მეტეორიტებს, ოზონის ეკრანი იცავს გამოსხივებისაგან, ჟანგბადის გარეშე წარმოუდგენელია სუნთქვა, ლპობა და წვა. ნახშირორჟანგი სითბური ეკრანია, ის იკავებს დედამიწისაგან გამოსხივებულ სითბოს და გამოიყენება მცენარეების მიერ ფოტოსინთეზისათვის. წყლის ორთქლის როლი ატმოსფერულ მოვლენებში მეტად დიდია. მისი შეკუმშვა იწვევს ღრუბლებისა და ნალექების წარმოქმნას, ხოლო მის გარდაქმნას თან სდევს სითბოს დიდი რაოდენობით შთანთქმა ან გამოყოფა. მტვრის ნაწილაკები წარმოადგენს წყლის ორთქლის კონდენსაციის უმცირეს ბირთვებს.

ცნობილია, რომ ადამიანი ყოველდღიურად დაახლოებით 1 კილოგრამ საკვებს, ერთნახევარ კილოგრამ წყალს, ხოლო ჰაერს მოსვენებულ მდგომარეობაში 12 კგ-ს და ფიზიკური დატვირთვისას 10-ჯერ მეტს იღებს. ამასთან, საკვების ვარგისიანობის შემოწმება შესაძლებელია, ასევე დაბინძურებული წყლის გაწმენდაც, მაგრამ ჰაერს ადამიანი ღებულობს ისეთს, როგორც არის გარემოში. აქედან გასაგებია, რამდენად მნიშვნელოვანია ატმოსფერული ჰაერის დაცვა მავნე ნივთიერებებით დაბინძურებისაგან.

ზოგადად, ატმოსფეროს დაბინძურება არის ატმოსფერული ჰაერის შემადგენლობის ცვლილება მასში დამაბინძურებელ ნივთიერებათა არსებობის შედეგად. ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურებას განაპირობებს როგორც ტექნოგენური, ასევე ბუნებრივი დაბინძურების წყაროების ფუნქციონირება. მაგრამ უმთავრესი დამაბინძურებელი ანთროპოგენური წყაროებია: ტრანსპორტი, სამრეწველო საწარმოები, ენერგეტიკული ობიექტები და სოფლის მეურნეობა.

ზოგადად წვის პროცესები ატმოსფერული ჰაერის ერთ-ერთი უმთავრესი დამაბინძურებელია ისეთი მავნე ნივთიერებებით, როგორცაა ნახშირბადის მონოქსიდი, აზოტისა და გოგირდის ოქსიდები, მყარი ნაწილაკები და ა.შ. ისინი ჰაერში დაგროვებისას ცვლიან მის ბუნებრივ ფიზიკო-ქიმიურ შემადგენლობას და კონცენტრაციის გარკვეულ ზღვრამდე მიღწევის შემდეგ ეს ნივთიერებები უარყოფითად ზემოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე, ეკოსისტემებსა და მატერიალურ ფასეულობებზე.

გარემოს დაბინძურების, სამკვიდრებელი გარემოს მდგრადობის გაუარესება უდავოდ იწვევს ცხოვრების ხარისხის გაუარესებას და საზოგადოების სხვადასხვა სოციალური ჯგუფებისა და ფენების ინტერესებს პირდაპირ ეხება.

გარემოს ზეგავლენას განიცდის როგორც საზოგადოება, ასევე ეკონომიკაც. სხვადასხვა წყაროებიდან გამოყოფილი ატმოსფეროს გამაჭუჭყიანებელი ნივთიერებები გადაიტანება ჰაერის მასების მიერ და ვრცელდებიან საკმაოდ დიდ მანძილებზე. ასეთი გზით წარმოიქმნება ატმოსფეროს გლობალური დატუჭყიანება.

ჩემი აზრით, თანამედროვე სამყაროსთვის ყველაზე დიდ საფრთხეს წარმოადგენს ეკოლოგიური პრობლემები.

ერთ-ერთ უპირველეს გლობალურ პრობლემად ეკონომისტები მსოფლიო ეკოლოგიურ პრობლემას მიიჩნევენ.

მსოფლიო მოსახლეობის ზრდამ, ბუნებრივი რესურსების ინტენსიურმა გამოყენებამ, გარემო პირობების დაბინძურებამ და გაღარიბებამ არსებითი ცვლილებები გამოიწვია კაცობრიობის ცხოვრებაში. აღნიშნულმა და სხვა მსგავსმა მოვლენებმა მეოცე საუკუნეში გაანადგურა 1/4 მსოფლიო მიწის სავარგული, 2/3 – ტყის მასივი. არასასურველი სამრეწველო ნარჩენების მოცულობამ ბოლო ოცდაათი წლის მანძილზე მოიმატა 2,5-ჯერ, წყლის დაბინძურება ამავე პერიოდში გაიზარდა 10-ჯერ.

მსოფლიო გლობალური ეკოლოგიური საშიშროების წინაშე აღმოჩნდა მსოფლიო 60-იანი წლებიდან, ბირთვული იარაღის ტესტირებიდან გლობალური კლიმატის ცვლილებამდე, თუმცა გარემოსდაცვითი პრობლემები არ გაჩენილა XX საუკუნეში.

ცნობილია, რომ ატმოსფერული ჰაერის დაჩქარებულ დატუჭყიანებას დასაბამი დაედო XIX საუკუნიდან, როცა მკვეთრად გაიზარდა სხვადასხვა სახის სითბოს მოხმარება. ამასთან დაკავშირებით, სამრეწველო ქალაქებში ჰაერის სისუფთავე და

ხარისხი თანდათან უარესდებოდა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, იგი სრულიად შეუმჩნეველი დარჩა XX საუკუნის დასაწყისამდე, როცა პირველად დაიხსნა ატმოსფერული ჰაერის დაცვის პრობლემა. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ამ პრობლემის საბოლოოდ გადაჭრას ხელს უშლიდა ერთგვარი მოჩვენებითობა, რომ ყოველწლიურად ატმოსფეროში გამოშვებული ასობით მილიონი ტონა გამაჭუჭყიანებელი ნივთიერება წარმოადგენს „ზღვაში წვეთს“. გარდა ამისა, გაჭუჭყიანებულ ჰაერს გააჩნია თვითფილტვრის უნარი. მასში არსებული ცალკეული გამაჭუჭყიანებელი ნივთიერებები დროთა განმავლობაში ნაწილობრივ კარგავს ტოქსიკურობის თვისებებს. მაგრამ სინამდვილეში ეს ასე არ არის. ჯერ ერთი, ატმოსფერული ჰაერის თვითფილტვრის ხანგრძლივი დრო სჭირდება და მანამ, სანამ ეს პროცესი თავისით განხორციელდება, გაჭუჭყიანებული ჰაერი იძლევა გარეგნულად შეუმჩნეველ, მაგრამ უარყოფით და ზოგჯერ სრულიად გამანადგურებელ ეფექტს.

ადამიანს არსებობისთვის სჭირდება ისეთი გარემო, სადაც იქნება სუფთა ჰაერი, წყალი, ჯანსაღი კლიმატი.

გარემოს დაცვის საკითხები 21-ე საუკუნეში უფრო და უფრო აქტუალური ხდება წამყვანი ქვეყნებისთვის და მაშასადამე მთელი მსოფლიოსთვისაც. ეს განპირობა იმან, რომ იგრძნობა გლობალური დათბობის შედეგები და გარკვეული რესურსების ნაკლებობა, რის შემცირებამაც შეიძლება წარმოუდგენელი ზიანი მიყენოს მსოფლიო ეკონომიკას.

ადამიანი ბუნების ყველაზე დიდი სიმდიდრეა. ადამიანის და ბუნების სხვა შვილთა სიცოცხლე და კეთილდღეობა დედამიწაზე, თავისთავად ღირებულებაა. ეს ფასეულობები მნიშვნელოვანია იმისდა მიუხედავად, თუ რა სარგებლობა მოაქვს დედამიწას და მის რესურსებს კაცობრიობის მიზნებისათვის, შესაბამისად, კაცობრიობას არ აქვს უფლება გაანადგუროს დედამიწაზე არსებული რესურსების მრავალფეროვნება საკუთარი სასიცოცხლო მიზნების დაკმაყოფილებისათვის.

ადამიანი ბუნებისგან 100%-ს ითხოვს, ხოლო თვითონ 15%-საც კი არ აბრუნებს. უამრავი გამონაბოლქვის კერები, როგორცაა ქარხნები, მანქანები და ა. შ. ზიანს აყენებს იმ სამყაროს, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ. მსოფლიოს ლიდერ ქვეყნებში მომავლის შიშმა დაისადგურა და მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან მოყოლებული დღემდე, სულ უფრო და უფრო ძლიერდება. ამის შედეგია ის, რომ ქვეყნები ცდილობენ მივიდნენ კონსენსუსამდე გარემოსთან დაკავშირებულ უამრავ საკითხზე, შეამცირონ გამონაბოლქვი და აღმოაჩინონ წარმოების ახალი გზები, რომელიც გარემოსთვის არ იქნება ზიანის მომტანი. ფორმდება უამრავი ხელშეკრულება, რომელიც ავალდებულებს ქვეყნებს კონკრეტული კრიტერიუმების დაცვას, რომლის შედეგადაც უნდა შემცირდეს ისეთი საწარმოების რიცხვი, რომელიც გარემოსთვის ზიანის მომტანია. მაგ.: კიოტოს პროტოკოლი, კოპენჰაგენის სამიტი, მეხიკოს სამიტი და სხვ. თუმცა ეს აქტიურობა გარემოს დაცვაში ხშირ შემთხვევაში პატიოსანი მიზნებით არ არის განპირობებული. ხშირად ქვეყნებისთვის დაცვა კი არ არის პრიორიტეტული, არამედ ამ საკითხის როგორც პოლიტიკური ბერკეტის გამოყენება.

მიუხედავად სუფთა ტექნოლოგიების დანერგვისა სამრეწველო, ენერგეტიკულ თუ სატრანსპორტო სექტორებში, ჰაერის დაბინძურება მთელ მსოფლიოში კვლავ სერიოზულ პრობლემად რჩება. აღსანიშნავია საავტომობილო პარკის თანამედროვე

ზრდის ტემპი, რომელიც მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის ატმოსფეროს ეკოლოგიურ მდგომარეობას. ავტოტრანსპორტი ყოველწლიურად მსოფლიოში წარმოებული სათბობ-ენერგეტიკული მასალების 20%-ზე მეტს მოიხმარს. ცნობილია, რომ მსოფლიოს დიდ ქალაქებში ყველა სახის ტოქსიკური ნაერთების ჯამური რაოდენობის 40-60% საავტომობილო ტრანსპორტზე მოდის.

ავტოტრანსპორტი 200-ზე მეტ მავნე დამაბინძურებელს გამოყოფს, რომელთაგან ყველაზე გავრცელებული ნახშირბადის ოქსიდი, ნახშირწყალბადები, აზოტის ოქსიდი, გოგირდის დიოქსიდი, ჰვარტლი, ბენზოფილინი და ნახშირბადის დიოქსიდი.

დადგენილია, რომ ერთი მსუბუქი ავტომობილი ყოველწლიურად შთანთქავს საშუალოდ 4 ტ ჟანგბადს, ნამუშევარ აირებთან ერთად გამოყოფს დაახლოებით 800 კგ ნახშირბადის მონოოქსიდს, 40 კგ აზოტის ოქსიდებს და თითქმის 200 კგ სხვადასხვა ნახშირწყალბადს.

პრობლემა უნივერსალურია, რადგან ჰაერის ნაკადები შეიძლება მოძრაობდეს სხვადასხვა კონტინენტზე. ერთი სიტყვით, ატმოსფერო, ბიოსფერო, ჰიდროსფერო და ლითოსფერო მთელი პლანეტისათვის ერთია.

საქართველოში ატმოსფერო ავტოტრანსპორტიდან, ენერგეტიკული სექტორიდან, სოფლის მეურნეობის დარგებიდან და სამრეწველო ობიექტებიდან წარმოებული ატმოსფერული გაფრქვევებით ბინძურდება. მათგან ურბანიზებული გარემოს ძირითადი დამაბინძურებელია ავტოტრანსპორტი და ენერგოსექტორი. აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლებში იზრდება ავტოტრანსპორტის და ენერგოსექტორის მიერ მოხმარებული საწვავის რაოდენობები და შესაბამისად იზრდება ამ სექტორებიდან მავნე ნივთიერებათა ატმოსფეროში გაფრქვევები.

ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორის საერთო გაფრქვევებში, დაწყებული 2006 წლიდან პირველ ადგილზეა ნახშირჟანგი (CO₂), 2013 წლის მონაცემებით იგი შეადგენდა 20,3%-ს, შემდეგ ნახშირწყალბადები, მყარი ნაწილაკები, აზოტის ოქსიდები და ამიაკი.

სოფლის მეურნეობის სექტორიდან ატმოსფერული ჰაერი ძირითადად მესაქონლეობისა და მეფრინველეობის დარგების მიერ ბინძურდება. თუმცა, მას შემდეგ, რაც მეცხოველეობისა და მეფრინველეობის მსხვილი კომპლექსები გაუქმდა და მცირე საწარმოები შეიქმნა, საქართველოში სოფლის მეურნეობის სექტორიდან ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურება უფრო ლოკალური ხასიათისაა და სხვა სექტორების ფონზე ნაკლები ხარისხობრივი გავლენით გამოირჩევა.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში 90-იანი წლების ეკონომიკური კრიზისის შემდეგ სამრეწველო სექტორიდან ჰაერის დაბინძურება საგრძნობლად შემცირდა, ბოლო პერიოდში იზრდება და ფართოვდება ადგილობრივი ბიზნეს-სექტორი, რაც, თავის მხრივ, გარკვეულ ზემოქმედებას ახდენს გარემოზე.

მრეწველობის სექტორიდან ყველაზე დიდი რაოდენობით ატმოსფეროში მტვერი, აქროლადი ორგანული ნაერთები (აონ-ები), აზოტისა და გოგირდის ოქსიდები გაიფრქვევა, რომელთა რაოდენობრივი ცვლილების ხასიათი განპირობებულია საწარმოს მიერ წარმოებული პროდუქციის რაოდენობრივი ცვლილებით. საქართველოში განსაკუთრებით დიდი მტვერგაფრქვევით ხასიათდება მრეწველობის ისეთი ქვედარგები, როგორცაა: ცემენტის, გაჯის, ასფალტ-ბეტონის წარმოებები.

დღეისათვის მრეწველობის სექტორში ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია რამდენიმე მსხვილი ობიექტი, კერძოდ: ქვემო ქართლში – სს „ენერჯი ინვესტი“ (საწარმო „აზოტი“) და შპს „ჰაიდელბერგცემენტ ჯორჯიას“ – რუსთავეცემენტი, იმერეთში – შპს „ჯორჯიან მანგანეზი“ – ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხანა, შიდა ქართლში – შპს „ჰაიდელბერგცემენტ ჯორჯიას“ – კასპიცემენტი, ხოლო აჭარაში – შპს „ბათუმის ოილ ტერმინალი“.

თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ 2002 წლიდან მოყოლებული, სატრანსპორტო საშუალებების რაოდენობა გაიზარდა, დღეისათვის საქართველოში ჰაერის დაბინძურების ძირითად წყაროდ კვლავ ავტოტრანსპორტის გამონაბოლქვი რჩება. კერძოდ, ნახშირქანგის გაფრქვევათა 87%; აზოტის ჟანგულების 70%; გოგირდის დიოქსიდი 50%; აქროლადი ორგანული ნაერთების 40% სწორედ სატრანსპორტო საშუალებებიდან ხვდება ატმოსფერულ ჰაერში.

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოში მანქანების უმეტესობა 10 წელზე მეტი ხნის არის, ბევრ მანქანას ტექნიკური პრობლემები აქვს, რაც კიდევ უფრო ზრდის დამაბინძურებელი ნივთიერებების გამოყოფას ჰაერში. გასათვალისწინებელია საწვავის დაბალი ხარისხი.

ეკონომიკის განვითარებას დიდ ზიანს აყენებს ატმოსფეროში დაგროვილი ნახშირორქანგის გაზი, ოზონის ფენის გაღარიბება, სითბური ეფექტები, რომლებიც იწვევს კლიმატის ცვლილებებს. ამცირებს ბუნებრივი სამეურნეო რესურსების ოპტიმალური გამოყენების შესაძლებლობებს, მოქმედებს ადამიანთა ჯანმრთელობასა და ცხოვრებაზე, რომელიც დროთა ვითარებაში შეიძლება გადაიზარდოს სტიქიურ კატაკლიზმებში.

მაგნე ნივთიერებათა უმრავლესობა ადამიანის ორგანიზმში სასუნთქი ორგანოებიდან ხვდება, აღწევს ფილტვებში და ილექება. ორგანიზმში შეღწეული ნივთიერებები იწვევს ტოქსიკურ ეფექტს.

დადგენილია საკმაოდ კარგი სტატისტიკური კავშირი ჰაერის დატუქციანების დონესა და ისეთ დაავადებათა შორის, როგორებიც არის ზედა სასუნთქი ორგანოების დაავადება, გულის უკმარისობა, ბრონქიტი, ასთმა, პნევმონია, ფილტვების ეფიზემა და სხვა.

ატმოსფეროს გამაჭუჭყიანებელი ნივთიერებები ადამიანის ორგანიზმზე მოქმედების თვალსაზრისით ახდენს ფიზიკურ და ქიმიურ ზემოქმედებას. ფიზიკურ ზემოქმედებას ახდენს რადიოაქტიური ნივთიერებები, სითბური გატუქციანება (ტემპერატურის გაზრდა), ხმაური და დაბალსიხშირიანი ვიბრაციები. ქიმიურ ზემოქმედებას ახდენს თხევადი ნახშირწყალბადები, სარეცხი საშუალებები, პლასტმასები, პესტიციდები და სხვა სინთეტიკური ნივთიერებები. წარმოშობის მიხედვით ატმოსფერული ჰაერის გამაჭუჭყიანებელი ნივთიერებები იყოფა ბუნებრივი და ხელოვნური (ანთროპოგენური) წარმოშობის მინარევებად. ბუნებრივი წარმოშობის მინარევები ატმოსფეროში ხვდება ვულკანური მოქმედების, ნიადაგისა და მთის ქანების გამოფიტვის, ტყეების ხანძრის, მეტეორიტების წვის შედეგად. ანთროპოგენური წარმოშობის მინარევები წარმოიქმნება, უპირველეს ყოვლისა, საწვავის წვის პროცესში. შიდა წვის ძრავებში, თბოელექტროსადგურებში, გამათბობელ სისტემებში და აგრეთვე სამრეწველო და ყოფითი ნარჩენების წვის, ბირთვული აფეთქებების და სხვ. შედეგად.

როგორც მედიკოსები აღნიშნავენ, ჭვარტლის მიკროსკოპული ნაწილაკების შემცველი ჰაერის ჩასუნთქვა ვენების თრომბოზის რისკს ზრდის. ახალი კვლევების მიხედვით, დაბინძურებული აირი აუტიზმისა და შიზოფრენიის განვითარების წინაპირობაც ყოფილა. ბოლო დროს მომატებული სიმსივნური დაავადების მიზეზად მედიკოსები დაბინძურებულ ატმოსფეროსაც ასახელებენ. დედაქალაქში ჰაერის დაბინძურება სისხლძარღვებისა და ქრონიკული დაავადების ერთ-ერთ უმთავრეს მიზეზადაა მიჩნეული.

ქვეყანაში სატრანსპორტო გაფრქვევების დიდი რაოდენობის შესამცირებლად სხვადასხვა უწყების მიერ კომპლექსური მიდგომაა საჭირო, კერძოდ, ისეთი ღონისძიებების გატარება, როგორცაა: სატრანსპორტო ნაკადების მართვის ოპტიმიზაცია, იმპორტირებული სატრანსპორტო საშუალებების დასაშვები ასაკობრივი ზღვრის დაწესება და მისი თანდათანობით შემცირება, საავტომობილო საწვავის ხარისხის და ავტომობილების გამონაბოლქვის ნორმების ეტაპობრივი გამკაცრება და მათი კონტროლი, ელექტროტრანსპორტის განვითარება და ა. შ.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ბოლო წლებში ქვეყნის მასშტაბით ტრანსპორტის რაოდენობის ზრდის პარალელურად, საზოგადოებრივი დანიშნულების გამწვანებული ტერიტორიები სულ უფრო მცირდება. შესამჩნევი ხდება ღია სივრცეებისა და მწვანე ზონების სიმწირე, განსაკუთრებით, დიდი ქალაქების განაშენიანებულ ტერიტორიებზე.

ზოგადად, ატმოსფერული ჰაერის დაცვის ღონისძიებების განსახორციელებლად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სამრეწველო ობიექტების გამწვანებასა და ტყის მეურნეობის განვითარებას ერთი პექტარი ტყე წლის განმავლობაში 50-70 ტონა მტვერს ფილტრავს. ტყე პირდაპირ კავშირშია ატმოსფერული ჰაერის გაჯანსაღებასა და წყლის რესურსების დაცვასთან, რადგან უანგბადის შევსება ძირითადად ფოტოსინთეზის გზით ხდება. 1 ჰა ტყე 10-15-ჯერ მეტ უანგბადს გამოყოფს, ვიდრე ნებისმიერი ფოტოსინთეზი.

XXI საუკუნე მსოფლიოს სთავაზობს ეკონომიკური განვითარების ახალ მოდელს. დღეს აქცენტი კეთდება რესურსდამზოგველ და ნაკლებნარჩენებიან ტექნოლოგიებზე, ხარისხზე, ნოუჰაუზე, ახალი სახეობის პროდუქტის შექმნაზე, ახალ სტანდარტებზე და ა. შ.

XXI საუკუნეში საზოგადოების მდგრადი განვითარება წარმოდგენილია მრეწველობისა და ტრანსპორტის განვითარების გარეშე. თუმცა XX საუკუნეში ეკოლოგიურმა აზროვნებამ დღის წესრიგში დააყენა ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორებიდან გარემოს დაბინძურების რეგულირება. რათა მავნე ნივთიერებათა კონცენტრაცია ჰაერში ადამიანთა სიცოცხლის, ჯანმრთელობისა და საქმიანობისათვის საშიში არ ყოფილიყო.

მთელ მსოფლიოში დიდი ყურადღება ეთმობა ატმოსფერული ჰაერის დაცვას ანთროპოგენური საქმიანობით დაბინძურებისაგან, რადგან ჰაერი ადამიანისათვის უმთავრესი სასიცოცხლო რესურსია.

ეკოლოგიური პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი და ამოსავალი წერტილი უნდა გახდეს დედამიწის დაცვა მომხმარებლური დამოკიდებულებისაგან, რათა უზრუნველყოთ მომავალი თაობების უსაფრთხო გარემოს შენარჩუნება.

ატმოსფერული ჰაერის ხარისხზე დაკვირვებების რეგულარული წარმოება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია ჰაერის ფაქტობრივი მდგომარეობის

შესახებ ობიექტური და უტყუარი ინფორმაციის მისაღებად, რომლის განზოგადება სწორი გადაწყვეტილების მიღების საშუალებას იძლევა.

ეკონომიკის სტაბილურობის პერიოდში საქართველოს 11 ქალაქში ატმოსფერული ჰაერის ხარისხზე დაკვირვების 33 სტაციონარული ჯიხური ფუნქციონირებდა (მათ შორის 8 დაკვირვების პუნქტი თბილისში), სადაც დღე-ღამეში 4-ჯერ იზომებოდა ძირითადი დამაბინძურებელი ნივთიერებები: მტვერი, ნახშირბადის მონოოქსიდი, აზოტის ოქსიდები, გოგირდის ანჰიდრიდი. გარდა ამისა, ქალაქებში განლაგებულ წარმოებათა კონკრეტული საწარმოო ციკლიდან გამომდინარე, დამატებით იზომებოდა სპეციალურ კომპონენტთა კონცენტრაციებიც.

ბოლო 15-20 წლის მონაცემები საქართველოს ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის შესახებ მეტად მწირია. სადამკვირვებლო სადგურების სიმცირის, დაკვირვებად ნივთიერებათა არასაკმარისი რაოდენობისა და გაზომვების სიხშირის გამო (დღე-ღამეში 3-ჯერ) ვერ ხერხდება ატმოსფერული ჰაერის მავნე ნივთიერებებით დაბინძურების ინდექსის გაანგარიშება და საქართველოს ტერიტორიის დაყოფა დაბინძურების დონეების მიხედვით.

ჰაერის ხარისხის მონიტორინგს აწარმოებს საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროს გარემოს ეროვნული სააგენტო. დღეისათვის საქართველოში ჰაერის დაბინძურებაზე დაკვირვება წარმოებს მხოლოდ ხუთ ქალაქში: თბილისში, ქუთაისში, ბათუმში, ზესტაფონსა და რუსთავში.

მოცემულ ქალაქებში ჰაერის ხარისხი დასაშვებ დონეზე დაბალია. სადამკვირვებლო სადგურების სიმცირე არ იძლევა საშუალებას, ჰაერის ხარისხი სრულყოფილად შეფასდეს თუნდაც ამ ხუთი ქალაქის მთელ ტერიტორიაზე, ამიტომ ქვეყანაში ჰაერის ხარისხის შესახებ რეალური სურათის შესაქმნელად აუცილებელია დაკვირვების ქსელის გაფართოება და მოდერნიზაცია, რათა საკმარისი სიზუსტით დადგინდეს, თუ მოსახლეობის რა ნაწილი იმყოფება დაბინძურებული ჰაერის ზემოქმედების ქვეშ.

საერთაშორისო პროექტების შედეგად ბოლო წლებში გარემოს ეროვნულმა სააგენტომ მიიღო თანამედროვე ლაბორატორიული ტექნიკა (სპექტროფოტომეტრები, ქრომატოგრაფები და სხვა), რის შედეგადაც მათი მონაცემების საიმედოობა გაიზარდა. სადამკვირვებლო ჯიხურები და ნიმუშების აღების მეთოდოლოგია საჭიროებს განახლებასა და გაუმჯობესებას.

ჰაერის მონიტორინგის მონაცემები თვეში ერთხელ ორჰუსის ცენტრის ვებგვერდზე ქვეყნდება. ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდის პირობებში მოსალოდნელია სამრეწველო სექტორის განვითარება და, შესაბამისად, ემისიების მატება, რაც საწარმოო ობიექტების გარემოსდაცვითი რისკების საფუძვლიანი შეფასების გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის პირობების შესრულების სათანადო კონტროლის უზრუნველყოფას მოითხოვს. აუცილებელია, გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით დაინერგოს საუკეთესო და ეკონომიკურად ხელმისაწვდომი ახალი და სუფთა ტექნოლოგიები, რომლებიც ყველაზე უფრო ეფექტიანი იქნება გარემოზე მავნე ზემოქმედების თავიდან აცილების ან მინიმუმამდე შემცირების თვალსაზრისით. „XXI საუკუნის დღის წესრიგი“ მოიცავს რა ბუნების დაცვის და სოციალურ ამოცანათა ყველაზე ფართო დიაპაზონს, მოუწოდებს ყოველ ეროვნულ მთავრობას, გამოიმუშაონ საკუთარი მდგრადი განვითარების სტრატეგია. ჩვენი პრობლემის შემთხვევაში მან უნდა უზრუნველყოს მომავალი თაობების უფლება, ისარგებლონ

შეუქცევადი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ცვლილებებისაგან მაქსიმალურად დაცული ბუნებრივი რესურსებითა და გარემოთი.

ნებისმიერი ქვეყნის მდგრად ეკონომიკურ ზრდასა და განვითარებას საფუძვლად უდევს იმ ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალის ოპტიმალურად გამოყენება, რომელიც გააჩნია აღნიშნულ ქვეყანას.

როგორც აღინიშნა, მდგრადი განვითარების არსში იგულისხმება განვითარების ისეთი მოდელი, რომლის მიხედვით დაკმაყოფილდება როგორც ახლანდელი, ისე მომდევნო თაობის ძირითადი სასიცოცხლო მოთხოვნილებები, ყოველ ადამიანს შეეძლება პირობები თვითრეალიზაციისათვის, მიუხედავად იმისა, რომელ ქვეყანაში ცხოვრობს და რომელ სოციალურ ჯგუფს მიეკუთვნება.

საქართველო, როგორც მსოფლიოს ერთ-ერთი გეოგრაფიული ნაწილი, მიუხედავად იმისა, სურს თუ არა სახელმწიფო მმართველობის გლობალიზაციის პროცესში ჩართვა, მაინც ექვემდებარება ამ საერთაშორისო პროცესს.

1995 წლის კონსტიტუციით, საქართველომ იკისრა ვალდებულება, დაიცვას ქვეყნის ბუნებრივი და კულტურული გარემო, ხელი შეუწყოს ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ და მდგრად გამოყენებას.

ნებისმიერი მსხვილი ეკონომიკური გადაწყვეტილება თავისთავად აუცილებლად იწვევს ეკოლოგიურ შედეგებს, რომლებიც გულდასმით უნდა გაანალიზდეს მისი მიღების წინ.

ყოველი ეკონომიკური პროექტი წინასწარ უნდა შეფასდეს, მისი ეკონომიკური სარგებლობისა და ბუნებაზე მიყენებული ზიანის გათვალისწინებით, მხოლოდ და მხოლოდ მდგრადი განვითარების არსის და პრინციპების დაცვის ფარგლებში.

ეკონომიკის მდგრადი განვითარების სტრატეგიული გეგმა უნდა ითვალისწინებდეს მთავარი პრიორიტეტების გამოყოფას, მის ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ დასაბუთებას და საშუალო შედეგებზე ორიენტირებული განხორციელების ოპტიმალური გზების ძიებას.

ატმოსფერული ჰაერის ხარისხზე მთავარ პასუხისმგებელ უწყებას ქვეყანაში გარემოს დაცვის სამინისტრო წარმოადგენს, რომელიც ამ მიმართულებით სახელმწიფო პოლიტიკას ატარებს. ასევე სამინისტროს ფუნქციასაა ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების სახელმწიფო აღრიცხვა და ჰაერის მონიტორინგი. ამ უკანასკნელს ახორციელებს სამინისტროს სისტემაში შემავალი გარემოს ეროვნული სააგენტო.

საქართველოში გარემოსდაცვითი სამართლებრივი ბაზა დიდი რაოდენობის ნორმატიულ დოკუმენტს მოიცავს. ესენია როგორც საქართველოს კანონები და კანონქვემდებარე აქტები, ასევე საერთაშორისო ნორმატიული დოკუმენტები.

საქართველო დაახლოებით 50 მრავალმხრივი და ორმხრივი საერთაშორისო გარემოსდაცვითი შეთანხმების მხარეა და თითოეული შეთანხმება გარკვეულ ვალდებულებებს აკისრებს ქვეყანას. საქართველომ დააფიქსირა საერთაშორისო თანასაზოგადოების წინაშე საკუთარი პოლიტიკური ნება წვლილი შეიტანოს გლობალური გარემოსდაცვითი პრობლემების გადაჭრაში.

ატმოსფერული ჰაერის დაცვის საკითხებთან დაკავშირებით საქართველოში მოქმედი ძირითადი საერთაშორისო ნორმატიული დოკუმენტებია:

1. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კლიმატის ცვლილების ჩარჩო-კონვენცია UNFCCC (რიო-დე-ჟანეიროს, 1992) და კიოტოს ოქმი (კიოტო, 1997);

2. „ოზონის შრის დაცვის შესახებ“ 1985 წლის ვენის კონვენცია და „ოზონის შრის დამზღველი ნივთიერებების შესახებ“ 1987 წლის მონრეალის ოქმი;

3. გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის კონვენცია „შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების შესახებ“ (ვენევა, 1979);

4. გაეროს კონვენცია „მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლების შესახებ“ (სტოკჰოლმი, 2001);

5. გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობისა და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ კონვენცია (ორჰუსის კონვენცია, ორჰუსი, დანია, 1998).

„გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი ე. წ. „ჩარჩო-კანონი“ (მირებულია 06.12.1996) არეგულირებს სამართლებრივ ურთიერთობებს სახელმწიფო დაწესებულებებსა და ფიზიკურ/იურიდიულ პირებს შორის.

„გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“ საქართველოს კანონი (ძალაშია 01.01.2008 წლიდან) განსაზღვრავს საქართველოს ტერიტორიაზე სავალდებულო ეკოლოგიური ექსპერტიზისადმი დაქვემდებარებულ საქმიანობათა ნუსხას და მათ განსახორციელებლად გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის გაცემის, ნებართვის გაცემისას ეკოლოგიური ექსპერტიზის ჩატარების, გარემოზე ზემოქმედების შეფასების და ნებართვის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში საზოგადოების მონაწილეობისა და მისი ინფორმირების საკითხებს.

„ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ“ საქართველოს კანონის (ძალაშია 01.01.2008 წ-დან) მიხედვით, ეკოლოგიური ექსპერტიზა არის გარემოსდაცვითი აუცილებელი ღონისძიება, რომელიც ხორციელდება საქმიანობაზე გარემოს ზემოქმედების ან მშენებლობის ნებართვის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

„ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი (მიღებულია 1999 წ.) წარმოადგენს მთავარ მარეგულირებელ საკანონმდებლო აქტს ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის მართვის სფეროში და მიზნად ისახავს უზრუნველყოს ატმოსფერული ჰაერის ადამიანის ჯანმრთელობისა და ბუნებრივი გარემოსთვის უსაფრთხო მდგომარეობის მიღწევა, გაუმჯობესება და შენარჩუნება. კანონი განსაზღვრავს იმ მარეგულირებელ და მართვის მექანიზმებს, რომლებიც უნდა გამოიყენებოდეს ატმოსფერული ჰაერის დაცვის მიზნით ქვეყანაში და მოიცავს ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვევების ნორმებს, სტაციონარული, მოძრავი და დისპერსიული წყაროებიდან მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევის სახელმწიფო რეგულირებას, ჰაერის ხარისხის მონიტორინგს და ა. შ.

ატმოსფერული ჰაერის მონიტორინგის არსებული სისტემის პრობლემას დღესდღეობით მონაცემთა შეგროვების მკვეთრი დაცემა წარმოადგენს, რაც ფინანსური რესურსებითა და ტექნიკური აღჭურვილობის ნაკლებობით აიხსნება. არსებული ქსელი არ შეესაბამება საერთაშორისო მოთხოვნებს დაკვირვების პუნქტების რაოდენობისა და განლაგების, მონაცემთა აღების, შენახვის, დამუშავებისა და ანგარიშგების მეთოდების თვალსაზრისით.

საქართველოში ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის და მასთან დაკავშირებული ანთროპოგენური დაბინძურების პროცესების ეფექტურად მართვის გასაძლიერებლად აუცილებელია ქვეყანაში ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის ქსელის რეაბილი-

ტაცია, თანდათანობით ავტომატიზაცია და მოდერნიზაცია. გარემოს მონიტორინგის თანამედროვე ერთიანი სახელმწიფო სისტემის ჩამოყალიბება გარემოს დაბინძურების მდგომარეობის შესახებ უტყუარი ინფორმაციის მიღების, რესურსების ყოველდღიური მართვის და მოკლე და გრძელვადიანი პროგნოზების გაკეთების შესაძლებლობას მოგვცემს.

საქართველო ეკონომიკური აღმავლობის გზას ადგას. ეკონომიკური განვითარება ქვეყნის კეთილდღეობის საფუძველია, თუმცა, ამავდროულად, ეს პროცესი ზეწოლას ახდენს ბუნებრივ რესურსებსა და გარემოზე. შესაბამისად, ეკონომიკური საქმიანობები უკეთესი ტექნოლოგიური და მენეჯერული უზრუნველყოფით უნდა განვითარდეს, რაც მნიშვნელოვნად შეაკავებს გარემოზე დატვირთვის ზრდას.

საქართველოს დამოუკიდებლად ვერ ძალუძს პრობლემებთან გამკლავება. ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას წარმოადგენს ის, რომ ქვეყანას არ გააჩნია გადაამუშავებული ქარხნები, ანუ სპეციალური ტექნიკა, რომლის საშუალებითაც გადაამუშავდება ნაგავი.

გარემოს დაბინძურება ნარჩენებითა და ქიმიური ნივთიერებებით საქართველოში ერთ-ერთი გარემოსდაცვითი პრობლემაა. პრობლემა კომპლექსურია და მოიცავს გარემოს დაბინძურებას საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით მოუწესრიგებელი ნაგავსაყრელებიდან, ასევე სახიფათო და აკუმულირებული ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებულ საკითხს.

ამჟამად საყოფაცხოვრებო ნარჩენების რეგულარული შეგროვება ძირითადად, მხოლოდ მსხვილ ქალაქებსა და რაიონულ ცენტრებში ხორციელდება. სოფლებში მოსახლეობა, როგორც წესი, ნარჩენებს უახლოეს ხევში, გზისპირას ან მდინარის ნაპირებზე ყრის. ეს ტერიტორიები არ სუფთავდება და შესაბამისად, მცირე ზომის უკონტროლო ნაგავსაყრელები წარმოიქმნება. ნაგავსაყრელების ნაწილი მდინარის ნაპირზე ან წყალგამტარ ხევებშია განთესილი, რაც ზედაპირული და გრუნტის წყლების დაბინძურების საშიშროებას ქმნის. ნაგავსაყრელებზე სპონტანურად მიმდინარეობს ნარჩენების დაბალტემპერატურული ღია წვა, რაც იწვევს ჰაერში მავნე დამაბინძურებლების, დიოქსინების და ფურანების გაფრქვევას.

გარემო ასევე ბინძურდება სამთო-მოპოვებითი და გადაამუშავებული წარმოებების აკუმულირებული ნარჩენებისა და შლამებისაგან, ასევე ვადაგასული სასოფლო-სამეურნეო ქიმიკატებისაგან, განსაკუთრებით პესტიციდებისაგან, რომელთა ნარჩენები დიდი რაოდენობითაა ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე საბჭოთა მემკვიდრეობიდან დარჩენილი. აუცილებელია აღნიშნული ნარჩენების გაუნებელყოფის საკითხის გადაწყვეტაც.

საქართველოში დღემდე არ არსებობს ნარჩენების მართვის პოლიტიკა და სტრატეგია. კანონმდებლობა ძალზე სუსტი და ფრაგმენტულია. ამჟამად საქართველოში ექსპლუატაციაში 63 აღრიცხული ნაგავსაყრელი და დაუდგენელი რაოდენობის სპონტანურად წარმოქმნილი სანაგვე ადგილებია.

ნარჩენების მართვის სფეროს გასაუმჯობესებლად მნიშვნელოვანია ისეთი პოლიტიკისა და პრაქტიკის დანერგვა, რომელიც ხელს შეუწყობს, ერთი მხრივ, რესურსეფექტურობას და ნარჩენების წარმომქნის თავიდან აცილებას და შემცირებას, მეორე მხრივ, ნარჩენების გაცალკეებულად შეგროვებას, ხელმეორედ გამოყენებას და რეციკლირებას.

უნდა აღინიშნოს, რომ სიღარიბეს გარემოზე სერიოზული ზეგავლენა აქვს, სიმდიდრეს კი უარესი. სიმდიდრე იძლევა იმის საშუალებას, ადამიანები უფრო მეტად დაინტერესდნენ გარემოს

ხასიათით, გამომდინარე იქიდან, რომ მდიდრები იყენებენ დიდი რაოდენობით რესურსებს და წარმოქმნიან ასევე დიდი რაოდენობით ნარჩენს. სიმდიდრე იძლევა ახალი ტექნოლოგიების განვითარების შესაძლებლობებს გარემოში დამაბინძურებლების გაფრქვევის, გარემოს დეგრადაციისა და რესურსების უარყოფითად გამოყენების შესამცირებლად.

აშშ-ში და ბევრ მდიდარ ქვეყანაში ჰაერი, წყალი, მდინარეებისა და ტბების უმრავლესობა უფრო სუფთაა, ვიდრე 1970-იან წლებში იყო.

სიმდიდრე იძლევა შესაძლებლობას, დაფინანსდეს გარემოს ხარისხის გასაუმჯობესებელი ღონისძიებები, რომლებიც გამყარებულია მეცნიერული კვლევებითა და ტექნოლოგიური მიღწევებით.

დღეისათვის, სოციალურ, ეკონომიკურ და სამართლებრივ სფეროებში მიმდინარე ცვლილებების პირობებში, აუცილებელია ახალი მიდგომები გარემოსდაცვით პოლიტიკასა და კანონმდებლობაში. ეკოლოგიის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის გატარებისას განსაზღვრული უნდა იყოს გრძელვადიანი მიზნები, მიმართულებები, ამოცანები და პრინციპები გარემოს დაცვისა და ბუნებათსარგებლობის ხანგრძლივი მოთხოვნების შესაბამისად.

გარემოს დაბინძურების თავიდან ასაცილებლად კარგი იქნებოდა ადამიანთა შეგნების ამაღლება, რათა არ დააბინძურონ გარემო სხვადასხვა სახის ნაგვით. ეს გარემო ხომ ჩვენი არსებობის - სიცოცხლის გარანტია. ამ ნაგავს ბუნება დიდი ხნის მანძილზე ვერ ამუშავებს.

ბუნება განიხილება როგორც მხოლოდ და მხოლოდ ადამიანთა საჭიროებების და სურვილების დაკმაყოფილების საშუალება. ადამიანმა თავისი გამომგონებლობა და ტექნოლოგიები უნდა მიმართოს დედამიწის სასიცოცხლო სისტემების უსასრულოდ სამართავად ადამიანთა კეთილდღეობისათვის. ადამიანებს შეუძლიათ და უნდა მართონ კიდევ დედამიწა კაცობრიობის სასარგებლოდ, მაგრამ ამასთანავე უნდა იყვნენ პასუხისმგებელიანი ხელმძღვანელები, ხელი უნდა შეუწყონ ეკონომიკური ზრდისა და განვითარების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით სასარგებლო ფორმებს და უარი თქვან გარემოსათვის საზიანო ფორმებზე.

ნებისმიერმა ეკონომიკურმა აგენტმა უნდა გაითავისოს, რომ დედამიწა ყველა ადამიანის საერთო საცხოვრებელი ოჯახია და მისი ნებისმიერი დაუშვებელი დაბინძურება ყველასთვის საზიანო იქნება.

დასკვნა

მდგრადი განვითარების მოთხოვნათა განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ საზოგადოებასა და ბუნებას შორის ნივთიერებათა და ენერჯის რაციონალური გაცვლის შედეგად. ეს კი მიიღწევა მაშინ, როდესაც ადამიანთა მოთხოვნების დაკმაყოფილება დაემყარება ბუნების თვითაღდგენისა და აღწარმოების მკაცრ კანონზომიერებას. მაშასადამე, დღის წესრიგში დგას საზოგადოებისა და ბუნების განვითარების ანუ კოევილუციის ამოცანა.

მდგრადი განვითარება ატარებს საყოველთაო ხასიათს, რომლის მიღწევა ცალკეულ ქვეყნებს ან ქვეყნების ჯგუფს დამოუკიდებლად არ ძალუძს საკუთარი

რესურსებით, თუ ამ მიმართულებით მსოფლიო მასშტაბით არ განხორციელებული ყველა სახელმწიფოს თანამშრომლობა.

ამასთან ერთად, ნებისმიერმა ეკონომიკურმა აგენტმა უნდა გაითავისოს, რომ დედამიწა ყველა ადამიანის საერთო საცხოვრებელი ოჯახია და მისი ნებისმიერი დაუშვებელი დაზიანება ყველასათვის საზიანო იქნება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ. ეკონომიკური განვითარება, თბ., 2015.
2. ლ. დვალისვილი ატმოსფეროს დაცვა – ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი გარემოსდაცვითი პრობლემა საქართველოში თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული VIII თბილისი: თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა 2015, გვ. 317.
3. ლ. დვალისვილი მდგრადი ეკონომიკური განვითარების კონცეპტუალური საფუძვლები თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული IV თბილისი: თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა 2011, გვ. 357.
4. დვალისვილი ლ. ატმოსფეროს დაზიანებების შემცირების პრობლემები საქართველოში. თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული, ტ.VII თბილისი: პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, 2014.
5. დვალისვილი ლ. ატმოსფეროს დაცვის საკითხები საქართველოში. თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. აკადემიკოს პ. გუგუშვილის დაბადებიდან 110-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული., თბ., 2015.
6. საქართველოს სტატისტიკური წელიწდეული. 2014.
7. ყაჯრიშვილი თ. რა საფრთხის წინაშე დგას დედაქალაქი და რატომ გახშირდა სიმსივნური დაავადებები. ჟ. გზა, N40, 2014.
8. moe.gov.ge
9. garemos dabinzureba
10. sangu.ge
11. ka. wikipedia.org
12. www.geostat. ge 324
13. greenalt.org 1
14. Intermedia.ge
15. ekologia.blogpost.com
16. www. timer.ge

Lia Dvalishvili

PROTECTION OF ATMOSPHERE – ONE OF THE ESSENTIAL CONDITIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

Sustainable development – the promotion of joint development of society and nature has become a commonly recognized purpose at modern stage.

Sustainable development is such a system of society development which provides the wellbeing of people, the growth of the quality of standard of living and the right of future generation to use natural resources and environment maximally defended from qualitative and quantitative changes in respect to economic development of society and the interests of environmental protection.

Each human has the right to live in the environment harmless for health; each is obliged to protect natural environment. People have the right to get full objective and timely information about the conditions at work and their living surroundings.

Human and nature relations on our planet began from the first days of a human birth. It influenced the environment and still does. A human has no other source of existence except nature surrounding him; what he gets from the nature he returns back to it after using in other forms, other locations and other quantities.

Atmospheric air around the world and revolving together with it is one of the main components of the environment and a source of life on the earth. Its importance is invaluable for living organisms.

The problem of atmospheric pollution has become actual in the whole world during the last half a century.

Atmospheric air pollution is conditioned by the functioning of technogenic as well as natural pollution sources. But the principal pollutants are anthropogenic sources: transport, industrial enterprises, power objects and agriculture.

More environmental pollution, the deterioration of stability of native surroundings surely results in the worsening of life quality and directly concerns the interests of various social groups and strata of society.

Society as well as economy undergoes the influence of nature. Air pollutant substances are moved by air masses and spread on a vast distance. And this gives the way to originate global pollution of atmosphere.

XXI century offers the world a new model of economic development. Today the accent is made on resourcesaving and less residual waste technologies, quality, know-how, creation of a new type of products, new standards etc.

In XXI century the industry and transport development is impossible without the sustainable development of society. Though ecological thinking in XX century put on the agenda the adjustment of environmental pollution caused by different sectors of economy in order to defend human life, health and activity from the danger of concentration of harmful substances in the air "XXI century agenda" covering the widest range of nature protection and social tasks calls national governments to work out their own strategy of sustainable development.

Georgia as one of the geographical parts of the world is subject to this international process in spite of its will to be engaged or not in globalization process of state management.

According to 1995 constitution Georgia committed itself to protect the country's natural and cultural environment, promote rational and stable use of natural resources.

Any great economic decision itself causes ecological results which must be analyzed attentively before making it. Each economic project must be estimated beforehand with regard for its economic utility and damage to nature only within the limits of protection of the essence and principles of sustainable development.

The strategic plan of sustainable economic development should envisage the major priorities, its economic and ecological arguments and find the most favorable ways of implementation of average outcomes.

ციცინო თეთრაული

ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფის და სამთავრობო პოლიტიკა

ანოტაცია. ნაშრომში განხილულია ეკონომიკური ზრდის როლი და მნიშვნელობა საბაზრო ეკონომიკის განვითარებაში, დახასიათებულია ეკონომიკური ზრდის სტადიები. მოცემულია ეკონომიკური ზრდის ტიპები და ეკონომიკური ზრდის გაზომვის მეთოდები, აგრეთვე გაანალიზებულია სახელმწიფოს როლი და მნიშვნელობა ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირებაში. აღნიშნულია თბილისში ა/წ. ნოემბერში გამართული „აბრეშუმის გზის ფორუმის“ მნიშვნელობა ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლისა და განვითარების საქმეში.

საკუთარი სიტყვები: ინოვაციური პოლიტიკა. ეკონომიკური ზრდა. ინვესტიციები. გენმოდერნიზირებული პროდუქტი. მაკროეკონომიკური პოლიტიკა.

შესავალი

ერთი ეკონომიკური სისტემიდან მეორეში მტკიცებულმა გადასვლამ საქართველო ახალი რთული გამოწვევების წინაშე დააყენა, თანამედროვე ეკონომიკური განვითარება ინოვაციების განხორციელების გარეშე შეუძლებელია. ეკონომიკური ზრდის მიღწევა და მისი შენარჩუნება ყველა ქვეყნის ამოცანაა, საქართველომ ბევრი რამ გააკეთა ეკონომიკური ზრდის ტემპების გასაზრდელად, თუმცა ისევ მთავარ საკითხად რჩება სიღარიბე და უმუშევრობა. მათი დაძლევა ჯერჯერობით კვლავ გადაუჭრელია. მეტად მნიშვნელოვანია ქვეყნისათვის სახელმწიფოს მიერ ისეთი მაკროეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელება, რომელიც უზრუნველყოფს მისი შემადგენელი ყველა ელემენტის დაბალანსებას. ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტად რჩება ტურიზმი და ჩვენი ადამიანური რესურსების გამოყენება. ქვეყნისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ა/წ. ნოემბრის თვეში თბილისში გამართულ „აბრეშუმის გზის ფორუმს“, სადაც ხელი მოეწერა 10-მდე მემორანდუმსა და საფინანსო შეთანხმებას. სოციალური კუთხით მთავრობამ მნიშვნელოვანი პროექტები განახორციელა: საყოველთაო უფასო სამედიცინო ჯანდაცვა, სასოფლო-სამეურნეო პროექტები, უფასო სახელმძღვანელოები, მიიღო და აამოქმედა „მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ კანონი“. მთავრობას ბევრი აქვს კიდევ გასაკეთებელი ეკოლოგიური კუთხით, დემოგრაფიული მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, აგრეთვე გენმოდერნიზირებულ პროდუქტებთან დაკავშირებით რეგულაციების გასამკაცრებლად. კიდევ მეტი ხელშეწყობაა საჭირო მეცნიერებისა და განათლების სფეროში, რაც ჩვენი ადამიანური რესურსების სწორად გამოყენების საწინდარია ქვეყნის საკეთილდღეოდ.

სტაბილურ ეკონომიკაში ცხოვრება ყველა ქვეყნის ადამიანის ოცნებაა, რადგან იგი უზრუნველყოფს წარმატების შესაძლებლობას და საზოგადოებას იცავს არასასურველი მოულოდნელობებისაგან. ამ ოცნების ახდენა პოსტსაბჭოთა

საქართველოსთვის ადვილი არ არის. ერთი ეკონომიკური სისტემიდან მეორეში მტკივნეულმა გადასვლამ ქვეყანა ახალი გამოწვევების წინაშე დააყენა. როგორც გ. მენქიუ ამბობს: „არც ყველაზე მდიდარი ქვეყნებისთვის არის სრულად გარანტირებული მათი შემდგომი აყვავება და არც ეკონომიკური აუტსაიდერები არიან განწირულნი სამუდამო სიღატაკისთვის“. მაგალითად, 100 წლის წინათ საშუალო იაპონელის შემოსავალი მნიშვნელოვნად ჩამორჩებოდა საშუალო ინგლისელის, გერმანელის, ამერიკელის შემოსავალს, მაგრამ მკვეთრი ეკონომიკური ზრდის წყალობით, იაპონია ისე დაწინაურდა, რომ ერთ-ერთ ზესახელმწიფოდ გადაიქცა. ტექნიკური პროგრესისა და ინოვაციური პოლიტიკის წყალობით იაპონიამ ბევრი მოწინავე ქვეყანა უკან ჩამოიტოვა. საზოგადოების პროგრესი განუყრელადაა დაკავშირებული ინოვაციებთან. ინოვაციები არსებობდა ნებისმიერი ფორმაციის დროს და მან განაპირობა არნახული პროგრესი ადამიანთა საქმიანობის ყველა სფეროსა და ყოფა-ცხოვრებაში. შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკური განვითარების პროცესი ეს არის ინოვაციათა განხორციელების პროცესი. იგი არის გლობალური პრობლემების გადაჭრის უმთავრესი საშუალება. გავისხენოთ კ. ფრიმანის სიტყვები: „არ გაწიო ინოვაცია, ნიშნავს მოკვდე“. 2016 წელს მიღებული იქნა საქართველოს კანონი „ინოვაციების შესახებ“, რომლის მოქმედებაც ვრცელდება ინოვაციური საქმიანობების სუბიექტებზე, ინოვაციური საქმიანობის ხელშემწყობ ინფრასტრუქტურაზე, ინოვაციური საქმიანობების დაფინანსებასა და ინოვაციების კომერციალიზაციაზე. ეს კანონი მეტად წინ გადადგმული ნაბიჯია ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების წინსვლის საქმეში.

საზოგადოების უსაზღვრო და ზრდადი მოთხოვნილებების, შეზღუდული და კლებადი რესურსების, ასევე მოსახლეობის საკმაოდ სწრაფი ზრდის ფონზე, კაცობრიობა იძულებულია მუდმივად გაზარდოს საქონლისა და მომსახურების წარმოება. ამ პროცესმა სამეცნიერო ლიტერატურაში ეკონომიკური ზრდის სახელწოდება მიიღო. მასში იგულისხმება წლიდან წლამდე, თაობიდან თაობამდე ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ქვეყნის წარმოებრივი შესაძლებლობების მყარი გადიდება. ნამდვილ ეკონომიკურ ზრდას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც რაოდენობრივი ზრდა დაკავშირებულია შრომის მწარმოებლურობის ამალღებასთან. ზრდადი ეკონომიკა ხასიათდება წლიური პროდუქციის მატებით, რომელიც გამოყენება შეიძლება არსებულ მოთხოვნილებათა უფრო უკეთ დაკმაყოფილებისათვის, ან ახალი სოციალური და ეკონომიკური პროგრამების სარეალიზაციოდ. ეკონომიკური ზრდა ხელს უწყობს სიღარიბისა და გარემოს დაბინძურების საწინააღმდეგო პროგრამების რეალიზაციას ისე, რომ თავიდან იქნეს აცილებული არსებული მოხმარების შემცირება, ეკონომიკური ზრდა ამსუბუქებს უსაზღვრო მოთხოვნილებებისა და შეზღუდული რესურსების პრობლემების გადაწყვეტას.

საქართველოში ბევრი რამ გაკეთდა ეკონომიკური ზრდის ტემპების გასაზრდელად, მაგრამ ეს საკმარისი არ არის იმისთვის, რომ ქვეყანამ თავისი მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავოს მსოფლიო ბაზარზე და დაძლიოს უმუშევრობა და სიღარიბე. ქვეყნისთვის მეტად მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მიერ ისეთი მაკროეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელება, რომელიც უზრუნველყოფს მისი შემადგენელი ყველა ელემენტის დაბალანსებას. რაოდენობრივი ეკონომიკური ზრდა (პროდუქციის მოცულობის მატება) და ეკონომიკური პროგრესი (განვითარება) ერთი და იგივე როდია. როგორც ამერიკელი ეკონომისტი პ. ხეინე ამბობს:

„ეკონომიკის ზრდა მდგომარეობს არა ნივთების წარმოების გადიდებაში, არამედ სიმდიდრის გადიდებაში“. ეკონომიკურ განვითარებასა და ზრდას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც რაოდენობრივ ზრდას თან სდევს ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესება: შრომისმწარმოებლურობის და პროდუქციის ხარისხის ამაღლება; საზოგადოებრივი კეთილდღეობის გადიდება; გლობალიზაციის პირობებში ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება; ადამიანური კაპიტალის განვითარებით. მსოფლიოსთვის ცნობილია ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპების გრძელვადიან პერიოდში შენარჩუნების ფაქტი ჩინეთის მაგალითზე, რომელიც თითქმის 40 წელია ინარჩუნებს ეკონომიკური ზრდის 10%-იან ტემპს. მიუხედავად ამისა, ჩინეთი ცხოვრების დონით მსოფლიოში არ არის მოწინავეთა რიგებში. ჩვენი მეზობელი ქვეყნის, აზერბაიჯანის ეკონომიკური ზრდა კი განპირობებულია ნავთობისა და გაზის მარაგებით. ეკონომიკური ზრდის ასეთი მდგენელები საქართველოს არ გააჩნია. გადაჭარბებულ ნათქვამად არ ჩაითვლება თუ ვიტყვით, რომ ჩვენი ნავთობი და სიმდიდრე ადამიანური კაპიტალია, ჩვენი ქვეყნის ადამიანური რესურსები. საქართველო რუსთაველის ქვეყანაა და ამით ყველაფერია ნათქვამი. თითქმის არ არსებობს არც ერთი სფერო, რომელშიც ჩვენს თანამემამულეებს არ გამოემუდგენებინოთ ნიჭიერების მაღალი დონე მსოფლიო მასშტაბით, იქნება ეს მეცნიერება, მწერლობა, მუსიკა, კინო, თეატრი, სპორტი თუ სხვა. ამიტომ ჩვენი ქვეყნის ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტად რჩება მეცნიერებისა და განათლების, კულტურის სფეროს კიდევ უფრო მეტი ხელშეწყობა და განვითარება. უნდა შენელებს მაინც, თუ არ შეწყდება ქვეყნიდან „ტვინების გადინების“ პროცესი. სრულიად ვეთანხმები ეკონომისტ გ. სიგუას, რომელმაც სამართლიანად აღნიშნა თავის ნაშრომში, წინა მთავრობის მიერ დაშვებული დიდი შეცდომა მეცნიერებათა აკადემიის წინაშე, როდესაც გააუქმეს მეცნიერებათა აკადემიის დაწესებულებების ნაწილი, მათი შენობები კი გაიყიდა ბიუჯეტის შესავსებად. ეროვნული მეცნიერებათა აკადემია ლამის სრული ლიკვიდაციის წინაშე დადგა. მეცნიერებათა აკადემიის მხარდაჭერაში და გადარჩენაში დიდი წვლილი მიუძღვის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს, უწმინდესსა და უნეტარესს ილია მეორეს. თავისი წვლილი შეიტანა მეცნიერებათა აკადემიის გადარჩენაში დიდმა მეცენატმა, ბატონმა ბიძინა ივანიშვილმა კერძო შემოწირულობების სახით. საქართველო არის ქვეყანა, რომელსაც ჯერ კიდევ საუკუნეების წინ ჰქონდა გელათისა და იყალთოს აკადემიები. ხარისხიანი უმაღლესი განათლების მიღება შეუძლებელია მეცნიერების გარეშე. იმ პერიოდში აგრეთვე გაუქმდა თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორიები. დიდი ვაჟა-ფშაველა წერდა: „ყოველი მამულიშვილი თავის სამშობლოს უნდა ემსახუროს თავის ძალ-ღონით, თან მოძმეთა სარგებლობაზე უნდა ფიქრობდეს და რამდენადაც გონივრული იქნება მისი შრომა, რამდენადაც სასარგებლო გამოდგება მშობელი ქვეყნისთვის მისი ღვაწლი, იმდენივე სასარგებლო იქნება მთელი კაცობრიობისთვის“.

ზემოთ აღნიშნული მდგომარეობა ამ მთავრობის პირობებში გამოსწორდა, საგრძნობია ზრუნვა და თანადგომა, თუმცა მეტად სასარგებლო იქნება ქვეყნის წინსვლისა და განვითარებისთვის, თუ უფრო მეტი ყურადღება მიექცევა ჩვენი სამეცნიერო პოტენციალის წახალისებას, ინვესტიციების ჩადებას ამ სფეროში, რომლის სასიკეთო შედეგსაც ქვეყანა უახლოეს მომავალში მოიძიებს.

ეკონომიკურ ზრდასა და ეკონომიკურ განვითარებას შორის რთული ურთიერთდამოკიდებულებაა. ერთი მხრივ ეკონომიკური განვითარება ეკონომიკური ზრდის ტემპზეა დამოკიდებული, მეორე მხრივ კი რაც უფრო მაღალია მოხმარების დონე და რაც უფრო სრულყოფილია ეკონომიკის სტრუქტურა (ეკონომიკის ცალკეული დარგებისა და ქვედარგების თანაფარდობა) მით უფრო მეტია ეკონომიკური ზრდის სასურველი ტემპის შერჩევის შესაძლებლობაც. ეკონომიკური ზრდის თეორიაში დიდი წვლილი შეიტანა ამერიკელმა მეცნიერმა უ. როსტოუმ. მან გამოყო ეკონომიკური ზრდის 5 სტადია: ტრადიციული საზოგადოება, გარდამავალი პერიოდი, მომწიფებისკენ მიმავალი ფაზა, აღმავლობა და სამომხმარებლო საზოგადოება. 1) ტრადიციული საზოგადოება - ამ სტადიას ახასიათებს ეკონომიკაში სოფლის მეურნეობის მაღალი წილი, ხელისუფლების სათავეში მიწათმფლობელების ყოფნა (მმართველები), წარმოების ოჯახური ორგანიზაციის წამყვანი როლი, ტრადიციებზე დამყარებული ცოდნა. 2) გარდამავალი პერიოდი - აღმავლობის წინა პირობის შექმნა. ზრდის ამ სტადიაზე ჩნდება ოპტიმიზმი, ეროვნული თავმოწონება. დანახოების შექმნა, რომელიც იძლევა ფინანსური სახსრების ცენტრალიზაციის შესაძლებლობებს, იზრდება შრომის წარმოებლურობა, ეკონომიკაში ინვესტიციების მოზიდვა. 3) აღმავლობა - ამ სტადიაზე მოხსნილია რეგულარული ეკონომიკური ზრდის შემაფერხებელი ბარიერები, ეკონომიკურ ზრდაში ერთვება საზოგადოებრივი ფასეულობა და ინსტიტუტები, როგორებიცაა კერძო საკუთრება სამართლებრივი სისტემა, განათლებისა და მეცნიერების სისტემა და სხვა. ინვესტიციის ნორმა ეროვნულ შემოსავალში 10%-ს აჭარბებს. ეკონომიკური ზრდის მთავარი მამოძრავებელია ინდუსტრიალიზაცია, აგროკულტურა მოდერნიზებულია და ათავისუფლებს როგორც ადამიანებს, ასევე კაპიტალს. 4) მომწიფებისაკენ მიმავალი ფაზა - ეს სტადია წარმოგვიდგება როგორც განვითარების გრძელვადიანი ფაზა, რომელიც ახანგრძლივებს აღმავლობის ეფექტებს; ეკონომიკის ყველა სექტორი მეტ-ნაკლებად ჩართულია ტექნიკურ პროგრესში. ინვესტიციის ნორმა 20%-ს აღემატება. ეკონომიკური ზრდა იქვემდებარებს ყველა საზოგადოებრივ ფასეულობასა და ინსტიტუტს, ვითარდება საერთაშორისო ვაჭრობა. 5) სამომხმარებლო საზოგადოება - ამ სტადიაზე („მასობრივი მოხმარების" ეპოქაში) ინტერესები ინვესტიციიდან გადადის მოხმარებაში, წარმოებული პროდუქტი ყველასთვის ხელმისაწვდომია, შეცვლილია სამუშაო ძალის შემადგენლობა, ვითარდება და წამყვანი ხდება მომსახურების სფერო, გაზრდილია ეკონომიკაში სახელმწიფოს როლი და მნიშვნელობა.

ეკონომიკური ზრდის გაზომვა ხორციელდება ორი ურთიერთდაკავშირებული მაჩვენებლის გამოყენებით: პირველია დროის გარკვეულ მონაკვეთში რეალური მშპ-ის გადიდება, მეორე კი - ამავე დროში მოსახლეობის ერთ სულზე რეალური მშპ-ის მატება. პირველი მაჩვენებელი ახასიათებს მშპ-ის აბსოლუტურ სიდიდეს და საშუალებას გვაძლევს ერთმანეთს შევუდაროთ წარმოების მოცულობა წლების მიხედვით. მეორე მაჩვენებელი უფრო სრულად ასახავს საზოგადოების კეთილდღეობის დონეს და საშუალებას გვაძლევს შევადაროთ ცალკეულ ქვეყანაში თუ რეგიონში მოსახლეობის ცხოვრების დონე. ორ პერიოდს შორის წარმოების მოცულობის ცვლილების შეფასების დროს გამოიყენება ორი ძირითადი მეთოდი 1. ლასფერიეს ინდექსი; 2. პააშის ინდექსი. ზოგიერთი მკვლევარი ეკონომიკური

ზრდის გაანგარიშების დროს იყენებს „ფიშერის ინდექსს“, რომელიც წინა ორი ინდექსის საშუალო გეომეტრიულია.

ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარება სახელმწიფოს შეუძლია: შიგა დანახოებისა და ინვესტიციების წახალისებით, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვით, განათლების სისტემის განვითარებით, საკუთრების უფლების დაცვითა და პოლიტიკური სტაბილურობის შენარჩუნებით, საგარეო სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირების გაფართოებითა და თავისუფალი ვაჭრობისადმი მხარდაჭერის პოლიტიკის გატარებით, მოსახლეობის ზრდის კონტროლით, მეცნიერული კვლევებისა და ახალი ტექნოლოგიების დამუშავებისათვის კეთილსასურველი პირობების შექმნით. ეკონომიკური ზრდის სხვადასხვა ტიპი არსებობს, მათ შორის მთავარია: ფაქტობრივი ზრდა, პოტენციური ზრდა, ნულოვანი ზრდა, მაჩვენებლითი ზრდა, ექსტენსიური ზრდა, ინტენსიური ზრდა. თანამედროვე საზოგადოებისათვის უპირატესად დამახასიათებელია ეკონომიკური ზრდის ინტენსიური ტიპი. უცხოური ინვესტიციები ეროვნული ეკონომიკის ზრდის ერთ-ერთი წყაროა, მიუხედავად იმისა, რომ უცხოური კაპიტალით შექმნილი საწარმოთა მოგების ნაწილი გადის საზღვარგარეთ, დაფინანსების უცხოური წყაროები ხელს უწყობენ ქვეყნის საწარმოო პოტენციალის გადიდებას, შრომის მწარმოებლურობასა და შესაბამისად ეკონომიკური ზრდის ტემპების ამაღლებას.

ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსულობების მთლიანი მოცულობა 2017 წელთან შედარებით იზრდება 943,8 მილიონი ლარით და 12 441 მილიარდ ლარს შეადგენს, მათ შორის: საბიუჯეტო სახსრები შეადგენს 10,490 მილიარდ ლარს, საიდანაც საგადასახადო შემოსავლები 9,490 მილიარდი ლარია. სახელმწიფო ბიუჯეტის მიხედვით მთავრობა 2018 წელს 4,5%-იან ეკონომიკურ ზრდას ელოდება. ამ წელსაც სამინისტროებს შორის ყველაზე დიდი ბიუჯეტი ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურისა და განათლების სამინისტროებს აქვთ. კერძოდ 2018 წელს ჯანდაცვის სამინისტროს ბიუჯეტი 3528,0 მილიონი ლარი იქნება, ინფრასტრუქტურის სამინისტროსი - 1815,0 მილიონი ლარი, განათლების სამინისტროსი - 1186,2 მილიონი ლარი.

ქვეყნის განვითარებისათვის განმსაზღვრელი მნიშვნელობა აქვს პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას, დემოკრატიზაციას, საბაზრო ეკონომიკის სრულყოფის პროცესს. მართალია ცხოვრების დონის, შემოსავლების მიხედვით საქართველო ჯერჯერობით ისევ ღარიბი ქვეყნების ჯგუფშია, მაგრამ, სამაგიეროდ, განათლების დონითა და ადამიანისეული კაპიტალით, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, იგი განვითარებული ინდუსტრიული ქვეყნების ჯგუფს განეკუთვნება. უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია კონკურენციის დაცვაა. კონკურენცია „უხილავი ხელი“, რომელიც არეგულირებს საბაზრო ეკონომიკას, მონოპოლისაგან არ არის დაცული. დრამა იმაშია, რომ კონკურენცია თვითონ წარმოშობს თავის ანტიპოდს მონოპოლიის „პირმშოს“, რომელსაც შეუძლია გაანადგუროს „მშობელი“. თუ სახელმწიფო არ დაეხმარა, მონოპოლისტი თვითონ კარნახობს ფასს, რაც საშუალებას აძლევს მაღალი მოგება მიიღოს არა ტექნოლოგიის სრულყოფით, არამედ იოლი გზით, ფასის მომატებით. კონკურენციის დაცვის მეთოდია ანტიმონოპოლიური ღონისძიებები და კანონმდებლობა. წინა მთავრობის დროს ანტიმონოპოლიური სამსახური გააუქმეს. ახლანდელმა

მთავრობამ აღადგინა, რაც კიდევ ერთი წინ გადადგმული ნაბიჯია ქვეყანაში საბა-საბაზრო ეკონომიკის სწორი განვითარებისა და სრულყოფისათვის.

ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისათვის ტურიზმი რჩება მთავარ პრიორიტეტად. საქართველოსთვის დამახასიათებელი ხელსაყრელი ბუნებრივი და კლიმატური პირობები ხელს უწყობს სასოფლო და აგროტურიზმის განვითარებას, რომელიც შიდა ტურიზმის განვითარების საფუძველს წარმოადგენს. ტურიზმი ვალუტის მოძრაობის მთავარი გენერატორია. საქართველოს უნიკალური მდიდარი ბუნება, მთა, ზღვა, ისტორიული ღირსშესანიშნაობები, ქართული სტუმართ-მოყვარეობა, ქართული სამზარეულო, კურორტები მეტად მიმზიდველია ტურისტებისთვის. საქართველოს უკვე მილიონობით ტურისტი სტუმრობს და მათი რიცხვი წლიდან წლამდე იზრდება, ეს კი ქვეყნის ეკონომიკისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. მთავრობა ძალისხმევას არ იშურებს ტურიზმის კიდევ უფრო მეტად აღორძინებისთვის, ტურისტული ინფრასტრუქტურის მოწყობისთვის ძნელად მისასვლელ ადგილებში. აღსანიშნავია, რომ ჩვენი ქვეყანა მდიდარია კარსტული მღვიმეებით, რაც ტურისტების ინტერესს იწვევს, ამ მღვიმეების მეცნიერულად შესწავლა და ტურიზმის კუთხით გამოყენება კიდევ უფრო შეუწყობს ხელს ამ დარგის განვითარებას.

ა/წ ნოემბრის თვეში თბილისში გაიმართა „აბრეშუმის გზის ფორუმი“, საქართველოს პრემიერ-მინისტრის პატრონაჟითა და საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების და საგარეო საქმეთა სამინისტროების ორგანიზებით, ფორუმზე დასასწრებად საქართველოს 34 ოფიციალური დელეგაცია და 60-ზე მეტი ქვეყნის 2000-მდე დელეგატი ეწვია. მასში მონაწილეობდნენ როგორც ადგი-ლობრივი, ისე უცხოური ბიზნესსექტორის წარმომადგენლები. ფორუმს 1100 ბიზნესმენი დაესწრო, მათ შორის 500-ზე მეტი უცხოურ კომპანიას წარმოადგენდა. ფორუმის ფარგლებში ხელი მოაწერეს 10-მდე მემორანდუმს, საფინანსო შეთანხმებას. ფორუმზე გაკეთდა განცხადება საქართველოში მილიონობით ინვესტიციის დაბანდების შესახებ. აღსანიშნავია, რომ თბილისი ერთადერთი ადგილია ჩინეთის საზღვრებს გარეთ, სადაც „ერთი სარტყელი - ერთი გზის“ თემატიკაზე ფორუმი გაიმართა. ევროპის საინვესტიციო ბანკს (EIB), ევროპის საინვესტიციო ფონდსა (EIF) და ქართული ბანკებს შორის გაფორმდა ხელშე-კრულება, რომლის მეშვეობითაც საქართველოში მცირე და საშუალო, მათ შორის ინოვაციური საწარმოების მხარდაჭერის მიზნით, 90 მილიონი ევროს ოდენობის ფინანსური რესურსი იქნება გამოყოფილი. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება და ხელშეწყობა კი ქვეყნის ეკონომიკისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. დაფუძნდა „საქართველოს მშენებლობის ეროვნული ფონდი“. ეს არის შანხაის უმსხვილესი ხუასინის ენერჯეტიკული კომპანია CE - FC-სა და „საპარტნიორო ფონდის“ ერთობლივი „საქართველოს მშენებლობის ეროვნული ფონდი“, რომელიც ბიზნესპროექტებს განახორციელებს ქვეყანაში, შექმნის ახალ საინვესტიციო პლატფორმას და იქნება მყარი ფინანსური ინსტრუმენტი ახალი მნიშვნელოვანი პროექტების დასაფინანსებლად. საქართველოს რკინიგზის შვილობილმა კომპანია „GR ლოგისტიკა და ტერმინალური“ ურთიერთთანამ-შრომლობის მემორანდუმში გააფორმა ჩინეთის რკინიგზის შვილობილი საერთაშორისო სატრანსპორტო, მულტიმოდალური კომპანია GRIMT-თან და კომპანია Lianyungang New Silk Road International Container Development-თან. ლიანიუნგანი

არის პორტი, საიდანაც კონტეინერები საქართველოს გავლით იგზავნება. ამ კომპა-
კომპანიებს შორის მემორანდუმის გაფორმება ხელს შეუწყობს ჩინეთიდან ევროპის
მიმართულებით, საქართველოს გავლით ტვირთნაკადების ზრდასა და ქვეყნის
ტრანზიტული პოტენციალის სწრაფ განვითარებას. ერთ-ერთი ჩინური კომპანია
საქართველოში ეკო და ჰიბრიდული მანქანების ამწყოები საწარმოს გადმოტანას
გეგმავს. საქართველოსთვის მეტად მნიშვნელოვანია ჩინეთიდან ცალკეული
ინდუსტრიული სიმძლავრეების რელოკაცია. „აბრეშუმის გზის ფორუმზე“ კიდევ
არაერთ მნიშვნელოვან მემორანდუმსა და ხელშეკრულებას მოეწერა ხელი,
რომელთა განხორციელებაც გაზრდის საქართველოს, როგორც რეგიონის ერთ-ერთ
მნიშვნელოვან სატრანზიტო მოთამაშის როლს, რომლის ტერიტორიაზეც
მოქმედებს დრმაწყოვანი პორტები, მოდერნიზებული რკინიგზა, მაგისტრალები,
რომელთა მეშვეობითაც ტვირთის ოთხივე მიმართულებით შეფერხების გარეშე
გადაადგილება იქნება შესაძლებელი. ფორუმზე გაფორმებულ დაპირებებს ახალ
პროექტებად ქცევა ესაჭიროება, რისთვისაც როგორც ეკონომიკის სამინისტრო,
ასევე მთელი მთავრობა ძალ-ღონეს არ დაიშურებს.

ყველა თვითრეგულირებადი ეკონომიკური სისტემა, შეიძლება ითქვას,
შერეული მოდელია, სადაც სახელმწიფო და საბაზრო სისტემები თანაფუნქ-
ციონირებენ, სადაც მთავრობა ახორციელებს საბაზრო სისტემის ფუნქციონირების
ხელშეწყობას, სამართლებრივი ბაზის უზრუნველყოფას, თავისუფალი
კონკურენციის დაცვას, დასაქმებისა და ინფლაციის კონტროლს. სოციალური
კუთხით საქართველოს მთავრობამ მნიშვნელოვანი პროექტები განახორციელა.
განსაკუთრებით აღნიშვნის ღირსია საყოველთაო უფასო ჯანდაცვის პროექტი,
სასოფლო-სამეურნეო პროექტები, უფასო სახელმძღვანელოების გამოშვება,
თანაინვესტირების ფონდის შექმნა. ცალკე აღნიშვნის ღირსია, ის რომ შემუშავდა
და ამოქმედდა „მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ კანონი“, რაც
ქვეყნისთვის მეტად სასარგებლო გლობალური პროექტია როგორც ეკონომიკური,
ასევე დემოგრაფიული კუთხით ქვეყნისთვის მთავარ ამოცანად რჩება ისეთი
სოციალურ-ეკონომიკური ფონის შექმნა, რაც უცხოეთში ლუკმა-პურის
საშოვნელად გადახვეწილ ჩვენს ემიგრანტებს სამშობლოში დააბრუნებს.
დემოგრაფიული კუთხით საქართველოში არასახარბიელო მდგომარეობაა.
საქართველოს მოსახლეობა ისტორიულად ყველაზე მრავალრიცხოვანი XIII
საუკუნეში იყო. 1254 წელს ჩატარებული აღწერის მიხედვით 8 მილიონ კაცს
შეადგენდა. 2014 წელს ჩატარებული აღწერის მიხედვით კი 3,7 მილიონია. როგორც
სტატისტიკის ეროვნულ სააგენტოში განმარტავენ, კლების მიზეზი ძირითადად
დიდი მიგრაცია და ერის ნაადრევი დაბერებაა. თუ დინამიკა არ შეიცვალა,
ყოველი მომდევნო აღწერა დაგვარწმუნებს, რომ დემოგრაფიული კატასტროფის
ზღვარზე ვართ. მიღებული სკალით, მოსახლეობა დაბერებულად ითვლება თუ 60
წლის და მეტი ასაკის მოსახლეობა მთელი მოსახლეობის 18%-ს უდრის, ჩვენთან
კი ეს მაჩვენებელი 20%-ს შეადგენს. 2014 წლის ივლისიდან შობადობის
წახალისება დაიწყო იმ რეგიონებში, სადაც დემოგრაფიული ვითარება მძიმეა
(კახეთი, რაჭა-ლეჩხუმი, ქვემო სვანეთი, მცხეთა-მთიანეთი, სამეგრელო-ზემო
სვანეთი, იმერეთი, გურია) - მესამე ბავშვის დაბადებისას 2 წლის განმავლობაში
ყოველთვიურად 150 ლარი გაიცემა, ხოლო მთაში, კერძოდ რაჭა-ლეჩხუმში 200
ლარი. დემოგრაფიული პოლიტიკის ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულება უნდა იყოს

დახმარება და შეღავათები ახალგაზრდა და განსაკუთრებით მრავალშვილიანი ოჯახებისთვის. უნდა გატარდეს ქმედითი ღონისძიებები ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირების მიზნით. საჭიროა, სახელმწიფომ შეიმუშაოს დემოგრაფიული მდგომარეობის გამოსასწორებლად ისეთი სტრატეგია, რომელიც დამყარებული იქნება ერის ტრადიციულ ფასეულობებზე, ხოლო მის შემუშავებაში ჩართული უნდა იყოს საზოგადოების ყველა ფენა (ინტელიგენცია, სასულიერო პირები, მეცნიერები). სტატისტიკოსების სამომავლო პროგნოზი დემოგრაფიის კუთხით მეტად საგანგაშოა, რაც ყველა მთავრობის მხრიდან უდიდესი ყურადღების საგანი უნდა გახდეს.

გლობალურ ეკოლოგიურ პრობლემებთან ერთად მეტად საჭირობოროტო საკითხია სურსათის უვნებლობის კონტროლი და მასზე მკაცრი სახელმწიფო რეგულაციების დაწესება. დედამიწის მოსახლეობა გეომეტრიული პროგრესიით იზრდება, სასურსათო რესურსები კი შესაბამისად ვერ მიჰყვება მას. მოსახლეობის სწრაფი ზრდის ტენდენციამ და საკვების უკმარისობის შიშმა მეცნიერები მიიყვანა ე.წ. „მწვანე რევოლუციამდე“, მოსავლიანობის გაუმჯობესების მიზნით დაიწყო პესტიციდების, შხამქიმიკატების გამოყენება სოფლის მეურნეობაში. ამან თავის დროზე დიდი როლი შეასრულა მოსახლეობისათვის შიმშილის აცილებაში, მაგრამ შემდგომში მათი არასწორი ზედმეტი რაოდენობით გამოყენებამ დიდი მასშტაბები მიიღო და დღეისთვის პესტიციდების უმრავლესობა თავის დანიშნულებას ვერ ასრულებს, 80%-მდე იფანტება ჰაერში, იწამლება ცოცხალი ორგანიზმები და გარემო. ამერიკის მეცნიერებთა აკადემია კიბოს დაავადებით სიკვდილიანობის ზრდას ძირითადად პესტიციდების გამოყენებას უკავშირებს. მინერალური სასუქების გამოყენება დაიწყო XIX საუკუნის მეორე ნახევარში იმ მიზნით, რომ ნიადაგი გამოფიტული იყო და მასში შეჰქონდათ კალიუმის, ფოსფორის, ამონიუმის, აზოტის შემცველობის ნივთიერებები. პირველი პესტიციდის სინთეზი მოახდინა შვეიცარიელმა პ. მიულერმა 1948 წელს, რომელსაც ნობელის პრემია მიენიჭა. მალევე გამომუდავნდა ამ ნივთიერებების მავნე ზემოქმედება ადამიანის ორგანიზმზე, რომელიც მძიმე დაავადებებს იწვევს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მათი ახალ-ახალი ვარიანტები შემოდის ბაზარზე და დღემდე თავისუფლად გამოიყენება. XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან კი დაიწყო „გენური ინჟინერიით“ მიღებული ორგანიზმების გამოყენება სასურსათო პროდუქციის საწარმოებლად, რომლის საშუალებითაც მცენარეში ხდება სხვა ორგანიზმებიდან (მცენარე, ცხოველი) იზოლირებული გენის ჩანერგვა, მისთვის სხვადასხვა თვისებების: გვალვაგამძლეობის, ყინვაგამძლეობის, მიკრობებისა და დაავადებებისადმი მდგრადობის, აგრეთვე მაღალმოსავლიანობის ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით. გენმოდიფიცირებული პროდუქცია, მისი სიიაფის გამო მეტად პოპულარული გახდა სამომხმარებლო ბაზარზე. თუმცა, შემდგომში მეცნიერულმა კვლევებმა აჩვენა მისი უარყოფითი გავლენა ადამიანის ჯანმრთელობაზე, რაც ცოცხალ ორგანიზმში უცხო გენის ჩანაცვლების შედეგად არის გამოწვეული. ამჟამად გენმოდიფიცირებული პროდუქტები ადამიანში იწვევს სხვადასხვა სახის მძიმე დაავადებებს. ჩვენი ბაზარი გაჯერებულია გენმოდიფიცირებული პროდუქტებით. განსაკუთრებით უხვად მარაგდება „მესამე სამყაროს“ ქვეყნები. აგრომეცნიერები იძულებულნი გახდნენ, დაბრუნებოდნენ ბუნებრივ, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტებს, რომელსაც ალტერნატივა არ გააჩნია. უცხოეთის ქვეყნების სამომხმარებლო ბაზარზე

გამიჯნულია ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქცია გენმოდირეცირებული საგან და მომხმარებელს აქვს ალტერნატივა, რომელს შეიძენს, რაც ჩვენს სინამდვილეში ჯერ არ არის დარეგულირებული. სულ ცოტა ხნის წინ ცნობილი გახდა ქართულ სანელებლებში ტყვიის დიდი შემცველობის შესახებ. უცხოეთში მცხოვრები ერთ-ერთი ქართველი ბავშვის სისხლში აღმოჩნდა ტყვიის დიდი შემცველობა (რაც ჯანმრთელობისთვის საშიშია), რის მიზეზადაც ქართული სანელებლები დასახელდა. დიდი ალბათობით ტყვიის მაღალი შემცველობა სხვა პროდუქტებშიც არის აღმოჩენილი. ადამიანი საკვების გარეშე ვერ იარსებებს, ხოლო ასეთი პროდუქტები (გენმოდირეცირებული) ნელი მოქმედების ნაღმივით იწვევს ორგანიზმის განადგურებას. ამიტომ სახელმწიფოს ვალია ამ საჭირობოროტო საკითხის უსწრაფესად მოგვარება და სათანადო ზომების მიღება. ამდენად, თანამედროვე ტექნოლოგიების ინოვაციების და ყველა სახის სიახლეს აქვს თავისი როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი მხარეები. ბუნება და ბუნებრივი რესურსები - ის საჩუქარია კაცობრიობისთვის, რომელიც ღმერთმა გვიბოძა და რომელსაც გაფრთხილება და გონივრული გამოყენება სჭირდება ადამიანის მხრიდან. ადამიანი მოაზროვნე არსებაა და სულ სიახლისკენ მიიღტვის, ცდილობს გაიუმჯობესოს ყოფა-ცხოვრება, უფრო კომფორტული და საამური გახადოს იგი, მაგრამ რიგ შემთხვევაში შეიძლება სავალალო შედეგამდეც მივიდეს, ამის მაგალითები გვაქვს; როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჯანმრთელობისთვის საშიში საკვები, გარემოს დაბინძურება და ეკოლოგიური საფრთხეები, ატომური ბომბი და ატომური ელექტროსადგურები (ახლო წარსულში კარგად გვახსოვს ჩერნობილის ტრაგედია) და სხვა ხილული თუ უხილავი საფრთხეები. თანამედროვე ადამიანი თითქოს „პანდორას ყუთის“ წინაშე დგას და ზოგიერთი „სიახლე“ და მისი გამოყენება შეიძლება ცუდად შემოუბრუნდეს, თუ უფრო ღრმად და მასშტაბურად არ გაიზრა ყველა შესაძლო შედეგები და რისკები.

ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევა ობიექტური აუცილებლობაა და არა ვინმეს ნება-სურვილი, მაგრამ როდესაც ისმის კითხვა რა დოზით და რა ფარგლებში უნდა ჩაერიოს სახელმწიფო ეკონომიკაში, ამ მხრივ თანაბრად საზიანოა ორივე უკიდურესობა; 1. ეკონომიკაში ჩარევის ზომის გადამეტება, „ცხვირის ჩაყოფა“ ისეთ სფეროებში რომელსაც წარმატებით არეგულირებს თვითონ საბაზრო მექანიზმი და 2. მხოლოდ საბაზრო მექანიზმის იმედზე ყოფნა იმ სფეროებში, სადაც სახელმწიფოს ჩარევა აუცილებელია. გლობალიზაციისა და ინტერნეტის ეპოქაში საზოგადოება ჩამოყალიბდა სამომხმარებლო საზოგადოებად, რამაც გარკვეულწილად დაჩრდილა სულიერი ფასეულობები, გაძლიერდა მერკანტილური იდეოლოგია. ყველას გაგვიგონია ალბათ სიტყვები: „სადაც კარგად ვიქნები, ის არის ჩემი ქვეყანა“. ამ კარგად ყოფნაში რატქმა უნდა მატერიალური კეთილდღეობა იგულისხმება. ყველა ვერ იქნება დემეტრე თავდადებული, ცოტნე დადიანი და ექვთიმე თაყაიშვილი, მაგრამ სიტყვები: „არ გავცვლი მე ჩემს სამშობლოს სხვა ქვეყნის სამოთხეზედა“ ისტორიის კუთვნილებად არ უნდა ვაქციოთ. საზღვარგარეთ განათლების მისაღებად წასული ჩვენი ახალგაზრდები სამშობლოს ძახილმა უკან უნდა ჩამოიყვანოს და ის ცოდნა და გამოცდილება საკუთარ სამშობლოს მოახმაროს. საქართველოს დიდი ისტორია და კულტურა ის საგანძურია, რომელიც ვალუტაში არ იზომება და რომელმაც ჩვენი ერი გადაარჩინა და დღემდე მოიყვანა.

ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირების ზუსტი საერთო რეცეპტი, რომელიც ყველა ქვეყნისთვის მისაღები იქნება, არ არსებობს. ამიტომ საქართველომ თავისი კონკრეტული მექანიზმი და მოდელი უნდა შეიმუშაოს ჩვენი ქვეყნის სპეციფიკის გათვალისწინებით. დასასრულ, მოვიშველიებ კონფუციუსის ბრძნულ გამონათქვამს: „ქვეყანაში, რომელსაც კარგად მართავენ, რცხვენიათ სიღარიბის, ქვეყანაში, რომელსაც ცუდად მართავენ რცხვენიათ სიმდიდრის“.

დასკვნა

ნაშრომში განხილულია და გამოკვლეულია ეკონომიკური ზრდის არსი და მნიშვნელობა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში. ინოვაციების როლი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისათვის, სახელმწიფოს მიერ ისეთი მაკროეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელება, რომელიც უზრუნველყოფს მისი შემადგენელი ყველა ელემენტის დაბალანსებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ. ინოვაციები - ეკონომიკური განვითარების მთავარი ფაქტორი. ინსტიტუტის დაარსებიდან 70-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო - პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული. ეკონომიკისა და ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების აქტუალური პრობლემები. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი 2014.

2. თეთრაული ც. ეკონომიკური განვითარების ზოგადი ტენდენციები. ინსტიტუტის დაარსების დღისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული. ინოვაციური ეკონომიკა და მისი ფორმირების პრობლემები პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი, 2016.

3. სიგუა გიორგი. ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების ძირითადი ტენდენციები ევროკავშირის ქვეყნებსა და საქართველოში. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ. IX . ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი 2016.

Tsitsino Tetrauli

ECONOMIC GROWTH FACTORS AND GOVERNMENT POLICY

Summary

The paper deals with economic growth factors, its essence and importance in the development of market economy. The economic growth stages and by their peculiarities are characterized. The types of economic growth and economic growth measurements are mentioned. The painful transition from one of the economic systems to another has brought new challenges to Georgia. For such a poor country like Georgia the achievement of economic growth requires a lot of effort In the epoch. Of globalization and Innovations there should be a number of state regulations that promote business development, encourage small and medium businesses to overcome the chronic problems

such as poverty and unemployment in the country. The government tries its best to achieve the economic growth adequate for our economy. For the next year the government is expecting 4,5% economic growth. The government has already implemented important social projects and continues its implementation: universal free health care, agriculture programs, free textbooks, received and implemented "Mountainous Regions Development Law." It should be noted that in November, in Tbilisi, was held Silk Road Forum "where up to 10 memorandums were signed. Announcements were made about investing millions of investments in Georgia. Was founded in the National Fund construction of. This fund will create a new investment platform in the country and will be a solid financial instrument for financing important projects. Many of the problems are to be solved, such as ecology, demography, strict regulations on genetically modified products, infrastructure projects, tourism development and promotion, tourist infrastructure and other.

ეთერ კაკულია

**ინოვაციური მცირე ბიზნესის როლი
თანამედროვე განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში**

ანოტაცია. ნაშრომში განხილულია კლასიკური და ინოვაციური მცირე ბიზნესის საერთო და განმასხვავებელი ფუნქციები, ასევე ეკონომიკური თვალსაზრისით ინოვაციური სფეროს მცირე ორგანიზაციებს ვინ შეიძლება მივაკუთნოთ, აქ გამოყოფილია ვენჩერული და მცირე ინოვაციური ორგანიზაციები. საუბარია განვითარებულ ქვეყნებში ვენჩერული კაპიტალზე, როგორც ინოვაციური სისტემის საკვანძო ელემენტზე. შესწავლილია სამეცნიერო კვლევით და საცდელ საკონსტრუქტორო სამუშაოთა (სკსს) დანახარჯების ეფექტიანობა მცირე ინოვაციურ კომპანიებში (ფირმებში); მათი როლი განვითარებულ ქვეყნების ეკონომიკაში. მათი როლის და უპირატესობის გაცნობიერების მიზნით მოყვანილია სტატისტიკური მასალები. საუბარია „ნაციონალურ ინოვაციურ სისტემაში“ მცირე ინოვაციური ბიზნესის მნიშვნელოვან როლზე.

საკვანძო სიტყვები: მცირე ბიზნესი, ინოვაციური მცირე ბიზნესი, ვენჩერული ორგანიზაციები, ვენჩერული კაპიტალი, მცირე ინოვაციური ორგანიზაცია, მცირე ინოვაციური საწარმო.

ეკონომიკის მდგომარეობასა და მისი განვითარების პერსპექტივებს დღეს დიდწილად განსაზღვრავს კონკურენტუნარიანობის მაჩვენებელი. ამასთან, კონკურენტუნარიანობის ინდექსში ინოვაციების ხვედრითი წილი 1/3-1/2-ის, ანუ 50%-ის, ფარგლებშია. მსოფლიო გამოცდილებიდან და პრაქტიკიდან გამომდინარე, ეკონომიკის ნორმალური განვითარების ძირითად მახასიათებლად აღიარებულია მცირე, საშუალო და მსხვილ ბიზნესსექტორთა ოპტიმალური თანაფარდობა. მათ შორის ჭარბობს მცირე ბიზნესი მისი უპირატესობებიდან გამომდინარე. მცირე საწარმოები უფრო დინამიურები არიან, ისინი სწრაფად და ეფექტიანად რეაგირებენ ეკონომიკაში მიმდინარე აღმავალ თუ კრიზისულ მოვლენებზე. სახელმწიფო დანახარჯები მცირე ბიზნესის მხარდასაჭერად ეფექტიანია, რადგან მცირე ბიზნესის მეშვეობით ხდება ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, კეთილსინდისიერი კონკურენციის განვითარება, საქონლითა და მომსახურებით

ბაზრის სწრაფი გაჯერება, მასზე მოდის ეკონომიკაში ინოვაციების მეტი წილი. მცირე ბიზნესს აქვს უნარი, უსწრაფესად დანერგოს ტექნიკური და კომერციული ინოვაციური იდეები.

მსოფლიო განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება და პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ ინოვაციური მცირე ბიზნესის განვითარების დონის სხვადასხვაობის მიუხედავად ამ ქვეყნებში ის აღიარებულია, როგორც ეკონომიკაში ინოვაციების უპირობო ფაქტორი. მასზე მოდის მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) 60-70%.

აშშ-ში მცირე ბიზნესი განიხილება ორი სახის „სიცოცხლის უზრუნველყოფი და სწრაფგანვითარებადი, ანუ აქტიური ბიზნესი, რაც აღიარებულია ამერიკის მომავლის შემქმნელ სექტორად. მასში იგულისხმება ძირითადად მცირე ინოვაციური საწარმოები. სამეცნიერო კვლევით საცდელ-საკონსტრუქტორო საქმიანობის (შემდგომში - სკსსს) მწირი დაფინანსებით ინოვაციური მცირე საწარმოები აღწევენ შედარებით მაღალ შედეგს ახლის დანერგვის სფეროში, ვიდრე მსხვილი საწარმოები. ასე მაგალითად, აშშ-ში სკსსს-ზე 1 დოლარი დანახარჯი მცირე ინოვაციურ საწარმოებში იძლევა 24-ჯერ მეტ ინოვაციას მსხვილ საწარმოებთან შედარებით [11]. ეს სწრაფად განვითარებადი საწარმოები, ქვეყანაში შეადგენენ ყველა დამწვები საწარმოების 27%, მაგრამ ისინი იძლევიან ახალი სამუშაო ადგილების 60% -ზე მეტს [9].

განვითარებულ ქვეყნებში მცირე ბიზნესის ფორმირება-განვითარებისადმი დაკვირვებამ აჩვენა მისი რიგი უპირატესობები ბიზნესის სხვა ფორმებთან მიმართებაში:

1. მცირე ბიზნესს შეუფასებელი წვლილი შეაქვს ჯანსაღი (ბუნებრივი) კონკურენტული გარემოს ფორმირებაში. კონკურენცია იწვევს შეჯიბრებას სამეურნეო სუბიექტებს შორის, რაც, თვის მხრივ, იწვევს დაინტერესებას მომხმარებლის მოთხოვნის შესაბამისი საქონლის რაოდენობის და ხარისხის პროდუქციის შექმნაში. მცირე ბიზნესი თავისი ბუნებით ანტიმონოპოლიურია, გარდა ამისა, მუდმივი ბალანსირებული კონკურენციის პირობებით მცირე ბიზნესი მუდმივად ინოვაციურია, ამით არღვევს მსხვილი და საშუალო ბიზნესის მონოპოლიზმს ეკონომიკაში.

2. მაღალი მგრძობელობა (რეაქცია) საბაზრო კონიუნქტურის ცვლილებასთან მას ხდის მდგრადს და მანევრირებადს. მცირე ბიზნესის ეს უპირატესობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, მაშინ, როცა სამომხმარებლო მოთხოვნების ინდივიდუალიზაციას, დიფერენციაციასა და საქონლისა და მომსახურების აქტიურ ზრდასთან გვაქვს საქმე.

3. მცირე ბიზნესს აქვს უნარი, უსწრაფესად დანერგოს ტექნიკური და კომერციული ინოვაციური იდეები. მცირე ბიზნესის სექტორის ყველა მონაწილე საკუთარი რისკის საფასურად, კეთილსინდისიერი კონკურენციით მოღვაწეობს მოგების მიღების მიზნით. სწორედ მონაწილეთა ასეთი სახით შეჯიბრება (კონკურენცია), მათ ანიჭებს გზამკვლევის როლს მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესში. მაგალითად, აშშ-ს მცირე ბიზნესში იქმნება მეცნიერულ-ტექნიკური დამუშავების და ინოვაციების 50%-ზე მეტი [6].

4. მცირე ბიზნესი დიდი ოდენობით ასაქმებს სამუშაო ძალას. სამუშაო ადგილების შექმნით, ეკონომიკაში ციკლური ჩავარდნების და ეკონომიკის სტრუქტურული ძვრების პირობებში მცირე ბიზნესით აქტიურად წყდება მოსახ-

ლეობის დასაქმების პრობლემა. ე.ი. იგი ხელს უწყობს უმუშევრობის შემცირებას და დასაქმების მაღალ დონეზე უზრუნველყოფას. ასე რომ, ეკონომიკაში მცირე ბიზნესი ერთ-ერთ ფუნდამენტურ საფუძველს წარმოადგენს საშუალო კლასის ფორმირებაში.

მცირე ინოვაციური საწარმოების განსხვავება მცირე საწარმოებთან განსხვავებულ ეკონომიკურ საქმიანობაში ვლინდება, თუმცა ორივე მცირე ბიზნესის წარმომადგენელია ეკონომიკაში და თავისი ფორმით (სტატისტიკური მახასიათებლების მიხედვით) არ განსხვავდება ერთმანეთისაგან. მაგალითად, ევროკავშირში მცირე ბიზნესად აღიარებულია ის საწარმოები, სადაც დასაქმებულთა რაოდენობა არ აღემატება 50 კაცს, ხოლო წლიური ბრუნვა 10 მილიონ ევროს. ამ მცირე საწარმოებიდან ინოვაციურად ითვლება ის საწარმოები, რომლებიც დამატებით დააკმაყოფილებენ შემდეგ პირობებს:

- ბოლო სამი საანგარიშო წლიდან კვლევასა და შემუშავებაზე გაწეული ერთ-ერთი წლის ხარჯები უნდა აღემატებოდეს ბრუნვის 15%;

- ევროკავშირის შესაბამისმა წევრმა-სახელმწიფომ (მისმა კომპეტენტურმა სააგენტომ) უნდა დაადასტუროს, რომ საწარმოს პროდუქცია და მუშაობის მიმართულება კონკურენტუნარიანია ევროკავშირის ბაზარზე.

ამასთან, ევროკავშირი გვთავაზობს ახალგაზრდა საწარმოს განმარტებას. იგი ახალგაზრდად თვლის საწარმოს, თუკი მისი ასაკი დაფუძნებულია 6 წელს არ აღემატება [3].

ეკონომიკურ ლიტერატურაში [12] განასხვავებენ კლასიკურ და ინოვაციურ მცირე საწარმოებს, ვხვდებით კლასიკური მცირე და ინოვაციური მცირე საწარმოებს შორის საერთო და განმასხვავებელ ძირითად ფუნქციებს.

კლასიკური მცირე ბიზნესის ძირითადი ფუნქციებია:

1. სტაბილური მატერიალური უზრუნველყოფა;
2. საშუალო ფენის ფორმირება;
3. ფართო მოხმარების საქონლის ბაზარზე არსებული ცარიელი ნიშის შევსება;

4. მსხვილი საწარმოების კრიზისის დროს სამუშაო ადგილების შექმნა.

ინოვაციური მცირე საწარმოების(ბიზნესის) განსაკუთრებული ფუნქციებია:

1. მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის დაჩქარება;
2. დასაქმებულთა (სამუშაო ძალის) მეცნიერულ-შემოქმედებითი პოტენციალის რეალიზაცია/ ამაღლება;
3. ციკლის: „დანერგვა - წარმოება - მომარაგების“ დაჩქარება;
4. ახალი კონკურენტუნარიანი პროდუქციის შექმნა.

მათი საერთო ფუნქციებია:

1. ფართო ასორტიმენტის პროდუქციის წარმოება;
2. სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსება;
3. კონკურენციის განვითარება და მხარდაჭერა ქვეყნის, დარგის, ფირმის დონეზე;

4. დასაქმებულთა დონის ამაღლება.

ქვეყნებიდან ინოვაციური მცირე ბიზნესი უმეტესად აშშ-ში, ევროპასა და იაპონიაშია განვითარებული. ამ ქვეყნებმა, შეიძლება ითქვას, აამოქმედეს მცირე ბიზნესის ყველა მნიშვნელოვანი დადებითი თვისება და ჩააყენეს ეკონომიკის

მდგრადი, კონკურენტუნარიანი განვითარების სამსახურში, რაც ვლინდება შემდეგი მონაცემებით:

ჩატარებული ემპირიული კვლევების შედეგად გამოიკვეთა, რომ ინოვაციური საქმიანობა მაღალი აქტივობით გამოირჩეოდა იმ საწარმოებში (ფირმებში), სადაც დაკავებულია 100-ზე ნაკლები ადამიანი. ამერიკის ნაციონალური სამეცნიერო ფონდის შეფასებით, სკსსს-ის ყოველ ერთ დოლარზე, ფირმები, სადაც დასაქმებულია რაოდენობა არ აღემატება 100 კაცს, 4-ჯერ მეტ სიახლეს ნერგავს ვიდრე ფირმები, სადაც დასაქმებულია 1000-დან 10 000 ადამიანამდე და 24-ჯერ მეტს, ვიდრე კომპანიები, სადაც დასაქმებულია 10 000 ადამიანზე მეტი [6] აშშ-ში ახალი ნაწარმის მნიშვნელოვანი შემუშავების 98% ქვეყანაში განხორციელებულია მცირე ბიზნესის მიერ. მაშინ როდესაც მცირე საწარმოები 5%-ზე ხარჯავენ ნაკლებს ქვეყანაში კვლევებსა და დამუშავებაზე გამოყოფილი საშუალებებიდან [1; 9]. აშშ-ში მცირე ბიზნესში ორჯერ მეტი სამუშაო ადგილი იქმნება ვიდრე საშუალო და მსხვილ ბიზნესში, ორჯერ მეტად ინერგება ახალი ნაწარმი [5].

დანახარჯების ეფექტიანობა სკსსს მცირე ინოვაციურ კომპანიებში (მიკ) აშშ-ში 4-ჯერ მეტია ვიდრე მსხვილ კორპორაციებში. გარდა ამისა, მცირე ინოვაციური ბიზნესი ქმნის ინოვაციებს 1 დასაქმებულზე 2,5-ჯერ მეტს და ნერგავს მათ ერთი წლით ადრე, ვიდრე მსხვილი ბიზნესი, ყოველივე ამაზე ხარჯავს 75%-ით ნაკლებ საშუალებებს [10].

განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნებში, გაიაზრეს რა ეკონომიკური პოტენციალის ამაღლების აუცილებლობა, მნიშვნელოვან სახსრებს აბანდებენ სკსსს-ში. მაგალითად, ამერიკა გამოგონებასა და დანერგვაზე წელიწადში ხარჯავს \$280 მილიარდს, იაპონია – \$100 მილიარდს, ევროკავშირის ძირითადი ქვეყნები კი – \$50-\$60 მილიარდს, ჩინეთმა ეს დანახარჯები 1995-დან 2002 წლამდე 4-ჯერ გაზარდა \$18-დან \$72 მილიარდამდე, ხოლო 2010 წელს გამოყო \$220 მილიარდი.

გერმანიაში მცირე ინოვაციური ფირმები „მკსსს“-ში თავიანთი ბრუნვის დაახლოებით 6.1%-ს ხარჯავენ [11].

დღეისათვის ევროკავშირში 23 მლნ საწარმო ახორციელებს საქმიანობას, რაც საწარმოთა საერთო რაოდენობის 99%-ია. მცირე საწარმოების მიერ შექმნილია 90 მილ იონი სამუშაო ადგილი, რაც დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 67%-ს წარმოადგენს [6].

იაპონიაში გასული საუკუნის 90-იანი წლების შუა პერიოდში სკსსს-ის შემსრულებელი მცირე და საშუალო ფირმების წილი უდრიდა 22%-ს; ახლო წარსულში კი შეადგენდა 38%-ს. ამ მხრივ გაწეული რესურსების ხარჯები კი 75%-ით ნაკლებია, მსხვილ საწარმოსთან შედარებით.

ეკონომიკა, რომელსაც გადაწყვეტილი აქვს ინოვაციების გზით სიარული, გვერდს ვერ აუვლის მცირე ინოვაციურ საწარმოებს, რომლებიც ეკონომიკაში ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის და ინოვაციების მეგზურები არიან. მთელი რიგი სიახლეები, მიმართული მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესისაკენ, კერძო სექტორში ვითარდება მცირე ბიზნესის ხარჯზე; იქნება ეს ბიოტექნოლოგია, პროგრამული უზრუნველყოფა თუ მეცნიერული ხელსაწყოთმშენებლობა.

ეკონომიკური თვალსაზრისით, ინოვაციური სფეროს მცირე ორგანიზაციებს შეიძლება მივაკუთვნოთ:

➤ ვენჩერული ორგანიზაციები – მცირე ტექნოლოგიური ორგანიზაციები, რომლებიც ახორციელებენ მაღალი რისკის შემცველ პროექტებს. მათი დაფინანსებისათვის იქმნება სპეციალური ვენჩერული ფონდები. მათი განვითარების კონცეფცია მდგომარეობს შემდეგი ციკლის განხორციელებაში: იდეა – ინოვაცია – ინვესტიციები საცდელ-საკონსტრუქტორო ან მეცნიერულ-კვლევით სამუშაოებზე – ინოვაციური საცდელი პროდუქციის პარტიის წარმოება – ბაზრის ნიშის დაპყრობა – სწრაფად გასვლა აქციების პირველადი გაყიდვების (IPO) ბაზარზე. ვენჩერული ტექნოლოგიური ბიზნესი წარმოადგენს ბაზას ქვეყნის თანამედროვე განვითარების, პოსტინდუსტრიული და ცოდნის ეკონომიკის შექმნით.

➤ მცირე ინოვაციური ორგანიზაციები, რომლების ეწევიან ინოვაციური პროექტების რეალიზაციას ან ინოვაციური პროდუქციის გამოშვებას. თანამშრომლობისა და ეკონომიკური განვითარების ორგანიზაციის (OACP) წევრ-ქვეყნებში ინოვაციურად აქტიური ორგანიზაციების წილი შეადგენს 25%-დან 80-მდე. ინოვაციურ ეკონომიკებში ასეთი ორგანიზაციები მეტწილად ჭარბობს, რადგან თავისუფალი კონკურენციის პირობებში მხოლოდ მათ შესწევთ არსებობის უნარი, მათი კონკურენტული უპირატესობის ხარჯზე. ინოვაციური ორგანიზაციის ინვესტირების სტრატეგია – ინვესტიციების ძირითადი ნაწილის ჩადება ისეთ პერსპექტიულ ინოვაციურ პროდუქტზე, რომელიც დაცულია დამცავი დოკუმენტით/საბუთით (პატენტი, მოწმობა გამოგონებაზე). ინოვაციურ ორგანიზაციებში რისკის შემცირების მიზნით იქმნება საინვესტიციო პროექტების პორტფელი.

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ განვითარებულ ქვეყნებში ვენჩერული კაპიტალი ეს არის ინოვაციური სისტემის საკვანძო ელემენტი. მათ მთავარ ამოცანას წარმოადგენს მცირე და საშუალო ინოვაციური საწარმოების უზრუნველყოფა კაპიტალით, განსაკუთრებით მათი საქმიანობის წამოწყებისას. ვენჩერული კაპიტალი, როგორც კერძო ბიზნესის ინვესტიციური დაფინანსების დამოუკიდებელი და მნიშვნელოვანი წყარო აშშ-ში გამოჩნდა გასული საუკუნის 50 იანი წლების შუა პერიოდში. 1973 წელს შეიქმნა ვენჩერული კაპიტალის ნაციონალური ასოციაცია, უკვე 1980-იან წლებში აშშ-ში მოქმედებდა 650-ზე მეტი ვენჩერული ფონდი, ხოლო 1990-იანი წლებში ასეთმა ფონდებმა რამდენიმე ათასს მიაღწია.

ევროპაში ვენჩერული კაპიტალი გამოჩნდა გვიან - მხოლოდ 1970-იანი წლების ბოლოს. მიუხედავად ამისა, ვენჩერული კაპიტალის ევროპის ასოციაციის მონაცემებით, ევროპაში ბოლო წლებში ფუნქციონირებდა 850 კომპანია, რომელიც იმართება ვენჩერული კაპიტალით. თანამედროვე ეტაპზე მსოფლიოში 3000 ვენჩერული ფირმაა და პირდაპირი ინვესტიციების ფონდი შეადგენს 250 მილიარდ დოლარს, რომელიც ყველწლიურად იზრდება 20-30%-ით.

დღეს აშშ და ევროპა წარმოადგენს მთავარ ცენტრს ვენჩერული კაპიტალის, თუმცა დღეს აშშ-ში ვენჩერული ინვესტიციები 4-ჯერ აღემატება ევროკავშირის სახელმწიფოების ანალოგიურ მაჩვენებელს. შედარებისათვის, 2009 წელს აშშ-ში შეადგენდა 21.4 მილიარდ დოლარს, ევროკავშირში – 4.6, ჩინეთში კი – 1.9 [11].

90-იან წლებში მცირე საწარმოების როლმა და მნიშვნელობამ არსებითი ცვლილებები განიცადა. ემპირიულმა გამოკვლევებმა მცირე საწარმოების მიერ წარმატებული ინოვაციების ბევრი მაგალითი დაადასტურა. მცირე ინოვაციური

ფირმები უნივერსიტეტებსა და ახლგაზრდა მეცნიერებთან თანამშრომლობით ხშირად ახორციელებენ ძირითად ტექნოლოგიურ გარღვევებს და ინოვაციებს, რითაც წინ უსწრებენ მსხვილ კორპორაციებს. მცირე ინოვაციური საწარმოები აუცილებელი წყაროა ცოდნის შექმნაში. მათი ინოვაციები და ტექნოლოგიები ხშირად შეისყიდება და კომერციალიზდება მსხვილი საწარმოების მიერ. თუკი დავაკვირდებით განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკურ გამოცდილებას, აუცილებელია აღინიშნოს, რომ მსხვილი ბიზნესი დღესდღობით კვლავ აგრძელებს მნიშვნელოვან როლს ინოვაციების რეალიზაციაში, რომლებიც მნიშვნელოვან კაპიტალ დაბანდებას ითხოვენ, მაგრამ მათი როლი ინოვაციების შექმნაში რამდენადმე ტრანსფორმირებულია დღეისათვის.

დღეს განვითარებულ ქვეყნებში ინოვაციების ნახევარს და რადიკალური ინოვაციების თითქმის 100%-ს ახორციელებს მცირე ბიზნესი. გარდა ამისა, ინოვაციური პროცესის ეფექტიანობა მცირე საწარმოებში საგრძნობლად მაღალია ვიდრე მსხვილში. ეს განპირობებულია იმით, რომ მცირე საწარმოებს, განსხვავებით დიდისგან, ახასიათებს ისეთ რისკზე წასვლა, რომლებიც წარმოიქმნება რადიკალური ინოვაციების რეალიზაციისას, რომელიც თავის თავში მოიცავს ტექნოლოგიურ გარღვევებს ამა თუ იმ სფეროში. შესაბამისად, იმისთვის რომ ინოვაციური პროდუქციით გავიდეს ბაზარზე და გახდეს რომელიმე სფეროში ნოვატორი, მცირე ინოვაციურ საწარმოებს უწევთ ამ რისკზე წასვლა. პირიქით, დიდი საწარმოების უმრავლესობა თავის საინვესტიციო საქმიანობაში ორიენტირებულია არა რადიკალურ, არამედ განვითარებულ ინოვაციებზე, ანუ დიდ საწარმოებს გააჩნიათ დიდი სამრეწველო პოტენციალი და არ არიან მზად, გაწიონ რისკი რადიკალური ინოვაციების შესაქმნელად.

მაშასადამე, რადიკალური ინოვაციების უმრავლესობას აწარმოებს მცირე ბიზნესი. მაგრამ ინოვაციებზე დაფუძნებული საქონელი სერიულად იწარმოება მსხვილი კორპორაციების კონცენტრაციის ხარჯზე.

მაღალგანვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში მცირე ინოვაციური ბიზნესის გამოცდილების გაცნობიდან, შეიძლება ითქვას, დღეს შეუძლებელია თანამედროვე ნაციონალური ინოვაციური სისტემის შექმნა მცირე ინოვაციური საწარმოების განვითარების გარეშე. ამის დადასტურებაა ის, რომ განვითარებულ ქვეყნებში, მცირე ინოვაციური საწარმოები, ეკონომიკის (ბიზნესის) ეს სექტორი, დღეისათვის აღიარებულია, როგორც მეცნიერული ცოდნის მატერიალიზაციის საშუალება.

რომ გავაცნობიეროთ მცირე ინოვაციური საწარმოების როლი, ყურადღება მივაქციოთ კიდევ შემდეგ ფაქტს: აშშ-ში მცირე ინოვაციურ ბიზნესში დაკავებულია 25% იმ საინჟინრო და მეცნიერული კადრებისა, რომლებიც საქმიანობენ საწარმოებში „სკსსს“-ო სფეროში. მაგალითად, 2007 წელს „სკსსს“-ში დაკავებული 1.1 მილიონი ადამიანიდან მცირე ინოვაციურ ბიზნესზე მოდიოდა 771,1 ათასი ადამიანი. მათი წილი ქვეყნის შიგნით მოქმედ მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 12,2% შეადგენს და ოჯერ მეტად აღემატება მეცნიერთა და ინჟინერთა წილს (5.9%) ქვეყნის შიგნით არსებული მსხვილი საწარმოების საერთო დასაქმებულებში. მეცნიერული და საინჟინრო კადრები მეტწილად კონცენტრირებულია წვრილ კომპანიებში, სადაც დასაქმებულთა რაოდენობა 5-დან 24 ადამიანამდეა [11].

აშშ-ში 2010 წელს რეგისტრირებული იყო 20 მილიონი მცირე საწარმო, მცირე ინოვაციური ბიზნესის წილს შეადგენს 1,9% [11]. სწორედ ამ ბიზნესს ეხმაურება ამერიკის (მცირე ბიზნესის ადმინისტრაცია), როგორც ნაციონალურ სტრუქტურას და ქვეყნის მომავალს. მცირე ინოვაციური ბიზნესისადმი ამგვარი როლის მინიჭება ასახულია როგორც თეორიულ კონცეფციებში, ასევე სახელმწიფო პოლიტიკაში, რომელიც ამერიკაში მიმართულია მცირე ბიზნესის, კონკრეტულად კი ამ სექტორის - მცირე ინოვაციური ბიზნესის - ყოველმხრივი განვითარებისაკენ.

როგორც მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, განვითარებულ ქვეყნებში მცირე ინოვაციური საწარმოების სახელმწიფო მხარდაჭერის ფორმების და ინსტრუმენტების მუდმივი განახლება და ოპტიმიზება ხდება. ეს გამომდინარეობს იქიდან, რომ ეკონომიკის ამ სექტორის - ინოვაციური მცირე ბიზნესის - როლი დიდია საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში და, ამასთან, ის განვითარებული ქვეყნების „ნაციონალური ინოვაციური სისტემის“ ცენტრალურ რგოლს წარმოადგენს. იგი უზრუნველყოფს ამ სისტემის დინამიზმს და ფუნქციონირების მაღალეფექტურობას.

მცირე ინოვაციური საწარმოებისათვის პროდუქციის გამოყენების დრო მის შეცვლამდე ან სრულყოფამდე არ აღემატება 8,5 წელს, რაც 7 წლით ნაკლებია ვიდრე მსხვილ კომპანიებში.

აშშ-ში განხორციელებული 58 მნიშვნელოვანი გამოგონებიდან XX საუკუნეში 46 შესრულებულია მცირე ინოვაციური საწარმოების მიერ. 1970-იან წლებში ერთ-ერთ მცირე საწარმოში მიკროპროცესორის შექმნამ გამოიწვია ელექტრონული წარმოების ბუმი. მსოფლიო ეკონომიკის გიგანტები, ისეთები, როგორცაა Apple computers, Lotus და Intel მოღვაწეობას იწყებენ როგორც მცირე ინოვაციური საწარმოები. ექსპერტების შეფასებით, განვითარებულ ქვეყნებში შიდა პროდუქციის 70-75%-ზე მეტი ზრდა განისაზღვრება ინოვაციებით.

ამჟამინდელი მონაცემებით, მსოფლიო ეკონომიკაში მეცნიერებატევადი პროდუქცია ეყრდნობა 50-55 სახის მაკროტექნოლოგიას. მეტად განვითარებული 7 ქვეყნის წილი, რომელიც ფლობს 46 მაკროტექნოლოგიას, შეადგენს ინოვაციური ბაზრის 80%-ს. აშშ-ში, მაგალითად, ყოველწლიურად ხდება მეცნიერებატევადი პროდუქციის ექსპორტირება 700 მილიარდი დოლარის ოდენობით, გერმანიაში - 530 მილიარდი, იაპონიაში - 400 მილიარდი დოლარის ოდენობით. მსოფლიო ინოვაციური ბაზრის მოცულობა დღეის მონაცემებით შეადგენს 2 ტრილიონ 300 მილიარდ დოლარს. ამასთან, აშშ-ს წილია - 39%; იაპონიის - 30%, გერმანიის 16%, რუსეთის 0,3% [12].

საკითხის შესწავლის შედეგად შეიძლება ითქვას რომ, როგორც განვითარებული ქვეყნების გამოცდილებიდან ჩანს, დიდია ინოვაციური მცირე ბიზნესის როლი ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადი განვითარებისა და მაღალი კონკურენტუნარიანობის საქმეში. ასევე დიდია მისი როლი ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირებაში, რამდენადაც განვითარებულ ქვეყნებში იგი აღიარებულია, როგორც ეკონომიკის ნაციონალური ინოვაციური სისტემის ელემენტების მაკავშირებელი მთავარი რგოლი.

საქართველოში ამ მიმართულებით არსებული ხარვეზების გამოსწორებას ხელს შეუწყობს განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების გაზიარება. განსაკუთრებით ევროკავშირის ინოვაციური ბიზნესის განვითარების სამოქმედო

პროგრამებსა თუ აქტებში დროული ჩართვა, რაც ჩვენს ქვეყანას აძლევს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების შესაძლებლობას, რომლის გარეშეც წარმოუდგენელია თანამედროვე ეკონომიკა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. რ. აბესაძე, ე. კაკულია, მცირე ბიზნესის მაკროეკონომიკური რეგულირების მექანიზმი საქართველოში, თბილისი, 2009.
2. ე. კაკულია, ნ. ბიბილაშვილი, მცირე ბიზნესი: ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების ფაქტორი, თბილისი, 2016.
3. თამაზ ვაშაკიძე, ინოვაციური მცირე საწარმოების მხარდაჭერა ევროკავშირში, 2016.
4. Быковская Е.В. Инновационная деятельность малых предприятий как фактор роста эффективности их функционирования <http://vernadsky.tstu.ru/pdf/2010/04/39.pdf>
5. Зарубежный опыт государственной поддержки инновационных малых и средних предприятий, <https://kfpp.ru/analytics/material/innovation.php>
6. Мазоль С. Экономика малого бизнеса. Минск. «Книжный Дом», 2004.
7. Счастливая Н.В. Малый инновационный бизнес в экономике высокоразвитых стран 2009. http://vestnik.osu.ru/2009_2/8.pdf
8. Мугазович К. Н. Малый бизнес как элемент инновационной среды. 2011, Москва <http://uecs.ru/uecs-31-312011/item/518-2011-07-14-10-45-38>
9. Речмен Д., Мескон М., Боуви К., Тилл Д. Современный бизнес в 2 т., М., «Республика», 1995.
10. Иванов Ян. Зарубежный опыт инновационного развития малого бизнеса. Молодой ученый. 2013, №12, с. 306-308.
11. Чеберко Е.Ф., Казаков В.А. Место малого инновационного предпринимательства в современной экономике.
12. Смагулова Ж.Б., Бисенова Р.А., Айдосова Б. Х. Роль малых инновационных предприятий в современной экономике.

Eter Kakulia

INNOVATION SMALL BUSINESS ROLE IN THE ECONOMIES OF MODERN DEVELOPED COUNTRIES

Summary

In the work are discussed common distinguished functions of classical and innovation small business, also who can be belonged to the small organizations in the economic view. Here are distinguished venture and small innovation organizations .Is talked about the venture capital in the developed countries as the key element of the innovation system. Are studied the effectiveness of expenses of scientific-research experimental constructive activity in the small innovation companies (forms): their roles in the economies of developed countries. For the purpose of realization of their roles and advantages are given statistic materials Is talked about the important role of small business in the “national innovation system”.

მედია მელაშვილი
ნუნუ ქისტაური
ქეთევან ქველაძე

**სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის („PPP“) რელი
ქვეყნის ეკონომიკური მდგრადობის ზრდის პროცესში**

ანოტაცია. ნაშრომი ეძღვნება სახელმწიფოს მიერ ეკონომიკის განვითარებისათვის განხორციელებული ღონისძიებების დარგში ისეთი ახალი, ინოვაციური მოდელის გამოყენებას, როგორცაა „სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობა“ - Public Private Partnerships (PPP). ამ მოდელის ძირითადი მიზანია სახელმწიფოსა და კერძო სფეროს შორის ისეთი სახელშეკრულებო ურთიერთობების დამყარება, რომელიც უზრუნველყოფს სახელმწიფო საბიუჯეტო ღონისძიებების ეფექტურობის ამაღლებას დამატებითი კერძო ინვესტიციების მოზიდვის გზით, ორივე პარტნიორის ინტერესების გათვალისწინებით და აუცილებლად ნებაყოფლობითი პრინციპების გამოყენებით. ავტორები ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ ამ მოდელის გამოყენება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის, როგორც საქართველოა, რომელთაც მიზნად აქვთ დასახული, მსგავსი ინოვაციური მეთოდების გამოყენებით დაძლიონ საკუთარი ეკონომიკის კრიზისული მდგომარეობა.

საკვანძო სიტყვები: მდგრადობა, პარტნიორობა, ინოვაცია, სახელმწიფო, კერძო, მოდელი.

შესავალი

თანამედროვე ინოვაციური ეკონომიკა ხასიათდება ბიზნესის და სახელმწიფოს ურთიერთობების ახალი ფორმებით. ერთ-ერთი მათგანია სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობა - Public Private Partnerships (PPP), რომლის ძირითადი მიზანია კერძო ინვესტიციების მასშტაბების ზრდა სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული სხვადასხვა ღონისძიებებში, რომლებიც ემსახურება მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობისა და ცხოვრების დონის და ზოგადად ქვეყნის ეკონომიკური მდგრადობის ზრდას. ბოლო პერიოდში ეს მოდელი მეტად აქტუალურია, რადგანაც ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების პროცესში წამოჭრილი სხვადასხვა პრობლემის გადაჭრა მხოლოდ სახელმწიფოს დამოუკიდებლად არ ძალუძს. მას აუცილებლად სჭირდება კერძო სექტორის დახმარება.

* * *

განვითარებული ქვეყნები ერთხმად თანხმდებიან, რომ ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის, ინფრასტრუქტურის განვითარების, საზოგადოებისათვის გაუმჯობესებული სერვისების მიწოდების ერთ-ერთ ახალ, ინოვაციურ გზას სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის დანერგვა და განვითარება წარმოადგენს. მსოფლიო ბანკის დოკუმენტებში მოცემულია PPP-ის, ჩვენი აზრით, სრულყოფილი განმარტება: სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობა არის სახელშეკრულებო ურთიერთობები, რომლებიც გაფორმებულია სახელმწიფოსა და კერძო კომპანიას შორის რაიმე საქონლის ან მომსახურების საწარმოებლად. ხელშეკრულება მიიღება დამატებითი ინვესტიციების მოზიდვის, ასევე სახელმწიფო საბიუჯეტო ღონისძიებების ეფექტურობის ამაღლების მიზნით. პარტნიორობის ეს ფორმა არის თანამშრომლობა

ეკონომიკის განვითარების პრიორიტეტული ამოცანების განსახორციელებლად, ხარჯებისა და რისკების ერთმანეთს შორის გადანაწილების მეშვეობით, გრძელვადიანი და ნებაყოფლობითი პრინციპების გამოყენებით. მსოფლიოში არსებული გამოცდილებით, სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის ინოვაციური მოდელის დანერგვა საშუალებას იძლევა მოხდეს დანახარჯების ოპტიმიზაცია ამა თუ იმ დარგში და ისინი განვითარდეს რეალური საქმიანობების და მდგრადობის გაძლიერების შესაბამისად.

სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის მოდელის თითოეული მონაწილე მხარე მოწოდებულია როგორც საერთო ინტერესების წარმატებით განხორციელებისათვის, ასევე ისინი ორიენტირებულნი არიან საკუთარი მიზნებისა და ამოცანების გადასაწყვეტად. ისინი დამოუკიდებლად განსაზღვრავენ საკუთარ ინტერესებს და ზოგჯერ მათი ეკონომიკური ინტერესები არათუ არ ემთხვევა ერთმანეთს, საწინააღმდეგო მიმართულებებიც კი შეიძლება ჰქონდეთ. ამის გათვალისწინებით თანამშრომლობის დაწყებამდე აუცილებელია ამ ინტერესების ძალიან ზუსტად განსაზღვრა და მათი მაქსიმალური მორგება საერთო ინტერესებისადმი.

სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობა უდავოდ ინოვაციური მოდელია, რაც საბოლოოდ მის ძირითად მახასიათებლებში გამოიხატება. ესენია:

- სახელმწიფო და კერძო ორგანიზაციების სარგებლების, რესურსების, რისკების, პასუხისმგებლობის ერთმანეთს შორის განაწილება;
- სოციალურად მნიშვნელოვანი პრობლემების გადაწყვეტა სახელმწიფოსა და კერძო ბიზნესს შორის ურთიერთთანამშრომლობით;
- სახელმწიფოსა და კერძო ბიზნესს შორის თანამშრომლობის გრძელვადიანი ხასიათი;
- სახელმწიფოსა და კერძო ბიზნესს შორის თანამშრომლობის სამართლებრივად გამყარება;
- პარტნიორულ თანამშრომლობაში ნებაყოფლობითი მონაწილეობა;
- კერძო ბიზნესის მიერ შესრულებულ სამუშაოზე ხარისხის კონტროლის მექანიზმების არსებობა.

საზგასმით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ პარტნიორობის აღნიშნული მოდელი აუცილებლად და მხოლოდ ნებაყოფლობითი პრინციპს ემყარება და ორი ძირითადი მონაწილის გარდა, ხშირად მნიშვნელოვან პარტნიორად გვევლინება არაკომერციული სექტორი - განათლების, ჯანდაცვის, კულტურის სფეროში მოქმედი ესა თუ ის ფონდი, საზოგადოებრივი მოძრაობა და სხვ. „PPP“-ის პრიორიტეტულ მიმართულებებად ითვლება შემდეგი დარგები: ჯანდაცვა და სოციალური მომსახურება; მეცნიერება და განათლება; ინოვაციური ინფრასტრუქტურა; საწარმოო და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა; კომუნალური მეურნეობა.

სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის პროექტები ფართოდ გამოიყენება ევროკავშირის ქვეყნებში, სადაც 2014 წელს ამ პროექტების საერთო ღირებულებამ 18.7 ტრილიონი ევრო შეადგინა. დარგობრივ ჭრილში ლიდერობს სატრანსპორტო სფეროს პროექტები, 2015 წელს ტრანსპორტის სფეროში რეალიზებული პროექტებისათვის დაიხარჯა „PPP“-ის ყველა პროექტის ღირებულების 60%, შემდეგ მოდის ჯანდაცვის სფერო და განათლება. მაგალითად, აღნიშნულ პერიოდში ევროკავშირის მასშტაბით ხორციელდებოდა ისეთი გიგანტური პროექტების მშენებლობა, როგორცაა: მეტროპოლიტენის ხაზი იტალიაში (მილანში), ავტომაგ-

ისტრალი ბელგიაში, ნიდერლანდებში, გერმანიაში, საუნივერსიტეტო კლინიკა გერმანიაში და სხვა, ხოლო ყველაზე ცნობილი პროექტი კი არის სარკინიგზო გვირაბის მშენებლობა ლა-მანშის ქვეშ.

საერთოდ, სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის მოდელი გამოიყენება მსოფლიოს 100-ზე მეტ ქვეყანაში, 2015 წლისათვის PPP-ის პროექტების ღირებულების მხრივ ლიდერობდა თურქეთი (9.2 მლრდ ევრო), ხოლო ამ წელს დასრულებული პროექტებით პირველ ადგილზეა დიდი ბრიტანეთი (15 პროექტი). ესპანეთში ბოლო 10 წლის განმავლობაში “PPP“-ს პრინციპებზე დაყრდნობით რეკონსტრუირებულია მთელი სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა. ჩინეთში იმ ინფრასტრუქტურული ობიექტების ნახევარზე მეტი, რომლებიც განკუთვნილი იყო 2008 წლის ოლიმპიური თამაშების ჩასატარებლად, სწორედ სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის მექანიზმების საფუძველზე განხორციელდა.

რაც შეეხება განათლებას, ჩვენ ვთვლით, რომ PPP მექანიზმების გამოყენების მხრივ, განათლების სფერო წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტურ და მომგებიან მიმართულებას, რადგანაც აქ შეიძლება მოხდეს საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ხელშეკრულების გაფორმება, მაგრამ საკმაოდ პატარა თანხებში. ამის მიზეზი ისაა, რომ განათლების სფეროში შეიძლება აუცილებელი გახდეს სხვადასხვა ობიექტის, მაგალითად, სკოლის შენობის აშენება ან რემონტი, მაშინ, როცა ზემოთ აღნიშნული ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურის დარგში ადგილი აქვს მეგა-პროექტებს - მეტროს, ხიდების, გვირაბების და ა.შ. მშენებლობას, რომლებიც დაფინანსების მხრივაც მეგახარჯებს მოითხოვს.

დღეს მსოფლიო მასშტაბით დიდი გაქანება ეძლევა განათლების და მეცნიერების სფეროში PPP-ს ისეთ პროექტებს, რომლებიც მოწოდებულია საუნავერსიტეტო კომპლექსების შექმნისა და განვითარებისაკენ. ეს კომპლექსები აერთიანებს საგანმანათლებლო და კვლევით დაწესებულებებს და ორგანიზაციებს, ეს კი საშუალებას იძლევა, უმაღლესი განათლების სფეროში მნიშვნელოვნად გაიზარდოს საგანმანათლებლო პროცესის ხარისხი და ეფექტურობა, დაიხვეწოს კვლევითი მიმართულებები, მაქსიმალურად იქნეს გამოყენებული ინტელექტუალური, მატერიალური, საინფორმაციო რესურსები მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მოსამზადებლად. სწორედ ამ მიმართულებით აღნიშნული მოდელი ძალიან მნიშვნელოვანია განსაკუთრებით ისეთი დაბალშემოსავლიანი ქვეყნისათვის, როგორც საქართველოა. სადაც განათლება უდავოდ არის მდგრადი ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტული დარგი.

მსოფლიოში PPP მოდელის განვითარების პროცესში დაგროვილი პრაქტიკა გვაჩვენებს, რომ პირველ რიგში აუცილებელია შეიქმნას ისეთი სამართლებრივი გარემო, სადაც გათვალისწინებული იქნება სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის ძირითადი პრინციპები, პროცედურები და პირობები. ამ მხრივ საინტერესო მაგალითია საფრანგეთი, სადაც PPP პროექტების ეფექტურად განხორციელებისთვის 2008 წელს სპეციალური კანონი „PPP Law“ შეიქმნა, რომელიც მთლიანად მორგებულია სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის პრინციპზე და მასში დეტალურად არის გაწერილი პროცესში მონაწილე მხარეების ვალდებულებები, პასუხისმგებლობა, რისკები, დეტალურად არის გაწერილი ტენდერის პროცედურები, პროექტის განხორციელების პროცესი.

მსოფლიო მასშტაბით წარმატებით განხორციელებული PPP პროექტების შედეგებმა განვითარებადი ქვეყნებიც სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის მოდელის დანერგვის აუცილებლობის წინაშე დააყენა. ამ ქვეყნებს შორის საქართველოცაა, სადაც ამ აუცილებლობიდან გამომდინარე, რამდენიმე წელია ფუნქციონირებს PPP ცენტრი. იგი წარმოადგენს საინიციატივო ორგანიზაციას, რომლის მთავარი მისიაა საჯარო და კერძო სექტორს შორის თანამშრომლობის მოდელის ხელშეწყობა საქართველოში დაამ კუთხით ქვეყანაში არსებული სიტუაციის შესწავლა.

PPP ცენტრის ინიციატივით, ჯერ კიდევ 2013 წლის 7-8 დეკემბერს ქობულეთში საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროსა და მსოფლიო ბანკის ინიციატივით საჯარო-კერძო პარტნიორობის მოდელის განხილვისადმი მიძღვნილი კონფერენცია ჩატარდა. კონფერენციაზე განხილეს PPP ფინანსური მექანიზმები, პარტნიორობის განვითარების იურიდიული და ინსტიტუციური ფორმები.

აქ ასევე აღინიშნა, რომ PPP მოდელით განხორციელებული პროექტები ითვალისწინებს გრძელვადიან, დაახლოებით 25-30 წლიან სამოქმედო გეგმას, სადაც რესურსები გადანაწილებულია კერძო და საჯარო სექტორს შორის კონკრეტული პროექტის დიზაინის, მშენებლობის, დაფინანსების და მართვის განსახორციელებლად.

2015 წლიდან საჯარო-კერძო პარტნიორობის მოდელის დანერგვის და პროექტების წარმატებით განხორციელებისათვის ქართულ მხარეს ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი ეხმარება. გამოყოფილია პარტნიორობის მარეგულირებელი სამართლებრივი ბაზის განვითარებისათვის აუცილებელი ტექნიკური დახმარება, შემუშავებულია PPP მოდელთან დაკავშირებული კანონმდებლობის და პრაქტიკის კვლევის დოკუმენტი. თუმცა ამისდა მიუხედავად, PPP ცენტრის მონაცემებით, ქვეყანაში ჯერჯერობით არ არსებობს არც კანონმდებლობა, სადაც პირდაპირ იქნება გათვალისწინებული საჯარო-კერძო პარტნიორობის მოდელი და არც შესაბამისი ინსტიტუციური და სამართლებრივი გარემო. ასევე არ არსებობს ქვეყანაში განხორციელებული და დაგეგმილი PPP პროექტების ერთიანი საინფორმაციო ბაზა, სადაც შესაძლებელი იქნება პროექტების შესახებ დეტალური ინფორმაციის მოძიება. მიუხედავად სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის მოდელის განვითარების კუთხით ქვეყანაში არსებული მოუმზადებელი მდგომარეობისა, 2016 წლის მონაცემებით საქართველოში წარმატებით განხორციელებულია 3 და დაგეგმილია კიდევ 2 PPP პროექტი (იხ. სქემა 1)

წლები	პროექტი	ბიუჯეტი	სექტორი
2005-2037	თბილისის და ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტები	100 მლნ. ლარი	ტრანსპორტი
2012	ბიომრავალფეროვნების ხელშეწყობა კარიერების აღდგენის მეშვეობით	325000 ევრო საქართველოს მხარე	გარემოს დაცვა
2014	ქვემო ქართლის მყარი ნარჩენების მართვის პროექტი	10 მლნ. ევრო	სანიტარია

დაგეგმილი PPP პროექტები:

წლები	პროექტი	ბიუჯეტი	სექტორი
2016	ანაკლიის ღრმანყოფანი პორტის მშენებლობა	2.5 მლრდ დოლარი	ტრანსპორტი
2015	ალფამედიკ თბილისის სამედიცინო კლასტერის პროექტი	0.5 მლრდ. ლარი	ჯანდაცვა

სქემა 1

განხორციელებული PPP პროექტები

უდავოა, რომ სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობა წარმოადგენს თანამედროვე ეკონომიკის განუყოფელ ნაწილს, მსოფლიო ბაზარზე ქვეყნის პოზიციების და დადებითი იმიჯის ფორმირების, მისი ეკონომიკის მდგრადი განვითარების ერთ-ერთ ეფექტურ გზასა და მიმართულებას. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ვთვლით, რომ ის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი ქვეყნისათვის, როგორც საქართველოა, სადაც ისევე, როგორც გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ბევრი ქვეყნისათვის, უმთავრესი პრობლემა ამ მეთოდის სიახლეა მოწინავე ქვეყნებისთვისაც კი და ამიტომ ჯერ კიდევ არ არსებობს მისი დანერგვის და ამ დანერგვის შედეგად მისი ეფექტურობის და შესაძლო სოციალურ-ეკონომიკური და სამართლებრივი შედეგების შეფასების სათანადო გამოცდილება. თუმცა, მიუხედავად ამისა, უკვე ნათლად ჩანს, აღნიშნული მეთოდი მეტად ეფექტურია საქართველოსთვის, რომელიც, მართალია, ეკონომიკური განვითარების მხრივ საკმაოდ დაბალ საფეხურზე დგას, მაგრამ მიზნად აქვს დასახული საკუთარი ეკონომიკის მდგრადობის განუხრელი ზრდა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. <http://www.vestifinance.ru/articles/84648> IT-системы станут объектами ГЧП и концессий
2. <http://novainfo.ru/article/11116/pdf> ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО КАК ОБЪЕКТ ПУБЛИЧНОЙ ПОЛИТИКИ Туровский Александр Алексеевич
3. <http://eee-region.ru/article/4833/> Номер журнала: №4 (48), 2016 Проекты государственно-частного партнерства в России и в зарубежных странах
4. <https://articlekz.com/article/13408> Развитие государственно-частного партнерства в инновационной сфере: международный опыт
5. <https://monographies.ru/en/book/section?id=11641> 3.2. Государственно-частное партнерство в инновационной сфере
6. https://zakon.ru/blog/2013/10/23/gosudarstvennochastnoe_partnyorstvo Государственно-частное партнёрство – новые возможности при реализации инновационных проектов 3.10.2013 — 15:54
7. <http://vestnik.uapa.ru/ru/issue/2016/01/8/> Государственно-частное партнерство в инновационной сфере как основа консолидированного управления современной экономикой Гусев В.В. , Гусева Я.В.
8. <http://vestnik.uapa.ru/ru/issue/2016/01/8/> Государственно-частное партнерство в инновационной сфере как основа консолидированного управления современной экономикой Гусев В.В. , Гусева Я.В.

THE ROLE OF THE PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP (PPP) IN THE PROCESS OF GROWTH OF ECONOMIC SUSTAINABILITY OF THE COUNTRY

Summary

The modern innovative economy is characterized by new forms of business and state relations. One of them is the - Public Private Partnerships (PPP), whose primary objective is to increase the extent of private investments in various measures implemented by the state that serve the growth of the social status of the population and living standards and generally, economic sustainability of the country. Developed countries unanimously agree that introduction and development of public-private partnership is one of the new, innovative ways of improving the economic growth, infrastructure development and supply of society with services in the countries.

This form of partnership is the cooperation to implement the priority objectives of economic development, through the distribution of costs and risks between each other using long-term and voluntary principles. According to the world experience, the introduction of the PPP innovative model allows the expenditure optimization in a particular field and development in accordance with the real needs and sustainability.

We would like to emphasize that this model of partnership is surely and only based on voluntary principle and in addition to the two main participants, the non-profit sector– this or that foundation acting in the field of education, healthcare, cultural affairs, public movement, social movement etc. is the most important partner. The following areas are considered as "PPP" priorities: health care social services; Science and education; Innovative infrastructure; Production and transportation infrastructure; Public utilities.

Public-private partnership projects are widely used in EU countries where the total value of these projects in 2014 amounted to 18.7 trillion Euros. In sectoral context transport projects are the leader. For the projects implemented in the sphere of transport in 2015 60% of all PPP projects value was spent, followed by healthcare and education. For example, the construction of such giant projects in the European Union, such as the Metropolitan Line in Italy (In Milan), moto way in Belgium, the Netherlands, Germany, University Clinic in Germany and other, and the most famous project is the construction of a railway tunnel under the La Manche.

Generally, PPP is used worldwide in more than 100 countries In 2015 according to PPP's project value, the leader was Turkey (9.2 billion Euro), while by the completed projects of this year first place occupies the United Kingdom (15 projects). In Spain in the last 10 years based on "GPSU" principles the whole transport infrastructure has been reconstructed. In China more than half of infrastructural objects intended for the 2008 Olympic Games was implemented on the basis of the of PPP's mechanism.

Practice accumulated in the development of the PPP model in the world shows that it is essential to create a legal environment in which the main principles, procedures and conditions of the public-private partnership are considered. An interesting example of this is France, where the special law "PPP Law" was created in 2008 to effectively implement PPP projects that are fully adapted to the principles of public-private partnership and the obligations, risks and responsibilities of the parties involved in the process are detailed as well as the tender procedures, procedures of project implementation.

The success of the PPP projects successfully implemented worldwide, has made the developing countries to introduce the PPP model. Among these countries is Georgia, where the PPP Center is functioning for several years. It is the initiative organization, the main mission of which is promoting the cooperation between public and private sector in Georgia and in this terms the study of the situation in the country.

At the initiative of the PPP Center, on December 7-8, 2013, a conference dedicated to the public-private partnership model was held at the initiative of the Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia and the World Bank in Kobuleti. The PPP financial mechanisms, legal and institutional forms of partnership development were discussed at the conference.

It was also noted that the projects implemented by the PPP model provide a long-term, approximately 25-30 year action plan, where resources are allocated between private and public sector to implement design, construction, financing and management.

The European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) is helping the Georgian side to implement a public-private partnership model and successfully implement projects from 2015. The technical support for development of the legal basis of the regulatory framework of the Partnership is outlined and the document on the legislation and practices of the PPP model has been developed. However, despite the PPP Center data, there is no legislation in the country where the public-private partnership model and the relevant institutional and legal environment will be directly covered. There does not exist unified database of PPP projects implemented in the country where it will be possible to find detailed information about the projects.

There is no doubt that the state-private partnership is an integral part of the modern economy, one of the effective ways and direction of sustainable development of the country economy is the formation of its positions and positive image on the world market. Taking into account all this, we consider that it is especially important for a country like Georgia where the main problem for many countries with transition economies is that this method is new even for advanced countries, and therefore there is no relevant experience of the results of its implementation and the assessment of potential social-economic and legal results. However, it is already clear that this method is very effective for countries like Georgia, which, is still at a lower level in economic development, but is aimed at sustainable growth of its economy.

ზურაბ ნოზაძე

**სოციალურ-ეკოლოგიური ინოვაციები და მათი უსაფრთხოება
გლობალიზაციის პირობებში**

სოციალური ცვლილებების დინამიზმი, რომელიც განპირობებულია გლობალიზაციის რთული პროცესების განვითარებით, პირველ რიგში წინ სწევს ერთიანი მეცნიერული მიდგომებისა და მეთოდების გეგმების შემუშავების აუცილებლობას, ინოვაციური პროცესების ფართოდ დანერგვას, მათი უსაფრთხოების კრიტერიუმის და შეფასების ძიებას ოპტიმალური განხორციელებისათვის.

დღეისათვის ცნობილია ის ფაქტი, რომ კაცობრიობის მდგრადი განვითარების შენარჩუნება და შემდგომი განვითარება შესაძლებელია მხოლოდ „ეკოლოგიურად ორიენტირებული სივრცის“ სიცოცხლისუნარიანი სოციალური სისტემების გაფართოების გზით. ამ ყველაფრის მიღწევა შეიძლება ბუნებრივი რესურსების

დასაშვები ოპტიმალური ინტენსივობით გამოყენების, გარემოს მაქსიმალური დაცვის, ახლანდელი და მომავალი თაობების ჯანმრთელობის შენარჩუნების უფლებების მკვეთრი გაუმჯობესების საშუალებებით. მოცემულ სტატიაში განხილულია და მთავარ მიზანს წარმოადგენს სოციალური და ეკოლოგიური ინოვაციების მდგრადი განვითარებისა და მათი უსაფრთხოების კონცეპტუალური საფუძველების ანალიზი გლობალიზაციის დროს, ინოვაციის კლასიფიკაციის განხორციელება ეკოლოგიური კრიტერიუმებით, ინოვაციურ ნოვატორულ სოციუმზე ორიენტირებული მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოების პრობლემების გამოკვლევა, ანტიკრიზისული მიმართულების პროგრესული მეთოდების პროგნოზული დასაბუთების უზრუნველყოფა.

მსოფლიო გლობალიზაციის პირობებში, სოციალურ-ეკოლოგიური პროცესების მასშტაბებიდან გამომდინარე, არასაკმარისად განხილვა მათი სიმბიოზური ერთიანობა ბუნებრივ გარემოსთან, აუცილებელია ეკოლოგიაზე ორიენტირებული ინოვაციური სტრატეგიული მოქმედება ბიოსაფრთხოებისა და ანთროპობიოსფეროს სტაბილურობის შენარჩუნებისათვის, ამასთან დაკავშირებით კონკრეტიზაციასა და დაზუსტებას მოითხოვს ცნება მდგრადი განვითარება. ხოლო სოციალური, ეკონომიკური, ეკოლოგიური, პოლიტიკური დინამიკა საჭიროა განხილოს მხოლოდ ეკოლოგიასთან კომპლექსში, მათი მიღწევებისა და თანაზომიერი განვითარების ურთიერთკავშირსა და ოპტიმალურად გადაწყვეტაში.

განხორციელებული სოციალურ-ეკონომიკური, ეკოლოგიური, სამართლებრივი ღონისძიებები, რომლებიც უპირატესად ორიენტირებულია განუახლებელი ბუნებრივი რესურსების ეფექტიან ეკონომიასა და ახალ ეკოლოგიურ ტექნოლოგიაზე გადასვლის დამუშავებაზე, პრინციპულად არადამაკმაყოფილებელია. აუცილებელია, ყველა სოციალური ინოვაცია დავეგემოთ და „განვაავითაროთ“ ეკოლოგიური თავისებურებების გათვალისწინებით, სხვანაირად რომ ვთქვათ, სოციალურ-ინოვაციური საქმიანობა უნდა იყოს ეკოლოგიურ მდგომარეობაზე ორიენტირებული და მიზანმიმართული.

წარმოებისა და მოხმარების მდგრადმა განვითარებამ და ზრდამ, მეურნეობის რესურსულ-ორიენტირებული საშუალებით წარმართვამ გლობალურ მასშტაბში, დემოგრაფიულმა პრობლემებმა, ეკონომიკურ-სოციალურმა დაძაბულობამ და სხვა პრობლემებმა, რომლებიც მოქმედებდა წინა ათწლეულებში, მიგვიყვანა ანთროპოგენური დაძაბულობის გაძლიერებამდე, პლანეტარული ეკოსისტემების დეგრადირებამდე და შეუქცევად ცვლილებებამდე. მეცნიერების წინაშე დადგა აუცილებლობა, დავიწყოთ კარდინალური ცვლილებები სოციალურ-ეკოლოგიური სტრატეგიის გადასინჯვის მიმართულებით რათა მაქსიმალურად დავიცვათ ეკოლოგიური სისტემა. სისტემის – „კაცობრიობა-ბიოსისტემა“ – დინამიური სტაბილურობის შესანარჩუნებლად აუცილებელია გადავიდეთ ახალ ტექნოლოგიებზე და ინოვაციურ მიმართულებებზე.

ჩვენი აზრით, მიზანშეწონილია ალტერნატიული მრავალპროფილიანი სამეცნიერო მოდელების შემუშავება, რომლებიც ადეკვატური და მისაღები იქნება გლობალური ცვლილებების პირობებში და მაქსიმალურად გააუმჯობესებს ბუნებრივ გარემოს.

ერთიანი პლატფორმა, რომელიც აერთიანებს ეკონომიკურ, სოციალურ, ეკოლოგიურ პარამეტრებს, უნდა გახდეს კონცეფცია ანტიკრიზისული, მდგრადი

განვითარების, შენარჩუნების, პრევენციის დაცვის და სხვა საშუალებების, რომლებიც რაციონალური და ოპტიმალური გამოყენებით მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებს ეკოლოგიურ გარემოს და სტაბილურს გახდის ბიოსფეროს, ხელს შეუწყობს ბუნებრივი რესურსების თვითაღდგენის შესაძლებლობას.

სოცალური ინოვაციების დროს დღეისათვის პრიორიტეტი ეძლევა ეკონომიკურ ფასეულობებს, ხოლო ეკოლოგიური რჩება მეორადი, უკანმდგომი, დირექტიული. ასეთი ტენდენციების შენარჩუნებამ, შეიძლება, გლობალურ კრიზისულ სიტუაციამდე მიგვიყვანოს მსოფლიო მასშტაბით.

ამრიგად, ყოველგვარი სახის ინოვაციური საქმიანობა უნდა იყოს ეკოლოგიურად მისაღები, ხოლო იდეალურ შემთხვევაში ეკოლოგიურად უსაფრთხო.

ტერმინი „ინოვაცია“ მეცნიერულ ბრუნვაში შემოიტანა ავსტრიელმა ეკონომისტმა ი. შუმპეტერმა, რომლის გაგებითაც ინოვაციაში იგულისხმება საწარმოო ძალების არსებულ მდგომარეობაში ახალი კომბინაციების გამოყენებით კომერციული ამოცანების გადაწყვეტა და ინოვაციაში ეკონომიკური სისტემის განვითარების წყაროსა და ფაქტორს ხედავდა.

თანამედროვე პირობებში „ინოვაცია“-ში შეიძლება გამოვყოთ ამ ტერმინისთვის დამახასიათებელი სამი მიდგომა.

პირველი დაკავშირებულია საკვლევი კატეგორიის ასპექტთან – ინოვაციური მოღვაწეობის ტექნიკურ-ტექნოლოგიური შედეგის მიღწევა.

მეორე მიდგომაში ინოვაცია განხილულია, როგორც ინოვაციური საქმიანობის (მოღვაწეობის) შედეგი, კერძოდ საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისობაში ინოვაცია განიმარტება ინოვაციური მოღვაწეობის საბოლოო შედეგად, რომელიც მიღებულია როგორც ახალი ან გაუმჯობესებული სახის პროდუქტი, რაც დანერგილია ბაზარზე ახალი ან გაუმჯობესებული ტექნოლოგიური პროცესის შედეგად პრაქტიკული მოქმედების გამოყენებით ან სოციალური მომსახურების ახალი მიდგომით.

მესამე მიდგომა დაკავშირებული კატეგორია „ინოვაცია“ კვლევის პროცესთან, რომელიც შეიცავს ინოვაციური მოღვაწეობის (საქმიანობის) ძირითად ეტაპებს.

პირველ რიგში ეს არის შექმნის კომპლექსური პროცესი, გაგრძელების და გამოყენების ახალი პრაქტიკული საშუალებები საზოგადოებრივი მოთხოვნილებებისათვის.

მოკლედ შეიძლება გამოვყოთ ინოვაციური პროცესების ორი ბაზური დახასიათება; შედეგობრივი და პროცესუალური, „ინოვაცია“ არის არა მარტო პროგრესული შედეგი, არამედ მისი მიღების პროცესი, რომელიც მიმართულია საზოგადოების მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. ამრიგად ინოვაცია, როგორც შედეგი – ეს არის მოღვაწეობის (საქმიანობის) სახეობა, მატერიალური ობიექტი ან მათი კომბინაციები, რომლებსაც ახასიათებს შემდეგი ძირითადი თვისებები:

- სამეცნიერო და პრაქტიკული სიახლე, რომელიც გამოხატულია ახალი პროგრესული შედეგის სახით, რაც ადრე არ გამოიყენებოდა სისტემის მიერ.

- კომერციული ახალი პროდუქტის შექმნაში გამოყენებითი მეცნიერების მიღწევების დანერგვა და ამ პროდუქტის ბაზარზე გატანა, რომელიც თავის თავში მოიცავს სოციალურ, ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ, ტექნიკურ ეფექტს.

- პროცესუალური გაგებით, ინოვაცია არის პროცესი წარმოქმნის, შემუშავების, ადაპტაციის ახალი სასარგებლო შედეგის გამოყენების. – ინოვაცია არის ხანგრძლივი ბიზნესპროცესი, რომელთანაც დაკავშირებულია მაქსიმალური ეფექტის მიღება.

- ინოვაციური პროცესების კომპლექსური ხასიათი, რომელიც აერთიანებდა როგორც გამოკვლევას (მეცნიერება), ასევე ბიზნესს.

- ინოვაციის დანერგვა და რეალიზაცია სოციალურ-ეკოლოგიურ ასპექტში შეიცავს ორ ძირითად მომენტს:

- პირველი, სოციალური ეფექტი, რომელშიც აისახება უსაფრთხოების გაზრდილი ხარისხი, მომუშავეების კვალიფიკაციის ზრდა, სამუშაო ადგილების რიცხვის ზრდა, საწარმოს მომუშავეთა შემოსავლების ზრდა.

- მეორე, ეკოლოგიური ეფექტი, რომელიც მიმართულია ანთროპოეკოლოგიური კომპლექსების სტაბილიზაციისა და ანტიკრიზისულობისაკენ, საწარმოს ნარჩენების შემცირებისაკენ, ატმოსფეროში მავნე ნივთიერებების გამოფრქვევის შემცირებისაკენ, ნიადაგის დაბინძურების წინააღმდეგ, წყლის რესურსების მავნე კომპონენტებით გაჭუჭყიანების შემცირებისაკენ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент. Москва, 2011.
2. Данилов-Данильян В.И., Лосев К.С. Экологический вызов и устойчивое развитие. Москва, 2008.
3. Ёндовицкий Д.А., Коменденко И.Д. Организация анализа и контроля инновационной деятельности хозяйственного субъекта. Москва, 2004.

თენგიზ ქავთარაძე

ევროკავშირის სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის და ინოვაციის სისტემები

ანოტაცია. ნაშრომში შესწავლილია ევროკავშირის რეგიონული პოლიტიკის აქტუალური საკითხები; დადგენილია ევროპულ გაერთიანებაში მოქმედი კომიტეტები, მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო თანამშრომლობის საყოველთაო კომიტეტი, ფერმერების კავშირების ფედერაცია, მუდმივ წარმომადგენლობათა კომიტეტი და სხვა. შესწავლილია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის ინოვაციური სისტემის კონცეფცია. ნათქვამია, რომ იგი უფრო ადრე არსებული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის სისტემის კონცეფციიდან წარმოიქმნა. განხილულია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინოვაციის სისტემა, როგორც ცნება, რომელიც გულისხმობს ორგანიზაციების, საწარმოებისა და ინდივიდებისგან შემდგარ ქსელს. იგი ინსტიტუტებისა და პოლიტიკის გამტარებლების ერთობლივი, მიზანმიმართული ქმედებების მეშვეობით ახდენს ფოკუსირებას ახალ პროექტებზე და წარმოების ახალ ორგანიზაციულ ფორმებზე. ყურადსაღებია ინოვაციის არსის განსაზღვრისას ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის პოზიცია, რომელიც ინოვაციას განიხილავს როგორც ახალი ან მნიშვნელოვნად გაუმჯობესებული პროდუქტის დანერგვას, მარკეტინგული მეთოდის განხორციელებას. ეს ნიშნავს, რომ ინოვაციური სისტემის აქტივობებს წარმოადგენს სამეცნიერო, ტექ-

ნოლოგიური, ორგანიზაციული, ფინანსური და კომერციული ქმედებები, რომლებიც ფაქტობრივად გამოიზრდება ინოვაციის სისტემების განსახორციელებლად.

საკვანძო სიტყვები: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნა, ინოვაციური სისტემები, რეგიონული პოლიტიკა

ევროკავშირი გაერთიანებაა ევროპის კონტინენტზე, რომლის წევრია 14 დასავლეთევროპული სახელმწიფო. შემოდებულია ერთიანი საბაჟო ტარიფი მესამე ქვეყნებთან ურთიერთობაში; ტარდება ერთობლივი რეგიონული პოლიტიკა ჩამორჩენილი და დეპრესირებული რეგიონების განვითარებისათვის; სრულდება ერთობლივი მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრამები და სხვა. ევროპული გაერთიანების საფუძველზე მოქმედებს სხვადასხვა კომიტეტები, მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო თანამშრომლობის საყოველთაო კომიტეტი, ფერმერების კავშირების ფედერაცია, მუდმივ წარმომადგენლობათა კომიტეტი და სხვა.

XX საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისისათვის ევროკავშირის წილად მოდიოდა ეკონომიკურად განვითარებული ქვეყნების მთლიანი შიგა პროდუქტის მესამედი და ექსპორტის ნახევარზე მეტი. ცალკეული ხარვეზების მოუხედავად, მისი დადებითი მხარეებია: პროდუქციის ერთეულზე დანახარჯების შემცირება და წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლება, აგრეთვე, კონკურენციის გამოწვევების კვალობაზე ინოვაციური საქმიანობის აქტივიზაცია;

ინოვაცია მეცნიერული ცოდნისა და მოწინავე გამოცდილების მიღწევების გამოყენებაზე დამყარებული სიახლეებია ტექნიკაში, ტექნოლოგიაში, შრომის ორგანიზაციაში და მართვაში. ცოდნა ადამიანში, ადამიანთა ჯგუფებში მაგალითად, მეცნიერულ-კვლევითი ინსტიტუტის კოლექტივში და მთლიანად საზოგადოებაში სამყაროს (ბუნებისა და კაცობრიობის) განვითარების კანონებსა და კანონზომიერებათა შემეცნების კვალობაზე თანდათანობით დაგროვილი მეცნიერული (და არა მარტო მეცნიერული) ინფორმაციის მარაგია, რომელიც სისტემატიურად ივსება ახალ-ახალი აღმოჩენებით, გამოგონებებით, და სულ უფრო გამდიდრებული სრულყოფილი სახით გადადის თაობიდან თაობაში. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინოვაციის სისტემის კონცეფცია უფრო ადრე არსებული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის სისტემის კონცეფციიდან წარმოიქმნა. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინოვაციის სისტემა, როგორც ცნება გულისხმობს ორგანიზაციების, საწარმოებისა და ინდივიდებისაგან შემდგარ ქსელს, რომელიც ინსტიტუტებისა და პოლიტიკის გამტარებლების ერთობლივი მიზანმიმართული ქმედების მეშვეობით ახდენს ფოკუსირებას ახალ პროდუქტებზე, ახალ და პროგრესულ მეთოდებსა და ტექნოლოგიაზე და ახალ და ეფექტურ ორგანიზაციულ ფორმებზე. ინოვაციის არსის განსაზღვრისას ყურადსაღებია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის პოზიცია, რომელიც ინოვაციას განიხილავს, როგორც ახალ ან მნიშვნელოვნად გაუმჯობესებული პროდუქტის წარმოებაში დანერგვას.

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის კონცეფცია მოიცავს როგორც სოფლის მეურნეობის, ისე სოფლის განვითარებასაც. ესაა: კვლევა; ექსტენცია; განათლება; სწავლება და დამხმარე სისტემები, ორგანიზაციები, რომლებიც ახორციელებენ კრედიტების, წარმოების საშუალებების და სხვათა უზრუნველყოფას. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინოვაციური სისტემის განვითარების მნიშვნელოვანი გამოწვევაა

მონაწილე მხარეებს შორის ურთიერთკავშირების გაიოლება და მხარეების საბო-
საბოლოო შედეგის მაქსიმალური დაინტერესება. სისტემის ფარგლებში მათ
მართვას განსხვავებული სტიმულები ახასიათებს და შეიძლება პრობლემატური
იყოს. განათლება ხშირად სუსტადაა დაკავშირებული კვლევასთან. ექსტენციასა და
ბიზნესთან გამოყენებითი კვლევები ხშირად არასათანადოდ ანვითარებს და
ასახავს ფუნდამენტური სამეცნიერო ნაშრომების შედეგებს და ნაკლებად არის
ორიენტირებული მათ პრაქტიკულ სარგებლიანობაზე. რიგ შემთხვევაში კვლევის
გაფართოებასთან შედარებით უფრო მნიშვნელოვანია ფერმერებსა და სურსათის
მწარმოებლებზე სწორად ორიენტირებულ ღონისძიებათა დაგეგმვა და
განხორციელება.

მიუხედავად იმისა, რომ ევროპის სოფლის მეურნეობის ინოვაციის პროცესი
მეტად მნიშვნელოვან გამოწვევას და აქტუალურ თემას წარმოადგენს, სპეციალის-
ტების აზრით, არასათანადოდაა შესწავლილი როგორც სასოფლო-სამეურნეო
ცოდნის ინოვაციური სისტემის არსი, ისე მისი ცვლილებების მახასიათებლები.
სისტემური ცვლილებების და მათი მრავალფეროვნების შესწავლა მნიშვნელოვანია
ინოვაციის განვითარებისათვის იმ გარდამავალი ეკონომიკების მქონე ქვეყნები-
სათვის, რომელთაც სურთ ინოვაციური სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის
განხორციელება. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ გამოცდილების მექანიკურად
გადმოტანა ვერ შექმნის მიცემული ქვეყნის სოფლის მეურნეობის კონკრეტული
გამოწვევების და საჭიროების სრულად გათვალისწინების სათანადო გარანტიებს.
ინოვაციური სისტემის განვითარების ხედვა გვეხმარება, უკეთ გავიაზროთ
საინოვაციო სისტემების განვითარების არსი, პერსპექტივა, პოტენციური ახალი
კომბინაციისათვის. სტრუქტურული ჩავარდნების შემთხვევაში მივიღოთ სათანადო
გადაწყვეტილებები და განვსაზღვროთ საინოვაციო პოლიტიკის შესაძლებლობები.
მოწინავე საინოვაციო ცოდნის სისტემები ეფუძნება კარგად ჩამოყალიბებულ
განსაზღვრულ, გაცვლით ურთიერთობებს სამეცნიერო ინსტიტუტებსა და
ტექნოლოგიებს, ინდუსტრიასა და პოლიტიკურ სისტემას შორის. ეს იძლევა
შესაძლებლობას, რომელიც მოიცავს განსხვავებული როლების მქონე ჩართულ
მონაწილეებს, მხარეებს, რომლებიც კერძო საშუაშაველო თუ პიროვნული
შესაძლებლობებით ხელს უწყობენ ტრანსაქციებს ინოვაციის სისტემის
მონაწილეებს შორის.

ინოვაციის სისტემებში უმნიშვნელოვანეს მხარედ განიხილება სასოფლო-
სამეურნეო ცოდნის და ინოვაციის სისტემა, რომელიც მოიცავს კვლევის,
ექსტენციის და საგანმანათლებლო ორგანიზაციებს, რომლებიც სტრუქტური-
რებული და მართულია მთავრობის მიერ სექტორული პოლიტიკის მეშვეობით. ამ
სისტემის უმთავრეს ფუნქციურ მიზანს წარმოადგენს ფერმერების უფრო მაღალი
პროფესიული დონის მიღწევის მეშვეობით სასოფლო-სამეურნეო სექტორის
პროდუქტიულობის ამაღლება. ევროკავშირის სასოფლო-სამეურნეო საინოვაციო
პოლიტიკის თანახმად, 2007-2013 წლებისათვის გამოყოფილი იყო დაახლოებით 350
მილიარდი ევრო, აქედან 91 მილიარდი განკუთვნილი იყო სოფლის განვითარების
პროგრამებისათვის, რომელთა უმთავრესი დანიშნულებაა: სოფლის მეურნეობისა
და სატყეო სექტორის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება; გარემოს და სასოფლო
ადგილების გაუმჯობესება; სასოფლო ადგილების ცხოვრების ხარისხის გაუმჯო-
ბესება და სასოფლო ეკონომიკის დივერსიფიკაციის ხელშეწყობა.

ზემოთ ჩამოთვლილი მიმართულებები, ფართო გაგებით, ინოვაციური საქმიანობის წახალისებას ემსახურება. მათი მრავალი კომპონენტი თანხვდება ევროკავშირის რეგიონული განვითარების ამოცანებს, რომელსაც სტრუქტურული ფონდები აფინანსებს. საინფორმაციო და ცოდნის სისტემის სტრუქტურა, მისი ორგანიზაცია და მართვა დიდად განსხვავებულია ქვეყნებს შორის, იგი მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ცენტრალიზაციის თუ დეცენტრალიზაციის დონეზე. სხვაობები შეიძლება ვიპოვოთ ერთი და იმავე ქვეყნის განსხვავებულ რეგიონებსა და ფედერალურ მხარეებში. მთლიანად მოცემული სისტემა მნიშვნელოვნადაა ფრაგმენტირებული და მასში ახალი სტრუქტურების და მონაწილე მხარეების წარმოქმნის საკითხები განიხილება დინამიურ პროცესად. მაგალითად, ექსტენცია ფერმერებისათვის რამდენიმე განსხვავებულ მოდელს შეიძლება მოიცავდეს ფრაგმენტაციის და დაფინანსების წყაროების დონეების შესაბამისობის შედეგად. ნიდერლანდებსა და გერმანიის რიგ მხარეში დაფინანსება ხდება ფერმერების პირდაპირი გადახდებით, სადაც სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის ინოვაციის სისტემა იმართება კერძო ორგანიზაციების მიერ. ნიდერლანდებში ექსტენციის სისტემა კერძოა, თუმცა კვლევისა და განათლების სისტემები უპირატესად სახელმწიფოს ეკუთვნის. აქ ფერმერებისა და მცირე საშუალო საწარმოებისათვის, ცოდნის შექმნის სუბსიდირება ხორციელდება ცოდნის ვაუნერული სისტემით, ფერმერული ორგანიზაციებისა და რეგიონების ერთობლივი თანამმართველობით, მაგალითად, საფრანგეთში, ჩინეთსა და გერმანიის რიგ მხარეში, ხორციელდება სამთავრობო დაფინანსება ფერმერული ორგანიზაციების ნაწილობრივი ფინანსური დაფარვებით. რეგიონების სანახევრო მართვა ხდება, მაგალითად ირლანდიაში, სადაც მართვას ახორციელებენ შტატის, მრეწველობისა და ფერმერული ორგანიზაციის წარმომადგენლები; ან შტატის რეგიონული ორგანიზაციების მიერ ხორციელდება მართვა, მაგალითაზდ შვეიცარიაში, იტალიასა და ფინეთში. სასოფლო-სამეურნეო საგანმანათლებლო სისტემას ხშირად აქვს მყარი კავშირები სასოფლო-სამეურნეო საინფორმაციო ინოვაციის სისტემასთან. ინოვაციის გახსნილობა სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის სისტემის ჩარჩოებში წარმოადგენს მნიშვნელოვან ფაქტორს უნარიანი მონაწილეობისათვის, რაც ეხმარება მათ ცოდნის გააზრებასა და ტრანსფორმაციაში, ასევე სათანადო პროექტების შექმნაში.

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის სისტემა უფრო მეტად სასარგებლოა, როდესაც აღწერილი და გაანალიზებულია ქვეყნებისა და რეგიონების სოფლის მეურნეობის საინოვაციო პოლიტიკებს შორის განსხვავებები. ვფიქრობთ, გამოცდილებათა შესწავლისას ყურადღება უნდა გავამახვილოთ არა მხოლოდ სისტემების აღწერაზე, არამედ ეროვნულ და რეგიონულ სოფლის მეურნეობებს შორის მნიშვნელოვან განსხვავებებზე.

კვლევითი პროგრამები, პრიორიტეტები და მათი ევოლუციის კრიტერიუმები, რომელსაც ირჩევენ აკადემიურ სფეროში და შესაბამისი შედეგები, რაც უქდება აკადემიურ პუბლიკაციებში, ყოველთვის არ არის გასაგები მოსარგებლეთა უმეტესი ნაწილისათვის. ამდენად, განსხვავებული უნარის მქონე მოსარგებლენი და ინოვატორები საჭიროებენ უფრო მეტად ადაპტირებულ ცოდნას, რომელიც უკეთესად ესადაგება მათ გაგებას და საჭიროებებს. შესაბამისად, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის და ინოვაციის სისტემების განვითარებული კონცეფცია მოითხოვს შუამავლობის სხვადასხვა ფორმას, გამოყენებითი კვლევითი შედეგების

გასაგებ ენაზე გავრცელებას ფერმერული გაზეთებისა და ჟურნალების, სპეციალიზებული ვებსაიტების, სემინარების და ა.შ. მეშვეობით. რამდენიმე ქვეყანაში არსებობს გამოწვევები კვლევების შედეგების პრაქტიკისათვის გადაცემის ან, პირიქით, პრაქტიკოსების ცოდნაზე მოთხოვნილების გადაცემისა კვლევითი და საკონსულტაციო პროგრამებისათვის.

სისტემის ფარგლებში, უკეთესი კორდინაციისა და დაინტერესებული მხარეების ურთიერთქმედების გაუმჯობესების მიზნით, გამოიყენება განსხვავებული მიდგომები. ასე მაგალითად, საფრანგეთში დაფინანსება ეძლევა სპეციალურ პროექტებს, რომლებიც მოიცავს კვლევის, ექსტენციის და განათლების ორგანიზაციების გაერთიანებებს. საფრანგეთში ინოვაციური პოლიტიკის მხარდასაჭერად შექმნილია საწარმოთა კონკურენტუნარიანობის ფონდი, რომელიც აფინანსებს ლაბორატორიებს სამეცნიერო კვლევების ჩასატარებლად. ქვეყანაში დიდი ყურადღება ექცევა მსხვილი სამეცნიერო-საწარმოო კომპლექსების ფორმირებას, რომლებიც აერთიანებს ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის მაღალტექნოლოგიური საწარმოებისა და სამეცნიერო ინსტიტუტების საქმიანობას და ხელს უწყობს ინოვაციების მხარდაჭერის სიმძიმის ცენტრის გადატანას ქვეყნის რეგიონებში. ამ მიზნით ქვეყანაში 2004 წლიდან იქმნება რეგიონული კლასტერები, როგორც მათ უწოდებენ, ინოვაციური კონკურენტუნარიანობის პოლუსები. პოლუსის შედეგიანობის შეფასება, მათი მხარდაჭერა ხორციელდება არა მხოლოდ რესპუბლიკურ, არამედ რეგიონულ და შესაძლოა მუნიციპალურ დონეზე. 2006 წლისათვის საფრანგეთში ფუნქციონირებდა 71 ინოვაციური პოლუსი, რომელთაგან 17-ს გააჩნდა საერთაშორისო სტატუსი. განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა ისეთ დარგებს, როგორცაა: აერონავტიკა, ბიოტექნოლოგია, მედიცინა, ნანოტექნოლოგია, პროგრამული უზრუნველყოფა. პრიორიტეტული პროექტების რიცხვში შევიდა კვების მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, მანქანათმშენებლობა და სარკინიგზო ტრანსპორტი. პოლუსებში გაერთიანებულ საწარმოებს ქვეყნის ხელისუფლების მიერ რიგი შეღავათი და მხარდაჭერა აქვთ, ბმათ შორის ფინანსური საშუალებებით. საწარმოებს ამ საშუალებების მიღება შეუძლიათ სხვადასხვა ფორმით, მაგალითად, შეღავათიანი პირობებით კრედიტის მიღება მოწყობილობების შეძენასა და წარმოების გაფართოებაზე. პოლუსებში მონაწილეები სხვა შეღავათითაც სარგებლობენ, მათთვის საგადასახადო ტვირთი მნიშვნელოვნად შემცირებულია. აღნიშნული შეღავათი გათვალისწინებულია იმ პერსონაჟისათვის, ვინც მონაწილეობს ცოდნის ინოვაციური სისტემის პროექტებში. ესენია მკვლევარები, ინჟინრები, მენეჯერები და სხვა სპეციალისტები.

ცალკეული პოლუსის საქმიანობას ხელმძღვანელობს მასზე პასუხისმგებელი სახელმწიფო მოხელე უწყებათაშორისი კომისიისაგან. საწარმომ, რომელიც სახელმწიფო-სამეცნიერო ცენტრთან გეგმავს თანამშრომლობას ამა თუ იმ ფუნდამენტურ გამოკვლევაზე, უნდა მიმართოს მეცნიერული კვლევების ეროვნულ სააგენტოს, რომელიც მოწოდებულია, შეარჩიოს და სუბსიდია გასცეს ინოვაციური ტექნოლოგიების დამუშავებისათვის, რომელთა კომერციული რეალიზაცია შესაძლებელია პერსპექტივაში, ხოლო თუ პროექტი ხუთი წლის განმავლობაში განხორციელდება, მაშინ ის დაფინანსდება საწარმოს კონკურენტუნარიანობის ფონდიდან. ინოვაციური პროექტების რეალიზაცია ხორციელდება კერძო ინვესტორისა და სახელმწიფოს მხარდაჭერით. სახელმწიფო ინვესტორს საკვლე-

სამეცნიერო საქმიანობის სფეროში ინვესტიციების დაბანდებისათვის სთავაზობს რიგ შეღავათსა და ბონუსს. ამასთან, მნიშვნელოვანია რესპუბლიკური და რეგიონული ხელისუფლების მიერ ინოვაციური ცოდნისა და სისტემების მხარდაჭერა მათი ინფრასტრუქტურის მიმართულებით. შვეიცარიაში პლატფორმები წარმოადგენს კვლევის – ექსტენციისა და განათლების, ჩართულ მონაწილეთა ადგილს, ისევე, როგორც სხვადასხვა სასოფლო-სამეურნეო და სხვა ორგანიზაციების კომიტეტები. გერმანიაში სასოფლო-სამეურნეო უნივერსიტეტები თანამშრომლობენ სამთავრობო კვლევით დაწესებულებებთან, საექსტენციო მომსახურებებსა და ფერმერულ გაერთიანებებთან. განათლება და საექსტენციო მომსახურებები მხარდაჭერილია ცოდნის გავრცელების თანამედროვე ტექნიკური საშუალებებით და მეთოდებით და პლატფორმების ცვლილებებით. კოოპერაციას კვლევასა და ცოდნის სისტემების ინოვაციაში მიყვავართ დეცენტრალიზებულ ინფრასტრუქტურასა და საერთაშორისო პარტნიორებთან მხარდი თანამშრომლობისაკენ.

გერმანიის ეროვნული ინოვაციური სისტემის შემადგენლობაში საჭიროა გამოიყოს ორგანიზაციებისა და სამეურნეო სუბიექტების სამი ძირითადი რგოლი, რომლებიც ინოვაციური პროცესის ფარგლებში ასრულებენ ერთგვაროვან ამოცანებს: სისტემის პირველ რგოლს წარმოადგენს სახელმწიფო მართვის დაწესებულებები, მეორე რგოლს – ადმინისტრაციულ-სამშუამავლო დონის ორგანიზაციები და მესამეს უშუალო შემსრულებლები – კერძო სექტორის საწარმოები და სახელმწიფო-კვლევითი ორგანიზაციები და სხვა. პირველ რგოლს მიეკუთვნება: ერთიანი სამეცნიერო კონფერენცია და მეცნიერების საბჭო. ერთიანი სამეცნიერო კონფერენციის ძირითადი ამოცანაა პრინციპული გადაწყვეტილებების მიღება სამეცნიერო კვლევის და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების ფინანსირებაში ქვეყნის მასშტაბით და აგრეთვე ეროვნული მეცნიერებატევადი სფეროს განვითარების სტრატეგიისა და პროგრამების შემუშავებისათვის. მეცნიერების საბჭო წარმოადგენს ფედერალურ მთავრობასთან არსებულ სათათბირო ორგანოს და მისი ძირითადი ამოცანაა მეცნიერების, კვლევების და განათლების სფეროს სასწავლებლების განვითარებისათვის რეკომენდაციების მომზადება შინაარსობრივი და სტრუქტურული ასპექტების კუთხით. მოგვიანებით დამტკიცდა ახალი სათათბირო ორგანო ეკონომიკა – მეცნიერების ექსპერტთა საბჭო. მასში შევიდნენ ცნობილი გერმანელი მეწარმეები და მეცნიერები ქვეყნის ინოვაციური პოლიტიკის სტრატეგიული საკითხების განსახილველად.

ინოვაცია იყო და კვლავაც იქნება ბრიტანეთის ეკონომიკური კეთილდღეობის მამოძრავებელი ძალა, რომელიც გრძელვადიან პერსპექტივაში ზრდის 70 პროცენტს განაპირობებს. იგი აუმჯობესებს ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობას, გვეხმარება, სათანადოდ ვუპასუხოთ საზოგადოების წინაშე მდგარ ძირითად გამოწვევებს, როგორცაა წმინდა და მდგრადი ენერგეტიკული და სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და დემოგრაფიის ცვლილებებზე რეაგირება. ცოდნისა და ინოვაციის სისტემების საზღვრის გაფართოება, ახალი ტექნოლოგიების განვითარება და ექსპლუატაცია არის მთავარი სახელმწიფო სტრატეგიისათვის. ბრიტანეთში ცოდნის ინოვაცია სცილდება სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების ტრადიციულ ცნებებს. დიდი ბრიტანეთის საინოვაციო სისტემა წარმოადგენს ინტერაქციული ელემენტების სპექტრს.

ბიზნესსაზოგადოება დაკავებულია ინოვაციების სისტემის დანერგვით ეკონომიკის მასშტაბით და მხარს უჭერს სისტემის კომერციალიზაციას, მათ შორის ტექნოლოგიების სტრატეგიული საბჭო – დიდი ბრიტანეთის ინოვაციური სააგენტო.

ნიდერლანდებში ექსტენციის მომსახურების პრივატიზაციამ წარმოქმნა კონკურენცია. რადგან ექსტენციის ორგანიზაციები კონკურენტები არიან, ისინი ხანდახან იძულებულნი ხდებიან, ერთობლივად ისარგებლონ ცოდნით, გაინაწილონ ცოდნა. აამ წინააღმდეგობისა და შეუსაბამოების დასაძლევად ცოდნის ბაზრის მოთხოვნისა და მიწოდების მხარეებს შორის აქ მოქმედებენ საშუაშაველო საბროკერო სტრუქტურები ხშირად სამთავრობო დაფინანსებით. განსაკუთრებულ ხელშეწყობას, სათანადო დაფინანსებას საჭიროებს ურთიერთმოქმედების განვითარება სხვადასხვა ინოვაციური სისტემების მონაწილეებს შორის, რომელიც მოიცავს განათლებას და კვლევას, ექსტენციას და პრაქტიკოს სეციალისტებს, რათა ასტიმულირონ ინოვაციის ჯაჭვი სხვადასხვა მიმართულებით, არა მხოლოდ კვლევის ხელშეწყობი ინოვაციის, არამედ ასევე ინოვაციის გამტარებელი კვლევის ინოვაციების ინტეგრირების განხორციელებასა და ცოდნის გამოყენებაში.

ირლანდიაში ხორციელდება ინტეგრირებული კვლევები, საკონსულტაციო და საექსტენციო მომსახურება სასოფლო-სამეურნეო სასურსათო და სოფლის განვითარების სექტორებისათვის ფერმერებისა და დაინტერესებული პირებისათვის. სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციისა და სწავლების მომსახურება ერთობლივად ფინანსდება ფერმერების მიერ და სამთავრობო სუბსიდიებით. ამავე დროს, სამეცნიერო კვლევები ფინანსდება სახელმწიფოს მიერ და კონკურენტული საგარეო კვლევების საფინანსო სქემების ფონდებიდან მიღებული გრანტებით. დაინტერესებულ პირებს შორის ურთიერთქმედების ორგანიზება ხორციელდება ირლანდიის საუნივერსიტეტო კოლეჯთან თანამშრომლობით, ევროპის უნივერსიტეტებთან და უმაღლესი განათლების შემდგომი დაფინანსების სქემის პროექტებით და ადმინისტრირებით. თანამედროვე ირლანდიას არცთუ ისე დიდი ხნის წინათ გააჩნდა რიგი ეკონომიკური და სოციალური პრობლემები. მიუხედავად ამისა დღეისათვის იგი წარმოადგენს მაღალგანვითარებულ ქვეყანას, რომელიც ევროკავშირისა და ევროზონის წევრია, მისი მშპ ერთ სულ მოსახლეზე შეადგენს 126%-ს. გასული საუკუნის 50-იან წლებამდე ქვეყნის მოსახლეობის დიდი ნაწილი, ცხოვრების დაბალი დონის გამო, ემიგრაციაში მიდიოდა, ხოლო ვინც რჩებოდა ქვეყანაში, ვერ ამჩნევდნენ ცხოვრების დონის გაუმჯობესებას. ირლანდიაში გადალახა მრავალი წინააღმდეგობა და გაიარა დიდი გზა ნაკლებად განვითარებული ქვეყნიდან ეკონომიკურად მაღალგანვითარებულ ქვეყნამდე. დღეისათვის ირლანდიაში ხორცისა და რძის წარმოება სოფლის მეურნეობის ფრიად მნიშვნელოვან სექტორს წარმოადგენს. ქვეყანაში საკმაოდ დიდია ცხვრისა და საქონლის რაოდენობა (დაახლოებით 15 მილიონი ერთეული). ამიტომ გასაკვირი არ არის რომ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის და ინოვაციის სისტემების გამოყენებით, ეს ქვეყანა ყველაზე მსხვილი ექსპორტიორია ევროპაში და ერთ-ერთი წარმატებული მსოფლიოში რძისა და ხორცის წარმოების მიმართულებით. ქვეყანაში აგროსასურსათო სექტორი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სფეროა, სადაც დასაქმებულია 150 ათასზე მეტი ადამიანი. ყველა იმ ფაქტორის დახმარებით, რომლებმაც ირლანდია მიიყვანა განვითარების ამ დონემდე, ქვეყანამ მიაღწია იმას, რომ იგი ერთ-ერთი ყველაზე დინამიური და ინოვაციურია მსოფლიოში. 2013 წელს

ქვეყანაში შეინიშნებოდა დასაქმების ზრდა იმ კომპანიებში, რომლებიც დადაკავებულები არიან ექსპორტით. ყოველივე ზემოთ თქმულიდან შეიძლება აღვნიშნოთ: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის და ინოვაციის სისტემების განვითარებაში ევროკავშირის წევრობას უდავოდ გააჩნია თავისი პლუსი ისეთი ეკონომიკის ქვეყნისათვის, როგორც ირლანდიაა.

ინოვაციური პოლიტიკა ასტიმულირებს ევროკავშირის წევრ ისეთ ქვეყანას, როგორცაა იტალია. თანამედროვე იტალიის უნიტარული საპარლამენტო რესპუბლიკა რანგირებულია, როგორც მსოფლიოს 24-ე ყველაზე განვითარებული ქვეყანა და ცხოვრების ხარისხის ინდექსით შედის მსოფლიო ქვეყანათა ათეულში. წარმოადგენს ევროკავშირის ჩანასახის დამფუძნებელ წევრს და ევროზონის ნაწილს. იტალია ასევე არის დიდი რვიანის, დიდი ოციანისა და ნატოს წევრი. გააჩნია მსოფლიოში მესამე უდიდესი ოქროს მარაგი, მშპ-ის მერვე უდიდესი მაჩვენებელი მსოფლიოში. დღეისათვის იტალიის ეკონომიკა პრობლემებითაა დატვირთული: შენელებულია ეკონომიკური ზრდა, დიდია სახელმწიფო ვალი, დაბალია ინოვაციური აქტიურობა, ინოვაციური რესურსების ნაკლებობა და ა.შ. მაგრამ მიუხედავად არსებული რობლემებისა, იტალიაში არსებობს ინოვაციური სისტემა, სადაც დაგროვილია საწარმოების შიგნით ინოვაციური ცენტრების, ასევე დარგთაშორისი და საერთაშორისო კვლევითი ცენტრების გამოცდილება.

ბოლო სამი-ხუთი წლის განმავლობაში ევროკავშირის ინოვაციური პოლიტიკა და მოწინავე ევროპული ქვეყნების ეროვნული ინოვაციური სისტემა მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდის. მსოფლიო ეკონომიკის გლობალური განვითარების თანამედროვე ეტაპზე აუცილებელია არა მარტო ეროვნული ეკონომიკის პრიორიტეტული დარგების მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი, არამედ ამ დარგების აქტიური კვლავწარმოებისათვის უფრო კეთილსასურველი პირობების შექმნა სტრუქტურულად და ხარისხობრივად ეფექტური ინოვაციური სისტემის საფუძველზე, მოწინავე მეცნიერული, ორგანიზაციული და ტექნოლოგიური ფაქტორების დაჩქარებული და კონკურენტული განვითარების გათვალისწინებით. ეროვნული თავისებურებებისა და ეკონომიკური პოტენციალიდან გამომდინარე, ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირების ფორმებისა და მეთოდების შერჩევა დამოკიდებულია როგორც ქვეყნის ინოვაციური პოლიტიკის პრიორიტეტებსა და მიზანზე, ისე ეროვნული ინოვაციური სისტემის მოდელზე. თანამედროვე პერიოდში შეიძლება გამოვყოთ ეროვნული ინოვაციური სისტემის ოთხი მოდელი:

1. “ევროატლანტიკური” (ევროკავშირის ქვეყნები: გერმანია, საფრანგეთი, იტალია, ფინეთი, დიდი ბრიტანეთი და სხვა).
2. “აღმოსავლეთაზიური” (იაპონია, ტაივანი, ჰონკონგი, სამხრეთ კორეა და სხვა).
3. “ალტერნატიული” (ჩილე, თურქეთი, ტაილანდი, პორტუგალია და სხვა).
4. “სამმაგი სპირალი” (აშშ, ევროპის რიგი ქვეყნები).

ევროკავშირის ქვეყნების გამოცდილება ეროვნული ინოვაციური სისტემის სხვადასხვა სახის მოდელის ფორმირებასა და განვითარებაზე მიუთითებს იმ ფაქტზე, რომ დღეისათვის ქვეყნების უმრავლესობა თავიანთი ეკონომიკის განვითარების ორიენტირებას ინოვაციის მხარეზე ახდენენ. არჩევენ ეროვნულ თავისებურებებთან უფრო ადეკვატურ მოდელს. ამასთან მოდელის არჩევა

მნიშვნელოვნად განისაზღვრება ქვეყანაში ეკონომიკური განვითარების, განათლების სისტემისა და მეცნიერების არსებული დონით.

აღნიშნული ინოვაციური სისტემის მოდელები ცალკეულ ქვეყნებში ხელს უწყობს კონკურენტუნარიანი საქონლის და მომსახურების წარმოებას და რეალიზაციას, რითაც უზრუნველყოფენ ქვეყნის ეკონომიკის ზრდას და განვითარებას. ამასთან, ინოვაციურ სისტემებს გააჩნია გარკვეული ძლიერი და სუსტი მხარეები. მაგალითად, ევროკავშირის ქვეყნებში დინამიურად განვითარებადი ფინეთის ცოდნის ინოვაციური სისტემების ძლიერ მხარეს შეიძლება მივაკუთვნოთ ინსტიტუციურ-სამართლებრივი ბაზის შედარებით მაღალი დონე; მჭირდო კავშირი უნივერსიტეტებსა და სამრეწველო ლაბორატორიებს შორის. იტალიის ინოვაციური პოლიტიკის ძლიერ მხარეს წარმოადგენს შედარებით ეფექტური კლასტერული სტრატეგიის ფორმირება. საფრანგეთის ინოვაციური სისტემების ძლიერი მხარეა შეღავათიანი საგადასახადო სისტემა, მნიშვნელოვანი სახელმწიფო დანახარჯები კვლევებსა და დამუშავებებზე. დიდი ბრიტანეთის ეროვნული ინოვაციური სისტემის ძლიერ მხარეს წარმოადგენს უნივერსიტეტებსა და სამრეწველო საწარმოებს შორის არსებული კავშირების, აგრეთვე ვენჩურული დაფინანსების მაღალი დონე. თუ აქამდე ისეთი ქვეყნების, როგორცაა საფრანგეთი, გერმანია, დიდი ბრიტანეთი, იტალია, ინოვაციური პოლიტიკა ეყრდნობოდა მხოლოდ ინოვაციური ეკონომიკის შექმნას, ბოლო სიახლეების გათვალისწინებით თანდათან ქვეყნების ინოვაციური სისტემების შემუშავებისადმი მიდგომები შეიცვალა. იტალიაში წამყვანია ევროატლანტიკური მოდელი. იგი წარმოადგენს სრული ინოვაციური ციკლის მოდელს – იდეის გაჩენიდან საქონლის სრულ დანერგვამდე მასიურ წარმოებაში. დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში, რომლებიც ამ მოდელს იყენებენ, როგორც წესი, სრულადაა წარმოდგენილი ეროვნული ინოვაციური სისტემის ყველა ელემენტი: ფუნდამენტური და გამოყენებითი მეცნიერება, საცდელი მოდელების დამუშავება და მათი დანერგვა წარმოებაში. შესაბამისად, ამ ქვეყნებში სახელმწიფო დიდ ყურადღებას უთმობს ინოვაციური პროექტების კომერციალიზაციას, ფინანსირების, კერძოდ გრანტების მინიჭების უნივერსიტეტებსა და აკადემიურ დაწესებულებებთან სამეცნიერო-კვლევითი პროფილის კომპანიების შექმნის სტიმულირებით. დასავლეთ ევროპის ქვეყნების სანიოვაციო სისტემის ბირთვს ფაქტობრივად წარმოადგენს უნივერსიტეტები და კვლევითი ცენტრები. მაგალითად, იტალიაში ეს არის ინოვაციური კვლევების კონცენტრაცია მსხვილი უნივერსიტეტების გარშემო, სადაც გამოიყენება ინოვაციური აქტივობის საკანონმდებლო, ფინანსური, საგადაამხდლო მეთოდები. სახელმწიფო სამეცნიერო კვლევების სისტემაში მონაწილეობენ უნივერსიტეტები, სახელმწიფო-სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტები, სახელმწიფო და ადგილობრივი ლაბორატორიები და სხვა სამეცნიერო დაწესებულებები. კანონმდებლობის შესაბამისად, სამეცნიერო კვლევებზე, ფინანსირებაზე განცხადების მიღებას აწარმოებს განათლების, უნივერსიტეტებისა და სამეცნიერო კვლევების სამინისტრო. უმაღლეს დონეზე კი ქვეყანაში ამ სფეროს უძღვება მინისტრთა საბჭო და ეკონომიკური დაგეგმარების უწყებათაშორისი კომიტეტი. წარმატებული ინოვაციური საქმიანობის განსახორციელებლად იტალიის მთავრობა ამუშავებს სხვადასხვა სახელმწიფო პროგრამებს.

ევროკავშირის ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის ინოვაციური სისტემების სუსტ მხარეებს შეიძლება მივაკუთვნოთ: ფინეთში ინოვაციური პროდუქციისათვის შედარებით მცირე შიდა ბაზარი, ახალი სასაქონლო მარკებისა და სამრეწველო დიზაინის განვითარების დაბალი მაჩვენებელი; იტალიაში – არასაკმარისი ინვესტიციები კვლევებსა და დამუშავებებზე, ვენჩურული დაფინანსების განუვითარებლობა; საფრანგეთში უნივერსიტეტებსა და საწარმოებს შორის არ არის საკმარისი აქტიური კავშირები, მცირე და საშუალო ფირმების ჩართულობის არასაკმარისი მასშტაბებია, არის ვენჩურული კაპიტალის გამოყენების დაბალი დონე; დიდ ბრიტანეთში – სახელმწიფო სექტორის დანახარჯების დაბალი დონეა კვლევებსა და დამუშავებებზე, ევროკავშირის მოწინავე ქვეყნების სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის და ინოვაციის სისტემების აღნიშნული მანკიერი და სუსტი მხარეები, ვფიქრობთ, გასათვალისწინებელია როგორც ამ ქვეყნების, ისევე ევროკავშირისა და სხვა ქვეყნების მიერ ცოდნისა და ინოვაციური სისტემების შემდგომი სრულყოფის მიზნით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ. ევროკავშირის ინოვაციური პოლიტიკა, თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ. IX. თსუ ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა. თბ., 2016.
2. ამერიკის ეკონომიკის ზოგადი საფუძვლების მიმოხილვა. ამერიკის შეერთებული შტატების საინფორმაციო სააგენტო. 2010.
3. დათუნაშვილი ლ. სასოფლო-სამეურნეო ინოვაციური პოლიტიკა ევროინტეგრაციის პირობებში, თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ. IX, თბ., 2016.
4. რევიშვილი ზ. ევროკავშირისა და ევროპის ქვეყნების სასოფლო-სამეურნეო საინოვაციო პოლიტიკა. თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ. IX, თბ., 2016.
5. რუსაძე ს. აშშ-ის სახელმწიფო რეგულირების საკითხები, თბ., 1994.
6. ქავთარაძე თ. ინოვაციები აშშ-ის დახურული გრუნტის მებოსტნეობაში და მათი გამოცდილების გამოყენების მიზანშეწონილობა საქართველოში. თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ. IX, თბ., 2016.
7. ლაზარაშვილი თ. გერმანიის ინოვაციური პოლიტიკა, თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ. IX, თბ., 2016.
8. OECD Economic Outlook. June №81.
9. First Action Plan for Innovation in Europe. EC, 1996. (<http://cordis.europa.eu/documents>).
10. Presidency Conclusions. European Council, Lisbon, 23-24 March, 2000.
http://europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
11. Lisbon Strategy for Growth & Jobs: Commission's Annual Progress Report – frequently asked questions; www.europa.eu.

EU AGRICULTURAL KNOWLEDGE AND INNOVATION SYSTEMS

Summary

The paper deals with the current issues of the regional policy of the European Union; Committees acting in the European Community are established, for example, the Common Committee for Agricultural Cooperation, Federation of Farmers' Union, Permanent Representatives Committee, etc.

The concept of innovation system of agricultural knowledge has been studied. It is said that it originated from the concept of earlier agricultural knowledge system. The Agricultural Knowledge and Innovation System is considered as the notion of a network of organizations, enterprises and individuals. It focuses on new products and new organizational forms of production through joint and purposeful actions of institutions and policy conductors. It is noteworthy that the position of the Organization for Economic Co-operation and Development in determining the essence of innovation, introduces innovation as the introduction of a new or significantly improved product, implementation of a marketing method or a new organizational approach to business activity. This means that innovation system activities are scientific, technological, organizational, financial and commercial actions that are actually intended to implement innovation systems.

*ქეთევან ქველაძე
მელა მელაშვილი
ნუნუ ქისტაური*

მდგრადი ტურიზმი და მისი როლი ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადობაში

ანოტაცია. სტატიაში განხილულია ტურიზმის, როგორც ეკონომიკური დარგის, მდგრადი განვითარების ის ძირითადი ასპექტები, რომლებსაც მნიშვნელოვანი როლი გააჩნია მსოფლიო ეკონომიკის მდგრადობის ზრდაში და წარმოადგენს ერთ-ერთ ძლიერ მამოძრავებელ ძალას. გაანალიზებულია ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის სახელმწიფო ორგანიზაციების, ეროვნული ტურისტული ადმინისტრაციების მოქმედების კონკრეტული პროგრამები და წამოყენებულია ტურიზმის მდგრადი განვითარების ის ნორმები და პრაქტიკა, რომელთა გამოყენებაც შეიძლება ტურიზმის ყველა სახეობასა და სეგმენტში (გარემოს დაცვა, ეკონომიკური და სოციალური ასპექტები), ტურიზმის მდგრადობის ხანგრძლივი პერიოდით უზრუნველსაყოფად.

საკვანძო სიტყვები: ტურიზმი, მდგრადობა, მდგრადი ეკონომიკა, პროგრამა, საფრთხე, ეკოლოგია.

შესავალი

2012 წლის იანვარში გაეროს კონფერენციაზე, რომელიც მიეძღვნა მდგრადი განვითარების საკითხებს, "PUO+20" სახელმწიფოთა ლიდერები შეთანხმდნენ, რომ ტურიზმის სფეროში ზედმიწევნით დაგეგმილ და დარეგულირებულ საქმიანობას შეუძლია დიდი წვლილი შეიტანოს მდგრადი განვითარების სამივე კომპონენტის (ეკონომიკური, სოციალური, ეკოლოგიური) გაუმჯობესებაში. იგი მჭიდროდაა დაკავშირებული სხვა სექტორებთან და შეუძლია უზრუნველყოს სამუშაო ადგილების

შექმნა, გააფართოოს შესაძლებლობები ვაჭრობის სფეროში, ქვეყნებისათვის წარმოადგენს უცხოური ვალუტის ძირითად ან ერთ-ერთ შემოსავალს.

* * *

ბოლო 50-60 წლის განმავლობაში ტურიზმმა, სხვა სექტორებისაგან განსხვავებით, მუდმივი გაფართოება და დივერსიფიკაცია განიცადა და გადაიქცა მსოფლიოს ეკონომიკის ერთ-ერთ ყველაზე დინამიურ და მაღალი ტემპებით განვითარებად ეკონომიკურ დარგად, რის გამოც სპეციალისტების მიერ ის აღიარებულია თანამედროვეობის ეკონომიკურ ფენომენად. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 70-ე გენერალურმა ასამბლეამ 2017 წელი ტურიზმის მდგრადი განვითარების საერთაშორისო წლად გამოაცხადა, რითაც, მსოფლიო ლიდერების აღიარებით მსოფლიოს მდგრად განვითარებაში მან მნიშვნელოვანი ადგილი დაიმკვიდრა, როგორც ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური სტრატეგიული მიზნების განხორციელების ერთ-ერთმა ძლიერმა ინსტრუმენტმა. ასევე დიდია მისი როლი ქვეყნების ხალხს შორის თანამეგობრობისა და სხვადასხვა ცივილიზაციებში ცოდნის განვითარებაში. ყოველწლიურად ტურისტების უზარმაზარი რაოდენობა კვეთავს სახელმწიფო საზღვრებს და ამ საქმიანობას გლობალურ ხასიათს აძლევს. ბოლო 7 წლის განმავლობაში ტურიზმის სექტორი იზრდება საშუალოდ 4%-ით. საერთაშორისო ტურისტული მგზავრობების რიცხვი 2016 წელს 46 მლნ-ით გაიზარდა, რაც წინა წლის მაჩვენებელს 4%-ით ჭარბობს. 2012 წელს მათმა რიცხვმა 1,035 მლრდ შეადგინა, 2016 წლისთვის კი მაჩვენებელმა 1,235 მლრდ-ს მიაღწია. 2015 წლის მონაცემებით საერთაშორისო მოგზაურთა შორის ყველაზე პოპულარული იყო საფრანგეთი (84,5 მლნ ტურისტი), აშშ (77,5 მლნ), ესპანეთი (68,5 მლნ), ჩინეთი (56,9 მლნ) და იტალია (50,7 მლნ). ტურიზმის სფეროში მსოფლიოში დაკავებულია 235 მლნ ადამიანზე მეტი, ანუ ყოველი მე-12 მომუშავე. ევროსტატის მონაცემებით, ევროკავშირის ქვეყნებში ტურიზმის სექტორში 12 მლნ ადამიანი მუშაობს. ევროპის შემდეგ ყველაზე პოპულარულად ითვლება აზია-წყნარიოკეანის რეგიონი, რომელმაც 2015 წელს უმასპინძლა 303 მლნ ტურისტს. 2030 წლისათვის მათი რიცხვის ზრდის პროგნოზი 535 მლნ-ს შეადგენს.

ტურიზმის ზრდას უზარმაზარი მნიშვნელობა აქვს განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკური მდგრადობის გაძლიერებისათვის. ამ ქვეყნების დაახლოებით ნახევარში ტურიზმი მშპ-ის 40%-ს შეადგენს და წარმოადგენს (უცხოური ვალუტის მიხედვით) შემოსავლის ძირითად წყაროს. გარდა ამისა, დესტინაციისა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის მხრივ ტურისტულ სექტორს აქვს ეკონომიკაზე ზემოქმედების სხვა დადებითი პირდაპირი და ირიბი მხარეები, როგორცაა მცირე და მიკროსაწარმოების ვაჭრობის ზრდა, მეწარმეობის ზრდა და ა.შ., გასაკუთრებით მომსახურების სფეროში. მისი განვითარება იწვევს ახალი საზოგადოებრივი ინფრასტრუქტურის შექმნას, იცავს და აფინანსებს ბუნებრივ და კულტურულ მემკვიდრეობას. პრაქტიკულად მსოფლიო წამყვანი პროექტები ახდენს დადებითი ცვლილებების დემონსტრირებას, რომელთა მიღწევა შეიძლება ტურიზმის მდგრადი მეთოდებით, რაც ტურიზმს „მწვანე“ ეკონომიკის საჩვენებელ სექტორებად გადააქცევს. სამეცნიერო-ტექნიკურმა და სოციალურ-ეკონომიკურმა პროგრესმა გამოიწვია ტურიზმის სწრაფი განვითარება. ამის გამო ტურისტების მასიური ვიზიტების ადგილებზე გაჩნდა სერიოზული პრობლემები ეკოლოგიის, კულტურის და

სოციალური განვითარების დარგში. ტურიზმის არაკონტროლირებადი ზრდა, რომელიც გამწვეულია მოგების სწრაფად მიღების სურვილით, ხშირად ნეგატიურ შედეგებს იწვევს – გარემოს დაზიანება-დაბინძურებას, ადგილობრივი ბუნებრივი რესურსების ამოწურვას, მაგ., წყლის მარაგების ამოწურვის აშკარა საფრთხე, ბიომრავალფეროვნების დაკარგვა, მიწის დეგრადაცია და დაბინძურება და სხვა. გლობალური დათბობის საერთო მაჩვენებელში ტურიზმის წილს აფასებენ 5%-ით. გარდა ამისა, ტურისტული (მიმღები) ქვეყნები განიცდიან დისკომფორტს კულტურათა დაჯახების, დანაშაულებების ზრდის, ადამიანის უფლებათა დარღვევის მხრივ. რაც შეეხება ეკონომიკურ მხარეს, აქ ტურიზმის არასწორმა მართვამ შეიძლება განაპირობოს ფასების ზრდა, ეკონომიკური არამდგრადობა და სხვ.

2050 წლისთვის ტურიზმის ზრდა თავისთავად გამოიწვევს ენერჯის გამოყენების ზრდას (154%), სასათბურე გაზების გამოყოფას (131%), წყლის რესურსის მოხმარებას (152%), მძიმე ნარჩენების უტილიზაციას (251%).

ტურიზმის პრაქტიკასა და პოლიტიკაში გატარებულმა ცვლილებებმა შეიძლება გამოიწვიოს ამ ნეგატიური ზეგავლენის შემცირება და პირიქით, მოიტანოს მოგება. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მოხსენების - „მწვანე ეკონომიკისაკენ: მდგრადი განვითარების და სიღარიბის აღმოფხვრის გზები“ - მიხედვით (ქენევა 2011 წელი), ტურიზმი - ეს არის მსოფლიო ეკონომიკის მდგრადობის ზრდის ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი მამოძრავებელი ძალა. შესაბამის ინვესტიციებით იგი მუდმივად მზარდი დარგი იქნება მომავალი ათწლეულის განმავლობაში მაინც და ხელს შეუწყობს დასაქმებისა და ეკონომიკური ზრდის განვითარებას. ეს საზოგადოებას უბიძგებს გამოიჩინოს ყურადღება ბუნებრივ, ისტორიულ, კულტურულ ფასეულობათა შესანარჩუნებლად. ეს პრობლემა მთელ მსოფლიოს ეხება, არსებობს უამრავი რეკომენდაცია მდგრადი ტურიზმისათვის. მდგრადი ტურიზმი უნდა:

- უზრუნველყოფდეს ბუნებრივი რესურსების (რომლებიც ტურიზმის განვითარების ძირითად ელემენტს წარმოადგენს) ოპტიმალურ გამოყენებას, ხელს უწყობდეს ეკოლოგიური პროცესების სწორად წარმართვას და ამით ბუნებრივი რესურსების და ბიომრავალფეროვნების შენახვა-გაფრთხილებას;

- პატივს სცემდეს ადგილზე სოციო-კულტურულ თავისებურებებს, გაუფრთხილდეს მათ კულტურულ მემკვიდრეობას და ტრადიციებს;

- სამართლიანად ანაწილებდეს პროცესში მონაწილე ყველა მხარისათვის სოციალურ-ეკონომიკურ უპირატესობებს – დასაქმება, მოგების მიღება, სოცუზრუნველყოფა და ამით ხელს უწყობდეს სიღარიბის დონის შემცირებას.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის მიერ 2004 წელს მიღებულ ტურიზმის მდგრადი განვითარების კონცეპტუალურ განმარტებაში მითითებულია, რომ ტურიზმის მდგრადი განვითარების ნორმები და პრაქტიკა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ტურიზმის ყველა სახეობასა და სეგმენტში (გარემოს დაცვა, ეკონომიკური და სოციალური ასპექტები) და მათ შორის ბალანსის დაცვა, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს ტურიზმის მდგრადობა ხანგრძლივი პერიოდით. ამასთან ტურიზმის მდგრადობას დიდწილად უწყობს ხელს ინოვაციების შემუშავება და დანერგვა.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის მიერ 1985 წელს მიღებულ „ტურიზმის ქარტია და ტურისტის კოდექსი“-ში მითითებულია, რომ ადგილობრივ მოსახლეობას გააჩნია უფლება, აქტიური მონაწილეობა მიიღოს ტურისტულ ღონისძიებებში მოგების მიღების მიზნით, მაგრამ აქვს ვალდებულება,

გაუფრთხილდეს ადგილობრივ ბუნებრივ რესურსებს, ისევე, როგორც ჩამოსული ტურისტები ვალდებულნი არიან, პატივი სცენ ადგილობრივ წეს-ჩვეულებებს, რელიგიურ მრწამსს და სხვა. ამ მიზნით აუცილებელია, ტურისტს ჰქონდეს ინფორმაცია ამ ადგილის ტრადიციების, რელიგიის, სიწმინდეთა, ფაუნის, ფლორის, არქეოლოგიური და კულტურული ღირსშესანიშნაობების შესახებ, სადაც აპირებენ მოგზაურობას.

1989 წლის აპრილში ტურიზმის საპარლამენტთაშორისო კონფერენციამ მიიღო ჰააგის დეკლარაცია, სადაც ხაზგასმულია, რომ ტურიზმის განვითარების კომპლექსური დაგეგმვა უნდა ეყრდნობოდეს კონცეფციას „მდგრადი განვითარება“, რომელიც გაეროს ასსამბლეის მიერ იქნა მხარდაჭერილი, სადაც, აღნიშნული მითითებების გარდა, ნათქვამია, რომ ტურიზმის განვითარების საქმეში აუცილებელია როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო სექტორების აქტიური მონაწილეობა.

გლობალური მასშტაბით ბიოსფეროს დაცვის პრინციპები განხილულ იქნა 1992 წელს რიო-დე-ჟანეიროში ჩატარებულ გაეროს კონფერენციაზე, რომელიც მიუძღვნა გარემოს დაცვას და მონაწილეობა მიიღო 179 ქვეყნის წარმომადგენელმა. აქ მიღებული იქნა საპროგრამო დოკუმენტი „XXI საუკუნის დღის წესრიგი“ („Agenda 21“) და გარემოს დაცვის დეკლარაცია. ამ დოკუმენტის მიღებით დაიწყო ტურიზმის სფეროში სიახლე – ტურიზმის მდგრადი განვითარების პრინციპი.

1995 წელს ტურიზმის მსოფლიო ორგანიზაციის, მოგზაურობათა და ტურიზმის მსოფლიო საბჭოს და დედამიწის საბჭოს მიერ ერთობლივად იქნა შემუშავებული დოკუმენტი „მოგზაურობათა და ტურიზმის დარგის დღის წესრიგი XXI საუკუნეში“, სადაც გაანალიზებულია ტურიზმის დარგის სტრატეგიული და ეკონომიკური მნიშვნელობა, ჩამოთვლილია ასევე ტურისტების მიერ მიყენებული სხვადასხვა ზიანი, ადგილობრივი კულტურის გაჩანაგების საფრთხე, სატრანსპორტო პრობლემები და სხვა. დოკუმენტში შემუშავებულია სახელმწიფო ორგანიზაციების, ეროვნული ტურისტული ადმინისტრაციების მოქმედების კონკრეტული პროგრამა ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის, ასევე მითითებულია პრიორიტეტული სფეროები:

- არსებული ნორმატიული, ეკონომიკური და სოციალური საჭიანობის შეფასება;
- საზოგადოების შესაბამისი განათლება;
- ინფორმაციის, გამოცდილების, ტექნოლოგიების გაცვლა-გამოცვლის მხარდაჭერა;
- ახალი ტურიტული პროდუქტის შემუშავება, თანამშრომლობა მდგრადი ტურიზმის განვითარების მიზნით.

ბოლო პერიოდში თანდათანობით იზრდება და მასშტაბური ხდება გარემოს დაცვის სერტიფიცირების, მარკირების, მისი დაცვისათვის დაჯილდოების სისტემები.

2000 წელს ცნობილმა ტუროპერატორებმა, გარემოს დაცვის გაეროს პროგრამების – (UNEP, United Nations Environment Programme), განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის კომისიის (UNESCO) და მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის (UNWTO) მონაწილეობით, წამოიწიეს ნებაყოფლობითი არაკომერციული პარტნიორობა - ტუროპერატორების ინიციატივა „ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის“. მათ რიგში არიან ისეთი ცნობილი კომპანიები, როგორცაა: TUI Group (გერ-

მანია), Hotelplan (შვეიცარია), First Choice (დიდი ბრიტანეთი), ACCOR (საფრანგეთი) და სხვ. და შეუძლიათ გაერთიანდნენ ნებისმიერი სხვა ორგანიზაციები მათი სიდიდისა და გეოგრაფიული მდებარეობის მიუხედავად. ამ კომპანიებმა მიზნად დაისახეს მინიმუმამდე დაიყვანონ საწარმოო ნარჩენები, გარემოს დაბიძურება; გაუფრთხილდნენ ფლორას და ფაუნას, ლანდშაფტს, ეკოლოგიურ სისტემებს, ბიომრავალფეროვნებას, კულტურულ და ბუნებრივ მემკვიდრეობას, პატივი სცენ ადგილობრივ კულტურას; ითანამშრომლონ ადგილობრივ მოსახლეობასთან, გამოიყენონ ადგილობრივი პროდუქტები და დაასაქმონ ადგილობრივი მოსახლეობა.

ტურიზმის მდგრადობის მიღწევა უწყვეტი პროცესია, რომელიც მოითხოვს გარემოზე მუდმივ მონიტორინგს, ზრუნვას და გონივრულ ექსპლუატაციას, რაც საბოლოოდ მთლიანად ეკონომიკური მდგრადობის მიღწევას შეუწყობს ხელს.

1995 წელს ევროპულმა კომისიამ გამოუშვა მწვანე გაზეთი. 1996 წელს დააარსა ტურისტული ეკოლოგიური ქსელი – ECONETT. საერთაშორისო მოვალეობათა საფუძველზე ევროკავშირის ტურისტული სექტორი სახელმწიფო ან კერძო სექტორთან თანამშრომლობის გზით თავისთავზე იღებს ტურიზმის მხრივ გარემოზე ნეგატიური გავლენების შესწავლას და მინიმუმამდე დაყვანას.

მეტად საინტერესოა ე.წ. „ზღვისპირა ზონების კომპლექსური მართვის პროგრამა“, რომელსაც კოდექსის სტატუსი გააჩნია და მიღებულია ევროპის უმეტესი ქვეყნების მიერ, ასევე ამერიკაში. ევროპული პროგრამა ფინანსდება ევროკავშირის მიერ და მიზნად ისახავს ზღვისპირა ზონების სოციალურ-ბუნებრივი სპეციფიკის შესწავლას, გათვალისწინებას და მოფრთხილებას, ამ დოკუმენტის მიხედვით ევროკავშირის ზღვისპირა ქვეყნებმა 2006 წელს შეიმუშავეს საკუთარი ეროვნული პროგრამები.

2003 წლის ნოემბერში ავსტრალიის მთავრობამ შეიმუშავა ტურიზმის მდგრადი განვითარების ე.წ. „თეთრი წიგნი“ - „ტურიზმის ხანგრძლივი სტრატეგიის მხარდაჭერა“; შვეციის გარემოს დაცვის სააგენტომ მიიღო „მდგრადი ტურიზმის ათი პრინციპი“.

აუცილებლად საჭიროა იმის გათვალისწინება, რომ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების საქმეში ტურიზმის წვლილი – სამუშაო ადგილების შექმნა, ინსტიტუციური პოტენციალის გამყარება – არ არის ავტომატური, ანუ წინასწარ განსაზღვრული, პირიქით, იგი მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული, როგორცაა:

- ეროვნულ ეკონომიკაში ტურისტული სექტორის ინტეგრაციის ხარისხი მრეწველობის სხვადასხვა დარგებთან პირდაპირი და უკუკავშირის მეშვეობით;

- ინფრასტრუქტურული განვითარების ფინანსირების, ადგილობრივი კომპანიების (განსაკუთრებით მცირე და საშუალო) ხელშეწყობის, ასევე ადგილობრივი ეკონომიკის დინამიურობის მიზნით შექმნილი ინსტიტუტების განვითარებისათვის ტურიზმის შემოსავლების გამოყენების ხარისხი;

- ქვეყნის მთავრობის მიერ გატარებული პოლიტიკა და სტრატეგია, ასევე თუ რამდენად ასტიმულირებენ ისინი ტურიზმის სფეროში შიდა და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას, შედარებით დარიბ რაიონებში ახალი ტექნოლოგიების და ნოუ-ჰაუს გადაცემა-დანერგვას;

- ტურიზმის მდგრადობისთვის გაწეული ყველა ეროვნული ძალისხმევა.

მთავრობამ აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს ეს ურთიერთობები იმ მიზნით, რომ მაქსიმალურად გამოიყენონ ტურიზმის სექტორის პოტენციალი ეკონომი-

კური მდგრადობის ზრდისათვის. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას (მათ შორის სოფლად), გზების, პორტების, აერო-პორტების მშენებლობას.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია აქტიურად მონაწილეობს ტურიზმის მდგრადი განვითარების დებულებათა რეალიზაციაში, რომლებიც ჩამოყალიბებულია დოკუმენტში - „მეზავრობათა და ტურიზმის დარგებისათვის დღის წესრიგი XXI საუკუნეში“. სწორედ მისი დახმარებით, აქტიურად ხორციელდება აქცია „აბრეშუმის გზა“, რომელშიც ბევრი ქვეყანა, მათ შორის საქართველოც, მონაწილეობს; 2002 წლის აგვისტოში ტურიზმის მდგრადობისადმი მიძღვნილ მსოფლიო სამიტზე იოჰანესბურგში მოწონებულია მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია UNWTO-ის და UNCTAD-ის პროგრამა - „მდგრადი ტურიზმი – სიღარიბის აღმოფხვრის საწინდარი“ (Sustainable Tourism-Eliminating Poverty ST-EP ST-EP). ეს პროგრამა ემსახურება ორ ძირითად მიზანს: ტურიზმის მდგრადი განვითარება და მისი როლის განუხრელი ზრდა სიღარიბის აღმოფხვრისა და ნაკლებად განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნების მდგრადი ეკონომიკური განვითარების საქმეში.

2015 წლის გაეროს გენერალური ასამბლეის 70-ე საიუბილეო სესიაზე (ნიუ-იორკში) 193 სახელმწიფო შეთანხმდა 2030 წლამდე მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის დოკუმენტის - „გარდაეკმნათ მსოფლიო: 2030 წლის დღის წესრიგი მდგრადი განვითარებისათვის“ - მიღებაზე (მოიცავს 17 მიზანს - „მდგრადი განვითარების მიზანი“ (მგმ) და 169 ამოცანას მათი შესრულების მიზნით), რომელმაც 15 წლის განმავლობაში უნდა უზრუნველყოს უმნიშვნელოვანესი ამოცანების გადაწყვეტა მსოფლიოს ყველა ქვეყნისა და ხალხის კეთილდღეობისათვის, რაც გულისხმობს: - დამთავრდეს უკიდურესი სიღარიბე, შეჩერდეს კლიმატის ცვლილება და გარემოს დეგრადაცია, შემცირდეს უთანაბრობა და უსამართლობა. ნიშანდობლივია, რომ ტურიზმი, როგორც სტრატეგიული დარგი, მოხსენიებულია სამ მიზნობრივ კატეგორიაში, კერძოდ: მიზანი №8 – მუდმივი, ყოვლისმომცველი და მგრადი ეკონომიკური ზრდისთვის ხელშეწყობა, სრული და პროდუქტიული დასაქმებისათვის და ყველასათვის ღირსეული სამსახურის ქონისთვის; მიზანი №12 – მომსახურების და წარმოების რაციონალური მოდელების უზრუნველყოფა; №14 - ოკეანეებისა და ზღვების რესურსების შენარჩუნებისა და რაციონალური გამოყენების უზრუნველყოფა მდგრადი განვითარების ინტერესებისათვის. ეს ყოველივე მეტყველებს ტურიზმის, როგორც უნივერსალური დარგის მნიშვნელობაზე ჩვენი პლანეტის შემდგომი განვითარებისათვის. ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის ასევე გასათვალისწინებელია 2015 წლის 12 დეკემბერის პარიზის შეთანხმება გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო-კონვენციის ფარგლებში, რადგანაც კლიმატის ცვლილებაა გრძელვადიან პერიოდში ტურიზმის სექტორის განვითარების ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა. მერვე მიზნის ამოცანებია აგრეთვე ეკონომიკის ზრდისა და გარემოს დეგრადაციის გამიჯვნა-მდგრადი მოხმარება და წარმოება - ათწლიანი პროგრამა; „სამუშაო ადგილების გლობალური პაქტის“ (ILO) დანერგვა და სხვ. ამოცანა 9.1. ხარისხიანი, საიმედო, მდგრადი და მედევი ინფრასტრუქტურის განვითარება. ამ ამოცანას შეესაბამება მაგალითად, „კახეთის რეგიონული განვითარების პროექტი 2012-16“, ან დაგეგმილი - ნარჩენების გადამამუშავებელი სიმძლავრეების მშენებლობა. ამ პროექტებზე პასუხისმგებელია რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო. თუმცა ტურიზმის როლი

ეკონომიკის მდგრადობის განვითარებაში ამ სამი ნიშნით არ ამოიწურება, რადგანაც იგი პირდაპირ თუ ირიბად აუცილებლად ეხება სხვა დანარჩენ „მდგრადი განვითარების მიზნებსაც (მგმ).

2015 წლის 18 ივნისს ჩინეთში ჩატარებულ მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის აბრეშუმის გზის მეშვიდე საერთაშორისო კონფერენციაში 20-ზე მეტ ქვეყნას შორის საქართველოც მონაწილეობდა, რომელიც აბრეშუმის გზის ტურისტული პოტენციალის განხილვას მიეძღვნა. აბრეშუმის გზის მარშრუტი, როგორც სავაჭრო ურთიერთობების განვითარების, ასევე ტურისტული პოტენციალის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი მიმართულებაა. აქვე გამართულ მინისტერიალზე პოზოტიურად შეხვდნენ ქართული მხარის წინადადებას - აბრეშუმის გზის ქვეყნებისთვის ერთიანი ტურისტული პროდუქტისა და მარკეტინგული აქტივობების საჭიროების შესახებ. საქართველოს მიზანი - გახდეს მდგრადი ტურისტული განვითარების რეგიონად - მიღწევაა, თუკი მოხდება ტურიზმის მდგრადი განვითარების პოლიტიკის ხელშეწყობა, რომელიც შექმნის სამუშაო ადგილებს და პოპულარიზაციას გაუწევს ადგილობრივ კულტურასა და პროდუქტებს. ამ მხრივ საყურადღებოა 2017 წლის 28-29 ნოემბერს თბილისში ჩატარებული აბრეშუმის გზის ფორუმი, სადაც ჩინეთის მიერ ინიცირებული პროექტი, რომელიც, როგორც სახმელეთო, ისე საზღვაო მარშრუტებს მოიცავს, მიზნად ისახავს ევროპისა და ჩინეთის დამაკავშირებელი უძველესი აბრეშუმის გზის აღდგენას, ეკონომიკური სარტყლის გზის შექმნის ინიციატივასა და მის გაფართოებას. საქართველო ამ გზის სტრატეგიული ნაწილია. საქართველო ერთადერთი ქვეყანაა რეგიონში, რომელსაც თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება გაფორმებული აქვს როგორც ევროკავშირთან, ისე ჩინეთთან, რაც უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია ქვეყანაში ინვესტორების მოსაზიდად. აბრეშუმის გზაზე სტრატეგიული ლოკაციითა და კონკურენტული ბაზრით საქართველო მიზნად ისახავს, გააფართოვოს და აღადგინოს აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის რეგიონული ჰაბის პოზიცია (დღეს ევროპული სახელმწიფოების დიდი ნაწილი მთავარ ბაზრად ჩინეთს განიხილავს. მაღალშემოსავლიანი სოციალური ფაქტორის გათვალისწინებით, საქართველოსთვის ხელსაყრელია მარკეტინგული კამპანიის წარმართვა ისეთ ბაზრებზე, როგორცაა: ევროპაში – გერმანია, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი და იტალია; აზიაში – ჩინეთი, იაპონია და სამხრეთი კორეა; ჩრდილოეთ ამერიკაში – აშშ და კანადა; ლათინურ ამერიკაში – არგენტინა), რაც საუკეთესო ხელშემწყობი პირობაა მდგრადი განვითარების პრიციპებზე ორიენტირებული ტურისტული სექტორის განვითარებისათვის.

2017 წლის სექტემბერში საქართველო ასევე იყო ტურიზმის სამეცნიერო და პრაქტიკოსი ექსპერტების ყველაზე გავლენიანი საერთაშორისო ასოციაციის AIEST-ის (1951 წელს დაარსდა) რიგით 67-ე კონფერენციის მასპინძელი ქვეყანა, რომლის მიზანს წარმოადგენდა მსოფლიოს მდგრადი ტურიზმის ინდუსტრიის გაუმჯობესება ტურიზმის უახლესი ტენდენციებისა და განვითარების ანალიზის საფუძველზე, ამ სფეროში მოსალოდნელი პრობლემების წინასწარ განჭვრეტისა და მათი გადაჭრის გზების მოძიებით. კონფერენციის მუშაობისას ასევე განხილული იყო საქართველოში ტურიზმის ბიზნესის მდგრადობა და მასთან დაკავშირებული გამოწვევები და ტურიზმის მდგრადი განვითარების ბიზნესმოდელები. უცხოელი ექსპერტების აზრით, საქართველოსთვის მდგრადი განვითარება გულისხმობს ორი ბიზნეს-მოდელის ბალანსს. ერთი მხრივ, საზოგადოებაზე დაფუძნებული ბიზნესმოდელი,

რომელიც ფოკუსირებულია მცირე და საშუალო ზომის ბიზნესებზე და მეორე მხრივ, კოოპერაციაზე დაფუძნებული ბიზნესმოდელი, რომელიც ფოკუსირებულია კურორტების განვითარებაზე, მაგალითად: სათხილამურო კურორტები და დასასვენებელი კომპლექსები. ექსპერტები თვლიან, რომ საქართველოში მდგრადი ტურიზმის განვითარებისთვის აუცილებელია ამ ორივე ბიზნესმოდელის ბალანსირება. აქვე ყურადსადება იხილეთ, რომ დღეისათვის კერძო და საჯარო სფეროს შორის თანამშრომლობის კოოპერაცია საქართველოში სახელმწიფო სტრუქტურებს უჭირავთ ხელში, რის გამოც ნაკლებად ეწევა ანგარიში ტურიზმის სფეროში ასოციაციების, არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ წარმოდგენილ საინტერესო ინოვაციურ კონცეფციებს. ამ მხრივ ევროპული მაგალითის პრაქტიკამ აჩვენა, რომ კერძო და საჯარო სფეროს შორის თანამშრომლობა მნიშვნელოვანია, რისი მცდელობის ზოგადი ნიშნები უკვე საქართველოშიც შეინიშნება, რაც ხელს შეუწყობს ისეთი საზოგადოების ჩამოყალიბებას, რომელიც მეტად მნიშვნელოვანია მდგრადი ტურისტული პროდუქტის ავთენტურობისა და სანდოობისთვის.

რეგიონული განვითარების თვალსაზრისით, 2017 წლის აპრილში საქართველომ გაეროს მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის ევროპისა და აზიის სამთო კურორტების საერთაშორისო ორდლიან კონფერენციას - "ინოვაციური სტრატეგიები სამთო ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის", უმასპინძლა, რომლის მიზანსაც წარმოადგენდა: 1. მდგრადი განვითარება და დაგეგმვა, 2. ინვესტიციები და სტიმულირება 3. ოპერაციული საკითხები. აქცენტი გააკეთდა ტურიზმის მდგრადი განვითარების პოტენციალზე, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს გონივრულ ტურისტულ საქმიანობას და ადგილობრივი მოსახლეობის მოთხოვნებს შეესაბამება; სესიაზე ასევე განხილულ იქნა სამთო მიმართულებებზე კლიმატური ცვლილებების გავლენა. "სამთო ტურიზმის კულტურის" საჯარო პოლიტიკა, რომელიც მოიცავს მდგრადი და კონკურენტუნარიანი სამთო ტურიზმის ინტეგრირებულ დაგეგმვას, რომელიც უნდა იყოს თავსებადი და ინტეგრირებული რეგიონის სხვა სექტორების საქმიანობებსა და მოთხოვნებთან, როგორცაა ადგილობრივი ინფრასტრუქტურა, მიწის შესყიდვა და ზონებად დაყოფა, ადგილობრივი საზოგადოება და ტურიზმის სფეროში მომუშავე კომპანიები, ბუნებრივი და კულტურული რესურსების განლაგება (ადგილობრივი საცხოვრებელის, საკვების, მუსიკის, ხელოვნების, რეწვისა და ტრადიციების გამოყენება, რომელიც იცავს არა მარტო მთის კულტურულ მემკვიდრეობას, არამედ ბუნებრივ გარემოსაც).

საერთაშორისო ტენდენციების გაანალიზებით, შეიძლება ითქვას, რომ ტურიზმის მდგრადი განვითარება მაღალმთიანი რეგიონებიდან მიგრაციის მასშტაბს ამცირებს. იგი ხელს უწყობს ტურისტულ ადგილებში ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მოცულობის ზრდას და ამცირებს იმპორტირებული საქონლის შემოდინებას. ტურისტული ნაკადების ზრდის პარალელურად სახელმწიფო ახდენს კულტურული მემკვიდრეობის ეფექტიან პრევენციას და ტურისტულ ადგილებში ბუნებრივი სამკურნალო რესურსების დაცვას მათი დაბინძურების, გამოფიტვისა და განადგურებისგან, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ნებისმიერი სახის ეკოლოგიური საფრთხე. საქართველო არის შთაბეჭადველი ტურისტული დესტინაცია, რომელსაც გააჩნია უდიდესი ტურისტული პოტენციალი და მისი შენარჩუნებისათვის მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოში ტურიზმის შესახებ კანონმდებლობაში გაითვალისწინონ ქვეყანაში მდგრადი ტურიზმის განვითარების წინაპირობები მომავალი

ათწლეულებისთვის, რომელიც არეგულირებს დესტინაციის მართვის ორგანიზაციებს. ასევე კანონმდებლობა, რომელიც დაარეგულირებს კულტურული მემკვიდრეობის და ბუნების დაცვას, ასევე კონსერვაციას, კანონმდებლობა, რომელიც დაარეგულირებს ტურიზმის გადასახადებს ინფრასტრუქტურისთვის.

დასკვნა

დასასრულ გვინდა აღვნიშნოთ, რომ მდგრად ტურიზმს, როგორც ეკონომიკურ დარგს ბევრი ქვეყნისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს და როგორც ეკონომიკური ფენომენი საზოგადოების განვითარების აქტუალური საკითხების ბევრ ასპექტს მოიცავს. მას დასაქმების მზარდი შესაძლებლობები და ადგილობრივი ბიზნესისთვის დიდი ფულადი შემოსავლების მოტანა შეუძლია. ტურიზმის მდგრადობის დონე (მათ შორის ეკოლოგიური ტურიზმის), მისი ეკონომიკური მნიშვნელობის მუდმივი ზრდა მსოფლიო ლიდერებმა მიიჩნიეს ზოგადად ეკონომიკის მდგრადი განვითარების უმნიშვნელოვანეს საშუალებად. სხვადასხვა ქვეყნებს სხვადასხვა სტრატეგიები და მიდგომები აქვთ ტურიზმის მდგრადი განვითარების მიმართ; მსოფლიოში ტურიზმის მდგრადი განვითარების დიდი გამოცდილება არსებობს და ბოლო წლებში სხვადასხვა დონეზე ხდება მდგრადი ტურიზმის დონეების ინტეგრაცია ბიზნესის, ადგილმდებარეობის, პოლიტიკური ორგანიზაციებისა და ასოციაციების დონეზე. ტურისტულ მდებარეობასა და ინდუსტრიას შორის კავშირის დამყარება დღესდღეობით მსოფლიოს მთავარ გამოწვევას წარმოადგენს. მსოფლიო გამოცდილებამ აჩვენა, რომ აუცილებელია არამდგრადი წარმოებისა და მოხმარების წესების ფუნდამენტური ცვლილება, რისთვისაც საჭიროა განვითარებადი ქვეყნების მეცნიერულ-ტექნოლოგიური და ინოვაციური ქმედუნარიანობის გაზრდა ფინანსური და ტექნიკური დახმარების გზით, რისთვისაც მსოფლიოს წამყვანი ორგანიზაციები ინტენსიურად ახორციელებენ სხვადასხვა დონის საერთაშორისო საკანონმდებლო აქტებისა და პროგრამების შემუშავებასა და მათ პრაქტიკაში დანერგვას. ნაციონალიზაციის პროცესმა ყველა ქვეყანას და, მათ შორის, საქართველოსაც აჩვენა, რომ საჭიროა ჩატარდეს კვლევა ტურისტული პოტენციალის და ადგილობრივი მოსახლეობის მოლოდინების თაობაზე. ზედმიწევნით უნდა იქნეს შესწავლილი ტურიზმის განვითარების ზემოქმედება ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე და უნდა მომზადდეს შემამსუბუქებელი დონისძიებები, რათა თავიდან იქნეს აცილებული უარყოფითი ზემოქმედება გარემოსა და მოსახლეობაზე. საქართველოში ასეთი დაგეგმვის პროცესები არ ხორციელდება. ეს, ერთი მხრივ, ანულებს ტურიზმის განვითარებას და მეორე მხრივ, საქართველოს ფლორას და ფაუნას ზეწოლის ქვეშ აქცევს. აგრეთვე აღსანიშნავია, რომ დღეს არსებული მონაცემთა ბაზები და ტურიზმის განვითარების არასრულყოფილი სტრატეგიული გეგმის არსებობა, სწრაფ მოგებაზე ორიენტირებული გარემოს არადამზოგავი ინფრასტრუქტურა, უსაფრთხოების ზომების უგულვებელყოფა, პროფესიული სერვისების დონის გაზრდის საჭიროება მდგრადი განვითარების მიზნების მოთხოვნებს ვერ პასუხობს, შესაბამისად, საჭიროა ახალ მეთოდზე გადასვლა. ტურიზმის სფეროში საერთაშორისო მასშტაბის აქტივობები ხელს შეუწყობს ქვეყანაში მდგრადი ტურიზმის ინოვაციური მიდგომების შემუშავებას და აქტუალური პრობლემების გადაჭრის ეფექტური გზების მოძიებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Устойчивый туризм как приоритетное направление... ictsd.org>bridges-news...news/устойчивый-туризм-как... С другой стороны, согласно докладу «К зеленой экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению нищеты», туризм – один из...
2. Организация Объединенных Наций unese.org>fileadmin/DAM/env/documents...rpm.2011.5... Переход к "зеленой" экономике: роль образования в интересах устойчивого развития. ... 3 ЮНЕП, 2011 год, Навстречу "зеленой" экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению нищеты,"
3. Forbes Georgia - ტურიზმი, ტურისტები, UNWTO forbes.ge/news/2714/turizmis-efecti
4. ინოვაციური სტრატეგიები სამთო ტურიზმის განვითარებისათვის www.ipress.ge/.../67077-samto-kurortebis-me3-konferencia-inovaciuri-strategiebi-sa...
5. დღის წესრიგი: მდგრადი განვითარების მიზნები – 2030 - European.ge european.ge/dghis-wesrigi-mdgradi/
6. Устойчивый туризм как приоритетное направление в стратегии... www.ictsd.org/.../устойчивый-туризм-как-приоритетн...
7. Устойчивое развитие туризма - intacadem.ru>International Tourism Academy
8. Мирсякова В. А. Значение туризма в мировой экономике // Молодой ученый. — 2016. №5.5. С. 17-19. URL <https://moluch.ru/archive/109/26821/> (дата обращения: 16.12.2017).
9. მიზანი – საქართველო გახდეს მდგრადი ტურისტული განვითარების ... fortuna.ge/mizani-saqartvelo-gakhdes-mdgradi-turistuli-ganvitarebis-ckheli-wertili-mi...

*Ketevan Kveladze
Medea Melashvili
Nunu Kistauri*

SUSTAINABLE TOURISM AND ITS ROLE IN ECONOMIC SUSTAINABILITY OF THE COUNTRY

Summary

70th General Assembly of the United Nations declared 2017 year as international year of development of sustainable tourism. In the last 50-60 years, tourism in contrast to other sectors, has undergone constant expansion and diversification, and turned into one of the most dynamic and high-pace developing economic sectors in world's economy. In the field of tourism thoroughly planned and regulated activities can make a big contribution to the improving of all three components of sustainable development (economic, social, ecological). It is closely related to other sectors, and can provide job creation, roll out opportunities in the field of trade, in countries. It represents the main income of foreign currency or one of it. The last 7 years the tourism sector grows by 4% on average.

The growth of tourism has huge importance for developed countries, to strengthen their economic sustainability. For about half of these countries the tourism is 40% of GDP and is basic income of foreign currency, In addition, with regard for destination and creation of new jobs the tourist sector has other positive direct and indirect sides to impact on economy. Virtually world leading projects demonstrate the positive changes that may be achieved in tourism by sustainable methods that will make tourism as sectors of „green“ economy. Scientific-technical and socio-economic advances led the tourism to dared development. Because of this, at the sites of massive visits of tourists there appeared serious problems in the field of ecology, culture and social development. Uncontrolled growth of tourism, which is caused by wish to get profit quickly, often has negative conse-

quences environmental damage-pollution, local natural resources, expiration, e.g. apparent danger of the exhaustion of water supplies, loss of biodiversity, land degradation and pollution and other. The overall index of Global warming, the share of tourism is appreciated by 5%. In addition, the tourist (recipient) countries suffer from discomfort from culture collision, the growth of crimes, human rights violation. As for the economic side, improper management of tourism can lead to the price growth, economic instability, and so forth.

The changes in tourism development practice and policy can lead to the reduction of these negative effects and on the contrary, can get profit. According to (Geneva, 2011) The United Nations report - Towards „green economy“: the ways of sustainable development and poverty eradication“, tourism is one of the most powerful driving force in the growth of world economic sustainability. Due to relevant investments, it will be constantly growing fields in the next decade at least and contribute to the development of employment and economic growth. This pushes society to devote attention to maintain natural, historical, cultural values. It's a problem referring to the whole world, There are plenty of recommendations on sustainable tourism which will be developed by state organizations, the national tourist administration, the United Nations' organizations, associations in the form the specific of action programs, documents, acts, declarations, agendas, etc. These recommendations will allow the different companies to be aimed at the promotion of tourism ecologization, to minimize the production waste, environmental pollution; take care of the flora and fauna, landscapes, ecological systems, biodiversity, cultural and natural heritage, cooperate with local communities, use local products and employ the local population. The World tourist organization actively participates in realization of provisions of tourism sustainable development, that are given in the document: The agenda XXI century for travel and tourism sectors.

In the case of tourism sustainable development active participation of the state as well as private sector is necessary. The local population has the right to actively participate in the tourism activities, for profit-making purpose, but has obligation to take care of the local natural resources, as well as visiting tourists are required to respect local ordinances, the religious belief and other. For this purpose it is necessary that tourists have the information about this place, the traditions, the religion, the purity, fauna, flora, archaeological and cultural sights where they intend to travel.

The last period the award systems for environmental certification, marking, protection are gradually increasing and getting the scale.

Georgia's aim to become a sustainable tourist development region is achievable, if the sustainable development policy of tourism is promoted which will create jobs and promote the local culture and products. In this regard the last period, many notable and interesting events were held behalf of governmental structures, however the nationalization process has shown to all countries, including Georgia, that it is necessary to conduct the research of tourist potential and the expectations of the local population. Tourism development impacts on natural and social environment must thoroughly be studied and prepared mitigating measures to avoid negative impacts on environment and population. In Georgia, such a planning process has not been carried out. This, on the one hand, slows down the development of tourism, and on the other hand, Georgian flora and fauna are under the pressure. It should also be noted that the existing databases and imperfect strategic plan of the development of tourism, non saving infrastructure of environment oriented on rapid profit, disregard of the need to increase professional service level, does not meet the requirements of for sustainable development goals, therefore it is needed to pass to a new method. International scale activities in the field of tourism will contribute to the development of innovative approach as of sustainable tourism in the country and revealing effective ways for the solution of actual problems.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ ОРИЕНТАЦИИ ОРГАНИЗАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ ФИРМЫ В ДОСТИЖЕНИИ ЕЕ УСТОЙЧИВОГО КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА

Аннотация. В статье рассмотрена сущность понятия организационной (корпоративной) культуры и ее рыночной (маркетинговой) ориентации, а также роль и значение данной культуры в достижении и сохранении устойчивого конкурентного преимущества фирмы. Рассмотрены различные теоретические модели и концептуальные подходы к изучению организационной культуры фирмы.

Осуществлен обзор соответствующих эмпирических исследований, проведенных в некоторых развитых и развивающихся странах, относительно организационной культуры и ее влияния на конечные результаты работы фирм, а также относительно маркетинговой культуры (организационной культуры, имеющей маркетинговую ориентацию), ее влияния на эффективность (результативность) функционирования фирмы и ее возможной роли в достижении устойчивого конкурентного преимущества фирм.

Намечены некоторые пути проведения эмпирических исследований относительно выявления связей маркетинговой культуры и устойчивого конкурентного преимущества фирм в странах с переходными экономиками, в том числе и в Грузии.

Ключевые слова: организационная (корпоративная) культура, маркетинговая ориентация, устойчивое конкурентное преимущество.

Введение

Согласно современным теоретическим воззрениям относительно понятия «культура» в связи с экономической наукой в основном выделяются четыре подхода к его применению:

1. понимание культуры как экзогенного фактора, влияющего на экономическую модель поведения (подход «экономика и культура»);
2. понимание экономики как проявления культуры, т.е. понимание экономики общества в качестве лишь одного из немногих параметров общей культуры этого общества (подход «экономика как культура», его представители: *Клиффорд Гириц, Карл Поланьи* и др.);
3. понимание культуры (а также всех других областей социальной жизни) как предмета анализа посредством сил экономической теории, т.е. как предмета экономического анализа (подход «культура как экономика», его представители: *чикагская школа, Гарри Беккер, Харрис* и др.);
4. понимание культуры как практики экономической науки (подход «культура экономической науки», его представители: *Бурдые, Макклоски, Йонай и Бреслау* и др.) [*Бёгельсдейк, Ш., Маселанд, Р., 2016: 107-108*].

Вместе с тем, при использовании подхода «экономика и культура» отмечают три основных способа восприятия культуры, которые определяют соответствующие направления исследований:

1. когда культура воспринимается как источник предпочтений, ценностей и убеждений (например, *Макклири, Инглхарт, Барро* и др.);
2. когда культура воспринимается как источник редкости, т.е. ограничений (например, *представители новой институциональной экономики, Норт, Уильямсон* и др.);

3. когда культура воспринимается как причина отклонений от модели (например, *сторонники взглядов исключительности Азии; Ракель Фернандес* и др.) [Бёгельсдейк, Ш., Маселанд, Р., 2016: 108-122].

Во избежание путаницы следует различать подходы относительно восприятия и измерения характерных черт понятия «национальная культура» (т.е. культура как «ценности, установки, верования, ориентации и убеждения, преобладающие среди членов общества» [Сборник..., 2002: 11]) и подходы, связанные с восприятием и измерением характеристик понятия «организационная культура» (т.е. культура как ценности, установки и убеждения, преобладающие среди членов организации) [Hofstede, Geert et al., 2010: 346-349].

В последнем случае следует отметить распространение шести кросс-организационных измерений культуры (на основании которых исследователи-эмпирики составляют соответствующие анкеты-опросники):

1. культуры, ориентированной на процесс, в сравнении с культурой, ориентированной на результат;
2. культуры, ориентированной на персонал, в сравнении с культурой, ориентированной на работу;
3. цеховой культуры в сравнении с профессиональной;
4. культуры открытой системы в сравнении с культурой закрытой системы;
5. культуры со слабым контролем в сравнении с культурой с жестким контролем;
6. нормативной культуры в сравнении с прагматической [Hofstede, Geert et al., 2010: 354].

В отношении организационной культуры касательно фирм часто применяют такое понятие, как «корпоративная культура».

Вообще, интерес к концепции культуры, применяемой к организационному функционированию начал расти с середины 80-ых годов прошлого столетия после выхода в свет ряда научно-популярных работ [например, Deal, T.E., Kennedy A.A., 1982; Peters, Th.J., Waterman R.H., 1982].

В результате развития этого направления исследований сформировались соответствующие подходы и школы. Интерес как академических кругов, так и практиков к организационной культуре не иссяк и по настоящее время, что подтверждается выпуском огромного количества как строго научной, так и научно-популярной литературы, в том числе соответствующих популярных учебников и монографий, в которых этой теме посвящены отдельные главы и разделы [Лютенс, Ф., 1999; Камерон К., Куинн Р., 2001; Спивак В.А., 2001; Армстронг М., 2002; Шейн Э. Х., 2002; Бехар Г. при участии Голдстейн Дж., 2009; Лайкер Дж., Хосеус М., 2011; Ленсиони П., 2013; Доши Н., Макгрегор Л., 2017 и др.].

Об актуальности проблем, связанных с маркетинговой ориентацией фирм говорят обзоры многолетних исследований в этом направлении как теоретического, так и эмпирического характера [Narver, J. et al., 1998; Raaij, Erik M. van, 2001; Kirca, A.H. et al., 2009; Sheppard R., 2011].

О необходимости ориентации компаниями на достижение устойчивого конкурентного преимущества множество аргументов было приведено ещё «классиками» менеджмента [Портер М., 2005; Аакер Д., 2007].

Предметом нашей статьи является обоснование связи организационной культуры с маркетинговой ориентацией фирмы, т.е. понятие «рыночно ориентированной культуры в ор-

ганизации», которая способна при этом выступать в роли источника достижения устойчивости конкурентного преимущества фирмы.

Обзор теоретической литературы

Выделим некоторые основные теоретические исследования, посвященные актуальности таких понятий, каковыми являются 1. организационная культура [Schein, E.H., 1985; Schein, E.H., 1990; Hatch, M.J., 1993; Камерон К., Куинн Р., 2001; Шейн Э. Х., 2002; Lunenburg F.C., 2011], 2. маркетинговая ориентация [Narver, J. and Slater, S., 1990; Кохли Э., Яворски Б., 2001; Левинт Т., 2001; Sheppard, R., 2011] и 3. устойчивое конкурентное преимущество [Barney, J.B., 1986; Barney, J.B., 1991; Dierickx, I. and Cool K., 1989], а также работу, в которой осуществлена попытка создания интегративной концепции организационной культуры в связи с маркетинговой ориентацией фирмы [Deshpande, R. and F. E. Webster, Jr., 1989].

Организационная культура

Несмотря на всеобщее согласие о важности культуры как организационной переменной, в академической литературе отсутствует консенсус относительно ее определения и измерения.

Полагаем, что при этом следует отметить классификацию *О.Г. Тихомировой*, согласно которой в менеджменте условно выделяют три основные школы, изучающих организационную культуру с различных позиций:

1. «поведенческая школа» (*Р.М. Сайерт и Дж. Г. Марч, Дж. Хэмптон* и др.), представители которой вели поиск и осуществляли анализ «закономерностей создания общих ценностей, понятий, правил и норм поведения персоналом» в организации;

2. «школа эффективности» (*Т. Дил и А. Кеннеди, Т.Дж. Питерс и Р. Уотерман* и др.), представители которой рассматривали организационную культуру в ракурсе ее влияния на эффективность, результат функционирования организаций;

3. «школа моделирования» (*Э. Шейн, Ч. Хэнди, К. Камерон и Р. Куинн* и др.), представители которой воспринимали организационную культуру «как самостоятельный объект исследования» и, соответственно, разрабатывали «модели ее формирования», предлагали «методики оценки», проводили «классификации типов культур и т.п.» [Тихомирова О.Г., 2008: 29].

Приведем некоторые примеры понимания «организационной культуры» и, соответственно, наиболее популярные теоретические модели, описывающие компоненты культуры в организации.

Понятием культура в отношении организаций «стали пользоваться... некоторые исследователи организаций и менеджеры, обозначающие им общий климат организации и характерные методы работы с людьми, а также провозглашаемые ею ценности и ее кредо. Именно в этом контексте менеджеры говорят о развитии “надлежащей культуры”, или “качестве культуры”, при этом подразумевается, что культура связана с определенными ценностями, насаждаемыми менеджерами в организации. При этом также предполагается то, что существуют лучшие и худшие, сильные и слабые культуры, и то, что эффективность работы организации определяется наличием или отсутствием “надлежащей” культуры» [Schein, E.H., 1985; Шейн Э. Х., 2002: 24]. При этом, давая общее формальное определение, Э. Шейн рассматривает культуру в организации как «паттерн коллективных базовых представлений, обретаемых... при разрешении проблем адаптации к изменениям внешней среды и внутренней

интеграции, эффективность которого оказывается достаточной для того, чтобы считать его ценным и передавать новым членам... в качестве правильной системы восприятия и рассмотрения названных проблем» [Шейн Э. Х., 2002: 31-32].

При этом *теоретическая модель Э. Шейна* выделяет несколько уровней организационной культуры:

1. артефакты – видимые организационные структуры и процессы (дешифровка затруднительна);
2. провозглашаемые ценности – стратегии, цели, философии (провозглашаемые обоснования);
3. базовые представления – подсознательные, представляющиеся чем-то самоочевидным убеждения, особенности восприятия, мысли и чувства (первичный источник ценностей и поступков) [Шейн Э. Х., 2002: 36].

Согласно *М. Хэтчу (M. Hatch)*, модель организационной культуры *Шейна* [Schein, E.H., 1985] как модель артефактов, провозглашаемых ценностей и базовых представлений оставляет пробелы в отношении оценки организационной культуры как символов и процессов.

В своей статье автор предлагает заполнить эти пробелы, представив новую модель, которая сочетает теорию *Шейна* с идеями, взятыми из символично-интерпретирующих перспектив.

Модель *М. Хэтча*, называемая «моделью культурной динамики», формулирует процессы проявления, реализации, символизации и интерпретации культуры в организации и обеспечивает основу для обсуждения динамизма организационных культур.

В ее работе также представлены направления последующего использования модели динамики культуры для сбора и анализа данных культуры и будущих теоретических разработок [Hatch, M.J., 1993].

Согласно *Камерону и Куинну* «культура организации обнаруживается в том, что для нее ценно, каковы стиль ее лидерства, язык и символы, процедуры и повседневные нормы, а также в том, как определяется успех. Другими словами, все то, что определяет уникальность характера организации...» [Камерон К., Куинн Р., 2001: 45]. Теоретическая модель этих исследователей, получившая название «рамочная конструкция конкурирующих ценностей», опирается на четыре доминирующих типа организационной культуры:

1. клановая культура,
2. адхократическая культура,
3. рыночная культура и
4. иерархическая культура.

При этом авторы исследовали организационную культуру различных компаний по двум измерениям (осям): первое измерение – «стабильность, контроль – свобода, гибкость, индивидуальность»; второе измерение – «фокус внутрь: интеграция и единство – фокус наружу: дифференциация и соперничество» [Камерон К., Куинн Р., 2001].

Следует отметить одну из ранних работ *Д. Денисона (D. Denison)* и *А. Мишра (A. Mishra)*, в которой представлена модель четырехкомпонентной организационной культуры и эффективности. На основе обзора соответствующей литературы исследователи выявили такие компоненты культуры организации, как:

1. вовлеченность (involvement);
2. согласованность (consistency);
3. приспособляемость, адаптивность (adaptability);

4. миссия (mission).

Под вовлеченностью понималось чувство сопричастности и ответственности сотрудников, под согласованностью – способность достигать консенсуса и выполнять скоординированные действия, под адаптивностью – способность получать, интерпретировать и преобразовывать сигналы из внешней среды во внутренние поведенческие изменения, которые повышают его шансы на выживание, рост и развитие. а под миссией – способность обеспечивать работу организации ключевыми ценностями, такими как цель, смысл и четкое направление курса действий как всей организации, так и отдельных ее членов.

Авторы, сформулировав соответствующие гипотезы относительно связей этих культурных компонентов с общей эффективностью функционирования фирмы, осуществили предварительное эмпирическое тестирование модели, используя данные опросов CEO¹ в выборке из 969 организаций) [Denison, D.R., Mishra, A.K., 1989].

Значительным исследованием, проведенным на основе применения соответствующей четырехкомпонентной модели, следует считать работу коллектива авторов во главе с Дж. Хофстеде. Согласно их взглядам, культура как коллективное программирование мыслей проявляется различными способами. Для описания и, соответственно, измерения организационной культуры исследователи использовали четыре представления-компонента:

1. символы,
2. герои,
3. ритуалы и
4. ценности.

Здесь символы представляют собой самый поверхностный слой культуры в организации, а ценности — как наиболее глубокое проявление культуры. При этом исследователи предположили, что герои и ритуалы занимают промежуточные позиции. Под символами подразумевались слова, жесты, образы или объекты, которые имеют определенное значение, существенное только для тех, кто разделяет эту культуру. Под героями – люди, живые или мертвые, реальные или выдуманные, обладающие чертами, которые высоко ценятся в определенной культуре, и поэтому служащие в качестве образцов поведения. Под ритуалами подразумевались коллективные действия, формально, может быть, и не нужные для достижения желаемого результата, но считающиеся социально необходимыми в рамках культуры. При этом символы, герои и ритуалы назывались практиками, которые соответствующим образом трактуются людьми внутри организации. И наконец, ценности – широко распространенные тенденции предпочитать одно положение вещей другому.

В данном исследовании, также как и в вышеупомянутом исследовании Д. Денисона (D. Denison) и А. Мишра (A. Mishra), было осуществлено эмпирическое тестирование модели, используя данные глубинных интервью и анкетных опросов в 20 подразделениях десяти различных организаций Дании и Нидерландов на основе стратифицированной случайной выборки членов этих организаций [Hofstede, G., et al., 1990].

Следует отметить работу Ф. Луненбурга (F. Lunenburg), согласно которой организационная культура – это совокупность общих убеждений, ценностей и норм, которые влияют на

¹ CEO – Chief Executive Officer – “главный исполнительный директор” (дословный перевод, который, однако, «не отражает сущности этого термина, и следует понимать, что должность CEO ближе к российскому генеральному директору, чем к Исполнительному, несмотря на то, что последний более созвучен с калькированным переводом. Наиболее точные по смыслу значения должности CEO – “генеральный директор”, “главный административный руководитель”, “главное должностное лицо”» - https://ru.wikipedia.org/wiki/Chief_Executive_Officer).

то, как члены думают, чувствуют и ведут себя. Автор полагает, что культура в организации создается посредством терминальных и инструментальных ценностей, конкретных героев, обрядов и ритуалов, а также сетей связи. Здесь под первичными методами поддержания организационной культуры подразумевается процесс социализации, посредством которого люди изучают ценности, ожидаемое поведение и социальные знания, необходимые для выполнения своих обязанностей в организации. Согласно мнению *Ф. Луненбурга*, культура организации должна изменяться. Процесс необходимых изменений должен включать в себя учет следующих компонентов: внешние благоприятные условия, условия внутреннего разрешения, ускоряющее давление, иницирующие события, культурное видение, стратегия изменения культуры, планы действий по изменению культуры, осуществление вмешательств и переформулирование культуры [*Lunenburg F.C.*, 2011].

Кроме того, следует отметить, что в стратегическом менеджменте представители т.н. «школы культуры» рассматривают формирование стратегии фирмы как коллективный процесс. Здесь в общем смысле, «организационная культура ассоциируется с коллективным познанием», становясь «мнением организации», общими убеждениями, которые отражаются в традициях и привычках, а также и более осязаемо – в бытующих в организации преданиях, ее символах, даже сооружениях и продуктах...» «...В каком-то смысле культура предстает как жизненная сила организации, душа его физического тела» [*Минцберг Г. и др.*, 2013: 241].

В нашей статье, ссылаясь на работу *Р. Дешпанде (R. Deshpande)* и *Ф. Вебстера (F. Webster)*, мы опираемся на данное этими авторами определение организационной культуры как образца общих ценностей и убеждений, разделяемых всеми членами организации, которые помогают им понять, что происходит, и, соответственно, способствуют их обучению общим поведенческим нормам в организации [*Deshpande, R. and F. E. Webster, Jr.*, 1989].

При этом, мы разделяем мнение и некоторых других авторов, согласно которому «организационная культура» понимается как комплекс ценностей и убеждений, формирующих *общие ментальные модели* сотрудников организации (в рамках которых осуществляется передача и корректировка соответствующих оценочных суждений и представлений, обуславливающих стимулы и вектор направления деятельности) и, соответственно, определяющих *нормы их поведения* (т.е. предписания по классам действий), которые претворяются в жизнь путем внедрения соответствующих *правил* (т.е. предписаний по конкретным действиям) [*Кузьминов Я.И. и др.*, 2006: 67-69].

Маркетинговая ориентация

О важности маркетинговой ориентации фирмы и преимуществе последней по отношению к производственной ориентации писал автор ставшей уже «классической» маркетинговой статьи *Т. Левитт*. Согласно его убеждению, различие заключается в том, что если при производственной ориентации фирма делает акцент на потребности продавца, то при маркетинговой ориентации она фокусируется на потребностях покупателей. «Классик» утверждал, что фирмы, для которых характерно проявление т.н. маркетинговой миопии («близорукости»), т.е. ограниченной способности «полноценного видения» окружающей ее рыночной действительности, обречены на «смерть», т.е. банкротство [*Левитт Т.*, 2001].

Следует отметить, что в соответствующей академической литературе распространены две основные концепции маркетинговой ориентации фирм: концепция *Кохли-Яворски* и концепция *Нарвера-Слейтера*.

Согласно первой концепции маркетинговая ориентация фирмы предстает как философия бизнеса, т.е. реализация маркетинговой концепции, состоящей из следующих 3 компонентов:

1. осуществление рыночной разведки в масштабе фирмы, поисково-исследовательский фокус которой, в первую очередь, нацелен на выявление и установление текущих и потенциальных потребностей потребителей и которое подразумевает обнаружение и поиск информации и данных о произошедших, происходящих и ожидаемых событиях на рынке;
2. распространение полученной информации между всеми департаментами, отделами, подразделениями, службами и сотрудниками внутри фирмы;
3. надлежащее организационное реагирование на полученную информацию и данные [Кохли Э., Яворски Б., 2001].

Согласно второй концепции маркетинговая ориентация фирмы рассматривается как организационная культура, состоящая из следующих 3 компонентов:

1. ориентация на потребителя;
2. ориентация на конкурентов;
3. межфункциональная координация отделов (департаментов) фирмы [Narver, J. and Slater S., 1990].

Вместе с тем, следует отметить, что немало научных трудов и исследований, как теоретического, так и эмпирического характера, посвящено актуальным вопросам, связанным с маркетинговой ориентацией фирмы. Согласно этим исследовательским работам эмпирически установлено множество позитивно коррелирующих друг с другом связей между маркетинговой ориентацией и различными аспектами деятельности фирмы, такими как эффективность, прибыльность, развитие новой продукции, рост объема продаж и полученные от этого доходы, степень удовлетворенности, ответственности и доверия сотрудников, обслуживание и сохранение клиентов, общий уровень результативности бизнеса, сочетаемость инноваций и маркетинга, межфункциональная командная работа и т.д. [Sheppard, R., 2011].

Устойчивое конкурентное преимущество

В представленной статье понятие «устойчивое конкурентное преимущество» мы понимаем в том смысле, в котором оно было использовано Дж. Барни в своей известной статье: фирма достигает устойчивого конкурентного преимущества, когда реализует ценную креативную стратегию, одновременное осуществление которой невозможно ни существующими, ни потенциальными конкурентами, и в то же время, когда эти конкуренты не в состоянии получить сопоставимую выгоду от использования той же стратегии. Хотелось отметить, что здесь устойчивость конкурентного преимущества подразумевает не столько длительность и продолжительность его во времени, а сколько трудность и сложность его дублирования. При этом это не значит, что стабильность и устойчивость конкурентного преимущества может продолжаться «вечно», а подразумевает конкурентную борьбу на основе различных способов и методов, кроме попыток дублирования стратегий [Barney, J.B., 1991].

Обосновывая связь данного феномена с организационной культурой, в первую очередь следует упомянуть ресурсную концепцию фирмы [Каталевский Д.Ю., 2008]. При этом необходимо подчеркнуть огромный вклад последней в развитие стратегического менеджмента, особенно в отношении организационной культуры фирмы [Минцберг Г. и др., 2013: 249-255].

Как известно из ресурсной теории фирмы, достижение устойчивого конкурентного преимущества может быть обеспечено соблюдением следующих условий: ключевые ресурсы

компании должны быть ценными, редкими, неповторяемыми (трудно повторяемыми) и незаменимыми. Здесь же подчеркивается, что большинство таких ресурсов нематериальны.

Требования соблюдения свойства трудности и невозможности полностью имитировать стратегии компаний опирается на следующие причины: важность исторического пути (уникальные исторические условия развития) (*unique historical conditions*), сложная природа понимания (*causally ambiguous*), социальная сложность (*socially complexity*) [Dierickx, I. and Cool K., 1989].

При этом согласно пониманию Дж. Барни, в качестве социально сложных ресурсов фирмы предстают организационная культура, отношения между работниками и репутация, имитация которых весьма затруднена со стороны конкурентов [Barney, J.B., 1991].

Исходя из вышеотмеченного, при разработке стратегии акценты должны делаться на стратегически важные (ключевые) ресурсы, в том числе и на культурные аспекты фирм, которые смогут выступить в роли источника достижения устойчивого конкурентного преимущества.

Дж. Барни в своей более ранней статье конкретно касается организационной культуры фирмы и ставит вопрос, может ли она быть источником устойчивого конкурентного преимущества.

Он приводит три основные характеристики организационной культуры (ценность, редкость и трудность имитации), которыми должна обладать фирма, если хочет достичь устойчивых конкурентных преимуществ на рынке.

В результате анализа автор делает вывод, что фирмы, которые не имеют организационных культур с соответствующими характерными чертами, не могут достичь устойчивых превосходных финансовых показателей, обеспечивающих их устойчивое конкурентное преимущество, и наоборот, фирмы, у которых подобная культура ярко выражена в поведении, имеют серьезные основания и возможности подобными преимуществами занять устойчивую позицию в конкурентной борьбе [Barney, J.B., 1986].

Интегративная концепция

После обзора некоторой литературы относительно понятий «организационная культура», «маркетинговая ориентация» и «устойчивое конкурентное преимущество», полагаем необходимым и целесообразным отметить работу Р. Дешпанде (R. Deshpande) и Ф. Вебстера (F. Webster), в которой авторы, осуществив обзор литературы, касающейся теоретического моделирования и эмпирических исследований организационной культуры, разработали интегративную концептуальную основу последней в разрезе маркетинговой деятельности фирмы.

Авторы утверждают, что различные концепции культуры приводят к изумительной сложности интерпретаций. Чтобы предоставить теоретические рекомендации для исследователей в области маркетинга, авторы предложили исследовательскую повестку дня, основанную на пяти культурных парадигмах:

1. сравнительное управление;
2. управление непредвиденными обстоятельствами;
3. организационное познание;
4. организационный символизм;
5. структурализм/психодинамизм.

В первых двух парадигмах культура представлена как независимая (экзогенная или эндогенная) переменная, а в остальных – рассматривается как организационная метафора. Пер-

вое понимание подразумевает культуру либо как независимую переменную, экзогенную для фирмы (например, национальную культуру), влияющую на развитие и укрепление основных убеждений и ценностей внутри организации, либо как независимую переменную, эндогенную для фирмы, состоящую из убеждений и ценностей, разработанных организацией внутри нее. В последнем случае культура понимается как ценности или социальные нормы, разделяемые членами организации, которые могут выражаться в виде определенных ритуалов, мифов, сленга, легенд и т.д. При этом культура осуществляет следующие функции: 1. самоидентификация членов организации; 2. облегчение формирования у членов организации общеорганизационных обязательств; 3. укрепление социальной стабильности; 4. формирование и ориентация поведения членов организации. Второе понимание воспринимает культуру в качестве механизма адаптации организации подобно «адаптации организма» к внешней среде. Здесь культуру описывают не как переменную, а как сущностную метафору самой организации; культура – это не то, что организация «имеет», а то, «что она есть». Согласно авторам, в этих перспективах культуру организации следует понимать не только в экономическом или материальном плане, но и в плане их выразительных, идейных и символических аспектов [Deshpande, R. and F. E. Webster, Jr., 1989].

Обзор эмпирической литературы

Следует отметить некоторые эмпирические исследования, посвященные выявлению связей между организационной культурой и эффективностью фирм [Norburn, D. et al., 1988; Denison, D.R., Mishra, A.K., 1995; Fey C. F. and Denison D.R., 2003], изучению связей маркетинговой культуры с конечными результатами работы фирм [Deshpande, R. et al., 1993; Homburg Ch., Pflessler Ch., 2000; Deshpande, R. and Farley J. U., 2004; Yoon, S.-J. and Lee, S.-H., 2005], а также выявлению взаимосвязей рыночно-ориентированной организационной культуры с возможностью достижения устойчивого конкурентного преимущества [Kumar V. et al., 2011].

Организационная культура и эффективность фирмы

В первую очередь следует упомянуть статью Д. Норберна (D. Norburn) и его соавторов, в которой исследователи преследовали две главные цели.

Первая цель заключалась в том, чтобы определить, как британские и американские компании характеризуют свою стратегическую маркетинговую эффективность и свою корпоративную культуру и убеждения. В целом, результаты исследования, проведенные в этих странах, оказались очень похожи, различия значительны в появляющихся новых факторах, а не в фундаментальной структуре. Тем самым подтвердилась основополагающая теория о том, что характеристики корпоративной культуры не обусловлены рамками конкретных континентов и не определены предположениями об «этно-центризме». Более того, согласно результатам анализа эти сходства не только в высшей степени наглядны в соответствующих качествах, но и высокая степень применимости таких факторов, каковыми являются «люди и качество» и «неформальность и инновации», указывала на трансатлантическое сходство корпоративных ценностей.

Вторая цель исследования состояла в том, чтобы проверить связь между эффективностью фирмы на рынке (стратегическая эффективность маркетинга) и преобладающей культурой внутри организации. Результаты как для Соединенного Королевства, так и для Соединенных Штатов почти идентичны. Несмотря на тонкие различия в определении, лучшим

предиктором стратегической маркетинговой эффективности являются «люди и качество»: это состояние озабоченности качеством и личное соперничество, направленная наружу, демонстрирующая гордость за качество продукта и первостепенную ценность индивида для его осуществления. Таким образом, подтверждается необходимость сосредоточиться на человеческих ценностях и тем самым склонность ученых делать акцент на «состоянии ума» организации и на идентифицируемую корпоративную культуру. Как в Соединенном Королевстве, так и в Соединенных Штатах высшее руководство, желающее повысить вероятность достижения стратегической эффективности маркетинга, должно способствовать и подчеркивать человеческий фактор [Norburn, D. et al., 1988].

Следует отметить эмпирическое исследование, осуществленное Д. Денисоном (D. Denison) и А. Мишра (A. Mishra). Авторы немного усовершенствовали модель ранней работы и провели, с одной стороны, тематические качественные исследования (на основе проведения т.н. “case study” пяти фирм), а с другой – количественные исследования (используя данные опросов CEO в выборке 764 организаций) для изучения взаимосвязи между организационной культурой и эффективностью.

В результате была разработана соответствующая модель, опирающаяся на четыре культурные особенности (признаки), каждая из которых представляла в разрезе двух соответствующих качеств:

1. вовлеченность – вклад каждого сотрудника в процесс принятия влиятельных решений; уровень сотрудничества и совместных работ;
2. согласованность – уровень согласия, как делать вещи; последовательность и предсказуемость ведения бизнеса;
3. адаптивность – способность изменяться согласно комментариям и рекомендациям клиентов; степень легкости реагировать и изменяться;
4. миссия – долгосрочность цели и направления; общее видение того, как будет выглядеть эта организация в будущем.

При этом модель предстает в рамках двух контрастов: с одной стороны, контраста между внутренней интеграцией и внешней адаптацией, а с другой – контраста между изменением (гибкостью) и стабильностью (направлением).

Согласно осуществленному эмпирическому анализу на основе модели, вовлеченность и приспособляемость, будучи показателями гибкости, открытости и отзывчивости, являются сильными предикторами роста, в то время как последовательность и миссия, будучи индикаторами интеграции, направления и видения, являются лучшими предикторами рентабельности. Каждый из четырех признаков был также значительным предиктором других критериев эффективности, таких как качество, удовлетворенность сотрудников и общая производительность. Результаты также показали, что все четыре признака, с одной стороны, были сильными предикторами субъективно оцениваемых критериев эффективности для всей выборки фирм, но с другой – сильными предикторами также и объективных критериев, таких как доходность активов и рост продаж только для крупных фирм.

Отдельно следует отметить, как качественные тематические исследования и построение индуктивной теории могут сочетаться с количественными сравнениями и теоретическими тестированиями для прорыва в конкретных вопросах исследований организационной культуры [Denison, D.R., Mishra, A.K., 1995].

Работа К. Фея (C. Fey) и Д. Денисона (D. Denison) обогатила эмпирическую литературу об организационной культуре и эффективности, в которой представлено исследование

поведения иностранных фирм, работающих в России. Авторами была усовершенствована ранняя модель.

Модифицированная круговая концептуальная модель основывалась на четырех культурных признаках организации, каждый из которых теперь уже представлял в разрезе трех соответствующих качеств:

1. вовлеченность – расширение прав и возможностей сотрудников в организации, ориентация сотрудников на коллективную работу, командные действия, развитие их способностей и производительности;
2. согласованность – координация и интеграция, способность к консенсусу, вовлеченность в ценности;
3. адаптивность – способность к изменениям, внимание к клиентам, обучаемость организации;
4. миссия – стратегическое направление и намерение, цели и задачи, видение.

При этом в основе модели (подобно модели *Камерона-Куинна*) лежали четыре измерения, располагающихся на двух осях: «ось гибкости» (гибкость — стабильность) и «ось фокуса» (внешний — внутренний), а в центре круга модели – верования (убеждения) и ожидания (предпосылки, представления).

Начиная с модели организационной культуры, разработанной в США, в статье представлен многопрофильный анализ культуры и эффективности в экономике переходного периода.

Согласно результатам проведенного анализа исследователи утверждают, что эффективность фирмы в России больше зависит от приспособляемости и гибкости, чем в США. Кроме того, наследие коммунистической эпохи заставляет российские фирмы работать с рабочей силой с уникальной временной перспективой и уникальным набором субкультур, которые часто подрывают попытки координации и интеграции.

Авторы сначала исследовали эти идеи, используя данные опроса 179 иностранных фирм, работающих в России, и сравнили полученные результаты с результатами, полученными для фирм в США. Затем они представили четыре тематических исследования, обосновывающих результаты применения американской модели в российском контексте и фиксирующих культурную динамику, не охваченную данной моделью [Fey C. F. and Denison D.R., 2003].

Маркетинговая организационная культура и конечные результаты работы фирмы

В результате ряда проведенных интервью, с одной стороны, с двумя менеджерами по маркетингу в японской фирме-продавце, а с другой стороны – с парой менеджеров по закупкам в японской фирме-покупателе, *Р. Дешпанде (R. Deshpande)* с коллегами-исследователями предоставили некоторые данные, в том числе о корпоративной культуре и маркетинговой стратегии, ориентированной на клиента.

Согласно анализу, по большому счету, такие конечные результаты бизнес деятельности, как рентабельность, размер, темп роста и доля рынка, оказались в положительной корреляции с маркетинговой стратегией, ориентированной на клиента. При этом было выявлено, что японские компании с корпоративными культурами, подчеркивающими конкурентоспособность (рынки) и предпринимательство (адхократия), были более успешны, чем фирмы, в которых доминирует внутренняя сплоченность (кланы) или правила (иерархии) [Deshpande, R. et al., 1993].

Ч. Хомбург (*Ch. Homburg*) и Ч. Пфлессер (*Ch. Pflessner*), опираясь на литературу в области организационной теории и маркетинга, разрабатывали многослойную модель рыночно-ориентированной организационной культуры. Они проводят четкое различие между ценностями, которые поддерживают:

1. маркетинговую ориентацию,
2. нормы маркетинговой ориентации,
3. артефакты, указывающие на высокую и низкую степень маркетинговой ориентации,
4. рыночно-ориентированное поведение.

На основе качественных исследований и последующих опросов исследователи разрабатывают шкалы для измерения различных слоев рыночно-ориентированной культуры и анализируют связи между ее различными компонентами.

Согласно выводам, вытекающим из проведенного ими анализа, артефакты играют решающую роль в определении поведения внутри организаций. Кроме того, авторы статистически выводят, что рыночно-ориентированная культура влияет на финансовые показатели опосредованно, через рыночные конечные показатели. При этом подчеркивается, что эта связь в большей степени сильна на более динамично развивающихся рынках [*Homburg Ch., Pflessner Ch., 2000*].

Особо следует выделить крупномасштабное исследование *Р. Дешпанде (R. Deshpande)* и Дж. Фарлей (*J. Farley*), которые представили исследовательскую программу, охватывающую 10 лет и десятков стран. Исследования были разработаны в рамках расширенной модели конкурирующих ценностей организационной культуры и сосредоточены на том, как организационная культура, маркетинговая ориентация и инновационные стратегии влияют на результативность фирм, конкурирующих на бизнес рынках (B2B).

В работах использовалась модифицированная модель *Камерона-Куинна*, т.н. «рамочная конструкция конкурирующих ценностей», которая опирается на четыре доминирующих типа организационной культуры:

1. согласованная, консенсусная (клановая) культура (опирается на принципы лояльности, традиции и внутренней поддержки),
2. предпринимательская (адхократическая) культура (подчеркивает роль инноваций и принятие рисков),
3. конкурентная (рыночная) культура (делает акцент на конкурентное преимущество и рыночное превосходство) и
4. бюрократическая (иерархическая) культура (делает упор на регуляции и формальные структуры).

Модель впервые была протестирована в Японии и использовалась неизменно во всей исследовательской программе, за исключением упрощения единицы выборки.

Последующее тестирование модели охватывало разные национальные культуры как богатых, так и бедных стран, как стран Востока, так и Запада, как стран с формирующимся рынком, так и с переходной экономикой, в большей степени ориентированной на рынок (Япония, США, Франция, Англия, Германия, Индия, Гонконг, Вьетнам, Таиланд, Китай). В результате выявились как сходства, так и различия.

Согласно основным обобщенным выводам проведенных тестирований существуют значительные различия между странами по всем исследуемым переменным, которые в целом отражали характеристики национальных культур.

При этом выявлено, что угловые коэффициенты, связывающие эти переменные с производительностью фирмы, по странам систематически не отличаются [*Deshpande, R. and Farley J. U., 2004*].

Наконец, следует отметить работу *С.-Дж. Юн (S.-J. Yoon)* и *С.-Х. Ли (S.-H. Lee)*.

Взяв за основу, что рыночно-ориентированная культура и процесс создания маркетинговой стратегии являются компонентами маркетинговой компетенции фирмы, а также опираясь на результаты проведенного обзора соответствующей литературы, исследователи разработали модель взаимозависимости маркетинговой культуры и процесса формирования маркетинговой стратегии.

В результате проверки (тестирования) предложенной модели на основе данных опроса управленческого персонала целого ряда фирм было обнаружено, что маркетинговая культура не только напрямую влияет на результаты работы фирмы, но и косвенно влияет на процесс разработки маркетинговой стратегии [*Yoon, S.-J. and Lee, S.-H., 2005*].

Рыночно-ориентированная организационная культура и устойчивое конкурентное преимущество

Здесь следует выделить эмпирическое исследование, осуществленное *В. Кумар (V. Kumar)* с соавторами, которые использовали панельные данные, собранные на основе многократных опросов топ-менеджеров в 261 компаниях относительно рыночной ориентации их фирм, наряду с объективными показателями эффективности, с целью исследования влияния маркетинговой ориентации фирмы на ее производительность за девятилетний период и осуществляют ее измерение и оценки в нескольких временных интервалах (с 1997 по 2001 и с 2001 по 2005 года).

Согласно основным результатам анализа, маркетинговая ориентация оказывает положительное влияние на эффективность бизнеса как в краткосрочной, так и в долгосрочной перспективе.

При этом было установлено, что устойчивое преимущество на конкурентном рынке было достигнуто теми фирмами, которые по времени раньше других начинали осуществлять маркетинговую ориентацию своей бизнес деятельности.

Следует также отметить, что согласно результатам исследования турбулентность внешней среды и интенсивность конкуренции модерирует (изменяет) основной эффект маркетинговой ориентации на результативность бизнес деятельности фирмы, при этом модерационный эффект в большей степени проявлялся в 90-ых, чем в нулевых (2000-ых) годах [*Kumar V. et al., 2011*].

Заключение

На основе обзора соответствующей теоретической и эмпирической литературы относительно взаимосвязей организационной культуры, маркетинговой ориентации и устойчивого конкурентного преимущества можно наметить некоторые направления эмпирического исследования (охватив как качественный, так и количественный анализ) в сфере функционирования фирм в странах с переходными экономиками, в том числе и в экономике Грузии.

В связи с этим, рассматривая маркетинговую ориентацию фирмы как определенную систему ценностей и убеждений организационной культуры, способной положительно влиять на конечные результаты функционирования фирмы, и вместе с тем воспринимая рыночно-ориентированную культуру фирмы в качестве ее ключевого ресурса (ее ключевой компетенции), способного быть источником достижения устойчивого конкурентного преимуще-

ства, полагаем, что предпочтительнее использовать модель *Д. Денисона*. Тем более, что уже есть некоторый опыт использования данной модели в такой стране с переходной экономикой, каковым является Российская Федерация.

Разумеется при этом встает вопрос о необходимости некоторой модификации упомянутой модели.

На наш взгляд, в рамках указанного возможного направления эмпирических исследований модель нуждается, с одной стороны, в уточнении отдельных компонентов организационной культуры в связи с ее маркетинговой ориентированностью, а с другой – в четком определении конкретных конечных результатов деятельности фирмы.

На основании вышесказанного следует сформулировать соответствующие гипотезы относительно взаимосвязей маркетингом ориентированной организационной культуры и устойчивого конкурентного преимущества фирм, функционирующих в странах с переходной экономикой (в том числе и в Грузии), с учетом специфики каждой бизнес среды, а затем, предварительно собрав соответствующие данные из фирм путем глубинных интервью и анкет-опросников, осуществить тестирование этих гипотез в рамках представленной модифицированной модели.

Использованная литература

1. Аакер Д., 2007, *Стратегическое рыночное управление*. 7-е изд. (Серия «Теория менеджмента»). Пер. с англ. под ред. С. Г. Божук. Санкт-Петербург, «Питер».

2. Армстронг М., 2002, *Стратегическое управление человеческими ресурсами*. (Серия «Менеджмент для лидера»). Пер. с англ. Москва, ИНФРА-М.

3. Берулава Г., 1999, *Маркетинговая модель фирмы*. Тбилиси, Издательство «Цоднисцкаро».

4. Бехар Г. при участии Голдстейн Дж., 2009, *Дело не в кофе: Корпоративная культура Starbucks*. Пер. с англ. Москва, «Альпина Бизнес Букс».

5. Бёгельсдейк, Ш., Маселанд, Р., 2016, *Культура в экономической науке: история, методологические рассуждения и области практического применения в современности*. (Серия «Новое экономическое мышление»). Пер. с англ. Н. В. Автономовой; науч. ред. В. С. Автономов. Москва, Санкт-Петербург, Изд-во Института Гайдара, Изд-во «Международные отношения», Факультет свободных искусств и наук СПбГУ.

6. Гогохия Т., 2014а, *Сущность и значение ресурсной концепции фирмы*. // В сборнике материалов международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы развития экономики и экономической науки», посвященной 70-летию со дня основания Института экономики им. П. Гугушвили ТГУ, Тбилиси, Издательство Института экономики им. П. Гугушвили ТГУ (на грузинском языке).

7. Гогохия Т., 2014б, *Роль и значение маркетинговой службы фирмы в развитых и развивающихся странах*. // В сборнике научных трудов Института экономики им. П. Гугушвили ТГУ, т. VII, Тбилиси, Издательство Института экономики им. П. Гугушвили ТГУ (на грузинском языке).

8. Гогохия Т., 2014с, *Сущность, роль и значение стратегического маркетинга в функционировании фирмы*. // *Международный научно-аналитический журнал «Экономисти»*, № 6, Тбилиси, Издательство Института экономики им. П. Гугушвили ТГУ (на грузинском языке).

9. Доши Н., Макгрегор Л., 2017, *Заряженные на результат. Культура высокой эффективности на практике*. Пер. с англ. Москва, Издательство «Манн, Иванов и Фербер».

10. Камерон К., Куинн Р., 2001, *Диагностика и изменение организационной культуры*. (Серия «Теория и практика менеджмента»). Пер. с англ. под ред. И. В. Андреевой. Санкт-Петербург, «Питер».
11. Каталевский Д.Ю., 2008, Эволюция концепций стратегического менеджмента: от Гарвардской школы внешней среды до ресурсного подхода к управлению. // *Государственное управление. Электронный вестник*, Выпуск № 16, Сентябрь.
12. Кохли Э., Яворски Б., 2001, Рыночная ориентация: конструкт, научные предположения и практическое применение в менеджменте. // В сборнике статей «*Классика маркетинга*». Часть 3. Под ред. Б.М. Эниса, К.Т. Кокса, М.П. Моква. Санкт-Петербург, Издательский дом «Питер».
13. Кузьминов Я.И., Бендукидзе К.А., Юдкевич М.М., 2006, *Курс институциональной экономики: институты, сети, трансакционные издержки, контракты*. Москва, Изд. дом ГУ ВШЭ.
14. Лайкер Дж., Хосеус М., 2011, *Корпоративная культура Toyota: Уроки для других компаний*. (Серия «Модели менеджмента ведущих корпораций»). Сокр. пер. с англ. Москва, «Альпина Паблишерз».
15. Левитт Т., 2001, Маркетинговая миопия. // В сборнике статей «*Классика маркетинга*». Часть 1. Под ред. Б.М. Эниса, К.Т. Кокса, М.П. Моква. Санкт-Петербург, Издательский дом «Питер».
16. Ленсиони П., 2013, *Сердце компании. Почему организационная культура значит больше, чем стратегия или финансы*. Пер. с англ. Москва, Издательство «Манн, Иванов и Фербер».
17. Лютенс, Ф., 1999, *Организационное поведение*. Учебник для ВУЗ-ов. Перевод с 7-ого издания на английском языке. Москва, ИНФРА-М. (1999)
18. Минцберг Г., Альстранд Б., Лампель Ж., 2013, *Стратегическое сафари: Экскурсия по дебрям стратегического менеджмента*. Пер. с англ., Москва, «Альпина Паблишерз».
19. Питерс Т., Уотерман-мл. Р., 2010, *В поисках совершенства: Уроки самых успешных компаний Америки*. Пер. с англ. Москва, Альпина Паблишерз.
20. Портер М., 2005, *Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость*. Пер. с англ. Москва, Альпина Бизнес Букс.
21. Спивак В.А., 2001, *Корпоративная культура*. Серия "Теория и практика менеджмента". Санкт-Петербург, «Питер».
22. Сборник: *Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу*. // Под ред. Л. Харрисона и С. Хантингтона. Москва, «Библиотека Московской школы политических исследований», 2002.
23. Тихомирова О.Г., 2008, *Организационная культура: формирование, развитие и оценка*. Санкт-Петербург, СПб ГУ ИТМО.
24. Шейн Э. Х., 2002, *Организационная культура и лидерство*. (Серия «Теория и практика менеджмента»). Пер. с англ. под ред. В. А. Спивака. Санкт-Петербург, «Питер».
25. Уинсли Р., 2002, Маркетинговая стратегия. // В сборнике статей «*Маркетинг*». Под ред. М. Бейкера. Санкт-Петербург, Издательский дом «Питер».
26. Barney, J.B., 1986, Organizational Culture: Can it be a Source of Sustained Competitive Advantage? // *Academy of Management Review*, Vol. 11, No. 3, pp. 656-665.
27. Barney, J.B., 1991, Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. // *Journal of Management*, 17, (1), pp.99-120.

28. Deal, Terrence E., and Allan A. Kennedy, 1982, *Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life*. Reading, MA: Addison-Westey.
29. Denison, D.R., Mishra, A.K., 1989, Organizational Culture and Organizational Effectiveness: A Theory and Some Preliminary Empirical Evidence. // *Academy of Management Annual Meeting Proceedings*, August.
30. Denison, D.R., Mishra, A.K., 1995, Toward a Theory of Organizational Culture and Effectiveness. // *Organization Science*, Vol. 6, No. 2, March-April.
31. Deshpande, R. and F. E. Webster, Jr., 1989, Organizational Culture and Marketing: Defining the Research Agenda. // *The Journal of Marketing*, Vol. 53, No. 1, Jan., pp. 3-15 - Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1251521>.
32. Deshpande, R., Farley, J. U. and F.E. Webster, Jr., 1993, Corporate Culture, Customer Orientation, and Innovativeness in Japanese Firms: A Quadrant Analysis. // *Journal of Marketing*, Vol. 57 (January), pp. 23-37.
33. Deshpande, R. and Farley J. U., 2004, Organizational Culture, Market Orientation, Innovativeness, and Firm Performance. // *International Journal of Research in Marketing*, 21, pp. 3-22.
34. Dierickx, I. and Cool K., 1989, Asset Stock Accumulation and Sustainability of Competitive Advantage. // *Management Science*, 35 (December), pp. 1504-1511.
35. Fey C. F. and Denison D.R., 2003, Organizational Culture and Effectiveness: Can American Theory be Applied in Russia? // *William Davidson Institute Working Paper*, Number 598, July.
36. Hatch, M.J., 1993, The Dynamics of Organizational Culture. // *The Academy of Management Review*, Vol. 18, No. 4 (October), pp. 657-693.
37. Hofstede, Geert; Hofstede, Gert Jan and Minkov, Michael, 2010, *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York, The McGraw-Hill Companies, Inc. ("McGrawHill").
38. Hofstede, G., Neuijen B., Ohayv D.D., Sanders G., 1990, Measuring Organizational Cultures: A Qualitative and Quantitative Study across Twenty Cases. // *Administrative Science Quarterly*, 35, pp. 286-316.
39. Homburg Ch., Pflesser Ch., 2000, A Multiple-Layer Model of Market-Oriented Organizational Culture: Measurement Issues and Performance Outcomes. // *Journal of Marketing Research*; vol. XXXVII, November, pp. 449-462.
40. Kirca, A.H., Jayachandran S. and Bearden W.O., 2009, Market Orientation A Meta-Analytic Review and Assessment of Its Antecedents and Impact on Performance. // *Journal of Marketing*. Vol. 69 (April), pp. 24-41.
41. Kumar V., Jones E., Venkatesan R., Leone R.P., 2011, Is Market Orientation a Source of Sustainable Competitive Advantage or Simply the Cost of Competing? // *Journal of Marketing*, Vol. 75 (January), pp. 16 -30.
42. Lunenburg F.C., 2011, Understanding Organizational Culture: A Key Leadership Asset. // *National Forum of Educational Administration and Supervision Journal*, Vol. 29, Number 4.
43. Narver, J. and Slater, S., 1990, The Effect of Market Orientation on Business Profitability. // *Journal of Marketing*, 54 (October), pp. 20–35.
44. Narver, J., Slater, S., Tietje B., 1998, Creating a Market Orientation. // *Journal of Market-Focused Management*. Vol. 2, pp. 241-255.
45. Norburn, D., Birley, S., Dunn M., 1988, Strategic Marketing Effectiveness and Its Relationship to Corporate Culture: A Cross-national Study. // *International Studies of Management and Organization*, Vol. XVUI, No. 2, pp. 83-100.

46. Peters, Thomas J., and Richard H. Waterman, 1982, *In Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies*. New York: Harper & Row.
47. Raaij, Erik M. van, 2001, *The Implementation of a Market Orientation. Designing Frameworks for Managerial Action*. Twente University Press, Grafisch Centrum Twente, Enschede.
48. Schein, E.H., 1985, *Organizational Culture and Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.
49. Schein, E.H., 1990, Organizational Culture. // *American Psychologist*, Vol. 45, No. 2, February, pp. 109-119.
50. Sheppard, R., 2011, The Evolution and Conceptualization of Market Orientation: What Managers Ought to Know. // *Journal of Management Policy and Practice*. Vol. 12(6).
51. Yoon, S.-J. and Lee, S.-H., 2005, Market-Oriented Culture and Strategy. // *Marketing Bulletin*, 16, Article 4.

Teimuraz Gogokhia

**THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF MARKET ORIENTATION OF
ORGANIZATIONAL CULTURE OF A FIRM
IN ACHIEVING ITS SUSTAINED COMPETITIVE ADVANTAGE**

Summary

The article deals with the essence of the concept of organizational (corporate) culture of a firm and its market orientation, as well as the role and significance of the market-oriented organizational culture in achieving and maintaining the sustainable competitive advantage of a firm.

Various theoretical models and conceptual approaches to the organizational culture of a firm are considered.

The relevant empirical studies conducted in some developed and developing countries regarding the organizational culture and its influence on the final results of firms' work, as well as the marketing culture (organizational culture that has a marketing orientation), the impact of this culture on the performance of a firm and its possible role in achieving and maintaining the sustainable competitive advantage of a firm are reviewed.

Some ways of conducting empirical researches in transition economies, including in the Georgian economy, are outlined. We suggest to formulate the corresponding hypotheses regarding the relationship between the market-oriented organizational culture and the sustainable competitive advantage of firms in transition countries (including Georgia), taking into account the specifics of business environment, and then, having previously collected relevant data from firms through in-depth interviews and questionnaires, to test these hypotheses within the framework of the modified D. Denison's model.

**სოციალური ინოვაციების როლი
ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისათვის**

ანოტაცია. ნაშრომი ეძღვნება დღევანდელი ისეთ უმნიშვნელოვანეს პრობლემას, როგორცაა სოციალური გარემოს გაუმჯობესება, საზოგადოების სოციალურად დაბალი ფენის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება და თანამედროვე პერიოდის სწრაფ ცვალებად რეალობასთან ადაპტირება, რომელიც შეიძლება მოხდეს ე. წ. „სოციალური ინოვაციების“ წარმატებით გამოყენების მეშვეობით. თვით სოციალური ინოვაციები მჭიდრო კავშირშია ქვეყნის სახელმწიფო ინოვაციურ პოლიტიკასთან და შეიძლება განხორციელდეს როგორც სახელმწიფო, ასევე კომერციულ, არაკომერციულ და საზოგადოებრივ სექტორებში. ავტორები განიხილავენ სოციალური ინოვაციების სფეროში მსოფლიოში არსებულ გამოცდილებას და ამ განხრით საქართველოში გატარებულ სხვადასხვა ღონისძიებებს.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური, ინოვაციები, პოლიტიკა, ვებ პროექტები, სახელმწიფო ფონდები, დახვეწის სისტემა.

სოციალურ ინოვაციებს მიეკუთვნება ახალი სტრატეგიები, კონცეფციები, იდეები, რომლებიც უზრუნველყოფს სოციალური მოთხოვნილებების - შრომის პირობების, განათლების, ჯანდაცვის და ა.შ. - დონის ამაღლებას და გაუმჯობესებას ეკონომიკის მდგრადობის გაძლიერების მიზნით. ყველა თანამედროვე ორგანიზაცია და დაწესებულება, რომლებიც მოღვაწეობენ სოციალურ სფეროში, აუცილებლად უნდა ადაპტირდნენ თანამედროვე პერიოდის სწრაფად ცვალებად რეალობასთან, უფრო მეტიც, წინასწარ უნდა განსაზღვრავდნენ მოსალოდნელ ცვლილებებს. მეცნიერები „სოციალურ ინოვაციებს“ ასე განსაზღვრავენ: სოციალურ სფეროში შეგნებულად ორგანიზებული სიახლეები, რომლებიც შეესაბამება მუდმივად ცვალებად სოციალურ პირობებს, წარმოიქმნება საზოგადოების განვითარების განსაზღვრულ ეტაპზე, რომელთა მიზანია მთლიანად სოციალური სფეროს ეფექტური, პოზიტიური გარდაქმნები. შეიძლება თვით ტერმინი „სოციალური ინოვაციები“ შედარებით ახალია, მაგრამ ის პრობლემები, რომელთა მოგვარებისკენაცაა ისინი მიმართული, ნამდვილად არ არის ახალი. სოციალურ ინოვაციებს შეისწავლიდნენ თავის შრომებში გამოჩენილი მკვლევარები - ბენჯამინ ფრანკლინი, რობერტ ოუენი, კარლ მარქსი, მაქს ვებერი, ჯოზეფ შუმპეტერი და სხვ.

სოციალური ინოვაციების წყაროებს წარმოადგენს სოციალური პრობლემები, რომელთა გადაწყვეტა შეუძლებელია ტრადიციული მეთოდებით. თვით საზოგადოება, რომელიც მუდმივ ცვლილებებს განიცდის, ითხოვს ამ ცვლილებების შესაბამისად გაჩენილი ახალი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების სულ ახალ და ახალ საშუალებებს, ანუ ინოვაციებს. სწორედ ეს სიახლეები იძლევა სტიმულს სოციალურ სფეროში ახალი ნორმების შემუშავებისა და ინოვაციების დანერგვისათვის. მაგ., ასე შეიქმნა და ფართოდ გავრცელდა ე.წ. „ნდობის ტელეფონები“, რომელთა დახმარებით მთელ მსოფლიოში მილიონობით სტრესულ მდგომარეობაში

მყოფი ადამიანი იღებს ანონიმურ ფსიქოლოგიურ დახმარებას; ასე გაჩნდა „სოციალური თავშესაფრები და სასტუმროები“ და ა.შ.

სოციალური ინოვაციები მჭიდრო კავშირშია სახელმწიფო ინოვაციურ პოლიტიკასთან. ისინი შეიძლება განხორციელდეს როგორც სახელმწიფო, ასევე კომერციულ, არაკომერციულ და საზოგადოებრივ სექტორებში.

სოცინოვაციების ძირითადი მიმართულებები შეიძლება ასე ჩამოყალიბდეს:

- ინოვაციები სახელმწიფო მომსახურების სფეროში - ჯანდაცვა, განათლება, დემოკრატიის განმტკიცება;

- სოციალური მეწარმეობა - ახალი, სოციალურად ორიენტირებული საწარმოების გაჩენა-განვითარება;

- ინსტიტუციური ხელშეწყობა - სამთავრობო დონეზე, ცალკეული პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწეების, სხვადასხვა ფონდების, საპარტნიორო ორგანიზაციების, კერძო და კოოპერატიული სექტორის მიერ.

მსოფლიოს ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში ბოლო წლებში ხშირად ეწეობა ფორუმები წამყვანი ეკონომისტების, ფსიქოლოგების, განათლების სპეციალისტების მონაწილეობით, რომლებიც ხშირად მიდიან იმ დასკვნამდე, რომ ეკონომიკური განვითარების ისეთი ტრადიციული საზომები, როგორცაა: მშპ ერთ სულ მოსახლეზე, ეკონომიკური ზრდა და ა.შ. სულაც არ ასახავს სრულად და მთლიანად საზოგადოების და მისი ცალკეული წევრის კეთილდღეობის და ცხოვრების პირობებით კმაყოფილების დონეს. ამიტომ ზოგიერთ შემთხვევაში ისინი უნდა ჩანაცვლდეს ისეთი საზომით, როგორცაა „ბედნიერების დონე“. ისინი თვლიან, რომ დღეს სოციალური ინოვაციების ცენტრში სოციალური პოლიტიკის და ინოვაციური პოლიტიკის ამოსავალი წერტილი სწორედ ბედნიერებაა. ეკონომიკური თანამშრომლობის და განვითარების მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ 2013 წელს გამოცემულ სახელმძღვანელოში ბედნიერება განმარტებულია, როგორც „ადამიანის მიერ ცხოვრებით სუბიექტური ტკბობა“. აქვე ავტორებს განხილული აქვთ ბედნიერების სხვადასხვა ასპექტები. ისინი თვლიან, რომ მთელ მსოფლიოში ბედნიერების ერთ-ერთი მთავარი განმსაზღვრელია დასაქმება–დასაქმებული ადამიანები გაცილებით მაღალ შეფასებას აძლევენ თავიანთი ცხოვრების ხარისხს, ვიდრე უმუშევრები. სამსახურის ქონის მნიშვნელობა სცდება მასზე მიმაგრებულ ხელფასს. ბედნიერებას განსაზღვრავს სამსახურის ტიპიც: დაბალი კვალიფიკაციის სამუშაო ბედნიერების უფრო ნაკლებ ხარისხთან ასოცირდება. სიმეტრიულად, ცხოვრებით უკმაყოფილება უმუშევრობასთან ასოცირდება. როგორც მონაცემები გვიჩვენებს, უმუშევრობის მაღალი დონის ეფექტი შორს მიდის და აკნინებს იმ ადამიანების ცხოვრებით კმაყოფილებასაც კი, ვინც დასაქმებულია.

მთლიანობაში სხვა ფაქტორებიც ძალიან მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. კერძოდ, ადამიანებისთვის მნიშვნელოვანია ბალანსი სამუშაოსა და პირად ცხოვრებას შორის, სამუშაოს მრავალფეროვნება, ახლის სწავლის საჭიროება და ა. შ.. ბედნიერების მაღალ ხარისხს განაპირობებს სამუშაოს უსაფრთხოება და კარგი სოციალური გარემოც.

კიდევ უფრო საინტერესოა ის, რომ პირადი ბედნიერების დონე მნიშვნელოვნად ზემოქმედებს ეკონომიკაზე მთლიანობაში, მის მდგრადობაზე, რასაც შრომის ბაზრის უახლესი კვლევებიც ადასტურებს. ბედნიერი თანამშრომლები ბევრად პროდუქტიულები არიან და მათი ინოვაციური პოტენციალიც უფრო დიდია. კომ-

პანიების შედეგებზე დადებითად აისახება თანამშრომლების კეთილდღეობაზე ზრუნვა – ამას ადასტურებს როგორც ექსპერიმენტული ლაბორატორიული კვლევები, ისე მტკიცებულებები რეალური ცხოვრებიდან. მაგ. ბოლო წლებში ძალიან ხშირად გვსმენია სხვადასხვა წარმატებული კომპანიის მხრიდან თანამშრომელთა წახალისების ზოგჯერ, ერთი შეხედვით, დაუჯერებელი შემთხვევების შესახებ: მათთვის საშობაო-საახალწლო დასვენების მოწყობა ფემინებელურ კურორტებზე, მნიშვნელოვანია ფულადი წახალისებები მათი პირადი სადღესასწაულო თარიღების აღსანიშნავად, ქორწინების დღესასწაულის ხარჯების თავის თავზე აღება, შვილების განათლების ხარჯების დაფარვა და ა.შ. ამერიკული ორგანიზაცია შოციალ მპერატივე შეისწავლის მსოფლიოში „სოციალური პროგრესის ინდექსს“, რომელიც ქვეყანაში ცხოვრების ხარისხს განსაზღვრავს. ეს მაჩვენებელი მსოფლიოს ქვეყნების მიღწევებს სოციალური პროგრესისა და საზოგადოებრივი კეთილდღეობის მიხედვით აფასებს. სოციალური განვითარების სფეროში ამა თუ იმ ქვეყნის მიღწევის შეფასებისას მკვლევარები 50 მაჩვენებელს იყენებენ, რომელიც სამ ძირითად ჯგუფშია გაერთიანებული:

1. ადამიანის ძირითადი მოთხოვნილებები - კვება, სამედიცინო დახმარებისადმი წვდომა, საცხოვრებელი უზრუნველყოფა, წყლის, ელექტრობისა და სანიტარული მომსახურების ხელმისაწვდომობა, პირადი უსაფრთხოების დონე;

2. ადამიანის ძირითადი კეთილდღეობა - საბაზო ცოდნის ხელმისაწვდომობა და მოსახლეობის განათლების დონე, ინფორმაციისა და კომუნიკაციის საშუალებებისადმი წვდომა, ჯანდაცვის დონე, ეკოლოგიური მდგრადობა;

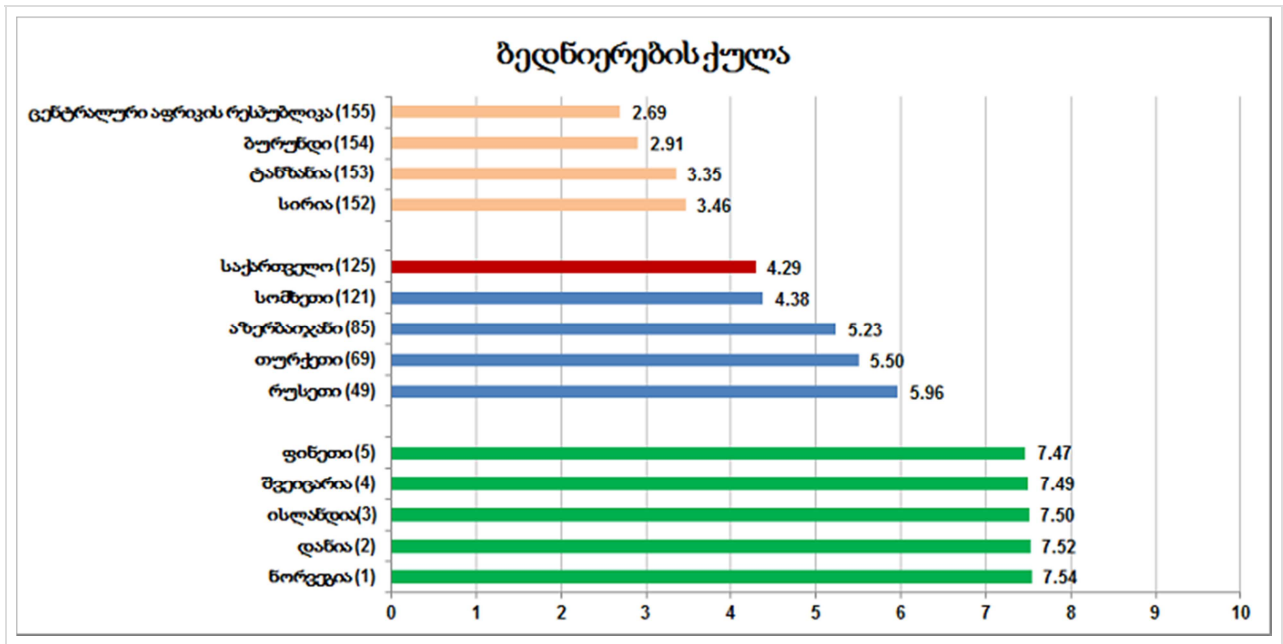
3. ადამიანის განვითარების შესაძლებლობა - პირადი და სამოქალაქო თავისუფლების დონე, ადამიანის უფლებებისა და შესაძლებლობების უზრუნველყოფა, ტოლერანტობა და ინკლუზია, უმაღლეს განათლებაზე წვდომა.

ამ მაჩვენებლის მიხედვით, 2017 წელს საქართველო 70 ქულით 128 ქვეყანას შორის 53-ე ადგილზე მოხვდა. წინა წლის ინდექსთან შედარებით, საქართველო მხოლოდ ერთი პოზიციით დაწინაურდა და საშუალო სოციალური პროგრესის ზედა ზღვარის მქონე ქვეყნებს შორის მოხვდა.

კვლევის თანახმად, საქართველომ უმაღლესი ქულები მიიღო შემდეგ კომპონენტებში: ძირითად ცოდნაზე ხელმისაწვდომობა - 99,26 ქულა; კვება და ჯანდაცვა - 95,96 ქულა; წყალი და სანიტარია - 90,26 ქულა; პირადი უსაფრთხოება - 82,87 ქულა; საცხოვრებელი უზრუნველყოფა - 79,48. დაბალი ქულებით შეფასდა შემდეგი კომპონენტები: ტოლერანტობა და ინკლუზია - 26,30 ქულა; განათლებაზე ხელმისაწვდომობა - 55,80 ქულა; პერსონალური თავისუფლება და არჩევანის უფლება - 57,87; გარემოს ხარისხი - 58,74 ქულა; ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა - 62,85 ქულა.

იგივე ორგანიზაცია შეისწავლის და ყოველწლიურად აქვეყნებს „მსოფლიო ბედნიერების ანგარიშს“, რომლის შედეგები 2016 წელს ასეა ჩამოყალიბებული (იხ. გრაფიკი):

მსოფლიო ბედნიერების 2016 წლის ანგარიში (ნაწილი)

გრადუსი

აღნიშნულ კვლევებში საქართველოც ფიგურირებს და როგორც ვხედავთ, ადამიანების ბედნიერების მიხედვით საქართველოს 125-ე ადგილი უჭირავს 155 ქვეყანას შორის. 0-10 ქულიან ბედნიერების სკალაზე საქართველომ მხოლოდ 4.29 ქულა მიიღო. მოცემული გრაფიკი აჩვენებს როგორც საქართველოსა და მეზობელი ქვეყნების რეიტინგსა და ქულებს, ისე მსოფლიოს ყველაზე კარგი და ცუდი შედეგების მქონე ქვეყნებს. ბედნიერების რეიტინგში საუკეთესო ხუთი ქვეყანაა: ნორვეგია, დანია, ისლანდია, შვეიცარია და ფინეთი. რაც შეეხება საქართველოს, ის ყველა მეზობელ ქვეყანას ჩამორჩება ამ რეიტინგში.

ზოგიერთი ეკონომისტი გარდამავალი ქვეყნების, მათ შორის საქართველოს, არასახარბიელო შედეგებს ბედნიერების კუთხით „ბედნიერების ნაპრალს“ უწოდებს. „ბედნიერების ნაპრალში“ მეცნიერები გულისხმობენ გარდამავალი და არაგარდამავალი ეკონომიკების მოსახლეობების ბედნიერების საშუალო ხარისხებს შორის განსხვავებას. მეცნიერები თვლიან, რომ გარდამავალი პროცესი, რაც ამ ქვეყნების მოსახლეობამ გაიარა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ძალზე მტკივნეული იყო. დროთა განმავლობაში ეს ნაპრალი თითქოს მცირდება, მაგრამ უფრო ნელი ტემპით, ვიდრე ხდება ეკონომიკის ცვლილება. გარდამავალ ქვეყნებში ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სტაბილურობას მეტი გავლენა აქვს ცხოვრებით კმაყოფილებაზე, ვიდრე ეკონომიკურ ზრდას. ყველა ჩვენგანმა ვიცით, რომ ტრანსფორმაცია განსაკუთრებით მტკივნეული იყო საქართველოსთვის, ქვეყანამ მძიმე პოლიტიკური ცვლილებები, სამოქალაქო ომები, სამხედრო გადატრიალება და 2008 წელს, რუსეთთან ომი გადაიტანა. ამ პოლიტიკური კატაკლიზმების და ეკონომიკური ტრანსფორმაციის შოკური თერაპიის შედეგად საქართველოს ეკონომიკა ყველაზე მეტად შემცირდა გარდამავალ წლებში, ვიდრე სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნების ეკონომიკები. ეს არგუმენტები ნაწილობრივ ხსნის, თუ რატომ უჭირავს საქართველოს 125-ე ადგილი მსოფლიოს ბედნიერების რეიტინგში.

საქართველომ უნდა გააანალიზოს ის გამოცდილება, რომელიც აღნიშნულ სფეროში სხვადასხვა ქვეყნების პრაქტიკიდან დაგროვდა და მიუსადაგოს იგი საკუთარი ეკონომიკის მდგრადობის მოთხოვნებს და გაატაროს ქმედითი რეფორმები განსაკუთრებით სოციალურ სფეროში. ეს აუცილებლად ეხება საპენსიო სისტემის სრულყოფას, რომელიც ბოლო წლებამდე სრულად დეგრადირებული სახით იყო შემორჩენილი. მაგალითად, ადამიანებს უნდა მიეცეთ უფლება, თავიანთი საპენსიო დანაზოგები განკარგონ საკუთარი შეხედულებისამებრ, განათავსონ ინდივიდუალურ პირად ანგარიშებზე, რომელთაც განკარგავენ ერთმანეთთან კონკურენციაში მყოფი კერძო ფირმები. ეს ფირმები მოახდენენ საპენსიო დანაზოგების ინვესტირებას საფინანსო ბაზრებზე, თავისი კლინტების მთელი შრომითი საქმიანობის მანძილზე. მოქალაქეებს უნდა ჰქონდეთ არჩევანის უფლება, შეეძლოთ შენატანების წარმოება როგორც სახელწიფო საპენსიო სისტემაში, ასევე კერძო საპენსიო ფონდებში.

უაღრესად მნიშვნელოვანია უმუშევრობის დაზღვევის სისტემისა და უმუშევრობის ფონდის ჩამოყალიბებაც, რაც, ჩვენი აზრით, გაცილებით იოლია საქართველოში, ვიდრე, რომელიმე მაღალგანვითარებულ ქვეყანაში, რადგანაც უმუშევართა შემწეობის სახელმწიფო ფონდები, რომლებიც დღესდღეობით ჩვენს ქვეყანაში არსებობს, იმდენად მწირია, რომ მისი ჩანაცვლება ალტერნატიული კერძო ფონდებით სწრაფად და უმტკივნეულოდ შეიძლება განხორციელდეს. იმისათვის, რომ არსებობდეს უმუშევრობის დაზღვევის ამგვარ სისტემაზე გადასვლის სტიმული, საჭიროა ხელისუფლებამ საშემოსავლო გადასახადისაგან გაათავისუფლოს ყველა დასაქმებული (განურჩევლად იმისა, თუ სად მუშაობს იგი, კერძო თუ სახელმწიფო სექტორში), როგორც კი იგი გადაწყვეტს უმუშევრობის დაზღვევის კერძო ფონდებში შენატანების გაკეთებას.

სოციალური ინოვაციები შედარებით ახალი ტერმინია და სათანადოდ არ არის გაგრძელებული ინფორმაცია უკვე არსებული წარმატებული პროექტების შესახებ, მაგრამ სოციალური ინოვაციები უკვე აღიარა ევროკომისიამ და ჩართო თავის გრძელვადიან გეგმებში, როგორც საზოგადოების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მნიშვნელოვანი ფაქტორი. ევროკავშირი ეხმარება სოციალურ აქტივისტებს სიახლეებისა და ინოვაციების დანერგვაში, როგორც პრაქტიკულად, ისე ფინანსურადაც. სოციალური ინოვაციების ინვესტირება ფაქტობრივად წარმოადგენს ინვესტირებას მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისათვის: ჯანმრთელი ადამიანური კაპიტალი, კარგად განათლებული სამუშაო ძალა უაღრესად მნიშვნელოვანია ეკონომიკური მდგრადობისათვის.

ევროკავშირის წევრ-ქვეყნებში სოციალური გარემოს გაუმჯობესებისათვის დაგეგმილი კონკრეტული წინადადებები შევიდა ოფიციალურ დოკუმენტში „სტრატეგია ევროპა 2020“, სადაც აღნიშნულია, რომ სოციალურ ინოვაციებს შეუძლია გადაწყვიტოს მოსახლეობის სოციალურად დაუცველი ჯგუფების პრობლემები. მის საფუძველზე 2009 წელს ჩატარდა საერთაშორისო სემინარი და ამ მომენტიდან სოციალური ინოვაციები ევროპაში გაგრძელებულ პრაქტიკად გადაიქცა. ამ დოკუმენტში განხილულია ევროპაში წარმატებით განხორციელებული სოციალური ინოვაციების მაგალითები, როგორიცაა მაგალითად:

- ასოციაცია „ღამის ჭოტები“ (შეიქმნა 1998 წ. დანიაში) - მასში მონაწილეობენ მოხალისეები, რომლებიც ღამის განმავლობაში პატრულირებენ ქუჩებში. მათი

ძირითადი მიზანია ახალგაზრდებს შორის ვანდალიზმისა და ძალადობის აღკვეთა (რაც საქართველოსათვისაც მეტად აქტუალური და მტკივნეულია), კრიმინალური ცხოვრების აღმოფხვრა. მიუხედავად იმისა, რომ მათ არ გააჩნიათ ოფიციალური სტატუსი, ამ ორგანიზაციის მონაწილეები გადიან სპეციალურ კურსებს და მათი მოქმედების არეალში საგრძნობლადაა შემცირებული დანაშაულებრივი შემთხვევების რიცხვი;

- ორგანიზაცია „ქუჩებში წესრიგის დამყარება“ - 2007 წლიდან არსებობს სპეციალური ვებპორტალი „FixMyStreet“, სადაც ადგილობრივი მოსახლეობა აგზავნის ინფორმაციას მაგ., გადავსებული ნაგვის ურნების შესახებ, ქუჩებში სიბინძურის და უწესრიგობის შესახებ, მაღაზიის ვიტრინების ულამაზო გაფორმებისა და რეკლამის შესახებ. ეს გამოცდილება გავრცელებულია კანადაში, ნორვეგიაში, გერმანიაში, საბერძნეთში და ასევე საქართველოში;

- მოძრაობა „სკოლის ბაბუები“, რომელიც დაიწყო შვეციაში, სადაც 1000-მა 50-65 წლის უმუშევარმა მამაკაცმა ყოველდღიურად დაიწყო სიარული სკოლაში და ეხმარებოდა ბავშვებსა და მასწავლებლებს სკოლაში არსებული სხვადასხვა პრობლემების, განსაკუთრებით დისციპლინასთან დაკავშირებული საკითხების მოგვარებაში. ეს მოძრაობა ეხმარება თვით ბაბუებსაც, რომ მათ იგრძნონ თავი საჭირო ადამიანებად (ვთვლით, რომ მსგავსი პრაქტიკა ჩვენს სკოლებსაც წაადგებოდა).

ჩვენთვის საინტერესოა რა მდგომარეობაა ამ მხრივ საქართველოში. ფონდ „ღია საზოგადოება-საქართველოს“ მედიის მხარდაჭერის პროგრამამ 2010 წლის მარტის თვეში შიდა პროექტი "სოციალური ინოვაციის ბანაკი" წამოიწყო.

სოციალური ინოვაციის ბანაკი აერთიანებს ადამიანებს, რომლებიც კარგად იცნობენ ქვეყნის სოციალურ საჭიროებებს. ამავე დროს გააჩნიათ ისეთი ვებიდეები, რომლითაც არსებული სოციალური პრობლემების მოგვარებაა შესაძლებელი. ბანაკში ყოფნის 48 საათის მანძილზე მონაწილეებს ამ ვებიდეების ვებპროექტებად გარდაქმნის შესაძლებლობა ეძლევათ. ვებპროექტის გამარჯვების შემთხვევაში კი გამარჯვებულებს გადაეცემათ ფულადი ჯილდო, რომლის მეშვეობით ბანაკის დასრულების შემდეგ პროექტის რეალურად განხორციელებაც გახდება შესაძლებელი. სწორედ ამიტომ, იმისათვის, რომ პროექტმა გაიმარჯვოს, იგი არა მხოლოდ ინოვაციური და სოციალური პრობლემატიკისკენ უნდა იყოს მიმართული, არამედ აუცილებლად უნდა იყოს რეალისტურიც. მსგავსი ვებ-პროექტების თემა შეიძლება იყოს: არჩევნების მონიტორინგი, ადამიანის უფლებების დარღვევების აღნუსხვა, უმწეოთა დახმარება, მუნიციპალური მომსახურების გაუმჯობესება ან სხვა სახის სოციალური საკითხი.

სოციალური ინოვაციების ბანაკი პირველად 2007 წელს, ლონდონში შედგა. მეორედ 2009 წლის სექტემბერში ბრატისლავაში ჩატარდა. საქართველოში ბანაკის ჩატარების იდეა სწორედ ბრატისლავას ბანაკის გამოცდილების შედეგად წარმოიშვა.

გვინდა აღვნიშნოთ კიდევ ერთი მოვლენის შესახებ, რომელიც დადებითად ახასიათებს ჩვენს ქვეყანაში აღნიშნული პრობლემისადმი არსებულ დაინტერესებას.

თბილისში 2017 წლის სექტემბერში პირველად ჩატარდა საერთაშორისო სტუდენტური პროგრამა Social Impact Award-ის (SIA) კონკურსი.

SIA - ეს არის ერთწლიანი საგანმანათლებლო პროგრამა-კონკურსი, რომლის ფარგლებში სტუდენტები სწავლობენ სოციალურ მეწარმეობას, ანუ ისეთი საკუთარი საქმის წამოწყებას, რომელიც საზოგადოებისთვის სასარგებლო იქნებოდა.

პირველი ადგილი პროგრამაში დაიკავა ახალგაზრდების ჯგუფმა პროექტით Sign & Sound-ი. მათ შექმნეს ინოვაციური ხელთათმანი, რომლის მეშვეობითაც სმენისა და მეტყველების შეზღუდვის მქონე პირებს ეფექტური კომუნიკაცია ექნებათ საზოგადოებასთან. ხელთათმანში ჩადებულია სპეციალური პროგრამა, რომელმაც უესტების ენა იცის. პროგრამის საშუალებით გარშემომყოფები გაიგონებენ იმას, რისი თქმაც სურს სმენისა და მეტყველების შეზღუდვის მქონე პირს.

მეორე ადგილზე აღმოჩნდა მოწყობილობა Braille Reader-ი. ეს არის ელექტრონული წიგნების წამკითხველი უსინათლოთათვის. პროექტის მიზანია სკოლების აღჭურვა ამ ტექნოლოგიით, რაც მნიშვნელოვნად გაამარტივებს შშმ-პირთა მიერ ბრაილის შრიფტის შესწავლას.

მესამე ადგილი დაიკავა ინოვაციურმა აპლიკაციამ Book AR-მა, რომელიც თანამედროვე სწავლების მეთოდის რადიკალურ შეცვლაზეა ორიენტირებული. მობილური აპლიკაციის დახმარებით ავტორებს მოსწავლეების მოტივაციის ამაღლება სურთ, რათა ვიდეოს, ანიმაციისა და 3D მოდელების დახმარებით მათ სასკოლო და სხვა მასალის ათვისება ხალისით და ინტერესით შეძლონ.

სამივე პროექტი ნამდვილად წაადგება საქართველოში სოციალური სფეროს და ამით მთლიანად ეკონომიკის, კერძოდ კი მისი მდგრადობის გაძლიერებას.

საქართველოში 2014 წელს დაინერგა სერვისი, რომელიც მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში დიდი ხანია არსებობს. ეს არის ინოვაციური პროექტი „სოციალური ტაქსი“, რომელიც სპეციალურად შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისთვის შეიქმნა, რომელსაც ააიპ „ქალი, ბავშვი და სოციუმი“ და ორგანიზაცია „მომავალი იწყება დღეს“ ერთობლივად ასორციელებენ. პროექტი „საქართველოს ბანკის“ ფონდმა „სიცოცხლის ხემ“ დააფინანსა 23,490 ლარით, რაც ორი ადაპტირებული მსუბუქი მანქანის შეძენას და ორთვიან უფასო გამოძახებებს მოხმარდა. აღნიშნული სერვისი იმით არის გამორჩეული, რომ მძღოლები შესაბამისად არიან გადამზადებულები და მათ თავად შეუძლიათ გაუწიონ დახმარება ეტლით მოსარგებლებს მანქანასთან მიახლოებისას ან გადმოსვლისას. ასევე გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ აღნიშნული ტაქსი ადგილზე დგას და მხოლოდ შშმ პირების გამოძახებებს ემსახურება. ამჟამად, პროექტის ვადაც და თანხაც ამოიწურა, ორგანიზაციები ახალი სპონსორის ძიებაში არიან და ყველმსრივ ცდილობენ სახელმწიფოს შშმ პირებზე ზრუნვა, კერძო სექტორს კი, სოციალური პასუხისმგებლობა შეახსენონ.

დასასრულ, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ბოლო პერიოდში სოციალური ინოვაციები უფრო და უფრო დიდ მნიშვნელობას იძენს სამეცნიერო-საგანმანათლებლო სფეროში. ვინაიდან ადამიანური რესურსები წარმოადგენს ქვეყნის მწარმოებლურობის და შესაბამისად, ეკონომიკური ზრდის განმაპირობებელ ერთ-ერთ ძირითად საზომს, ამიტომ როგორ მიეცეთ საზოგადოებას კარგი განათლება და რა სისტემას უნდა დაეყრდნოს ქვეყანა კვლავაც რჩება დავისა და განხილვის საკითხად. ფაქტია, რომ მიმდინარე ტექნოლოგიური ცვლილებებისა და გლობალიზაციის პირობებში, განათლების სისტემა, რომელიც ამართლებდა 50 წლის წინათ, დღეს აღარ ამართლებს. ამიტომ საქართველოსთვის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი

უნდა გახდეს სწორედ განათლებისა და მეცნიერების სფეროს წარმატებული რე-
რეფორმირება, რის საშუალებასაც იძლევა ჩვენთან ჯერ კიდევ შენარჩუნებული
სამეცნიერო პოტენციალი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. <http://inno-mir.ru/to-discuss/2014-03-03-07-55-56>
2. სოციალური ინოვაციის ბანაკი - ფონდი ღია საზოგადოება ...
www.osgf.ge > პროგრამები > მედია > შიდა პროექტები
3. ქართველმა სტუდენტებმა სოციალურად სასარგებლო პროგრამები ...
<https://sputnik-georgia.com/.../qarTvelma-studentebma-socialurad-sasargeblo-progra...>
4. http://studbooks.net/761531/menedzhment/zarubezhnyy_opyt_upravleniya_sotsialnymi_innovatsiyami Зарубежный опыт управления социальными инновациями
5. <http://www.iset-pi.ge/index.php/ka/iset-economist-blog/entry/2017-06-01-07-26-44>
6. <https://observer.com.ge/2015/05>
7. <https://b2p.ge/finetshi-momavlis-skola-gaixsna/>
8. <http://forbes.ge/blog/215>
9. <http://fortuna.ge/finetshi-yvela-umushevari-tveshi-560-evros-miighebs/>
10. <https://rg.ru/2009/06/24/finland-site.html>

Nunu Kistauri
Ketevan Kveladze
Medea Melashvili

THE ROLE OF SOCIAL INNOVATIONS IN SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Summary

Scientists define "social innovations as follows: deliberately organizational innovations in social spheres that are consistent with permanently changing social conditions, arise at a definite stage of development of society and the aim of which is the effective and positive transformation of the social sphere, as a whole.

Social innovations are closely linked with state innovation policies. They can be made both in public, as well as in commercial, non-commercial and public sectors.

In the economically developed countries of the world in recent years, there are often conferences for leading economists, psychologists and education professionals who believe that, in the social innovation center the starting point for the social policy and innovation policy is happiness. The authors have reviewed various aspects of happiness. In their opinion, one of the main determinants of happiness throughout the world is employment - employed people give a higher estimate of their quality of life than unemployed. The value of the work exceeds the attached salary and it is very valuable such non material aspects of employment, as social status and social relations.

It is even more interesting that the level of personal happiness affects the economy as a whole. The well-being of employees are positively reflected on the results of the companies – confirmed by experimental laboratory studies as well as by the evidences from real life. For example, in recent years, very often we have heard from a variety of successful companies about the motivation of employees and sometimes, unbelievable events: the Christmas-New Year holidays for them in

luxury resorts, important remuneration in money for their private celebration dates, taking upon themselves marriage feast costs, children's education expenses, etc.

Specific proposals for the improvement of social environment in EU member states entered the official document "Strategy Europe 2020", where there is noted that social innovations can solve problems of socially vulnerable groups. This document provides examples of successful social innovations in Europe, such as:

- Association "Night Ows" (created in 1998 in Denmark) - participating volunteers who patrol the streets during the night. Their main objective is to eliminate vandalism and violence among young people, to eradicate criminal life. Although they do not have official status, the participants of this organization undergo special courses and the number of offenses have been significantly reduced in their area of action;

- Organization "Establishing Order in the Streets" - Since 2007 there is a special web portal "FixMyStreet", where local residents send the information on overwhelmed trash bins, on the disorder and deterioration in the street, on the ugly shop windows and advertisement. This experience is spread across Canada, Norway, Germany, Greece and also in Georgia;

- The movement "School Grand parents", which started in Sweden, where thousand of 50-65 year old unemployed men started to go daily to school and help children and teachers in solving various problems existing at school, especially in the issues of discipline. This movement helps the grandparents to feel themselves as necessary people.

It is interesting to us in this regard the situation in Georgia. "The Open Society – Georgia" media support program launched the internal project "Social Innovation Camp" in March 2010.

The social innovation camp combines people who are familiar with the country's social needs. At the same time, they have web ideas that can solve existing social problems. Within 48 hours of training in the camp, participants will have the opportunity to transform these webideas into webprojects. In case of a web-project victory, the winners will be awarded with cash prizes, owing to which it will be possible to implement the project after the camp is completed.

For the first time in September 2017, the competition International Students' Program "Social Impact Award (SIA)" was held in Tbilisi.

SIA is one-year educational program - competition in which students learn social entrepreneurship, that is how to start their own business that would benefit the public.

Recently social innovations have become more and more important in the scientific and educational field. Since human resources represent one of the key measurements for the country's productivity and, therefore, of economic growth, the problem how to give the public good education and what system the country should rely still remains the issue of debate and discussion. The fact is that in the conditions of current technological changes and globalization the education system, which was justified 50 years ago, no longer justifies. Therefore, one of the main goals for Georgia is to achieve successful reforms in the field of education and science, the possibility of which gives us still remained scientific potential.

ინოვაციური მენეჯმენტი, როგორც მნიშვნელოვანი კომპონენტი
ქვეყნის ეკონომიკის წარმატებული ფუნქციონირებისათვის

ანოტაცია. ინოვაციური პოლიტიკის ფორმირება და შემდგომ მისი წარმატებული ფუნქციონირება ნებისმიერი ორგანიზაციისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. ინოვაციური პროცესების მართვა ყოველდღიურად სულ უფრო აქტუალური ხდება ბიზნესსა და სახელმწიფო მმართველობაში. სტატიაში მიმოხილულია სხვადასხვა საერთაშორისო კვლევები საქართველოს „ინოვაციურობის“ შესახებ, რომელთა ანალიზის საფუძველზე ავტორმა გარკვეული დასკვნები და რეკომენდაციები შეიმუშავა.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაცია, ინოვაციური მენეჯმენტი, ეროვნული ეკონომიკა, ინოვაციური პროცესები.

შესავალი

ალბერტ აინშტაინის ციტატის თანახმად, „თუ ყველაფრის კეთებას გააგრძელებ ისე, როგორც აქამდე აკეთებდი, მაშინ მიიღებ იმას, რასაც აქამდე ღებულობდი“. როგორც ნებისმიერი ადამიანის ცხოვრებაში დგება ეტაპი, როდესაც საჭიროა გარკვეული ცვლილებები, რათა გავაუმჯობესოთ ჩვენი ცხოვრებისეული მიღწევები, ასეთივე აუცილებლობის წინაშე აღმოჩნდება ხოლმე ორგანიზაციები და ხშირ შემთხვევაში უკვე სახელმწიფოები.

მსოფლიოში მიმდინარე მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი, ორგანიზაციების მიერ ხშირი საწარმოო გარდაქმნები და მომხმარებელთა მოთხოვნების მრავალფეროვნება პირდაპირ ზემოქმედებს ქართული პროდუქციისა და მომსახურების კონკურენტუნარიანობაზე როგორც შიდა, ასევე საერთაშორისო ბაზარზე. იმისათვის, რომ ქართული ნაწარმი შესაბამისი მომზადებით შეხვდეს ეკონომიკის თანამედროვე გამოწვევებს, საჭიროა მენეჯმენტის ეფექტიანობის გაზრდისათვის აუცილებელი თანამედროვე ინოვაციური კანონზომიერებების კომპლექსური შესწავლა და ინოვაციური ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისა და წარმატებული კომპანიების გამოცდილების მუდმივი კვლევა.

* * *

მიმოვიხილოთ ინოვაციებთან დაკავშირებით ჩვენი ქვეყნის პოზიციები საერთაშორისო ორგანიზაციების კვლევებში: მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2016-2017 წლების გლობალური კონკურენტუნარიანობის ანგარიშის მიხედვით, სამწუხაროდ, ინოვაციების შექმნის უნარით საქართველო 135 ქვეყნიდან მე-100 ადგილზეა, ტექნოლოგიური მზადყოფნით 65-ე, ხოლო ინოვაციურობისა და დახვეწილობის ფაქტორული სუბინდექსით 113-ე ადგილზე¹.

კორნელის უნივერსიტეტისა და მსოფლიოს ბიზნესის სკოლის მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად გლობალური ინოვაციის ინდექსით (GII) 2016 წელს მსოფლიოს 128 მონაწილე ქვეყანას შორის საქართველო 64-ე პოზიციას იკავებს².

¹ <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>

² http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf

სამწუხაროდ, საქართველო საერთოდ არ მოხვდა Bloomberg-ის ერთ-ერთი კვლევის შედეგად გამოვლენილ 50 ყველაზე ინოვაციური ეკონომიკის მქონე ქვეყანაში³.

ინოვაციური ქალაქების ინდექსის რეიტინგში ჩვენი ქვეყნის დედაქალაქი მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის 500 ქალაქს შორის 427-ე ადგილზეა⁴.

აღიარებულია, რომ ინოვაცია XXI საუკუნის ეკონომიკის ძრავაა, კონკურენტუნარიანობის უმნიშვნელოვანესი მაჩვენებელია გლობალიზაციის ეპოქაში, როცა ბაზარზე ბრძოლა მწვავედ არა ცალკეულ ბიზნესებს, არამედ მთელ ქვეყნებს შორის. ალბათ, ყველას გვანტერესებს მიზეზი, თუ რატომ აკლია ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკას ინოვაციური მიდგომები და რამ განაპირობა ზემოთ აღნიშნული არასახარბიელო მდგომარეობა მსოფლიოს ინოვაციურ რუკაზე.

და მაინც რა არის ინოვაცია? მარტივი გაგებით ინოვაცია შეიძლება გავაიგივოთ ახალ იდეასთან, მოწყობილობასა თუ მეთოდთან. ეკონომიკაში ინოვაციას ხშირად განმარტავენ და განიხილავენ როგორც სიახლეს, რომელიც მიმართულია მომხმარებელთა ახალი მოთხოვნების ან არსებულის უკეთ დაკმაყოფილებისაკენ [2: 27–31].

ინოვაციისა და გამოგონების გაიგივება არ მიგვაჩნია მართებულად, თუმცა მათ შორის ხშირ შემთხვევაში ძალიან მჭიდრო კავშირია. მთავარი, რაც ინოვაციას გამოარჩევს ნოვაციისაგან (სიახლისაგან) ისაა, რომ მიღებული სიახლე მეცნიერული კვლევის შედეგია და ბაზარზე რეალიზებული. ანუ ის გამოგონება თუ აღმოჩენა, რომელიც ჯერ კიდევ არის რეალიზებული ბაზარზე, მხოლოდ სიახლეა და არა – ინოვაცია [1].

სიახლის ინოვაციად გარდაქმნას ინოვაციური პროცესი ჰქვია. სწორედ, ინოვაციური პროცესის წარმართვაა ინოვაციური მენეჯმენტის უმთავრესი ამოცანა.

ინოვაცია – ეს არის გამარჯვების ერთადერთი გზა, ამბობდა ყველა დროის ერთ-ერთი წარმატებული ინოვატორი სტივ ჯობსი. ნებისმიერ ადამიანს გააჩნია შემოქმედებითი ნიჭი - უნარი, შესაძლებლობები, გამოიგონოს ან გააუმჯობესოს რაიმე. შემოქმედებითი ნიჭის მქონე ადამიანისათვის მნიშვნელოვანია თავისუფლება, ფართო არეალი, რათა მან შექმნას რაიმე ღირებული. თუ მას ეს თავისუფლება, ეს არეალი არ მიეცა, რომ განავითაროს თავისი იდეები, მაშინ მინიმუმამდე ეცემა ამ კონკრეტულ ტერიტორიაზე ინოვაციური იდეების გენერირების და შემდგომში მათი განხორციელების შანსი.

რას ვგულისხმობთ თავისუფლებასა და ფართო არეალში და რა როლი აკისრია სახელმწიფოს ამ მიმართულებით, რათა თავისი ქვეყნის მოქალაქეებმა და განსაკუთრებით ახალგაზრდებმა იფიქრონ „განსხვავებულად“, ინოვაციურად და შექმნან “არაფრისგან” მატერიალური ან სოციალური ეფექტის მქონე პროდუქცია თუ მომსახურება. სახელმწიფომ მის ხელთ არსებული ლეგიტიმური ბერკეტებით მაქსიმალურად უნდა განავითაროს ეკონომიკის და მეცნიერების ის მიმართულებები, რომლებიც აინტერესებს მაღალგადახდისუნარიან მომხმარებელს და თანამედროვე მეცნიერებას. ეს არის უმთავრესი წინაპირობა ქვეყანაში არსებული რესურსების ოპტიმალური გამოყენებისა და მისი წარმატებული

³ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-11-02/made-in-china-swamps-modi-s-plans-as-backlash-spreads-to-streets>

⁴ <http://www.innovation-cities.com/innovation-cities-index-2016-2017-global/9774>

პოზიციონირების, როგორც მსოფლიო ბაზარზე, ასევე საერთაშორისო კვლევით-სამეცნიერო ბაზაში. უნდა ითქვას, რომ აღნიშნულის განხორციელება ძალზე რთული და მძიმე პროცესია პოსტკომუნისტურ ქვეყანაში იმდენად, რამდენადაც ინოვაციებზე ორიენტირებული მენეჯმენტი ერთგვარი ფსიქოლოგიური მოვლენაა კაცობრიობისათვის, რომელმაც იმთავითვე მოახდინა ადაპტირება საბაზრო ეკონომიკასთან, რასაც საქართველო არც ისე დიდი ხნის წინ ეზიარა.

მიუხედავად ამისა, ბოლო წლებში ნამდვილად იდგმება პოზიტიური ნაბიჯები ამ მიმართულებით და სახელისუფლო ორგანოების მიერ აქტიურად მიდის მოქალაქეებში ინოვაციური იდეების „აღძვრის“ პოლიტიკა, რაც ვფიქრობთ ძალიან მნიშვნელოვანია, ვინაიდან რამდენიმე წლის წინ საქართველოს მოქალაქეების ბევრად ნაკლებმა რაოდენობამ იცოდა ინოვაციის ცნების არსი და ის, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ეკონომიკისათვის ინოვაციური მიდგომები.

2016 წლის მონაცემებით, საქართველო ფაბლაბების რაოდენობის მიხედვით მე-11 ადგილს იკავებს მსოფლიო ფაბლაბების რუკაზე. ის უსწრებს ისეთ ქვეყნებს, როგორებიცაა შვეიცარია, პორტუგალია, პოლონეთი, იაპონია, ჩინეთი და სხვა. ფაბლაბი არის უნიკალური სივრცე ნებისმიერი მოქალაქისათვის, რომელსაც აქვს იდეა, სურს მისი განხორციელება, ან ბიზნესად ჩამოყალიბება. ის ყველას აძლევს საშუალებას, ჰქონდეს წვდომა თანამედროვე ტექნოლოგიებზე, მორგებულია ნებისმიერ მომხმარებელზე, ამ სივრცეებში ხდება ახალი წამოწყებების სრულყოფა, მომავლის პროფესიების ფორმირება და ახალგაზრდა ინოვატორების იდეების რეალიზება⁵.

ფაბლაბის მთავარი მიზანი ის არის, რომ ხელს უწყობს მოქალაქეებში კრეატიულობის გაზრდას, რომლის გარეშეც ძალიან რთულია ინოვაციური მენეჯმენტი. *„ინოვაციებზე მუშაობისას საჭიროა კრეატიულობა, რათა მოვახდინოთ პოზიტიური ცვლილებები“* [3].

ინოვაციებისათვის ინფრასტრუქტურის ხელშეწყობის მიზნით, პრემიერ-მინისტრ გიორგი კვირიკაშვილის ინიციატივით 2015 წელს გაიხსნა საქართველოში პირველი ტექნოლოგიური პარკი (ტექნოპარკი), რომელიც უზრუნველყოფს როგორც სათანადო კვალიფიკაციის სამუშაო ძალის მომზადებას და განვითარებას, კვლევის და განვითარებისთვის აუცილებელი დამხმარე ინფრასტრუქტურის სრულყოფას, ასევე ხელს შეუწყობს სრული ციკლის წარმოებას იდეიდან პროდუქტამდე. ტექნოპარკი უზრუნველყოფს ღია დაშვებას თანამედროვე ტექნოლოგიებთან, ცოდნასა და განვითარების პერსპექტივასთან. ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შესაძლებლობა ექნება, მიიღოს დახმარება იდეის დამუშავებიდან მის პროტოტიპად ჩამოყალიბებასა და ბიზნესად განვითარებაში. ტექნოლოგიური პარკის საშუალებით, სახელმწიფო წაახალისებს ისეთი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინებას, რომელთა მთავარი ამოცანა მოწინავე ტექნოლოგიების შემოტანა-დანერგვაა⁶.

ქვეყანაში ხორციელდება ინოვაციური პროექტების წამახალისებელი ღონისძიებები. მათ შორის აღსანიშნავია „სტარტაპ საქართველო“, რომელმაც ბევრი მოქალაქის ოცნება რეალობად აქცია.

⁵ <http://fablab.gov.ge/geo/list/19/6>

⁶ <http://gita.gov.ge>

სახელმწიფოს მიერ მსგავსი მიდგომა აუცილებლად მოგვცემს მნიშვნელოვან შედეგს, რომელიც, საბოლოო ჯამში, გააუმჯობესებს ქვეყნის საერთაშორისო იმიჯს და ეკონომიკურ აღმასვლას შეუწყობს ხელს.

ნებისმიერ პროცესს აქვს თავისი ეტაპები, რომლებიც უნდა გაიარო ან „გაირბინო“ მაინც, რომელიმე ეტაპის გამოტოვების შემთხვევაში დიდი ალბათობით აღმოჩნდება ლაბირინთში და მოგიწევს უკან დაბრუნება. ამით იმის თქმა გვინდა, რომ საქართველომ საერთაშორისო არენაზე წარმატების მისაღწევად და ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის ინოვაციური განვითარებისათვის აუცილებლად უნდა გაიაროს ის გზა, რომელიც გაიარა შვედეთმა, ფინეთმა, შვეიცარიამ თუ სხვა ევროპულმა სახელმწიფომ. თუ ინოვაციის არსი არ გესმის მაშინ წარმოუდგენელია გესმოდეს ინოვაციისგან ეკონომიკური თუ სოციალური სარგებელის მიღების შესაძლებლობა. აქედან გამომდინარე, საჭიროა პირველ რიგში ინოვაციის არსი გაიგოს ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობამ, ვფიქრობთ, სწორედ ამ ეტაპზე ვიმყოფებით ამ დროისათვის, ზემოაღნიშნული ფაბლაბებისა თუ ტექნოპარკის უმთავრესი დანიშნულებაა სწორედ ეს არის. ამის შემდეგ უნდა გავაცნობიეროთ საქართველოს ადამიანური და ბუნებრივი რესურსებით რომელ სფეროებში შეგვიძლია წარმატების მიღწევა; რა მოგვცემს ეკონომიკურ სარგებელს და რა მიმართულებით უნდა ვიმუშაოთ, რათა ჩვენი წვლილი შევიტანოთ მსოფლიო მეცნიერების განვითარებაში, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია ქვეყნის წარმატებული ფუნქციონირებისათვის. შესაბამისად, ვისაც უკვე ესმის ინოვაციის არსი, უნდა იფიქროს მის ხელთ არსებული რესურსების მაქსიმალურად ეფექტიან გამოყენებაზე. უნდა მიმოიხედოს ირგვლივ და იფიქროს სიახლეებზე, იფიქროს იმაზე, რომ შეეკმნათ ჩვენს ხელთ არსებული რესურსებით ისეთი პროდუქცია თუ მომსახურება, რომელიც მიზიდველი იქნება როგორც ჩვენთვის, ისე ჩვენი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ მცხოვრებთათვისაც. ვფიქრობ, მსგავსი მიდგომა თითოეული მოქალაქის ვალია ისეთ პატარა ქვეყანაში, როგორცაა საქართველო.

განსაკუთრებული როლი აკისრიათ ადგილობრივ კომერსანტებს ქვეყანაში ინოვაციური მენეჯმენტის დანერგვასა და პოპულარიზაციაში. უფრო მეტიც, ეს მათი განვითარებისათვის აუცილებელიცაა. კომპანიებში უნდა ჩამოყალიბდეს კვლევისა და განვითარების დეპარტამენტები (R&D departments), რომლებიც იმუშავენ ამ მიმართულებით.

თანამედროვე კომპანიები ყოველწლიურად დიდ თანხებს ხარჯავენ ინოვაციური კვლევებისათვის, მაგალითად: კომპანია Volkswagen-მა ინოვაციურ სამუშაოებზე 2015-2016 წლებში დახარჯა (R&D spend) 28,5 მილიარდი აშშ დოლარი, Samsung-მა 26,8 მილიარდი აშშ დოლარი, Apple-მა 14,1 მილიარდი და ა.შ.⁷

რას წარმოადგენს R&D (კვლევისა და განვითარების) ხარჯები? R&D ხარჯი არის კვლევითი საქმიანობის დაფინანსება ბიზნესში. აღნიშნული კვლევის საბოლოო მიზანია არსებული პროდუქციის თუ მომსახურების გაუმჯობესება ან ახლის შექმნა.

ინოვაციური პროდუქციის შექმნაზე ყველაზე დიდი თანხები იხარჯება ამერიკის შეერთებულ შტატებში. 2016 წელს ამერიკაში სახელმწიფო და კერძო

⁷ <https://www.strategyand.pwc.com/innovation1000#/tab-2016>

სექტორის მიერ გაწეული R&D ხარჯები შეადგენს 514 მილიარდ აშშ დოლარს, რაც ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის (18,556 ტრილიონი აშშ დოლარი) 2,77 პროცენტია. უკანასკნელ წლებში აშშ-ში მთლიანი R&D ხარჯის დაახლოებით 2/3 იხარჯება კერძო სექტორის მიერ, ხოლო 1/3 - სახელმწიფო ორგანოების მიერ. მაშინ, როდესაც 1960-იან წლებში სახელმწიფო სექტორი ხარჯავდა 2/3, ხოლო კერძო კომპანიები კი 1/3⁸.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ სწორედ ამერიკაში იქმნება ყველაზე მეტი ინოვაციური პროდუქცია, რაც, თავის მხრივ, აისახება ქვეყნის მშპ-ზე. შესაბამისად, ამერიკის შეერთებული შტატების მშპ უკანასკნელ წლებში ყოველწლიურად დაახლოებით 560 მილიარდით იზრდება⁹.

გარდა იმისა, რომ იქმნება ინოვაციური პროდუქცია თუ მომსახურება, იზრდება ქვეყნის მშპ, ამასთან ერთად პოპულარული ხდება ინოვაციებზე მუშაობა, რაც, თავის მხრივ, ავითარებს ადამიანთა ცნობიერებას და მეცნიერების როგორც ტრადიციულ, ასევე ახალ მიმართულებებს. ალბათ, ეს არის ის ფუნდამენტური საფუძველი, რაზედაც დგას მსოფლიოს ნომერ პირველი სახელმწიფო - ამერიკის შეერთებული შტატები.

ამერიკის შეერთებული შტატების რესურსები ბევრად აღემატება ჩვენი ქვეყნის რესურსებს და შესაბამისად, ლოგიკურია, რომ არ იქნება სწორი ამ ორ ქვეყანას შორის პარალელის გაგება, თუმცა ამ შემთხვევაში ჩვენ ყურადღება უნდა გავამახვილოთ არა ციფრებზე, არამედ ინოვაციური მენეჯმენტისადმი ქვეყნის დამოკიდებულებაზე და იმაზე, თუ რაოდენ დიდი წარმატებები მოუტანა ამ დამოკიდებულებამ ქვეყანას.

გლობალური R&D ხარჯების უდიდეს ნაწილს (დაახლოებით 90 პროცენტს) ახორციელებს ე.წ. „Top 40“ ქვეყანა. მათ შორის საინტერესოა ფინეთის მაგალითი, რომელსაც 40 ქვეყნიდან ყველაზე ნაკლები მთლიანი შიდა პროდუქტი გააჩნია და პროცენტულად მშპ-სთან მიმართებაში R&D ხარჯებით (3,55 %) მხოლოდ სამხრეთ კორეას (4,04 %) ჩამორჩება. აღსანიშნავია, რომ ფინეთი ერთ-ერთი მოწინავე სახელმწიფოა ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ს რაოდენობით. მშპ-ს, რომლის მნიშვნელოვანი ნაწილის შექმნის საფუძველია ქვეყანაში ფართოდ გავრცელებული და განვითარებული ინოვაციური მენეჯმენტი, რომელიც საკმაოდ ეფექტიანად გამოიყენება როგორც ეკონომიკურ სექტორში, ასევე საჯარო უწყებებში.

დასკვნა

ამრიგად, ინოვაციური მენეჯმენტის დანერგვა-განვითარებას ქვეყნის ეკონომიკური და ინტელექტუალური აღმავლობისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს. ინოვაციური მენეჯმენტის პოპულარიზაციის საქმეში აქტიურად უნდა ჩაებას როგორც ყველა სამთავრობო უწყება, ასევე არასამთავრობო თუ სამოქალაქო სექტორი და ეს პროცესი უნდა მიმდინარეობდეს ერთუზიანობითა და ოპტიმიზმით სავსე დამოკიდებულებით. ყველა ხელმძღვანელმა პირმა მაქსიმალურად უნდა უზრუნველყოს მასზე დაქვემდებარებულ დაწესებულებაში სიახლეების დანერგვა.

⁸ <https://www.swansonreed.com/big-vs-small-companies-spends-rd-u-s/>

⁹ 2016 Global R&D Funding Forecast

ერთფეროვნება იწვევს სტაგნაციას, საბჭოური პერიოდის მენეჯმენტი ამის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითია.

ასევე პედაგოგებმა, პროფესორ-მასწავლებლებმა უნდა მოუწოდონ ახალგაზრდებს ინოვაციებისადმი და შეეცადონ კარგად გაარკვიონ ისინი ინოვაციების არსში. უნდა გვახსოვდეს, რომ შესაძლებელია რომელიმე ჩვენგანის ერთმა იდეამ საფუძველი ჩაუყაროს ახალი ქართული კომპანიის ჩამოყალიბებას, რომელიც აწარმოებს საქართველოში და თავის პროდუქციას თუ მომსახურებას გაყიდის მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში.

საბედნიეროდ, ფართოა საქართველოში ინოვაციური მენეჯმენტის გავრცელების არეალი. ძირითადად, შეგვიძლია ჩვენი იდეები განვაფიქროთ სოფლის მეურნეობის, ტურიზმის, მომსახურების, მეტალურგიის, მშენებლობის, ჰიდრორესურსების, მედიცინის და მეცნიერების სხვადასხვა მიმართულებებით და ა.შ. აქედან გამომდინარე, ხელისუფლებამ მაქსიმალურად უნდა უზრუნველყოს, შექმნას ის გარემო სხვადასხვა სახელმწიფო პროგრამებისა და პროექტების მეშვეობით, რომ ქვეყნის ნებისმიერი მოქალაქის არც ერთი ღირებუდი, ინოვაციური იდეა ან მოვლენათა მეცნიერული ანალიზი არ დარჩეს განხილვისა და ყურადღების გარეშე, რადგან ამან შეიძლება, საბოლოო ჯამში, დაახარალოს როგორც სახელმწიფო, ისე საზოგადოებრივი ინტერესები.

როდესაც გამოიმგონებელს და გრანდიოზული ინოვაციური პროექტების ავტორს - მილიარდელ იღონ მასკს ერთ-ერთმა ჟურნალისტმა ჰკითხა, თუ რა არის ცხოვრების აზრი, მან უპასუხა, რომ „ადამიანის ცხოვრების აზრი მდგომარეობს საკუთარი, ჩვენი ოჯახის წევრების, ახლობლების და ზოგადად კაცობრიობის წინაშე მდგარი პრობლემების გადაჭრაში.“ სწორედ, ადამიანების წინაშე მდგარი პრობლემების გადაჭრა და მათი მოთხოვნების უკეთ დაკმაყოფილებაა ინოვაციური მენეჯმენტის საბოლოო მიზანი. ამ მიზნის ირგვლივ ერთიანდება თანამედროვე მსოფლიო, გლობალიზაცია სწორედ ამ მიზანს ემსახურება და საკმაოდ ნიჭიერმა ქართველმა ერმა, ვფიქრობ, საკუთარ თავზე უნდა აიღოს გარკვეული პასუხისმგებლობები ამ კუთხით, დასვას სწორი კითხვები, აქტიურად დანერგოს ინოვაციური მენეჯმენტი და იმუშაოს ქვეყანაში მის განხორციელებაზე, რაც პირდაპირ კავშირშია სახელმწიფოს ეკონომიკის მდგრად განვითარებასა და მის წარმატებულ ფუნქციონირებასთან.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Bhasin K., 2012, This is The Difference Between ‘invention’ And ‘Innovation’, Business Insider.
2. Maryville S., 1992, “Entrepreneurship in the Business Curriculum”. Journal of Education For Business. Vol. 68 N1. 1, : 27-31.
3. Valdervelde W., 2016, Creativity, Change and Innovation: the handsome Threesome.
4. 2016 Global R&D Funding Forecast.
5. <http://gita.gov.ge>
6. <https://www.strategyand.pwc.com/innovation1000#/tab-2016>
7. <https://www.swansonreed.com/big-vs-small-companies-spends-rd-u-s/>
8. <http://fablab.gov.ge/geo/list/19/6>
9. <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>

10. http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf
11. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-11-02/made-in-china-swamps-modi-s-plans-as-backlash-spreads-to-streets>
12. <http://www.innovation-cities.com/innovation-cities-index-2016-2017-global/9774>

Mirza Bakhtadze

INNOVATIVE MANAGEMENT AS AN IMPORTANT COMPONENT OF SUCCESSFUL FUNCTIONING OF THE COUNTRY'S ECONOMY

Summary

According to Albert Einstein, "If you do everything the same as before, you will get what you've got before." In the life of any person there comes a time when it is necessary to change something in order to improve the life achievements. The similar changes are also important for the existence of organizations and even states.

As one of the most successful innovators of all time, Steve Jobs said, innovation is the only way to win. Any person has a creative talent – an ability to invent or improve something. An important factor for people with creative talents is a freedom, a wide area to create something valuable. If such a freedom, an area are not allowed in order to develop the ideas, then the chance of generating innovative ideas on this particular area and then implementing them, is reduced to a minimum.

So, what does the freedom and the wide area mean, and what role the state has in this direction in order to make the citizens of the country and especially the young people think "differently", innovatively and create products or services of a material or social effect from "nothing"? With their legitimate levers the state should develop those directions of economics and science, in which a high solvency customer and a modern science are interested in. This is a major prerequisite for the optimal utilization of existing resources in the country and its successful positioning in the global market as well as in the international research-scientific database. It should be noted, that the implementation of such a process is quite difficult in the post-Communist country, as the innovation-oriented management is a kind of psychological phenomenon for humanity, that has been adapted to the market economy, and yet a novelty for Georgia.

However, a lot of positive steps have been taken recently in this direction, and authorities have actively participated in the propagation of "innovative ideas" for citizens, what, in our opinion, is very important, because a few years ago, the lesser number of citizens knew the essence of the concept of innovation and how important the innovative approaches to the economy are.

The introduction and development of innovative management are essential for the economic and intellectual development of the country. All the governmental agencies, as well as a non-governmental or civil sector should be actively involved in the process of promotion of innovative management, and this process should be based on enthusiasm and optimism. Every leader should maximally ensure the introduction of innovations in his subordinate institution. Monotony leads to stagnation, the most remarkable example of which is the Soviet period management.

Moreover, teachers and professors should encourage their students to innovate and try to explain them the essence and importance of innovations. We should remember that any of our ideas can lay the foundation for the creation of a new Georgian company that would produce products in Georgia and sell them in different parts of the world.

Fortunately, the scope of innovative management in Georgia is extensive. Basically, we can develop our ideas in such directions as agriculture, tourism, service, metallurgy, construction, hydropower, medicine, science, etc.

When one of the journalists asked the inventor and the author of grandiose innovative projects, billionaire Iloan Masque, about the meaning of life, he replied that "the purpose of human life is to solve the problems that our family members, relatives and humanity as a whole face". Thus, the solution of those problems that people face and the satisfaction of their requirements represent the ultimate goal of the innovative management. The modern world, the globalization serve this purpose, and the talented Georgian nation, I believe, should take certain responsibilities in this regard, ask the right questions, actively implement innovative management in the country, what is directly related to a sustainable development of the state economy and its successful functioning.

ნათია ბედუკაძე-მამაცაშვილი

ანგლო-ამერიკული და გერმანული კორპორაციული მართვის მოდელების თავისებურებები და მათი მიმოხილვა

ანოტაცია. მსოფლიოში არსებული კორპორაციული მართვის ორი ძირითადი მოდელის - ანგლო-ამერიკული და გერმანული მოდელის მიმოხილვით, მათი სუსტი და ძლიერი მხარეების გამოვლენით, საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის გაზიარებით შესაძლებელი გახდება ჩვენი ქვეყნის კორპორაციებში არსებული პრობლემების ეფექტურად გადაწყვეტა.

საკვანძო სიტყვები: კორპორაციები, მართვა, მოდელები, პრინციპები.

შესავალი

საქართველო ისწრაფვის გახდეს ევროპულ ფასეულობებზე დაფუძნებული ქვეყანა და მოახდინოს ევროპასთან პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაცია. ამისათვის საჭიროა სოციალურ-ეკონომიკური ამოცანების სწორად გადაწყვეტა. ამ უკანასკნელში კი ერთ-ერთ მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ კორპორაციები. სწორედ ამიტომ კორპორაციის საქმიანობის მართვის სრულყოფა გარკვეულ კვლევებს მოითხოვს. ტერმინი „კორპორაციული მართვა“ გამოიყენება კორპორაციების ხელმძღვანელობისა და მართვის აღსანიშნავად. თანამედროვე საკორპორაციო სამართალში ამ ცნების გავრცელება ამერიკის შეერთებული შტატებიდან იღებს სათავეს. კორპორაციული მართვა არის სისტემა, რომელიც თავის თავში აერთიანებს სამართლებრივ და ფინანსურ ელემენტებს ისეთი დარგებიდან, როგორცაა სამეწარმეო და კორპორაციული სამართალი, საბუღალტრო საქმე, აუდიტი, შრომის სამართალი და ა.შ. სახელმწიფოების ნაწილმა შეიმუშავა კორპორაციული მართვის კოდექსები, ევროკავშირში მუშაობა დაიწყო რიგ დირექტივებზე, რომელთა მიზანიც კორპორაციული მართვის დახვეწა, გამჭვირვალობის გაზრდა და კონტროლის ეფექტური მექანიზმის დანერგვა იყო. საქართველოში საწარმოთა ეფექტური მართვის სისტემის შემუშავების ზოგად რეგლამენტაციას ახდენს „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი. კორპორაციული მართვის ერთიანი, საყოველთაოდ აღიარებული ცნება არ არსებობს. კორპორაციული მართვა მოიცავს კომპანიის შიდა ურთიერთობების მთელ კომპლექსს და ამასთანავე დაკავშირებულია ისეთ მნიშვნელოვან

საკითხებთან, როგორცაა კომპანიის ეფექტური ფუნქციონირება, ინვესტორთა მოზიდვა, კარგი საქმიანი რეპუტაცია ბაზარზე. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია (ეთგო/ОСD) 1999 წელს გამოქვეყნებულ “კორპორაციული მართვის პრინციპებში“ გვთავაზობს კორპორაციული მართვის შემდეგ განმარტებას: „იგი არის კორპორაციების ფუნქციონირების და კონტროლის შიდა ინსტრუმენტი, კორპორაციული მართვა მოიცავს ურთიერთობებს კომპანიის მენეჯმენტს, მის სამეთვალყურეო საბჭოს, აქციონერებსა და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს შორის. გარდა ამისა, კორპორაციული მართვა ქმნის იმ სტრუქტურას, რომლის საფუძველზეც ხდება კომპანიის მიზნების დასახვა, ამ მიზნების მისაღწევი საშუალებებისა და კომპანიის საქმიანობის მონიტორინგის ფორმების განსაზღვრა. სანიმუშო კორპორაციული მართვა სათანადო სტიმულს უნდა აძლევდეს კომპანიის მენეჯმენტსა და სამეთვალყურეო საბჭოს, რათა მათ განახორციელონ კომპანიისა და მისი აქციონერების ინტერესებში არსებული ამოცანები, ხელი შეუწყონ ეფექტური მონიტორინგის განხორციელებას და ამით ფირმების მიერ რესურსების ეფექტიან გამოყენებას“. როდესაც საუბარია კორპორაციულ მართვაზე, აღსანიშნავია შემდეგი აქტები: ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის მიერ 1999 წელს შემუშავებული კორპორაციული მართვის პრინციპები და ევროპის კავშირში საკორპორაციო სამართლის მოდერნიზაციისა და კორპორაციული მართვის გაუმჯობესების მოქმედებათა გეგმა. 1999 წელს მიღებული კორპორაციული მართვის პრინციპების შესაბამისად მრავალ ქვეყანაში შემუშავდა კორპორაციული მართვის სტანდარტები და პირობები.

* * *

დღეისათვის მსოფლიოში კორპორაციული მართვის ორი ძირითადი მოდელი არსებობს: ანგლო-ამერიკული და გერმანული. ამას გარდა, არსებობს შუალედური მოდელებიც (აზიური, იაპონური, ფრანგული), რომელიც ზემოთ ხსენებული ძირითადი მოდელების ნიშნებს შეიცავს. კორპორაციული მართვის ანგლო-ამერიკული მოდელი, დიდი ბრიტანეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების გარდა, გავრცელებულია: ავსტრალიაში, ინდოეთში, ირლანდიაში, ახალ ზელანდიაში, კანადაში და ა. შ. კორპორაციული მართვის აღნიშნული მოდელი ეფუძნება იმას, რომ აქციონერების უმრავლესობას კორპორაციასთან რაიმე ვალდებულებები არ აკავშირებს, გარდა ინვესტიციის ჩადებისა და ისინი თავიანთ ჩართულობას აფასებენ ან დივიდენდების რაოდენობით ან აქციების ღირებულების კურსის გაზრდით. აქციების მფლობელი ფიზიკური პირების რაოდენობა მსხვილ ამერიკულ კორპორაციებში ათობით და ასობით ათასს აჭარბებს (ამერიკის შეერთებული შტატების მოსახლეობის მესამედი აქციების მფლობელია). პროცენტულად ეს არის 80%, 20%-ის მფლობელია სამთავრობო სტრუქტურები, კონსალტინგური ფირმები, ბირჟები და სხვა, ხოლო ყველაზე მსხვილი პაკეტის მფლობელი შეიძლება იყოს 10%-ზე მეტი ფასიანი ქაღალდების მფლობელი, რაც საკმაოდ იშვიათი მოვლენაა.

იმ ქვეყნების კანონმდებლობა, სადაც კორპორაციული მართვის ანგლო-ამერიკული მოდელია გავრცელებული, ბანკებს უკრძალავს სამეწარმეო კორპორაციების აქციების ფლობას, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ფასიანი

ქალღმერთით სპეკულაცია. ასეთ პირობებში ბანკები ჩვეულებრივ კრედიტებს გას-
გაცემენ და მათ არ შეუძლიათ კორპორაციის მიმდინარე საქმიანობასა და
ოპერატიულ მართვაში მონაწილეობის მიღება.

კორპორაციული მართვის ანგლო-ამერიკული მოდელის მიხედვით
კორპორაციაში საქმიანობას თვალყურს ადევნებენ საინვესტიციო ფონდები,
სარისკო კაპიტალის ფონდები, ან ფონდები, რომელთაც ინვესტირება ახალ
კორპორაციებში განახორციელებს, აუდიტორები და სხვ.

კორპორაციული მართვის ანგლო-ამერიკული მოდელის ძირითად
მახასიათებლად გვევლინება ის, რომ კორპორაციის ინტერესები მისი
აქციონერების ინტერესების იდენტურია, ვინაიდან მხოლოდ აქციონერებს
შეუძლიათ ისეთი სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღება, რომლებიც
კორპორაციის პოლიტიკაზე ახდენს ზეგავლენას.

ამ მოდელის სხვა მახასიათებლებია: მართვის ორსაფეხურიანი სტრუქტურა
(აქციონერთა საერთო კრება და დირექცია); კორპორაციის საქმიანობის,
მენეჯერების, დირექტორებისა და აქციონერების უფლებებისა და ვალდებულებების
მკაცრი სამართლებრივი რეგლამენტირება; დამოუკიდებელი გარე აქციონერების
მუდმივი ზრდა, მათ შორის, ინსტიტუციურისაც (საპენსიო ფონდები);
მინდობილობით ხმის მიცემა (დირექტორთა საბჭოს თავმჯდომარეს აქციონერები
უფლებას აძლევენ ხმა მისცეს მათი სახელით); კორპორაციის თანამშრომლის
შესაძლებლობა გავლენა მოახდინოს კორპორაციაზე პროფკავშირების
საშუალებით; აქციონერთა თანხმობის მიღება დირექტორთა საბჭოს
შემადგენლობაზე, აუდიტორებზე, წესდების ცვლილებაზე და სხვ.

მენეჯერები, ისევე, როგორც სხვა დაქირავებული თანამშრომლები, გვევლი-
ნებიან აქციონერების წარმომადგენლებად და მათ კორპორაციის ოპერატიული
მართვისთვის მკაცრად დელეგირებული უფლებები გააჩნიათ.

ზემოთ ხსენებული მოდელის ძირითადი ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ
მენეჯერების ინტერესები, რომელთაც გააჩნიათ მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი
ძალაუფლება, შესაბამისობაში მოვიდეს იურიდიული ძალაუფლების მქონე
აქციონერების ინტერესებთან.

კორპორაციული მართვის ანგლო-ამერიკული მოდელის ძირითად პრინციპებს
მიეკუთვნება:

1. განცალკევება ერთი მხრივ კორპორაციის ქონებისა და ვალდებულებებისა
და მეორე მხრივ, კორპორაციის მესაკუთრეებისა, რაც საშუალებას იძლევა,
შემცირდეს ბიზნესის მართვის რისკი და შეიქმნას მოქნილი პირობები დამატებითი
კაპიტალის მოსაზიდად.

2. კორპორაციის ორიენტირება - გაეზარდოს აქციონერებს შემოსავალი, რაც,
თავის მხრივ, გაზრდის საზოგადოების კეთილდღეობას.

3. კომპანიის აქციის საბაზრო ღირებულების მაქსიმიზაცია, რაც საკმარისი
პირობა იქნება აქციონერთა ქონების გაზრდისთვის.

4. აქციონერების (მათ შორის უცხოელების) თანასწორობა კანონის წინაშე და
მათი დაცულობა.

5. კორპორაციის ადმინისტრაციისა და დირექტორთა საბჭოს წევრების
ანგარიშვალდებულება აქციონერების წინაშე.

6. ინფორმაციის გამჭვირვალობა და ღიაობა აქციონერის მხრიდან მოთხოვნის შემთხვევაში, მათ შორის ისეთი ინფორმაციისაც, როგორცაა პირველი პირების ბიოგრაფია, აღრიცხვის საყოველთაოდ ცნობილი საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენება.

7. ხმის მიცემის სამართლიანი პროცედურა.

8. კორპორაციული ქცევის კოდექსის რეგულარული გადახედვა.

ზემოთ ჩამოთვლილი პრინციპების რეალიზაციის ძირითად მექანიზმებად გვევლინება დირექტორთა საბჭო, ფასიანი ქაღალდების ბაზარი და კორპორაციული კონტროლის ბაზარი.

დირექტორთა საბჭოს შემადგენლობაში შედიან: აღმასრულებელი დირექტორები, რომლებიც მიმდინარე მართვას ახორციელებენ და დამოუკიდებელი დირექტორები, რომლებიც სტრატეგებად და მაკონტროლებლებად გვევლინებიან.

აშშ-ში დირექტორთა საბჭოს ძირითად მოვალეობად ითვლება აქციონერთა ინტერესების დაცვა და მათი შემოსავლების გაზრდა. ამ მოვალეობის შესრულებისას დირექტორთა საბჭო ახდენს კორპორაციული პოლიტიკისა და სტრატეგიის ფორმირებას (უპირველეს ყოვლისა ფინანსურ სფეროში), ნიშნავს კორპორაციის თანამდებობის პირებს, ახორციელებს ფინანსურ კონტროლს და სხვ.

კორპორაციული მართვის ანგლო-ამერიკული მოდელის მიხედვით, დირექტორთა საბჭო შედგება 12 წევრისგან, რომელთაგან უმრავლესობა (3/4) – დამოუკიდებელია (ძირითადად სხვა კომპანიების მოქმედი ან ყოფილი მენეჯერები).

ამერიკული კომპანიების უმრავლესობაში (80%) დირექტორთა საბჭოს თავმჯდომარედ გვევლინება გენერალური (აღმასრულებელი) დირექტორი. თუმცა მსხვილ კორპორაციებში ეს (აღმასრულებელი დირექტორი და დირექტორთა საბჭოს თავმჯდომარე) სხვადასხვა პირია, რომელთა მოვალეობებიც განსხვავებულია.

ამერიკული დირექტორთა საბჭოები ქმნიან ორი სახის კომიტეტს: ოპერაციული (აღმასრულებელი, ფინანსური, სტრატეგიული)-შედგება აღმასრულებელი დირექტორებისგან, რომლებიც კონსულტაციას უწევენ მენეჯერებს და გადაწყვეტილებების განხორციელებაზე არიან პასუხისმგებლები; კონტროლის (აუდიტორული) - შედგება გარე, დამოუკიდებელი დირექტორებისგან. მათი ძირითადი ამოცანაა მიღებული გადაწყვეტილებების განხორციელებაზე კონტროლი.

კორპორაციის პრეზიდენტისა და მისი ჯგუფის მიერ კორპორაციის მართვის ხარისხისა და ეფექტურობის კრიტერიუმად გვევლინება მოგების დონე და აქციის კურსი.

ანგლო-ამერიკული მოდელის მიხედვით უმაღლესი ხელმძღვანელების შრომის ანაზღაურება შედგება სამი ნაწილისგან: ძირითადი, რომელიც შეიცავს ხელფასებსა და სხვადასხვა შემწეობას; დამატებითი სარგებელი; პრემია საერთო თანხის 2/3.

კორპორაციული მართვის ანგლო-ამერიკული მოდელის ნაკლოვანებად შეიძლება ჩაითვალოს: გადაჭარბებული ორიენტაცია ინვესტორების მოკლევადიან ინტერესებზე (ძირითადი ნაკლოვანება); აქციის ნამდვილი ღირებულების დამახინჯება; მენეჯერების ანაზღაურების სწრაფი ზრდის გაუმართლებლობა.

დღესდღეობით ცდილობენ ანგლო-ამერიკული მოდელის რეფორმირებას და დაახლოებას კონტინენტურ-ევროპულ (გერმანულ) მოდელთან.

კორპორაციული მართვის გერმანული მოდელი დამახასიათებელია დასავლეთ (გერმანია, ავსტრია, შვეიცარია, ნიდერლანდები) და ჩრდილოეთ ევროპისათვის. მას იყენებენ აგრეთვე, საფრანგეთისა და ბელგიის კომპანიების ნაწილი და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის პოსტსოციალისტური ქვეყნები.

გერმანული მოდელი ითვალისწინებს კორპორაციული მართვის პროცესში ყველა დაინტერესებული პირის მონაწილეობას: აქციონერები, მენეჯერები, ფინანსური სტრუქტურები, მომწოდებლები, მომხმარებლები, სახელმწიფო, რომელიც ხშირად ფლობს მნიშვნელოვანი (მათ შორის საკონტროლო) აქციების პაკეტს და ჰყავს თავისი წარმომადგენლები კორპორაციაში. ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი სუბიექტი დაინტერესებულია კორპორაციის საქმიანობის წარმატებით და განიხილებიან, როგორც კორპორაციის სტრუქტურის ელემენტები. ქვეყნებში, სადაც გამოიყენება გერმანული მოდელი, აქციონერული კაპიტალის მნიშვნელოვანი ნაწილი რამდენიმე იურიდიული პირის ხელშია (ბანკები და კორპორაციები - მათი წილი 70-80%-მდე ადის). გერმანული ბანკები, ამერიკული ბანკებისგან განსხვავებით, კორპორაციებს მომსახურების ფართო სპექტრს სთავაზობენ. ინვესტორები აქციებს ძირითადად ბანკების საშუალებით იძენენ, გადასცემენ რა მათ შენახვის, დივიდენდების ჩარიცხვის და 95% შემთხვევაში მათი პაკეტების მართვის უფლებას. ბანკები, რომლებიც მინდობილობით იღებენ ხმის მიცემის უფლებას, წარმოადგენენ ფასიანი ქაღალდების მფლობელებს აქციონერთა საერთო კრებაზე (უგზავნიან მათ საკუთარ წინადადებებსა და რეკომენდაციებს და თუ ნამდვილი მესაკუთრე არ გამოთქვამს თავის აზრს, ბანკები ხმას აძლევენ თავიანთი შეხედულებისამებრ). ბანკებს, კორპორაციის დირექტორთა საბჭოში თავისი წარმომადგენლების მეშვეობით (რაც გერმანული მოდელის ძირითად ნიშნად გვევლინება), შეუძლიათ განახორციელონ კორპორაციის საქმიანობის მონიტორინგი და კონტროლი. იღებენ რა მონაწილეობას არა მხოლოდ საინვესტიციო პროექტების დაფინანსებაში, არამედ კორპორაციების მართვაშიც, ბანკები, როგორც წესი, ხდებიან კორპორაციის შექმნის ცენტრალური ფიგურები.

კომპანიები ცდილობენ მყარი საქმიანი ურთიერთობები დაამყარონ ერთ-ერთ ბანკთან, რომელიც ხდება შემდეგ მათი ძირითადი კრედიტორი, კვალიფიციური ექსპერტი, რომელმაც კარგად იცის მისი ბიზნესი და აკისრია კორპორაციის ეკონომიკური და მორალური პასუხისმგებლობა. საბოლოოდ ყალიბდება ბანკებისა და კორპორაციების ხელმძღვანელების პირადი გაერთიანება.

კორპორაციული მართვის გერმანული მოდელი ხასიათდება ეფექტური შიდა კონტროლით, გარე და შიდა ურთიერთობების სტაბილურობით, ამიტომაც ის უპირატესობით სარგებლობს ამერიკულ მოდელთან შედარებით. გერმანული მოდელის აქტიურ ელემენტად გვევლინება შრომითი კოლექტივი, რომელსაც ადმინისტრაციაზე ზემოქმედების ფართო შესაძლებლობები გააჩნია სამეთვალყურეო საბჭოში მათ მიერ არჩეული წევრების სახით (ამიტომ თანამშრომელი არ საჭიროებს საკუთარი ინტერესების დასაცავად მიმართოს პროფკავშირს).

თანამშრომლებისა და მომსახურე პერსონალის მონაწილეობა მართვის სისტემაში ორდონიანია. პირველ დონეს ქმნის სამუშაო საბჭო, რომელიც შედგება 20 თანამშრომლისგან და აირჩევა ფარული კენჭისყრით 4 წლის ვადით. საბჭოს შრომითი ურთიერთობების სფეროში ფართო უფლებები გააჩნია. უბრალო

უმრავლესობით საბჭო აირჩევს „სამუშაო დირექტორს“, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება შრომით ურთიერთობებთან დაკავშირებულ საკითხებზე.

გერმანული მოდელის სხვა თავისებურებებს მიეკუთვნება შემდეგი: აქციონერების განსაზღვრული ხმების რაოდენობა კრებაზე; კვორუმის აუცილებლობა; აქციების ჯვარედინი ფლობის შესაძლებლობა (შედგებად გერმანული კომპანიები ერთმანეთის აქციონერები არიან).

კორპორაციული მართვის გერმანულ მოდელში უმაღლესი ორგანოა აქციონერთა საერთო კრება, რომელიც წელიწადში ერთხელ იკრიბება. დირექტორთა საბჭო გერმანულ მოდელში ორპალატიანია: სამეთვალყურეო - შედგება დამოუკიდებელი დირექტორებისგან, ხოლო აღმასრულებელი - მენეჯერებისგან. პალატებს შორის მკაცრად განაწილებულია ფუნქციები, ვალდებულებები და პასუხისმგებლობა. საზედამხედველო პალატაში 9-21 წევრია (მინიმუმ 3), რაოდენობა აუცილებლად უნდა იყოფოდეს 3-ზე. სამეთვალყურეო საბჭოს წევრები აქციონერთა საერთო კრებაზე აირჩევიან.

სამეთვალყურეო საბჭოს მთავარი ფუნქციაა: საქმეების მართვაზე ზედამხედველობა და კონტროლი; აღმასრულებელი საბჭოს წევრების დანიშვნა 5 წლის ვადით; კომპანიის ბალანსის, წლიური ანგარიშის, დივიდენდური პოლიტიკისა და ინვესტიციების ძირითადი მიმართულებების დამტკიცება; აქტივების შექმნა ან ლიკვიდაცია და სხვ.

აღმასრულებელი საბჭო შედგება ერთი ან რამდენიმე პირისგან (5-15). მისი წევრი შეიძლება იყოს ბანკის წარმომადგენელი ან აქციების დიდი პაკეტის მფლობელი. კომპანიის პრეზიდენტი არ არის აღმასრულებელი საბჭოს წევრი.

ამგვარად, ამერიკისა და დიდი ბრიტანეთისგან განსხვავებით, გერმანიაში სამრგოლიანი მართვის სტრუქტურაა: აქციონერთა საერთო კრება, სამეთვალყურეო საბჭო და დირექცია.

კონტინენტური (გერმანული) მოდელის სუსტ მხარედ შეიძლება დასახელდეს არასაკმარისი მოქნილობა, ზოგიერთი მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების ოპერატიულად მიუღებლობა (რომელიც შეიძლება ეხებოდეს შტატების შემცირებას, რეორგანიზაციას, ლიკვიდაციას და სხვ.). აღნიშნული მოდელი ძირითადად ხასიათდება ეფექტური კონტროლით, საშინაო და საგარეო ურთიერთობების სტაბილურობით, აქ დაბალია გაკოტრების და კონფლიქტების რისკები. ამიტომაც იგი მიზანშეწონილია კორპორაციის გრძელვადიანი განვითარებისთვის.

დასკვნა

ბოლო წლებში გერმანული მოდელი არსებით ტრანსფორმაციას განიცდის. გლობალიზაცია და გაძლიერებული კონკურენცია გერმანულ კომპანიებს აიძულებს სულ უფრო ხშირად მიმართონ საერთაშორისო ფინანსურ ბაზრებს, რის გამოც მათ უხდებათ კორპორაციული მართვის ზოგიერთ ნაციონალურ პრინციპზე უარის თქმა და მისი სტანდარტების მიახლოება საერთაშორისო ინტერესების მოთხოვნებთან.

რაც შეეხება ამჟამად საქართველოში არსებულ რეალობას: მიუხედავად იმისა, რომ არცთუ განვითარებულია ქართული ფასიანი ქაღალდების ბაზარი, სამეწარმეო ურთიერთობების განვითარებისთვის სასარგებლო იქნებოდა საუკეთესო

საერთაშორისო პრაქტიკის გაზიარება, რაც ხელს შეუწყობდა როგორც საკანონ-საკანონმდებლო ბაზის დახვეწას, ისე პრაქტიკული პრობლემების ეფექტურად გადაწყვეტას. სანიმუშო კორპორაციული მართვა ემყარება ინფორმაციის გამჭვირვალობის, ხელმისაწვდომობის, ეფექტიანობის, დროულობის, სისრულისა და სიზუსტის პრინციპებს ყველა დონეზე.

მიუხედავად ბოლო წლებში საქართველოში განხორციელებული მნიშვნელოვანი სამართლებრივი და ეკონომიკური რეფორმებისა ჩვენს ქვეყანას ბევრი რამ სჭირდება თანამედროვე კორპორაციული მართვის სისტემის დასანერგად. 2008 წელს საერთაშორისო საფინანსო კორპორაციამ IFC-ჩაატარა საქართველოში კორპორაციული მართვის კვლევა. გამოკვლეული იქნა 150 კომპანია. კვლევამ აჩვენა, რომ კორპორაციული მართვის შესახებ ცოდნა მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა, პროგრესი შეინიშნებოდა კორპორაციული მართვის ძირითად კომპონენტებშიც, როგორცაა სამეთვალყურეო საბჭოსა და დირექტორატის პრაქტიკა, აქციონერთა უფლებები, ფინანსური ანგარიშგება და ინფორმაციის გამჟღავნება. ქართულმა კომპანიებმა უნდა განაგრძონ მუშაობა კორპორაციული მართვის მიმართულებით, რათა მიაღწიონ საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკას. გასაუმჯობესებელი და დასახვეწია სამეთვალყურეო საბჭოს პრაქტიკა, შიდა კონტროლი და აქციონერთა უფლებები.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბარათაშვილი ე., მაგრაქველიძე დ., საწარმოს მართვის პრინციპების საკითხისათვის. ჟურნალი „ეკონომიკა“ N7, 2009.
2. ვარდიშვილი ს., თანამედროვე მენეჯმენტი და ქართული რეალობა, ჟურნალი „ეკონომიკა და ბიზნესი“ N4, 2010.
3. კორპორაციული მართვის კვლევა საქართველოს კომპანიებში, IFC, თბ., 2008.
4. ლაზვიაშვილი ნ., კორპორაციული მენეჯმენტი, თბ., 2013.
5. Веснин В. Р. Управление современной корпорацией. Москва, 2017.

Natia Bedukadze-Mamatsashvili

FEATURES OF ANGLO-AMERICAN AND GERMAN MODELS OF CORPORATE MANAGEMENT AND THEIR OVERVIEW

Summary

For Georgia`s political and economic integration into the Europe it`s necessary to resolve the social and economic tasks in a right manner. Corporations form one of the significant role into the said task`s decision. Thus it`s important to improve the corporate management, increase the transparency and establish the efficient mechanisms of control. The general regulations about the working out of the enterprises` efficient management system, are made by Georgian law “about the entrepreneurs”. During the discussion of corporate management, it`s important to note the following acts: principles of corporate management worked out by organization of economic cooperation and development on 1999 year and the EU action plan about modernization of corporate law and corporate management improvement.

There are two main models of corporate management: Anglo-American, which is spread in the UK, USA, Australia, India, Ireland, Canada, etc. and German model, which is typical to west

and north Europe. It is also used by some companies of France and Belgium. The Anglo-American model is characterized with the property, that in it, the most of shareholders have no liabilities towards the corporation. The banks are prohibited from owning the shares of industrial corporations. The corporation's interests are identical as its shareholders' interests. The management's said model is characterized with two-stage structure. The German model foresees to allow all the parties (interested in corporative management process) to take part. The said model has effective internal control. It has three-staged management structure and its bankruptcy and conflicts risks are low. By characterizing the mentioned management models and revealing their pros and cons and with sharing the best international practice, the Georgian corporations will be able to solve efficiently the practical issues.

თამარ ზირაქაშვილი

საბანკო სფეროში საგადასახადო ურთიერთობის პრინციპები და მიღბოვები

ანოტაცია. გამოკვლევის საგანს წარმოადგენს ეკონომიკური განვითარების თანამედროვე ეტაპზე კომერციული ბანკების ურთიერთობა საგადასახადო სისტემასთან და მისი სრულყოფის გზების ძიება. აღნიშნული პრობლემის ანალიზი, თავის მხრივ, გულისხმობს ამ სფეროში მსოფლიო გამოცდილებისა და ტენდენციების შესწავლას და სახელმწიფო ინტერესების გათვალისწინებით მათი დანერგვისათვის პირობების განსაზღვრას.

კვლევის ძირითადი შედეგები და მეცნიერული სიახლე იმაში მდგომარეობს, რომ დაგასაბუთოთ კომერციული ბანკების საგადასახადო სისტემასთან ურთიერთობის სპეციფიკა, აგრეთვე საბანკო სისტემაზე სახელმწიფოს მიერ პირდაპირი და არაპირდაპირი პრიორიტეტული მიმართულებების განსაზღვრა.

საკვანძო სიტყვები: კომერციული ბანკები; საგადასახადო ურთიერთობები; საგადასახადო სისტემის რეფორმირება.

შესავალი

ორგანიზაციების საქმიანობის გადასახადებით დაბეგვრის სისტემის რეფორმირება, კონკრეტულ წინადადებათა შემუშავება და პრაქტიკული განხორციელება საჭიროებს ეკონომიკაზე საბანკო სექტორის ზემოქმედების მეთოდებისა და მიმართულებების თეორიულ გაანალიზებასა და დასაბუთებას. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში მრავალი პრობლემური საკითხი დაგროვდა, რომელიც დაკავშირებულია როგორც საგადასახადო, საბიუჯეტო, აგრეთვე საბანკო კანონმდებლობის პრაქტიკულად ამოქმედების გაუმართაობასთან.

* * *

კომერციული ბანკების ფუნქციონირების და განვითარების სპეციფიკა გადასახადების მეშვეობით განსაზღვრავს მათ საქმიანობაზე ზემოქმედების მიმართულებას. სახელმწიფოს საგადასახადო ზემოქმედება შეიძლება მიიმართოს იქნას როგორც სისტემის ცალკეულ ელემენტებზე, ასევე ელემენტების ერთობლიობაზე. კერძოდ, სახელმწიფო ზემოქმედების მიზანს შეიძლება შეადგენდეს ბანკების ერთობლიობა.

ზემოქმედების მიმართულებათა განსაზღვრა წინა პლანზე წამოსწევს სხვა პრობლემებს. პრობლემა კი შემდეგში მდგომარეობს, საგადასახადო დაბეგვრის რომელი მეთოდი - როგორც საბანკო საქმიანობის ფაქტორი - გამოვიყენოთ, რა მოცულობით და როგორ მოქმედებენ ისინი საკრედიტო ორგანიზაციების საქმიანობაზე.

კანონმდებლობით შესაძლებელია ცალკეული გადასახადების გაუქმებით ანდა შეცვლით, როგორც საგადასახადო დაბეგვრის შეცვლა, აგრეთვე უკვე მოქმედ კანონმდებლობაში კორექტირების შეტანა, მაგალითად შევცვალოთ დაბეგვრის ობიექტი და გადასახადის განაკვეთი, ამგვარად, საკანონმდებლო მეთოდი რეალიზდება:

- გადასახადების შემოღებით ან შეცვლით (საგადასახადო დაბეგვრის სისტემის შეცვლით);
- საგადასახადო განაკვეთების ცვლილებებით;
- შეღავათების გავრცელებით ან გაუქმებით;
- საგადასახადო ბაზის შემცირებით;
- საგადასახადო კანონმდებლობის დარღვევისათვის შესაბამისი სანქციების დაწესებით.

შედარებით მნიშვნელოვანია საგადასახადო დაბეგვრის ის სისტემა, რომელმაც უნდა დაარეგულიროს წარმოება, სამეწარმეო საქმიანობა და ინვესტიციები. საგადასახადო დაბეგვრის სისტემის აგებისას ორიენტირება უნდა გავაკეთოთ ტიპურ კონცეფციებზე:

• სარგებლის კომპენსაციის კონცეფცია გვთავაზობს სახელმწიფოსგან მიღებული საგადასახადო შემოსავლების და სარგებლობის პირდაპირპროპორციულ კავშირს. მაგრამ პრაქტიკაში რთულია განვსაზღვროთ პირადი სარგებელი ისეთი მომსახურებისაგან, როგორცაა ნაციონალური თავდაცვა, ჯანდაცვა, განათლება და ა.შ.

• საგადასახადო ზეწოლის თანაბარწილად ზემოქმედების კონცეფცია გვთავაზობს პროპორციულობას გადასახადებსა და მიღებული შემოსავლის ოდენობას შორის. ეს კონცეფცია შედარებით სამართლიანია, თუმცა შემოსავლების დონის მიხედვით ძნელი შესაფასებელია გადასახადების პრაქტიკული მნიშვნელობის ხარისხი.

• რესურსების კონცეფცია ორიენტირებულია გადასახადების კავშირთან მოხმარებული რესურსების დანახარჯებზე.

საგადასახადო დაბეგვრის კონცეფციის შერჩევა გვევლინება მთლიანად სახელმწიფოს ეკონომიკაზე და, კერძოდ კი, საბანკო საქმიანობაზე ზემოქმედების რთულ ამოცანად. ქვეყნის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე ეს ამოცანა სხვადასხვაგვარად წყდებოდა.

საგადასახადო განაკვეთების შეცვლით სახელმწიფო ქმნის დამატებით სტიმულებს ფინანსური ნაკადების და საქონელთა ნაკადების ცალკეული ელემენტებისათვის, სამუშაოების და მომსახურებისათვის. საგადასახადო განაკვეთების სისტემა, ასრულებს რა სახელმწიფო რეგულატორის ფუნქციას, მუდმივად რთულდება და დიფერენცირდება. გადასახადების სხვადასხვა განაკვეთები წესდება დარგების, რეგიონების, საქონელთა და მომსახურებათა ჯგუფების მიხედვით. გადასახადების სისტემის შენარჩუნებისას მათი კორექტირება

უფლებას გვაძლევს, შერჩევით და დროებით შევცვალოთ გადასახადის გადა-
გადამხდელთა ცალკეული ჯგუფების ეკონომიკური პირობები.

უნდა აღინიშნოს, რომ გადასახადების, როგორც რეგულატორის გამოყენება
არ არის გაიგივებული მხოლოდ შეღავათების გამოყენებასთან. საგადასახადო
ტვირთი შეიძლება შეიცვალოს აგრეთვე გადასახადის განაკვეთის, სააღრიცხვო
პოლიტიკის, დანახარჯების განსაზღვრის წესის, ფინანსური შედეგების ფორმი-
რების, გადასახადის გამოთვლის და მისი გადახდის მეთოდებთან მიმართებაში.
კონკრეტული ინსტრუმენტის შერჩევა ხდება დასმული ამოცანის სპეციფიკის,
საქმიანობის სახეობის, გადამხდელის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ტიპის
გაფორმების და ა.შ. გათვალისწინებით. საგადასახადო პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ
ინვესტიციები წარმართება ეკონომიკის იმ სფეროებში, სადაც მაღალია შემოსავ-
ლიანობა და დაბალია ამოგების ვადები და არ არის აუცილებელი ის დარგები,
სადაც დიდია საგადასახადო შეღავათები.

საბაზრო ეკონომიკის დროს სახელმწიფო (ეკონომიკის მართვაში სახელმ-
წიფოს დეცენტრალიზებული და არაპირდაპირი როლი) ეკონომიკური ურთიერ-
თობის ნებისმიერ სუბიექტზე ზემოქმედებს და გამონაკლისი არც ბანკებია.
სახელმწიფოს შესაბამისი საგადასახადო პოლიტიკა პირველ რიგში არეგულირებს
საბიუჯეტო, საინვესტიციო და სოციალურ პოლიტიკას. გადასახადები, როგორც
მთელი საგადასახადო სისტემა, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ეკონომიკის
მართვის მძლავრ ინსტრუმენტად გვევლინება.

ეკონომიკაზე, მათ შორის საბანკო საქმიანობაზე საგადასახადო ზემოქმედების
ღონისძიებების და მიმართულებების შემუშავება განსაზღვრულ მიზნებს
ემსახურება. ძირითადად ასეთებად გვევლინება:

- ეკონომიკის რეალურ სექტორში სახსრების დაბანდების სტიმულირება;
- ქართული ბანკების საკრედიტო და საინვესტიციო პოტენციალის ამაღლება;
- როგორც თავად ბანკების, ასევე კლიენტი-საწარმოების ფინანსური ნაკადე-
ბის სხვადასხვა სქემების გამოყენების შესაძლებლობის შეზღუდვა;
- გადასახადებით დაბეგვრის რაციონალური და სამართლიანი სისტემის
შემუშავება.

მითითებული მიზნების მიღწევა შესაძლებელია, თუ ერთდროულად
გამოვიყენებთ საბანკო სისტემაზე საგადასახადო ზემოქმედების ორ
მიმართულებას: პირდაპირს (თვით ბანკების საგადასახადო დაბეგვრა) და
არაპირდაპირს (საწარმოთა დაბეგვრა), რაც დაკავშირებულია საბანკო საქმიანობის
ოპერაციებთან.

საგადასახადო შემოსავლებზე სახელმწიფო ბიუჯეტის უშუალო დამოკიდე-
ბულებამ განაპირობა საგადასახადო დარღვევებზე საგადასახადო სამართალ-
ურთიერთობის სისტემის გამოყენება, რომლის ერთ-ერთი მთავარი შემაღენელი
ნაწილია პასუხისმგებლობა და მოითხოვა მისი ღრმა სამართლებრივი
რეგლამენტაცია. ამგვარი პასუხისმგებლობის გამოყენების საკითხები ყოველთვის
იყო იურიდიული მეცნიერების, საგადასახადო ორგანოების საკონტროლო
საქმიანობის, აგრეთვე სასამართლო ორგანოების ყურადღების ქვეშ.

კანონმდებლობის ნორმების შესრულების ვალდებულება განისაზღვრება
პასუხისმგებლობით, რადგანაც, თუ არ არის პასუხისმგებლობა, არც ვალდე-
ბულება იქნება. ამგვარად, კანონის ნებისმიერ ნორმას, მისი შესრულების

უზრუნველყოფას თან უნდა სდევდეს პასუხისმგებლობის დაწესება მის არ-არშესრულებაზე.

მხოლოდ სანქციები არ უნდა იყოს ზედმიწევნით მკაცრი, გადასახადის გადამხდელი რომ არ მივიყვანოთ გაკოტრებამდე, რის შედეგადაც სახელმწიფომ შესაძლოა მომავალში დაკარგოს ბიუჯეტის შემოსავლები (გადასახადის გადამხდელის არარსებობის გამო). ანდა პასუხისმგებლობაში შეიძლება მიეცეს პირი, რომელიც დაუშვებს გადასახადის გადახდის ვადის გადაცილებას ობიექტურად გადაუღებელი (შესაბამისი სიტუაციის გამო) მოვლენების გამო: როგორცაა წყალდიდობა, მიწისძვრა, საომარი მოქმედებები, ეპიდემია და ა.შ. ამგვარად, სიმართლიანობის და ეკონომიკის შემდგომი განვითარების მიზნით, გათვალისწინებული უნდა იყოს პასუხისმგებლობის ფართო დიფერენციაცია საგადასახადო დარღვევების სახეების მიხედვით. ამიტომ პასუხისმგებლობის სუბიექტებად უნდა გვევლინებოდნენ არა მარტო გადასახადის გადამხდელები, არამედ საგადასახადო აგენტები, ბანკები და სხვა საკრედიტო ორგანიზაციები, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან ბიუჯეტში ანდა ბიუჯეტგარეშე ფონდებში გადასახადების გადარიცხვაზე, აგრეთვე აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოები არამართალზომიერი ქმედებების გამო.

საგადასახადო ორგანოს შერჩევა, საგადასახადო განაკვეთების დაწესება, საგადასახადო შეღავათების გავრცელება მიეკუთვნება მხოლოდ და მხოლოდ სახელმწიფო საკანონმდებლო ორგანოთა კომპეტენციას. ბანკების საქმიანობაზე საგადასახადო ზემოქმედების ადმინისტრაციული მეთოდის ქვეშ იგულისხმება ღონისძიებათა კომპლექსი და აღმასრულებელი ხელისუფლების ღონისძიებები, რომლებიც მიმართულია ყველა გადასახადის სრულად და თავისდროულად გადახდისაკენ.

ადმინისტრაციული მეთოდი გულისხმობს არა მარტო საგადასახადო ორგანოების საკონტროლო სამუშაოებს, არამედ ხელისუფლების ორგანოების სააღრიცხვო-ანალიტიკურ და საკონსულტაციო საქმიანობას. ამგვარად ადმინისტრაციული მეთოდი რეალიზდება შემდეგი სამუშაოების მეშვეობით:

- საგადასახადო ორგანოების მუშაობა უშუალოდ გადასახადის გადამხდელებთან მუშაობით (პასუხები შეკითხვებზე, საგადასახადო კანონმდებლობის განმარტებები: ინსტრუქციის გამოშვება, მეთოდური რეკომენდაციები, წერილები და ა.შ.);

- კომერციული ბანკების საქმიანობის კამერალური და გასვლითი საგადასახადო შემოწმებების საშუალებით;

- კომერციული ბანკებიდან ამა თუ იმ გადასახადის ამოღების მიზანშეწონილობით და ეფექტურობის ანალიზით;

- სავალდებულო აუდიტორული შემოწმებებით.

საგადასახადო ორგანოების კოორდინირებული მუშაობა გადასახადის გადამხდელებთან და ურთიერთშორის, დაბეგურის ცალკეულ საკითხებზე ქვეყნის საგადასახადო-ტერიტორიული ორგანოების ერთიანი პოზიცია, მათი განმარტებების სრული შესატყვისობა კანონმდებლობასთან, რაც განაპირობებს გადასახადის გადამხდელების საგადასახადო კულტურის ამაღლებას, ამა თუ იმ გადასახადის გამომწვევების დროს ამცირებენ შეცდომების ოდენობას, რამდენადაც

შეცდომების დაშვება ხდება არა განზრახ, არამედ კანონმდებლობის და საგადასახადო ორგანოების განმარტებების უზუსტობების და არეულობის გამო.

საგადასახადო სამართალურთიერთობების რეალიზაციის შედეგად შესაძლოა გადასახადის გადამხდელებს და საგადასახადო ორგანოებს შორის აღმოცენდეს წინააღმდეგობები. სასამართლო ხელისუფლება ვალდებულია უზრუნველყოს გადასახადის გადამხდელების და სახელმწიფოს ინტერესების უფლებების დაცვა, რამაც განსაზღვრა, ცალკე გამოგვეყო საგადასახადო ზემოქმედების მესამე მეთოდი - სასამართლო. რაც უფრო გაუმჯობესებული და მძლავრია სასამართლო სისტემა, მით უფრო მეტი შესაძლებლობა გვაქვს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ეკონომიკის სუბიექტების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის, მაშასადამე, მით უფრო ჯანმრთელი და ძლიერია სახელმწიფოს ეკონომიკა. ამგვარად სიცოცხლისუნარიანი სასამართლო სისტემის ჩამოყალიბება საერთო სახელმწიფოებრივი მასშტაბის საქმეა და ამით განისაზღვრება მთელი ქვეყნის განვითარების პერსპექტივები.

კომერციული ბანკების საქმიანობაზე საგადასახადო ზემოქმედება უნდა იყოს ზუსტად გააზრებული, რამდენადაც ამა თუ იმ ფაქტორების შედეგები შეიძლება იყოს მრავალგვარი, ხოლო ზოგჯერ ურთიერთსაწინააღმდეგო გრძელვადიან და მოკლევადიან პერიოდებში. საგადასახადო ზემოქმედების განხორციელებისას შეიძლება გამოვიდეთ სახელმწიფოსა და ეკონომიკის, კერძოდ, ბანკების პრიორიტეტებიდან (მ.შ. ცალკეული სუბიექტების). გადა ამისა, აუცილებელია გავანალიზოთ ახლად შემოღებულის შესაძლო შედეგები მოკლევადიან, საშუალოვადიან და გრძელვადიან პერიოდში და გამოკვლევის მიღებული შედეგებიდან გამომდინარე განვსაზღვროთ ამა თუ იმ ღონისძიებების მოქმედების პერიოდი და ეფექტურობა.

დასკვნა

როგორც ჩატარებული გამოკვლევებიდან ჩანს, სახელმწიფოს საგადასახადო ზემოქმედება სისტემაზე - „კომერციული ბანკი - ბიუჯეტი - ეკონომიკის რეალური სექტორის საწარმოები და ორგანიზაციები“ - ძირითადად განისაზღვრება ამგვარი მიმართულებებით და მეთოდებით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თ. ზირაქაშვილი. საქართველოს კომერციულ ბანკებსა და საგადასახადო სისტემას შორის ურთიერთობების გაუმჯობესების გზები. აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, 2009.
2. გ. ხელაია, ფული, ბანკები და ბირჟები. გამომცემლობა „სამთავისი“, 1996.

Tamar Zirakashvili

THE MAIN TAXING PRINCIPLES APPROACHES IN BANKING

Summary

Banking activities need to have exactly defined borders of influence from taxes as each influence has its own limit. Taxing influence on banking is defined with minimum and maximum rates and fixed financial relief.

შემოსავლებისა და ხარჯების ცნება, მათი არსი და კლასიფიკაცია

ანოტაცია. საწარმოს ფინანსური შედეგის განსაზღვრა საანგარიშგებო პერიოდის მიხედვით ეფუძნება ორ ისეთ კატეგორიას, როგორცაა შემოსავლები და ხარჯები. ფინანსური შედეგი სწორედ მათ შორის სხვაობაა, იქნება ეს მოგება (როცა შემოსავალი ჭარბობს ხარჯებს) ან ზარალი (როცა შემოსავალი ნაკლებია ხარჯებზე).

საწარმოთა ნებისმიერი ფინანსურ-სამეურნეო ოპერაციები შეესაბამება აქტივების გადიდებას ან მათ ვაცვლას, ვალდებულებების გადიდებას ან დაფარვას. აქტივებისა და ვალდებულებების ეს მოძრაობა იწვევს საკუთარი კაპიტალის ცვლილებებს ან მისი მოცულობის შენარჩუნებას.

საკვანძო სიტყვები: შემოსავალი, ხარჯი, აქტივები, ვალდებულებები, საქონელი.

ბასს 18-ის თანახმად, შემოსავალი არის ფირმის ეკონომიკური სარგებლის ზრდა საანგარიშგებო პერიოდის განმავლობაში აქტივების ზრდის ან ვალდებულებების შემცირების გზით, რაც იწვევს საკუთარი კაპიტალის ზრდას, მაგრამ არ მოითხოვს საკუთარი კაპიტალის მესაკუთრეთა დამატებით შენატანებს. შემოსულობა აკმაყოფილებს რა შემოსავლის ცნების მოთხოვნებს, საწარმოს საქმიანობის პროცესში შეიძლება წარმოიშვას ან არც წარმოიშვას, მაგ., ძირითადი აქტივის გაყიდვა.

ზოგადად, შემოსავლების ქვეშ იგულისხმება ასევე პარალიზებული შემოსავლები. ვთქვათ, ლიკვიდირებული ფასიანი ქაღალდების გადაფასებიდან ან გრძელვადიანი აქტივების საბალანსო ღირებულების ზრდის შედეგად.

საწარმოს ჩვეულებრივი საქმიანობის პროცესში წარმოიქმნება ისეთი ხარჯები, როგორცაა რეალიზებული საქონლის თვითღირებულება, ხელფასი და მასზე დანახარჯები, ცვეთა, ამორტიზაცია.

საწარმოს შემოსავლებისა და ხარჯების უდიდესი წილი მოდის ჩვეულებრივ საქმიანობაზე, ანუ საოპერაციო შემოსავლებსა და საოპერაციო ხარჯებზე. გარდა ამისა, შეიძლება ადგილი ექნეს:

- ა) არასაოპერაციო შემოსავლებსა და ხარჯებს
- ბ) განსაკუთრებულ და სხვა სახის შემოსავლებსა და ხარჯებს.

არასაოპერაციო საქმიანობაში იგულისხმება არაძირითადი საქმიანობა, რომელსაც ჩვეულებრივ საწარმოში შეიძლება ჰქონდეს ადგილი, მაგ., საპროცენტო შემოსავლები და ხარჯები; დივიდენდები; არასაჭირო ფასეულობის რეალიზაცია და ა.შ.

განსაკუთრებული შემოსავალი და ხარჯი, ეს არის ისეთი შემოსავალი და ხარჯი, რომელიც საწარმოს არც ძირითად და არც არაძირითად საქმიანობასთან არ არის დაკავშირებული, მაგ., სტიქიური უბედურების შედეგად მიღებული სადაზღვევო თანხები არ არის განსაკუთრებული შემოსავალი; ხოლო ამავე მიზეზით გამოწვეული დანახარჯები ითვლება განსაკუთრებულ ხარჯებად [კუპრეიშვილი ე., 2002, გვ. 318].

ბასს ასახავს ისეთი სამეურნეო ოპერაციების და მოვლენების შედეგად წარმოშობილი ამონაგების აღიარება-ასახვას, როგორცაა:

- საქონლის გაყიდვა;
- მომსახურების გაწევა;

• სხვა პირთა მიერ საწარმოს კუთვნილი აქტივების გამოყენება, რასაც მოჰყვება საწარმოში ეკონომიკური სარგებლის შემოსვლა დივიდენდების, პროცენტებისა და როიალტების სახით.

საქონელი მოიცავს: საწარმოს მიერ წარმოებულ ნივთს, რომელიც განკუთვნილია გასაყიდად, აგრეთვე იმ ნივთს, რომელიც შეძენილ იქნა ხელმეორედ გაყიდვის მიზნით.

მომსახურების გაწევა, როგორც წესი, გულისხმობს საწარმოს მიერ მომსახურების შესრულებას სათანადო გარიგების საფუძველზე.

დივიდენდი - კაპიტალის მესაკუთრეებზე მოგების განაწილება საწარმოს საკუთარ კაპიტალში ინვესტირებული წილის პროპორციულად. პროცენტი დაერიცხება საწარმოს კუთვნილ ფულად სახსრებს და მათ ეკვივალენტებს. როიალტია შემოსავალი საწარმოს კუთვნილი გრძელვადიანი არქივების გამოყენების უფლების გადაცემისათვის. დივიდენდებს, პროცენტებსა და როიალტს საწარმო იღებს მაშინ, როდესაც მის კუთვნილ აქტივებს იყენებს სხვა პირი.

რეალიზაციით მიღებული შემოსავლები წარმოადგენს საოპერაციო შემოსავლებს. მიღებული პროცენტები, როიალტები და დივიდენდები კი არასაოპერაციო შემოსავლებია.

შემოსავლები აღირიცხება დარიცხვის მეთოდის გამოყენებით და შესაბამისად, არსებობს დარიცხული შემოსავალი, რომელიც წარმოიშობა მაშინ, როდესაც შემოსავალი გამომჟღავნებულია, მაგრამ არ არის ანაზღაურებული. გადავადებული შემოსავალი წარმოიშობა, როდესაც ანაზღაურება უსწრებს მის გამომჟღავნებას. ამასთან, შემოსავლების გამომჟღავნება ნიშნავს პროდუქციის მიწოდებას ან მომსახურების გაწევას [თოდუა გ., 2002, გვ. 44].

ბასს-ი შემდგენიარად განასხვავებს შემოსავლების აღიარებას:

1. შემოსავლების აღიარება პროდუქციის მიწოდების ან მომსახურების გაწევისთანავეა:

- გაყიდვის მომენტის მეთოდი
 - გადავადებული შემოსავალი
2. შემოსავლების აღიარება პროდუქციის მიწოდების შემდეგ:
- პროდუქციის უკან დაბრუნების უფლებით
 - განვადებით გაყიდვა
 - კონსიგნაციით გაყიდვა
3. შემოსავლების აღიარება პროდუქციის მიწოდებამდე:
- დასრულებული კონტრაქტის მეთოდი
 - პროცენტული შესრულების მეთოდი
4. გაწეული მომსახურებისთვის მიღებული შემოსავლების აღიარება:
- განსაზღვრული სამუშაო
 - პროპორციული სამუშაო
 - დასრულებული სამუშაო [მესხია ი., 2001, გვ. 31].

ბასს-ის თანახმად შემოსავლები მოიცავს ამონაგებიდან შემოსულობას. ამონაგები არის საწარმოში შემოსული ეკონომიკური სარგებლის საერთო თანხა, რომელიც მიიღება საწარმოს ჩვეულებრივი სამეურნეო საქმიანობიდან.

ჩვეულებრივი საქმიანობა ეწოდება ნებისმიერ საქმიანობას, რომელსაც საწარმო ახორციელებს როგორც თავისი ძირითადი საქმიანობის ნაწილს, აგრეთვე ისეთ საქმიანობას, რომელიც დაკავშირებულია ძირითად საქმიანობასთან ან გამომდინარეობს მისგან.

არსებობს ამონაგების შემდეგი სახეები:

- ამონაგები საქონლის რეალიზაციიდან
- ამონაგები მომსახურების გაწევიდან
- დივიდენდები
- როიალტები
- პროცენტები

ამონაგები საქონლის რეალიზაციიდან წარმოიქმნება საქონლის გაყიდვის შედეგად. ამონაგები საქონლის გაყიდვიდან აღიარდება შემდეგი პირობების არსებობის შემთხვევაში:

- საწარმო მყიდველს გადასცემს საქონლის საკუთრებასთან დაკავშირებულ ყველა მნიშვნელოვან რისკს და სარგებელს;

- საწარმო არ ინარჩუნებს საკუთრების უფლებასთან ასოცირებულ უწყვეტ მენეჯერულ მონაწილეობას და არ ახორციელებს გაყიდულ საქონელზე ეფექტურ კონტროლს;

- შესაძლებელია ამონაგები თანხის საიმედოდ განსაზღვრა;

- მოსალოდნელია, რომ მოცემული ოპერაციებიდან საწარმო მიიღებს ეკონომიკურ სარგებელს;

- შესაძლებელია მოცემულ ოპერაციასთან დაკავშირებული უკვე გაღებული, მომავალში გასაწევი ხარჯების საიმედოდ განსაზღვრა.

ამონაგები მომსახურების გაწევიდან წარმოიქმნება საწარმოს მიერ შესრულებული მომსახურებიდან. ზოგიერთი მომსახურება შეიძლება განხორციელდეს ერთ საანგარიშგებო პერიოდში, ხოლო სხვა კი, მაგალითად, სამშენებლო სამუშაოები, შეიძლება გაგრძელდეს შემდგომ საანგარიშგებო პერიოდში.

საპროცენტო შემოსავალი, დივიდენდი, როიალტი და საიჯარო ქირა წარმოადგენს სხვა პირთა მიერ საწარმოს კუთვნილი აქტივების გამოყენებიდან მიღებულ ამონაგებს, კერძოდ;

საპროცენტო შემოსავალი მიიღება საწარმოს კუთვნილი ფულადი სახსრებიდან და მათი ეკვივალენტების გამოყენებიდან;

დივიდენდი მიიღება კაპიტალის მესაკუთრეებზე მოგების განაწილებით საკუთარ კაპიტალში ინვესტირებული წილის პროპორციულად. დივიდენდი დამოკიდებულია, როგორც მეწარმის წილზე, ასევე კაპიტალის სტრუქტურაზე.

როიალტი მიიღება საწარმოს კუთვნილი გრძელვადიანი აქტივების გამოყენების უფლების გადაცემისთვის.

საიჯარო ქირა მეიჯარის პოზიციიდან განიხილება, როგორც განხორციელებული ინვესტიციის ძირითადი თანხის დაფარვა და გარკვეული ფინანსური შემოსავლის მიღება გაწეული მომსახურებისთვის.

შემოსულობა მოიცავს დანარჩენ შემოსავლებს, რომლებიც გულისხმობს ეკონომიკური სარგებლის შემოდინებას და ამ თვალსაზრისით ამონაგებისგან არ განსხვავდება.

არსებობს შემოსავლების აღიარების შემდეგი მეთოდები: დარიცხვის (ანუ სამართლებრივი) და საკასო (ანუ მატერიალური). დარიცხვის მეთოდით შემოსავლის აღიარებისთვის საკმარისია, რომ სახსრების უფლება საქონელსა და მომსახურებაზე გადაეცეს მყიდველს (მომხმარებელს) და მან აღიაროს გარიგების საფუძველზე წარმოქმნილი ვალდებულებების დაფარვა კონტრაქტით დადგენილ ვადაში.

საკასო მეთოდით შემოსავლების აღიარების მომენტად ითვლება შემდეგი ორი მოვლენიდან დროის თვალსაზრისით ბოლოს შესრულებული ფაქტი:

- გადატვირთული საქონელი, შემოსავალი აღიარდება განადღების მომენტით;
- თუ ავანსი მიღებულია საქონლის მთლიანი ღირებულების ოდენობით,

შემოსავალი აღიარდება საქონლის გადატვირთვის მომენტით, ხოლო თუ მიღებაზე ავანსი არ შეადგენს საქონლის მთლიან ღირებულებას, მაშინ შემოსავალი აღიარდება მხოლოდ ავანსის თანხის ოდენობით და დანარჩენი საქონლის ღირებულება შემოსავლად აღიარდება მისი ღირებულების სრულად გადახდის მომენტში.

შემოსავლების განსაზღვრის პრინციპი გულისხმობს, რომ შემოსავლების აღრიცხვაში ასახვის საფუძველია საქონლისა და მომსახურების გაყიდვის მომენტი, იმის მიუხედავად გაყიდვა განხორციელდა ნაღდი ანგარიშსწორებით თუ განვადებით.

აღრიცხვაში შემოსავალი აისახება, თუ მომხდარი ცალკეული სამეურნეო ოპერაცია აკმაყოფილებს შემდეგ პირობებს (კრიტერიუმებს):

- შეესაბამება ფინანსური ანგარიშგების (აქტივი, ვალდებულება, ხარჯები, შემოსავალი, მოგება, ზარალი) განსაზღვრას;
- შეფასებულია საიმედოდ.

ამონაგები უნდა შეფასდეს მიღებული ან მისაღები ანაზღაურების რეალური ღირებულებით. რეალური ღირებულება არის თანხა, რომლითაც აქტივი შეიძლება გაიცვალოს ან ვალდებულება დაიფაროს დაინტერესებულ და საქმის მცოდნე დამოუკიდებელ მხარეთა შორის.

სტანდარტის თანახმად, ხარჯები არის ფირმის ეკონომიკური სარგებლის შემცირება საანგარიშგებო პერიოდის განმავლობაში აქტივების შემცირების ან ვალდებულებების ზრდის გზით, რაც იწვევს საკუთარი კაპიტალის შემცირებას, მაგრამ არ მოითხოვს საკუთარი კაპიტალის მესაკუთრეთა დამატებით შენატანებს.

ხარჯები ჯგუფდება საოპერაციო და არასაოპერაციო ხარჯებად:

საოპერაციო ხარჯებში შედის:

- რეალიზებული პროდუქტის თვითღირებულება (სამრეწველო საწარმოებში);
- რეალიზებული საქონლის თვითღირებულება (სავაჭრო საწარმოებში);
- მიწოდების ან კომერციული ხარჯები;
- საერთო და ადმინისტრაციული ხარჯები.

არასაოპერაციო ხარჯებში შედის:

- ზარალი ვალუტის კურსთა შორის სხვაობიდან;
- სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების დანაკლისები და ზენორმატიული დანაკარგები;

- საპროცენტო ხარჯები და ა.შ. [ძაძამია რ., 2005, გვ. 176].

სტანდარტი ასევე ითხოვს ხარჯების კლასიფიკაციას ეკონომიკური შინაარსისა და ფუნქციური ნიშნის მიხედვით.

ეკონომიკური შინაარსის მიხედვით ხარჯების კლასიფიკაცია იძლევა პასუხს შეკითხვაზე: „რა დაიხარჯა და რამდენი?“

ფუნქციური დანიშნულების მიხედვით ხარჯების კლასიფიკაცია იძლევა პასუხს შეკითხვაზე: „სად რა დაიხარჯა და რამდენი?“ გარდა ამისა, ხარჯების კლასიფიკაცია შეიძლება მოხდეს საანგარიშგებო პერიოდთან დამოკიდებულების მიხედვით:

- მიმდინარე პერიოდის ხარჯები - პირდაპირი მასალის ხარჯი, პირდაპირი ხელფასის ხარჯი, ზედნადები დანახარჯები და სხვა;

- წინასწარ გაწეული ხარჯები - წინასწარ გადახდილი იჯარა, დაზღვევა და სხვა;

- მოსალოდნელი ხარჯები - დანარიცხები საგრანტო მომსახურებაზე და სხვა.

მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში ხარჯების აღიარება ემყარება შესაბამისობის პრინციპს, რომელიც მოითხოვს ერთი და იმავე სამეურნეო ოპერაციით ან მოვლენით გამოწვეული ხარჯების და შემოსავლების ერთდროულად აღიარებას.

თუ ეკონომიკური სარგებლის შემოსვლა მოსალოდნელია რამდენიმე საანგარიშგებო პერიოდის განმავლობაში, ხარჯების აღიარება უნდა ემყარებოდეს სისტემური და ნორმატიული განაწილების პრინციპს.

მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში შემოსავლებისა და ხარჯების აღიარებას საფუძვლად უდევს:

- საწარმოს ფინანსურ-ეკონომიკური საქმიანობის თავისებურებები;

- საწარმოს ფინანსურ-ეკონომიკური საქმიანობის შედეგების ხარისხობრივი მაჩვენებლების განსაზღვრის მეთოდი.

საწარმომ დანახარჯების აღრიცხვა შეიძლება განახორციელოს შემდეგი მეთოდებით:

- საბრუნავ ხარჯთა მეთოდით, რომელსაც საფუძვლად უდევს ხარჯების კლასიფიკაცია მათი ფუნქციების მიხედვით;

- ერთიან ხარჯთა მეთოდი, რომელიც ხარჯების ეკონომიკური დანიშნულების მიხედვით კლასიფიკაციას ემყარება;

ეკონომიკური ელემენტების მიხედვით დანახარჯების აღრიცხვა გამოიყენება ძალიან მცირე ზომის საწარმოებში ან უაღრესად შეზღუდული ასორტიმენტის მწარმოებელ ფირმებში, სადაც მიმდინარე ხარჯების ფუნქციების მიხედვით დაჯგუფება საჭირო არ არის.

ფუნქციების მიხედვით დანახარჯების აღრიცხვის (საბრუნავ ხარჯთა მეთოდის) გამოყენება მომხმარებელს უფრო ხარჯების შესაფერისი ინფორმაციით უზრუნველყოფს, თუმცა ხარჯების განაწილება ფუნქციების მიხედვით შეიძლება დაზღვეული არ იყოს სუბიექტივიზმისა და პირობითობისგან.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თოდუა გ., 2002, ბუღალტრული აღრიცხვის თეორია (საერთაშორისო სტანდარტებით), თბილისი, „უნივერსალი“, გვ. 44.

2. კუპრეიშვილი ე., 2002 ბუღალტრული აღრიცხვის კურსი. თბილისი, „ბიზნეს-კურიერი“, გვ. 318.

3. მესხია ი., 2001 ბუღალტრული აღრიცხვა საერთაშორისო სტანდარტებით, თბილისი, „ბიზნეს-კურიერი“ გვ. 311.

4. ძაძამია რ., 2005, ფინანსური აღრიცხვა და ანგარიშგება მცირე საწარმოებში, თბილისი, „თერგი XX“, გვ. 176.

Elguja Konjaria

THE ITEM OF REVENUES AND EXPENSES, THEIR MEANING AND CLASSIFICATION

Summary

The item of revenues includes returns and incomes. Returns is the amount which comes into enterprises, which is benefit of working of enterprises and expresses increasing its own equity without extra investigation.

Returns arise in processing of ordinary enterprises and is known under different names: for example returns of realization of goods, returns from ready product sales, percent, dividends, royalties and rent of lease.

Revenues include also increasing income.

Selling of main assets also belongs to revenues.

Income items mean unrealized incomes, which may produce of revising of limited valuable papers or increasing of long term assets.

Returns will be considered as main benefit in the process of reporting period.

The assessing of returns must be according to received and acceptable remuneration.

Recognition of returns happen when it is expected to get economic benefit and it is possible to evaluate its reliable amount.

Recognition of incomes may happens when the risk of owner moves to seller.

According to standard expenses is decreasing of enterprises, which causes decreasing own equity but not insist owner's contribution.

There is a direct connection between the expenditure and the revenue receipts for the expenses to recognize.

It implies recognition of the same expenditures and returns caused by the same economic operation or event.

შორენა მინდიაშვილი

**საქართველოს მრეწველობის ისტორიული განვითარება და
თანამედროვე მდგომარეობის კვლევა**

ანოტაცია. XXI საუკუნეში საქართველოს მრეწველობის როლი კიდევ უფრო გაიზარდა. თანამედროვე პირობებში ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობები ეფუძნება არა მხოლოდ ბუნებრივ-კლიმატურ ან გეოგრაფიულ ფაქტორებს, არამედ ინტელექტუალური, კვალიფიციური შრომის, მეცნიერებატევადი წარმოების და პროდუქციის უპირატესობებს.

საგანგებო მნიშვნელობა აქვს ისეთი სამრეწველო პოლიტიკის ჩამოყალიბებასა და განხორციელებას, რაც პოლიტიკურ, ორგანიზაციულ-ეკონომიკურ და სოციალურ მომენტებთან არის დაკავშირებული.

საკუთარი სიტყვები: მრეწველობის განვითარება, ინდუსტრიული მოდერნიზაცია, ეკონომიკური ზრდა.

შესავალი

მრეწველობა, როგორც ეკონომიკის ხერხემალი და მისი მთავარი რგოლი, მნიშვნელოვანია ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში, რამდენადაც მისი ეფექტიანი ფუნქციონირების გარეშე შეუძლებელია ქვეყნის წინსვლა, მოსახლეობის კეთილდღეობა, ეკონომიკური და პოლიტიკური უსაფრთხოება მისი განმტკიცება, დაცვა და შენარჩუნება, სიღარიბის დაძლევა, ქვეყანაში არსებული შრომითი რესურსების დასაქმების უზრუნველყოფა. ქვეყნის მრეწველობის წინაშე არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ სტრატეგიული ხასიათის მრავალი ამოცანა დგას, რომელთა მნიშვნელობა განსაკუთრებით ისეთ პერიოდში იზრდება, როგორშიც ამჟამად საქართველოა [1].

საქართველოში სამეწარმეო საქმიანობა უძველესი პერიოდიდან იწყება. ვითარდებოდა ოჯახური მეწარმეობა და ხელოსნობა, რასაც ჩვენს ერამდე მოღწეული ნაკეთობები მოწმობს.

გასული საუკუნის ოციანი წლებიდან დაწყებული 1999 წლამდე, საქართველოში მრეწველობა და მასთან ერთად სამეწარმეო საქმიანობა ინტენსიურად ვითარდებოდა, ამ პერიოდში 270-ზე მეტი მსხვილი სამრეწველო საწარმო ამოქმედდა. 1990 წლისათვის საქართველოში ფუნქციონირებდა 1365 სამრეწველო საწარმო, საქართველო სსრკ-ში შემავალ ქვეყნებს შორის ინდუსტრიული განვითარების დონით მერვე ადგილზე იმყოფებოდა და ითვლებოდა ინდუსტრიულად საშუალოდ განვითარებულ ქვეყნად [2]. მთელი რიგი უმნიშვნელოვანესი სამრეწველო პროდუქციის წარმოების მიხედვით მოსახლეობის ერთ სულზე საქართველო ზოგიერთ განვითარებულ ქვეყანასაც კი უსწრებდა.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს დამოუკიდებელი სამრეწველო პოლიტიკა არასოდეს ჰქონია. მისი სამრეწველო დარგობრივი სტრუქტურა, განვითარების პრიორიტეტები, მასშტაბები განისაზღვრებოდა ერთიანი საკავშირო სახალხო მეურნეობის კომპლექსის განვითარების საერთო ინტერესებით. ქვეყნის მრეწველობა, როგორც ცენტრში მისი შემადგენელი ნაწილი (იგი იძლეოდა ყოფილი საბჭოთა კავშირის სამრეწველო პროდუქციის 1,6-1,8%), განისაზღვრებოდა ორგანიზაციულ-ეკონომიკურ ურთიერთობათა სქემაში “თამაშების წესების” მისთვის წინასწარ მინიჭებული უფლებით, ხოლო ახალი სამეურნეო კავშირების მოშლის შედეგებმა სამრეწველო წარმოების მკვეთრი დაცემა გამოიწვია.

დღეს სამრეწველო წარმოება, როგორც საერთოდ ეკონომიკა, მართვის (მიკრო და მაკროდონეზე) დრმა კრიზისს განიცდის. გამოაშკარავდა საბაზრო მექანიზმების “ღვთაებრივი” ხასიათის, ბაზრის თვითრეგულირების უნივერსალური ბუნების, “უხილავი ხელის” განსაკუთრებულობის და სხვა თეორიების უარყოფითი შედეგი [3].

XX ს-ის ბოლოს ეკონომიკის ტრანსფორმაციით განპირობებულმა კრიზისმა, სხვადასხვა შიდა და გარე ფაქტორებმა, ბევრი დარგი მთლიანად გაანადგურა,

ბევრი კი განადგურებამდე მივიდა. ასეთი პროცესების მთავარი მიზეზი განპირობებული იყო როგორც გარეშე ძალების პოლიტიკური, სამხედრო და ეკონომიკური მოქმედებით ქართული სახელმწიფოებრიობის წინააღმდეგ, ისე საქართველოს მმართველი წრეების არასწორი ქმედებით, დაეცვათ ქვეყნის ინტერესები, რაც გამოიხატებოდა საქმიანობისადმი არასისტემურობით, ეროვნული ინტერესების იგნორირებით, სახელმწიფო დონეზე ქვეყნის განვითარების სტრატეგიის უქონლობით, კერძო ინტერესების წამოწევით, საბაზრო ეკონომიკაზე გადართვის სიძნელეებით და საბაზრო პროცესებში სახელმწიფო საწარმოების გასახელმწიფოებრიობასა და პრივატიზაციის პროცესში დაშვებული შეცდომებით.

* * *

მანუფაქტურული მრეწველობა საქართველოში XVIII ს-ში აღმოცენდა, ხოლო XIX ს. პირველ ნახევარში იგი კიდევ უფრო მეტად გავრცელდა, კერძოდ, 50-70-იანი წლები ითვლება მისი განვითარების უმაღლეს სტადიად, ხოლო 70-იანი წლებიდან დაიწყო გადასვლა მანუფაქტურიდან მანქანურ, საფაბრიკო წარმოებაზე. მას მოჰყვა მთელი გადატრიალება არა მხოლოდ წარმოების ტექნიკაში, არამედ მთელ ეკონომიკაშიც.

XIX ს. 60-იან წლებში თბილისის გუბერნიაში არსებობდა 450-მდე მანუფაქტურული საწარმო 5000-ზე მეტი დაქირავებული მუშით. ერთ-ერთი მსხვილი მანუფაქტურული საწარმო, რომელიც 1843 წლიდან მოქმედებდა, იყო ქ. გორის მახლობლად, სოფ. ღვარებში ელიზბარ ერისთავის მიწის დიდი საწარმო, რომელიც წლიურად 100 ათასამდე ღვინის ბოთლს, ასევე დიდი ოდენობით სარკის მიწას და სააფთიაქო ჭურჭელს ამზადებდა.

1882 წ. ბორჩალოს (მარნეულის) მაზრაში ამოქმედდა დიდი მიწის ქარხანა, რომელიც გერმანელ ბარონ კუჩენბახს ეკუთვნოდა. იგი 300 ათას ღვინის ბოთლს, 200 ათას ლამპის შუშას, 100 ათასამდე მიწის სურას ამზადებდა წელიწადში.

1885 წ. თბილისში ამუშავდა მექანიკური ქარხანა და თუჯის ნაკეთობათა ჩამოსასხმელი ქარხანა. 1863 წ. ბოლნისში რკინის მადნის ბაზაზე აიგო რკინის და თუჯის ჩამოსასხმელი ქარხანა. 1865 წ. უცხოელებმა გახსნეს მსხვილი მექანიკური ქარხანა.

1872 წლის მეორე ნახევარში დაიწყო მატარებლების მოძრაობა ფოთი-თბილისის რკინიგზაზე. 1877 წ. აიგო სარკინიგზო ხაზი რიონი-ქუთაისი. 1883 წ. დამთავრდა ბათუმი, სამტრედიის, თბილისი-ბაქოს რკინიგზები. ხოლო 1886 წ. გაყვანილ იქნა ქუთაისი-ტყიბულის ხაზი.

რკინიგზების მშენებლობა მოითხოვდა მრეწველობის განვითარებას. უკვე 1869-1872 წლებში ამუშავდა თბილისში, ხაშურში, სამტრედიასა და ფოთში მსხვილი მექანიკური ქარხნები ამუშავდა. 1883 წ. თბილისში შეიქმნა რკინიგზის მთავარი სახელოსნოები.

XIX ს. 60-იანი წლებიდან განვითარდა ქვანახშირის და მარგანეცის მრეწველობა. 1870-1990 წწ. ტყიბულის ქვანახშირის ამოღება 145 ათასი ფუთიდან 600 ათას ფუთამდე გადიოდა. ხოლო მარგანეცის ამოღება 1879-1890 წწ. წელიწადში 51 ათასი ფუთიდან 10468 ათას ფუთამდე გაიზარდა.

ბაქოში ნავთობის მრეწველობის განვითარებას ხელი შეუწყო ბათუმის მრეწველობის განვითარებამ. მაგალითად 1888 წ. ბათუმიდან გატანილი ნავთობი შეადგენდა მისი მსოფლიო მოხმარების 21,2% [4].

ვაჭარმა მირზიევმა 1870 წ. თბილისში ააგო საფეიქრო ფაბრიკა. 1875 წ. ადელხანოვმა ააგო ტყავის გადამამუშავებელი ქარხანა, ხოლო 1885 წელს ამ ქარხანასთან გაიხსნა ფეხსაცმლის საკერავი მექანიკური სახელოსნო, რომელიც წლიურად 50 ათას ჩექმას უშვებდა.

80-იანი წლებიდან საქართველოში თამბაქოს მსხვილი მანუფაქტურები გარდაიქმნა თამბაქოს ფაბრიკებად.

1890 წ. 1 აპრილს გაიხსნა წიფის გვირაბი. 1894 წ. გაიხსნა ხაშურ- ბორჯომის რკინიგზა, რამაც ხელი შეუწყო ხობის მდიდარი ტყეების სამრეწველო დამუშავებას.

1896 წ. საქართველოში თამბაქოს 10 მსხვილი ფაბრიკა ფუნქციონირებდა, საშენ მასალათა მრეწველობაში ფართოდ გავრცელდა აგურის წარმოება, ხე-ტყის მრეწველობა. 1897 წელს 100-ზე მეტი ხე-ტყის სახერხი ქარხანა იყო.

1896 წ. შეიქმნა ადგილობრივ მრეწველთა ორგანიზაცია “შავი ქვის მრეწველთა ყრილობა”. შეიქმნა ადგილობრივი კაპიტალისტთა პირველი მონოპოლისტური გაერთიანება სინდიკატი “შავი ქვის” სახელწოდებით, რომელიც 200-ზე მეტ ადგილობრივ მრეწველს აერთიანებდა.

1894 წ. საქართველოში 700-ზე მეტი სპირტი-არაყის სახდელი ქარხანა იყო. 90-იან წლებში ევროპის ქვეყნებში გადიოდა 1200 ათასი მანეთის კვერცხი და უამრავი მოცულობით სოფლის მურნეობის პროდუქცია. საქართველოს საშინაო და საგარეო ვაჭრობა განსაკუთრებით გაიზარდა 70-იანი წლებიდან, რაც იყო შედეგი რკინიგზის მშენებლობისა და საფაბრიკო-საქარხნო ინდუსტრიის განვითარებისა, იქმნებოდა კაპიტალისტური საკრედიტო სისტემა [5].

XX საუკუნის ბოლოს საქართველოში დაიწყო მრეწველობის გადასვლა ახალ მიმართულებაზე, რაც აისახა ეკონომიკის სფეროში გატარებულ რეფორმებში. გამოიკვეთა საქართველოში სამრეწველო წარმოების განვითარების ამოცანები, მთელი მუშაობა წარიმართა სუვერენული საქართველოს ეკონომიკის ავტონომიური ფუნქციონირების მოთხოვნათა მაქსიმალურად გათვალისწინებით.

ბოლო წლების პრაქტიკამ მთელი სიცხადით გვიჩვენა, რომ ეკონომიკის რეგულირებაში სხვადასხვა სტაბილური პროგრამების ცალმხრივად გამოყენებამ, რომლებსაც საფუძვლად უდევს სტანდარტული, წმინდა მონეტარისტული მიდგომები, თუმცადა ხელი შეუწყო რეფორმების პირველ ეტაპზე ფინანსურ სტაბილიზაციას და ინფლაციის დათრგუნვას, მაგრამ მაინც ვერ უზრუნველყო არსებითი და ეფექტიანი სამრეწველო აღმაშენებლის მიღწევა, რაც მთავარია, რადიკალური მონეტარული პროგრამები, რომლებიც საერთაშორისო სავალუტო ფონდის რეკომენდაციების მიხედვით ხორციელდება, ვერ უზრუნველყოფს ქვეყნის სამრეწველო საწარმოო პოტენციალის უფრო სრულად და ეფექტიანად გამოყენების რეზერვების სწრაფად რეალიზაციას. სამრეწველო საწარმოების უკუ სვლა იმდენად საგრძნობი და დამაუძღურებელი აღმოჩნდა მოსახლეობისათვის, რომ საეჭვო გახდა ამ პროგრამების შემდგომი რეალიზაციის მიზანშეწონილობა.

რეფორმების პროცესში ეროვნული მეურნეობის დარგობრივმა სტრუქტურამ დაკარგა მისთვის დამახასიათებელი სამრეწველო ხასიათი და შეიძინა უპირატესად

აგრარულ-სავაჭრო და კომპრადორული მიმართულება. თუ ეს ტენდენცია მომამომავალშიც იქნება შენარჩუნებული, საქართველო შეიძლება გადაიქცეს განვითარებულ ქვეყნებში დამზადებული სამრეწველო საქონლის გასაღების ბაზად და მათ აგრარულ-სანედლეულო დანამატად, თავისი ყველა უარყოფითი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგით ჩვენი ქვეყნისა და მისი მოსახლეობისათვის [5].

როგორც ცნობილია, სწორედ აღნიშნული მიზნები ამოძრავებდა თავის დროზე რუსულ კაპიტალიზმს და მეფის მთავრობას, როდესაც ისინი თავიანთი კოლონიური, ექსპანსიური ინტერესებიდან გამომდინარე, ყველანაირად აფერხებდნენ საქართველოს სამრეწველო საწარმოთა განვითარებას, ისევე როგორც მთლიანად ჩამორჩენილი რეგიონის ეკონომიკურ და სოციალურ აღმავლობას. უნდა ითქვას, რომ ასეთივე სულისკვეთებით მოქმედებდა უცხოური კაპიტალიც, რომელიც ინტენსიურად შემოიჭრა საქართველოში გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან.

სამრეწველო საწარმოთა სიმძლავრესა და მრავალმხრივობაზე თვალნათლივ მიუთითებს ის, რომ სამრეწველო პროდუქციის რიგი უმნიშვნელოვანესი სახეების წარმოების მიხედვით მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით (ელექტროენერჯია, მინერალური სასუქები, ქიმიური ბოჭკოები და ძაფები და სხვა) რეფორმამდელ პერიოდში საქართველო წინ უსწრებდა მსოფლიოს ზოგიერთ განვითარებულ ქვეყანასაც კი.

აღსანიშნავია, რომ 300-ზე მეტი დასახელების სამრეწველო პროდუქცია იგზავნებოდა მსოფლიოს 80 ქვეყანაში [6] ექსპორტის სტრუქტურა წარმოდგენილი იყო უმთავრესად არა სანედლეულო საქონლით, არამედ ისეთი მაღალტექნოლოგიური სამრეწველო პროდუქციის სახეებით, როგორიცაა სხვადასხვა მანქანა-მოწყობილობები, დაზგები, სატრანსპორტო საშუალებები, ფეროშენადნობები, ელექტროგამზომი ხელსაწყოები, ელექტროძრავები, ქიმიური პროდუქცია, აგრეთვე ელექტრონული მრეწველობის ნაკეთობანი და სხვ. ამასთან განვითარებულ ქვეყნებზე მხოლოდ საქართველოდან ექსპორტის საერთო მოცულობის 32-35% მოდიოდა. სამრეწველო ნაწარმი იგზავნებოდა ინგლისში, ავსტრიაში, საფრანგეთში, გერმანიაში, იტალიაში, კანადაში, ფინეთში და სხვ. [7].

საქართველო, თავისი საკმაოდ მძლავრი და მრავალმხრივი სამრეწველო პოტენციალით, ფართოდ მონაწილეობდა რესპუბლიკათაშორის შრომის დანაწილებასა და ყოფილ საბჭოთა კავშირის საგარეო ეკონომიკურ კავშირებში.

საქართველოს სამრეწველო-ეკონომიკური განვითარება უნდა ეფუძნებოდეს შიდა გადახდისუნარიანი მოთხოვნის ეტაპობრივ ზრდას და შესაბამისად შიდა ბაზრის არსებითად გამოცოცხლებას, დამატებითი საკრედიტო რესურსების წარმართვას ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებისათვის, ეფექტიანი სამრეწველო წარმოებათა აღდგენა-განვითარებისა და ინვესტიციური საქმიანობისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნას.

კვების მრეწველობის დარგებიდან კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოების კარგი პერსპექტივები აქვს ყოფილ საკავშირო სპეციალიზაციის დარგებს (ღვინის, ჩაის, საკონსერვო, ეთერზეთების, მინერალური წყლების და სხვ.). გარკვეული კონკურენტული უპირატესობები გააჩნია, აგრეთვე მსუბუქი მრეწველობის ცალკეულ საწარმოებსაც: განვითარებული მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა და ინტელექტუალური პოტენციალი; დაგროვილი საწარმოო გამოცდილება;

იაფი სამუშაო ძალა; ნედლეულისა და მასალების ზოგიერთი სახეების (ქსოვილ- (ქსოვილები, ტყავი, ნატურალური აბრეშუმი და სხვ.) ადგილზე წარმოების შესაძლებლობა; ერთობლივი საწარმოების ორგანიზაციისა და ამოქმედების გამოცდილება და სხვ.

მდგრადი კონკურენტუნარიანობა ახასიათებს საქართველოს სამთო ქიმიის საწარმოებს, რომელთა პროდუქცია მსოფლიო ბაზარზე გაზრდილი მოთხოვნით სარგებლობს. წარმოებათა შესაძლებლობებისა და კონკურენტული სტრატეგიების შეფასებები აჩვენებს, რომ მათ შეუძლიათ არა მარტო წარმატებით გაუწიონ კონკურენცია უცხოელ ექსპორტიორებს, არამედ გაზარდონ კიდევ საქონლის გაყიდვა შიდა და საგარეო ბაზარზე. მხოლოდ კარგად გააზრებული, აქტიური და მიზანმიმართული, მსოფლიო სამეურნეო კონიუნქტურასთან ადაპტირებული სამრეწველო პოლიტიკის გატარებით შეიძლება თავიდან იქნეს აცილებული სამამულო მრეწველობის სრული კრახი და უზრუნველყოფილ იქნეს მდგრადი ეკონომიკური ზრდა.

საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის განხილვა ნათლად უჩვენებს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების ხასიათს და მის ძირითად არსს. ცხადია, იგი უნდა ექვემდებარებოდეს ქვეყნის განვითარების ისტორიულ თავისებურებებს, აწმყოს და მომავლის ამოცანებს და ამით მაქსიმალურად შეუწყოს ხელი საზოგადოებრივ-ეკონომიკური პროგრესის სტაბილურობას. პრაქტიკულად ეს ნიშნავს სამრეწველო წარმოების ისეთი დარგების განვითარებას, რომლებიც მკვიდრ მატერიალურ-ტექნიკურ ბაზას შეუქმნიან ეროვნული ეკონომიკის ძირითად მიმართულებებს.

ეს, უპირველეს ყოვლისა, ეხება გადამამუშავებელი მრეწველობის განვითარებას, რაც, გარდა იმისა, რომ სტიმულს მისცემს აგრარული წარმოების ტრადიციული დარგების განვითარებას, ამასთან ხელს შეუწყობს სასურსათო პროდუქტებზე ქვეყნის მოთხოვნილებათა პრობლემის გადაჭრას და მათი საექსპორტო პოტენციალის ზრდას. მაგრამ გადამამუშავებელი მრეწველობისათვის, ბუნებრივია, აუცილებელია ენერგეტიკისა და მანქანათმშენებელი მრეწველობის შესატყვისი დარგების განვითარებაც და მათი ხელახალი ტექნიკური და ტექნოლოგიური გადაიარაღება. ეს აუცილებელია თვით აგრარული დარგების განვითარებისთვისაც. საქართველოს “სამრეწველო წარმოების სრულყოფის დღევანდელ ეტაპზე არ არსებობს მკვეთრი გამყოფი ზღვარი აგრარულ და სამრეწველო დარგებს შორის” [8].

საქართველოს გააჩნია სამრეწველო განვითარების მნიშვნელოვანი პერსპექტივები – დაწყებული ნავთობგადამამუშავებელი და სამშენებლო ინდუსტრიით და დამთავრებული ექსპორტის თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანი კარბიტის წარმოებით. იგივე შეიძლება ითქვას მთის პირობებისათვის გათვალისწინებულ სატრანსპორტო საშუალებათა განვითარების აუცილებლობაზე. ძვირადღირებული და არასაიმედო საგზატკეცილო სისტემის ნაცვლად, აქაც მისაღები უნდა იყოს საჰაერო-საბაგირო გზების განშტოებული სისტემის შექმნისა და მთის ავიაციის ეფექტიანად გამოყენება. თავის მხრივ, ყოველივე ეს საქართველოს სამრეწველო სტრატეგიის განვითარებას შეესაბამება.

თანამედროვე სამრეწველო წარმოების პრობლემაა არსებულ ფიზიკურად და მორალურად თითქმის მთლიანად გაცვეთილ საწარმოთა კორექციისა და რეკონსტრუქციის საკითხები. გარდა ამისა, გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა მცირე მექანიზა-

ციის პრობლემის გადაჭრაც და მათთვის მტკიცე ენერგეტიკული ბაზის შექმნა. იქიდან გამომდინარე, რომ საქართველოს ტერიტორიის თითქმის 80% მთაგორიანია, ამასთან ინტეგრაციული პროცესები თანამედროვე მსოფლიოს განვითარების ყველაზე არსებითი ნიშან-თვისებაა, ისინი იძენენ როგორც რეგიონულ, ისე გლობალურ მასშტაბებს. საქართველოც ვერ ასცდება ამ პროცესებს და მთის პრობლემებში უნდა შემუშავდეს ოპტიმალური გზები და საშუალებანი.

საგანგებო მნიშვნელობა აქვს პოლიტიკურ, ორგანიზაციულ-ეკონომიკურ და სოციალურ მომენტებთან დაკავშირებული სამრეწველო პოლიტიკის ჩამოყალიბებასა და განხორციელებას.

XXI საუკუნეში საქართველოს მრეწველობის როლი კიდევ უფრო გაიზარდა. “თანამედროვე პირობებში ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობები ეფუძნება არა მხოლოდ ბუნებრივ-კლიმატურ ან გეოგრაფიულ ფაქტორებს, არამედ ინტელექტუალური, კვალიფიციური შრომის, მეცნიერებატევადი წარმოების და პროდუქციის უპირატესობებს, ისიც გასათვალისწინებელია, რომ კონკურენტული უპირატესობა, საბოლოო ჯამში, გამოიხატება შრომის ნაყოფიერებით, ეფექტიანობით, დამატებული ღირებულებით, რაც ყველაზე უფრო მაღალია გადამმუშავებულ მრეწველობაში, მართალია, თანამედროვე პირობებში მრეწველობის ხვედრითი წილი მთლიან შიდა პროდუქტში შემცირდა და შესაბამისად ამაღლდა ინფორმაციული სექტორის ხვედრითი წილი თითქმის ყველა განვითარებულ ქვეყანაში, მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს მრეწველობის როლის დაკნინებას. ჯერ ერთი, ეფექტიანობა მრეწველობაში მაღალია, მეორე, მრეწველობა ქმნის წარმოების ინდუსტრიალიზაციისა და ინფორმატიზაციის შესაძლებლობებს, ავტომატიზებული და ინფორმაციული წარმოების საშუალებებს და ტექნოლოგიებს და, ბოლოს, მესამე, მართალია, ვითარდება წარმოების ბიოლოგიზაცია, მაგრამ ბიოლოგიური ნედლეულის მასალების გადამმუშავება – მრეწველობაა, ბიოტექნოლოგიური მრეწველობა... საქართველომ უნდა უზრუნველყოს თავისი ეროვნული ინტერესები ინტელექტუალური და ინდუსტრიული წარმოებით” [3].

აღნიშნულზე დაყრდნობით, საშუალო და გრძელვადიან პერსპექტივაში აქტუალური იქნება აქტიური სამრეწველო პოლიტიკის გატარება, რომლის ხელშემწყობი იქნება: 1. ხელისუფლების მხრიდან მრეწველობის განვითარების პრიორიტეტულ მიმართულებად მიჩნევა; 2. გადამმუშავებელი დარგებისა და ქვედარგების აქტიური განვითარებისათვის მხარდაჭერა, რომელთა პროდუქციაზე მოთხოვნა ფიქსირდება და საქართველოს შეუძლია მისი წარმოება; 3. ინვესტორებისათვის შესაბამის სამრეწველო წარმოებაში სახსრების დასაბანდებლად გარკვეული შეღავათების დაწესება; 4. სასურველი და აუცილებელია, ეკოლოგიაზე ზიანის მიუყენებლად ელექტროენერგეტიკის განვითარება; 5. საჭიროა მანქანათმშენებლობის იმ ქვედარგების უპირატესი განვითარება, რომელთაც შეუძლიათ ახალი ტექნოლოგიების საფუძველზე შექმნილი საწარმოების საშუალებით უზრუნველყოფა, განსაკუთრებით ეს ეხება ელექტროტექნიკურ მრეწველობასა და სასოფლო-სამეურნეო მანქანათმშენებლობას; 6. უპირატესი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს მეცნიერებატევადი დარგების განვითარებას; 7. ქიმიური და ნავთობქიმიური მრეწველობის დარგებიდან, რომლის ნედლეულია ბარიტი, კალციტი, ცელოლიტი და სხვ. ქვედარგების განვითარების ხელშეწყობა. კადრები და სიმძლავრეები ნაწილობრივ ქვეყანას ჯერ კიდევ

გააჩნია, 8. შავი და ფერადი მეტალურგიის საწარმოების განვითარების უზრუნველყოფა და სხვა.

მნიშვნელოვანია მსუბუქი მრეწველობის განვითარებისათვის სანედლეულო ბაზის გაძლიერება და მისი რაციონალური გამოყენება. ყველაზე უკეთესი პერსპექტივები კი კვების მრეწველობას გააჩნია როგორც ნედლეულის მრავალფეროვნების, ისე ეკოლოგიური ფაქტორის გათვალისწინებით.

დასკვნა

სამრეწველო საწარმოებისათვის უახლესი ამოცანაა საწარმოთა გამოყვანა გაჭიანურებული კრიზისიდან. ამასთან, აუცილებელია მათი აქტიური მხარდაჭერა და რეაბილიტაცია, შესაბამის წარმოებათა დაჩქარება, ხელსაყრელი გარემოს შექმნა ინვესტიციების მოზიდვისა და ეფექტიანი საინვესტიციო პროექტების განსახორციელებლად.

აუცილებელია, საქართველოს მთავრობამ გააცნობიეროს მრეწველობის, როგორც მთავარი მამოძრავებელი სექტორის, მნიშვნელობა ეკონომიკური ზრდის, სამუშაო ადგილების და კეთილდღეობის სახელმწიფოს შექმნის სტრატეგიაში.

თანამედროვე ტექნოლოგიებსა და უნარჩვევებზე დაფუძნებული, რესურსების დამზოგველი და ენერგოეფექტური, გარემოსადმი უსაფრთხო და ევროპულ სტანდარტებთან მიახლოებული სამრეწველო პროდუქტების წარმოებამ კომპასის როლი უნდა შეასრულოს სხვა სექტორებისათვის.

მხოლოდ ეკონომიკურად, სოციალურად და ეკოლოგიურად დაბალანსებული წარმოება (ინფრასტრუქტურა) უნდა იყოს დასაშვები და მიზანშეწონილი, რათა უზრუნველყოთ რეალური ზრდა და მდგრადი განვითარება.

ახალი პროდუქტების შექმნა და ინდუსტრიული მოდერნიზაცია უნდა განხორციელდეს ინვესტიციებით ინოვაციებში, ახალ ტექნოლოგიებში, კვლევებსა და განვითარებაში, სწავლებაში, რაშიც წამყვანი როლი უნდა იკისროს სახელმწიფომ ამ სფეროს კომერციალიზაციასთან ერთად.

ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელებისათვის მთავრობა უნდა დაეყრდნოს ისეთ პრინციპებს, როგორიცაა:

- სახელმწიფოს და კერძო სექტორის პარტნიორობა;
- სამთავრობო მხარდაჭერა უნდა ჰქონდეს როგორც კონკრეტულ პროექტს ან პროგრამას, ასევე, საჭიროების შემთხვევაში, მთლიან დარგს;
- პროექტის ექსპერიმენტულობა არ უნდა მიიჩნეოდეს მის ნაკლად;
- პროექტის მიმდინარეობა უნდა იყოს გამჭვირვალე და წარმატების კრიტერიუმები ცხადი, შესაბამისად წარუმატებლობის შემთხვევაში პროექტის დროულად შეჩერება აუცილებელი;

ენერგეტიკული და სამთო-მოპოვებითი დარგები უნდა ვითარდებოდეს მხოლოდ მდგრადი მიმართულებით (ეკონომიკური ასპექტი, რესურსის ამოწურვადობის გათვალისწინება, გარემოს დაცვა).

მნიშვნელოვნად მიმაჩნია განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთდეს მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაზე, მიკროსაქმიანობების ხელშეწყობაზე, მათთვის ბიზნესგარემოს გაუმჯობესებაზე, რისთვისაც აუცილებელია შეიქმნას შესაბამისი საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზა. უცხოური სამრეწველო ინვესტიციების ხელშეწყობასთან ერთად, ქვეყნის საფინანსო სისტემამ – ბიუჯეტმა, საინვესტიციო

ფონდებმა და სხვა საფინანსო და კვლევითმა ინსტიტუტებმა უნდა უზრუნველყონ ინდუსტრიული პოლიტიკის დანერგვა შესაბამის პროექტებზე რეორიენტაციით, მათი ეფექტიანობიდან გამომდინარე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. რ. აბესაძე, დ. ჩომახიძე, მრეწველობა, “საქართველოს ეკონომიკა” რედ. რ. ასათიანი. თბ., გამომც. “სიახლე” 2012. გვ. 163.
2. რ. აბესაძე, დ. ჩომახიძე, მრეწველობა, “საქართველოს ეკონომიკა” რედ. რ. ასათიანი. თბ., გამომც. “სიახლე”.
3. თ. ჩიკვაძე, საქართველოს ახალი პარადიგმა, მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების სტრატეგია XXI საუკუნისათვის. საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების და ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში”. საქართველოს ეკონომიკის სამინისტროსთან არსებული ეკონომიკის და სოციალური პრობლემების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ. 2. 1997. გვ. 72.
4. ც. სეხნიაშვილი. ეკონომიკის ისტორია. თბ., 2000. გვ. 348-356.
5. ვ. მელქაძე, სოციალისტური კვლავწარმოება საბჭოთა საქართველოში, თბ., 1966, გვ. 171.
6. საბაზრო ეკონომიკის ფორმირებისა და ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში. შრომების კრებული. ტომი II. თბ., 1997. გვ. 424.
7. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი, ბიულეტენი №3, 1997, გვ. 8.
8. მ. კვარაცხელია. შრომების კრებული, ტ. II “საბაზრო ეკონომიკის ფორმირებისა და ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში”, თბ., 1997. გვ. 242.

Shorena Mindiashvili

HISTORICAL DEVELOPMENT OF GEORGIAN INDUSTRY AND THE RESEARCH OF ITS MODERN STATE

Summary

The Industry, as the backbone of the economy and its main link, is important for the economic development, as far as without its effective functioning, it is impossible to reach the progress of the country, public welfare, economic and political security its reinforcement and maintenance, the poverty reduction, possibility to employ labor resources of the country. It is of utmost importance to establish and develop the industrial policy that is connected with political, organizational, economical and social matters.

The latest task of the industrial enterprises is to bring out the enterprises from the protracted crisis. In addition, their active support and rehabilitation is necessary, appropriate production acceleration, creating of favorable environment for the attracting investments and for implementing effective investment projects.

I consider that the development of the small and medium business, promotion of the micro-businesses and improve men of the business environment must be focused, for which it is necessary to create the relevant legislative and institutional basis. Along with the support of the foreign industrial investments, the country's financial institutions budget, investment funds and others should provide industrial policies with respect to the reorientation on relevant projects based on their efficiency.

პროდუქციის და მომსახურების ხარისხის ინდიკატორები
საქართველოს ორბანიზაციებში

ანოტაცია. ხარისხი არის ყველა კომპანიის წარმატების საფუძველი, ამ შემთხვევაში არ იგულისხმება, რომ მხოლოდ წარმოებული პროდუქტი უნდა იყოს ხარისხიანი, მნიშვნელოვანია, რომ კომპანიის შიდა პროცესებიც და ყველა, მათ შორის ელემენტარული მოქმედებაც კი იყოს ხარისხიანი. თითოეულ თანამშრომელს უნდა ჰქონდეს ერთიანი ხედვა იმის თაობაზე, რომ მათ მიერ ხარისხიანად შესრულებული სამუშაო წარმატებას მოუტანს მათ კომპანიას და პირადად მათ. ხარისხიანი კომპანია ხდება უფრო ეფექტური, უფრო მოქნილი, რაც, საბოლოო ჯამში, მის კონკურენტულ უპირატესობად გადაიქცევა. ხარისხი უნდა იყოს კომპანიის კულტურა და ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი, მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვანი და ამავედროულად ყველაზე რთული იქნება ამის დატანა თითოეულ თანამშრომელამდე. იმისათვის, რომ კომპანია მთლიანად გახდეს ორიენტირებული ხარისხზე, მნიშვნელოვანია, თითოეულ თანამშრომელს სჯეროდეს ამისი და ყოველდღიურ საქმიანობაში იყოს ხარისხზე ორიენტირებული.

საკვანძო სიტყვები: ხარისხის მენეჯმენტი, წარმოების/მომსახურების სფერო, პროდუქციის თვისებები, პროდუქციის სარგებლიანობა, ხარისხის ძირითადი პარამეტრები.

შესავალი

თანამედროვე მეწარმე სუბიექტებისთვის წარმატების მიღწევის უმთავრესი განმაპირობებელი მომხმარებლის კმაყოფილებაა, ეს კი შეუძლებელია კომერციული შეთავაზების მაღალი ხარისხის გარეშე. კონკურენციის გამწვავებამ ხარისხის პრობლემის მიმართ ბიზნესის ყურადღება გააძლიერა და დღეს ამ მხრივ სისტემური მიდგომა არსებობს, რომელიც ხარისხის თემას არამარტო კონკრეტული საწარმოს კონტექსტში განიხილავს. თვით ტერმინთან „ხარისხი“ დაკავშირებით შეინიშნებოდა აზრთა გარკვეული სხვადასხვაობა, თუმცა დღეს შეიძლება ითქვას, რომ ამ მხრივ მიღწეულია გარკვეული კომპრომისი და ეს ტერმინი საქონლის მიერ მომხმარებელთა მოთხოვნილების დაკმაყოფილების შესაძლებლობას უკავშირდება. ხარისხი არის პროდუქციის თვისებათა ერთობლიობა, რომელიც განაპირობებს მის უნარს, დანიშნულების შესაბამისად ამა თუ იმ დონეზე დააკმაყოფილოს მომხმარებლის არსებული თუ სავარაუდო მოთხოვნილებები.

* * *

ბოლო ოცი წლის განმავლობაში წარმოების/მომსახურების სფერო უკიდურესად შეიცვალა. მნიშვნელოვნად გაიზარდა კონკურენცია და კომპანიები ახალი გამოწვევის წინაშე აღმოჩნდნენ. კონკურენცია მხოლოდ ფასზე არ არის დამოკიდებული. ხშირად ბრძოლაში გადამწყვეტი ფაქტორი ხარისხს ენიჭება. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მწარმოებლებს შორის გაჩაღებულია კონკურენცია მომხმარებლის მოსაზიდად, შესაბამისად, თუ მათი პროდუქცია აკმაყოფილებს ხარისხის, გარემოს დაცვის, უსაფრთხოების, სანდობისა და ეფექტურობის მიმართ წაყენებულ მოთხოვნებს, მით უფრო მეტი შანსი აქვთ, მოიზიდონ

მომხმარებელი და, შესაბამისად, მიიღონ უფრო დიდი შემოსავალი. პროდუქციის ხარისხი დაკავშირებულია ცნებებთან - პროდუქციის თვისებები და პროდუქციის სარგებლიანობა. თვისებები სხვადასხვა მიმართულებით პროდუქციის ობიექტური მახასიათებლებია, სარგებლიანობა კი პირდაპირ უკავშირდება პროდუქციის უნარს, სარგებელი მოუტანოს და ამა თუ იმ დონეზე დააკმაყოფილოს მომხმარებელი. კომპანიის წარმატება პირდაპირ არის დაკავშირებული მის მიერ წარმოებული საქონლისა და მომსახურების ხარისხსა და ფასთან. ეს ორი მოცემულობა გარკვეულად უკუპროპორციულად არის ერთმანეთთან დაკავშირებული. ხარისხი რაც შეიძლება მაღალი უნდა იყოს, ხოლო ფასი კი პირიქით, დაბალი. ამავე დროს, ხარისხის და ფასის თანაფარდობით ფირმა უნდა სჯობდეს კონკურენტს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მისი გამოჩენა ბაზარზე შედეგიანი ვერ იქნება. ხარისხი კრებითი ცნებაა და ის რამდენიმე პარამეტრს მოიცავს. ამავე დროს, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მატერიალური ნაკეთობის და მომსახურების ხარისხის მაჩვენებლები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისგან.

ცხრილი

ხარისხის ძირითადი პარამეტრები

მატერიალური ნაკეთობა	მომსახურება
ძირითადი ფუნქციური მახასიათებლები	საიმედოობა
თავისებურებები	დამაჯერებლობა
საიმედოობა	უსაფრთხოება
შესაბამისობა	ხელმისაწვდომობა
მდგრადობა	ზრდილობა
ექსპლუატაციის ხანგრძლივობა	კომუნიკაბელურობა
ესთეტიკურობა	კომპეტენტურობა
აღდგენადობა	რეაგირება
აღსაქმელობა	კლიენტის შესწავლა
ფასეულობა	ხილული კომპონენტები

მატერიალური ნაკეთობის ხარისხზე მსჯელობა მისი ძირითადი ფუნქციის განხილვით უნდა დავიწყოთ. ამ შემთხვევაში იგულისხმება საქონლის ის თვისება, რისთვისაც იგი დამზადდა. მაგალითად, მობილური ტელეფონისთვის მთავარია აუდიოინფორმაციის უსადენო, მოსახერხებელი მიღება და გადაცემა. გარდა ძირითადი ფუნქციისა, მატერიალურ პროდუქციას გააჩნია თავისებურებები ანუ დამატებითი მახასიათებლები, რისი მეშვეობითაც ხდება მისი ფასეულობის ზრდა და ღირებულების ზრდა. იგივე მობილური ტელეფონების დიდ უმრავლესობას გააჩნია დამატებითი აქსესუარები და ფუნქციები, მაგალითად, ფოტოაპარატი, ინტერნეტ-სერვისი, ფარანი და ა.შ. საიმედოობა მოცემულ შემთხვევაში გულისხმობს მიწოდების ვადების და პირობების დაცვას. ასევე შეიძლება ეს სიტყვა გამოვიყენოთ საქონლის ექსპლუატაციის საიმედოობის აღმნიშვნელად, რასაც ჩვენს შემთხვევაში მდგრადობა და ექსპლუატაციის ხანგრძლივობა ასახავს. შესაბამისობა ერთ-ერთი ძირითადი პარამეტრია და მომხმარებლის მოლოდინის და საქონლის თვისებების თანხვედრას გულისხმობს. ესთეტიკურობა მის გარეგნულ თვისებებზე მიუთითებს, აღდგენადობა კი თუ რამდენად იოლია საქონლის რემონტი მისი დაზიანების შემთხვევაში. განსაკუთრებული დატვირთვა აქვს ფასეულობას და აღსაქმელობას. პირველ ყოვლისა, აღნიშვნის ღირსია ის, რომ საქონლის ესა თუ ის თვისება აღსაქმელი უნდა იყოს მომხმარებლისთვის და შესაბამისად,

იმდენად ფასეული, რომ აღმატებოდეს ფირმის მიერ მის შემუშავებაზე გაწეულ დანახარჯებს. შესაძლებელია ამა თუ იმ პროდუქციის შექმნაზე დიდი სახსრები დაიხარჯოს, მაგრამ მომხმარებელმა ის ვერ აღიქვას სათანადოდ. მაგალითად, გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში აშშ-ის საინფორმაციო ბაზარზე გამოჩნდა ინტერაქტიური ტელევიზია, მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ ტექნოლოგიური თვალსაზრისით ეს იყო დიდი გარღვევა და საკმაოდ ძვირადღირებული მოვლენა, მან მაინც ვერ მოიპოვა წარმატება, ვინაიდან მისი ფასეულობა არ აღმოჩნდა მნიშვნელოვანი მომხმარებლისთვის. ზოგიერთი ტიპის საქონლისთვის, და ეს ძირითადად ეხება საყოფაცხოვრებო და საწარმოო დანიშნულების ტექნიკას, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ექსპლუატაციის სიმარტივე და გაყიდვის შემდგომი სერვისი.

მომსახურების მიწოდების საიმედოობა არანაკლებ მნიშვნელოვანია მატერიალური საქონლის მიწოდების საიმედოობაზე. ხარისხიანი მომსახურება გამორიცხულია, თუ სერვის-კომპანიის პერსონალი არ ფლობს ისეთ თვისებებს, როგორც არის ზრდილობა, კომუნიკაბელურობა, კომპეტენტურობა. მომსახურების არამატერიალური ბუნების გამო მის ხარისხზე მომხმარებლები დიდწილად მატერიალური კომპონენტების ან ჩანართების მიხედვით მსჯელობენ, ამიტომ ამ უკანასკნელთა მიმართ მნიშვნელოვანი ყურადღებაა საჭირო. კლიენტის სურვილების და თვისებების შესწავლა განსაკუთრებულ როლს თამაშობს მაღალი კონტაქტის მომსახურების სისტემებში. ამ შემთხვევაში ასევე მნიშვნელოვანია მომხმარებლის მოთხოვნილებებზე რეაგირების უნარიც. მომსახურების ობიექტების განლაგება მომსახურების ხარისხის სტრატეგიული საკითხია. ზოგიერთი ტიპის მომსახურების, მაგალითად, ჯანმრთელობის დაცვის ან სარესტორნო ბიზნესის დროს, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი პარამეტრია უსაფრთხოება. სერვისული კომპანიის შეთავაზება კლიენტის მიმართ და ხარისხთან დაკავშირებული აღთქმა დამაჯერებელი უნდა იყოს მომხმარებლისათვის. ამ დროს გამოიყენება სერვისული გარანტიები. მომსახურების ხარისხთან დაკავშირებული უმნიშვნელოვანესი საკითხია სერვის-კომპანიის დამოკიდებულება მომხმარებელთა საჩივრებისადმი. ხშირად ფირმები თავს არიდებენ საჩივრების განხილვას და ყოველნაირად ცდილობენ, ხელი შეუშალონ იმ კლიენტებს, რომელთაც მომსახურების ამა თუ იმ ასპექტის გაპროტესტება სურთ, ეს კი ცუდი პრაქტიკაა. სერვის-კომპანიებმა ყველაფერი უნდა გააკეთონ იმისათვის, რომ მომხმარებლებს გაუადვილდეთ ფირმაში საჩივრის წარდგენა და სწრაფად უნდა მოახდინონ მათზე რეაგირება. გარდა იმისა, რომ ეს იმიჯის თვალსაზრისითაა კარგი, ამავე დროს, საჩივრები მომსახურების გაუმჯობესებისთვის საჭირო ინფორმაციის ძვირფასი წყაროცაა.

ხარისხი ოპერაციული მენეჯმენტის კონტექსტში გარკვეულწილად კრებითი ცნებაა, რომლის სხვადასხვა ასპექტში განხილვაც შესაძლებელია და ეს დამოკიდებულია პროდუქციის წარმოების პროცესის სტადიაზე. ამ მხრივ I ეტაპზე განსახილველია პროდუქციის/მომსახურების პროექტის ხარისხი. ყოველ ნაკეთობას თუ მომსახურების პროცესს გააჩნია საკუთარი ნორმატივების, პარამეტრების, შეზღუდვების ნაკრები, რომელთა დაცვა პროექტირების პროცესში სავალდებულოა. იგი აჩვენებს, თუ რამდენად შეესაბამება პროექტი ტექნიკურ ნორმატივებს. ამ ასპექტს პროექტის ტექნიკური პირობებისადმი შესაბამისობის ხარისხი ეწოდება; II ეტაპზე ფასდება პროექტის რეალიზების ხარისხი. ანუ შესაძლებელია, რომ

პროექტი ტექნიკური პარამეტრების სრული დაცვით იყოს შემუშავებული, მაგრამ სათანადო დონეზე ვერ განხორციელდეს. III ეტაპზე კი საქმე გვაქვს ფუნქციურ ხარისხთან, ეს ასპექტი ასახავს მომხმარებლის კმაყოფილების დონეს. დასაშვებია ისეთი შემთხვევაც, როდესაც პროექტიც და მისი რეალიზების ხარისხიც მაღალია, მაგრამ მყიდველის მოლოდინი მაინც ვერ არის სათანადო დონეზე დაკმაყოფილებული. ამის მიზეზი შეიძლება იყოს არასწორი მარკეტინგული ქმედებები, რის შედეგადაც ვერ იქნა ზუსტად აღწერილი მომხმარებელთა მოთხოვნები. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ უმაღლესი ხარისხი მიიღწევა მაშინ, როდესაც შესრულებულია სამივე მისი ასპექტი - პროექტის ტექნიკურ ნორმატივებთან შესაბამისობა, პროექტის რეალიზაციის დონე და მომხმარებლის კმაყოფილება.

ხარისხის მართვის უმთავრესი გამოწვევა სადღეისოდ არის მომხმარებლის ჩართვა პროდუქციის პროექტირების ან მასში ცვლილებების შეტანის პროცესში. ეს საკმაოდ პრობლემური პროცესია, რადგან რთულია მომხმარებლების სურვილების პროექტირების ტექნიკურ ენაზე სრულყოფილად აღწერა. დიდი მნიშვნელობა აქვს ხარისხის სტანდარტების წერილობით ჩამოყალიბებას თვით იმ მაკომპლექტებლების თუ ნედლეულის მიმართაც, რომელთაც ფირმა კი არ აწარმოებს, არამედ ყიდულობს. ხარისხის მართვის თანამედროვე მიდგომების თანახმად, მისი უზრუნველყოფის პროცესში ჩართულია დარგობრივ ფასეულობათა ჯაჭვის ყველა რგოლი, ამიტომ მიმწოდებლებთან ურთიერთობებს საკვანძო მნიშვნელობა ენიჭება.

ხარისხის შეფასება აუცილებელია მომსახურების სფეროშიც. მაგალითად, სასტუმროში დამლაგებლის საქმიანობის ხარისხის შეფასება შესაძლებელია დალაგების პროცესის ცალკეულ ოპერაციებად (გასწორებულია თუ არა საწოლი; ადგილზეა თუ არა ყველა პირსახოცი, საპონი, საინფორმაციო მასალა; სუფთაა თუ არა ნაგვის ყუთი და ა.შ.) დაყოფით. დამლაგებლის მიერ შესრულებული სამუშაოს შესახებ ინფორმაციის მიღების შემდეგ ის შედარდება ტექნიკურ პირობებს, რომლებიც ყოველი ცალკეული შემთხვევისთვის დამოუკიდებლად განისაზღვრება. მაგალითად, ძვირადღირებული მომსახურების შემთხვევაში ნორმატივები იაფფასიან ანალოგიურ მომსახურებაზე უფრო მკაცრი იქნება.

დასკვნით ეტაპზე ხორციელდება გარკვეული ღონისძიებები, რომლებიც სტანდარტების და ხარისხის შეფასების შედეგებიდან გამომდინარეობს. თუ შესრულებული საქმიანობა უარესია სტანდარტებით დადგენილთან შედარებით, ადგილი აქვს სხვადასხვა ქმედებას: პერსონალის გადამზადებას, უფლებამოსილებების გადანაწილებას, საქმიანობის მეთოდების ცვლილებას, პერსონალის მიმართ ადმინისტრაციული ღონისძიებების გატარებას, სტანდარტების ცვლილებას. წარმოების ხელმძღვანელები დიდად არიან დაინტერესებულნი პროდუქციის ტექნიკურ პირობებთან შესაბამისობის მიღწევით, თუმცა ფირმის საბოლოო წარმატება დამოკიდებულია ფუნქციურ ხარისხზე ანუ მომხმარებლის კმაყოფილებაზე.

საწარმოს ხელმძღვანელობისთვის ძალიან მნიშვნელოვანია იმ შედეგების გაცნობიერება, რომლებიც საკუთარი წარმოების მატერიალური პროდუქციის ან მომსახურების დაბალმა ხარისხმა შეიძლება გამოიწვიოს. მათგან ყველაზე ფაქტურია ორგანიზაციის გაკოტრება. ამგვარ შედეგამდე ის სხვადასხვა მოვლენას მიჰყავს, რომელთაგან აღსანიშნავია კლიენტთან ვაღდეულებების წარმოშობა,

იმიჯური დანაკარგები, მწარმოებლურობის შემცირება, დანახარჯების ზრდა და ფასების ვარდნა. ხარისხისადმი ყურადღების ნაკლებობა აუცილებლად განაპირობებს კომერციული ორგანიზაციის იმიჯის გაუარესებას, რაც ავტომატურად იწვევს ბაზრის წილის შემცირებას. ეს კი ხშირად რეკლამაზე გაწეული დანახარჯების ზრდასაც გადაწონის. დეფექტური პროდუქცია ასევე მყისიერად წარმოშობს კომპანიის ვალდებულებებს მომხმარებლის წინაშე, რაც დაკავშირებულია თვით საქონლის/მომსახურების ღირებულების და ხშირად მათ მიერ გამოწვეული სხვადასხვა სახის ზარალის ანაზღაურებასთან. მაგალითად, ხარვეზიანი ავტომობილი შეიძლება გახდეს ავტოავარიის მიზეზი და გამოიწვიოს ზარალი როგორც ავტომობილის აღდგენის თვალსაზრისით, ასევე სხვა დაზარალებული პირების თუ ქონების კომპენსაციის მხრივ. იგივე შეიძლება ითქვას მომსახურების შესახებაც. მაგალითად, თუ დალაქი სათანადოდ არ გაკრეჭს კლიენტს, იკარგება ამ მომსახურებისთვის გადახდილი ფასი და ცუდ შეკრეჭას თან ახლავს სხვადასხვა სახის დანაკარგებიც, მაგალითად, ნერვების, გარეგნობის მხრივ და ა.შ.

მატერიალური ნაკეთობის უხარისხობის შემთხვევაში ფირმის ვალდებულებები მეტია, ვიდრე ცუდი მომსახურების დროს. ერთი მხრივ, ეს გამოწვეულია მატერიალური ნაკეთობის მრავალჯერადი გამოყენებით, რაც შესაბამისად ზრდის ზარალის მაჩვენებლებს, ამავე დროს, ზოგიერთი ტიპის საქონელზე გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ზოგჯერ მათი მოხმარება შეიძლება არ მოხდეს დანიშნულებისამებრ. თანამედროვე სასამართლო პრაქტიკა იცნობს ფაქტებს, როდესაც ამ შემთხვევაშიც ზარალი მწარმოებლისთვის დაუკისრებიათ, ამიტომ ფირმები, როგორც წესი, ითვალისწინებენ საქონლის გამოყენების ყველა სავარაუდო შესაძლებლობას.

მწარმოებლურობა და ხარისხი ხშირად მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული. ამ შემთხვევაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება პროექტის და პროცესების ხარისხს. უხარისხო პროექტი ხშირად არაოპტიმალურ საწარმოო გადაწყვეტილებებს შეიცავს, რაც ამცირებს მწარმოებლურობას. თავის მხრივ, საწარმოო პროცესის მწარმოებლურობა შეიძლება გააუარესოს არასტანდარტულმა მასალებმა. მაგალითად, დეფექტური დეტალის შემთხვევაში მუშას მისი გადაკეთების ან ახლით შეცვლისთვის გარკვეული შრომითი დანახარჯების გაწევა მოუწევს. ხოლო ინსტრუმენტების და დანადგარების ცუდი ხარისხი პირდაპირი მიზეზია როგორც პროცესის, ასევე საბოლოო პროდუქციის უხარისხობისა, რითაც გამოშვებულ პროდუქციაში სასარგებლო წარმოების ხვედრითი წილი მცირდება. ცუდი ხარისხი ზრდის ზოგიერთ საწარმოო დანახარჯს. აქ შედის წუნთან, გადამუშავებასთან, საგარანტიო მომსახურებასთან, საქონლის შეცვლასთან, რემონტთან, ტრანსპორტირებასთან, ტესტირებასთან, სასამართლოსთან დაკავშირებული და სხვა სახის დანახარჯები. გარდა საწარმოო, ანუ პირდაპირი ხარჯებისა, გასათვალისწინებელია არაპირდაპირი დანახარჯებიც, რაც კონკურენტუნარიანობის და მომხმარებელთა ნაწილის დაკარგვით არის გამოწვეული. დაბალი ხარისხის შემთხვევაში ფირმას ხშირად უწევს, მიმართოს სხვადასხვა სახის ფასდაკლებებს, რის შედეგადაც ფასები ხშირად გაწეულ დანახარჯებსაც ვერ ანაზღაურებს და მხოლოდ ზარალის შემცირებისკენ არის მიმართული.

დასკვნა

ხარისხიანი პროდუქტით/მომსახურებით კომპანიებს შეუძლიათ ბაზარზე კონკურენტული უპირატესობა მოიპოვონ (უფრო დიდი წილი ბაზარზე, გაყიდვების ზრდა) და შეამცირონ ხარჯები (წარმოების/მომსახურების გაუმჯობესებული პროცესები განაპირობებს ეფექტურობას), რაც, საბოლოო ჯამში, ზრდის მოგებას. გამძაფრებულმა კონკურენციამ გამოიწვია ის, რომ აღარ არსებობს პროდუქტი ან მომსახურება, რომელსაც პირდაპირი თუ არაპირდაპირი კონკურენტი მაინც არ მოექცნება. უნიკალური ბიზნესიდეა უკვე ფასეულობას აღარ წარმოადგენს რადგან “ბორბალიც” რომ გამოიგონოთ მცირე ხანში აუცილებლად გაჩნდება ვიღაც ვინც თქვენს პროდუქტს დააკოპირებს და თქვენს ბაზრის წილს საფრთხეს შეუქმნის. მაგრამ ის, რისი გადაღებაც ძალიან რთულია, არის შენი მიდგომა, დამოკიდებულება, რომ მუდმივად ეძებო შესაძლებლობები, როგორ აკეთო უკეთ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. რ. ბერიძე, ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2011.
2. მარგალიტაძე ი., მენეჯერის უნარჩვევები, სტუ, თბილისი, 2009.
3. ბარათაშვილი ე., თაკალანძე ლ., აბრალავა ა. მენეჯმენტი და ადმინისტრირება, სტუ, თბ., 2007.
4. გამომცემლობა სინერჯი ჯგუფი, თბილისი, 2017.
5. Total Quality Management and Operational Excellence: Text with Cases 4th Edition, John s. oakland, University of ulster, 2014.

Nino Sebiskveradze

PRODUCTS AND SERVICES QUALITY INDICATORS IN ORGANIZATIONS OF GEORGIA

Summary

Quality is the basis for success of all companies; in this case it does not mean that only a derivative product should be of a good quality, it is important that the internal processes of the company and all the simple actions be of a high quality. Each employee must have an integrated vision that the quality work done by them will benefit not only company but also them personally. The quality company becomes more efficient, more flexible, which ultimately turns into its competitive advantage. Quality should be the culture of the company and one of the main goals, but the most important and at the same time the most difficult to take this to each employee. For the company to become fully oriented on quality it is important that every employee should believe in this and be quality oriented in everyday activities. The aggravation of competition has strengthened business attention to the quality problem and today there is a systemic approach that discusses the quality of the issue not only in the context of the particular enterprise. The difference opinion has been observed in relation with the term "quality", but today it can be said that there is some compromise in this regard and this term is related to the possibility of consumption of goods by consumers. Quality is the combination of the product characteristics, which determines its ability to satisfy customer's current or approximate requirements at the certain level.

Technologies and communication achievements have led countries to great rivalry and economic competitions, with new results achieved daily. In order to survive in the existing world

order, it will be possible to offer products and services that satisfy customer's needs and expectations in all sectors. This will be possible only by using the quality management system that starts from design and continues to sell products and services, and aims the continuous improvement. The quality management system helps us to constantly monitor and manage the quality in parallel to any operation and focuses on the ways through which we can achieve consistent performance and service.

*გიორგი სისვაძე
ქეთევან ურუშაძე
რეზო თედორაძე*

მატერიალური ნაკადების მართვის ოპტიმიზაცია საწარმოში

ანოტაცია. საწარმოების სრულყოფილი ფუნქციონირებისათვის საჭიროა მატერიალური ნაკადების მართვის ოპტიმიზაცია. ამიტომ სტატიაში განხილულია მატერიალური ნაკადი, როგორც მოძრაობაში (გადაადგილებაში) მყოფი მატერიალური რესურსები, დაუმთავრებელი ნაწარმი და მზა პროდუქცია, რომელთა მიმართებით ხორციელდება დატვირთვის, გადმოტვირთვის, ტარაში მოქცევის, შეფუთვის, სორტირების, კონსოლიდაციის, დანაწილების, გაყიდვის და ა.შ. პროცესებში წარმოქმნილი პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები.

საკვანძო სიტყვები: მატერიალური ნაკადები, მართვა, ოპტიმიზაცია.

შესავალი

ყველგან, სადაც ტვირთები უმნიშვნელოდ მოკლე მანძილზე უნდა გადაადგილდეს და იმოძრაოს, საჭიროა მატერიალური ნაკადის ტექნიკის გამოყენება. ისინი, არსებითად, წარმოადგენენ ტრანსპორტს საწარმოში შიგა მოხმარების საქონლის გადასატანად სხვადასხვა ადგილებში და საქონლის შემოტანა-გატანისათვის. მატერიალური ნაკადების ტექნიკა სრულად შეესაბამება სატრანსპორტო-, გადატვირთვის- და სასაწყობო პროცესებს. აქ იგულისხმება როგორც სატრანსპორტო-, გადატვირთვების-, საწყობის პროცესების ტექნოლოგიური და ეკონომიკური მოწყობა, ასევე მათი რეალიზაციისთვის აუცილებელი მანქანები და მოწყობილობები. მასობრივი წარმოება, ავტომატიზაცია, მზარდი ხელფასები და მძიმე ფიზიკური შრომის თავიდან არიდება იყო მამოძრავებელი ძალა ბოლო ათწლეულში მატერიალური ნაკადების ტექნიკის სწრაფი განვითარებისთვის. გადაზიდვის პროცესების ავტომატიზაციით და მატერიალური ნაკადების ტექნიკის სისტემური დაგეგმვით დიდი დანახოების მიღწევისათვის ცოდნას მიყვავართ ახალი განვითარებისაკენ. მატერიალური ნაკადების სისტემურმა დაგეგმვამ, სატრანსპორტო ამოცანების ოპტიმიზაციისათვის მოდელირების ტექნიკამ, კომპიუტერით მართულმა მატერიალური ნაკადების სისტემებმა, ლოგისტიკის გამოყენებამ, გადაზიდვების და საწყობის ტექნიკის მჭიდრო კავშირმა მოიტანა მნიშვნელოვანი რაციონალიზაციის ეფექტი.

* * *

დღეს მხოლოდ განუწყვეტელი განვითარების შემთხვევაში შეიძლება იქნეს მიღწეული საუკეთესო შედეგები საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში. კომპანიებს, რომლებსაც აქვთ წარმატებისკენ სწრაფვის სურვილი, სჭირდებათ, მიყენენ თანამედროვე ბიზნესში მიმდინარე მუდმივ ცვლილებებს. ყველაფერი იცვლება - ბაზრის კონსტრუქტურა, მოთხოვნა, წინადადება, ტექნოლოგია. მზარდი კონკურენცია არ აძლევს მოდუნების საშუალებას ლიდერებსაც კი. კონკურენტებს რომ გაუსწრო საკმარისი არ არის მინიმალური ფასი. საჭიროა კომპანიამ შეძლოს ზუსტად და დროულად შეასრულოს კლიენტის მოთხოვნები და ამავე დროს, შეამციროს წარმოების ხარჯები და პროდუქციის მომხმარებლისთვის მიწოდების ხარჯები. თუ გავითვალისწინებთ, რომ მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის დღევანდელ პირობებში ბევრი კომპანია მონაწილეობს ერთნაირი პროდუქციის წარმოებაში, მაშინ ამ ამოცანის სირთულე ნათელი ხდება. ამ საკითხის გამარტივებად მიიჩნევა ლოგისტიკის მენეჯმენტის ბიზნესის პრაქტიკაში დანერგვა.

ლოგისტიკური პროცესების მართვა – ეს არის სფერო, რომელიც წარმოადგენს უმეტესად წარმატებული კომპანიების კონკურენტული უპირატესობების ფორმირების ძირითად წყაროს. კონკურენციის ზრდასთან ერთად მომხმარებელთა მოთხოვნები უფრო იზრდება, უფრო მეტი საწარმო ეძებს ლოგისტიკური მომსახურების გასაუმჯობესებელ ინსტრუმენტებს. ლოგისტიკური ოპერაციების ოპტიმიზაცია, წარმოების და ფინანსური ციკლის შემცირება, წარმოების მომსახურების მოცულობის გაზრდა, მარაგების მართვა და ხარჯების მართვის თანამედროვე მეთოდების დანერგვა - ეს არის ის ამოცანები, რომლის წინაშეც აყენებს საბაზრო ეკონომიკა წარმატებული კომპანიის მენეჯერებს.

ამ პრობლემის გადაჭრა ინტეგრირებული მართვის სფეროშია, ლოგისტიკური პროცესები მრავალი ბიზნესსაწარმოს ურთიერთქმედებაა, რომლის ეფექტურობის შეფასება შესაძლებელია ლოგისტიკის ეკონომიკური საფუძვლების ცოდნის გამოყენებით.

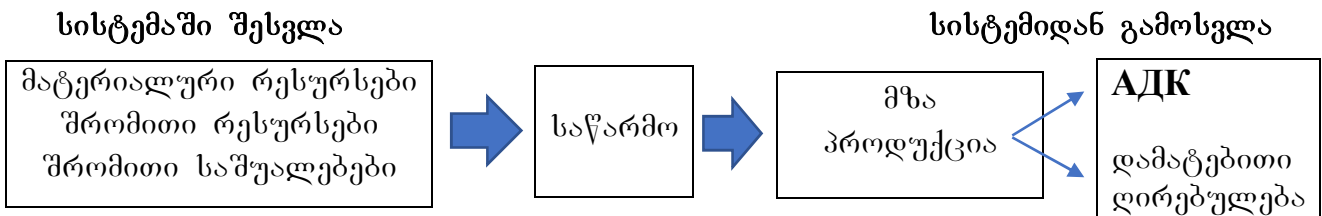
ეკონომიკური საქმიანობის ყველა სუბიექტი ურთიერთქმედებისას წარმოადგენს ერთ ეკონომიკურ სივრცეს, სადაც თითოეული საწარმოს წარმოების ფაქტორები მოქმედებს ერთმანეთთან და უზრუნველყოფს პროდუქციის გამოშვებას (ანუ საქონელი და მომსახურება).

როგორც ნაჩვენებია ფიგურაში 1.1 კაპიტალის ბრუნვის პირველ ეტაპზე დგას ავანსირებული ფულადი კაპიტალი (АДК), გადადის შექმნილი მატერიალური რესურსების (MP) საფასურში (მასალები და მასთან თანასწორი რესურსები, მაგალითად, ენერჯია), შრომითი რესურსები (TP - ხელფასი და გადასახადები) და შრომითი საშუალებები (CT - წარმოების პროცესში ამორტიზებული ჩამონაწერები შენობა, ჩარხები, დანადგარები და სხვა).

$$АДК = MP + TP + CT$$

შესაბამისად, კომპანიის კაპიტალის ბრუნვის საწყისი პერიოდის მიმოქცევაში ხორციელდება ფულის კაპიტალის წარმოების სუბიექტური პროდუქციის ტრანსფორმაცია მატერიალურ ელემენტად (მატერიალურ და შედარებულ რესურსებზე - შრომის, ახალი შენობების, დანადგარების, აღჭურვილობის, ხელსაწყოებისა და მოწყობილობების - შრომის საშუალებად). საწარმოს მთელი კაპიტალის მიმოქცე-

ვის საბოლოო პერიოდში საწარმოს წარმოების ქვესისტემებში მზა პროდუქციის გათავისუფლების შემდეგ, მატერიალური ნაკადი გარდაიქმნება ბაზრის განხორციელების პროცესში მარკეტინგის ქვესისტემის ქვედანაყოფები ფინანსურ ნაკადში, რომელიც შედგება პირველადი მოწინავე კაპიტალითა და დამატებითი ღირებულებით, რომლის სტრუქტურაში, კომპანიის წარმოებისა და მარკეტინგული საქმიანობის ეფექტურობის მიხედვით, იქმნება მოგების გარკვეული დონე.

ნახ. 1. საწარმოს კაპიტალის ბრუნვა

ამ გზით ნებისმიერი საწარმო ფუნქციონირებს შეზღუდული რესურსების პირობებში განსაზღვრული ავანსირებული ფულადი კაპიტალის ოდენობით და მიზნად ისახავს საბოლოო ჯამში მოგების მიღებას.

შედგებად, ყველა მოქმედმა საწარმომ უნდა გაითვალისწინოს ეს ძირითადი ეკონომიკური პირობები და იმოქმედოს მის შესაბამისად ისე, რომ:

1. მაქსიმალურად გაზარდოს მათი შედეგები (წარმოების რესურსების განსაზღვრული მოცულობის პირობებში შეეცადონ დიდი რაოდენობის პროდუქციის გამოშვება);
2. განსაზღვრული მოცულობის პროდუქციის გამოშვებისას წარმოების რესურსების ხარჯების მინიმიზაცია;
3. ბაზრის მოთხოვნების მაქსიმალური დაკმაყოფილება კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოებით;
4. შედეგების ოპტიმიზაცია (ანუ ხარჯები და შედეგები უნდა იყოს გარკვეულ ოპტიმალურ თანხვედრაში საწარმოს მიზნების მისაღწევად);
5. საწარმოს მოგების მაქსიმალურად გაზრდა.

გარდა ამისა, ნებისმიერი საწარმო უნდა იყოს ფინანსური წონასწორობის მდგომარეობაში, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დროულად შეასრულოს ბიუჯეტის მიმართ აღებული ვალდებულებები მომსახურე პერსონალის და მატერიალური რესურსების მომწოდებლების მიმართ. საბაზრო პირობებში, საწარმო (ფირმა) ძირითადად ავტონომიურად განსაზღვრავს მომხმარებელთა მოთხოვნას, აკავშირებს რესურსებს ბაზრის მოთხოვნებთან, ყიდის თავის პროდუქციას საბაზრო ფასებში. ფაქტორებად, რომლებიც გავლენას ახდენს ლოგისტიკური სისტემების ინტენსიურ განვითარებაზე, შეიძლება მივიჩნიოთ: გლობალური მიწოდების ჯაჭვების ჩამოყალიბება, პროდუქციის არსებობის ციკლის მკვეთრი შემცირება, ტრადიციული წარმოების რეორგანიზაცია, საქონლის კონსტრუქციული გართულება და მათი მრავალფეროვნების სწრაფი გაფართოება, საქონლის მიწოდების ახალი ლოგისტიკური ტექნოლოგიების დანერგვა, საინფორმაციო სისტემებისა და ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარება, რათა უზრუნველყოს ლოგისტიკის მართვა რეალურ დროში, კომპანიების სურვილი, შეამცირონ

საქონლის გადაადგილებასთან დაკავშირებული საერთო ღირებულება და დროის ხარჯები და ა.შ.

ამ ფაქტორების გათვალისწინებამ მრავალი კომპანიისგან მოითხოვა ახალ მარკეტინგულ პირობებში მუშაობა და განაპირობა „ლოგისტიკის ეკონომიკური საფუძვლების და მიწოდების ჯაჭვის მენეჯმენტის“ ცალკე დისციპლინებად გამოყოფის აუცილებლობა, რაც შესაძლებლობას იძლევა საბაზრო ეკონომიკაში ლოგისტიკური სისტემების განვითარების გამოცდილების შესწავლისა და ახალი მენეჯმენტის ტექნოლოგიების დანერგვას ბიზნესის პრაქტიკაში, ეფექტურად მართოს ლოგისტიკური პროცესები ინდიკატორების სისტემის სრულფასოვანი ანალიზისა და მიწოდების ეფექტურობის შეფასების კრიტერიუმების საფუძველზე, საწარმოს წარმოება და მარკეტინგული საქმიანობა. ეფექტური ლოგისტიკური სისტემის შექმნა საწარმოებს საშუალებას აძლევს, გადაწყვიტონ რიგი მნიშვნელოვანი ამოცანები:

- სინქრონიზაცია წარმოების მოცულობის ლოგისტიკური ოპერაციების მოცულობასთან: დასაწყობება, ტვირთდამუშავება და ტრანსპორტირება.
- დანაკარგების და დაზიანების შემცირება ლოგისტიკური რისკებისგან.
- მიწოდების ჯაჭვში თანამშრომლობის შესაბამისი დონის ჩამოყალიბება.
- ლოგისტიკის საქმიანობასთან დაკავშირებული დოკუმენტების და ინფორმაციის ნაკადების გამარტივება.

ლოგისტიკის ეკონომიკის გამორჩეული თვისება არ არის მხოლოდ საწარმოს მიმართ მისი ორიენტაცია (რომელიც ასახავს მხოლოდ კორპორატიული სეგმენტების მომსახურებას, არა მხოლოდ საბაზრო სეგმენტს, არამედ ტერიტორიებს, რეგიონებს და მთლიანად ქვეყანებს). ლოგისტიკური სისტემის ეფექტურობა ხშირად ეროვნული წარმატების მთავარი ფაქტორია. თუმცა, ეს განცხადება არ გამორიცხავს საწარმოების ლოგისტიკის ეკონომიკის მნიშვნელობას (განსაკუთრებით საშუალო და მცირე) პატარა ციკლური (დროში) ნაკადები ფართო ნომენკლატურის ტვირთების. ამ შემთხვევაში სამუშაოების რაციონალიზაცია (სატრანსპორტო, საექსპედიტორო გადატანა, შენახვა, დატვირთვა და გადმოტვირთვა და ა.შ.) მიღწეულია მაღალი ორგანიზებული ლოგისტიკის სერვისით ხარჯებისა და ხარისხის ოპტიმიზაციის საფუძველზე.

ამდენად, ლოგისტიკის ეკონომიკა სწავლობს ეკონომიკურ ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიქმნება ლოგისტიკის ეკონომიკურ სივრცეში.

ამ შემთხვევაში ეკონომიკური სივრცის გაგება ხდება, როგორც გაჯერებული ტერიტორია, მასპინძელი ობიექტები და მათ შორის კავშირები. მის ობიექტებს შორისაა ინდუსტრიის, ვაჭრობისა და მომსახურების საწარმოები, სატრანსპორტო კომუნიკაციები, სატელეკომუნიკაციო სისტემები და ა.შ., რომლებიც ურთიერთქმედებენ ეკონომიკის სივრცითი (ტერიტორიული) სტრუქტურისა და სივრცითი (ტერიტორიული) ორგანიზაციის ეკონომიკური ერთეულის შესაბამისად და გაერთიანებულია მატერიალური და თანმხლები ინფორმაციის, ფინანსური და მომსახურების ნაკადებით.

ლოგისტიკის ეკონომიკური სივრცე ლოგისტიკური სისტემის კონცეფციასთან არის დაკავშირებული, რომელიც კავშირშია მიწოდების ჯაჭვში არსებული ლოგისტიკური საქმიანობის ეფექტური ინტეგრაციის იდეასთან. ამ სივრცის ხარისხი განისაზღვრება ისეთი მახასიათებლებით, როგორებიცაა სიმჭიდროვე

(მთლიანი პროდუქტი, რესურსები, ფიქსირებული კაპიტალი, ერთეული, სივრცის ფართობი) და დაკავშირებულობა (ამ სივრცის ნაწილები და ელემენტებს შორის ეკონომიკური კავშირების ინტენსივობა, საქონლის, მომსახურების, კაპიტალის და სხვა სახის მოძრაობის პირობები, ტრანსპორტისა და საკომუნიკაციო ქსელების განვითარება).

ლოგისტიკის ეკონომიკური სივრცის ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია ეკონომიკური მანძილის არსებობა, რომელიც განსხვავდება ფიზიკური მანძილისგან (**გამოსატულია კმ**), განისაზღვრება ძირითადად სატრანსპორტო და სატრანზიტო ხარჯებით (მათ შორის, ფიზიკური დისტანციების დაძლევით).

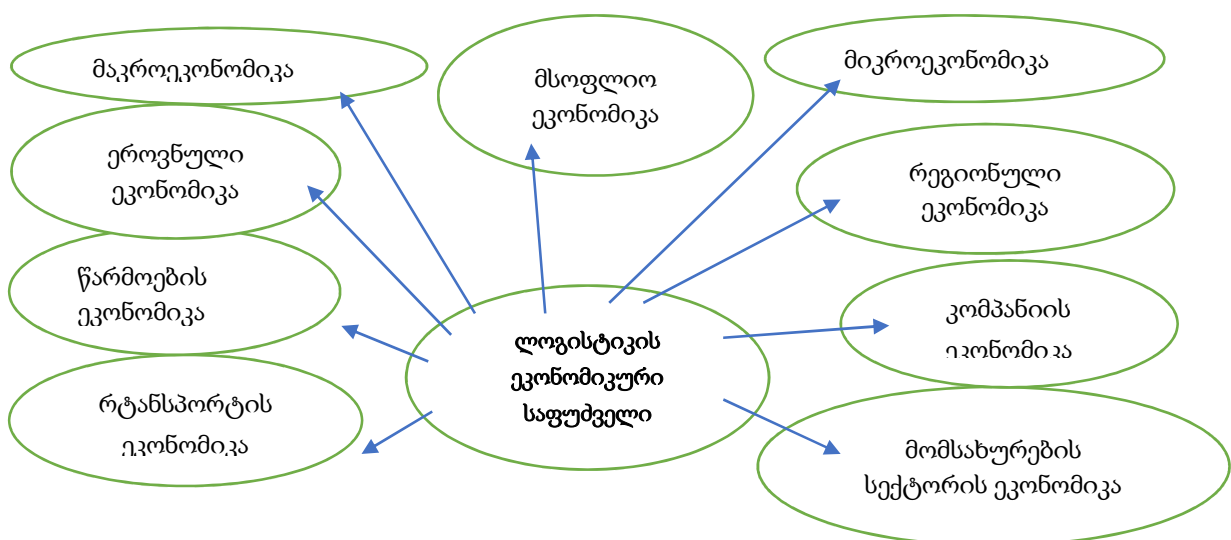
ლოგისტიკური სისტემების ეკონომიკურ სივრცეს შეუძლია მოიცვას ეკონომიკური ორგანიზაციის სხვადასხვა სახეობები და სივრცითი სტრუქტურების ტიპები. ლოგისტიკის ეკონომიკური სივრცის არსებობისათვის საჭირო ნიშნები და პირობებია: ზოგადი ეკონომიკური კანონმდებლობა, მონეტარული სისტემის ერთიანობა, საბაჟო ტერიტორიის ერთიანობა და ხარისხიანი ინფრასტრუქტურული სისტემების ხელმისაწვდომობა (ტრანსპორტი, კომუნიკაციები და ა.შ.). ლოგისტიკის ეკონომიკური სივრცე ქვეყნის ეკონომიკური სივრცის განუყოფელი ნაწილია, რომლის ერთიანობა უზრუნველყოფილია კონსტიტუციით, სადაც დაფიქსირებულია შემდეგი პირობები:

- ეკონომიკური სივრცის გარანტირებული ერთობა, საქონლის თავისუფალი გადაადგილება, მომსახურება და ფინანსური რესურსები, კონკურენციის დაცვა, ეკონომიკური საქმიანობის თავისუფლება, რომელიც არ არის აკრძალული კანონით;

- შიდა საბაჟო საზღვრების, მოვალეობების, საფასურის და სხვა სახის დაბრკოლებების შექმნის პრევენცია საქონლის, მომსახურების და ფინანსური რესურსების თავისუფალი გადაადგილებისათვის;

ლოგისტიკის ეკონომიკური საფუძველი ემყარება სამკუთხედის სისტემას: მაკროეკონომიკა, მიკროეკონომიკა და რეგიონული (სივრცითი) ეკონომიკა.

ამდენად, ლოგისტიკის ეკონომიკურ მახასიათებლებს შეიძლება მოიცავდეს

ნახ. 2. ლოგისტიკის ეკონომიკური საფუძველების ფორმირების წყაროები (როგორც დისციპლინები)

ლოგისტიკა არის გაცვლითი პროცესების კომპონენტი, აუცილებელია და ეკონომიკურად გამართლებულია მაღალგანვითარებულ საბაზრო ეკონომიკაში, სადაც საქონელბრუნვამ ბაზარზე ყველაზე მაღალ დონეს მიაღწია;

ლოგისტიკის საფუძვლებისა და მიწოდების ჯაჭვის მენეჯმენტის ეკონომიკურ საგნებს ემსახურება ეკონომიკური ურთიერთობები, რომლებიც წარმოიქმნება ლოგისტიკის ეკონომიკურ სივრცეში, ურთიერთქმედების უზრუნველყოფა ეკონომიკის სტრუქტურისა და ეკონომიკური სუბიექტების სივრცითი ორგანიზაციის შესაბამისად;

ლოგისტიკის ეკონომიკის ინტერდისციპლინური ხასიათი ითვალისწინებს ეკონომიკური თეორიისა და მისი სპეციალური განცხადებების ზოგად დებულებებს, აგრეთვე მაკრო, მიკრო და რეგიონული ეკონომიკის დებულებების ერთობლივ ანალიზს;

ლოგისტიკური სისტემების ეკონომიკურ მახასიათებლებს სჭირდება არა მარტო მიწოდების ჯაჭვების ელემენტებისა და კავშირების კერძო ეკონომიკური ეფექტის ანგარიში, არამედ მათი ურთიერთქმედების სინერგიული ეფექტის გათვალისწინება (ლოგისტიკური სისტემების მართვის სუბიექტების ადგილობრივი შეფასებებისგან ინტეგრირებულ ინდიკატორებამდე);

ინტენსიური კონკურენციის პირობებში ლოგისტიკური სისტემების ადაპტაციის ეკონომიკური მექანიზმები, ხარჯების მინიმუმამდე შემცირებასთან ერთად, ორიენტირებულია ბაზრის სტრატეგიის ფარგლებში ფიქსირებული და საბრუნავი კაპიტალის ხარჯების ოპტიმალური კომბინაციისკენ;

ლოგისტიკის ეკონომიკური ბაზები ეფუძნება მიწოდების ჯაჭვის მთლიანი ხარჯების კონტროლის სხვადასხვა მახასიათებლებს - შესყიდვებიდან რეალიზაციამდე მოთხოვნის დინამიკიდან გამომდინარე და სხვა. ეკონომიკური პროცესების დინამიური ასპექტი ლოგისტიკის უპირატესობაა;

ლოგისტიკის ეკონომიკური სივრცის საფუძველი, რომელიც მოიცავს ორგანიზაციისა და სივრცითი სტრუქტურების ტიპების სხვადასხვა ფორმებს, წარმოადგენს სატრანსპორტო და სატრანზიტო ხარჯებით განსაზღვრულ ეკონომიკურ მანძილს და არა მხოლოდ სასაწყობო ხარჯებით, მარაგების შექმნისა და დისლოკაციის ხარჯებით და ა.შ. განსაზღვრულს. ლოგისტიკაში ფასის ფორმირება ასევე ეფუძნება ლოგისტიკური სისტემების სივრცულ მახასიათებლებს;

ლოგისტიკური სივრცის ეკონომიკური ხარისხი განისაზღვრება სიმჭიდროვით და კავშირით (ამ სივრცის ნაწილებს შორის ეკონომიკური კავშირების ინტენსივობით და საქონლის, მომსახურების, კაპიტალის მობილობის პირობებით);

ლოგისტიკური სისტემების ეკონომიკური მახასიათებლები დამოკიდებულია ეკონომიკურ ინოვაციებზე მის ელემენტებში და მათ ურთიერთკავშირში დიფუზიის თეორიის და რეგიონული ცხოვრების ციკლის შესაბამისად, ისევე როგორც ეკონომიკის ზრდისა და ღერძების განვითარების თეორია;

ლოგისტიკის ეკონომიკა - როგორც ახალი ეკონომიკის კომპონენტი, რომელიც მიმართულია მომსახურების დონის ამაღლებაზე - ითვალისწინებს საბაზრო ტრანსაქციების ხარჯებს და ამით იღებს საკომუნიკაციო ეკონომიკის თვისებებს;

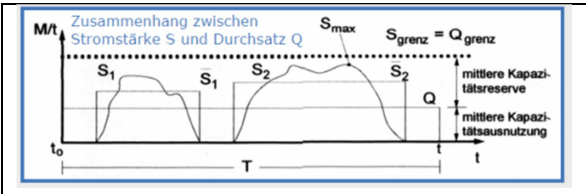
ლოგისტიკის ეკონომიკის თითოეულ განხრას აქვს თავისი სპეციფიკა, რომელიც განსაზღვრავრულია ლოგისტიკური სისტემების მახასიათებლებით (სივრცული და საკომუნიკაციო კომპონენტებით), სინერგიული ეფექტით (როგორც ინტეგრირებული

ციის შედეგით), გლობალიზაციის და საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარების გავლენით.

იმისათვის, რომ ლოგისტიკაში ეკონომიკური გადაწყვეტილებები ეფუძნებოდეს და შეესაბამებოდეს განვითარების თანამედროვე ტენდენციებს, აუცილებელია ლოგისტიკური სისტემების რესურსების მიწოდების თავისებურებების შესწავლა და ეკონომიკური მექანიზმების გავლენის შესაძლებლობა მომარაგების, წარმოებისა და მომსახურების ეფექტურობაზე.

მატერიალური ნაკადების სისტემის მახასიათებლების აღწერა

<p>მახასიათებლების სიდიდეები მაგ. საწარმოს საშუალებების რაოდენობა, სიმძლავრე</p>	<p>საექსპლუატაციო მახასიათებლების სიდიდეები მაგ., გამტარუნარიანობა, ნაკადების სიდიდეები, დალოდების დრო</p>
--	--

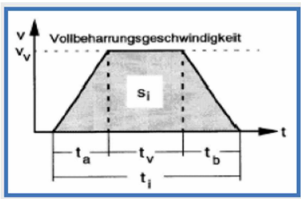
ტექნიკური ზღვრული სიდიდე: $S_{grenz} = Q_{ზღვრული}$
 საშუალო სიმძლავრის გამოყენება: $h = Q/S_{ზღვრული}$
 საშუალო პიკური ფაქტორი: $y = S_{მაქ}/Q$
 საშუალო სარეზერვო სიმძლავრე: $= 1-h$

$$Q \cdot T = \int_{t_0}^t S dt = M(T)$$

ნახ. 3. დამოკიდებულება ნაკადის სიდიდესა და გამტარუნარიანობას შორის

$$t_i = \frac{s_i}{v_v} + \frac{1}{2} (t_a + t_b)$$

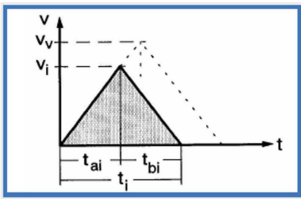
($S_i > S_{ზღვრული}$)

t_i = მოძრაობის დრო
 s_i = გავლილი გზა
 v_v = დამყარებული სიჩქარე
 t_a = აჩქარებული დრო
 t_b = შეეოვნების დრო
 t_v = ინერციის დრო

$$t_i = \sqrt{\frac{2 s_i}{v_v} * (t_a + t_b)}$$

($S_i < S_{ზღვრული}$)

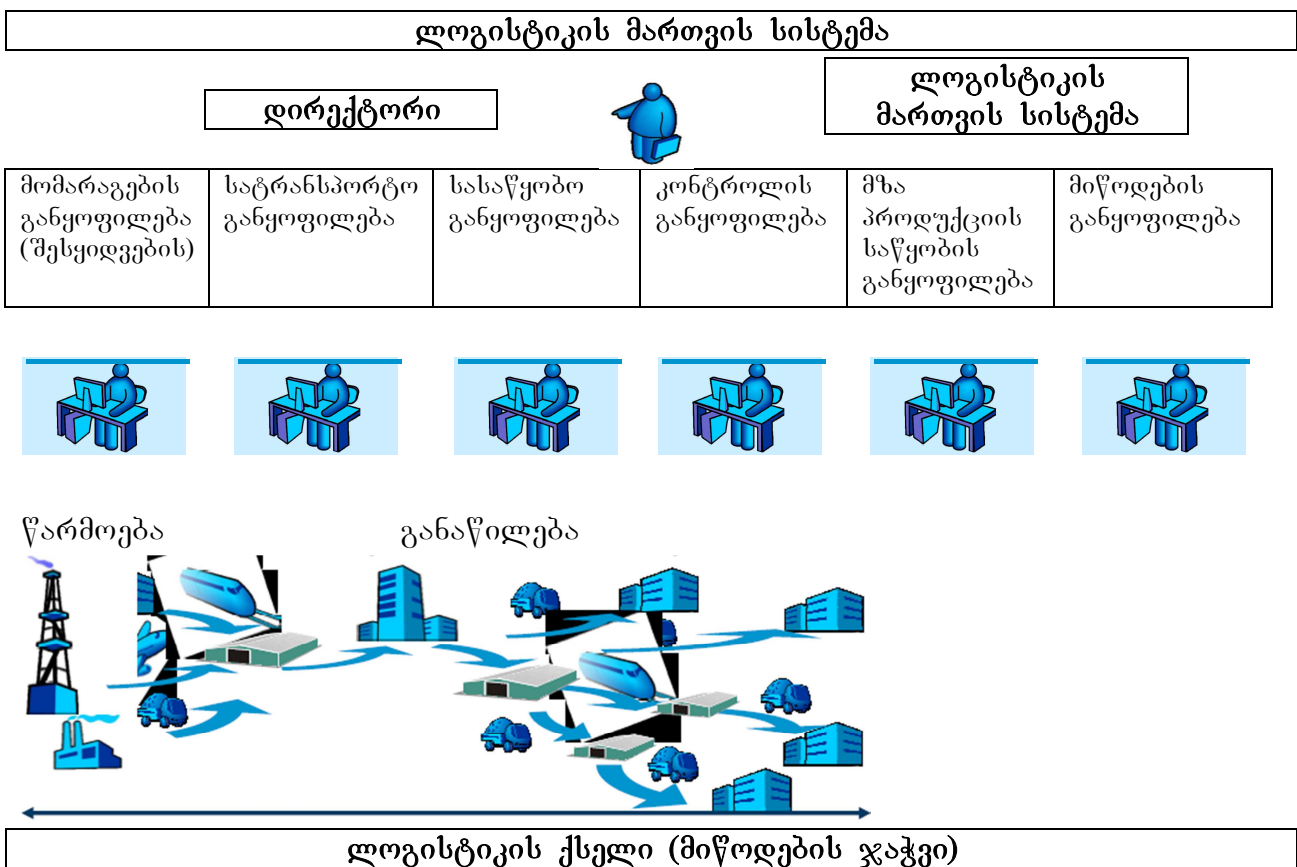
t_i = დაძვრის დრო
 s_i = უკუგზა
 v_i = მისაღწევის სიჩქარე
 v_v = სრული სიჩქარე
 t_{ai} = აჩქარება
 t_{bi} = დამუხრუჭება

ნახ. 4. დამოკიდებულება ნაკადის სიჩქარესა და დროს შორის

მანასიათებლების სიდიდები: იატაკზე (ნიადაგზე) განლაგებული საწყოები BGR-ის მიხედვით შტაპლერების სიმაღლის შესაბამისად სტაბილურობის გაანგარიშება:

სტაბილურობის მომენტი, აყირაგების მომენტი, საწყოების მოწობილობის სივანე და საწყოების მოწობილობის რაოდენობა.

მატერიალური ნაკადის არსებობის ფორმაა კონკრეტული სახეობის პროდუქციის მოძრაობა შესყიდვების, წარმოების და გასაღების (გაყიდვის) პროცესში. ამიტომ მატერიალური ნაკადი განისაზღვრება, როგორც მოძრაობაში (გადაადგილებაში) მყოფი მატერიალური რესურსები, დაუმთავრებელი ნაწარმი და მზა პროდუქცია, რომელთა მიმართებით ხორციელდება დატვირთვის, გადმოტვირთვის, ტარაში მოქცევის, შეფუთვის, სორტირების, კონსოლიდაციის, დანაწილების, გაყიდვის და ა.შ. ლოგისტიკური მოქმედებები.

სურ. 1 ლოგისტიკის ქსელის (მიწოდების ჯაჭვი)

საწარმოო ლოგისტიკის მიზანია ადამიანის, ტექნიკის, მართვის და ინფორმაციის ოპტიმალური ურთიერთქმედების მიღწევა. მათი ამოცანაა მასალის, საქონლის და პროდუქციის ნაკადის, ასევე მათთან დაკავშირებული საინფორმაციო ნაკადის ეკონომიკური დაგეგმვა, ჩამოყალიბება, მართვა და კონტროლი მიმწოდებლიდან საწარმოში, შიგ საწარმოში და საწარმოდან კლიენტამდე.

აქედან გამომდინარეობს საწარმოს ლოგისტიკის ამოცანების ჰორიზონტალური განაწილება საწარმოში (სურ 1).

შესყიდვების ლოგისტიკაში/წარმოების ლოგისტიკაში/სადისტრიბუციო ლოგისტიკაში/მომსახურებაში (სერვისკომპანიებში)

სავაჭრო საწარმო ფლობს შესყიდვებს და სადისტრიბუციო ლოგისტიკას, მომსახურების სფეროში (პრაქტიკაში), როგორც წესი, - მხოლოდ სადისტრიბუციო ლოგისტიკას. მაგრამ საწარმოს ლოგისტიკას აქვს ასევე ვერტიკალური (განივი) ფუნქცია, რომელიც შეიძლება დაყოფილი იყოს ადმინისტრაციულ (მარეგულირებელ), დისპოზიტიურ და ოპტიმალურ, ასევე, ტექნიკის, ინფორმატიკის და საწარმოს ეკონომიკის სფეროებთან დაკავშირებულ დონეებად.

ინტრალოგისტიკა - აღნიშნავს შიდა საწარმოო მატერიალურ ნაკადს რაიმე სისტემაში. მაგ., საწარმოს საინფორმაციო ნაკადი, რომელიც გამიზნულია შიდა საწარმოო ლოგისტიკის გაუმჯობესებაზე, მწარმოებლობის გაზრდაზე და ასევე ხარჯების შემცირებაზე. ინტრალოგისტიკა დასაქმებულია ცალკეობითი ტვირთით, ფხვიერი (ნაყარი) ტვირთით და სითხეებით და აღწერს ტექნიკური და ინფორმაციული ფაქტორების ურთიერთქმედებას როგორცაა მაგ., საწყობი, კომისიონირება, ტრანსპორტი, შეფუთვა, გადატვირთვა და მართვა. ინტრალოგისტიკა წარმოადგენს ზღვარს ექსტრემალური ლოგისტიკისკენ.

გადაზიდვების – ანუ ტრანსპორტის ამოცანებს განაპირობებს ტექნოლოგიური და ეკონომიკური მოთხოვნები და განსაზღვრავს ტვირთის ქრონოლოგიურ, სივრცით და ადგილმდებარეობის ცვლილებებს. ტვირთის ადგილმდებარეობის ცვლილებებს გადასაზიდი მექანიზმები ახორციელებენ. მონაცემები გადასაზიდი ტვირთის, ტვირთის სასურველი რაოდენობის, გზის სახეობის და სიგრძის სტრუქტურული და სივრცითი მდგომარეობის, დამზადების და საწარმოო ხარჯების შესახებ არის ამოცანის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი.

დასკვნა

საბოლოოდ შეიძლება დავასკვნათ, რომ ლოგისტიკური პროცესების მართვა - ეს არის სფერო, რომელიც წარმოადგენს უმეტესად წარმატებული კომპანიების კონკურენტული უპირატესობების ფორმირების ძირითად წყაროს. კონკურენციის ზრდასთან ერთად მომხმარებელთა მოთხოვნები უფრო იზრდება, უფრო მეტი საწარმო ეძებს ინსტრუმენტებს ლოგისტიკური მომსახურების გასაუმჯობესებლად. ლოგისტიკური ოპერაციების ოპტიმიზაცია, წარმოების და ფინანსური ციკლის შემცირება, წარმოების მომსახურების მოცულობის გაზრდა, მარაგების მართვა და ხარჯების მართვის თანამედროვე მეთოდების დანერგვა - ეს არის ის ამოცანები, რომლის წინაშეც აყენებს წარმატებული კომპანიის მენეჯერებს საბაზრო ეკონომიკა. ამ პრობლემის გადაჭრა მატერიალური ნაკადების მართვის ოპტიმიზაციასა და ინტეგრირებული მართვის სფეროშია, ლოგისტიკური პროცესები მრავალი ბიზნესსაწარმოს ურთიერთქმედებაა, რომლის ეფექტურობის შეფასება შესაძლებელია ლოგისტიკის ეკონომიკური საფუძვლების ცოდნის გამოყენებით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. „Экономические основы логистики и управления цепями поставок“, проф. В.М. Свистунов, 2010, Москва
2. „Логистика и управление цепями поставок“ проф Б.С. Борисович, 2010,

*Giorgi Sisvadze
Ketevan Urushadze
Rezo Tedoradze*

OPTIMIZATION OF MANAGEMENT OF MATERIAL FLOW IN THE ENTERPRISE

Summary

Optimization of management of material flow is required for the perfect functioning of enterprises. Therefore, in this article "Optimization of management of material flow in the Enterprise" is considered material flow as material resources in motion (movement), incompleting products and prepared products in connection with problems and ways to solve them arising in loading, unloading, placing in the tare, packaging, sorting, consolidation, splitting, selling and other processes.

This area is the main source of formation of competitive advantages of most successful companies. With the growth of the competition is increasing customer demand and more enterprises are looking for tools to improve logistical services: Optimization of logistical operations, reduction of production and financial cycle, Increase the volume of production services, management of inventory and Introduce modern methods of cost management.

The main topic of discussion in this article - "Optimization of management of material flow in the Enterprise" is the production logistics of which aim is to achieve optimal interaction between human, techniques, management and information. Their task is the economic planning, flow, management and control of the flow of material, goods and products, as well as the flow of information from the supplier to the enterprise, in the enterprise and from the enterprise to the client.

*გოდერძი ტყეშელაშვილი
ნათია ასლამაზაშვილი*

ინვესტიციების მაკროეკონომიკური ფაქტორების ზეგავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე

ანოტაცია. ინვესტიციები თანამედროვე ეკონომიკის განუყოფელი ნაწილია, მსოფლიო ეკონომიკის განვითარება წარმოუდგენელია ინვესტირების გარეშე. მისი წყაროა როგორც ადგილობრივი, ისე უცხოური ინვესტიციები. ქვეყნები, რომლებიც ეკონომიკური განვითარების მაღალი ტემპებით გამოირჩევიან, ხასიათდებიან უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის და მათი ექსპორტის დიდი მოცულობებით. ითვლება, რომ უცხოური ინვესტიციების მოცულობები პროპორციულად აისახება სახელმწიფოთა ეკონომიკურ განვითარებულობაზე.

საქართველოში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პროცესი არადაამაკმაყოფილებელია, მის გასააქტიურებლად უპირველესად მაკროეკონომიკური ღონისძიებების გატრეპაა საჭირო, რაც გამოიხატება შემდეგ მიმართულებებში: საბაზრო ინფრასტრუქტურა და მისი განვითარების დონე; საგადასახადო გარემო, მისი

ლიბერალურობა და სიმარტივე; ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა და ეროვნული ვალუტის სტაბილურობა; ბიზნესის სამართლებრივი ბაზის სტაბილურობა.

აღნიშნული მიმართულებები უნდა გახდეს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისათვის ხელშემწყობი გენერალური ხაზი. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სასურველი ტემპების მიღწევა შეუძლებელია.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკა, ინვესტიცია, უცხოური ინვესტიცია, ბირჟა, მაკროეკონომიკური ფაქტორები.

შესავალი

ინვესტიცია წარმოადგენს ნებისმიერი სახელმწიფოს მაკროეკონომიკური განვითარების აუცილებელ ატრიბუტს. “ინვესტიციის” შინაარსში ესმით, როგორც “ნებისმიერი სახის კაპიტალის განთავსება ეკონომიკის ნებისმიერ სექტორში სამომავლოდ მოგების (სარგებლის) მიღების მიზნით”¹, ან “ფულადი სახსრების, ფასიანი ქაღალდების და სხვა ფასეულობათა განთავსება სამეწარმეო და სხვა ეკონომიკის სფეროებში მოგების ან სხვა ეფექტის მიღების მიზნით”², ანდა „კაპიტალის დაბანდებას ეკონომიკურ საქმიანობაში მოგების და სოციალური ეფექტის მიღების მიზნით“³. მიუხედავად იმისა, რომ აქ მოყვანილი ენციკლოპედიური განმარტებები ერთმანეთს სრულად არ ემთხვევა, მით უმეტეს მეტი აცდენებია სპეციალურ სამეცნიერო ლიტერატურაში, შინაარსობრივად ისინი მაინც ხასიათდებიან საერთო ნიშნებით, ანუ იგულისხმება, რომ ინვესტიცია – ეს არის რაიმე სახით წარმოდგენილი კაპიტალი, რომლის ასახვაც შესაძლებელია ფულადი ფორმით და განკუთვნილია დასაბანდებლად მომავალში ეფექტის (მოგების) მისაღებად. აქედან გამომდინარე, რამდენადაც ინვესტიციის განხორციელება და მოსალოდნელი შედეგობრივი სიდიდეები დროში ერთმანეთს არ ემთხვევა და შედეგის დადგომა ზოგჯერ რამდენიმე წლით განისაზღვრება, ინვესტირების პროცესი გარკვეულ რისკებთანაა დაკავშირებული და ყოველთვის არსებობს იმის ალბათობა, რომ შედეგის ფაქტობრივი სიდიდე განსხვავებული იქნება თეორიულად გაანგარიშებულისაგან.

* * *

ინვესტიცია გამოიყენება არაფინანსურ აქტივებში კაპიტალის გაზრდის ან ახალი კაპიტალის ფორმირებისათვის. ითვლება, რომ რაც უფრო მეტია ინვესტიციების მოცულობა ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკაში, მით უფრო მიმზიდველია ამ ქვეყნის სამეწარმეო გარემო. საქართველო ამ მხრივ ბოლო პერიოდისათვის მზარდი დინამიკით ხასიათდება, რასაც ადასტურებს ქვემოთ მოყვანილი ოფიციალური სტატისტიკაც (იხ. ცხრილი 1).

¹ ინგლისურენოვანი ვიკიპედია. <https://en.wikipedia.org/wiki/Investment>. გადამოწმებულია. 28.10.2017.

² რუსულენოვანი ვიკიპედია.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8>. გადამოწმებულია 28.10.2017

³ ქართულენოვანი ვიკიპედია.

<https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90>. გადამოწმებულია 28.10.2017

**ინვესტიციები ძირითად კაპიტალში
ინსტიტუციური სექტორების მიხედვით⁴, მლნ ლარი**

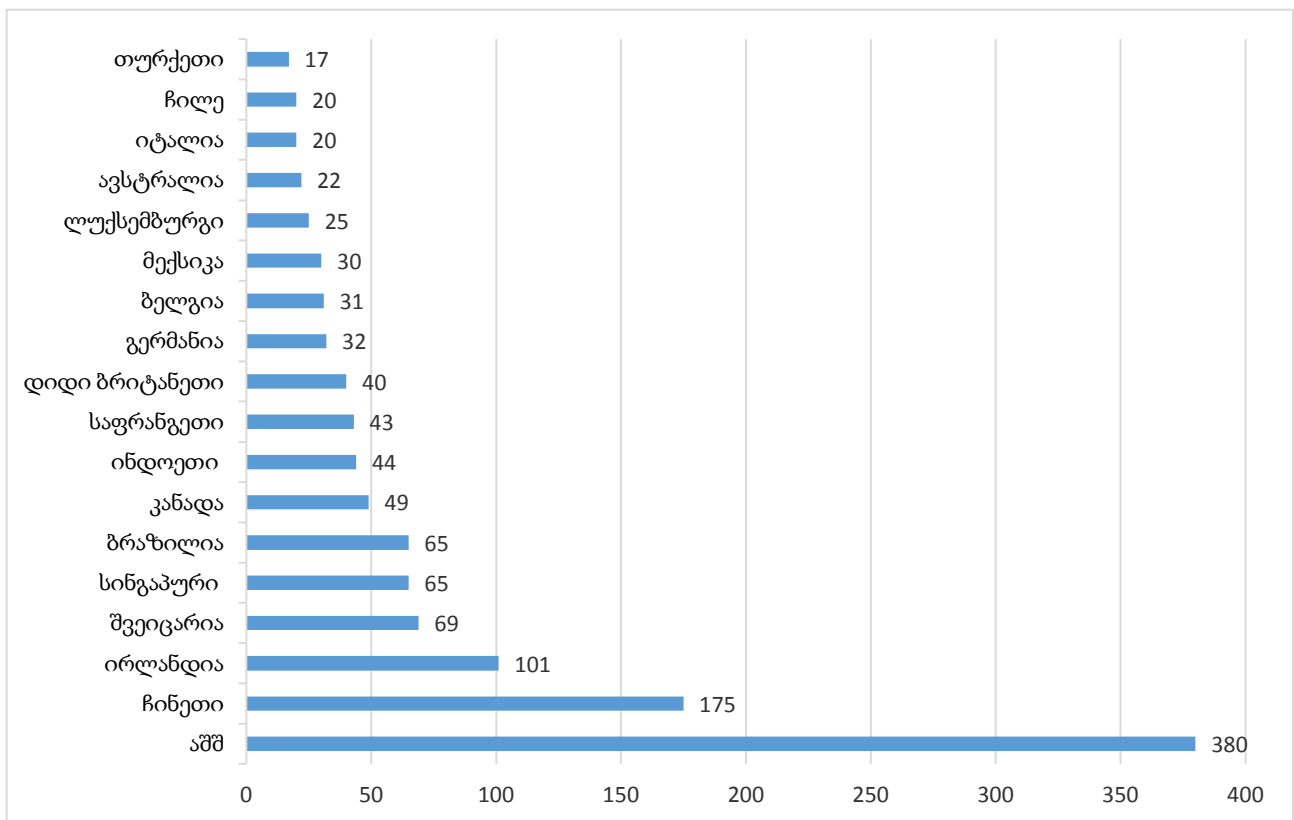
დასახელება	2011	2012	2013	2014	2015
არაფინანსური კორპორაციების სექტორი	3 275.8	4 107.1	3 657.2	4 981.8	5 985.9
ფინანსური კორპორაციების სექტორი	112.7	144.5	132.7	154.3	162.6
სახელმწიფოს მართვის სექტორი	1 298.0	1 219.0	1 014.9	1 082.3	1 479.0
შინამეურნეობების სექტორი	763.9	1 001.2	1 062.1	1 289.4	1 376.6
შინამეურნეობების მომსახურე არაკომერციული ორგანიზაციების სექტორი	23.9	24.9	25.9	26.9	27.9
ინვესტიციები ძირითად კაპიტალში – სულ	5 474.3	6 496.8	5 892.7	7 534.7	9 032.0

2011 წ-დან 2015 წ-მდე საქართველოს ძირითად კაპიტალში ინვესტიციების საერთო მოცულობა 65 %-ით გაიზარდა და ცხრა მლრდ აშშ დოლარს გადააჭარბა, თუმცა ეს ციფრი მაინც ძალიან მცირეა. შედარებისათვის სინგაპურის მოსახლეობა 5.6 მლნ კაცია, ხოლო მხოლოდ პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციამ 2015 წ-ს შეადგინა 62.5 მლრდ \$. თუ საკუთარ ინვესტიციებსაც გავითვალისწინებთ, ეს ციფრი გაცილებით მაღალი იქნება, თუმცა ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით საქართველოს ანალოგიურ მაჩვენებელს იგი 50-ჯერ აჭარბებს⁵.

მსოფლიოს სახელმწიფოები ერთდროულად გვევლინებიან ინვესტიციების გამტან და შემომტან ქვეყნებად. 2015 წ-სთვის უცხოური ინვესტიციების შემოდინება ცალკეულ სახელმწიფოების მიხედვით ასახულია პირველ ნახაზში, ხოლო ინვესტიციების გატანა – მეორეში.

⁴ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. საქართველოს სტატისტიკური წელიწადი 2016. თბ., 2017. გვ. 176.

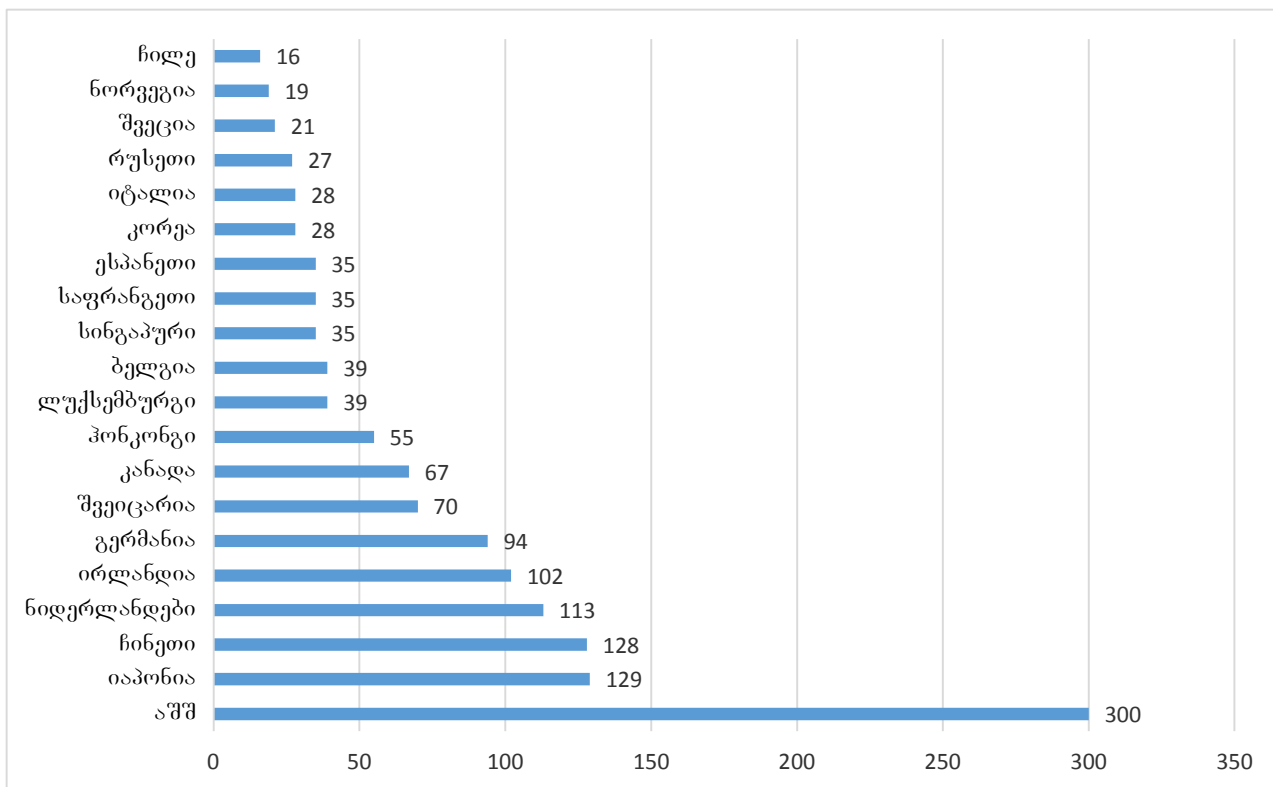
⁵ იხ. Ведущий корпоративный портал оффшорной индустрии на русском языке. საიტი: <https://offshorewealth.info/offshore-investments-abroad/singapore-top-country-kearney-index-trust-direct-foreign-investments/>. გადამოწმებულია 20.10.2017

**ნახაზი 1. ინვესტიციების შემოტანა
ზოგიერთ სახელმწიფოში. მლრდ \$⁶**

აშშ, წარმოადგენს რა მსოფლიოს უძლიერეს სახელმწიფოს, გამორჩეულია ინვესტიციების მოზიდვითა და გატანით. მოყვანილი მონაცემების მიხედვით, ამ სახელმწიფომ 2015 წ-ს უცხოეთიდან მოიზიდა 380 მლრდ \$, ხოლო სხვა ქვეყნებში გაიტანა – 300 მლრდ \$. ინვესტიციების მოზიდვით მეორე ადგილზეა ჩინეთი 175 მლრდ \$, ინვესტიციების გატანის მხრივ – მესამე ადგილზე (175 მლრდ \$). აღნიშნულ ჩამონათვალში საქართველო არ ფიგურირებს, რამდენადაც ინვესტიციების მოცულობა ისედაც დაბალია, მით უფრო უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის მხრივ. მონაცემები ასახულია მე-2 ცხრილში.

⁶ Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию. Доклад о мировых инвестициях. 2016. p., 5. saiti: file:///C:/Users/User/Desktop/wir2016_Overview_ru.pdf.

ნახაზი 2. ინვესტიციების გატანა ზოგიერთი სახელმწიფოდან. მლრდ \$

ცხრილი 2

უცხოური ინვესტიციების შემოდინება საქართველოში (ათასი ლარი)⁷

წელი	სულ	I კვ	II კვ	III კვ	IV კვ
2005	449.8	89.4	105.9	75.6	178.9
2006	1 190.4	146.0	306.9	280.7	456.7
2007	2 014.8	421.4	401.5	489.1	702.9
2008	1 564.0	537.7	605.4	134.7	286.2
2009	658.4	114.0	177.2	173.2	194.0
2010	814.5	166.5	208.3	225.6	214.1
2011	1 117.2	209.7	248.3	316.6	342.6
2012	911.6	261.2	217.7	199.0	233.7
2013	941.9	252.3	207.9	254.8	226.9
2014	1 758.4	309.5	196.2	726.0	526.7
2015	1 564.5	291.5	462.7	483.2	327.1
2016	1565.9	390.1	404.3	501.3	270.2
2017*	751.0	404.4	346.6		

უცხოური ინვესტიციები ბოლო პერიოდში 2014 წ-ს იყო ყველაზე მაღალი – 1,7 მლრდ ლარი, რაც მაშინდელი ლარის კურსის გათვალისწინებით დაახლოებით

⁷ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები. იხ. საიტი: http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=2230&lang=geo. გადამოწმებულია 03.11.2017.

0.7 მლრდ \$. თუ შევადარებთ ზემოთ მოყვანილ სახელმწიფოთა მონაცემებს, სხვაობა ძალიან დიდია და ინვესტიციების მოზიდვის არახელსაყრელ პროცესზე მიუთითებს.

ინვესტიციების ზრდის მიმართულებით აუცილებელია ქვეყანაში ბიზნესის ფუნქციონირების მაკროეკონომიკური ფაქტორების გაუმჯობესება, რომლებიც შეიძლება რამდენიმე ჯგუფად დაიყოს. ესენია: საბაზრო ინფრასტრუქტურა და მისი განვითარების დონე; საგადასახადო გარემო, მისი ლიბერალურობა და სიმარტივე; ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა და ეროვნული ვალუტის სტაბილურობა; ბიზნესის სამართლებრივი ბაზის სტაბილურობა.

მოკლედ შევეხეთ თითოეულ მათგანს.

საბაზრო ინფრასტრუქტურაში იგულისხმება ბაზარზე აგენტების, ბაზრის მონაწილე სუბიექტების თავისუფლება და ორგანიზებული ბაზრების (ბირჟების) ქსელის ფუნქციონირება. “საქართველოში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა მნიშვნელოვნად არის დაკავშირებული საერთო სიძნელეების დაძლევასთან, სამეურნეო სისტემის გარდაქმნის პრობლემის გადაჭრასა და საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარებასთან. საბაზრო ინფრასტრუქტურის განუვითარებლობა ხელს უშლის ამ პროცესს.”⁸

საქართველოს ბაზარი არ გამოირჩევა თავისუფლების მაღალი დონით. ბაზარზე მრავლადაა როგორც მონოპოლიები (ბუნებრივიც და ხელოვნურად ვშექმნილიც), ასევე ოლიგოპოლიები (მაგალითად, ნავთობის და წამლების ბიზნესი, სამედიცინო მომსახურება და ჯანმრთელობის დაზღვევა და ა. შ.).

საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარებას ყველაზე უკეთ საბირჟო ქსელის განვითარება და ამ ბირჟებზე წარმოებული ოპერაციების მოცულობები ახასიათებს. არსებული ოთხი ტიპის ბირჟებიდან – სასაქონლო, ფასიანი ქაღალდების, სავალუტო და შრომის – ჩვენთან სრულყოფილად მხოლოდ სავალუტო ბაზარი ფუნქციონირებს. რაც შეეხება დანარჩენს, ისინი ან საერთოდ არ არსებობს, ან მათი ფუნქციონირება სიმბოლური ხასიათის მატარებელია (მაგალითად, ფასიანი ქაღალდების ბაზარი). საქართველოში მრავლადაა დარეგისტრირებული სასაქონლო ბირჟები, მაგრამ ვერც ერთი ვერ ფუნქციონირებს, რაც უარყოფითად მოქმედებს არსებულ საწარმოთა ლოგისტიკური ამოცანების გადაჭრაზე, შესაბამისად, მოქმედი საწარმოები, განსაკუთრებით სამრეწველო, ვერ გამოირჩევიან ეფექტურობით, ხოლო მათ მიერ წარმოებული პროდუქცია ხშირად არაკონკურენტუნარიანია. ქვეყანას, თავისი გეპოლიტიკური მდებარეობიდან გამომდინარე, ჯერ კიდევ შეუძლია გახდეს ლოგისტიკური ცენტრი ამიერკავკასიისათვის, თუ ამ მხრივ მუშაობა გააქტიურდება, ერთი სასაქონლო ბირჟის ამოქმედება მაინც მოხერხდება.

რაც შეეხება შრომით ბირჟებს, საქართველოში კლასიკური სახით იგი საერთოდ არ არსებობს. ამინდს ვერ ვხედავთ ცალკეული დასაქმების საიტები. შედეგად, შესაბამისი შრომითი რესურსებით ბიზნესის უზრუნველყოფა გართულებულია. უფრო მეტიც, ჩვენ ვერ ვახერხებთ უმუშევართა და სამუშაოს მაძიებელთა სრულყოფილ აღრიცხვასაც კი და ვიღებთ აბსურდულ სტატისტიკას, როცა ჩვენთან უმუშევრობა გაცილებით დაბალია ვიდრე, ვთქვათ, ევროკავშირის

⁸ ასლამაზაშვილი ნ. ინვესტიციების პრობლემები საქართველოში. ჟურნალი “ტრანსპორტი და მანქანათმშენებლობა” № 2(39). 2017. გვ. 270.

სახელმწიფოებში. რეალობა კი სულ სხვაა. მაღალია შრომითი რესურსების მი-
მიგრაცია განვითარებულ ქვეყნებში.

საქართველოში საგადასახადო გარემო შესაბამისობაშია ან ახლოსაა ევრო-
კავშირის განვითარებული სახელმწიფოების საგადასახადო გარემოსთან, მაგრამ აქ
გასათვალისწინებელია ჩვენი ეკონომიკის ჩამორჩენილობა, ამიტომ ქვეყანა უნდა
ისწრაფოდეს გადასახადთა ლიბრალიზაციისაკენ. ზემოთ მოყვანილი სინგაპურის
მაგალითი რომ ავიღოთ, იქ მოქმედებს მხოლოდ კორპორაციებისათვის შემო-
სავლებზე გადასახადი (მოგების გადასახადი), რომელიც ერთიანია რეზიდენტი და
არარეზიდენტი იურიდიული პირებისათვის და 18%-იანი განაკვეთით განისაზღ-
ვრება, გარდა ამისა, როგორც კომპანიები, ასევე მოსახლეობა იხდის ქონების
გადასახადს 4%-იანი განაკვეთით, არსებობს აგრეთვე “გერბის მოსაკრებელი”,
რომელიც უფრო სიმბოლური ხასიათისაა. აღნიშნულის გარდა არავითარი გადასა-
ხადი ქვეყანაში არ არსებობს⁹.

საქართველოში კი დღგ-ს გადასახადის განაკვეთი 18%-ია, მოგების – 15%,
ქონების კორპორაციებისათვის - 1%, საშემოსავლო – 20%, აქციზი – სხვადასხვა
აქციზური საქონლისთვის და ა.შ., რაც უნდა ჩაითვალოს მაღალ გადასახადებად
და, ბუნებრივია, ამით ხელი არ ეწყობა ინვესტიციების მოზიდვის პროცესს.

საქართველოში ფულად-საკრედიტო სისტემაზე არ ხასიათდება სტაბილუ-
რობით. გარდა იმისა, რომ საქართველოში კრედიტებზე საპროცენტო განაკვეთი
რამდენჯერმე მაღალია, ვიდრე იგივე ევროკავშირის სახელმწიფოებში, კრედიტების
გაცემის სისტემაზე რთულია და “უზრუნველყოფის” მაღალი საფასური
მოითხოვება. ამასთან ეროვნული ვალუტა – ლარი მკვეთრად გამოხატული
არასტაბილურობით ხასიათდება, რომ არაფერი ვთქვათ მის არაკონვერტაბე-
ლურობაზე. ლარის გაცვლითი კურსი კონვერტაბელურ ვალუტებთან მიმართებაში
არაპროგნოზირებადად იცვლება მისი გაიაფების, კურსის ვარდნის მიმართულებით
(იხილეთ ცხრილი 3 და ნახაზი 3).

ცხრილი 3

ლარის კურსის ცვლილება აშშ დოლართან და ევროსთან მიმართებაში¹⁰

პერიოდი	საშუალო \$-თან	საშუალო €-თან
2014	1,8636	2,2656
I 15	2,2275	2,4139
II 15	2,2483	2,4992
III 15	2,3816	2,6736
IV 15	2,3949	2,6169
2015	2,3949	2,6169
I 16	2,3679	2,6795
II 16	2,3423	2,5976
III 16	2,3297	2,6132
IV 16	2,6468	2,7940

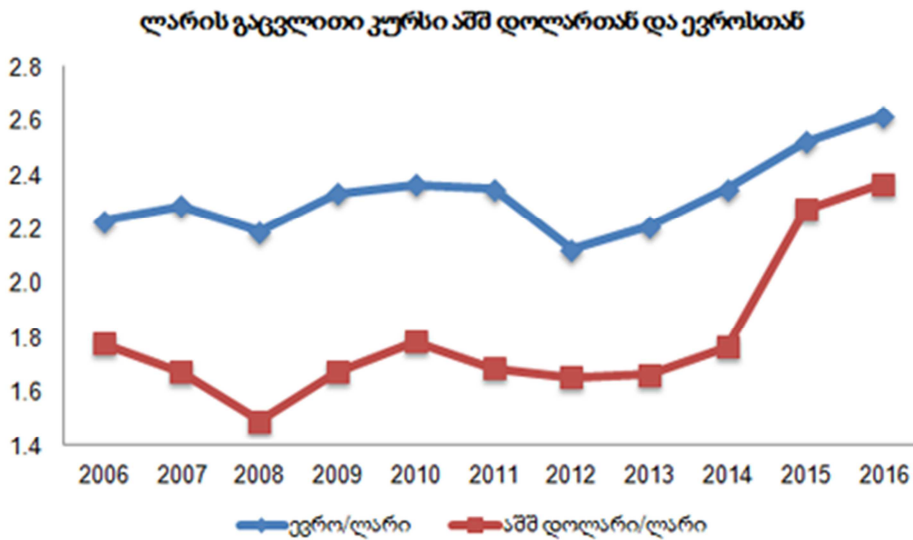
⁹ იხ. Экономика Сингапура. Экономическая модель развития Сингапура.

საიტო: <http://www.gecont.ru/articles/econ/singapur.htm>. გადამოწმებულია 03.11.2017.

¹⁰ იხილეთ საქართველოს ეროვნული ბანკის სტატისტიკური მონაცემები.

საიტო: http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=316&lang=geo. გადამოწმებულია 03.11.2017.

2016	2,6468	2,7940
I 17	2,4452	2,6266
II 17	2,4072	2,7444

ნახაზი 3. ლარის გაცვლითი კურსის გრაფიკი¹¹

მოყვანილი სტატისტიკური მასალის შემდგომ პერიოდში ლარის მერყეობა კიდევ უფრო დიდი ამპლიტუდით ხასიათდება, რასაც განაპირობებს ერთის მხრივ ეროვნული ბანკის მიერ რეფინანსირებისათვის გაცემული სესხების მაღალი სიდიდე (მლრდ. ლარს აჭარბებს) და მეორეს მხრივ ფინანსთა სამინისტროს მიერ სახელმწიფო ობლიგაციების გაყიდვა და სახაზინო ვალდებულებების რეალიზაცია.

ბუნებრივია, ლარის კურსის ასეთი მერყეობა უარყოფითად მოქმედებს არა მარტო მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე, არამედ სამეწარმეო აქტივობაზეც, რაც, საბოლოოდ, ხელს არ უწყობს ინვესტიციების მოზიდვას.

ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორი, რაც განსაზღვრავს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას, არის ის, თუ რამდენადაა დაცული ჩადებული ინვესტიცია. აქ ორი ძირითადი მიმართულებაა: პოლიტიკური სტაბილურობა და ინვესტიციების სამართლებრივად დაცვის მდგომარეობა. სამეურნეო საქმიანობაში ხშირია დავის წარმოშობა, როგორც პარტნიორებთან, ასევე მომხმარებლებთან და დასაქმებულებთან. აღნიშნული დავები უნდა გადაწყდეს ოპერატიულად და სამართლიანად, დიდი მნიშვნელობა აქვს ინვესტორისათვის ორივე ამ შემადგენელს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ინვესტორი კაპიტალის დაბანდებას არ გარისკავს. ჩვენს ქვეყანაში არ არსებობს საარბიტრაჟო სასამართლოების სისტემა და სამოქალაქო დავები იხილება საერთო სასამართლოების მიერ, კერძოდ სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიებში, სადაც საქმის განხილვა სამივე ინსტანციის სასამართლოში წლობით ჭიანჭურდება, ამასთან, სასამართლოები არ გამოირჩევიან ობიექტურობით და მათ მიმართ ნდობა არასაკმარისია. ბუნებრივია, ასეთი მდგომარეობა აფერხებს ინვესტორთა დაინტერესებას. საქმეს ვერ შველის კერძო საარბიტრაჟო

¹¹ იმავე საიტზე.

სასამართლოები, რომელთა არსებობა კანონმდებლობით დაშვებულია, მაგრამ მათ მიმართ ნდობის ფაქტორი ძალიან დაბალია, თანაც, კერძო საარბიტრაჟო სასამართლოების გადაწყვეტილებები არ არის შესასრულებლად სავალდებულო.

დასკვნა

აქ მოყვანილი მაკროეკონომიკური ხასიათის პრობლემების აღმოფხვრა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისათვის ხელშემწყობ გენერალურ მიმართულებად უნდა იქცეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლის სასურველი ტემპების მიღწევა შეუძლებელია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ინგლისურენოვანი ვიკიპედია. <https://en.wikipedia.org/wiki/Investment>;
2. რუსულენოვანი ვიკიპედია.
<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8>.
3. ქართულენოვანი ვიკიპედია.
<https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90>.
4. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. საქართველოს სტატისტიკური წელიწადეული 2016. თბ., 2017.
5. Ведущий корпоративный портал оффшорной индустрии на русском языке. საიტი: <https://offshorewealth.info/offshore-investments-abroad/singapore-top-country-kearney-index-trust-direct-foreign-investments/>.
6. Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию. Доклад о мировых инвестициях. 2016.
საიტი: file:///C:/Users/User/Desktop/wir2016_Overview_ru.pdf.
7. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები. იხ. საიტი: http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=2230&lang=geo. გადამოწმებულია 03.11.2017.
8. ასლამაზაშვილი ნ. ინვესტირების პრობლემები საქართველოში. ჟურნალი “ტრანსპორტი და მანქანათმშენებლობა” № 2(39). 2017.
9. Экономика Сингапура. Экономическая модель развития Сингапура. საიტი: <http://www.gecont.ru/articles/econ/singapur.htm>.
10. საქართველოს ეროვნული ბანკის სტატისტიკური მონაცემები.
საიტი: http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=316&lang=geo.
11. Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Investment>;
<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8>;
<https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90>;
12. NATIONAL STATISTICS OFFICE OF GEORGIA. STATISTICAL YEARBOOK OF GEORGIA 2016. Tb. 2017;
13. THE LEADING CORPORATE PORTAL OF THE OFFSHORE INDUSTRY IN THE RUSSIAN.

[https://offshorewealth.info/offshore-investments-abroad/singapore-top-country-kearney-index-trust-direct-foreign-investments/;](https://offshorewealth.info/offshore-investments-abroad/singapore-top-country-kearney-index-trust-direct-foreign-investments/)

14. UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. REPORT ON WORLD INVESTMENTS LANGUAGE.

file:///C:/Users/User/Desktop/wir2016_Overview_ru.pdf;

15. Aslamazashvili N. Investments in Georgia. Journal "Transport and Machine Building" # 2 (39). 2017;

Goderdzi Tkeshelashvili

Natia Aslamazashvili

MACROECONOMIC FACTORS OF INVESTING IN THE GEORGIAN ECONOMY

Summary

Investments are an integral part of the modern economy. Economic development in the modern world is unimaginable without investing. Its source is both local and foreign investments. The countries that are outlined by high rate of economic development are characterized by large amounts of attracting foreign investments and their export. It is considered that the volume of foreign investments will be proportionate to the economic development of the states.

The process of attraction of foreign investments in Georgia is unsatisfactory and first of all requires macroeconomic measures to be activated that is expressed in the following directions: market infrastructure and its development level; tax environment, its liberality and simplicity; monetary policy and national currency stability; stability of business legislative base.

The mentioned directions should become the general line of support for economic development of the country. Otherwise, it is impossible to achieve the desired economic growth of the country.

ნატალია ჭანტურია

მარიამ ხიზანიშვილი

ანა ჯიქია

საკომუნიკაციო (სოციალური) ქსელები როგორც

ადამიანური კაპიტალის შერჩევისა და მართვის თანამედროვე საშუალება

ანოტაცია. გლობალურ ეკონომიკაში მუდმივად მიმდინარეობს ცვლილებები, რაც გულისხმობს ერთიანი საბაზრო ეკონომიკის ფორმირებას. საკომუნიკაციო სოციალური ქსელები გლობალიზაციის პროცესის ნაწილია. იგი იქცა საზოგადოებრივი ცხოვრების განუყოფელ ატრიბუტად: მან წაშალა გეოგრაფიული, ენობრივი და პროფესიული ბარიერები. სოციალური ქსელური მედია ქმნის ადამიანური კაპიტალის მოზიდვისა და მართვის ინოვაციურ ინსტრუმენტებს, რომელსაც სულ უფრო ხშირად და წარმატებით მიმართავენ ორგანიზაციები.

საკვანძო სიტყვები: საკომუნიკაციო სოციალური ქსელები, ადამიანური კაპიტალის მართვა, რეკრუტინგი, ღრუბულური ტექნოლოგიები

შესავალი

მსოფლიო ეკონომიკაში მუდმივად მიმდინარეობს ცვლილებები, რაც გულისხმობს ერთიანი, გლობალური საბაზრო ეკონომიკის ფორმირებას. გლობალიზაციის პროცესის ნაწილია საკომუნიკაციო სოციალური ქსელები, რომელიც იქცა საზოგადოებრივი ცხოვრების განუყოფელ ნაწილად. სოციალური ქსელური მედია ქმნის ადამიანური კაპიტალის მოზიდვისა და მართვის ინოვაციურ ინსტრუმენტებს, რომელსაც სულ უფრო ხშირად და წარმატებით მიმართავენ ორგანიზაციები.

* * *

დღეს ჭეშმარიტ კეთილდღეობას ის ქვეყნები და კომპანიები აღწევენ, რომლებიც სწრაფად აღიქვამენ მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებს და ითვალისწინებენ გლობალიზაციის მოთხოვნებს, რაც, უპირველეს ყოვლისა, მწარმოებლებისგან ახლებურ აზროვნებასა და ინფორმაციის ყველა დონეზე გაფილტვრას უკავშირდება [1: 20].

საკადრო საქმისწარმოების HR-ტექნოლოგიები წარმოადგენს ახალ ტრენდს პერსონალის მართვის სფეროში. კომპანიები, რომლებიც წარმატებულად იყენებენ და ავითარებენ აღნიშნულ ტექნოლოგიებს, იძენენ კონკურენტულ უპირატესობას შრომით ბაზარზე პროფესიონალების გამოვლენისა და მოზიდვის საქმეში [2].

სოციალური ქსელები წარმოადგენს ღრუბელური ტექნოლოგიების¹² ნაირსახეობას, რომლის გამოყენებაც სულ უფრო მოსახერხებელი ხდება ადამიანური კაპიტალის მართვისთვის.

HR-ტექნოლოგიები მოიცავს თანამედროვე ტექნოლოგიების ექვს ყველაზე მნიშვნელოვან სფეროს, როგორცაა მონაცემთა ბაზა, ბიზნესანალიტიკა, ბიზნეს-თანამშრომლობა, ღრუბელური გამოთვლები¹³, მობილური ტექნოლოგიები და სოციალური ქსელები. ადამიანური რესურსების მენეჯმენტის სფეროში ადამიანური კაპიტალის ფორმირებისა და მართვის თვალსაზრისით, დიდ ინტერესს იწვევს ღრუბელური გამოთვლები, ღრუბელური IT-ტექნოლოგიები და სოციალური მედია [4].

სოციალური ქსელები უზრუნველყოფს ორგანიზაციებს კორპორაციული კლასის მომსახურებით: გავლენას ახდენს პერსონალის პირად და პროფესიულ ქცევაზე, ამყარებს შიდასაწარმოო კომუნიკაციას, თანამშრომლობს მომხმარებლებთან და მწარმოებლებთან. ქსელური ტექნოლოგიების მეშვეობით, ორგანიზაციები ახორციელებენ ადამიანური კაპიტალის ფორმირებასა და მართვას:

- პერსონალის რეკრუტირებას - მოძიებას, შერჩევას, მოზიდვას;
- ახლადდაქირავებული პერსონალის ადაპტაციას და მოტივირებას;
- საკადრო აღრიცხვას;
- სამუშაო დროის აღრიცხვასა და სახელფასო ანაზღაურების გაანგარიშებას;

¹² ღრუბელური ტექნოლოგიები მონაცემთა დამუშავების ტექნოლოგიებია, სადაც კომბინირებული კომპიუტერული რესურსები (როგორცაა სერვერები, აპლიკაციები, ქსელები, შენახვის სისტემები) ინტერნეტმომხმარებელს ონლაინსერვისის სახით მიეწოდება, პროვაიდერთან კომუნიკაციის გარეშე [8].

¹³ ღრუბელური გათვლები (Cloud Computing) არის ინტერნეტისა და ინტრანეტსერვისების სახით გარე ინფორმაციისა და კომპიუტერული რესურსებისადმი წვდომის საშუალება, რომელიც უზრუნველყოფს მომხმარებლების - კომპიუტერის მეშვეობით - დისტანციურ, ავტომატურად განაწილებულ წვდომას საძიებელ რესურსებსა და სერვისებზე (მონაცემები, პროგრამები, დრო და მეხსიერება) [8].

- ოპერატიულ და სტრატეგიულ დაგეგმვას;
- პერსონალის სწავლა-განვითარებას, კვალიფიკაციის ამაღლებას, ტრენინგს;
- ინოვაციური აზროვნების ჩამოყალიბების ხელშეწყობას;
- ტალანტების გამოვლენას, განვითარებას და მართვას;
- პერსონალის ანალიზსა და მონიტორინგს;
- ანგარიშგებას და ვიზუალიზაციას;

სოციალურ-საკომუნიკაციო ქსელების მეშვეობით უზრუნვეყოფილი ადამიანური კაპიტალის მართვის ინსტრუმენტების ერთობლიობა იძლევა თანამშრომლების უნარ-ჩვევების, გამოცდილების, კარიერული წინსვლის ვიზუალიზაციისა და მოტივაციის მართვის საშუალებას.

ადამიანური კაპიტალის წარმატებული მენეჯმენტისათვის HR-მენეჯერმა უნდა შეძლოს ისეთი პარამეტრების გაკონტროლება, როგორცაა [4]:

- თანამშრომელთა განათლების დონე და კვალიფიკაცია;
- სამუშაოსთან უშუალოდ დაკავშირებული პროფესიული უნარ-ჩვევები და ცოდნა;
- ფსიქომეტრიული მახასიათებლები;
- პროფესიული მიდრეკილებები;
- ჯანმრთელობის მდგომარეობა.

პერსონალის მოძიებისა და შერჩევისას სოციალური ქსელების უპირატესობა მდგომარეობს დასაქმების მსურველთა დიდი აუდიტორიის დაფარვის, ქსელებთან წვდომის მობილურობის, ინფორმატიულობის, კანდიდატის შესახებ დეტალური ინფორმაციის მოძიების სიმარტივესა და სისწრაფეში. თავის მხრივ, პოპულარულ სოციალურ ქსელებში ორგანიზაციებს გააჩნიათ საკუთარი გვერდი, პროფაილი და ანგარიში (ექაუნთი), რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი ხდება რიგი HR-ამოცანების გადაჭრა: ვაკანსიის პოტენციური მაძიებლებისათვის, დროისა და სხვა რესურსების დანახარჯის გარეშე, დამსაქმებლის შესახებ ამომწურავი ინფორმაციის მიწოდება, რაც გაუმარტივებს მათ გადაწყვეტილების მიღების პროცესს გამოცხადებულ ვაკანსიაზე რეაგირებისას.

სოციალურ ქსელებში საკუთარი ექაუნთის (ანგარიშის) შექმნით კომპანიები უზრუნველყოფენ საკუთარი HR-ბრენდის ცნობადობის გაზრდასა და აღიარებას, შრომით ბაზარზე ვაკანსიის მაძიებელთა ინტერესს და ამასთან, წარმოებული პროდუქციის წინ წაწევას.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საკომუნიკაციო სოციალური ქსელები იქცა საზოგადოებრივი ცხოვრების განუყოფელ ატრიბუტად: მან წაშალა გეოგრაფიული, ენობრივი და პროფესიული ბარიერები.

საკადრო HR-ტექნოლოგიები წარმოადგენს ახალ ტრენდს ადამიანური კაპიტალის მართვის სფეროში. კომპანიები, რომლებიც წარმატებულად იყენებენ და ავითარებენ აღნიშნულ ტექნოლოგიებს, იძენენ კონკურენტულ უპირატესობას შრომით ბაზარზე პროფესიონალების გამოვლენისა და მოზიდვის საქმეში. თუმცა, აღნიშნული ტექნოლოგიების წარმატებული ფლობა HR-მენეჯერებისაგან მოითხოვს ისეთი უნარებისა და კომპეტენციების განვითარებას, როგორცაა [6]:

- საორგანიზაციო დიზაინი;
- ვაკანსიების, თანამდებობრივი მოვალეობების ზედმიწევნითი აღწერა;
- კანდიდატების შეფასება;

- ტალანტების გამოვლენა;
- პერსონალის რეგლამენტირების პროცესი;
- მმართველობითი ვერტიკალის აგების უნარი.

სოციალური ქსელები წარმოადგენს ერთგვარ გლობალურ მონაცემთა ბაზას დამსაქმებლების და სამუშაოს მაძიებლების შესახებ - ორგანიზაციის კორპორაციულ ქსელს. პროფესიული სოციალური ქსელების სტრუქტურა აგებულია ისე, რომ კანდიდატს საკომუნიკაციო ინსტრუმენტების გამოყენებით, ქსელში შეუძლია განათავსოს საკუთარი ვირტუალური პორტრეტი - პირადი ინფორმაცია, რომელიც, როგორც წესი, მოცემულია რეზიუმეშიც: განათლების დონე, სამუშაო გამოცდილება, უნარ-ჩვევები, მიღწევები და სხვა. დამსაქმებელი კი განათავსებს ინფორმაციას მის მიერ გამოცხადებული ვაკანსიების შესახებ.

ქსელში განთავსებული პროფაილის საშუალებით ხდება თანამოაზრეების, პოტენციური კოლეგების, პარტნიორების, საჭირო კონტაქტების გამოვლენა-მოძიება. საკომუნიკაციო ქსელების საშუალებით ხორციელდება საკუთარი ბრენდის ხელშეწყობა-განვითარება, წინ წაწევა.

საქართველოში წლიდან წლამდე იზრდება ქართულ ინტერნეტსივრცეში მოქმედი ვებ-რესურსების პოპულარობა ვაკანსიების, ტრენინგების, გაცვლითი პროგრამების, გრანტებისა და სატენდერო განცხადებებისთვის, როგორცაა Jobs.ge, Hr.ge, saqme.ge და სხვა. პერსონალის მოძიებისა და მოზიდვისათვის კომპანიები იყენებენ ყველაზე პოპულარულ სოციალურ ქსელებს, როგორცაა Facebook.com, Linkedin.com, Twitter.com., «Одноклассники».ru, Google+ და კიდევ უამრავ თემატურ სოციალურ ქსელებს, ბლოგებს და მიკრობლოგებს, ქმნიან ფორუმებს, რომლებზეც ხდება HR-მენეჯერებისათვის მეტად საინტერესო და ღირებული ინფორმაციის თავმოყრა, რომელიც შემდგომში ხელს შეუწყობს ადამიანური კაპიტალის ნაკადების ფორმირებაში, აუტოფლეისმენტისა¹⁴ და კოუჩინგის¹⁵ სესიებისა და ტრენინგების მოწყობაში, კომპანიაში ერთიანი კორპორაციული კლიმატის შექმნაში.

ადამიანური კაპიტალის - მათ შორის ტალანტის გამოვლენა, განვითარება და მართვა, შრომის ბაზარზე კომპანიების კონკურენტუნარიანობის აუცილებელი პირობაა, ვინაიდან მაღალპროფესიული, კრეატიულად მოაზროვნე პერსონალი უზრუნველყოფს ბიზნეს-კომპანიების ეფექტურ ფუნქციონირებას და ლიდერის პოზიციაზე დამკვიდრებას. შესაბამისად, ტალანტების მოსაზიდად ორგანიზაციები არ იშურებენ ძალ-ღონეს და მიმართავენ თანამედროვე საკომუნიკაციო სისტემებს, როგორცაა შააშ ტექნოლოგიები (სერვისულ-პროგრამული უზრუნველყოფა¹⁶) და Cloud Computing – ღრუბელური გათვლები. Cloud ტექნოლოგიები SaaS-ის პროდუქ-

¹⁴ ინგლ. Outplacement – (ბიზნ.) პერსონალის - თანამშრომლების გათავისუფლების პროცესი ცივილიზებული გზით, რაც ამცირებს სამართლებრივი გართულებების რისკს და კომპანიის პოზიტიურ იმიჯს ინარჩუნებს.

¹⁵ ინგლ. Coaching – (ბიზნ.) თანამშრომლების სოციალური და შემოქმედებითი პოტენციალის რეალიზაციის ტრენინგული სისტემა.

¹⁶ SaaS სქემის ფარგლებში, მომხმარებლებისთვის შეთავაზებულია ისეთი ღრუბლოვანი დანართები და სერვისები, როგორცაა: Business Apps, Office Web Apps, Management Apps, Communications, Security და სხვა. HR-საქმის წარმოებაში ყველაზე მოთხოვნილი ღრუბელური პროგრამები: CRM (კლიენტებთან ურთიერთობის მართვის სისტემა), HRM (ადამიანური რესურსების მართვის სისტემა), ERP (საწარმოს რესურსების დაგეგმვის სისტემა, მაგალითად 1C), საოფისე პროგრამების, საკომუნიკაციო საშუალებების და ა.შ. [9].

ტების სახით წარმოადგენს მცირე და საშუალო ბიზნესებისთვის ტალანტების მოზიდვის, განვითარებისა და მართვის ინოვაციურ ინსტრუმენტს: ორგანიზაციული სოციალური ქსელები უზრუნველყოფს კომუნიკაციას პერსონალს შორის, ავითარებს მის უნარ-ჩვევებსა და შესაძლებლობებს მუდმივი გაუმჯობესების ხარჯზე, ხელს უწყობს კადრების ჩართულობას და შენარჩუნებას;

სოციალური ფორუმის საშუალებით HR-მენეჯერები ახორციელებენ კადრების რეზერვის შერჩევა-შექმნას, რათა, აუცილებლობის შემთხვევაში, უზრუნველყონ კვალიფიციური კადრების ჩანაცვლების უწყვეტობა. ამასთან, სოციალური ქსელის საინფორმაციო ბაზის ანალიზის საფუძველზე ხორციელდება კოლექტივში იმ საკვანძო თანამშრომლების, ახალი სახეების იდენტიფიცირება, რომელთა წვლილი სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება ორგანიზაციის წარმატებული ფუნქციონირებისათვის, მაგრამ გარკვეული მიზეზების გამო, ტრადიციული გზებით არ მოხდა მათი გამოვლენა შრომით იერარქიაში [5].

შიდასაწარმოო სოციალური ქსელის ეფექტური ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია თანამშრომლების და ხელმძღვანელობის ამ ქსელში რეგულარული ჩართულობისა და ვიზიტების მოტივირება და მართვა ისეთი ინსტრუმენტებით, როგორცაა კვალიფიკაციის ასამაღლებელი ინტერაქტიული პროგრამებისა და საინტერესო და აქტუალური ინფორმაციის ატვირთვა (მაგალითად, ნორმატიულ-სამართლებრივი ცვლილებებისა და ახალი სტანდარტების შესახებ), on-line ტესტირებისა და კონკურსების ჩატარება და სხვა.

კომპანიის მენეჯმენტის სოციალურ ქსელებთან მუშაობის მნიშვნელოვანი ასპექტია ნეგატიურ გამოხმაურებებსა თუ შეტყობინებებზე სწორი რეაგირება - ალტერნატიული დისკუსიების გამართვა განმარტების მიწოდების მიზნით. კომპანიის, როგორც პოტენციური დამქირაველის, პოზიტიური იმიჯის ჩამოყალიბების პროცესი უნდა დაიწყოს შიდა HR-ბრენდინგიდან - სანამ კომპანია მიმზიდველი გახდება მომავალი პოტენციური თანამშრომლებისთვის, ის უნდა მიმზიდველი იყოს ამ კომპანიაში უკვე დასაქმებული პერსონალისთვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში ადგილი ექნება ადამიანური რესურსის გადინებას.

როგორც უკანასკნელმა კვლევებმა აჩვენა, შრომით ბაზარზე დასაქმების მსურველები იყოფიან აქტიურ და პასიურ სუბიექტებად (ხილული და ფარული უმუშევრობა). აქტიურ სუბიექტებს მიეკუთვნებიან მოცემული მომენტის უმუშევარი კანდიდატები, რომლებიც სამუშაოს აქტიურად ეძებენ. პასიურები - მოცემული მომენტისათვის დასაქმებული არიან, თუმცა გააჩნიათ გააზრებული ან პასიური უკმაყოფილება დაკავებული პოზიციისადმი. სოციალური ქსელები წარმოადგენს ინსტრუმენტს როგორც დასაქმების მსურველი აქტიური კანდიდატების მოძიებისთვის, ისე პასიური კანდიდატების გამოსავლენად და მოსაზიდად - ეს უკანასკნელნი ხშირად არ არიან აღრიცხულნი უმუშევართა სტატისტიკურ ბაზებში, მაგრამ რეგისტრირდებიან ვაკანსიების მაძიებელ თემატურ ვებსაიტებზე, ვინაიდან სოციალურ ონლაინკომუნიკაციურ საშუალებებს გააჩნია რიგი უპირატესობები მათ ტრადიციულ ანალოგებთან შედარებით:

დასაქმების მსურველებისათვის -

- საშუალებას იძლევა გრძელვადიანი საინტერესო, მათ შორის პროფესიული კომუნიკაციების ფორმირებისათვის.

მენეჯერებისათვის -

- უზრუნველყოფს ვაკანტური თანამდებობის დასაკავებლად კანდიდატის სწრაფად პოვნას;
- სოციალურ ქსელში განთავსებული კანდიდატების პროფილი მის შესახებ დამატებითი ინფორმაციის მიღების საშუალებას იძლევა;
- განვითარებული სოციალური ქსელი თავად იზიდავს საინტერესო კანდიდატებს;
- სოციალური ქსელებით კომუნიკაციის კომფორტული ატმოსფერო ხელს უწყობს კანდიდატების ნდობის მოპოვებას;
- რეკომენდაციების შეგროვების პროცესი გამარტივებულია.

დასკვნა

საკომუნიკაციო სოციალური ქსელები წარმოადგენს თანამედროვე ადამიანისა და საზოგადოების მნიშვნელოვან საკომუნიკაციო სისტემას, რომელიც კომპანიების მხრიდან გააზრებული გამოყენების შემთხვევაში შესაძლებელია იქცეს კონკურენტული უპირატესობის მოპოვების - ადამიანური კაპიტალის მოძიების, დაქირავების, განვითარებისა და მართვის ეფექტურ ინოვაციურ ინსტრუმენტად, HR-ბრენდის გაძლიერების, კორპორაციული კულტურის ფორმირება-ჩამოყალიბების, პერსონალის სოციალური რეკრუტინგის მაღალეფექტურ მექანიზმად.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. როზეტა ასათიანი, კეთილდღეობა ყველასთვის, კეთილდღეობა კონკურენტის გზით. პროფესორ გიორგი წერეთლის დაბადებიდან 65-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალების კრებული. გვ. 20., თბილისი, 2017 (23-24 ივნ.) 576 გვ.
2. მარიამ ხონელიძე, სოციალური ქსელების გავლენა ადამიანის ფსიქიკაზე. 2014, <http://socium.ge/index.php/articles/student-articles/80-socialuri-qselis-gavlana-adamianis-fsiqikaze>
3. კონფერენციის მასალები «Social Media in Recruitment», London, 2012. - <http://www.socialmediainrecruitment.com/>
4. HR-Portal. Сообщества и публикации. Краудрекрутинг как метод поиска кандидатов, 2014. <http://www.hr-portal.ru/blog/kraudrekruting-kak-metod-poiska-kandidatov>
5. Бельченко П. Основы таргетинга в соцсетях. 2017. – <http://www.cossa.ru/trends/183970/>
6. Noskova Christina. Social Networks As a Tool For Human Capital Management, 2013, № 2. - URL: <http://human.snauka.ru/2013/02/2326>
7. Социальная реклама. Учебное пособие для магистрантов, ст. 36, Омск – 2015, 356 с. - http://philfak.ru/assets/files/sotsialnaya_reklama_uchebnik.pdf
8. <https://allforjoomla.ru/info/311-oblachnye-vychislenija>
9. Облачные технологии для Бизнеса. - <http://www.handybackup.ru/oblachnie-tehnologii-i-servisi.shtml>

COMMUNICATION SOCIAL NETWORKS AS A MODERN WAY OF SELECTION AND MANAGEMENT OF HUMAN CAPITAL

Summary

Changes occurring in the modern world economy are constantly leading to the formation of a global world market economy. The main sign of globalization is the competitive struggle for human resources, human capital - talents and intellect. Communication social networks are part of the globalization process. Social networks have become an indispensable attribute of public life: they have eliminated geographical, linguistic and professional barriers. Today, those companies achieve true prosperity which quickly realize the processes taking place in the world and take into account the requirements of globalization, primarily related to the filtration, extraction and use of information.

Social networks create innovative tools for attracting and managing human capital, to which organizations are increasingly turning. Personnel HR-Technologies represents a new trend in personnel management. Companies that successfully use and develop these technologies acquire a competitive advantage in identifying and attracting professionals in the labor market.

Social networks provide organizations with enterprise-class services: they affect the personal and professional behavior of staff, establish intracorporate communication, cooperate with consumers and producers. Thanks to network technologies, the organizations create and manage a human capital. Identification and management of human capital, including talent, is a prerequisite for the competitiveness of companies in the labor market, because highly professional and creative thinking personnel provide business companies with effective functioning and leadership position. Therefore, to attract talent, organizations are sparing no effort and turning to modern communication systems, such as SaaS Technologies (Service-Software) and Cloud Computing-Cloud Computation. Cloud SaaS- Cloud technologies are an innovative tool for attracting, developing and managing talent for small and medium-sized businesses: organizational social networks provide communication between staff, develop their skills and abilities, constantly improve, promote staff, encourage the participation of personnel in the life of the company.

ნანა ხითარიშვილი

ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემატიკა სამეცნიერო ლიტერატურაში

ანოტაცია. სტატიაში განხილულია ინვესტიციების მოზიდვის და მასთან დაკავშირებული პრობლემების კვლევის მდგომარეობა თანამედროვე ქართულ და უცხოურ სამეცნიერო ლიტერატურაში. ამ მიმართულებით გაანალიზებულია ბოლო პერიოდში ქართულ ენაზე გამოქვეყნებული სადისერტაციო ნაშრომები და უცხოურ, ძირითადად ინგლისურ ენაზე ხელმისაწვდომი მონოგრაფიები. აღნიშნულია, რომ ინვესტიციებისადმი მეცნიერთა ფართოდ დაინტერესების და შესაბამისი კვლევების ჩატარების მიუხედავად, საკითხის აქტუალობის და მისი დინამიურობისაგან გამომდინარე, ისინი განუწყვეტლივ განვითარებას საჭიროებენ. აღნიშნული უპირველესად ეხება ინვესტიციების დანერგვით მიღებული ეკონომიკური

შედევების წინასწარ პროგნოზირებას და მათ საიმედოობას; წინასწარი გათვლის შესაბამისობას მიღებულ რეალურ ეფექტთან. ამავე დროს, ერთ-ერთი აქტუალური პრობლემაა ინვესტიციების მოზიდვაზე მოქმედი მაკრო- და მიკროეკონომიკური საკითხები. საქართველოსათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საბაზრო ინფრასტრუქტურის, ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის, სამეურნეო სამართლიანობის უზრუნველყოფის, ეროვნული ვალუტის სტაბილურობის, შიგა მენეჯმენტის სქემების და მათი მეთოდების კვლევა.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკა, მენეჯმენტი, ინვესტიცია, ეკონომიკური ეფექტურობა.

შესავალი

თანამედროვე ეკონომიკები განუწყვეტლივ საჭიროებს ინვესტიციების განხორციელებას. აღნიშნული ითქმის ძირითადად ისეთ ქვეყნებზე, რომლებიც განვითარებად სახელმწიფოებად მიიჩნევიან და რომელთა რიგს საქართველოც მიეკუთვნება. ჩვენთან მოითხოვება როგორც უცხოური ინვესტიციების მოცულობების მკვეთრი ზრდა, ასევე ადგილობრივი საშუალებებით დაფინანსება. ამ უკანასკნელის ერთ-ერთი უპირველესი წყაროა საბანკო დაფინანსება.

საკითხის აქტუალობიდან გამომდინარე, მთელი მსოფლიოს მეცნიერები ფართოდ განიხილავენ ინვესტიციების მოზიდვის, მისი მენეჯმენტის, დაგეგმვის, ეკონომიკური შედეგების წინასწარი გათვლის მეთოდებს და ა. შ. შევეცდებით, მოკლედ წარმოვადგინოთ ინვესტიციების კვლევის მდგომარეობა თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში.

* * *

სიტყვა ინვესტიცია ლათინური წარმოშობისაა და პირდაპირი მნიშვნელობით „შემოსვას“ ნიშნავს. ეკონომიკაში ინვესტიციად მიიჩნევა კაპიტალის ხანგრძლივი დაბანდება, თუმცა ეკონომისტები ინვესტიციებს რამდენადმე განსხვავებულად განმარტავენ. მაგალითად, იულიამ შარპისა და მისი თანაავტორების აზრით, ინვესტიცია ეს არის „ფულთან გამოთხოვება დღეს, ხვალ უფრო მეტის მიღების მიზნით“, ხოლო რუსი მეცნიერის ა.ს. სელიშევის განმარტებით, ინვესტიციები არის დანაზოგის გამოყენება ძველის აღსადგენად და ახალი საწარმოო სიმძლავრეების და სხვა კაპიტალური აქტივების შექმნის მიზნით. სხვა სიტყვებით, ეს არის მზა პროდუქციის ნაკადი, რომელიც გამოიყენება გარკვეული პერიოდის განმავლობაში ეკონომიკაში ძირითადი ფონდების შენარჩუნებისა და გაზრდისათვის.

მაგრამ ყველა მათგანს საბოლოო ჯამში ახასიათებს შემდეგი ნიშნები:

- 1) ინვესტიციები, როგორც წესი, გულისხმობს მნიშვნელოვან ფინანსურ დანახარჯებს;
- 2) უკუვება ინვესტიციებიდან შეიძლება რამდენიმე წლის შემდეგ იქნეს მიღებული;
- 3) ინვესტირებისას არსებობს რისკისა და გაურკვეველობის ელემენტები.

ინვესტიციები, რომლებიც განიხილება, როგორც კაპიტალური დაბანდებები, გულისხმობს ძირითადი კაპიტალის შექმნას, საწარმოო შესაძლებლობების გაფართოებას ან ნებისმიერ სხვა დანარჩენს, რომელიც მიმართულია ეფექტიანობის ზრდისაკენ.

ეკონომიკურ ლიტერატურაში ცნება „ინვესტიციები“ სხვადასხვა მნიშვნელობით გამოიყენება: სამომხმარებლო ინვესტიციები; ინვესტიციები ბიზნესში (ეკონომიკური ინვესტიციები); ინვესტიციები ფასიან ქაღალდებში (საფინანსო ინვესტიციები).

ინვესტიციები საქართველოსთვის უმნიშვნელოვანესი პრობლემაა. რამდენადაც ქვეყანა განვითარებად სახელმწიფოთა რიცხვს მიეკუთვნება მთლიანი შიდა პროდუქტით ერთ სულ მოსახლეზე 3600 აშშ დოლარით და ქვეყნები, რომელთა ანალოგიური მაჩვენებელი მშპ-ის ერთ სულ მოსახლეზე 1500 აშშ დოლარზე ნაკლებია, მიიჩნევა უღარიბესად. ამიტომ საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტს წარმოადგენს ინვესტიციების მოცულობის მკვეთრი ამაღლება იმ მიზნით, რომ გაიზარდოს არსებული საწარმოო სიმძლავრეები, ამაღლდეს საქართველოში წარმოებული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობა და შემცირდეს უმუშევართა რიცხვი.

ინვესტიციების მოზიდვა საქართველოსთვის იმდენად აქტუალურია, რომ 2006 წლიდან ამოქმედდა კანონი ინვესტიციების სახელმწიფო მხარდაჭერის შესახებ. ამ კანონის მიხედვით დამატებით ხდება ინვესტიციათა დაცვის უზრუნველყოფა დამის საფუძველზეც შეიქმნა სსიპ ეროვნული საინვესტიციო სააგენტო. კანონით განისაზღვრა საქართველოს მთავრობისა და სააგენტოების უფლებამოსილებები ინვესტიციების მოზიდვისა და დაცვის სფეროში.

მიუხედავად განხორციელებული ღონისძიებებისა, საქართველოში ინვესტიციათა მოცულობა არასაკმარისია, განსაკუთრებით ეს აღსანიშნავია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განხილვისას. სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 2005-2016 წლებში შემოსული ინვესტიციათა მოცულობის მაჩვენებლები მოცემულია პირველ ცხრილში .

შედარებისთვის 2000 წელს სინგაპურში განხორციელებულმა ჯამურმა ინვესტიციებმა 144 მლრდ აშშ. დოლარი შეადგინა. თუ გავითვალისწინებთ სინგაპურის მოსახლეობის საერთო რაოდენობას, რომელიც 5,6 მილიონია, იგი შესადარია საქართველოსთვის, ხოლო რაც შეეხება ინვესტიციათა მოცულობას ხვედრითი წილით სინგაპურს საქართველო დაახლოებით 80-ჯერ ჩამორჩება.

ინვესტიციების ასეთი დისონანსით უნდა აიხსნას ის გარემოება, რომ საქართველოში მრავალი მეცნიერი მუშაობს ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემაზე. შესაბამისად ვიღებთ მონოგრაფიებსა და სადისერტაციო ნაშრომებსაც. მაგალითისათვის ქრისტინა ჯანჯღავა სადოქტორო დისერტაციაში თემაზე „უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების ზეგავლენა რეციპიენტი ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე“ ყურადღებას ამახვილებს ეფექტიანობასა და გამოთვლის მეთოდიკაზე. ამასთან განიხილავს საინვესტიციო პოლიტიკის ინსტრუმენტებს. გიორგი ყუფარაძე მონოგრაფიაში „საგადასახადო პოლიტიკა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში“ - ანალიზებს ინვესტიციების კავშირს საგადასახადო პოლიტიკასთან, საინვესტიციო საქმიანობის დინამიკას და მიიჩნევს, რომ საგადასახადო პოლიტიკა უნდა იყოს არსებულზე უფრო ლიბერალური, დიფერენცირებული და პროპორციული.

ინვესტიციების პოლიტიკას დიდ ყურადღებას უთმობენ უცხოელი მეცნიერები. ლატვიელი მეცნიერი ქრისტინა ლევისაუსკაიტე მონოგრაფიაში - „ინვესტიციების ანალიზი და პორთფელური მენეჯმენტი“ განიხილავს ბალტიისპირეთის სამივე

ქვეყნის - ლიტვა, ლატვია და ესტონეთის ინვესტიციურ პოლიტიკას და გვთავაზობს პორთფელური მენეჯმენტის ფართოდ გამოყენებას ინვესტირებისას მათი შემდგომი ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით. ამასთან ერთად ანალიზებს ინვესტიციების გამოთვლის მეთოდოლოგიებს.

ცხრილი 1

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, მლნ აშშ დოლარი

წელი	სულ	I კვ	II კვ	III კვ	IV კვ
2005	449.8	89.4	105.9	75.6	178.9
2006	1 190.4	146.0	306.9	280.7	456.7
2007	2 014.8	421.4	401.5	489.1	702.9
2008	1 564.0	537.7	605.4	134.7	286.2
2009	658.4	114.0	177.2	173.2	194.0
2010	814.5	166.5	208.3	225.6	214.1
2011	1 117.2	209.7	248.3	316.6	342.6
2012	911.6	261.2	217.7	199.0	233.7
2013	941.9	252.3	207.9	254.8	226.9
2014	1 758.4	309.5	196.2	726.0	526.7
2015	1 564.5	291.5	462.7	483.2	327.1
2016*	1645.4	388.9	457.7	468.5	330.3

* წინასწარი მონაცემები

ჩარლზ პ. ჯუნესი მონოგრაფიაში – „ინვესტიციები, ანალიზი და მენეჯმენტი“ განიხილავს ინვესტიციების თეორიულ ასპექტებს. ინვესტიციების მართვის მეთოდოლოგიას, მის ტექნიკურ-ეკონომიკურ ანალიზს. ხაზს უსვამს ინვესტიციების უპირატესობას მრეწველობაში.

მიქაელ მაკმილანი წიგნში – „ინვესტიცია, პორთფელიოს პრინციპები და კაპიტალის ანალიზი“ – განიხილავს ბაზრების ორგანიზაციულ სტრუქტურას, ფინანსურ სისტემას, პორთფელურ მენეჯმენტს, ითვლის ინვესტიციების რისკებს და სამრეწველო კომპანიებში აკეთებს აკეთებს ინვესტიციების ტექნიკურ-ეკონომიკურ ანალიზს.

უცხოურ ლიტერატურაში ინვესტიციებზე მიძღვნილი მონოგრაფიები უამრავია. რა თქმა უნდა, ყველას განხილვა ერთ სამეცნიერო სტატიაში შეუძლებელია. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ ინვესტიციების ზრდის პრობლემად თითქმის ყველა მკვლევარი მიიჩნევს საგადასახადო სისტემას და მის ლიბერალიზაციას ინვესტიციების მოზიდვის მთავარ ფაქტორად. ამასთან, მკვლევარები ყურადღებას ამახვილებენ ინვესტიციების მიმღები ქვეყნის პოლიტიკურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე და აქედან გამომწვეული ინვესტიციების დაცვის რისკებზე.

საქართველოში ინვესტიციების ზრდის პრობლემატიკა შეიძლება დაჯგუფდეს შემდეგ მიმართულებებად: საგადასახადო პოლიტიკა და საგადასახადო გარემო; საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარების თავისუფლების დონე; სამეურნეო დავების სამართლებრივი უზრუნველყოფა და მისი ოპერატიულობა და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის სტაბილურობა.

დასკვნა

ინვესტიციები და მასთან დაკავშირებული საკითხები ფართოდ განიხილება თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში, მაგრამ საკითხის აქტუალობის და მისი დინამიურობისაგან გამომდინარე, ისინი განუწყვეტლივ განვითარებას საჭიროებენ. აღნიშნული უპირველესად ეხება ინვესტიციების დანერგვით მიღებული ეკონომიკური შედეგების წინასწარ პროგნოზირებას და მათ საიმედოობას. წინასწარი გათვლის შესაბამისობას მიღებულ რეალურ ეფექტთან. ამავე დროს ერთ-ერთი აქტუალური პრობლემაა ინვესტიციების მოზიდვაზე მოქმედი მაკრო- და მიკრო-ეკონომიკური საკითხები. საქართველოსათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საბაზრო ინფრასტრუქტურის, ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის, სამეურნეო სამართლიანობის უზრუნველყოფის, ეროვნული ვალუტის სტაბილურობის, შიგა მენეჯმენტის სქემების და მათი მეთოდების კვლევა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ე. ბარათაშვილი, დ. მაგრაქველიძე. საქართველოში საინვესტიციო გარემოს სრულყოფის პრინციპი. თბილისი. 2009. გვ. 194;
2. საქართველოს კანონი ინვესტიციების მხარდაჭერის შესახებ.
3. http://geostat.ge/?action=page&p_id=2230&lang=geo. გადამოწმებული 25.05.2017.
4. ქ. ჯანჯაღავა. უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების ზეგავლენა რეციპიენტი ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე. სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი. თბილისი, 2013.
5. გ. ყუფარაძე. საგადასახადო პოლიტიკა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში. თბილისი, 2013. 148 გვ.
6. Kristina Levisauskaite. Investment, Analysis and portfolio management. Kaunas, 2010.p.166.
7. Charles P. Jones-„Investments.Analisy and Managment." Karolina, 2014. p. 613.
8. Michael G. Mc.Millan - „Investments, principles of portfolio and equiti analisy". Colina. 2015.p-713.

Nana Khitarishvili

THE PROBLEM OF ATTRACTING INVESTMENTS IN SCIENTIFIC LITERATURE

Summary

The article discusses the situation in attracting investments and studying problems related to modern Georgian and foreign scientific literature.

The topic includes recent dissertation works published in Georgian and foreign, mainly English monographs available. Despite the wide interest of scientists and conducting relevant researches, due to the actuality of the issue and its dynamism, they require continuous development. This article mainly concerns the economic prediction and reliability by investing a capital, preliminary calculation with the actual effect obtained. At the same time, one of the most actual problem is macro and microeconomic issues in attracting investments. Internal management schemes and their methods, investment of market infrastructure, monetary policy, economic justice and national currency stability are especially important for Georgia.

კონფერენციის მონაწილეები

1. **აბუსაძე რამაზ** – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, ინსტიტუტის დირექტორი
2. **АЛИЕВА РАМИЛЯ ВАЛИДОВНА** – доктор философских наук по экономике, кафедра «Государственное регулирование экономики», Академия Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики (г. Баку, Азербайджан)
3. **არევაძე ნანუში** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის განყოფილების გამგე
4. **ასათიანი როზიტა** – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერ-კონსულტანტი
5. **ასლამაზაშვილი ნათია** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
6. **ბახტაძე მირზა** – ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი
7. **ბედუაძე-მამაცაშვილი ნათია** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
8. **ბერუღაშა ბიორბი** – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის განყოფილების გამგე
9. **ბრეხვაძე ბიორბი** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი
10. **ბურღული ვახტანგ** – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის განყოფილების გამგე
11. **ბამსახუშდია თამაზ** – ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
12. **ბარაყანიძე ზურაბ** – ეკონომიკის დოქტორი, შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
13. **ბიორბაძე ტარიელ** – კავკასიის უნივერსიტეტის დოქტორანტი
14. **ბობოხია თეიმურაზ** – ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი
15. **დავლაშვიტი ნატა** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი
16. **დათუნაშვილი ლინა** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, ინსტიტუტის სწავლული მდივანი
17. **ღვალისფილი ლია** – თსუ პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი
18. **ზირაქაშვილი თამარი** – თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის მოწვეული სპეციალისტი

19. **თაფლაძე თამარ** – თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი
20. **თედორაძე რეზო** – ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
21. **თეთრაული ციცინო** – თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი
22. **პაპულია ეთერ** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, თბილისის ღია სასწავლო უნივერსიტეტის სრული პროფესორი
23. **პაპულია ნაზირა** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ ასოცირებული პროფესორი
24. **პპარაცხელია მურმან** – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი
25. **КОМАРЕВЦЕВА ОЛЬГА ОЛЕГОВНА** – аспирант ФГБОУ ВО «Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте РФ», Среднерусский институт управления – филиал (г. Орел, Россия)
26. **კონჯარია ელბუჯა** – ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, შპს სასწავლო უნივერსიტეტი “გაენათი“-ს ასოცირებული პროფესორი
27. **კურატაშვილი ალფრედ** – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის განყოფილების გამგე
28. **КУЦЕНКО ВЛАДИМИР ИОСИФОВИЧ** – Кандидат технических наук, доцент, старший научный сотрудник кафедры экономики и управления предприятием, Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара (Украина)
29. **ლახარაშვილი თეა** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის განყოფილების გამგე
30. **მელაშვილი მელვა** – თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი
31. **მინდიაშვილი შორენა** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
32. **ნოზაძე ზურაბ** – თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი
33. **პავლიაშვილი სოლომონ** – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
34. **პაპავა ვლადიმერ** – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკადემიკოსი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი
35. **ПОПЛАВСКАЯ НАТАЛЬЯ ВЛАДИМИРОВНА** – соискатель степени PhD Донецкого Государственного Университета Управления (г. Мариуполь, Украина)
36. **რევიშვილი ვიქტორია** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
37. **სეზისკვირაძე ნინო** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
38. **სისვაძე ბიორბი** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

39. **СТРОЕВА ОЛЕСЯ АНАТОЛЬЕВНА** – Доктор экономических наук, профессор кафедры экономики и экономической безопасности ФГБОУ ВО «Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте РФ», Среднерусский институт управления – филиал (г. Орел, Россия)
40. **ТАРАСЕНКО ДЕНИС ЛЕОНИДОВИЧ** – Кандидат государственного управления, доцент, доцент кафедры публичного управления и администрирования Донецкого Государственного Университета Управления (г. Мариуполь, Украина)
41. **ტყეშელაშვილი ბოდბეძი** – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
42. **ურუშაძე ქეთევან** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
43. **ფხვტვანიძე თეიმურაზ** – ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
44. **ქავთარაძე თენგიზ** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი
45. **ქველამე ქეთევან** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი
46. **ქისტაური ნუნუ** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი
47. **ЧЕЧЕЛЬ АННА АЛЕКСАНДРОВНА** – Доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой публичного управления и администрирования Донецкого Государственного Университета Управления (г. Мариуполь, Украина)
48. **ჩიკვილაძე მიხეილ** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ ასოცირებული პროფესორი
49. **ჩიქობავა მაღზაზ** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ ასოცირებული პროფესორი
50. **ჭანტურია ნატალია** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
51. **ხიზანიშვილი მარიამ** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
52. **ხითარიშვილი ნანა** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
53. **ხუსკივაძე მამუკა** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის განყოფილების გამგე
54. **ჯავახიშვილი რევაზ** – ეკონომიკის დოქტორი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი
55. **ჯიქია ანა** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

CONFERENCE PARTICIPANTS

1. **ABESADZE RAMAZ** – Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Research Fellow of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU, Director of Institute
2. **ALIYEVA RAMILA** – PhD in Economics, «State regulation of economy» department, The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)
3. **AREVADZE NANULI** – Doctor of Economics, Chief of department of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
4. **ASATIANI ROZETA** – Doctor of Economic Sciences, Professor of Georgian Technical University, Scientific Consultant of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
5. **ASLAMAZASHVILI NATIA** – PhD Student of Georgian Technical University
6. **BAKHTADZE MIRZA** – PhD Student of Batumi Shota Rustaveli State University
7. **BEDUKADZE-MAMATSASHVILI NATIA** – PhD Student of Georgian Technical University
8. **BERULAVA GEORGE** – Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief of department of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
9. **BREGVADZE GEORGE** – Doctor of Economics, Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
10. **BURDULI VAKHTANG** – Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief of department of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
11. **CHECHEL ANNA** – Doctor of Economic Sciences, Docent, Head of the Department of Public Management and Administration, Donetsk State University of Management (Mariupol, Ukraine)
12. **CHIKOBAVA MALKHAZ** – Doctor of Economics, Associated Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
13. **CHIKVILADZE MIKHEIL** – Doctor of Economics, Associated Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
14. **DATUNASHVILI LINA** – Doctor of Economics, Senior Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
15. **DAVLASHERIDZE NATA** – Doctor of Economics, Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
16. **DVALISHVILI LIA** – Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
17. **GAMSAKHURDIA TAMAZ** – Doctor of Economics, Associated Professor of Akaki Tsereteli Kutaisi State University
18. **GARAKANIDZE ZURAB** – Doctor of Economics, Professor of International Black Sea University, Professor of Georgian Technical University
19. **GIORGADZE TARIEL** – PhD Student of Caucasus University
20. **GOGOKHIA TEIMURAZ** – Doctor of Business Administration, Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
21. **JAVAKHISHVILI REVAZ** – Doctor of Economics, Senior Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
22. **JIKIA ANA** – PhD Student of Georgian Technical University
23. **KAKULIA ETER** – Doctor of Economics, Senior Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU, Full Professor of Tbilisi Open Teaching University

24. **KAKULIA NAZIRA** – Doctor of Economics, Associated Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
25. **KAVTARADZE TENGIZ** – Doctor of Economics, Senior Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
26. **KHITARISHVILI NANA** – PhD Student of Georgian Technical University
27. **KHIZANISHVILI MARIAM** – PhD Student of Georgian Technical University
28. **KHUSKIVADZE MAMUKA** – Doctor of Economics, Chief of department of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
29. **KISTAURI NUNU** – Doctor of Economics, Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
30. **KOMAREVTSEVA OLGA** – PhD Student of The Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, Oryol branch (Oryol, Russia)
31. **KONJARIA ELGUJA** – Doctor of Economic Sciences, Associated Professor of Ltd Teaching University “Gaenati”
32. **KURATASHVILI ALFRED** – Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief of department of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
33. **KUTSENKO VLADIMIR** – Candidate of Technical Sciences, Docent, Senior Researcher of Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Ukraine)
34. **KVARATSKHELIA MURMAN** – Doctor of Economic Sciences, Professor, Senior Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
35. **KVELADZE KETEVAN** – Doctor of Economics, Senior Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
36. **LAZARASHVILI TEA** – Doctor of Economics, Chief of department of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
37. **MELASHVILI MEDEA** – Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
38. **MINDIASHVILI SHORENA** – PhD Student of Georgian Technical University
39. **NOZADZE ZURAB** – Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
40. **PAPAVA VLADIMER** – Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician, Chief Research Fellow of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
41. **PAVLIASHVILI SOLOMON** – Doctor of Economic Sciences, Professor of Georgian Technical University
42. **PESTVENIDZE TEIMURAZ** – Doctor of Economics, Associated Professor of Akaki Tsereteli Kutaisi State University
43. **POPLAVSKAYA NATALIA** – PhD Student of Donetsk State University of Management (Mariupol, Ukraine)
44. **REVISHVILI VIKTORIA** – PhD Student of Georgian Technical University
45. **SEBISKVERADZE NINO** – PhD Student of Georgian Technical University
46. **SISVADZE GIORGI** – PhD Student of Georgian Technical University
47. **STROEVA OLESYA** – Doctor of Economic Sciences, Professor of Department of Economics and Economic Security, The Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, Oryol branch (Oryol, Russia)
48. **TAPLADZE TAMAR** – Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
49. **TARASENKO DENIS** – Doctor in Public Administration, Docent, Department of Public Management and Administration, Donetsk State University of Management (Mariupol, Ukraine)

50. **TCHANTURIA NATALIA** – Associated Professor of Georgian Technical University
51. **TEDORADZE REZO** – Doctor of Technical Sciences, Professor of Georgian Technical University
52. **TETRAULI TSITSINO** – Researcher of P. Gugushvili Institute of Economics of TSU
53. **TKESHELASHVILI GODERDZI** – Doctor of Economic Sciences, Professor of Georgian Technical University
54. **URUSHADZE KETEVAN** – PhD Student of Georgian Technical University
55. **ZIRAKASHVILI TAMAR** – Invited Specialist of Tbilisi Teaching University

ს ა რ ჩ ე მ ი

აკადემიკოს ავთანდილ ბუნიას ცხოვრება და მოღვაწეობა	4
<i>რამაზ აბესაძე</i> მღბრადი ბანკოთარების თანამედროვე გლობალური ტენდენციები და პრობლემები	9
<i>ვლადიმერ პაპავა, თამარ თაფლაძე</i> ეკროკავშირის ეკონომიკური მოღვაწეობის შესახებ და საქართველო	23
<i>Альфред Кураташвили</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ, ОБЩЕСТВА И ГОСУДАРСТВА В ИНТЕРЕСАХ НАРОДА	29
<i>როზეტა ასათიანი</i> ექსტერნალიების სახელმწიფო რეგულირება	41
<i>Вахтанг Бурдули</i> СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ОТРАСЛЕВОЙ, ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ И ОРГАНИЗАЦИОННО-ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУР ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ В СВЕТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	45
<i>George Berulava</i> ON THE ROLE OF SOCIAL CAPITAL AND TRUST IN FIRM'S PERFORMANCE	66
<i>Олеся Анатольевна Строева, Ольга Олеговна Комаревцева</i> ИНСТРУМЕНТАРИЙ ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ В АСПЕКТЕ ЭНТРОПИИ ПАРАМЕТРИЧЕСКИХ ЯВЛЕНИЙ МАЛЫХ ТЕРРИТОРИЙ	71
<i>Владимир Куценко</i> СОЦИОКУЛЬТУРНОЕ ПАРТНЕРСТВО – ЗАЛОГ ВОССОЗДАНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	78
<i>Анна Александровна Чечель, Денис Леонидович Тарасенко</i> СОЦИАЛЬНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В МЕСТНОЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКЕ	89
<i>რევაზ ჯავახიშვილი</i> შვედეთის ეროვნული ინოვაციური სამრეწველო პოლიტიკა	96
<i>მიხეილ ჩიკვილაძე</i> პოსტსაბჭოთა ქვეყნების (საქართველო) გადასახადების შედარებითი ანალიზი	101
<i>გოდერძი ტყეშელაშვილი, ვიქტორია რევიშვილი</i> სტრატეგიული მენეჯმენტის პრობლემები საქართველო და უცხოურ სამეცნიერო ლიტერატურაში	108
<i>სოლომონ პავლიაშვილი, ზურაბ გარაყანიძე</i> სასურსათო და ეკოლოგიური უსაფრთხოების შიდაუწყებრივი კოორდინაციის მექანიზმი	114
<i>თეა ლაზარაშვილი</i> პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში და ქვეყნის მღბრადი ბანკოთარება	130
<i>მამუკა ხუსკივაძე</i> საქართველოს ეკოლოგიური პოლიტიკა მღბრადი ბანკოთარების კონტექსტში	137
<i>Мурман Кварацхелия</i> ТРАНСФОРМИРОВАННЫЕ ПРОЦЕССЫ ЭКОНОМИКИ ГРУЗИИ И НОВЫЕ ВЫЗОВЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	152
<i>Лина Датунашвили</i> РЕАБИЛИТАЦИЯ ШЕЛКОВОДСТВА ЯВЛЯЕТСЯ ПУТЕМ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ	155
<i>თამაზ გამსახურდია, თეიმურაზ ფესტვენიძე</i> ქვეყანაში არსებული რესურსების რაციონალური გამოყენებისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების ზოგიერთი ასპექტები	163

<i>ნანული არევაძე</i> 2016 წლის ნობელიანტი ეკონომისტები და კონტრაქტების თეორია	171
<i>მალხაზ ჩიქობავა, ნაზირა კაკულია</i> ეკონომიკური კრიზისის თეორიების შედარებითი ანალიზი	177
<i>Рамила Валидовна Алиева</i> СЕКТОР ИКТ – ВАЖНЕЙШИЙ КОМПОНЕНТ НЕНЕФТЯНОГО СЕКТОРА АЗЕРБАЙДЖАНА	187
<i>Tariel Giorgadze</i> GEORGIA'S ECONOMIC GROWTH AND FOREIGN DIRECT INVESTMENT CONNECTION	193
<i>Наталья Владимировна Поплавская</i> МАРКЕТИНГОВЫЕ КОММУНИКАЦИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ АВТОМОБИЛЬНОЙ ОТРАСЛИ	200
<i>გიორგი ბრეგვაძე</i> მშენებლობის ბანკითარების პრობლემები საქართველოში	206
<i>Ната Давлашериძე</i> НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПОЛЬШИ	212
<i>ლია დვალისშვილი</i> ატმოსფეროს დაცვა – მდგრადი ბანკითარების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა	218
<i>ციციბინო თეთრაული</i> ეკონომიკური ზრდის ფაქტორები და სამთავრობო პოლიტიკა	233
<i>ეთერ კაკულია</i> ინოვაციური მცირე ბიზნესის როლი თანამედროვე ბანკითარებულ ქვეყნების ეკონომიკაში	243
<i>მელა მელაშვილი, ნუნუ ქისტაური, ქეთევან ქველაძე</i> სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის („PPP“) როლი ქვეყნის ეკონომიკური მდგრადობის ზრდის პროცესში	251
<i>ზურაბ ნოზაძე</i> სოციალურ-ეკოლოგიური ინოვაციები და მათი უსაფრთხოება გლობალიზაციის პირობებში	257
<i>თენგიზ ქავთარაძე</i> ევროკავშირის სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის და ინოვაციის სისტემები	260
<i>ქეთევან ქველაძე, მელა მელაშვილი, ნუნუ ქისტაური</i> მდგრადი ტურიზმი და მისი როლი ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადობაში	270
<i>Теймураз Гогохия</i> РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ ОРИЕНТАЦИИ ОРГАНИЗАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ ФИРМЫ В ДОСТИЖЕНИИ ЕЕ УСТОЙЧИВОГО КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА	281
<i>ნუნუ ქისტაური, ქეთევან ქველაძე, მელა მელაშვილი</i> სოციალური ინოვაციების როლი ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური ბანკითარებისათვის	298
<i>მირზა ბახტაძე</i> ინოვაციური მენეჯმენტი, როგორც მნიშვნელოვანი კომპონენტი ქვეყნის ეკონომიკის წარმატებული ფუნქციონირებისათვის	307
<i>ნათია ბედუკაძე-მამაცაშვილი</i> ანბლო-ამერიკული და ბერმანული კორკორაციული მართვის მოდელების თავისებურებები და მათი მიმოხილვა	314
<i>თამარ ზირაქაშვილი</i> საბანკო სფეროში საბაზასახალო ურთიერთობის პრინციპები და მიღობები	321

<i>ელგუჯა კონჯარია</i> შემოსავლებისა და ხარჯების ცნება, მათი არსი და კლასიფიკაცია	326
<i>შორენა მინდიაშვილი</i> საქართველოს მრეწველობის ისტორიული განვითარება და თანამედროვე მდგომარეობის კვლევა	331
<i>ნინო სებისკვერაძე</i> პროდუქციის და მომსახურების ხარისხის ინდიკატორები საქართველოს ორბანიზაციებში	340
<i>გიორგი სისვაძე, ქეთევან ურუშაძე, რეზო თედორაძე</i> მათერიალური ნაკადების მართვის ოპტიმიზაცია საწარმოში	346
<i>გოდერძი ტყეშელაშვილი, ნათია ასლამაზაშვილი</i> ინვესტიციების მაკროეკონომიკური ფაქტორების ზეგავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე	355
<i>ნატალია ჭანტურია, მარიამ ხიზანიშვილი, ანა ჯიქია</i> საკომუნიკაციო (სოციალური) ქსელები როგორც ადამიანური კაპიტალის შერჩევისა და მართვის თანამედროვე საშუალება	364
<i>ნანა ხითარიშვილი</i> ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემატიკა სამეცნიერო ლიტერატურაში	370
კონფერენციის მონაწილეები	375

CONTENTS

THE LIFE AND ACTIVITY OF ACADEMICIAN AVTANDIL GUNIA	4
<i>Ramaz Abesadze</i> MODERN GLOBAL TRENDS AND PROBLEMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	9
<i>Vladimer Papava, Tamar Tapladze</i> ON THE ECONOMIC MODELS OF THE EUROPEAN UNION AND GEORGIA	23
<i>Alfred Kuratashvili</i> THEORETICAL FOUNDATIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ECONOMICS, SOCIETY AND STATE IN THE INTERESTS OF THE PEOPLE	29
<i>Rozeta Asatiani</i> GOVERNMENT REGULATION OF EXTERNALITIES	41
<i>Vakhtang Burduli</i> MODERN TRENDS OF TRANSFORMATION OF INDUSTRIAL, TECHNOLOGICAL AND ORGANIZATIONAL-INSTITUTIONAL STRUCTURES OF THE COUNTRY'S ECONOMY IN THE LIGHT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	45
<i>George Berulava</i> ON THE ROLE OF SOCIAL CAPITAL AND TRUST IN FIRM'S PERFORMANCE	66
<i>Olesya Anatolievna Stroeve, Olga Olegovna Komarevtseva</i> TOOL OF DIGITAL DEVELOPMENT IN THE ASPECT OF ENTROPY OF PARAMETRIC PHENOMENA OF SMALL TERRITORIES	71
<i>Volodymyr Kutsenko</i> SOCIAL AND CULTURAL PARTNERSHIP – THE KEY TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT	78
<i>Anna Chechel, Denis Tarasenko</i> SOCIAL COMPONENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE LOCAL ENVIRONMENTAL POLICY	89
<i>Revaz Javakhishvili</i> SWEDISH NATIONAL INNOVATION INDUSTRIAL POLICY	96
<i>Mikheil Chikviladze</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF TAXES IN THE POST SOVIET COUNTRIES (GEORGIA)	101
<i>Goderdzi Tkeshelashvili, Viktoria Revishvili</i> PROBLEMATICS OF STRATEGIC MANAGEMENT IN GEORGIAN AND FOREIGN SCIENTIFIC LITERATURE	108
<i>Solomon Pavliashvili, Zurab Garakanidze</i> THE INTRA-BRANCH MECHANISM OF COORDINATION OF THE FOOD AND ECOLOGICAL SECURITY	114
<i>Tea Lazarashvili</i> DIRECT FOREIGN INVESTMENTS IN GEORGIA AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY	130
<i>Mamuka Khuskivadze</i> ECOLOGICAL POLICY OF GEORGIA IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	137
<i>Murman Kvaratskhelia</i> GEORGIA'S TRANSFORMATION PROCESSES AND NEW CHALLENGES IN THE MODERN STAGE	152
<i>Lina Datunashvili</i> REANIMATION OF SILK-WORM BREEDING IS THE WAY FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF COUNTRY'S ECONOMY	155
<i>Tamaz Gamsakhurdia, Teimuraz Pestvenidze</i> SOME ASPECTS OF RATIONAL USE OF RESOURCES IN THE COUNTRY AND THE WELFARE OF THE POPULATION	163
<i>Nanuli Arevadze</i> 2016 NOBEL PRIZE WINNERS - ECONOMISTS AND THE THEORY OF CONTRACTS	171

<i>Malkhaz Chikobava, Nazira Kakaulia</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF ECONOMIC CRISIS THEORIES	177
<i>Ramila Aliyeva</i> THE SECTOR OF ICT – THE MOST IMPORTANT COMPONENT OF THE NON-OIL SECTOR OF AZERBAIJAN	187
<i>Tariel Giorgadze</i> GEORGIA'S ECONOMIC GROWTH AND FOREIGN DIRECT INVESTMENT CONNECTION	193
<i>Nataliya Poplavskaya</i> MARKETING COMMUNICATIONS AS A TOOL FOR ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE AUTOMOTIVE INDUSTRY	200
<i>George Bregvadze</i> CONSTRUCTION DEVELOPMENT PROBLEMS IN GEORGIA	206
<i>Nata Davlasheridze</i> SOME ISSUES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF POLAND	212
<i>Lia Dvalishvili</i> PROTECTION OF ATMOSPHERE - ONE OF THE ESSENTIAL CONDITIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	218
<i>Tsitsino Tetrauli</i> ECONOMIC GROWTH FACTORS AND GOVERNMENT POLICY	233
<i>Eter Kakulia</i> INNOVATION SMALL BUSINESS ROLE IN THE ECONOMIES OF MODERN DEVELOPED COUNTRIES	243
<i>Medea Melashvili, Nunu Kistauri, Ketevan Kveladze</i> THE ROLE OF THE PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP (PPP) IN THE PROCESS OF GROWTH OF ECONOMIC SUSTAINABILITY OF THE COUNTRY	251
<i>Zurab Nozadze</i> SOCIAL-ECOLOGICAL INNOVATIONS AND THEIR SECURITY UNDER GLOBALIZATION	257
<i>Tengiz Kavtaradze</i> EU AGRICULTURAL KNOWLEDGE AND INNOVATION SYSTEMS	260
<i>Ketevan Kveladze, Medea Melashvili, Nunu Kistauri</i> SUSTAINABLE TOURISM AND ITS ROLE IN ECONOMIC SUSTAINABILITY OF THE COUNTRY	270
<i>Teimuraz Gogokhia</i> THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF MARKET ORIENTATION OF ORGANIZATIONAL CULTURE OF A FIRM IN ACHIEVING ITS SUSTAINED COMPETITIVE ADVANTAGE	281
<i>Nunu Kistauri, Ketevan Kveladze, Medea Melashvili</i> THE ROLE OF SOCIAL INNOVATIONS IN SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY	298
<i>Mirza Bakhtadze</i> INNOVATIVE MANAGEMENT AS AN IMPORTANT COMPONENT OF SUCCESSFUL FUNCTIONING OF THE COUNTRY'S ECONOMY	307
<i>Natia Bedukadze-Mamatsashvili</i> FEATURES OF ANGLO-AMERICAN AND GERMAN MODELS OF CORPORATE MANAGEMENT AND THEIR OVERVIEW	314
<i>Tamar Zirakashvili</i> THE MAIN TAXING PRINCIPLES APPROACHES IN BANKING	321
<i>Elguja Konjaria</i> THE ITEM OF REVENUES AND EXPENSES, THEIR MEANING AND CLASSIFICATION	326
<i>Shorena Mindiashvili</i> HISTORICAL DEVELOPMENT OF GEORGIAN INDUSTRY AND THE RESEARCH OF ITS MODERN STATE	331
<i>Nino Sebiskveradze</i> PRODUCTS AND SERVICES QUALITY INDICATORS IN ORGANIZATIONS OF GEORGIA	340

<i>Giorgi Sisvadze, Ketevan Urushadze, Rezo Tedoradze</i> OPTIMIZATION OF MANAGEMENT OF MATERIAL FLOW IN THE ENTERPRISE	346
<i>Goderdzi Tkeshelashvili, Natia Aslamazashvili</i> MACROECONOMIC FACTORS OF INVESTING IN THE GEORGIAN ECONOMY	355
<i>Natalia Tchanturia, Mariam Khizanishvili, Ana Jikia</i> COMMUNICATION SOCIAL NETWORKS AS A MODERN WAY OF SELECTION AND MANAGEMENT OF HUMAN CAPITAL	364
<i>Nana Khitarishvili</i> THE PROBLEM OF ATTRACTING INVESTMENTS IN SCIENTIFIC LITERATURE	370
CONFERENCE PARTICIPANTS	378

დაიბეჭდა თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის
სამეცნიერო-საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით

გამომცემლობის რედაქტორი სესილი ხანჯალაძე

თსუ გამომცემლობის დიზაინერი ნინო ებრაელიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა
თბილისი, გ. ქიქოძის № 14

93 22 60, 99 68 53

ელ-ფოსტა: economics_institute@yahoo.com

დაიბეჭდა 2018 წელს თსუ გამომცემლობის სტამბაში
0128 თბილისი, ილია ჭავჭავაძის გამზირი 1
1 Ilia Chavchavadze Avenue, Tbilisi 0128
t. 995 (32) 2251432, 995 (32) 2252736
www.press.tsu.ge